ВАЛЕРИ КАСЛАНЗИА

АИЗГА

Ажәеинраалақәа, апоемақәа, аповест,
ажәабжьқәа, апиесақәа

Аҟәа
Аԥҳәынҵшәҟәҵыжьырҵа
2019

УДК 82-1
ББК 83.3(5Абх)-8
К 31

Касланʒиа, В. П.
К 31 Аизга : ажәеинраалақәа, апоемақәа, аповест, ажәабжьқәа, апиесақәа / Валери Касланʒиа. – Аҟәа : Аҧҳәынҭшәҟәҭыжьырҭа, 2019. – 464 д.

Г/Р 978-5-122-44-08018

Аизга ианылеит апоет, ашәҟәыҩҩы, адраматург Валери Касланʒиа (1943) иалкаау иҩымҭақәа.

УДК 82-1
ББК 83.3(5Абх)-8

© Касланʒиа, В. П., 2019
© Аҧҳәынҭшәҟәҭыжьырҭа, 2019

АЖӘЕИНРААЛАҚӘА

ЗНЫМЗАР-ЗНЫ

Сыԥхыз далҵхьан, ҳа ҳаицәызхьан,
Исыздыруамызт лхабар,
Сԛәыԥшра хыхны сыԥсы иалаз,
Ҳаиниеит лакәҵас ѡаԥхьа абар!
Ҳа ҳнеилаҵәеит жәада, хаала.
Ас ҳаизааигәаны ҳԛамлац...
Лара дԛәыԥшуп, сара сԛәыԥшуп,
Ԛәыԥшроуп, уаҳа ҽак ҳамбац...
Ацәа салҵит сԛәыԥшра шсымаз,
Иауам, сзалҵуам са сыԥхыз.
Сара усԛан убас сраҳаҵын,
Гәѡарак соуаанзоуп дшысцәыз.
Зегьакоуп, са сиарҵа сҽылак,
Сгәалаԛара анарх згоит.
Насыԥ бымаз, ԥхыз иҵтааз,
Знымзар-зны саргьы сыббоит.

АԤСУА ԤҲӘЫЗБА

Иԛәымшәышәым, хаарак аҵам,
Убла ихгылоу, мыцхә иаарту.
Иԛазаргьы иаҳзеиԥшу аргаман,
Иԛоуп жәада иҵаҳәҳәатәу.
О, иссируп, аԥсуа ԥҳәызба,
Аԥсуа ԥҳәызба бызлашоу!
Ԥсыуарамзар еилзыргода
Ба бзыртҵәыуо, иҳәаны итәоу.

Са дыснымиац бара бҩыза,
Бара беиҧштҷәҟьа згәы былуа,
Зажәа ҭынчу, зцәаҩа наалоу,
Беиҧшгьы агәаҕьра зауа.
Уажәазыҳәа бшәаҟьа-ʒыʒоит,
Бцәеижь ианыруеит ишбызҳаз…
Аха бҭынчыз, илҧха биҭоит,
Ҳарҭгьы ҳшамкәа зны ҳазшаз.
Мҩамш, аҧҳәызба, адунеи ду
Аҧсы ахазҭо, еиқәзырхо.
Ашарҧыеҭә цәалашәаран
Жәҩангә иаагәылсит еикәаҧхо.

АИНИАРА

Ах, аҭыҧҳа ссир, беинаалоуп рацәа,
Сгәы ҭрысуеит сылаҧш набхьысыр.
Аиашаз, быҟоуп бишазшәа Анцәа,
Сыблып ба бʒамҩа снакьысыр.
Ааигәанʒа бабаҟаз, наҟʒоу ҵьара,
Ма иаалырҟьан ас ибызҳама?!
Иҳәа, нас, иббаз, бгәы иахәаз ара,
Са саҧхьа ҽа ҩызак дбырҳама?!
Иарбан, исаҳәа иану слахьынҭа,
Изцозеи бʒамҩақәа ҭыҭны?
Сшоума снасыҧдан, ма сныҳәоу зынʒа?
Ихасҭоит ҳшыҟаз ҳаицәыʒны…

* * *

Ашәҭқәа аʒаʒа рыхьдыршоит,
Ацәгьа илаҧш рыдымхаларц.
Ҧҳәызбак ҧхыʒла рҧыск дылжьоит,
Дгәырҕьан дҽыхар ицәа ҟьаларц.

Аҭх аҽееиҩнашоит уажәшьҭа,
Иаҭынхазоуп амш иаҧыло.

Ацәгьеи бзиеи ҽыц еиҭа
Амҩа иныҚәлашт, инеиваҟәыло.

АКӘАШАРА

Арҧыски ҭыҧҳаки иҧрыртә икәашоит,
Мцабызк нарҽыҚәлан, рхаҽҚәа лашоит.
Уа игыланы еинызҟьо, ргәы хыҭхыҭуа,
Ргәахәара шьҭыҭцуеит, мчык рызҭцысуа.
Изыркәашо арбан, иаҭои маʒас,
Ма даҽакызар ҳзырҩашьо абас?
Гәырҟычган хәмаррак цоит лабҽаба,
Дыҟам ихнамхыз, дагәыдлартә абаа.
Арҧыски ҭыҧҳаки еивасны икәашоит,
Ҧсҭазаарак ҽыхоит, цәаныррак ҧсаҳәоит.

* * *

Избоит, быблаҚәа гәыкуеит,
Шаҟа рҳәарц рҭахузеи!
Саргьы даараʒа сбызхьуеит,
Изыхҟьо закәызеи?
Ицаз, ииасхьоу хынҳәуам,
Изҽахом иахыҧаз.
Имаʒаз ҳабжьара иҳәам,
Есымша ҳарҽыцуаз.
Баша ус иҟамлаʒеит
Узыниаз, иуҧымлаз.
Ҳарҭ ҳазшаз дҳабжьысны дцеит,
Ас, хаа-хаа, ҳаблырцаз…

* * *

Быҭцкы бышәнахырц аҭахушәа,
Аҧша бхьысуа беимнадоит.
Азхара бабарц иаҽушәа,
Быкәа иҭалан маҷк иааиҚәтәоит.

Аԥша хага сатԥашьыцуеит,
Уи бахызбааueит, изӡом.
Ас сҟазтԥо ҳазшаз идыруеит –
Бара бҷеы ажәак сызҳәом.
Аԥша ҭахак бынаҭатԥҟьом,
Зны ибҷалоит, зны ибыхьӡоит.
Ак аасабҳәар – изуа сақәшәом,
Бара акыркыр быччоит.

* * *

Иҟалазеи амш антԥәамҭаз,
Саанхеит схала сшыбзыԥшыз!
Амшын гәааup, ҭынчрак амам,
Избоит сгәатԥа ишҭаԥшыз.
Амза хцәышаа ссахьа ҭнахын,
Ихцәышаан сыгага снарбоит.
Бҭелгьы бырцәан «еикәарҷеup» ҳәа
Зҩабк дымкьыкьӡа лыбжьы гоит.
Хаарак, ԥшӡарак збом сахьнеиуа,
Сызцом агаҷагь аанызь.
Сызмырҭынчуа схәыцра схыхуа,
Ԥшак насҷахәмаруеит хрыжь-хрыжь.

* * *

Аҳәылыҳәа асы леиуеит,
Ԥхаррак атԥоup игәыку.
Сгәы ианыруа бгәы ианыруеит,
Жәала имырзо изакәу.
Агәҷыҵь ззааиз сара суада,
Уахь ҳаннеиуа ҳәа иԥшup.
Иахызцода ҳара ҳада,
Атԥх иаҳҭааз иршатәup.
Асы илеиуа зынӡа исақәӡоup,
Ажәҿан ыҟоup агәы ртәы.
Бара бакәӡоup, сара сакәӡоup...
Уаҳа иҳамазам ҳәатәы.

ШЬҬА УАҬӘЫНЗА

Иазхоуп, иӡбоуп, исҳәоит уаҭәы…
Сҽымҭра дцәырнагап ҽаӡәы,
Хамаҧагьак, хшыѡк зызҭам,
Аха ҧшрала ус ицәгьам.
Са сзеицәада? Мап, аӡәгьы,
Нас, изласымҳәои акгьы,
Сара сзыҳәа дшынцәахшоу,
Схәыцра дшалоу ишсыршо?
Амш сзықәгәыҷуаз баша ицеит,
Ҧсышәак лаҳәара сахьӡеит.
Сгылоуп, лцәаара сазыҧшуа,
Знык дызбандаз ма дааҧшуа…
Амѡадуаҽ ауаа цоит,
Амѡадуаҽ егьа рҳәоит.
Сгылоуп схала, схы ҟәыншьо,
Аха издыруеит ҽыц ишшо.

АҚЬААДБҒЬЫЦ ИАНҬАЗ

Саныббо бхы-бҽы аалашар,
Бқьышәқәа мраҭас иааикәаҧхар,
Быблақәа збар ишгәыкуа,
Иҟаломызт усҟан сызкуа…

Ибасҳәон снабҧылан сымшәа,
Иббаргьы маҷк уамашәа:
– Са сзыҳәа ба быда уаѡ дшам,
Ҽаӡә дықәым ҳадгьыл ашьам.

АҦХЫН ҦСШЬАРАЗ

Зегь машәыруп, зегь машәыруп,
Избан Аҟәа зыбгәаҧхаз?

Иҟан Гагра, Гәдоуҭа,
Афон ссируп, маҷк еиҭаз,
Ма Пицунда, Очамчыра –
Дара ртәала зегь ҧшӡоуп.
Мап, баҭааит бара Аҟәа,
Уинахыс-аахыс сытҟәоуп.
Сазыҧшуп шьҭа аҧхын ааира,
Аҟәа ҷкәынӡахап еиҭа.
Аха Гагра… уа Пицунда…
Уахь багароуп – ҳаҒеиҭа…

ҲАИҚӘШӘАРА АЛАМҬАЛАЗ

Икыдҭәан илеиуеит ақәа,
Са сныҳәоуп уи аныхкәа.
Асааҭгьы сылаҧш ахуп,
Уи маҷк имласыргьы сҭахуп.
СгәыҒра наскьазгоит сацәшәо,
Макьаназ идырым ҳаиқәшәо.
Амҩақәа кәароуп, избоит,
Ла ҟьалак ӡхыҭырц иӡсоит.
Мап, сара амшынгьы сацәшәом,
Зхыҭрак ҟаларгьы сазгом.
Мчы ҒәҒәак ба бахь сыхнаҭоит,
Хымҧада сыгәҭыха наӡоит.
Иабаҟоу, иаҳәозеи асааҭ?
Ҧсгахак, иауазар, иҳаҭ.
Иааҧсазшәа илеиуеит ақәа,
Са сныҳәоуп шьҭа ианыхкәа.

БАРА БОУП ЗНАПЫ САНУ

Иҟало зегьы машәыруп,
Сыла хкызшәа сымҩахҟьеит…
Иҟалап, нас, са сымдыруп,
Ишакәхалак акы иахҟьеит.

Даҽакала сара схызхуа,
Даҽакала сгәы ҟазҵо,
Пҳәызбак слыцуп аамҭа ныхуа,
Са сыҧсы ба бахь ишцо.
Ас сеиҩызшаз амч, сызмыхәаз,
Гәҽыҕьрак сзааган, нас ицап,
Амхалдыз еиҧш зышҟа исыхаз,
Сгәысҽанӡамкәа ҽнак сылжьап.
Исзыҧшузеи, сыӡбаҩ гәыраз?
Зегь акоуп, бнапы сануп.
Ба бҟазшьа ссир уаанӡа ибымаз,
Избоит, иахьала уи ҽакуп.

АИҦЫРҬРА

Уаҵәынӡа быгәхьааго сызмыцәо саатәон,
Аҵх лашә сабозма, уи ҭынч еимыггон.
Амра хаҽыцқьа, иҧхоз ихааӡа,
Ба бҽыхан бааҧшызшәа избон, агаӡа.
Нас иҟалаз арбан, мыцхәы сыҧхашьоу?
Ма бзиа узбаҵәҟьоу, ус иҟазшьоу?
Бзума, лаҧшума ҳаиҟәызгаз абас?
Дарбан исзалху уашьҭах гәыҕырҭас?

АГӘАЗЫҲӘАРА

Бхы-бҽы лашоит,
Адунеи быршоит,
Дыҟам ба бҩыза,
Быссируп.
Мышкымзар-мышкы
Даацәырҵып аӡәы,
Ба бхызхуа, бзытҟәо,
Идыруп.
Сыҽмырза, маӡа,

Сажәа раʒа,
Сбыхʒыʒо
Бынасыҧ сныҳәоит.
Зегь лахьынҵоуп,
Акака ҳзыҧҵәоуп,
О, Анцәа,
Дырманшәал, суҳәоит!

ҦҲӘЫЗБАК ЛАХЬ

Быблақәа амца рхыҳәҳәылоуп,
Мцабзк насылҟьоит избар.
Рҧарцәак аганахь игылоуп,
Еиҕьуп урҭ ирҳәо смаҳар…
Бсыхәаччо аҧсшәа кабырҵәоит –
Бышссиру басҳәоит сара.
Гәамч дук сышьҭнахуеит, исхыҵәоит,
Уи бдыруеит, ибныруеит бара.
О, уара, ашықәс-еидара,
Сышуҵо снардыруеит сыхшыҩ.
Мап, нас, амра лашара
Иашам иаҳәынҷар атыҩ.

АГӘАЛАШӘАРА

Баша, башаʒа сбыцәшәон…
Сгәы сырхаҵар саабыхьʒон…
Былаҧш ҳсоф аҿы иааныжь,
Бцон беинааланы хрыжь-хрыжь.
Сгылан, сбыхәаҧшуа маʒа,
Ашәаргәында, ех, гаʒа…
Бара бынасыҧ ҧшаауан,
Сара сынасыҧ сышьҭуан.
Аҧсабара шлоит ушьҭа,
Сгәыҧшаа-хыҧшаауеит схаҭа.

Ус ба бааины сгәы быжьжьоит, –
Сқәыԥшра сзааго ԥхыʒк сажьоит.

АҚӘЫԤШРАХЬ АХЫНҲӘРА

Уажәытцәҟьа сыҟам ара,
Сынаур баша шәажьоит.
Сқәыԥшра зырҷыцуа лара,
Слырҷыхан, дгәыбзыԛуа слыжьжьоит.
Сбыҳәоит, иахьак бымласын,
Баасыдхал, ус исҭахуп.
Ԥҭакгьы уа ԥшак иартцысын,
Еишьылхан ажәѿан ихуп…
Нас аамҭа, ҳқәыԥшра заҭәаз,
Умыʒын, ҳамаршәа гәаҭа.
Зегь уцуп усҟан ҳзытҟәаз,
Ааанхои уцәацәашь анкьаҭа.

АМѾАН АИҚӘШӘАРА

Ҳаиқәшәеит амѾан ҳгәыҳеанымкәа,
Шәцон, шәхәыҷы ссир дшәыбжьакын.
Абри амѾа ҽенак ҳанымкәа
Ҳазбахьадаз, ҳарҵ иаҳҭәын.
Са смыцхәын, избон аргама,
Ааишьак амамызт ицаз.
Аха уи ҳахәҭак агама,
Мцак насылҟьеит сызбылуаз.
Ус, абаҳчаҷ ҳееидырхала,
Избеит ҳаидгылоушәа сахьцо.
Уа ҽаʒә дыҟам, ҳаҟоуп ҳҳала,
Дыҟам быда сгәы ҟазҵо.
Шьҭа сзатцәуп, еиҭымк сиѾызоуп,
Ба бзыԥсахша са дсымбеит.
Сыҟам анкьеиԥш, кыргьы сѾазоуп,
Ҳарҵ ҳаиԥызҟьаз еиԥхьыттеит.

УАРИДАДА

Абар иқәлоит уажәшьҭа ашара,
Аха иамам ӷыхәаҧӷәара,
Иааҩуеит Уаридада.
Кә. Герхьелиа

Илахҿыхуп, илахҿыхуп,
Рхаҿқәа рхаччоит сызҿаҧшуа.
Уаридада слымҳаҿ иааҩуеит,
Ашьыжь шареиҧш иааскьауа.
Аҧсуа иашҭа, иҭбааҭыцәу,
Агәашәқәа ҟьаҟьаʒа иаартуп.
Уаридада – бзиабароуп,
Абзара, аира иатәуп.
Амзеи амреи еибагазшәа,
Аҧсуа чара ахада,
Жәларыс иаақәу неилымхрада,
Дныҳәа-ныҧхьоит аҭамада.
Уаридада, Уаридада –
Урҭ ирзеиҕьишьо иароуп.
Уаридада – сыжәлар рашәа,
Адунеи иацыршаз ашәоуп.

ҐЫУАҨ ХАҬАК

Апҟара-пҟараҳәа днеиуеит Ґуаҩык,
ИҐырба-Ґырбоит аҐыццышә уи дзықәтәо,
Иааҧаҷьҧаҷьуеит хәылҧазтәи ашәаҧшь,
Днадызбалоит далоушәа дыʒсо.
Ус дышнеиуаз аҐыҩҳәа дааҭгылт –
Абырг дааиуан. ДҐыжәҧеит, уахь днеиҧылт.
Аҧсшәа иаҳәан диаҩижьит, дааҧшит,
Нас аҐызқәахь бжьасҭас дааласит.
Апҟара-пҟараҳәа имҩа наигʒоит,
ИҐырба-Ґырбоит аҐыццышә уи дзықәтәо,

Иааҧаҵьҧаҵьуеит хәылҧазтәи ашәаҧшь,
Днадызбалоит далоушәа дыʒсо.
Ҧҳәызбак дцәырҭит иаҧхьаҟа зымҩа –
Ишькыл дангылеит, дхырхәоит лара лахь.
Ҧсуа хаҭоуп, ицашьала избоит,
Избоит, ҳа ҳҳаблаҷ дҽыжәҭуеит асас дахь.

* * *

Сышнеиуаз,
Ҧҳәызбак даасҧылан,
Сгәаҭа аарҷыхан
Дцаʒеит…
Са сқәыҧшхан,
Алым саҩызан,
Уа, амҩаҷ,
Схала саанхеит…
Бабаҟаз,
Ас еиҧш,
Иссирыз,
Санбықәлаз бзымбеите
Ҵьара?!
Ианаамҭаз
Бнасыҧны быршама,
Ма изаацәан
Сима сара?
Аҧҳәызба,
Сқәыҧшра зырҷыцыз,
Аҧҳәызба,
Салымны сҟазҭаз,
Иахьоума, уаҭәоума,
Ҽазнума,
Сбызхәыцлап,
Ихьаамго бахьцаз.

СЫНАСЫҢ – БАРА

Зегь насҧырҭит ҧшьаала, хаала,
Хьаак сымҭа, схы сазныжь.
Бара бшазма нас ҽакала,
Иамуит, сзалымҭит быӡмыжь.
Аамҭа ҽыҭк, алакә иаҩызоу,
Бара ибшаз, ба бхаҭа,
Ицом, исыдхалеит, исҧызо,
Ҳҳәыҧшрахь снанаҧхьоит еиҭа.
Ааи, нас, иҟоуп лахьынҭарак,
Еилыргашьак ҳәа змаӡам,
Саргьы сашьҭам иану даарак,
Ба бнасыҧзар ҽак сҭахӡам.

Ҩ-САХЬАК

Аҟәа, агаҽа, амшын,
Амра, ашьхараҽ асы.
Аҽны бареи сареи ҳаиҧшын,
Еилахон зынӡаск ҳаҧсы.
Еиҭах агаҽа, амшын,
Аҟәа – сыҟалаҟь – сыҧсы.
Амра ӡаалоит… Аарцә сааҧшын –
Исыцәбон аӡшәах лассы…

АЗЫҢШРА

Аҳауа цҟьоуп,
Аҧша гәыбзыҕуп.
Урҭ
Бҟазшьала ихыркуп.
Амш иҽыхаз
Бсахьа агәылоуп.
Бызҭоу адәыҕба
Сазыҧшуп.

ШӘАХӘАК ЛХЫҬУЕИТ

Ҭыпҳа еинаалак,
Ҧшӡакы,
Саҧхьа дааиуеит.
Исҭахуп
Сылаҧш лҟәызгар,
Сымч сзаиааиуам.
Шәахәак лхыҭуеит
Улыдызхалоу.
Са сытҟәоуп.
Лара лтәала,
Илбо ахаҭа
Деилагоуп.

ААҦЫН

Ааҧын шыҩкит,
Ааҧын хагоуп,
Зегь арҿыхеит,
Қьаф аагагоуп.
Хаҭак дҿыжәлоит,
Иҿы кәадыруп,
Ҧҳәызбак далихит,
Дыссируп.
Дҿырҧа-ҿырҧоит,
Икәымжәы хиаала,
Иӡара ҭҧәыцәаа
Дцоит деинаала.
Уахьынаҧшуа
Зегь еинылеит,
Бзиа еибабоз
Еиҧылеит.
Уара,
Ааҧын иалхо
Зҿырхәа,

Умчқәа еибыҵа,
Иабадихәа!

***

Амца сыжәлеит,
Бышҟа исыхеит.
Бсахьа, сгәазҵаз
Аалашеит.
Ихышхытцәоз сымч
Банаалан,
Иҵьашьахәыз
Бдунеи сызшеит.
Уи насыҵын,
Лакә цәаныррaн.
Ус иазгәеиҵахьан
Ҳазшаз.
Еибамдыруаз,
Еибамбацыз
Ныҳәак ҳзалан
Атцх ицаз.

ГӘАЛАШӘАРАК

Гәахәак сызҵаша збаӡом.
Сыбла ирбо зегь еизадоуп.
Иауан-иашәан бжьык гаӡом,
Шьыжьы аахыс амшгьы мрадоуп.
Ажәҩан иҟаӡам иубо,
Атца рысуп ҵтацахала.
Ариабжьарак ишабо
Адгьыл рҷыханда шьҵа қәала.
Уажәазыҳәа иууаӡа,
Зыҵшрак ыҟоуп, зегь аанҷасит.
Ус, аҵынчраҷ изатцәӡа,
Адыд хысит, ҵшак ныкҷасит.

Саалахҿыххеит ҭынч сыштәаз,
Мацәыск схалашеит сгәы рҿыхо.
Ицахьаз ауп ҿыц исзааз,
Зынтәи амшахьоуп иахьсыхо.

СБЫҲӘОИТ

Аамҭагь мчыдахеит ишыббо,
Еиҳагьы ба бзы сбылуеит.
Сара схоуп ахара звызбо,
Иахьа ихьаан исызҵысуеит.
Ҿынла усқәак ма сахыргоит,
Аҵхқәа рыгәаҭеи сзыхгом.
Стәымуаҩны сахьыҟоу гәнызгоит,
Ҧхыӡны ҳаиқәшәара сызхом.
Ас мацара изылшода,
Сыгәгьы зымблаҟьеит ҷьара.
Сызҭагылоу быда избода,
Цәымҕрак сыҵагал бара...

ИҾЫМЦӘААЦ АҚӘЫҦШРА

Аҵлаҳәысҭа
Дтәоуп ихала.
Илаҧш адхалт
Акәадыр.
Агәамч, ақәыҧшра,
Иссирӡоу ҧҳәызбак
Надибалан,
Ирҿеит ашькыл.

АҲАИР БАҒӘАЗАҾЫ

Аамҭала ҳаиҧырҵит...
Избоит нахьхьи,

Сыҧси сдунеии
Иахьаго аʒыркәи…

АБЗИАБАРА АМЧ

Ба бҟынтәи
Аҭак ансаҳа,
Ҿыцʒа ишәҭит
Адунеи,
Ауаа зегь
Рыбла разхеит,
Хымҧада
Бажәа иахшеит,
Инымҭәааит
Уи амч, адоуҳа.

МАЦӘЫСЕИМҞЬАРАК

Зегь ажәхьан са сгәаҿы,
Зегь ажәхьан ба бгәаҿы
Ҳаибабаанʒа.
Мап,
Дунеи ҿыцк ҳамшаʒеит,
Аха ҳгәаҭаҿы иаанхеит
Мацәысеимҟьарак.

БСАХЬА ҬЫСХУАН

Бхы-бҿы асахьа
Схаҿы иааган,
Нас ақьаадаҿы
Ианысҭарц,
Сылаҧш кыдҭаны
Сшазхәыцуаз,

Адунеи зегь
Бсахьа ахыскааит,
Нас уи ҭыхшьас
Иаман иҟааз!

АНАСЫҢ

Сқәыҧшра хызхуаз
Бҭеиҭыҧш абаҟоу?
Уи неиқәышлаҳәа
Ицеит.
Адунеи иқәлеит
Ҽа ҧшӡарак –
Ба баархылар,
Сыбла шәҭуеит.

БЫЗХӘЫЦРА НАСЫҢУП

Еҭәала иҩычоуп,
Ажәҩан ҽырбоит.
Амза шамшамуеит,
Ахаҽыраз лашоит.
Аҭх ҭәца ҽакала
Уахак игәыкуп.
Бызхәыцра сыхнахын,
Снасыҧха сакуп.

БАҢЫЛА СЫҢСЫ

Ҧшаласк гәыбзыҕуа
Схы-сҽы еимнадеит.
Игәамҭуаз схәыцрақәа
Инасхыууааны ицеит.
Сыблақәа рҽыхо,

Ҧшӡарак нырхылт.
Ҧхаррак, гәкырак
Харантәи иснырт.
Арантәи инеиуа
Баҧыла сыҧсы.
Аамҭала ҳаиҟәызго
Шьҭа ицароуп лассы.

СГӘЫЛА ҦҲӘЫЗБА

Бара бгәылоуп,
Сара сгәылоуп,
Ҳаҩнқәа рхыбқәа
Иеихәаҧшуеит.
Бхәыҷра абацеи,
Схәыҷра абацеи? –
Ҳгәалашәараҿ
Иеизгәыкуеит.
Ицеит аамҭа
Ҳарчыхәчыхәны,
Сылаҧш баатҷалоит
Ҿаӡәны.
Сара сакәзар,
Сызмырҭынчуа,
Мап, исзымҳәеит
Сгәы иҭганы.
Бара бгәылоуп,
Сара сгәылоуп,
Жәлак хатәымкәаноуп
Ҳашшоу.
Гәылароума
Нас ҳазҧахуа,
Ма иҳахәаҧшуа
Ҳхәыҷроу?

ААМҬЕИ АМОДЕИ

Снеиуеит,
Сықалақь гәхьааго,
Схызхра
Макьана избом.
Шьоук реиқәақәа
Рҩазоуп,
Ҧыжәжәахоуп,
Шьоук
Иҩаханы
Рытҷкқәа хырффоуп.
Ишубатҷәҟьоу
Ус
Ҭабгаратҷәҟьам.
Зегь ыӡит,
Иаҳцәыӡит
Узҳәом.
Аамҭеи
Амодеи
Раҧҭамҭоуп.
Рҽыхтымзар,
Уаҩрак
Аҧсы ҭоуп.

* * *

Ҳӡынҭәа хажәаа
Ҳашҭа ырҧшӡо,
Ишәҭит иааҵьоушьартә еиҧш
Сынтәа.
Санду
Иҽыцӡоу
Чыҭҭкык лшәылҭеит,
Лхы ҭалкит
Дышцоз, дымтәа.

* * *

Аʒынра иалҵыз
Ааҧын цәқәырҧоит,
Ибзарыбзаруеит еиҭах
Аҧсабара.
Ишәҭышха еинҭәылеит,
Ишыѡкт аҟата,
Цәыкгьы быѡѡуа
Иагәыдлоит агәара.

* * *

Ашәҭқәа
Уаҵәынʒа
Рхырҷсахьа рҵәахуеит.
Ҭыҧҳа ссирк
Ҧхыʒ ссирк
Лҷалҭеит дахьыцәо.
Сгәаҵаҷы ицәырҵыз
Хәыцрак пытуеит,
Гәаҳәарак сзааго,
Мшынҵас исхыҵәо.

* * *

Ажәѡан саҵаҧшуан,
Сыҧшын…
Иара дагәан,
Илашәын.
Гәыҕрак сыдымҵуа
Исҭан.
Амш макьана
Аҧсы ҭан.

* * *

Ииасхьаз ааҧынрак
Сҧыбгалеит

Ԛаԥхьа ҳанеиԛәшәа.
Ибыдхаланы ишыҟаз
Иснырит саргьы.

* * *

Ҳашҭа иҭагылоу
Аҵәаҵла,
Сынтәоуп ианышәҵыз.
Ҳгәыла ҵыԥҳа
Хаҵа дрышьҵызаап
Иаха.

АСАЛАМШӘҞӘҚӘА РҞЫНТӘИ

1. Аҵх иалыччоз
Аҵәаҵәашь уаԛызаны
Уаасԥылеит,
Сыԥсгьы ааивызгеит.
Исызшеит уанызба...

2. Саҵамыз...
Бара бажәаԛәа
Мҵуп...
Уинахыс
Быԥшӡара сҵәыӡит.
Еиҵахгьы,
Саҵамыз.

* * *

Иаха сыԥхыӡ баламшәеит,
Шааӡа сгәы баатҵалеит.
Изыхҟьо сазҳәода
Шьҭа?

* * *

Аҧенҷьыр аҿы
Аҧардақәа асыркит –
Амза
Алаҧш быднархалацәон,
Аргама.

* * *

Ақәа кыдҭәаны
Илеиуеит,
Сара сгәы ҭыҧрааны
Ицоит
Бара бахь,
Имцәаакӡакәа.

АҬХ НАСКЬОИТ АШАРАХЬ
Агарашәа

Адыргә-дыргә, адыргә-дыргә,
Иҭысуеит агара.
Аҭх макьана илашьцоуп,
Ихароуп ашара.
Иуҭахызар ашәа сҳәап,
Ус ҧшьаала, иныҭак.
Иуҭахызар, уажьжьалап,
Ацәымҳа науҿыҭак.
Усабиӡоуп, ааи, избоит,
Узмырҭынчуа арбан?
Сишь! Еимазак хысрак цоит,
Амш иаҧымло дарбан?
Анцәа суҳәоит, ҳа ҳазшаз,
Ҳан еиҭах улхылаҧш.
Сашьа игароу уизыҧши,
Ушҟа икыдуп илаҧш.
Сыблаҿ аҭхгьы қәацеит,
Инаскьоит ашарахь.

Абцьар шьҭызхыз ҳан дгьежьуеит,
Амш ааскьаго аиааирахь.

УАТЦӘТӘИ АМШАЗ

Аамҭа, аамҭа –
Ацәгьеи абзиеи рлахьынтца,
Уатцәтәи амшаз
Сара сзыҳәа
Рыуа иарбан
Исызурхиаз?

* * *

Иқәарԥссоит,
Схәыцрақәа –
Зны ицәаакуп,
Даҽеазных –
Инасхыԥрааны,
Иналашәкәоит ажәѡан.

* * *

Абраҟа,
Арыц жәла ахьылартцаз
Жәаха,
Сыбла даахгылеит
Аԥҳәызба,
Зцәа иалаз ахшара.

УАРАДА

Уа зны-зынла иаасырҕызлап,
Уарада гәышьа, уарада!
Гьаргь Чачба

Адунеиаҷ зегь аргамоуп,
Иҳазгәамҭо зхарада?

Са сыгәҭыха сашәа иалоуп,
Иаасырҕызлоит Уарада.

АМШ ИАХЬАТӘИ

Ииасхьоу аамҭа
Иагеит иаратәы,
Уи сара исзалаҙам
Акгьы.
Иахьатәи амш уоуп
Сызҭоу,
Уҟанатҵ сулагҙа.

АЗҬААРА

О, адгьыл,
Гәнаҳала иҟоу
Ишаны,
Ҵьыҟәреитҵас ҳаарыхны
Ҳазго
Ҟатҵахәны,
Исаҳәа
Узҟәаҷ
Изаанхо ҳаҵсы?

ҲАРҬ ЗЕГЬЫ ҴСҬАЗААРАК ҲАТӘУП

Акырынтә срызхәыцхьеит
Аҙиасҟәа,
Ҵсызатҵәык ахазҭо амшын.
Адгьыл иану ауаа ҵсыра
Излареиҵшым акыҟам,
Снаҵшын.
Амҭа иаркараз аныҟәаҭ,

Ишьҭрахь дгьежьуеит
Алушәак.
Аброуп уи иҧсҭазаара ахьыҟоу,
Цәгьеи бзиеи
Иахьырҳаз каҭак.
Аҧсҭазаара – мшын еилаҩынтуп,
Хаҷыкны иҟоуп
Иара.
Башаʒа ацәқәырҧ еижәылоит,
Еилыҭшьак ҳәа рымам аʒқәа…

ААҦХЬАРА

Ажәытә баа
Ашәч ахаҧеит,
Адацқәа еиҟәыржәоит
Агәы.
Аҕацәгьа, араҟа иҭархаз,
Ҩаҧхьа ихалеит иҧсы.
Шәабаҟоу,
Аҧсадгьыл аҭеицәа?

АШЬҬРАҚӘЛАРА

Гәаҕк еиқәтәеит,
Бзиабаракгьы
Ҿыцәааит.
Иахьатәи амш,
Урҭ нахәларшәны,
Аҧсы нахыггеит.
Бзиабара қәыҧшʒак,
Гәаҕ ҿыц еиқәарак,
Аҭх – агара

Иазырцәом,
Иазкуам.

АГӘЫҒРА

Ҿҳәарак-ҿҳәарак
Зегьы ирымоуп,
Уи ззымдыруа
Дарбан усгьы,
Аха имшац
Амшлашара,
Иааҧымҵәаӡо
Ҳгәыҕра иалоуп.

МШЫК ШЕИБГО

Амшлашара,
Амшлашара,
Са сыҧсыцқьа
Ҧсыс иазыҟоу,
Иҟамлои, нас,
Ҵыхәаҧҵәарак,
Имшац акәыз
Сара исмаӡо.

* * *

– Арҩаш насыҧда,
Уабацои?
Уаангыл!
– Са снеиуанаҵ,
Сыҟоуп,
Исымоуп насыҧгьы.

АЗЫХЬ

Азыхь атҵан
азы иҭалоз,
хыхь ианхалоз,
инхытҵны ицон.
Аҽарыцқьон,
аҽарҷыцуан,
агьама гәазҭоз
иргәаԥхон.
Ус ишааиуаз
атҵа еималеит.
Атҵа еитҵызхшаз
уаѡ дҟамлеит.
Данамоу
агәхьаа зкыша,
ишыԥсылмыткуаз
инҭабеит.

АДЫРДЫ

Адырды гьежьуан,
адырды гьежьуан.
Арахәыц анылон,
арахәыц анылон.
Сара исызҳауан,
сара исызҳауан.
Адырды хынҳәуан,
адырды хынҳәуан.
Ианыз анытҵуан,
ианыз анытҵуан.
Сара сыԥшуан,
сара сыԥшуан....

АМШ ЕИЗАДА

Гәалашәарак
нмыжькәа иниаст
амш еизада.
Ацәгьеи абзиеи
уи аҽны
ма избада!
Аха
еизадан ҳәа
иршьеит.
Изгәалашәада?

* * *

Иҧхьарылахьаз ҧсаатәк
Игәыҭҟьа-ҧсыҭҟьаха
Абардра инылапҟеит.
Иаракәӡамыз
Абраҟа
Амра ӡаалаанӡа
Ашәа картҷәаны
Изҳәоз?..

* * *

Агәмаркатыл ҟаҧшьӡа
Атҷла иаҟәын,
Сара
Аҳәынтҷәраҧшь
Аасгәалашәеит.
Аӡынра ааигәахон.

* * *

Амш,
Агәырҩеи

Агәырҕьареи
Ишеимаркуаз,
Иниас
Ицеит.

* * *

Амра аҭашәамҭаз
Зегьы рыгагақәа
Духон,
Аха
Реиҟарамра шыҟаз
Иаанхон.
Аҭабырг
Аҽаҧсахӡомызт.

* * *

Аламаҟ
Аҽеикәарҳәны ицәоуп,
Хьаатҵас
Зынгьы иааҟу-ҭәулоит.
Азааигәа,
Ласбакгьы ҷыҕәҷыҕәуеит,
Амра аҭашәамҭа
Иацәшәаз.

* * *

Амш аҧсашьарц
Аҭх ахь
Ииасуан.
Аҭх,
Исызшандаз ҳәа
Амш иазыҧшуан.

САСРЫҠӘАК ДҠАМЛЕИТ

Амра кажжы
Икаԥхоит,
Ашәахәа
Зегьы ирхаԥхом.
Атыѡқәа изрылсуам,
Иркит.
Рыԥсыцәгьа қымқымуеит,
Имҭәит.
Уаҳа
Сасрыҟәак дҟамлеит,
Иаанхаз егьырҭ
Илаҳәуеит...

***

Аѡымсаг шыԥссоз,
Аԥссатә шнымҭәоз,
Ихан ирмыхәо,
Наҟ иаанрыжьит.
Аҷыцгьы рԥеит,
Иԥссеит,
Еиҭарԥеит...
Аԥссатә иагхом
Интҵәаӡом.

***

Аӡынра азыҳәа
Ихьѡежьбырфынха
Аԥҳәаҟәа еиқәын.
Ихшәамкәа иаанхаз,
Аԥын иатәымызт,
Асахьа мыцхәын.

ҬАГАЛАНТӘИ АԤША

Иҟатоз абӷьы иатҵәара,
Ишьҭан иҷӷәыхаа,

Амш анша.
Ааҧын агәҭан,
Амш азҳамҭаз,
Иаазгеи
Ҭагалантәи аҧша?!

ХӘЫЛҦАЗТӘИ САХЬАК

Амш
Иааҧса-икараха,
Аблақәа еиқәыҧсон.
Иласӡа, иҵаҒаӡа
Ҧсҭҳәацк
Аҽеизго, аҽеиҵыхуа,
Ҧсыҧ ҟәанданы
Жәҩангә иҵаӡуан...

* * *

Амш,
иацтәи ауеиа
аҽалганы,
еимыггон,
иҭыгга,
ашьха ҳарак
ихымшәацыз
шәахәацк иарҽыхан.

* * *

Ашҭа иқәгылаз
аҵәаҵла,
аҧша иканажьит
иаха.
Акәасқьеи
аматҵурҭеи

рсахьа,
еицакызшәа збоит
сахьыҧшуа.

***

Ажәытә нышәынҭра
еимаҳахьан,
еилаҳахьан.
Уаҩ дықәло дубомызт
ҷьара.
Ацәгьеи
абзиеи
инеибеиҧшны,
аамҭа иахашҭхьан
ара.

АИРА ЕИҚӘЗЫРХОЗ

– Бабаду,
Ирҳәоит, уеибашьуан,
Нас, уара ауаҩы душьхьану?
– Аҧсадгьыл сыхьчон,
Еиқәсырхон сара
Аира.
Хызаҭәуп, дад,
Бызхылҭыз бара.
Аҧсҭазара аҿаҧхьа
Сыламыс цқьоуп.
Быхәмар, дад,
Иббома,
Ҳазҭоу ааҧынроуп…
Инҭасит иҧынҭа
Абду ахәшәыблы.
Игәаҭа инҭиҳәааит,
«Еҳ, аразҟы!..».

ИШӘМЫРҬӘЫУАН АХӘЫҶҚӘА

Исҭахуп ауаҩы дымҭәыуар, исҭахуп,
Исҭахуп ауаҩы длахҿыхзарц, исҭахуп.
Аха иууеи, ацәгьеи абзиеи еилахәуп,
Адунеигьы убас ала еибаркуп.

Ус анакәха, ахаҭа дҭәыуар, егьаурым,
Ус анакәха, аҧҳәыс дҭәыуар, егьаурым.
Ианамуʒах, иҭәыуааит арҧыс, аҭыҧҳа,
Аха, сшәыҳәоит, ишәмырҭәыуан ахәыҷҚәа.

АИЗГӘЫРҒЬАРА

Дкьаасит хәыҷык,
ДгәырҒьеит саниба.
Схаҿсахьа
Аҧсҭазаара ишазгәырҒьаз
Инырит.

АБРИ АМҨА

Абри амҩа
Шаҟантә санысны сцахьоузеи…
Есҿены избоз абраҟа,
Сыблақәа хыркит –
Иахьанʒа сшара иаҿызҭгьы?

ҞАМЧҦҬАҬАЛА

Ишәышәуеит аҟамчы,
Иаапкуеит аҟамчы.
Цәахыхла, цәалыхла
Иҭаслымхоит аҿы…

АЗАЛЫМДАРА

О, алуқәа, алуқәа,
Лагатәыда игьежьуа,
Еимактәы ҳәа акыҟамкәа
Шәзеибакызеи шәҽықәышәхуа?

АБЖЬЫ

Аҵх, амра хаҽыда
Иарҧхаз,
Аҵх иалаʒҩоуп.
Ашәҭ еиқәарақәа
Рыҧштәы рхыҵит.
Бжьык гаʒом.
Абжьы –
Аҧшʒара, абзиабара, аҧсҭазаара.
Дыцәоуп алашә.

АҦАРҦАЛЫКЬ

Мшы заҵәык
Ззыҧҵәаз
Аҧарҧалыкь,
Икарахан,
Иабази иаҳази
Ҷьашьаны
Ишеилнаргоз,
Ахәылҧаз
Ахәлара
Инахәлаʒит.

АШӘШЬЫ ЗХУ АСАХЬА

Аҧхынраз
Ашьха ирышьҭит

Ауахьад.
Иаанхаз ҽеиқәак,
Зыц каԥсахьаз,
Адәҳәыԥш аҷ игылан
Ақьаԥҭажәеиԥш.

АЖӘЫТӘ ҨСЫЖЫРҬАҨЫ

Абраҟа,
Зегь еимаҳахьеит.
Абраҟа,
Зегь еималахьеит.
Зқьы блала атԥиааҟәа
Исыхәаԥшуа иччоит...

АЗЫНТӘИ АСАХЬА

Ачыхь,
Ақәабаа-сабаа,
Ицәҳәуп ашәаԥыцьаԥ.
Аԥҳәаҟәа
Аԥсабара
Аԥсы аханатԥоит.

АЗӘГЬЫ ДҨАМ МАШӘЫРШАҚӘ

Субаргьы сумбаргьы
Уара узы зегь акоуп.
Унеирҭа-ааирҭа
Зынʒак ихазʒоуп.
Усывсла уҭахызар,
Ухы уҩаха, уҽеырчы,
Са снеиуеит сышнеиц,
Еихаччоит схы-сҷы.

Даным адунеи ду
Машәыршақә ишоу.
Дыҟоуп, издыруеит,
Са сыла изызшо.

АГӘЕИГӘЕИ

Агәаҟ – аҩныда, агәеигәеи,
Аҧара гызмал иалыхәдоу,
Дышьҭоуп адгьыл кәамҧаҷы,
Аҧхыӡ ссирқәа иҽрыҭаны.
Уи, уара дузеилкаауам,
Дузгәаҭаӡом, згәалаҟоу,
Идгьыл гәакьа игәыҭцаҳәҳәа
Адунеи зегьы дшалаиоу.

АХӘАЦ

Амитә ҟалоит ҳәа
Ахәац шәарӡыӡеит.
Аблақәа ҭнахит,
Амитә
Уиакәхеит.

* * *

Арҩашқәа, аӡиасқәа
Атыша рзыҧшуп,
Уаҟа рхақәиҭра
Наӡаӡа иҭашьуп…
Рылабжыш иахылҭуеит
Амшын ду газго.
Гәырҩоуп, нас, амшынгьы
Ҭынч измыртәо.

* * *

Злакҭа хьшәашәаз,
Зыц хырцьаҵьаз
Амшын,
Амра анахаҧха,
Ианарҧха,
Иҭаслымхан,
Ҟәандаччак аҽықәыҳәҳә
Маалықьҭас ицәан.

АҦСҬАЗААРЕИ АБЗИАБАРЕИ РЗЫ

Ицәан аʒиас.
– Инымҭәааит
Абзиабареи аҧсҭазаареи! –
Ҽаасҭит.
Амаʒа ахьыздыр,
Игәырҕьан, иҽыхеит.
Нахьхьи,
Агыгцәа ргылан,
Аҽкыдҟьо,
Ишнахәлабгара
Амшын азыҧшуп.
Аʒиас ҭынчуп,
Аҧсы
Сҳәахьа иалаʒѡоуп.

САРА СБЫЗШӘА

Са сызхылҭыз
Сангьы сабгьы аҧсацәоуп.
Сара раҧхьа слымҳаҽ иааиз
Урҭ рбызшәоуп.
Урҭ рбызшәала сара сцәажәеит,
Сгәы еилгеит.

Урҭ рбызшәала
Адунеигьы еилсыргеит.
Уи сшьа иалалт,
Ԥсыс исхалеит,
Сеиԛәнархоит,
Ҳа х-Аԥсуара цәымзаркыран
Иснарбоит.

СА СМААЛЫҚЬНЫ СГАРОУП

Исылам амч
Сыхԥаа сызго,
Иҟасҵартәеиԥш аиакәым.
Мчуп иуиааиуа, угәы нзырхо,
Аиаша, аҵабырг ракәым.
Сгәырґьа гәырґьоит,
Са сласӡоуп,
Сгәаҵаҷ иҟоу
Ԥхарроуп.
Исылам амч,
Сыхԥаа сызго,
Са смаалықьны сгароуп.

* * *

Дгәырґьан дысԥылеит схәыҵы,
Изшоит адунеи снапаҷы,
Сангьы уаҟа дразӡа,
Лылаԥш ҳхуп ихааӡа.
Аԥсҭазаара, иумыхьын агха,
Са сыда уаанхоит уашаха.

* * *

Ацәгьа, уҳәаа,
Иҳәа, иабанҵәо?

Са сахысхьан,
Ҩыц ицәыртцт.
Уара Абзиа,
Бзиа збаша,
Амш еилахәлаанӡа
Усҵыртцт.

* * *

– Ашышкамс,
Иубеи
Адунеиаҷ уара?
– Аҵсҭазаара
Агьама,
Зызхара умаӡо.

* * *

Адыргә-дыргә,
Адыргә-дыргә,
Агара ҵысуеит.
Аҵсҭазаара акьаасыбжь
Адгьыл иахыѡуеит.
Ашла иҭахуп
Дгарларц ѡаҵхьа,
Бабаԥоу ан,
Имызхыз
Уи
Агараԥәԥәаԥәа?..

АѠЫЗА ИГӘХЬААГАРА

Сѡыза гәакьа,
Иахьатәи амш иҳазшаз
Ҳназхәыцны ҩыцза ҳшашаз,
Ҳнеиҵылап –

Агаҽахь уаақәла.
Шьҭа ижьжьатәушәа збоит
Ҳара ҳақәра.

ЗЕГЬ ҒЫЦУП, ИҒЫЦБАРАХУП

Игәахәараз ҧхыӡ ссирк
Сышьҭкәыцәааны сшамаз,
Шәахәацк игәыбзыҕуа
Иаакылшәан сарҽыхеит.
Снаҧшызар жәҩан аҵахь,
Илакә лабҽабаран,
Уажәада исымбацшәа
Амра сызцәырҵит.

ЗЕГЬЫ ЗНЫКОУП ИАНЫҒОУ

Зны са сзыргәырҕьоз
Ҧыхьеиҧш сзазгәырҕьом,
Сылахь еиқәызҵоз,
Қәыҧсычҳаран инасхыҵуеит.
Зегь зныкоуп ианыҕоу,
Ианыхаау, ианашоу.

СХӘЫШҬААРА

Зегь еижьагоуп,
Ааи, еижьагоуп,
Уи шаҳаҭра
Азызуа аамҭоуп.
Акызаҵәык,
Сара сзыҳәа,
Имеицакуа
Схәышҭаароуп.

АРҢЫСХАРА

Иӡыҭуа агәаҒьжәла
Аҧашә иахьынҳалоуп,
Азҳашьа иахӡыӡоит,
Иахылҵуа аҿа.
Днеиуеит ахшара,
Ан ҳцәышлагьы дгәырҒьоит,
Шьҭа шәарҭак ҳәа лымам,
ИҒәҒәоуп ишьаҿа.

ИААНГЫЛАЗ ААМҬА

Дышлаӡам са сан,
Касышуп илхоу.
Сара соуп ишлоу,
Латцкыс еиҳабу.
Дшәымбаӡо са саб,
Зынӡа иҟатаӡоу,
Аибашьрахь ицо,
Лыблақәа дшырху?!.

ЕСЫМША ИҢШҚАРАХУ

Адунеи
Ажәызшәа збаз
Дарбану?
Сара сдунеи
Сара исықәлоуп,
Егьа сажәыргьы –
Иқәрахьымӡоуп.

* * *

Уара агәала,
Мшык зыцәмаҷхаз,

Атцх уееиуатә,
Сгәы иҭатәоу,
Нақ усҧырцқьа,
Сгәы кеикеиуаз,
Иузгәамҭои,
Шьҭа иахьшо?!.

АГӘЫРҒЬАРА ЗЦУ АМШ

Ацәа сагомызт,
Сгылан,
Атцх салаҧшуа.
Уатцәтәи амш сыманы
Алашьцара
Сырлашон.

ҦХЫЗЛА

Сцәажәоит, сгыланы сцәажәоит,
Исҳәоит аргама, сыбла иабо.
Аха , иабақоу, сҽаҳаушәа,
Иқаʒам бжьык ҳәа сыхго.
Аха сцәажәоит, усгьы сақәытцуам,
Исзымҳәац сыгәҭыха рацәоуп.
Уажәытцәқьа сызмыхәо, исмыхәо,
Исзаамго исцәыʒыз сыбжьоуп.
Ус уа хатцак даацәажәеит:
«Дад, шьахәла усгьы уеилкаауп.
Мап, дықам алашә, адагәа,
Имчыдоу иажәа ҽаҳауп».

ААМҬА

Сымчымхара сашьаҳаит иахьа,
Исылахәмаруеит,

Иалахәʒамшәа са сда-сшьа.
Зных лабжышны сгәатҷа инҭаҧсоит,
Даҽазныхгьы
Сыбла еишьылʒа инҭатәоит.
Сымчым хара сҟыт бжьаргаʒом,
Аха избоит
Сгәеисыбжь еиқәтәаʒом.
Аамҭа,
Аамҭа,
Уа уоуп зегь зыʒбо,
Даҽакала мшыкгьы шушо
Агәра сзырго.

АН

Лгәы раҳаҭны,
Адунеи агәҭан –
Лыҩны аҽаҧхьа,
Амʒырхаҽы,
Агарашәа лҳәоит
Иныҭак,
Цәамҭхаа изеиҕьашьо
Лхәыҷы.
Ибла ҟәазқәа
Ацәа рхымлац,
Жәҩан иатҷәара
Уа ихыхәхәоит,
Дарчыхәчыхәуеит,
Иара дкьаасуеит,
Ашәа шылҳәац
Ан илҳәоит.
Ашьха ʒышқәа
Рхылҧа рхыхны,
Рыбла лҟәымго
Илзыҧшуеит,
Лгәы раҳаҭны,

Лхәыҷы длырцәарц,
Лара ажәҩан
Лырҭысуеит.

* * *

Уччала, схәыҷы,
Уччала,
Уи
Ҧсҭазаара хҷаҭуп,
Иацәгала.

ИААЛЫРҒЬАНЫ ГӘАЛАШӘАРАК

Абырг
Ашьацра днылаччан,
Даақәыҧсычҳаит аҭанӡа...
Ҧсымра ҟәандак
Нықәыҷҷан,
Иара уа инкабеит.

АҦСҬАЗААРА АХЫҚӘАҒ

Аҭакәажә
Ашҭа дықәтәоуп
Лымала.
Амырхәага лгәыҭцаҧхоит
Ҧхаррада.
Аҧсабара шәҭышны игылоуп
Иҧштәыдаха.
Адунеи ҭәуп
Шәаҳәабжьыла
Идагәаӡа.
– Сишь! Игазеи?
Арахь ӡәыр ҿиҭу

Здыруада?..
Еиҭах ҭынчроуп,
Иҭацәыроуп,
Акгьы ыҟаҳам.
Нас, иарбану,
Иԥсыршьаган
Маҳа-аргама
Даашьҭызхло?

АԤХЫЗ

Дгьыли-жәѡани
Гәылшәеит ицқьаҳа,
Иԥшқарахҳа
Амра нрыбжьыччан.
Зегьынԥьара
Игәылтцын апытҟәыр,
Аԥштәы иатцәа
Ахартцоит адунеи.
Сара схала,
Сымахахә шланы,
Сеидараха
Сгылахуп настха.
Акызатцәык – аблақәа ҭааҳа,
Исыхәаԥшуеит
Схьааго
Агылѡа...

АКАРАХАРА

Амшлашара
Ашла иблақәа
Ирхызытыларц
Егьагым.
Ажәѡан

Хыла иҵуҷссартә
Илаҟәит,
Аҽазаанкылом.
Дтәоуп иара
Дкараха,
Илабахыгәыгә аҵаргылан.
Адгьыл ҭамбгондаз...

СХЫ АЗХӘЫЦРА

Избоит
Акыршықәса
Саѡсны ицахьоушәа,
Арахь,
Сгәалашәарақәа неидкылан,
Шьыбжьаанӡа еиҭоуҳәап.
Иахьатәи ашьыжь сацизар?
Аха,
Изалаҷсоузеи ашлац
Схахәы?

МАШӘЫРШАҚӘ АИНИАРА

Стәоуп абаҳчаҽ,
Саҷхьа
Амѡаду ииасуеит.
Хәыҷи дуи
Аныланы инеиуеит.
Урҭ
Сыблаҽы ииуеит,
Иниасуеит.
Анирахь
Дтәоуп алыгажә,
Деиқәышла,
Санааиз

Ииз.
Сиихьоумашь,
Сыҧсхьоумашь
Сара?

АГӘЫҨБАРА

Арҭу, арҭу,
Узырҭырҭыруеи,
Маʒа уаватәан
Суаҵьаҟ?
Нырра хьшәашәак
Сгәаҭа инҭысуеит,
Хаала, ҧшьаала
Удәылҭ, шьҭа наҟ.
Ихлаҳәадам
Сыҩны, сгәара,
Жәҩанаҿ
Сиеҭәахә лашоит.
Аха усгьы
Убжьы схароуп,
Сзыцәом сҭаххаа,
Аҭх наскьоит.

* * *

Амш еилгеит,
Ʒыла аҽыʒәʒәаны.
Амра цәырҭит
Ҿыц ичкәаҳарц.
Аамҭа ҽыҭк
Арбаха смаʒакәа,
Инасхыҧрааит,
Уаҳа имааʒарц.

* * *

Ергь афергьҳәа,
Иҧсаданы
Слымҳаҿ иааиуеит
Ҵәуабжьык –
Игәы нырхоуп хәыҷык.
Хаара-бзаарак
Ықәымкәа,
Ҧхаррак, ҧшӡарак
Амамкәа
Адунеи цәырҳәуп.

МАРТ

Атама
Быбышӡа ишәҭит.
Аҧхьаҟа –
Аҷыхьи акырцхи.
Шаҟа ҧсҭазаара
Жьоузеи.

АҲАРАМЗААРА

Алѡаҭә ѡеиуан –
Рыҧсы цон
Еиҿагалаз ѡ-кәасҭгак.
Агәқәа ццышәхон,
Ибылуан,
Ишеишеиуан ауаҷьаҟ…

* * *

Ашықәсқәа, амзақәа,
Амшқәа, асааҭқәа,
Ҳарҭ зегьы иаҳзалхны

Акака ҳзыпҭцәоуп.
Ишәҭыз ашәҭыц
Иамам нырхашьа.
Имшәҭыц шәҭыцым,
Иҟам акоуп.
Ашықәсқәа, амзақәа,
Амшқәа, асааҭқәа
Рылшара, рынҭыра –
Еснагь еиҟароуп.

* * *

Ашәҭ игәылҭыз
Дунеик ашеит,
Ашәҭ иҽшәазгьы
Иашеит дунеик.
Ацәгьеи абзиеи
Еициз роуп,
Ҧсра ҳәа акгьыҟам,
Зегь иироуп.

* * *

Ажәҩан ҭыккара
Иубарц иахьынҭәо,
Уныҭс аккара
Аеҭәақәа ҟәшәо…
Улаҧш аҳәаа
Адунеи ду ҭаʒоит,
Уҽоумҭан ахьаа,
Умҩа наʒоит…

АГӘМЫРҼЫҒЬГА

Адунеи ду,
Адунеи,
Угәҽыҕьроума

Ҳанызҵо,
Ҳанызхуа?
Уи алоума
Угәгьы
Злаурҷеыхо?

* * *

Дрыцҳасшьон
Уи ауаѡ,
Агәырѡахьанҵа иаҵаз.
Исҵахын сицхраарц,
Имыздарц.
Иара дцон
Дысҵыртҵны,
Дацәшәон иласхар ҳәа.

* * *

Аҙаҙа ҵамхаҙеит
Ашьац иаҷшәаны.
Иныҟәбеит ԥшьаала,
Ицеит иԥырны.
Анарха аман,
Иазшан аразҟы.
Ихьаам, иусым
Иахьыҟам уажәы.

САЖӘЫМҴЫҿХА

Схәычра,
Сҟәыԥшра,
Схаҵарԥысра
Исымам хьаас
Иахьсыцәцаз.
Сажәымҵыҿха
Ажәра саҳәоит.

Агха имоуп
Мдырс сызшьаз.

* * *

Зымҩа хаз
Нарцәыћа
Иҳәеит. – Абзиала!
Хара ицазгьы
Ииҳәаз уи ауп.
Нас са сгәы зыҭрысзеи?..
Ҳаиқәшәоит,
Зегь акоуп…

АҲАҬГӘЫН АҒЫ АҨЫРА

«Араћа аӡәгьы дыҧсӡам,
Дагьжӡам,
Ҳарҭ зегьы
Ҳаамҭақәарҿ ҳаћоуп».

* * *

Ажәҩан ҧштәыдан еизадоуп,
Ихьшәашәоуп амра ахаҿы.
Аҧсабара акалашәа идагәоуп,
Агәылгоуп анышә ахәаҿы…
Ашьхақәа рҿеиқәырҧс игылоуп,
Ирбоит ишырзацло шьхакы…

* * *

Иацы
Уаҭәтәи ҳәа
Сазыҧшын иахьатәи амш.
Иахьа
Сазыҧшуп уаҭәтәи.

Иарбан мшу
Сыззыԥшны,
Уатҵәтәи сахызбааua?

* * *

Узмыршозеи,
Аԥхын тҵхытҵәҟьа?
Сыла шааԥшуа
Сҕьазкуеит.
Амшлашара,
Лассы уҽыха,
Са саазқәылаз
Сузгәыкуеит.
Усызхатҵәҟьом,
Усызхатҵәҟьом,
Узышьҭоу сеидру,
Цәгьа уԥыруеит.
Ашьапызатҵә,
Атҵх иаҭатәаз,
Игызмалха
Абжьы гауеит...

* * *

Ҳахьтәалоз абаҳчаҽы
Ԥарԥалыкьк
Иԥшзаза,
Гәхьаагарак аҽеаҭаны
Иқәтәан.
Шаҟа сбызхьуа
Бдыруандаз
Саргьы!

* * *

Снеиуан гаҽала,
Сыбԥылон.

Ԥшак
Ласкәантраҙа иасуан,
Сгәы
Иҭыԥрааны
Ицозшәа...

* * *

Атама гылоуп
Ишәҭны.
Сара
Еиҳагьы быгәхьаазгоит
Иахьызбо.

* * *

Атԥх
Асаранԥь иаҳзаѡызан.
Иахьа
Уи атԥх агәхьаагара
Иамшуп.

* * *

Агәилшәҭ
Иахьагьы иԥшӡан,
Аха
Мшык азацлахьан.

* * *

Саапса-скара,
Зымѡа снеины
Снықәиеит
Сыԥсы сшьарц.
Сыла анхызѡа –
Дгьыли жәѡани
Инеимаҷыѡын,
Иӡт.

Ацәа хаара
Сама иахьнеиуаз,
Иқәыѡуан уа сгәы,
Акгьы ахьыҟам
Аҭыц аҟынтәи
Адаґьқәа рыбжьы.

ҨХЫЗЛА

Адгьыл ҩслымзла
Ихҟьоуп,
Иҟам уаҳа акгьы.
Жәѡан атца
Цоит иҭууа.
Иабацеи ианытцны
Ауаа?
Ех, шьири,
Иамур, ҳәҳәабжьык,
Бзак дшыҟоу сзыргаша
Агәра.

АЛАКӘ АНЕИҬАСҲӘА АШЬҬАХЬ

– Саб,
Аҟәыцьма уҩылар,
Иҟоутцои? – иҳәеит
Схәычы.
– Схатцами,
Хатцатцас сыбжьы аатсырҟьар,
Аҩсы қымқым
Нахәлашәаны,
Уи нҭахәаша
Ицашт, – сҳәеит.
– Саб,
Зызлан-заҳкәажә дуҩылар,

Иҟоутцои? – иҳәеит
Схәыҷы.
– Ҟьарак даамгакәа
Дааилысшьыр,
Дшәаны
«Уашхәа маҟьаԥсыс» ҳәа
Даагылап,
Уинахыс
Уаѳы дихараны
Дҟалашам, – сҳәеит.
– Саб,
Аѳсҭаа дуԥылар
Иҟоутцозеи? – иҳәеит
Схәыҷы.
– Кәасҭгала
Иԥьышә хызблаар,
Ҟааҳәыра иԥәымло,
Быжьрабыжьтцәа
Дныҭцаба дцап, – сҳәеит.
– Саб,
Адауы дуԥылар,
Иҟоутцои? – иҳәеит
Схәыҷы.
– Адаужә дганы
Ажьырѳага дынкылсхыр,
Аԥсны аԥәлара игәамԥхо
Зынʒаск
Дыбнакышт, – сҳәеит.
– Цәамҭхаа узеиґьасшьоит,
Саб, – иҳәеит
Схәыҷы.
Иарґьажәѳа дныԥәиан,
Дынҭаҳәахаа дыцәеит.
Сара
Гәаныла сыччон,
Мчы змоу зегьы
Имчыданы,

Игаҙоушәагьы
Избон...

САРА СЫҚӘРА

Сара
Ииуа зегь срыҟәлоуп,
Сажәҙом,
Сыԥсҙом,
Дшаҳатуп, абар,
Сара сан.

САРА ИСЕИԤШХО ДЗЫҠАЛОМ

Ашәаԥшь аҽалеит
Атама
Аԥынраз.
Сыбла баша
Икыдхалеит,
Сшахәаԥшуаз.
Ҭыԥхтәи ашәҭыц,
Ашәҭыц цәаԥшьҟәа
Ыҟазам.
Маԥ,
Ахаан
Аԥсҭазаара шьҭрақәлаҙом,
Са исеиԥшхогьы
Адунеиаҽ дзыҟалом.

* * *

Сара сыеҭәахә –
Ахәышҭаара акәиц,
Убылла,
Амца еиқәыларцаз
Ҽыц.

* * *

Адунеи ҭәуп
Уаҳа акгьы азымкуа.
Иазымкыз роуп
Адунеи еилазырҩынтуа.
Ирхароузеи урҭ
Ҭыпда иаанхазар,
Зегь реипш даргьы
Абри адунеи иазшазар?
Иазымкыз роуп
Адунеи еилазырҩынтуа,
Измырҭынчуа,
Еиҭах изырҿыцуа.

* * *

Иҟаз ниасит
Ааʒаб рыхганы.
Иҟамыз цәыртцит,
Иаакылст иласны.
Аҭынчрагьы ҭынчрам,
Мамзар изакәи,
Ааʒаб ахьырхырго
Абрахь изаари?!

* * *

Хыи-пси еилытцыр,
Ипсуеит аҩбагьы.
Хыи-пси роуп иҟоу,
Уаҳа акагьы.
Бзиа бызбазар,
Хыи-пси рзы бызбеит.
Ба бзыҳәа сыпсуазар,
Сыхшыҩ еилагеит.
Ба ибтәу,

Са истәу
Ҳаԥсҟәа хазуп.
Хыи-ԥси роуп иҟоу,
Егьырҵ зегьы мцуп.

* * *

Ауаѡы уҳәеит ҳәа, ихигахьоузеи,
Зны дмаамынынҳәагьы рҳәоит.
Абна дылан уи гыгшәыгҵас,
Дыбнауѡыназ уа дынхоит.
Ашьҭахь дҭалоит аҳаԥгәаѡа,
Аҳәынҵәа, аӡы зҭажжыз.
Иабеидыруаз зыхшыѡ кьаҷыз,
Ихаҭатҵәҟьагьы дзакәыз.
Аха далан Аԥсабара,
Дыԥсабаратәын иаргьы.
Уаҟа иибаз, уаҟа иитҵаз,
Ак изкажьуам иахьагьы.
Зны дҳарамуп,
Дгәыраз-гәыҭбааup,
Даҷеазных дубом иеицәоу.
Ауаѡы уҳәеит ҳәа, ас дызшада,
Итҵабыргытҵәҟьаны дынцәоу?

* * *

Адунеи алу гьежьуеит,
Еихсыԥьыр ҟалом,
Илагароуп.
Адунеигьы иҭоуп, нас, Аԥсы,
Зыԥсы ҭоу
Усгьы крифароуп.
Ҳахоуп адунеи аӡлагара,
Ахәылаҷы
Ҳаигәҭасуеит, ҳаицәхасуеит.
Уаԥхьа иуцәгылоз уажәы,

Илшар,
Ушьҭахь даанҽасуеит,
Аха, уаанӡа,
Ҩыцьа еиқәшәароуп,
Лареи Иареи
Цьара еибабароуп…
Аҧсҭазаара цоит
Иаратәала,
Иҟалашам уаҳа ҽакала,
Мамзар
Амитә ҳаҧылоит,
Адунеигьы ишнеиуа
Иаангылоит,
Аха, уаанӡа,
Ҩыцьа еиқәшәароуп,
Лареи Иареи
Цьара еибабароуп…
Мчык ыҟам урҭ ирҧырхаго,
Аҧсҭазаара иалоуп иархаго.

* * *

Срыхәаҧшуеит атцлақәа,
Срыхәаҧшуеит ашьхақәа,
Избом еиҟароу,
Еиҧшу збаӡом.
Срыхәаҧшуеит ашәҭқәа,
Ублақәа хызкуа,
Узырҩашьо уздырӡом,
Еиҕьу нтцәаӡом.
Нас, дарбан ицәыртцыз,
Зегь еиҟаразтәырц? –
Аамҭа-аамҭала
Шьоукы ҳаржьалап.
Зегь еизадан
Иамам ҟалашьа,
Адунеи аҟазшьала
Ишцац ицалап.

* * *

Амза цәырымҭӡеит уаха,
Аҭх хьанҭоуп, изныҟәом.
Хәыцрак салоуп сааҧсаха,
Илашьцаноуп уи шыҟоу.
Гәыҕрак илашоу уааскьа,
Згәы былуа уицәымӡын.
Зымч каҧсоу уихылаҧш цқьа,
Иргәыбзыҕ уи иӡын.

АЖӘЕИ ААМҬЕИ

Лагамҭеи нҭәамҭеи
Аамҭа иамаӡам.
Аҭхи амши
Башаӡа ҳаржьоит.
Сахьак, усгьы,
Иаман иҟаӡам.
– Нцәазар Аамҭа? –
Зныхгьы сгәы иснарҳәоит.
Зегь зымчу,
Улеишәа шҧаҵьбароу!
Иурхәашоит, иурӡуеит
Зегь неибеиҧш.
Аха, иуасҳәоит,
Упара шгәасҭахьоу –
Узаҿагылом Ажәа ҟәыш
Аҧеиҧш.

* * *

Амш шәшьуп.
Ақәа леиуеит,
Ихкәом.
Амыҭмыҵь абыҕьқәа
Амра рылыҧхоит,
Сгәы рҿыхо.

* * *

Ҧсаатәк,
Амҭәыжәҩақәа хыриааланы,
Ҭынч,
Ажәҩан иаҭашьқьраауа
Инеиуан.
Аҭаҟа,
Адгьыл аҷы,
Иабоз зегьы
Ссан.

* * *

Уахьынаҧшуаз –
Зегь хҩежьаан,
Ихышлаан,
Ак қәацомызт.
Зыҧшран
Иҟаз…

* * *

Сыблақәа иаарбоз
Убриаҟара иссирын,
Убриаҟара агәахәара сырҭон,
Сцәырҳаны саазырҧшыз
Сзеилымкааит!

* * *

Амш каииа иҟан.
Ран азааигәара
Ҩ-ласбак еихәмаруан,
Еихәмаруан.
Насыҧран
Сыблақәа ирбоз.

* * *

Сара
Иацтәи аамҭа

Гәхьаазгон,
Иара,
Иахьатәи деигәырҕьон.
Ҳнеиуан ҳаицны,
Ҳаицәыхараны.

* * *

Уи ашла,
Ихәыҵракәым,
Шьҭа иқәыԥшрагьы
Анигәаламшәоз еиҳан.
Зегьы
Аамҭа иахаран.
Инаимпытцышша
Ацара иаҷын,
Ишимышьҭуазгьы.

* * *

Аккара,
Даҷеа аамҭа ҷеытк
Ибҕьыжәны
Иатцаԥсан.

* * *

Абҕь-ҷа ҟатон,
Иҷаханы иҟаз
Абҕьыжә,
Аԥсцәаҳа еиԥшын
Уажәы.

* * *

Амш шышәшьыз мацара
Инеилахәланы иниасит,
Мрак
Наламԥхаҙакәа.

* * *

Ихымкәаҳоз ақәоурашьҭахь,
Амра
Ҳлачызшәа избон.

* * *

Иҷыцу ԥхыҳ ссирк
Сзааир сҭахын.
Иацтәи амш сеиԥхыҳуан
Схьаанагозшәа.

* * *

Иаашазар аахыс
Амш
Ахәлара иаҷын,
Исылакьаҭо.

АГӘЫБЫЛРЕИ АГӘАЛАШӘАРЕИ

Сгәалашәара
Шаԥаѡы ирҭаахьоузеи
Уаха.
Издыруеит
Аҳәгьы иԥхыҳ
Сшаламшәаз.
Ҿынлагьы
Саха зауада…
Сзалҵуам
Иҳхьоу,
Ирхашҭхьоу акы.

* * *

Атҵх ҵәцоуп,
Аеҵәаԥәа кәеицеиуеит,

Сара
Амра ангыло ҳәа
Сыҧшуп.

* * *

Икарахаз амш
Ишхырсасиуаз,
Иҭхы еиқәараны
Иааҟалеит.

* * *

Амра
Ирзыхааны иҧхон
Ацәгьагьы
Абзиагьы,
Еиҳа адунеи
Еилкаахарцаз.

* * *

Иацы избоз акәын
Иахьагьы избоз,
Аха шьҭа
Иахьатәиқәан.

* * *

Аʒыхьаҽ
Аҩарқәа зҭахомызт,
Изон,
Ицқьахон
Аʒыхь.

* * *

Ҧша цәгьак аакылҟьан,
Атамашәҭқәа
Нҽҕәыхаан иагеит.

Лаԥшыцәгьак иаанашьҭзар
Арахь
Аԥшахага?

* * *

Сышнеиуаз,
Иаалырҟьаны
Сыхьз аагәылшәеит
Ҿыҭбжьны.
Сааигәа,
Нахара
Азәымзарак азә дыҟам.
Ҳазҭоу адунеи ду
Хьызҳәала садырну?!

* * *

Ишәҭыртәеиԥш
Игәылымтцыцыз апытҟәыр,
Амшқәа ахибаҳәа
Ицон.

* * *

Алагамҭа,
Зегь зырҿыхо,
Зегьы ирхазтцауа
Рыԥсы,
Уара антцәамҭа
Зхацуркуазеи,
Угәы рыхшәома,
Мшәан, лассы?

* * *

Амшцәгьа
Аилгара иаҿын,

Сара схьаақәа
Еиқәтәомызт.

АРЕКВИЕМ АЦЫМХӘРАС

I
Иахьанʒа схәыҷызаарын, сан,
Ба быћам – иаразнак сажәит.

II
Ба бсахьа
Сыблақәа ирхуп, –
Ићоуп
Са сгәаҵаҽ.
Былаҧш хаа сыгуп,
Быбжьы саҳауам,
Сымчыдоуп.

III
Иаанхоит ишубахьац
Наʒаʒа,
Зхабар уцәыʒыз,
Зны еиҧћьаз.
Наʒаʒа сыћазарц
Саанлыжьит
Сан гәыраз, гәыцқьа,
Са сзыхшаз.

IV
– Нанхеит,
Схьааумган рацәак,
Уҽырҕәҕәа саныћам.
Шәа шәеибгазар,
Са сеибгоуп.
Ҭынчроуп уахь,
Акгьыћам.
Саргьы

Убасеиҧш исҭахуп,
Сзеисом аҧсабара.
Сгәыҧшаа-хыҧшаауеит
Уеизгьы,
Сыҟоуп скара-уара.

V
Хаарак сцәыӡит
Зегьы иреиҕьыз.
Зегьы среиҕьӡам
Шьҭарнахыс.
Ибҭахымызт
Сеибакәеибан
Сызлоу, срылахар,
Акыс.
Изҭахыда
Аӡәы ихьаа,
Ухы уамыхәар,
Ҵыбгароуп.
Урҭқәа здырхьеит
Бара была,
Сыҧсы зхылҵызгьы
Быҧсоуп...

VI
Исыздырам сыла иагхоу,
Сылабжышқәа ма сыржьоу,
Сан дыгәхьааго ҳаҩны аҭӡамцқәа
Рылахь шҧеиқәу, сгәы рыжьжьоу?!
Иҟоу шьҭарнахыс гьангьашроуп,
Иҳарамроуп уаҳа акгьы.
Ба бзыҧсахуа адунеиаҽ
Дсоуран сыҟаӡам аӡәгьы.

VII
Бсахьа сахәаҧшырц сааҭгылоит,
Жәада исабҳәауа рацәоуп.
Бара шбакәыз збоит Аҧсыцқьа,
Нцәасгьы исхылаҧшуаз ба боуп.

Даҽа шәҟәыҧшьак бажәа зныстҷоз,
Сара сгәатҷаҽ итҷәахуп.
Са сахьыҟоу сыбҟәырҷахан,
Бымшра сыцзаргьы сҭахуп.

* * *

Я в одиночестве думаю:
«А как живет мой сосед?»
Басё

Ариабжьарак
Аʒәгьы исызҽиҭуам,
Саргьы ҽымҭуа
Сыҧшуп, ичҳауа.

САНДУ ЛНАПҚӘА

Алыхәҭа гәʒала
Ашыла анылхәуаз
Шаҟа уеиҧшуи,
Илеиуа ақәа!
Санду лсаара
Илырҭәаанʒа
Ухымкәан,
Срыхәаҧшуеит лнапқәа.

* * *

Аҧсҭазаара, ухьанҭоуп,
Ухьанҭыҷьуп,
Уҷьаҷьоуп са сзыҳәа
Рацәа.
Аха зны-зынла
Ухҷаҭгьы снаҽыхәоит, –
Сангәеиҭало ыҟоуп
Анцәа.

* * *

Иахьак ажәҭан
Убриаҟара еимаҷыҭит,
Илашьцоуп,
Иаҳҳылаԥшу
Илаԥш залымсуа,
Иара иҟынӡа
Бжьыкгьы зымнаӡо.
Уаха-сахароуп иҟоу
Уажәы,
Амш анеилго здыруа
Уаҭ дыҟам.

* * *

Иахьа амш еилгоуп
Убысҟак,
Амра ахаҷы
Убысҟак ишамшамуеит,
Атцх назхызгаз,
Инеибеиԥшны зегьы,
Иԥхашьаԥхатцо,
Инамысха
Иааԥшызшәа.

* * *

Атцх
Мыцхәы илашьцоуп.
Угәы змырԥынчуа
Рацәоуп.
Шьоук рыччабжь
Иԥьаԥьаӡа иааиҭуеит.

* * *

Аԥакәажә
Бжь-цуԥак зхьааз

Сылҩызахеит уаха.
Сзыцәом.
Атцх аҽеитцнахит.

* * *

Агәылацәа рла
Алеишәа шыцәгьаз
Иаанхеит,
Амч шкаԥсахьоугьы.
Иԥыԥуеит, иԥыԥуеит
Анасыԥда.

* * *

«Ҿаанбзиала!» разҳәаша змамыз
Ауаазатцәԥа,
Ҭынч
Ашыԥәс Ҿыц иаԥылон.
Изатцәымыз ԥшын,
Уажәы-уашьҭан ҳәа,
Аҷымтра хьааго.

ЕИБАХАЗ АНХАРҬАҲҚЫ

Дыргантцыхәак ԥәԥԥәсуеит,
Аҭыԥ агәаԥхоит,
Маԥышкгьы
Ашҭа иԥәлеит
Иаԥшәыман.
Аҽеыԥхьак,
Лаԥшыцәгьак
Агәырԥьа иагоит,
Аблагә цымцымуеит,
Иаботаз еималан.

* * *

Абра, ахәыҧшӡаҽы,
Ауааҧшӡақәа нхон, –
Иахьа ақалақь аҽы,
Аӡәгьы илаҧш иҭамшәо.

* * *

Амзаҽа
Аҧсҭҳәа еилададақәа
Иаарылҭит
Иҭыгга,
Ицәамхьаны иааҧшыз
Сабиҭас.

* * *

Ҳӡыхь
Убриаҟара ицқьоуп,
Икәеикәеиуеит,
Санду ихырҟаны ихылҭо
Акәапеи-мҟәыба,
Ашара хнахуеит лассы.

* * *

Аҭар шәаҳәон,
Ааҧынра иазгәырҕьо,
Аха иҟан,
Рҽыҧхьак,
Иҟәиҭ-миҭуаз
Хазы.

* * *

Имахәҭаданы
Зшьапы ҭыкказ
Аҭла,
Ианаамҭаз
Аҭаацәара иаламлаз

Ахатца
Даасгәаланаршәеит,
Сылаԥш анаԛәшәа.

* * *

Схәыцраԛәа
Атцх дырхьанԏон.
Игәагәо акәын
Ашарахь ишцоз,
Аха ицон
Ашарахь.

* * *

Ажәфан ишазааигәазгьы,
Амза ажәхьан
Сара сеиԥш,
Уахак
Ҳзеибарцәомызт.

* * *

Атцхқәа ԥшӡахо иалагеит.
Ицәыртцыз аӡыркәиқәа
Лашоит.

* * *

Шьыжьаахыс
Ахьажьқәа рԧыжбжьоуп
Исаҳауа,
Иахьа
Ашәаҳәара иамшымшәа!

* * *

Уи кәараԛԛан,
Аха зыхьшьԏраны

Амшын иалалон
Ахала.

СЫҚАЛАҚЬ

Шаҟа аҽаҧсаххьоузеи
Сықалақь гәакьа!
Схәыҷра сыцәнарӡырц
Егьагым.
Имкьыкьхоит есааира.
Еицаркуеит,
Еицаркуеит ахаҽсахьа,
Мѡахәасҭала иныҟәоз
Шьоукы.

* * *

Аӡәымкәа
Сѡызцәа ҳәа срышьҭан…
Урҭ
Иахьагьы ирыцуп,
Дара ирхашҭхьоу,
Сара сқәыҧшра.

* * *

Амш
Алакҭа ҭахәлакуп,
Хыхь –
Ажәѡан гәрымуеит.
Аха издыруеит,
Амра
Игәыкы-ҭӡәыкуа
Ишцәырҭуа
Ѡаҧхьа.

* * *

Зны-зынла
Сзатҷәушәа схы збоит.
Исзеилыргом
Адунеи зегьы
Сара исзааныжьу
Усҟан,
Мамзаргьы
Иара салахәӡаму.

* * *

Аҷыхь шықәтҷхьазгьы,
Амра ацпҳьқәа
Макьана иҿацамызт.
Ашьынкагьы мшәыцызт
Ахәаны.
Аамҭакәын
Иццакуаз.

* * *

Кәыбрык
Ҭаха снаҭомызт,
Исымшьыр сҭахын…
Ашьҭахь,
Сыцәа ҭынчымхеит –
Пҳыӡла
Сеибашьҩын.
Ибзоу ҭынчрак
Сашьҭаӡоуп,
Башьа змам,
Ианым.

* * *

Ашьац қашәқашәо,
Ииатҷәҟаҟараӡа

Ашҭа арҧшӡон.
Сара уи сзахыҧомызт,
Сзахыҧраауамызт.
Ҵьара сымцар
Ауамызт...

* * *

Ҧшаҕьык аакылҟьан,
Иниаҟьа ицеит.
Зымахәҭақәа ҵыҧхьыз,
Ҵлақәакгьы хнажәжәеит.

* * *

Иҽырҧа-ҽырҧон
Аҽы,
Дҽырба-ҽырбон
Аҽыуаҩ,
Уи иақәтәаз.
Сара
Ирхыскаауан урҭ,
Иҧсабаратәымыз
Сахьак.

* * *

Арахә ахьеилагылаз,
Иццакуаз аамҭа
Ҭынч иржаҳәон,
Иржаҳәон.

* * *

Цас ауашәа,
Амш еиқәышьшьуп
Сара сеиҧш.
Иараби,

Избан
Сгәалаҟара
Еиҳагьы изархьанҭо?!

* * *

Есҽны
Амш ацлара
Иаҽуп.
Сара
Алашара сызхом,
Еиҳагьы исыцәмаҷхоит.

* * *

Изакәытә мшы мыҷҟәикхазеи
Иахьа! –
Сзеигәырҕьаша сымбеит,
Исмаҳаит.
Гәыбылрак ацамкәа,
Ихьшәашәаҭа иниасит.
Изеиԥшрахарызеишь
Уатцәтәи?
Умыҭын,
Агәыҕра.

АБЫРГ ДАХЬАХУ

Абраҟа,
Амҭырха зырԥшҭоз
Атцәатцла,
Ԥыхьеиԥш
Ибыбышҭа изышәҭуам.
Аматцурҭа
Аарла
Алѡатцә ахылтцуеит.

Ашҭа
Агәҽыҕь иагахьеит.
Агәашәҭәҟьа
Ҧшаласк иарҷыжьуам.
Сишь!
Аҩнашә ныҭрааит
Ахала.

* * *

Ақьаҧҭаҽы
Ашәырҭлақәа
Ашәҭра иаҟәыҭит.
Уа инықәыҧшыз
Хаҭак,
Ихы икәаҽ,
Днеиуеит
Амҩа данылан.

* * *

Иахьатәишара ишәшьын,
Иқәарҧссон,
Ишҧарыцҳаз
Мрак назқәымҧхаз
Аҧарҧалыкь!

АҦСЫЖЫРҬАҼЫ

Амармалташь аҽы асахьақәа, –
Иуҧымло ахаҽсахьақәа…
Аӡә иччаҧшь сҟәызгарц
Сцоит сеиханы.

* * *

Иаргоит акәукәу
Абжьы,

Иаргоит,
Иаҟәыҵуам.
Ҵыҧхтәи ацәаҒәаѡ
Дыҟам,
Даацәырҵуам.

* * *

Ихкәеит аҧсата.
Аʒаʒа иналҵызшәа
Амзаҽа кыдуп.

* * *

АшхырцәаҒь
Ацха иʒааҧсылеит.
Аха нарцәы
Ҷьанаҭ агәашәқәа
Маатʒеит.

* * *

Ҵхагәҭаны
Алуқәа еибафоит.
Аҷьнышцәа
Аҵх дырҳәацәоушәа
Снарбоит.

* * *

АмалаҒәырқәа ааит.
Ҳамжәеиқәаҵәа,
Ҳаѡнашьҭахь игылоу,
Агьама батәуп.

* * *

Акәукәу аума
Аҟәарасақәа еизызгаз?
Ҳахьылаҵо
Рыбжьқәа саҳауеит.

* * *

Аҵарашықәс ааит,
Ақалақь ахь сцароуп.
Шьҭа санду
Лхы ахылбаалашт
Ашәыр.

* * *

Аеҵәақәа еикәаҕҕа,
Жәҩанынтәи иҳахәаҧшуеит
Ҳахьышьҭоу.
Ҿыц еибагаз ҳреиҧшны
Ҳарбозаап.

* * *

Ҿык,
Ааигәанӡа
Ауахьад ирылаз,
Аҧыжә-ҧыжә
Иҳәуан ахала,
Аҵыхәа
Ашиҵәҳәа иҟьо.

* * *

Аамҭа акгьы азгәынкылаӡом.
Аамҭа акгьы азгәаҭаӡом.
Иаракоуп иҟоу,
Лагамҭеи нҵәамҭеи змам.

Егьырҵ,
Машәыршақә иаацәырҟьан,
Иниасуеит,
Наҙаҙаз
Ишам.

АҚЬАҬҬА

Иабаанагеи уҳәарауеи
Аҟарма,
Аҭны агәашьа
Ахәда ҵнакааueит!

АШЬЫЦРА

– Изузырҳәои, абжьобжьик,
«Уи амышьҵа цәгьоуп»?
Уҵрак унҵаҧрыр,
Идыршәуа лапҟьоуп.
– Ҵашьыцрак слаҧшықәҵан
Самоуп сҟаҵәо,
Бзырҙык рымҳәарцаз,
Сеинаалан сахьшоу.

* * *

Аҙыхь схыҧшылон,
Уи кәеикәеиуан.
Ажәҭан ҵызбааuан
Снаҙартәеиҧш.
Сгылан уа
Сыҧшуа,
Сеиҵаҧшуа.
Жәҭангәашә ҳаны
Ҵьарак избомызт.

***

Амш,
Изҭаз аидара
Сзааныжьуа,
Ацара иаҽын,
Иара санацымла.

***

Шаҟа алахь еиқәузеи
Ҧшәымада иаанхаз
Акәасқьа!
Аматҷурҭагьы еихәлаҳаит
Зынӡа.
Аҽымҭра гәырҩоит.

***

Алҧхынрак
Иҷырҷыруа иаҳҭаз
Ажәҭарақәа цеит.
Зегь знеимашь
Рҭыҧқәа рҟынӡа?
Сдырхәыцуеит
Агәхьаагара зҽазҭаз,
Иҭацәыз рыҭрақәа.

***

Сылаҧш иаатҷашәоз зегьы
Рхы-рыҧсы
Иатәын.
Затҷәран иҟаз.

***

Еиҭах,
Агәарабжьараҽы

Лақәак еибафеит.
Уаҳа ҭыʒшәак
Ѣамландаз.

***

Шьыжьы аахыс
Ишеишеиуаз амра,
Атцх ҳазааныжьны ицеит,
Уатцәынʒа
Цқьа ҳархәыцырц
Аҭахушәа.

***

Иахьеиԥш,
Абас,
Амра лахҿыхны
Имгылац!
Атцхгьы шылашоз
Иаашеит.
Иахатәи
Амҳара-уадаҿ
Ашьыжь гәыбзыԛуеит.

***

Хатцеи ԥхәыси
Рыхьʒқәа еибаҳәомызт,
Ус
Еиҳа
Рыгәқәа еизыбылуан.

***

Абат,
Аштҭа иҭагылаз,
Гәхьаагарак
Аблақәа ирхын.

Иаамҭан
Арахә раара.

***

Аҭынчра аҽазезигомызт.
Игәыҭҟьа-ҧсыҭҟьаха
Иааҩуан
Ҵыск абжьы.

***

Уахьынаҧшлак
Убриаҟара иҭынчроуп,
Убриаҟара иҧшӡароуп,
Ҳгәыла илацәгьа
Ҟыҧ амҳәо
Итәоуп
Аҽырҟасан.
Макьана
Агәҽыҕьра мааиц,
Иҩатҵҟьаны ишыртә.

***

Ашысламшә зқәиаахьаз
Ахаҳә,
Иныхәашхәашан,
Аҧсы нахытҵит.
Ахаҳә,
Зыҧсҭазаара хаҳәыз,
Ҧсран,
Ҽакымызт
Изырӡыӡоз.

***

Иаашеижьҭеи
Рбаҕьқәак еидшыланы
Аисра иаҽуп.
Руак ҭаслымхашт

Ишнеиуа.
Уаҳа ҽакала
Ааибышьак ҟалом.

***

Игәзаза
Иауан
Ашьацаагага.
Аҳәарақәа гылан
Ҭынч
Ижаҳәо.

***

Иахьа
Лакгьы
Амҩсацәа ирмеишыц.
Мшык,
Ҟыба-зыбада ишазшәа,
Ацара иаҷуп.

***

Ҧсаатәк ахала
Ажәҩан иалан.
Аҽееизганы
Аҩызцәа ирышьҭан,
Дара аҩызцәа
Иара рхаштҳьан.

***

Ииз асаби,
Адунеи иныру
Здырхуада,
Илақәа хымтзо,

Дҭӷәыуон
Иҽхыршәаа.

***

Ашәҭ канӡеит,
Иҽшәеит,
Иҧсит.
Изигәаҧхеи ҳазшаз
Абас?!
Елых ҟамҭа,
Зегь уахь,
Зегь уахь!

***

Амш шарккон,
Жәҩан аҭкараҽ
Хәылҧшәаҧшь хәантон.

***

Ажәҭараҟәа хынҳәит
Рҭыҧахь, иахьхыҭыз.
Ҭәҩанҭәыҟа ихалоит,
Ргәырҕьа нҭәаӡом.
Сара
Аҧсуа мҳаҵьырцәа
Рызхәыцра сарҭынчуам,
Амшын нырцәынӡа
Сылаҧш наӡом.

АХЫҬРА

Мчымхарыла Ҭырқәтәылаҟа
ихыӵызаҧсуаа ирызкны

Иуазыруан арахә,
Агәашә илагылаз.
Рыҟаабжь налаӡуан

Амшын ацәқәырпа.
Алақәа ууан,
Ирҳәоз урҭ уазын.
Ншьанра ауазашәа
Ихшьын ахҭырпа.
Егьырҭ зегьы
Гылан ишьаҳиҭха,
Еиқәшәыта,
Ирбо рызхамҭо,
Рыпсқәа ӡаны.
Мацара,
Дыргантцыхәак,
Аӡнырцәынтәи иааиз,
Иласкәантраӡа иқәпақәсуан
Шҭак агәҭаны.

АХЬЫШЬҬРАХЬ АХЫНҲӘАРА

Ҩапхьа апацха
Ахәышҭаарамца ҩнаҷҷоит.
Ахьыруачуан
Абысҭапха ҭыҭуеит.
– Апшәма, уҟоума,
Апшәма?! – ҳәауа,
Шьоук гәырҕьо
Арахь имҩахыҭуеит.

АҞӘРААН ШКӘАКӘА

Қәыцьма гәарҭак –
Лабеи лапси,
Абгалацқәеи абгассеи
Аҟәраан шкәакәа

Ҭахак арҭом,
Џьара ихәылрыжәжәар рҭахуп.
Аҟәраан шкәакәа
Сара сакәхуп,
Избо зегьы
Ҧхыз ҿаасҭахуп,
Даҽазныхгьы
Илабҿабахуп,
Ишакәхалак,
Сеибгоуп макьаназ,
Арахь,
Сымҵәыжәҩақәа рҟәыдуп.

* * *

Ашәҭқәа идырҿыхаз
Сҿара снахьыҧшит .
Мчык насыҵасын,
Ҧхьаҟа саацҵакит.
Аха анарха
Иамоуит усҟак.
Аамҭа узахьӡома
Знык ианцалак?

* * *

В. Б.

Зҟазшьа зыцәмыӡыз,
Са сҩыза иаша,
Уа уҟамлар агәҿыҕь сагон.
Сыгәҭыха сзымҳәар,
Ҽаӡәы ихьаам,
Са сгәаҵаҿ шәынтәны еиҳахон.
Уҟоуп – сыҟоуп,
Аҽеи ҳазхәыцуеит,
Ихьаам, ҳреиҧшымзар егьырҭ.

Ҳагәқәа еигәныҩуеит игәырыҷәҷәаган,
Ианасуа аҽырцәгьаны аурҭ.

АУАҨИ АМШЫНИ

Амшын дуӡӡа, угәы нзырхада,
Уҭра уҭыҵыртәеиҧш абас?
Ма длаҧшықәҵоу аҭынхада,
Уа ушьҭызхыз гәыҷырҭас?
Ас еиҧш иаалырҟьан узгәамҵи? –
Амра каххаауп шьыбжьагәы.
Угәра згазгьы уаҳа дхьамҵит,
Ҳаи, изҭаҵәҟьазаап агәы?
Аӡәы инышьа алаҧшҳәааҽ,
Зны исцәыӡуеит, зны избоит.
Зегьы збарҭоу ажәҩан амааҽ,
Сахьымчыдоу угәра згоит…

ЕХ, УАРА АУАҨРА…

Ех, уара Ауаҩра, аҧхашьара зцу,
Уа уакәын зегь зшәоз, изкапануаз…
Уаныҟаз ианбыкәыз, иацу ма жәацу?
Иудыруан иумыҧхьар ианамуаз.
Уабамоу уҳәарауеи, избом ухабар?
Малла усгьы урзаахәом.
Ухьӡгьы рхашҭырц егьагым абар,
Уа уда ҳазшазгьы шьҭа дҳахәом.
Абар асаркьалгьы агәыҵхабжь ахьго:
“Ирҭәы Адунеи ҧхашьарала!”
Уа, ашьҭыбжь ианыҩуа арахь игьежьуеит,
Игоит уи зынӡаск аҽакала…

ЖӘЫТӘНАТӘ ААХЫС

Ажәытә амитәқәа ҟалон,
Агмыг, амишәан иилон,
Ашьҭахь ассир убарын,
Ауаа нагақәа иирын!
Иааиуеит ус еиҧш иахьагьы,
Ҧсахшьак зыҟалом акгьы.
Ак наскьазар, ҽак ааскьоит,
Бзиак шҳамоу цәгьак ҳажьоит.
Аамҭа цоит, ицоит абас,
Ҳарҭ ҳаанхоит еиҭах хәыҷҭас.
Гәыҕрак иҟаӡам ҧшаауа,
Ҳгәы камыжькәаноуп ҳшаауа.

ИСЫЗДЫРУАМ ИҞАЛАЗ

Исыздыруам иҟалаз, исзеилыргом акгьы,
Избац ракәӡам избахьоу иара схаҭагьы!
Сҩызцәа, ҭахак сызымҭоз, рыхабар збаӡом,
Шаҟа ҭуазеи, сгәакьақәа рҟытыбжь дыргаӡом!
Иҟасҭазеи, иараби, дара рзы цәгьарас,
Избо зегьы цәыркшаны иҟазҭеи абас,
Ма уажәраанӡа сыцәазма, сҽыхазар иахьа?
Нас сызлаз сыҧхыӡ лаша сазыҧшлап ҩаҧхьа.

АБЫРГИ АХӘЫҶИ

Снеиуеит қыҭа мҩадула,
Схәыҷрашьҭақәа рҽыхо ҩаҧхьа.
Сгәы гәырҕьоит, Бзана, уа уыла,
Иахьанӡа уахьааиуа ахьхьа.
Аха иабацеи, наӡаӡа
Са сыблақәа ирбо аҭыҧ –
Араҭла, изқәымбац аӡаӡа,

Уа ашла, исызҭоз насыҧ?..
Сцон сара усҟан ашкол ахь,
Дтәан уи, еивигарц иҧсы.
Ианым шьҭа усеиҧш зегь рылахь…
Дгылеит уи ауаҩ са сзы.
Сыҧшрала сабгьы дидырит,
Синыҳәеит, иныҳәеит сразҟы.
Убасҟан убасеиҧш ак снырит,
Ҳа ҳтәада сазхыхуам ҽакы.

***

Алашьцара аҭх иахыҭуа,
Иашьклашуашәа уаҳа имаарц,
Алашбыжьқәа гоит иаҟәымҭуа,
Ҳгәыла илацәгьа абжьы смаҳац.
Иухьзеи уҳәарауеи, ала цәыггара,
Есымшааира згәы еилашу?
Уналашыр аҭх еиқәара,
Амшгьы ҽыхап ҳаззыҧшу.

АЛАКӘ ҬАБЫРГ
Ажәамаана

Агәылшьап аӡцыхь аҽ еснагь иҷаҧшьон,
Аҧсы ҭәыр – игәыбзыҕуан, аӡыхьгьы унартон.
Ажәытәлакә еиҭарҳәон иахьанӡа абас,
Агәылшьап аҭоурыхгьы иҳәамызт уаҩҭас.
Аҭабырг заҳарц зҭаху шәааӡырҩы:
Агәылшьапӡы агьама збаз аӡәырҩы,
Изымтәеит, измыцәеит, изымҭәит рыҧсы,
Ршьа-рда иҭалеит амыхьтә, абааҧсы.
Агәылшьап хәарҽхеит, аусқәа бааҧсхеит.
Аҧсымҭцәа аӡыхьаҽ иҭегь иплеит.
Фырхаҭак уабаҟоу? Ех, Абрскьыл!..
Ма имиц уҳахәа, иузаҳкып ушькыл.

***

Иҟам амра, иҟоу шәшьуп.
Шьоукгьы гәырґьоит ртәы иагазшәа.
Ажәѡан ҵәыуартә еиқәшьшьуп,
Зегь зымчу илшара цазшәа.
Аха амра ԥхеит еиҭа,
Шьоукгьы нхьаҵит шәшьырак ԥеаҭа.
Иматанеиуеит ргәы азҭа.
Зегь зымчу, еиқәхашьак ҳаҭа!

***

Сгәырґьара рзысшон шьоукы,
Са схала истәызар ҵахымызт.
Иазхәыцуан урҭ аҽеакы…
Избон шьҭа – ҳцәаѡа еиԥшымызт.
Иҟазма ас есымша,
Шьҭа уаҳа ҽеакала иҟамларцу?!
Нас, дарбан машәырны сызша,
Мамзаргьы макьана срымшацу?

***

Хагак ҳаԛалаԛь далан,
Кьаҽ ґрак ишәитҵон уи цас.
– Иахьа шәара шәсахьоуп исшәылаз, –
Шьоук хҵеикуан дышнеиуаз уаѡҵас.
Кыршыԛәса мѡасхьеит, ианбыкәу!
Дыҟам, даԥылт иуахҭа.
Ех, уара ахага, зегь зныруаз,
Суеиԥшхарц егьсыгым схаҭа.

АБЫРГ

Бзиабарам дхызхуа иахьа,
Рыцҳашьарак дамоуп ихытҵәо.

Зегь игәытҷаҳәҳәа икуп ишьышьуа,
Иразра рзишоит инымтҷәо.
Аха изгәаҭом, иауам аҭак
Зхы иахәоу днеиуеит дымкьыкьха.
Нас Уарада - гәышьа иҳәа, иҳәала,
Ҽак ыҟам ухала уаныҟәха.

* * *

Ишьҭоуп макьаназ асы,
Ааҧынра ҵьара иқәацом.
Сқәыҧшра ҧрит ианазҳа,
Сарҧысра цеит, исзааʒом.
Умыццакын, Аʒын,
Са сҩыза,
Уа уыда,
Ҽа гәыҕрак
Збаʒом.

* * *

Ахаҽсахьақәа избахьоу ракәʒам.
Сзыдҳәылаша дсықәшәом ҵьара.
Ҽа цәаҩак, ҽа гьамак сзышьцылаз,
Рхабар сымбагәышьеит ара.
Нас иҟалаз арбан, изҳәода?
Иарбан иʒыргоу, хәы змоу?
Аʒәк иеиҧш зегьы-зегь неибеиҧшны,
Малуп, шьароуп рхы иҭоу.

АКАҲУА ЖӘЫРҬАҼ

Еицәажәагас
Каҳуак ҳнаҽыхәоит,
Иҳаҩсхьоу аамҭақәа
Еизго.

Амшынгьы ҭынчуп,
Ҳа ҳашаҭоу?
Быҭькаҧсанаамҭоуп
Ҳазҭоу.
Ҳнеиҩси
Ҳааҩси
Ҿааихак ыҟам,
Харантә арахь
Ҟазшьак аагоуп.
Дара ирықәлаз
Ҳқәыҧшра еицакны,
Аҧша кәадыруа
Ҷкәынцәак тәоуп.

АЗАҬӘРА

Амш аҽҭахәлак
Иаҿуп ацара,
Иҟам ҭынхак ихабар,
Ҩызакгьы даақәымлеит
Дҟьалан.
Ҵыс хәыҷык ахала
Ҷырҷырроуп изҿу,
Иҟахап хьаак иарчалан.
Избаʒом.
Сабаʒом.
Еигәныҩуеит ҳагәқәа.
Лабжышқәак ланашьҭуеит
Ақәа.

АГӘҬЫНЧЫМРА

Аҷыхь ииаст,
Амш еилгеит,
Ажәҩан ҧшуеит

Сабиҭас.
Аʒа злаз зегь
Аақәацеит,
Ҟәанда-ҧхаррак
Нрыҭас.
Игәыбзыҷуа,
Ласбаҭас,
Ҧшак хаа-хаа
Инықәсуеит.
Зегь еинаалоуп,
Иҧшʒацәоуп,
Уи са сгәы
Арҭрысуеит.

УХЫ УАМЫХӘАР...

Зны ҳлеиҩеиуеит,
Зны ҳаидтәалоуп,
Ҳагәмырҿыҷьгоуп,
Ҳажәа нҭәом.
Ҳанеиҧырҭлак
Иҟоу хашҭроуп,
Ҳшыҧсыз,
Ҳшыҟам
Ҳазбаʒом.
Ҳахьцалакгьы,
Иаабалакгьы,
Ҳаҩны-ҳгәарахь
Ҳарҭ ҳгьежьуеит.
Абра ҭынчроуп,
Ираҳаҭроуп,
Уҩнаҭоуп,
Агәы былуеит.
Аха абраҟагь
Ухы уамыхәар,
Уусқәа даара

Ицәгьахоит.
Аҧсцәаҳа,
Ихырсасиуа,
Дҿыхар еиҕьыршьар
Ҟалоит.

САЖӘЫРГЬАЛА ИҨЫЗЦӘА

Амца зыцралоз
аҵеицәа,
рхы нақәҵан
рыҧсадгьыл рыхьчон.
Иахьҭынчраз игылаз
рҿырцаҷан,
хьӡи-ҧшеи рыман
иаанхон.

АГӘНАҲА

Ухан – хьыҵәцароуп,
дад, уахажәааит!
Акы уазрыцҳаны
узбом.
Аха иазууеи,
уа убызшәала
«умҨахыҵ!» ҳәа
ухылҵ изҳәом.
Ари гәнаҳароуп
азыҳәан,
зегьы збарҭоу
игәы нырхароуп.
Шьҭа уи уиашьапк,
уматанеила,
уажәа знеиуам,
амч кәадоуп.

АҨХЫЗ

Ацәа изалымтцит
Сыҩхыз,
Са санҷеыха,
Иара сцәызит.
Аҩсыжраҟынтәи
Шьоук аауеит,
Анасыҩда,
Уигь данытцит.
Ус сыҩхызгьы
Ааимыггеит,
Аха инаҳантан,
Исҩыртцит.
Самырҧынчуа
Иаасхаҩаз,
Саақәыҩсычҳан,
Инасхытцит.

ИЦӘАЖӘОЗ АБЛАҚӘА

Ҳладу ааин,
Саҩхьа игылоуп,
Иааҩшуеит сышҟа,
Ала ҧраа.
Иасҧаз афатә
Инацрыхан,
Инадҧцит,
Иҧамлакәа аҧра.
Имага-маго
Сара исышьҧоуп.
Уажә саатәазар –
Исзыҩшуеит.
Ала зааракәа
Сырхытцуам,
Аказыҳәа

Игәынқьуеит.
Сышԥаузеилымкааи
Аҳәоушәа,
Алаԥш сытԥнажьуам,
Сакуп.
– Уара сыфатәоуп
Узызхәыцуа,
Сара схьаақәа
Ҽакуп, –
Абас аҳәоушәа
Ҭаҳәак саун,
Ак насыԛәҳан,
Снеитԥаԛәԛәеит.
Аласбақәа
Иахшаз абаҟоу? –
Акыкмацә иатԥган
Исшахьеит.
Сызԥаԥшуамызт уаҳа
Ала.
Схы рԛьио,
Ахы сшьышьуан.
Иара гылан,
Исыдыԛәԛәала,
Агәашә анԥытԥахь
Сарԥшуан.

АБЫРГ

Ашьха қыԥа. Ахәада
Иалгоу амҭа лбаантә ихалоит.
Ахәы аҟынтәи наҟ, лада,
Аԥшӡара убла иххалоит.
Дтәоуп абырг, дахьиз абра,
Ԥшьаала, ԥынч, ашәшьыра иҽеытԥак.
Ицеит, ииаст иҽара,
Шьԥа лабашьоуп иику игәытԥак.
Агәашә анԥытԥ, наҟ, хара,

Аʒə дааyашəа игəы инарбахуеит.
Арахь даахалар ибара,
Аамҭа мгакəа дцар ҳəа дшəахуеит.
Илацə хиҩоит, иааиртуеит,
Гəҿыҕьрак далҵын, цəахаак далоуп.
Ҧхыʒла цəаҳак днахьыҧшуеит,
Уи, аҧсцəаҳа изыҳəа ршəагоуп.
Ус, аҳауаҿ ихьʒ аагеит,
Ҧшак хəыҭхəыҭит инеихалан.
Иҧшəмаҧҳəысгьы даашаҟьеит,
Игылоуп рылаҧшқəа еидхалан!..

АМШ ЕИҬАСУАН

Амш, иаашазар, ихырсасиуан,
Ажəҩан ҭалаҳан ҧсҭҳəала.
Угəы рʒыʒо лаҳəак ҟыруан,
Гылҩак иқəтəан уи ахала.
Амш наскьон, акыр икаран,
Ацəа азааиуан, иацын хаарак;
Исабины агара игаран,
Аҵх иагəылакын лашарак.

СҨЫЗА УАХЬ

Баша сҧушəон,
Ҿымҭ уҧшын,
Уҭел
Абжьы сыргомызт.
Сара усҟан
Сгəы бааҧсын,
Гəырҕьа-ччаҧшьык
Сзааʒомызт.
Исҭахымызт
Сыбжьы иго,

Сгәамҭра
Иацны инеир,
Еиҕьшьан, сҩыза,
Зыгәра зго,
Угәаҭаҿ
Амра цеир.

* * *

Аҭыҧ сашьҭам,
Амал сашьҭам.
Иҭынчуп сгәы,
Цәгьарак зҭаʒам.
Сара исеиҧшым,
Аҧсымҭә-еихбаала,
Сдунеи шашаҿы
Дшаʒам.
Ҧхашьароума,
Гәыбылроума,
Уаҩра ахьыҟам
Ҵьоук еихоит.
Уа ҵьанаҭроуп
Дара рзыҳәан,
Ҵьаҳанымран
Сара избоит.

АХӘЫЦРАҚӘА

Схала сыҟоуп
Сара суадаҿ,
Шаҟа хәыцраҚәа
Сзаауеи!
Абыржәы
Уаҩҧсык дсызхәыцуам,
Урҭ сызреиҧшыми,
Иауеи?

Адунеи зегь
Сгәыҵак стәахуп,
Ацәгьеи бзиеи
Еилырго.
Шаҟа уиеиҧшхозеи
Ахага,
Уаҽ даныҟам
Зыгәра уго.
Аха
Аҧсҭазаара хазыноуп,
Ҳиҵаныҳәап уи ҳзырбаз.
Акы мацара
Агәҿыҕьра ҳнамҭарц,
Ацәгьеи бзиеи
Уахь еилаз.

ИҬАҚДОУ АЗҬААРА

Агәы каршәны
Ишаҳәоз ашәа,
Иаҳәоз ашәа
Нҿахҵәаны,
Ҵысҕрак ныҟәыҧрааит
Иахьыҟәтәаз,
Аҿеидыҧсала,
Ишәаҟьаны.
Цәалашәарак
Уи иазааиу,
Ицартә иаалырҟьан
Абас?!
Сгылоуп баша,
Акы сархәыцуа.
Иаҵои амш
Ҳазҭоу
Маʒас?

СГӘЫЛА ИЛА

Уара, сгәыраз,
Сгәыла ила,
Уԥшәма иижәыз
Ихыԥсаахьоума?
Улахь зеиқәузеи
Иахьа,
Ишә маатит ҳәа
Дугәырԥоума?
Избоит
Амлагь ушакуа,
Аха ихьаам,
Узышьцылоуп.
Гәылак дцәырымтцыр
Ҟалом,
Уԥсы ҭазар –
Дара рылоуп.
Саргьы
Уажәада субахьеит,
Аамҭа ансымоу
Хәык узаазгоит.
Пату нақәтцаны
Уаргьы,
Уԥагылан
Кыр снаскьаугоит.
Мшәан иухьи
Нас, иахьа,
Ула еитцыхны
Усыхәаԥшуамеи?!
Ма цәаныррак
Уамыртәо,
Уи насыԥдагьы
Дааԥшуамеи…

АҢСЫУАЛА

Ҩыцьа еидтәалан
Шәак рымҳәеижьҭеи,
Исмаҳаижьҭеи
Шаҟа ҭуеи?!
Тәым бызшәала,
Ҭыс бызшәала
Ашәа зҭыҩуа
Ишәмырҧсуеи.
Афырцьанқәа
Наҟ ҳнарыхап,
Ҩыла
Ҭәыцақәак ҳарҭәып.
Игәышьҭыхгоу
Ҧсыуа шәакгьы
Иаҳҳәар,
Ажәҩангьы ӡырҩып.
Ҳара иаҳтәу,
Ҳара иаҳнаалоу
Игәцараҳклап есымша.
Шәарҭ,
Ахьыбҷар,
Аҧсшәа иааӡаз,
Шәасны
Ҧсыуала шәкәаша!

АҲАБЛА ИАЛЫҨУАМ АШӘАК

Ҧсыуа шәала аҳабла рҷыхо,
Хаҭак дгәырҕьо шьыжьла дцон.
Инхоз уаҟа уи дырдыруан,
Дахьқьыҧшытыз лыгс дыршьон.
Акырҭуама? Шықәсқәак ракәхап,
Илахтырахеит уамак.
Лыгк дубашам, зегь ҭарауаауп,
Аҳабла иалыҩуам ашәак.

АЗҬААРА

Уахьцалакгьы
Зегь гьангьашроуп.
Ҧсымҭәроуп иҟоу,
Аҳра зуа.
Са сызшада,
Иҟоу гәамҭа?
Дрыцҳагәышьоуп
Згәы былуа.
Аамҭа цоит,
Ахы иақәиҭуп,
Ак аацәырган
Ҽак агоит.
Аҭх еиқәара,
Ула зҷыҩуа,
Ақәҭра ааин,
Еимыггоит.
Ацәгьеи бзиеи
Еилаʒарак
Шрымоу ҩашьом,
Урзыҧшыр.
Нас иабаҟоу
Ацқьа,
Аиаша,
Лакәны иаҧшьигоу
Ма ʒәыр?

***

Еснагь ʒыхәашьуп ихыҭуа,
Аҧаҩқәа ирыжәло, изырбго.
Аʒиас-ʒыцқьақәа зыргәамҭуа,
Иҧандан, еиларҩынт изго.
Аʒыхәашь амчқәа анацәыʒлак,
Алеишәа ҧсахуа инҭыкәкәоит,
Аʒиасгьы аума зхызгаз,
Еиҭах хәыҷы-хәыҷ ицқьахоит.

***

Иӵарӵаруа
Анкьа игылаз
Агылҩа –
Шьҭа хәшәы змамыз,
Аӡәгьы икымызт
Агәырҩа.
Ашәаӷыӵьаӷ
Рҽеибырҭон,
Иҟатон.
Ааӷын ӷхарра
Знырыз
Гәырҕьан,
Итәғәырӷсон.
Агылҩада
Гәығрак рыцын
Иқәацоз.
Ак ириашарц
Игәы иҭамызт
Зегьы збоз.

ААМҬА

Аамҭа иамаӡам ахьаа,
Ишыҟац иҟоуп иууаӡа.
Уахӡыӡаауа икыз агәхьаа,
Уабо иҟаӡам зынӡа.
Иара ҭынчуп, иацлабхьада?
Агәы каршәуп, иҭацәуп.
Гәамҵрак аман избахьада,
Ӵьанаҭ иалоуп, ирҩашьуп.
Игазҽазааит адгьыл, ажәҩан,
Инибарҵәозааит ӵьара ауаа,
Изыцхраада рыцҳак дәаҭан,
Иабаӡом ииуа, иӷсуа.
Аамҭа иамам ашәагазага,

Аамҭа иалахәʒам акгьы.
Гәхьаас имам аамҭа ахага,
Ахага иҽуҭаароуп зынгьы.

***

Абырг дааиуан,
Абра даатәон,
Иҽаҧхьа
Ахәыҷқәа хәмаруан.
Имчыдаз илаҧшгьы
Хаахон,
Гәахәарак изааиуан.
Шьҭа дзымбеижьҭеи
Кыраатҷуеит,
Ахәыҷқәа
Араҟа ихәмаруеит.
Сгәатҷаҽ
Хәыцрақәак ииуеит,
Иҭынчхом,
Ак еимаркуеит...

ҦХЫЗ ЦӘГЬАК

Ҧхыʒ цәгьак збеит
Ашамҭаз.
Ҳадгьыл ду
Уаҽ дықәхым.
Амра шым,
Ихьшәашәам,
Икыдуп
Иҟәызгаʒа.
Избоит
Иауан-иашәан
Ҧсыхәак
Уаҳа ишыҟам,

Сықәуп адгьыл
Схала,
Сыћахуп сзатҷәʒа.
Аха нас,
Санааӊш,
Иӌьасшьон уа
Сыӊхыʒаҽ,
Сыфатә сахьазхәыцуаз
Уатҷәазы, шьыжьʒа.

***

Амшын схыӊшыло
Ахықәаҽ сгылоуп,
Ацәқәырӊ ажәлоит
Аћәара.
Иаҭахузеи,
Амшын зыргәамҭуеи,
Ҭынч изҭамгылои
Аҭра?
Ићалап нас,
Уи змырҭынчуа
Иаапкыз акәзар –
Афырҭын?
Афырҭынгьы
Харас иамои,
Аҭыӊ иахытҷзар
Мчык иаршын.
Згәы зырћычуа
Нас дыӌьнышхап,
Ианеибафо
Ҷан-ҷаны.
Абас ианыћоу,
Зегь зымчытҷәћьоу,
Анцәа иакәхару
Ҷаны?!

***

Мшәан, сҟазҭазеи ас сеилаххаа,
Арахь сшыцәаз аҭх сыршеит!
Амшгьы ыҟаӡам икаххаа,
Ҭыскгьы ашьыжь имшәаҳәеит.
Игәыбзыҕуа ҳлагьы сҧымлеит,
Игылоуп ус, иҟәызгаӡа.
Ҭыҧх иаҩызан аҿа мгылеит,
Ажьгьы шәуам, акәыхь ҭәыҭәӡа.
Иҭаҭәахуп иахьак амра,
Ишьшьылаҳа амшгьы цоит.
Абжьы маҷуп ҳнаҩс акәара.
Адунеи ааҧсазшәа збоит.

СЫМЧ АНРЫЦЫМ

Ажәҩан цәышуп, иҭыггоуп,
Амра ацҧхьқәа ҿацам.
Ашәҭ игәылҭыз саҧхьа иҿоуп,
Аха ҧшӡарак азшаӡам.
Зегьы еицакуп сахьыҧшуа,
Сгәы ҟазҭаша збом ҵьаргьы.
Сымчқәа анрыцым сызлаҧшуа,
Сеиҧш иҧсадахоит даргьы.

***

Араҟа сымҩасхьеит.
Аамҭақәа еиҭасхьеит.
Сышьҭа санхыла,
Аҭацәырахь сагеит.
Уаанӡа сзызхәыцуаз,
Избоит шьҭа,
Гәыжьжьаган.
Агәыҕра, снаскьазгоз,
Ахабаргьы сымбеит.

АГӘЫҒРА

Агәыҕра,
Уара уоуп исымоу,
Сзырҧшуа уатҷәахьы.
Сықәрагьы ҩеихьаз
Шьыбжьон агәахьы.
Гәаныла исныруеит
Ушыћоу ҵьара,
Аха узбарҭам,
Ухароуп, ухара.
Амшынқәа ҳаићәыргоз,
Ацәҳәыра ҳабжьаз,
Уантә уара улҧха
Еснагь исхьыршаз.
Агәыҕра, сгәыжьжьага,
Итҷадоу сыӡмыжь,
Знымзар ҳаиҧћьаргьы,
Саамҭа сазныжь.

***

Игәнызгоз рацәасшьон,
Интҷәомызт дара.
– Иахьанӡа сабаћаз! –
Схы ҵьасшьон сара.
Рыгәқәа цәымсоушәа
Збон
Сызлаҧшуаз,
Анамыс, аразра
Изҳәодаз иахьцаз?
Исықәҳауаз схәыцрақәа
Сырҳәынҷар ауан,
Аха
Ашәҭ апатћәырқәа
Еиҭах
Ипытуан.

ҨЫЦ СИИУЕИТ

Сануп амҩа,
Нҵәара зқәымлоу,
Сықәлан снеиуеит –
Ицалатәуп.
Аамҭа идәықәу
Иахьымааша,
Сымшқәа уахь
Ргара иаҽуп.
– Мшәан сабацои,
Мшәан сзышьҭоузеи? –
Схәыцраҽ
Гәыҕрак снахьыҧшуеит.
Аамҭа сналарӡны
Сагаргьы,
Агәанҽанӡамкәа
Ҩыц сииуеит.

СЫБЗИАБАРА НҴӘАӠОМ

Мап, сыбзиабара нҵәаӡом,
И наӡаӡоуп, са сыҧсӡом.
Аҧсуа идгьыл – иҧшьоу Аҧсны,
Сыҧсы ыҟоуп уара уҟны.

АПОЕМАҚӘА

АШӘАЗАТЦӘЫК
Апоема

Алагамҭа ацынхәрас

Са сиаанʒагьы
Исеихсхьан…
(Аибашьра цон.)
Аха сиит
Аҕа ицасҳәазгьы.

Анықәра

Сҩеидасуан ус-ус,
Хьаада,
Гәырҩада.
Сылан аʒаʒа
Еимаада-еимсыда.
Атцәыргыла сахыҧон.
Дсыман сара ан –
Избомызт ак сыгны.
Сымхарацәамызт,
Аха схәыҷымзи,
Иҟан иахәҭамыз
Аныҟастцоз зныхгьы.
Сымаʒа еилыркаарц,
Аиаша сдырҳәарцаз,
Хымҧада исарҳәон:

«Дныҟәи, нас, Пиа».
Сани сандуи
Рныха уи иакәын.
Ихьз иалан доуҳак –
Игәылшәон аиаша.

Аруаа мѡасуан

Сан слывацало
Мѡадула зны ҳнеиуан,
(Ҭынхак лҷы ҳаҟан,
Ҳхынҳәуан ҳарҵ аѡныҟа.)
Ашьхантәи агахь,
Ирхачыл асаба,
Рыбжьҟәа цәыршәаган,
Амашьынаҟәа ҳавҟьон.
Аруаа мѡасуан.
Еиҟәныхын урҵ бцьарла.
Ҳанырба, илахҷыххан,
Ак ҳарҳәон,
Еиҵарҳәон.
Ирҳәахуаз сеидру.
Абжьынтцҟәа иркыз,
Ишәҵхьаз иѡежьза,
Сан лахь идыршәуан,
Са слыдыҕәҕәалон.
Ашьҵахьгьы аруаа анызбоз
Сгәы ҭрысуан…
Сан аҽенынтәарак
Лзамѡаҟәа ҭытцуан.

Асатин

Ацырҳәа исыршәуан
Илхныалапҟьа,
Хыцѡыцк акаканҟәа аҷаназ ара.
Аха иабаҟоу,
Ихомызт са сымч.

Ргьама камфеҭха
Иаҷан дара ҭынч.
Сан исызҷылҭит:
«Нан, сызкәыхшоу,
Уааи...
Даакыдгылт
Аба аазгало».
Сааизар, Минаҭ
Дтәоуп ҳаѡнаҭа,
Лыҭитәқәа цәырган,
Рыхәқәа шьауа.
Сан длыҳәеит
Илылҭарц
Метрак асатин.
Еиқәак лӡахырцаз
Са сзы илҭахын.
Аха аҵьықәреи
Минаҭ илгаӡом.
Аҵара лҭахуп,
Избоит, еилаӡом.
Ашьҭахьӡа сѡызак
Исеиҳәон сара:
«Ааи, ааи,
Ииашоуп,
Ига, нас, сыгәра,
Аибашьра шааилгаз,
Ҵьым, иҟоуп шьоукы,
Аханқәа зыргылаз,
Убас егьа хкы...»
Сгәалақәа иргәалан
Ааанхеит асатин,
Уи азы дрыцҳасшьоит
Сан иахьагьы.

Азыҵшра

Ҿыкәбалла днеиуан
Сгәыла хәыҵы.

Уи диҽхьынтәалан
«Баба» зеиҳәоз.
Уи баба дызбоижьҭеи
Итҵуамызт митәык.
Сҩыза дицрымшәо
Дицын дахьцоз.
Ачалтра иаҷыз,
Дақәтәан ачалт.
Ҿазныхгьы уардынла
Акәара инҭалт.
Аҩбатәи сгәала
Иахылтҵит абри.
Избан, аганахь
Са сзынхари?
Хатҵак абасеиԥш
Дзахымзеи ҳаҩны?
Сзырԥхашьо сзымдырҳо,
Са сыԥхашьо,
Иласҳәеит днаскьаган
Сан маҳала,
Хатҵак иқьиоу
Ҳаҩныҟа даалгарц,
Баба засҳәааша
Са сзынгьы дҟаларц.
– Нан, сыҵкәын,
Аб иоуп
Баба зарҳәо.
Дыҟоуп уа уабгьы
Наҟ хараҳа.
Иуныкәуа иами,
Ихьз лаумырҟәын.
Иудыруоу
Бзиа
Ишибо ахәыҵқәа?
Иубома, ҷымҭҳо
Уангьы сыԥшуп.
Дааueит, нан, уаб,

Маҵк ичҳатәуп. –
Лкалҵ снылак
Акраамҵа
Схы уа илшьышьуан.
Ус, сылахь инақәҵәан,
Лабжышк насхьыкәкәеит.
Схы сԥахеит –
Сгәырґьара
Анцаз ҳәа сымбеит…
Баба ҳәа уаҳа
Исҷамшәац сара,
Аха сан ҷымҵзо
Саб дизыԥшуп,
Саргьы, аиашаз,
Изгоит уи лыгәра…

Ашәазаԥәык

Санду лнапқәа ҟәандан,
Ихаан.
Иахьагьы сеиԥхызуеит
Илзуаз амгьал.
Лзамԥа каҵыра
Ԥардан изеиԥшыз.
Мап, мап,
Урҵ ԥыран,
Иаԥхьоз дҟалар.
Аҵаҵын аалрыхуан,
Шьоук ааины иргон.
Лқьаса еидшәаҟьалан
Ианлымґаз ҟалон.
Абартцаҷ дтәаны
Агәашәахь дыԥшуан.
Ҵаҵын лԥак налхымҵыр
Дызтәомызт, дгьежьуан.
– Зныкыр, нанду,
Ашәа бҳәахьоу? –

– Нан, сҟәыбҷа,
Ашәа анысҳәоз
Ҽаамҭан,
Уажәыҭәҟьа сгәаҭаҿ
Избом ахабар. –
Аха усгьы дыхҭаскуеит сара,
Лҳәашьа сахыччарц
Шәак сызлырҳәар.
– Нас, мхашәак узысҳәап,
Сыҧсыҭәҟьа сургом.
Уҩеидасыр,
Аҽага
Умкыр ҟалаӡом. –
Санду иныҭак
Шәа ссирк лҳәеит.
Лгәашьамх цҳафыруа
Маҷкгьы дҟалеит.
Са дҵьасшьон санду,
Стәан сшанханы.
Абас еиҧш ишылҳәо
Ҿымҭ дызлатәои?!
Са схаан
Шәакоуп
Ла лҟынтә исаҳаз,
Уи ада
Са сзыҳәа
Ашәакгьы рымҳәац.

Аимак

– Нанду, апилотка
Ҵьаргьы ирымҭиӡо?
Исзаахә апилотка, –
Дыхҭаскуеит санду.
– Нан, апилотка
Арраҿ ирхоуп.
Ҵьара саниаӡаргьы
Иаазгом,

Зегь акоуп.
Аузбақьцәа рхылпа
Иҧшӡоуп уамашәа,
Сақәшәар иузаасхәоит,
Нас иухаҵа, –
Иаахәатәу ахылпа,
Иреиґьу ахылпа,
Сареи сандуи
Еимаҳкуеит-еиҽаҳкуеит.
Иагьсзаалхәеит ахылпа,
Иқәҵаз, иҧшьыркцаз.
Слызгәааит санду.
Иласҳәеит абас:
«Ибзиоуп, ибзиоуп,
Саргьы арра сыргап,
Усҟан аузбақьцәа
Рхылпа бзынхап».
– Ҳаи! Нанхеит,
Убз уацҳа,
Уласы!
Арра ургаанӡа
Имнеироуп сыпсы, –
Санду ауаа рзыҳәа
Дразын уамашәа.
Илныҳәон са сҧеиҧш,
Илгон урҭ рыгәра…
Илҭахымызт, иаахҵәаҵәҟьан,
Арра аҭыӡшәа…

Постскриптум

Баба ҳәа сеиҳәоит
Ҽыцныҟәа схәыҷы.
Ахьӡ
Сара исзымҳәаз
Иҳәоит дазгәыкны.
Аузбекцәа рхылпа

Изаасхәан, ихоуп.
Санду леиҧш саргьы
Ауаа рыгәра згоит.

АҒАҬАХӘЫ
Абаллада

Агәнаҳа иахылҵуан агәнаҳа,
АҒаҵахәы зҒаҵахәыз иазынхон,
Уаҳа ҽакала иҟаломызт,
Мамзар адунеи хыбгалон.

I
Ақәыцьма зегь аӡбхьан,
ЖәҩангәаҒы аиеҵә ҧхьарылон,
Аӡаӡа ҳәаны еиқәтәахьан.
Инеиуан иара аҵых-цыхҳәа
Амҩаду ианыланы.
Аблақәа амца рхыдыд ицон,
Амҩа абаӡомызт.
Иаразы иҟамызт
Ала,
Ауаҩытәыҩса.
Адунеи ҭацәын, еиқәылашьцан.
Абри аҭацәыраҒ,
Дгьыли жәҩани рыбжьара,
Иҟан абора,
Ҩ-кәицк зҭагьежьуаз.
Аха зныхгьы
Иаацәырҟьа-цәырасуан,
Зкыкмацәқәа хшыла иҭәуаз
Абгалаҧс.
Усҟан, ахызаҵә шәышәуан,
Игәҭшьаагаха иааҩуан нас
Аҵәаабжь.
Инеиуан ақәыцьма

Агыгцәа ргыланы.
Ашьапатцаҷ
Адгьыл азқәа цәыркшан.
Ақәыцьма зегь аӡбхьан.
Инеиуан аҳаблақәа ирылсуа.
Иҳашҳатәаран зегьы –
Аԥсабара,
Аѡнқәа,
Алақәа,
Ауаатәыѡса рхаҭа.
Ақәыцьмаз иҟамызт акгьы,
Ахаҭагьы,
Мацара,
Дгьыли-жәѡани рыбжьара,
Иҟан абора,
Ѡ-кәицк зҭагьежьуаз.
Шьҭа ишьаҳиҭха
Иаацәырҟьа-цәырасуамызт,
Зкыкмацәқәа хшыла иҭәуаз
Абгалаԥс.

11
Акәицқәа ҷыблааит,
Ишьаӡагәаӡахеит ишнеиуаз, –
Ихьанҭыцьӡа ихынҳәын,
Ақәыцьма инахалеит бланы.
Адунеи урҭ рыла
Алаԥш нахнажьит.
Ишалшоз ихәааит агыгшәыг.
Аҳауа газҷеазит.
Уи акәхеит –
Иҷыхеит аккара,
Аѡнқәа,
Алақәа,
Ауаатәыѡса рхаҭа.
Дгьыли жәѡани
Ԥсҭҳәацкгьы рыбжьаршәым.

Ҧсы зхоу зегьы
Рыблақәа ҟьаҟьаӡа ихыртит.
Абораҿы игоит ашьа афҩы,
Ажә кажьуп ишьны.
Аиха змаӡаз
Атҷша,
Амгәарҭа иҭганы,
Иаваршәуп ан ахлахәада.
Ирымамызт урҭ уаҳа
Изаҟаразаалак кьысрак.
Иубарҭан ақәыҷьма
Ашамҭаз
Ишықәлаз ашьара –
Абраантәи ацашьа
Аӡаӡа иаҳәон.

***

Абас шарҧазыказ,
Қыҭа мҩадула
Имҩасит ақәыҷьма,
Адунеи еибаркыра
Ахац иацәганы.

АЛАКӘ-ҦХЫЗ

Дгьыл харакаҿ наҟ хара,
Зыхьӡ ҳәам тәылакаҿ ҷьара,
Иара убраагьы инасҭханы,
Зыҷҷа кәарак аханы,
Ҩыҷьа ахацәа еиванхон,
Даргьы бзиа еибабон.
Руаӡәк дуаҩнырҳан, ихьӡын Гәыҷь,
Ауаҩаса иакәын Гыҷь.
Урҭ аҩыҷьагь ҭаацәаран,
Рхи рыхшареи еиҟаран.

Дхатцарԥысын Гәыць итәы.
Ԥҳәызба тцәрышкәан Гыць итәы.
Ихандеиуан дара абра,
Аха адгьыл – аҟәара.
Егьи ачашәра настҳа ишьҭоуп,
Аха уи аҳәынҵқар итәоуп.
Ак ааирыхуам, илеитцом,
Ухы иаурхәар ҟалаӡом.
Нас ирымчуи, ус еихоит,
Гәыцьи Гыцьи ргәы еибарԍәԍәоит.
Ирымоу еиѳыршоит еишьцәатцас,
Ирхылтцыз рымоуп гәыԍырҵас.
Арԥыс иакәзар, деилыххоуп.
Ԥшрала-сахьала деиԅәшәоуп.
Иажәа наалоуп, игәыкуп,
Мчыла ицназго ддаууп.
Аӡԍаб лакәзар, леиԥш дмиӡац,
Иара алакәаҽгьы дҟамлац.
Ажәа ԥшаахԅәа ҳа иҳазхом,
Иҳамоу дшыҟатцәҟьоу рызҳәом,
Нас шәа шәхала уи шәлызхәыц,
Иҟалап дыжәбаргьы ԥхыӡ.
Абас дгьылкаҽ, наҟ хара,
Зыхьӡ ҳәам тәылакаҽ ԥьара,
Иара убраагьы инасҵханы,
Иахьиҽырхасҵамыз уаѳы,
Гыцьи Гәыцьи рҵаацәара
Алѳатцә ѳеиуан рхәышҵаара.
Ҵоуп, иԍарын, аха инхон,
Излаҟаз ала ус ицон.
Ирыздыруамызт ҟыҟ-ҽыҟк,
Ирыбжьамызт еимактәык.
Ргәы раҳаҵуп аиҳабацәа,
Ргәы хыҵхыҵуеит аитԥбацәа,
Урҵ ус иҟоижьҵеи кыртцуеит,
Бзиа ишеибабо ртцәахуеит.
Аха ирымоуп зегь аамҵак,

Аамҭагь иамоуп нас ҿҳәарак.
Шьҭа ирдыруеит рҭаацәагьы,
Даара еигәырҕьеит даргьы.
Аргама рыʒҕаб хаҭа дцоит,
Аргама рыҷкәын ҧҳәыс дааигоит,
Аха имааиц аҿҳәара,
Рыҿдырхиароуп зны дара.
Ҩыла иҭәуп аҳаҧшьақәа,
Цәуҕәк ахкаара иҭоуп иҳәуа.
Урҭқәа ззыҟоу уаҭәазоуп,
Ачара азыҳәа еиқәыршәоуп.
Арҧыс дзыцәом. Аҭх гәагәоит.
Аʒҕаб лхәыцрақәа еикәшоит.
Амшлашара иазыҧшуп,
Амҳара дара ирзыҧшуп.
Ус ашамҭаз, рыбла нҭааит,
Маʒа ирзааиз ацәа риааит.
Дук мырҭыкәа ихараны
Ҿык кьыркьырит ахәаны,
Нас аҿышьҭыбжьқәа ҟалеит.
Аʒҕаб дшыцәоу илаҳауеит.
Ашақә иасуеит, рфақь ҭысит,
Аҳауа ҧхаррала идырҭәит.
Аҷараҳәа агәашә аатуеит,
Ашҭантә ацәажәабжь лаҳауеит.
Ларгьы ахьышәҭҳәа дҩагылт,
Дахьындәылҭыз уа дааҭгылт.
Лыбла ирбо агәра лызгом,
Ллымҳаҿ иааиуа лызхаҭом.
Аруаа хырхәоит рхылҧа рхых,
Раҧхьагыла дцоит деиқәных.
Уи абас еиҧш ажәа икуп,
(Ииҳәо қьаадла иҭабыргуп):
– Зегь зымчыз ҳҳәынҭқар дыҧсит.
Уи ишьа далҭны уаҩ дымиит.
Уара уакәʒоуп иҭыҧ заҭәоу.
(Аʒҕаб лаб иоуп ус зеиҳәо).

Ауа-иуа ҳәа данхәыц,
Ухьӡ ҳәаноуп иҧсы шихыҵ.
Ари атәылаҽ уа уаҳуп.
Уара уҽаҧхьа ҳарҭ зегь ҳтәуп, –
Аҧыза дхырхәоит асаара,
Иҟам хыда шьҭа аҳҭынра.
Лаб дҳәынҭқарха деилаҳәоуп,
Лан даҳкәажәханы дырхиоуп,
Бырфынҧсароуп ла лхаҭа.
Игәырҕьа-еихаччоит зегь рлакҭа.
Афаитон, аҽқәа зҵаҳәоу,
Аҳ, иҧҳәыс, иҧҳа зҭатәоу,
Аҳҭынрашҟа иқәҳа ицоит,
Ар иргәылакны иргоит.

Ашьаҧа гылоуп еиҵҳәаны,
Ачара руеит аҳҭынраҽы.
Ҵыскәтаҕьк агымкәа ирхиоуп,
Изызку – аҳәынҭқар ду иоуп.
Уи дыҷкәынхазшәа ҩаҧхьа,
Ҽыц аҧҳәыс дааигоит иахьа.
Уаанӡа имаз гәырӡ-шашәаӡ
Дцеит дынҭахәаша дныбжьаӡ.
Уи аргамоуп, иагьмаӡоуп –
Аҳәынҭқар идҵа нагӡоуп.
Араҟа ҩашьарак ҟалеит,
Ҳәашьак амам, иӡатәхеит.
Аҳәынҭқарра зықәнагаз,
Хьӡыла, жәлала зыӡбахә ҳәаз,
Уаҟа ақьаадеикәарҳә ианын –
Арҧыс иаб закәанла итәын.
Аха ари зыдҵаз дгаӡан,
Раҧхьа иҧылаз ила джьан.
Урҭқәа лдыруеитаз иҧҳа,
Уаҳа лыг-лҽы амырҳәа,
Абааш дҭеикуеит наҟ хара,
Аха илбарҭоуп зегь лара.

Дҿыжәлан днеиуеит аҳәынҵқар,
Ихаҵа драԥгылоуп ар.
Дцоит уи ауаѡ ԥҳәыс дааигарц,
Иааиго лыʒбахәгьы рмаҳац.
Абар инадгылт, ааанʒа зны
Ирымаз ргәараҵа, рыѡны.
Гәыць иқәацәаҷ амца еиқәуп,
Иаргьы уа иѡны дахуп.
Ар ангәеиҵа, уахь днеихеит,
Жәѡангәашәԥхьара изшазшәа ибеит –
Игәарԥаҷ дгылоуп аҳәынҵқар,
Рԥьажәѡан имаз Гыць, абар.
Днеиԥыххылеит игәы разны,
Агәырԥьа дамоуп дытҟәаны,
Аха имазеит ишькыл акра,
Аҳәынҵқар даапкит абра.
Ҿыла дижәлеит дишьаҟьарц,
Наҟ иҵихырц иԥсы ахац.
Абри аамҵаз доумаха
Аԥәацә даавҟьеит доумыжьхак.
Иаҳәа ҵкәыцәаа джәылт хаха.
Абааш иҵаршәу аҳ иԥҳа,
Лгәы ҵагылом, лгәы шәаҟьоит,
Дзызҳәоу арԥыс шиакәу лбоит.
Арык драбашьуеит аʒәы,
Ишьаʒагәаʒахеит адәы.
Анахьгьы-арахьгьы иаҳәа иҟьоит,
Ршыкьыбжь жәѡанаҷ инаʒоит.
Амра ҵагьалеит абар,
Ҵыхәаԥҵәарак роуам ар.
Арахь арԥыс даапсаʒеит,
Иаҳәа изышьҵымхуа дҟалеит.
Нас дааилыршьит дҿаҳәаны.
Аҳ дмаԛаруеит ибжьы ҵганы:
«Арԥыс мʒышәа, са иусырбап,
Са сзакәытҵәҟьоу уажә иубап.
Аҷабырҳацәԛәа, еи, шәʒырѡы!

Абнаҟа икаршәу анхаѡы,
Иқәацәажә дналакны дбылтәуп.
Абыржәытцәҟьа инагзатәуп».
Аҿҿа-гәгәаҳәа ақәацә былуеит.
Алѡа хачылт, аҽеаҟьеит.
Гәыць – арыцҳа, анхаѡы,
Дыҟам ицхрааua уаѡы.
Иҵкәын иакәзар, имчқәа хом,
Аҳәагәыжьқәа изыԥцәом.
Икәаша-кәашоит аҳ иҽеы,
Ицоит еихаччо ихы-иҿеы.
Арԥыс ишҟа иҳәоит абас:
«Инасыгзароуп са сгәы иҵаз,
Уаб наҟ силгеит, усгьы иубеит,
Шьҭа иԥҳәысгьы са дыстәхеит.
Имҳәа-мырза са сгәы иҵаз,
Анцәа ихылтц, сытҟәа сызгаз,
Мчылоу, хаалоу, зегь акоуп,
Лахьынтцаран са дсызшоуп.
Аҿабырҳацәқәа, еи, шәзырѡы!
Уи дшәыԥшааароуп абыржәы.
Ачара ахыԥар, шәцыхәа ԥтцәоит,
Са снапала шәынсыртцәоит».
Иаанхаз ар еихшоуп гәыԥ-гәыԥ,
Анахьгьы-арахьгьы ихыԥхыԥт.
Гәыць иԥҳәыс ԥьара данзам,
Аҳәынҵқар идтца нагзам.
Абри дархагеит убысҟак,
Ихаҿы асахьатцәҟьа еицакт.
Дҟалеит иузеилмырго дзакәу.
Ма дгыгшәыгу ма дуаѡу.
Дышнеи-шнеиуаз днеилыбган,
Дқәыцьман даақәгылт аҳәынҵқар.
Аҟаҿыҳәа уи цҳауеит,
Иназкьысуа ар аапкуеит.
Шьҭа зхы иахәо уаѡ дабом,
Аха арахь агәаҕ еиқәтәом.

Адырдхеиҧш уи игьыжьгьыжьуеит,
Зныхгьы иналҟьан иҭҷәаауеит.
Иҭҷәаауеит – еиҭало ицоит,
Ус ишааиуаз ибыжхоит.
Исамсалуп, ибырбыруеит,
Амч еибыҭан иҧыруеит.
Уи абааш ахь ахы хоуп –
Илаҧшықәҭоу аҭыҧҳа лоуп.
Иаҭахуп лхахәыцк лцәагарц,
Нас дыҷьнышханы дҟаларц,
Адгьыл дықәзарц дыцәгьаны,
Иара цар аҧсы хшәаны.
Абар илхагьыжьуеит уажәы,
Иҷыҷны иигаша Шьашәы.
Ус, хакәиа иара кшеит.
Аҭыҧҳа инақәырхх лнапы лҟьеит.
Абжы иаахеит. Уаҟа илшьит,
Дцәырҳаны ларгьы дааҧшит.
Лиарҭа даақәтәеит лгәы ҭҟьаны,
Бжыкгьы каршәуп уаҟа ишьны.
Аха илбац лыбла ирбоит,
Гәыҷьи Гыҷьи еиванхоит.
Игәырҕьа-еихаччоит рлакҭақәа,
Ицәажәо игылоуп еизгәыкуа.
Иахьа урҭ ачара руеит,
Хәышҭаарамцак ҿыц иакуеит.
Ҳарҭ шьҭа иацу ацу ҳфап,
Аҧхыӡ мааназаргьы ҟалап.

ҨЫҶЬА АИШЬЦӘА

Ишаҳаҭуп адгьыл, ажәҨан,
Зны иҟалеит ҟалашьа змам.
Ажәытә иҟаз даҽа цәаҨан,
Шаҟа ыҟоузеи иҳәам.
Гыди Гәыди аишьцәа ракәын,
Анкьа, ҿаҨакаҿ ҷьара,

Ҭыҧ ҧшӡаран, даара илакәын,
Еиҽанхон нақ-аақ убра.
Ихандеиуеит, амш аурго,
Ирааӡароуп рхылҵ, рмыҷҟар.
Ҧсыуашәакгьы зных иаацәырго,
Ргәы дырхаҵоит рымч рыцәцар.
Тәамҩахә рымам, усутә рыгым,
Аха ҧылак урҭ ирбом.
Еилыҷҷоуп, иубоит, илыгым,
Инкадыршәуа рыцк ҕьацом.
Ианамыхәа ас мацара,
Рхы неиларкын, ус рыӡбит:
– Зных ҳамыхәеит амра ацара,
Иҟатоз ҳҵьықәреи арҳәит.
Даҽазныхгьы ақәа кыдҵәеит,
Амра ҳцәыӡит, ҳаҕеиҭа.
Аӡысаамҭа ус инымҵәеит,
Ҳаура зыҟамлеит еиҭа.
Зыҧсы шьаны дгьылк иҧсылоу,
Ихаразаргьы ҵьара,
Насыҧк ҳамазар иаҳҧыло,
Ҳақәаарыхып, – рҳәеит дара.
Ус иагьыҟарҵеит ианырҳәа,
Иқәын адгьыл имаашьо.
Амҩа иқәлеит рымҩа ныҳәа,
Дгьылк аабозар ҳәа иҧшьоу.
Ус ишнеиуаз, дук имцакәа,
Маҷк иазааигәан аҧшаҳәа,
Ужәрак гәарҭан, нас имтәакәа
Ихырҽеит нақ, ажәырҭ ахҳәа.
Амшгьы иацло, иацло иааиуеит,
Ажәла ҵәыҕьартә адгьыл ҧхоуп.
Згәы казмыжьуа знымзар диааиуеит,
Аишьцәа рыдгьылгьы лаҵоуп.
Зегь аныҟала еинаалан,
Ихнамырҟьар ак мыцхәы,
Даара иақәгәыҕуеит ҭагалан,
Ҭынч ишҭырго рҭаацәа рхәы.

Амшқәа гылоуп, зеиԥш ҟалаша!
Рымахә тәрыԥсо зегь шәҵуеит.
Зегь ԥшзароуп, иамам ҳәашьа!
Убла ирбо угәы дыртәуеит.
Гыди Гәыди ружәра-хкаара,
Мшын еиқәоушәа ицәқәырԥоит.
Аԥьықәреи ианаалеит даара,
Алапҟьаза иунарбоит.
Шьҭа ԥырхага дук ҟалашам,
Амш еиҭашәаргьы иацәцап,
Аҽеакала хәыцшьак иашам,
Аишьцәа гәыґуеит, – ҳтәы иагап.
Амшқәа гылоуп, зеиԥш ҟалаша!
Здац-ԥашә ыҟоу зегь цәыцәит.
Зегь ԥшзароуп, иамам ҳәашьа,
Аха гәҽыґьракгьы ҵысит.
Икеикеиуеит ажәѡан аҵа,
Ишуеит амра ихааза.
Шәарҭак ыҟам азәы игәаҵа,
Игоит шәакгьы иласза.
Абри аамҭаз зегь неимаҳаит,
Илашьцеит уахьцо умбо.
Ак ааҽыжит, ҽак неилаҳаит,
Дыҟам иҟоу еилзырго.
Амҟәыл леиуеит, амитә кылсит,
Акырцх кәтаґь дук иаҟароуп.
Ажәѡан кыджәо адыд хысит,
Адгьыл ҵааршәуп, ҟәароуп.
Аԥша хага аршәаа иасуеит,
Уазк аацәырго, нас иччо.
Мцак акызшәа еимацәысуеит,
Убла ҭнахуеит ианкаҷҷо.
Абри зегь еимгеимцаран,
Лаԥштцашәареиԥш иҟалеит.
Зегь неихсыґьын, инеинаалан,
Илахҽыхза амш еилгеит.
Икеикеиуеит ажәѡан аҵа,

Амра кыдуп ҭынч иҧхо.
Гәырҕьак ыҟам аʒәы игәаҭа,
Акы убашам иугәаҧхо.
Еилаҟәаҟәа, еилацәҕәыхаа,
Аҧсабара ҕәҕәа ипҟоуп.
Аишьцәа, иамазшәа аныха,
Ҩаҧхьа раарыхра ҧхасҭоуп.
Амшқәа гылоуп, зеиҧш ҟалаша!
Зыҧсы зхымҭыз аақәацоит.
Издыруада иҟалаша,
Узқәымгәыҕуа зны иҕьацоит.
Аамҭа усгьы иқәҳа ицароуп,
Иааит ҭагалан, гәыҕрак зцыз.
Зегь акоуп, утәы ҟауҭароуп,
Аишьцәа налагеит изҽыз.
Инатәеит амхы ҭагалан,
Лапҟьацәыхьқәак аҽахан.
Аа-калаҭ заҭәык еингалан,
Уаҳа рылам, рымчқәа хан.
Нас ироуз анеиҩырша,
Аиҭбы днаҭалт акалаҭ.
Аиҳабы, уи иеиҳа здырша,
Дтәоуп ихәҭаа ибҕа наҭ.
Дхәыцуеит Гыд, иашьа дизхәыцуеит:
«Сыла шааҧшуа, абар,
Гәыд арыцҳа имцахә ыʒуеит,
Ихылҭ злеибои, амыҷҟар!» –
Дааҩагылан, амаҷ имаз
Инахихит даҽа хәҭак.
«Имагәышьаз сашьа гәыраз,
Исылшо арбан ҽа хәарҭак!» –
Гәыд дгьежьуеит иеидара наган,
Шьҭа Гыд днаҭалт акалаҭ.
Аиҭбы, иаанхаз, ихәыцра иҽаҭан,
Дтәоуп ихәҭаа ибҕа наҭ.
Дхәыцуеит Гәыд, иашьа дизхәыцуеит:
«Сыла шааҧшуа, абар,
Гыд арыцҳа имцахә ыʒуеит,

Ихылтц злеибои, амыҷҟар!! –
Дааҩагылан, амаҷ имаз
Инахихит даҽа хәҭак.
«Имагәышьаз сашьа гәыраз,
Исылшо арбан ҽа хәарҭак!» –
Амра иҭагьалаз аангылеит,
Амш еитцнахырц аҭахуп.
Аишьцәа карахеит, игылеит,
Хаз-хазы изҽыц иаҽуп.
Уаҳа рымам аҧш агарҭа,
Рцақәа усгьы идырҭәхьеит.
Иҟац ыҟоуп, иааг антцәарҭа,
Алакә, ассир, иҵьашьатәхеит.
«Изакәытә мчузеи иахьа ҳгәазҭаз,
Ас изныҳәаз ҳа ҳразҟы?
Аишьцәа ҳуҳәоит насыҧ ҳазҭаз,
Ухы еиҭауҳәарц, ухатцкы».
«Шәара аишьцәа шәгәы ҳалалуп,
Ҳәашьак амам шәгәыбылра.
Иразҟуп, иреиҕьу малуп,
Зыхә узымшәо ауаҩра.
Асеиҧш иҟоу иҳақ иагароуп,
Доуҳауп иалзыршаз абас.
Шәныҳәа-ныҧхьоуп, шьҭа са сцароуп
Уахь, сызмоу рахь гәыҕырҭас!» –
Иааимҟьазшәа жәҩангәашәҧхьара,
Бжьыхаак ааҩит хыхьынтәи.
Иҟам гәала, иҟам хара,
Ицеит, ииасит иацтәи.
Аишьцәа гылоуп ирҳәо рҽамшәо.
«Инаʒароуп нас аҳақ!» –
Рҽатцахәы ирбоит ишкамшәо, –
«Иҟоуп, иҟатцәҟьоуп доуҳак!»..
Ишаҳаҭуп адгьыл, ажәҩан,
Зны иҟалеит абраҟа иҳәаз.
– Ех, шьҭа, сабиц!.. – схәыцуан амҩан,
– Иҟан ажәлар згәы былуаз.

ГЕРИППА

(*Парфени*[1] *иеизга аҟынтәи*)

Ари ажәабжь ҵабырг хҵысуп,
Егьа алакәахь иурхаргьы.
Аҳәгьы исеимҳәеит «уара иуусуп»,
Аха иамуит исымҳәаргьы!
Ааи, издыруа шыҟоу ѡашьом,
Измаҳац – еитҵоуп узҳәашам.
Иҟалеит, шьҭа иузыриашом,
Иазымхәыцкәа ицазгьы диашам.

Аҳиа Маҷаҷ, акыр ижәытәҳан
(Зылԥха ҳауша иԥа дымицызт),
Ион[2] дгьылаҷ Милеҵ ԥшыҟәҵан,
Кельтаа[3], иҟәылаз, рыхьҳ рмаҳацызт.
Фесмофори[4] – аҳәса рныҳәа,
Иашыкьымҵан аҽенынтәарак.
Агәырґьа-ччабжь цон иагәытҵҳәа,
Кельтаа нҟәылоз, ирымҵо ԥсгарак.
Аҳәса хымкых рымч зыҟәходаз,
Ирзааигәартәит ргәы зыдхалаз.
Зыхәԥса роуз хара изгодаз,
Уа иаанрыжьуан ахьтәы ԥараз.
Иргаз дреиуан ирылукаашаз,
Гериппа ҳәа, Ксанф иԥҳәысыз.
Иазгәаҵатәуп, Ксанфгьы, аиашаз,

---

[1]Парфени – абырзен поет, ашәҟәыѡѡы, I ашәышыҟәса ҳера ҟалааҳа – I ашәышыҟәса ҳеразы инхоз.

[2]Ион (Иониа) – Азиа Маҷ амраҵашәаратәи ахәҵак, ажәытә аамҵазы абырзенцәа ахьынхоз.

[3]Кельтаа – ѡ-ерак рыбжьара Мраҵашәаратәи, Ацентртәи Европа инхоз индоевропатәи ахылҵшьҭраҟәа.

[4]Фесмофори – аҳәса рныҳәа, абырзенцәа рынцәахәҟәа Деметреи Персефонеи ирызку.

Абшьҭра нагақәа дшыруаʒәкыз.
Аха дыѣамызт итәылан,
Кельтаа рҽыраапкны ианқәылоз.
Ибаʒомызт шәарҭак ыѣан,
Амшын Еиқәа уи дынхылоз.
Ксанф данақәшәа ари аҩыза,
Имал рацәа ахьы аҭнихит.
Акы азыҳәа дымкәаныза,
Диҧшаарц ддәықәлеит, уи димҧсахит.
Хыҧсыратҷәѣьа ихигеит амҩан,
Ихаҽсахьагьы уи ианырит.
Датҷаныҳәон зынгьы ажәҩан.
Анцәа диман, шьҭак идырит.
Дцон дааҧсазаргь, имҩа нҭҷәомызт,
Зны уахынлан, дцон гәаныла.
Рим данаадгыл, изхатҷомызт, –
Зегь чаҧан ара хаҳәыла.
Ҧхыʒыз ҷьишьон асеиҧш иибоз,
Зегь цырцыруан, игәазырҳаган.
Милеҭ – инхарҭа, игәы иҭымтҷәоз,
Зегь акоуп, изы гәыҭгаган.
Ус дышнеиуаз хатҷак илаҧш
Иѣәымго ишьҭоуп, хара дгылан.
Ксанф дааҭгылан уи данихәаҧш,
Абар, иибо – анкьа дгәылан!
Ажәабжь еиҳәеит амҩан иқәшәаз.
Игәҭакы наʒароуп, дхьатҷуам.
Ажәытә гәыла, иѣазшьа здыруаз,
Дизыʒырҩуа дгылоуп, дидҭҷуам.
Ксанф даналга иажәа хыркәшан,
Инаимеидеит уаѣа иҧылаз.
Аҧышәа ду змаз идыршан
Иахьықәынхоз кельтаа иқәылаз.
Массалиа[5], зыхьʒ идыруаз,
Убраанʒа шьҭа днаʒароуп.
Амҩа лакьҭа уа ианылаз,
Кельтаа рҳәаанʒа дагароуп.

[5] Массалиа – Марсель.

Даалахҩыххан Ксанфгьы ддәықәлеит,
Ауаѡ гәытбаа аԥьшьара нитан.
Дцоит аґьеѡ ҳәа, игәыґра иацлеит,
Илашалашоз хәыцрак ԥеатан.
Амѡа дықәхеит имариамыз,
Массалиа усґьы днеит.
Имш Гериппа шьта дааигәамыз, –
Имч, илшара кыр иѡеит.
Абар кельтаа рыдґьыл дықәуп,
Ԥьара ибашам игәы зкыша.
Макьаназы иҳәахьа иқәуп,
Иаԥхьа иԥоу иамам дыршьа.
Ус дышнеиуаз ханк ацәаара
Илаԥш нақәшәеит дазыԥшӡамкәа.
Игәы нтыԥеит, дгәырґьеит даара,
Дматанеит игәы итаӡамкәа.
Кавар – кельтаа раԥхьагыла,
Уажәазы Гериппа лхатца,
Ишитәартаз идырт гәаныла,
Ларгьы дгәалтеит, дтазшәа лгәатца,
Дыѡт, диԥылеит, лнапқәа икәшоит.
Лхы-лҷы гәырґьоит, ҳәашьак амам!
Нас аѡныԥка дымѡахылгоит,
Кавар иакәзар уажә длыгәхьаам.
Ашьтахь иалҳәоит кельтаа рԥыза,
Лхатца дҷеихырц абрахь дшааиз,
Ииаигаз, имоу ишимырза,
Уара уиазтцаа лҳәеит иузааиз.
Кавар даара исас дԥьеишьеит.
Иаԥсоу хатцоуп, игәы дахәоит.
Чара мукәа дцар иԥхеишьеит.
Асас дныҳәа, ахраҷа дѡахоит.
Атарԥьман абраԥка дааган,
Ксанф аԥара имо дазтцааит.
Аилахәаахәтраз Ксанфгьы днаган,
Днаихәаԥшын, Кавар дтитцааит.
Ахьтәы ԥара зқьы иреиҳамкәа
Иҳәеит Гериппа лзы дшамеигӡо.

Кавар дцәажәоит, дмыццакʒакәа,
Иишәо еиҳәоит шаҟа идуʒʒо.
Иҭаххеит намысла ишазарц.
Рҭцеи хәыҷ дшыҟоугьы азгәеиҭеит.
Ҧшьынтә ишаны хәҭак-хәҭак раʒарц,
Абас ала иаҧхьа ҿеиҭеит.
Асеиҧш иҟоу аилаʒашьа
Гериппа уама дазгәааит.
Данақәымшәа Ксанф аҳәашьа,
Лара лтәала акельт диааит.
– Иҳәатәызма шаҟа умаз,
Абжа, еиҭабжа цәыругандаз!
Уара, сыҧшәма, сымш, са сгәыраз,
Иҟамлоз, маанак уҧшаандаз. –
Ксанф дналыхәаҧшит дгәыбзыҕуа,
Иҧсы лыҭо лаҧшы хаала.
– Сара издыруеит, исҳәо, изуа,
Наҟ ибхыга ибымоу агәала.
Ѡ-нызқь сымоуп ахьтәы ҧара,
Абжоуп иасҳәаз, дҧысшәон аҧхьа.
Дуаѡыразуп избаз даара,
Ачара сзиуит ажәлар ааҧхьа. –
Гериппа ҭәѡанҭәы дызхалом!..
Ксанф даанкылан, дгәыдылкылоит,
Нас дындәылҟьоит, иҽидлырхалом,
Кавар ишә еимҧаа дныѡналоит.
– Уара сымш, сдунеи лашара,
Уаасзыʒырѡы, шанак уасҳәоит!
Изымбааит ашьыжь шара,
Маʒажәала улымҳа иҭасҳәоит!
Ксанф аргама амц уижьазаап,
Шьҭа еилыскааит сара аиаша,
Ихьтәы ҧара ѡынтә еиҳазаап,
Уара дрыцҳаушьоит уи баша.
Ухаҭазар, дшьы, дысҧырга,
Сиҿаҧшны саанхом, иудыруаз.
Уи уижьарц даҿын агәыга,
Улеишәа цәырга анкьа иумаз.

Икасыжьуеит са сыҧсадгьыл,
Мап ицәыскуеит схылҵ, сыхшара.
Сыҧсы усҭоит, уаргьы усыдгыл,
Ҳаицынхарцаз уҩны-угәара. –
Кавар ҽиҭуам, дҭуҵьха дгылоуп,
Гериппа илҳәаз имҳазшәа.
Уа дахьгылоу хәыцрашәк дрылоуп…
Ллымҳа инҭасит «уаҵәы» иҳәазшәа.
Уаҵәы зыхьҙыз иааины иҟоуп,
Рҽеизыргахьеит хаҵеи ҧҳәыси.
Кавар дааихьеит, уигь деибыҭоуп,
Ишцоу гәеиҭоит ражәеи руси.
Амҩа иқәлеит, уаашәҩык ҽыжәуп,
Ҵьара акала ирыгу убашам,
Рҟама, раҳәа ирымоу ҙрыжәуп.
Гәырҕьашьҭыбжьык гоит узҳәашам,
Ҽымҭроуп иҟоу, еиқәышьшьыроуп,
Зныхгьы инхәыҵак иаахәыҭхәыҭуеит.
Кавар иблақәа ҵышәшәыроуп –
Ишыҟамло ҽеирак рдыруеит.
Измааноу еилкаашьак амам,
Кавар хәыцрак дҭаршәны дамоуп.
Дреиҳабуп, дрычҳап, егьамам.
Игәаҕ хызҽуа иику иҟамоуп.
Иааит аҳәааҽ, наҟ шьҭа тәымроуп.
Рыпатуаз Ксанфгьы дхырхәоит.
Аха абраҟа аҙатә рымоуп,
Кавар иаҧшьигеит, дахныҳәоит.
Ажәҽыс уа иахоу ашаха,
Гериппа илыдиҵеит, илкыроуп.
Кавар иаҳәа знык данҩаха,
Лаҧшык ахьымҙо усгьы иҟьароуп.
Имҩаниҵеит аҙатә иахыкны,
Ихнакәыцәаартә лхы лхаҙамкәа.
Дшьуп Гериппа, диоуп деиҵыхны.
Зегь ааилаҭырт ргәырҽанҙамкәа.
Иҽы изеихымхт Ксанф еиқәыцәа,
Ихы изгәамҭаҙо дуазыруеит,

Пҳыз ибома, мшәан, даныцәа?!
Абар Гериппа лхы кәымпылуеит.
– Ксанф, избоит агәырԥа шусҭаз,
Аха иуасҳәо агәра угароуп.
Сара изуз уаашәԥык шгылаз,
Исзыруз иаартны исҳәароуп.
Ԥ-нызқь шумоу ахьтәы ԥара
Лара исалҳәеит имзазакәа.
Ксанф душьыроуп, сықәтца сшьара,
Суҳәоит, уаҳа дсумырбакәа.
Исҭахым убас сыԥсадгьыл,
Мап рцәыскуеит са сыхшара.
Кавар, суҳәоит, уара усыдгыл,
Ҳаицынхап, иааup ачара, –
Абас ала уи сгәы дҭалон,
Аха лышҳам аднамкылеит.
Исзызбуамызт, сыхшыԥ ҟьалон,
Анцәа абраҟа сааникылеит.
Усҭ сыхәҭаа, уара иутәызааит,
Иахьарнахыс са суԥызоуп.
Амԥа уқәлоит, умԥа хирзааит! –
Иихәо иҷамшәо Ксанф уа дгылоуп.
Абас кельтааи римааи рҳәааҷ,
Иузхамҭо хҭыск мԥаԥысит.
Амԥа иқәыз Ксанф игәараҷ
Деибга-дызԥыданы даакылсит.
Ари ажәабжь ҭабырг хҭысуп,
Егьа алакәахь иуырхаргьы.
Азәы исеимҳәеит «уара иуусуп»,
Аха иамуит исымҳәаргьы.
Ааи, издыруа шыҟоу ԥашьом,
Измаҳац – еитцоуп узҳәашам.
Иҟалеит, шьҭа иузыриашом,
Иазымхәыцкәа ицазгьы диашам.

АПОВЕСТ

АЦЬНЫШ ЛЫМѠА
Аповест
I ахәҭа

Бысзыҧшы...

Хәашан. Аҽны аинститут аҽы аѡбатәи алекциа акәын Асҭанда илымаз. Уи, дхәыҷаахыс лҭаацәа лымкаала хазы илдырҭоз англыз бызшәа акәын уаҟа дзыҧхьоз. Ццакыра лымамызт азы макьана дҭаҳәахаа дыцәан. Амшқәа ҧхаррахахьан. Илшәыз лышьҭалагатә харҧҭаґа, еилақьда иҟаз лгәыҧҳәшәыгәқәа ицәышкәакәаны иалубаауан. Лхы-лҽы ҟәандарак, гәахәарак ықәын. Маҷк иаартыз лқьышәқәа ҭыҭындраҧштәын ирымаз, иҧхеиҧхеиуан, иҧсаҳәаны акәын ишыҟаз. Иубарҭан уи уажәы ара дахьубо дшыҟамыз. Аҟәа ақалақь иахагылоу ашьха, афуникулиор ҳәа изышьҭоу, ашьаҭа инаркны ахыцәқәанӡа иаҽаҟаҭоу амармалташь мардуан лхаҭа Адамыри лареи иаҽаланы аѡеира иаҽын. Иахьак еиҳагьы иссирыз лара, лнапы кылданы змахәар лку агенерал наӡа-ааӡа дишьашәалахарц илышьаз леимаақәа рышьхәа ҭәрыҧсаӡа ҧсыӡак инаӡон, аха уи зынӡаск илҧырхаганы ҳәа иҟамызт, еиҳагьы дласкәантраӡа дҟарҭон, ишшәырӡа иҟаз лшьапгәацәқәа ирнаалон, лшьаҽақәа дырҧшӡон. Адамыр, уажәы Аѡныҭҟатәи аусқәа рминистр, ааигәа иоуз агенерал ичын ишақәнаго ала иҽеилаҳәаны, раҧхьаӡакәны ауаа рахь дцәырҭуан. Иара усгьы ҭеиҭыҧш згымыз Адамыр, агенерал маҭәа анишәиҭа убас инаалеит, уи уажәы

итҷашьыцуазгьы изыгәдууазгьы аргамаду рылаҧш хихуан. Хатҷеи ҧҳәыси убриаҟара еиқәнагон, аиашазы, урҭ рыҧсҭазаара еиларымҭазҭгьы, адунеи аҿы иҟоу агәнаҳарақәа даҿа гәнаҳарак нарыцлон угәахәрын.

Урҭ рыуаҩыбжара аҟынӡа имнеицызт. Макьана ақәыҧшрацәа рхы-рҿы иқәымҭыцызт. Асҭанда лыҧҳазатҷә лара дылхыҳәҳәахьан акәымзар, макьанагьы зҭыҧҳара иҭагылоу дылҩызан.

Аҟәатәи ашьха ахыцәқәаҿы, анкьазны аресторан ахьыҟаз, уажәы ихьыҭҷәцараны, икахәхәа-кахәхәа аколонна пақәа иаакәыршаны изҭагылаз ахан ықәгылан, ахыб еиужьду ихыркәымпылын. Уи аҧшшәы жәҩангәыҧштәылан азы, ақалақь аҟынтәи ашьха иқәгылаз ахан уанатҷаҧшлак, ахыб ацәқәа ажәҩан иалаӡҩаны акәын ишубоз. Адамыри Асҭандеи уахь ахалара иаҿын, уакәын уажәы иахьыҟаз Аиҳабыра рыҩны. Изҿаланы инеиуаз амардуан, аҧсеиҭакразы ашҭа ҧшьыркцақәа ахьамаз иааҿахҭҷәон, уаҟа атәарҭақәа ҟатҷан, баркьылла икәыршан. Абаркьыл иагәылагылаз агәашьақәа горелиефла иҩычан. Амардуан амаакырақәа алампионқәа рхагылан, урҭ рыбжьара авазаҟьаҧсқәа, ршьапқәа па-паӡа ирыжьагылан ашәҭқәа рҭашәҭны. Хыҧхьаӡара рацәала наҟ-ааҟ рҿеиҩшаны ашьха иаҿагылан ҳәсеи хацәеи. Урҭ агәырҕьара ишьҭыхны иаман. Ргәырҕьабжьқәа, рнапеинҟьарақәа дара рҟынӡа ишымааӡозгьы, Асҭанда агәра ганы дыҟан урҭ дара ишрызкыз. Лхатҷеи лареи еиҳа-еиҳа аҩада ахалара иаҿын. Шаҟа ҩада ихалоз аҟара, ирыҭҷагылаз, ирызгәырҕьоз ауаа инеибеиҧшны ассахара иаҿын, аха дара шаҟа иссахоз аҟара убриаҟара еиҳа еилыкка абара иалагахьан иззаигәахоз ахан, зхыбра ажәҩан итҷаӡуаз. Адамыр ихаҿы ихалашон, игәалаҟара ҳәаак амамызт. Уи азы акәхап, Асҭанда изхара дизбомызт, уажәы-уажәы дгәыкыҭҷәыкуа днылҿаҧшуан; лара, ахан иаззааигәахо ианалага, еиҳагьы лгәырҕьара хыжжын, лгәы инамцхәны аисра иалагеит. Дахьышьҭаз лгәыҧҳәшәыгәқәа лхарҧҭаҕа иҭыҭҷрашәа ишьҭыҭҷуан.

Абри аамҭазы ауада ашә ааимѣьан, лытәҕәыбжьара ибжьаршәыз ҭаѣатәи леиқәа хәыҷы ада акгьы зшәымыз Вика дааҩнаххит.

– Мамочка, подвинься, мамочка, – лҳәан, Асҭанда лкаруаҭ аганахь дынлыгәан, ахьышәҭҳәа дналыцышьҭаланы ахыза лыҽенылалкит. Асҭанда дцәамхьаны ашырҳәа даақәтәеит. Вика данылба, иѣалаз лзеилымкааyа даалҽаҧшит.

– Ибыхьзеи, ибыҭалазеи?! – лҳәеит иаармчны.

– Мамочка, я не хочу в деревню. Ты должна меня понять, – лыҽерыцҳатәны ҽаалҭит Вика.

– Изакәытә ҧхыӡ ссирыз сызлаз… Макьана уи ашьхаҧшӡа саҽоушәа, амардуан схалоушәоуп схы шызбо. Баб иахьа иматәа ҽыцқәа ишәҭаны иматҭурахьы дымцакәа дыѣам, ишҧасҭахыз сааирҧшыр…

– Вернется к тебе папочка, никуда он не денется.

– Биашоуп, Викториа. Папочка к обеду вернется, а потом всей семьей поедем в деревню.

– Мамочка, сара исҭахым ацара. Не буду я у Батала дома ночевать. Папа из меня дикарку хочет сделать. Хотела сказать… но папочку не хочу обижать…

– Издыруеит ибҳәарц ибҭаху… Ааи, баб ақыҭаҽы диит, аха дшыхәыҷыз Аѣәа изҳауан, аброуп аҭара ахьиҭоз… Ибызхоу, иҭегь басҳәару?

– А ты знаешь, как иезуиты говорят?

– Аха бара баб аиезуитцәа ракәӡам дзааӡаз, дааӡоуп ҧсыуа қьабзла, ақалақь данаало, ақыҭагьы датәны.

– Не спорю. Мой папа, разумеется, личность.

– «Ауаҩы данхәыҷу иибо, иаҳауоуп ииҭо, ҧсраҽенынӡагьы ицзааyа,» – лҳәалон санду, лара дышиезуитымызгьы. – Убри азы ҧсышәамзар даҽа бызшәак ала дысмацәажәацызт лара. Ибымбои, баби сареи лара лаѣара ҳазѣәышымхеит, аҭарадуқәа ҳашрылгахьоугьы. Аҩны анҭыҭ, аусураҽы тәымбызшәала иахьахәлаанӡа уцәажәаны аҩныѣа уаныгьежьлак, ухатәы бызшәахь аиасра уадаҩхеит.

– Ус зыбҳәо здыруеит. Из моих сверстниц я не самая худшая. Аҟыжә-быжә знаю, даже неплохо, – лара лтәала даалафт Вика.

– Нас ақыҭарахь ацара зыбҭахыми, бабхәа ииҳәо еилыбкаап уеизгьы.

– Мама, ты всерьез?! Какой еще абхәа, Батала отец?! Это же все временно, мама! – лгәы мнаʒо, лан лажәақәа ҵьалшьо даацәажәеит. Лгәы шынхаз мҩашьо, Асҭанда лыҽлыдырҭәҭәаланы дахьлыцышьҭаз маҷк лҽаалыдылхит.

– Баҭал – ҷкәына намысуп, дааʒоуп, ҧшрала-сахьала бара дбыҭцахо дыҟаʒам. Бзиа дбала, Вика, бзиа дбала, мамзар ҭәҭәала бахьхәыргьы ҟалоит, – Асҭанда лыҧҳа даалылабжьеит, нас рҩыҵьагьы маҷк рҽаанкыланы ицәажәомызт еизгәааз реиҧш. Ус, изыхҟьа лзымдыруа даалшәан, уаанʒа дызлаз аҧхыʒ лхы иааҭагьежьит. Иккаʒа лыбла иаахгылеит Аҟәатәи ашьха, лхаҭеи лареи аҩада изҽаланы ихалоз амардуан ҽаҟаҭа.

– Ах, изакәытә ҧхыʒ ссирыз сызлаз! Абыржәы бмааир амуа иҟазма?! – даагәынқьит Асҭанда. Дызлаз аҧхыʒ измааназ азхәыцха лылҭомызт Вика.

– Мамочка, сара ақыҭахь сцаʒом, бара папа дысзымгәаартә исзыҟаҭа, ибзиоума? – уажәы Асҭанда дазаалгарц, лҽырқьынцыцшәа, лҽырхааны лан дылҽаҧшуан исалҳәарызеишь ҳәа.

– Иҟалазеи абысҟак ацара бҭахымкәа? Бандуи бабдуи гәхьаабымгаʒои? Ҳшынҭаацәо амшаҧы дара рҽы иаҳхаагар егьа ргәы ҟанаҭап. Бнаскьа, сыргыл, – лҳәан, дынлыгәеит, – агенерал шьҭа еиҳагьы илеишәа ирцәгьозар акәхап. Ибымдыруеи, шаҟа игәы дабыргаз? Ҽынла амымеиқәара иҽатәаны ҵьарак дызтәомызт, уахынла дшықәыҧсычҳауаз, дшынаҳәааҳәуаз, лацәааихьшьк ҟамҭакәа иааиршон. Анцәа иҵьшьаны Баҭал маҳәыс дҳауижьҭеи маҷ-маҷ ишьара дшықәло збо салагеит, саргьы сыҧсы аасылалеит, анкьеиҧш сыҟамзаргьы, шьҭа баби сареи уи иҳабҭаз ахьаа, ихҽуа иалагеит, иаҳнумбаало. Егьа ибҭахымзаргьы, ҩымшҟа

иаабычҳап, амшаӈ аныҳәаз баб игәалаҟара бжьы-бымхын, сбыҳәоит. Аҳы, наҟ бѡагыл, – лҳәан, еиҭах Вика дналыгәан, лиарҭа даақәтәеит, агылара лҽазкуа. Вика ишылҭахым убартә аиарҭа даалҭны даагылеит, жәақәак лҳәарцгьы нақәылкит, аха лҽаанкылан лан дылзыӈшуан... Дгылан лара дкахәхәа, лӡара ҭҭәыцәаа, ҭәаҟьак аҟара дхызѡоз ҭаҟатәи леиқәа хәыҷы акәымзар, зынӡаск лҽыхтны, леиҽартәышьа набыцк амамкәа.

– Бышӈеибыҭоу, бҽыцныҟәоушәа... бхәыҷра банбалҭуеи? – Вика лыӈшӡара, леинаалашьа дшазгәдууа мѡашьо, бла хаала лылаӈш налхыл-геит, лхы-лҽгьы аалхалашеит. Вика лан уаҳа ак-гьы шлалымҳәоз анылдыр, даатрысны, лшьаҽақәа ааихҳәаны, арахь дшааиз аасҭагьы дааласны ауада дныѡнҟьеит.

Лцашьа иалырҳәарц илҭахыз Асҭанда ибзианы еилылкаауан, аха Адамыр иеиӈш ларгьы лыӈҳазаҭә лырқьынцыцрақәа дырҟәаҭырц даҽын.

Вика данмаҷыз аахыс лыӈшӡара ихнамхуаз хәыҷгьы дубомызт, дугьы дыҟамызт. Абас рылаӈш хызхуаз ахәыҷы ӈшӡа дзыхшароу реилкаарагьы ргәанарӈхон, иашьҭалон, иагьеилыркаауан. Лаб, Ада-мыр, амилициа ақалақьтә ҟәша деиҳабын, лан лакәзар, жәытәнатә аахыс хьыӡла иаауаз ажәла нага, аҭаацәа бзиа иааӡаз уажә дырбазма. Лыӈҳа леиӈш ларгьы иа-хьа уажәраанӡа ақалақь аҽы блак иҭымшәо лакәны дыҟан. Уи данҭыӈҳаз ҭацас илмеилаҳауаз дарбаныз, дарбан рӈысыз лнапы иазымхьуаз, аха лара Адамыр далылхит. Усҟан дқәыӈшӡан лара, иара – Адамыргьы дқәыӈшын, еиҳау аҭара далган, чынуаѡык иаҳасабала аусура даналагаз акәын. Асҭанда хаҭа дышцаз иа-разнак ақалақьуаа инарылаѡит. Усҟан Адамыр дыз-зымдыруаз рацәан, дыздыруазгьы қалақьрӈысны ихәаӈшуамызт, избанзар, иани иаби ақыҭаҽы инхон, иара иаб иаҳәшьа лахь даарган ашкол дҭаҭаны дры-ман, ара еиҳа адырра иоуеит ҳәа иӈхьаӡаны. Аиа-

шазы, данмаҷыз иаргьы ақыҭа дазхьуан, иани иаби гәхьааигон. Раҧхьаʒа ҩызцәас ирҳаз уакәын иахьыҟаз, урҭ лассы-лассы игәалашәон, дара зыҧсахшаз ара аʒәы дизалхуамызт. Шаҟа иҭаххоз рла Хәдыш ахәда инапы акәыршаны ихы надирҷәҷәалар, дацҩыр, иаргьы алақәа ҭыҧхаауа, аҭыхәа ршәшәо, ишизгәыкуа ирбо игәыдҧалозар. Даҽазных ибла иаахгылон рбат хҷашьа; зцәа иҭымҭхьакәа иаалгәыгәхьаз атәыҩақәа инацәкьарақәа инарыбжьакны иааирчыхәчыхәыр, анаҩсан, инапсыргәыҭа инарықәирҷәҷәар шҧеиҭаххоз. Аха изҳацыҧхьаʒа, класск аҟынтәи еиҳау даҽа класск ахь диасуа аамҭа шцоз, араатәи иҩызцәа дрышьцылеит, ақалақь иамоу аҧыжәарақәа, абзиарақәа ибо, еиликаауа, игәаҧхо далагеит, уимоу, аканикулқәа анроуаз аҽныҭцәҟьа иҩныҟа, ақыҭарахь деихозҭгьы, уажәы аҧыхьеиҧш уахь ацара дазыҳаҭҳаҭо дыҟамызт. Ус-ус зынʒаск ацара иҭахымхо дааҟалеит. Иҩныҟа, иани иаби рахь дцаргьы ҩымш-хымш иреиҳаны дзаанымгыло дҟалеит. Аҭыхәтәаны аспорт хҭеикит. Ақыҭаҽы иаанымгылара мзызс иамаз аспорт акәызшәа идирбон. Адамыр деиҭазкыз иҩнаҭаҽы изҳәартә дыҟамызт, ус еиҧш агәаҷьра иоуртә еиҧш ҧсыуала ишықәс намʒацызт. Иани иаби рыҷкәын иҟазшьа аҽшеиҭанакыз рызгәаҭомызт, дара рзыҳәа макьана дшыхәыҷыз дхәыҷын, зынʒаскгьы рхы азымцацызт шьҭа цәаныррак иоуртә еиҧш ишизҳахьаз.

Зегьы машәырноуп ишыҟалаз, аха убри амашәыр ҳәа изышьҭоу зынʒаск имашәырмзар здыруада, убас иҟамлар ада даҽа ҧсыхәак амамзар амуеи…

Аҽны мҽышан. Адамыр астадион аҟынтәи данааи, иҽанеиҭеик, иҧсанишьа, зусқәа еилахаз иаҳәшьаду даалыҧхьан, рааигәа иҟаз акиоск ахь ддәықәылҭеит аҧара наиҭаны.

– Уа иҭагылоу аҧҳәыс сара сҟынтәи ушааз налаҳәаны, абри аҧара налыҭ, арбга сымамызт, саҭалымҭааит, – лҳәеит аҭыхәтәаны.

Акиоск иҭагылаз ахәаахәҭҩы Адамыргьы дидыруан, дара рқыҭатәиин.

– Дзахыццакызеи, уаҭәызны исзаалҭииргьы амуаз, – лҳәан, аҧара ааимылхит. – Маҷк уаасҧеиҧш, нан, уажәыҭәҟьа иаарбганы, уаазышьҭыз уаҳәшьаду лыхәҭаагьы ыргьежьны инаусҭап, – лҳәеит.

Адамыр дылзыҧшуа дгылан. Ус, изыхҟьаз изымдыруа, мчык ашырҳәа иганахь даахьанарҧшит. Илақәа налыдхаланы ицеит иааивалаз аӡҕаб хәыҷы. Ларгьы иангәалҭа, ҧхашьарак даамҭанарсын, лӡамҩақәа мцаҧшьк нарыхҟьеит. Лныҟәашәа ааласхан, цқьагьы лбаха иамраӡа, дыццакы-ццакуа днаивҟьеит. Шәарак изаҩызаны игәы ҭыҧа-ҭыҧон Адамыр.

– Нан, абар ахнырҳәы, – лҳәан, акиоск иҭагылаз аҧарақәа налырххеит Адамыр иахь. Адамыр дшанхаланы, имҩасны инеиуаз, иахьада иимбацыз аҭыҧҳа хәыҷы дылхьыҧшуа дгылан. Аҧара иррханы изкыз аҧҳәыс, уи ихьыз еилылымкаакәа дыҟам, лылақәа ырҩысҭааны, лқьышәқәа ччаҧшьк нарҽықәлеит. Ауха, Адамыр акиоск аҽы абас еимга-еимцараны илаҧш назықәшәаз аӡҕаб хәыҷы лыҧшӡара дыхнахын, дзыцәомызт.

Даҽазнык дызбарымашь, иахьада ақалақь аҽы ҳашҧеиқәымшәацыз ҳәа иҵьеишьон, игәы иалан дналыхьӡаны ҽамыршьагала зҭаарак лыҭаны дахьаанимкылаз. Аха нас ихы хьеиршшон, «Ус ҟасҭазҭгьы акиоск иҭагылаз аҭиҩы илызгәамҭо иҟаломызт,» – ҳәа. Егьа умҳәан, уи лышықәс ыҟан, дылцәыҧхашьон. Еимгеимцарак ада лбаха шимаӡазгьы, уи лызхәыцра инзырҭәомызт, гәахәарак иҟәандашьшьыраӡа игәаҭа иҭымҭуа иҭахон. Убас дшыҟаз, акыр аҭх цахьаны, изгәамҭаӡакәа ацәа дынҭаҳәахаа дагеит.

Амшқәа цон. Дзытҟәаз аӡҕаб хәыҷы ҵьара диқәшәомызт. Иара ақалақь агәҭаны иҟаз ахацәа рышкол акәын дызҭаз. Иҟан аҳәса рышколгьы. Уи иара дахьынхоз зынӡаск иазааигәан, амҩаду анымҩахыҭ, ақьырсиантә уахәама аҽавархх игылан. Уи асаркьалбжьы ақалақь агәынӡа инаӡон, ашкол аҭәҭәабжьы – Адамыр иҩны дыцәазар дарҽыхартә иҟан. Ҽнак,

уантәи иааҩыз аҭәҭәабжьы цәалашәарак инаҭоу здыруада, ихы иааҭашәеит абри ашкол аҽы аҭара лҭозар иудыруазеи ҳәа.

Агәҭынчымра имаз инимырҧшуа, шьыжьӡа, абра, аҳәса рышкол ашҭа анҭыҭ агазонаҽы игылаз акамфораҭла даатҭагылеит. Дгылан уа амҩаду зны ахахьы дыҧшуа, даҽазных аҭыхәахь, избанзар, арахь дааиран дыҟазар лымҩа ахьхацлыркуаз абеидыруаз, насгьы иҭахын, заа дгәаҭаны уахь имҩатәны дылҧылар. Аӡҕабцәа ашкол ахь анеира иаҽын, инаивсуаз зегьы иара инаихәаҧшуан. Ҩыҵьа-хҩык еицызар, рҽыргызмалны, инцәыҭакны рылаҧш наихьдырсуан, нас дара-дара инеихәаҧшны иааҧышәарччон. Еилыркаауан ӡҕабк дшылзыҧшыз. Интересс ирыман – дызусҭхарыдашь лара – ҳәа. Адамыр наҧшыхақә дыздыруаз аӡҕабцәа рацәан ари ашкол аҽы. Иара ишкол ахь данцоз, дара арахь ианаауаз, мышкымзар-мышкы ианеибамбоз, ианеивымсуаз ыҟамызт. Уи аҭара ахьиҭоз, дахьынхоз, зҽы дыҟаз здыруазгьы ыҟан. Иара изымдыруа, ирацәаҩын Адамыр дызгәаҧхоз аӡҕабцәа. Иҭеиҭыҧш, иеинаалашьа ихнахуан. Есымша ихы дҩаханы икын, ибҕа еиҭыхны, деилҟьа-еилҕәыцәӡа ҷкәына еибаган. Уажәы, аӡҕабцәа ивсны ашкол ахыбра иҩналахьаз, аихагылақәа рҟынтәи аҧенҵьыр рҽавак изыҧшра иаҽын, дарбанхарушь ас дымшәадыҧхамшьа, ашьыжь шаанӡа збара дазхьыз ҳәа. Ус, рҭаҩҧҳәыск, лаашьалагьы иубон уи лхы-лгәы азҭаны дшыҟаз, алеишәазгьы дшыҵьбараз, Адамыр дааивсхьаны иаарццакны лҽаанылкылан, иааҵьашьашәа, днақәыҕәҕәаны ҽаалҭит:

– Мальчик, ты кого здесь ждешь?

– Тетю свою, она в церковь пошла, – иаразнак ихаҽы абас еиҧш аҭак ахьааиз деигәырҕьо ауахәама ахыб ахь днаҧшит. Уа, ахыб иахагылаз аҵьар аҽы, ргәышҭақәа еизырханы, рыхқәа наҭааҭо, наҟ-ааҟ еидтәалан ҧшшәыла еишьашәалаз ҩ-ҭыск. Руак нықәҧраан аҩыза инахаҧырҧырит, нас

амҭәыжәҩақәа ырнааны, агәышҭа нарҳәы-аарҳәуа ауахәама ахыб иахыкәшо, иахаҧыруа иалагеит. Дук мырҭыкәа аҩызагьы уаҳа аҵьар аҽазықәымкызт иара инашьҭалеит. Урҭ аҩҭарак ҭәҩанҭәы ихалоу, инеиҧыс-ааиҧысуа еишьҭан. Ҧыҭрак аҳауаҽы рыгәқәа андырҽыха, аҵьар инахагьежь-аахагьежьны, рҽеиҩымшакәа азганк аҽы инеидтәалеит. Адамыр аҭарақәа дхаргалан шәымҭак зегьы ихашҭны дрыхәаҧшуан. Ари зегьы збоз арҭаҩҧҳәыс, аҷкәын дааҵьалшьан:

– Странный парень! – лҳәан, ашкол ахь лҽыналхеит, ҧышәарччарак лзааины. Арҭаҩы лажәақәа Адамыр еиликаартә ишимаҳазгьы, дызланахаланы иҟаз даалнахын игәы аатрысит. Амҩачаҧа ахахьы, акиоск ахьгылаз ала, аихамҩа цҳа дыҭысны даауан лара, ҩызакгьы длыцын. Дааулыуашеит. Адамыр ахаан ҧсышәак зеимҳәацыз, дыззымдыруаз аӡгаб, лҩыза дышлыцыз лаанкылара изымгәаҕьит, аха дахьгылаз деиҭамҭит, ара иааира лара ишлызкыз лдырыртә еиҧш илаҧш дыҭигомызт. Ианеизааигәаха, ларгьы маӡашәа днеиҽаҧшит, иаразнакгьы лӡамҩақәа нҭыҟаҧшьаахан, лхы ааларҟәны, лшьаҽа мҧсахкәа днаивсны, лҩызеи лареи ашкол ашҭа инҭалеит. Ашкол ахыбра даныҩналоз уажәыгь уа дгылазар лбарц даахьаҧшит. Еиҭаҭрак имамкәа илзыҧшыз Адамыр, ишыҟалаз изымдыруа, ашырҳәа иарҕьа напы даамхаҩахан, имаҽа ааирҭысит, ихгьы ааҵьеишьеит. Ари иара изы еибадыррак, жәеимдарак изаҩызан.

Адамыр абри аӡгаб хәыҷы дааибеижьҭеи игәы дшыҭхоз, иахьа абас иаармарианы дахьлықәшәаз насыҧлашараны ибон ашкол дадҭны дахьнеиуаз.

Аҷкәынцәеи аӡгабцәеи, еиҟәыганы аҭара зҭоз, усҟак реидҳәылара, реибадырра рзымариамызт, еиҳаракгьы аҷкәынцәа. Урҭ мыцхәы иахьыҧхашьоз акәхап, дара аӡгабцәагьы ҽмырба ҟаҭа изрывслоз, аха иҟан аиҽамсқәагьы, зылаҧш уҟәызымгоз. Адамыр дхызхыз урҭ дреиҧшымызт, дыхҧарамызт, уи

иара еиҳагьы игәы ҟанатцон, мчык инатон, макьана цқьа изеилымкаац, зыхьзҭцәҟьа имаҳац, ѡынтә рыда иимбац ашкол зҩаб дааимдырыр ада ԥсыхәа имамкәа ихы ибартә дҟанатцон. Ииалырҟьаны иҟазшьагьы аҽаԥсахра иаҽын. Зҳәоу уамшьуаз, аѡызараҽы инаалаз, иҽеирцьбаро далагеит. Имч штоу, имахәҽа шыҩәҩәо, ианатахугьы ианатахымгьы иқәлацәа рҽы иааирԥшуан. Зегь зыхҟьоз ахыбаара акәын. «Ари аѡыза азҩаб ԥшза сара сеиԥш егьаѡы дыргәаԥхоит, урт улеишәацьбара иацәымшәар, лымԥан уқәрыжьраны иҟазам», – абас дхәыцуан иара. Ашкол аҽаԥхьа данибоз анаѡсан, мышқәак аацахьаны, аканикәлқәа ирылагеит. Дахьибара, дахьиԥшаара издырамызт Адамыр. Аѡны ихы изыѡнакуамызт, бзиа иибоз ашәҟәыԥхьара игәы изаҟәкуамызт. Уажәы абокс ахь аныҟәара дахьалагаз, имаз агәынамзара зегьы, аспортзал аҽы икнаҳаз аҳатацәажәпахьанта атаҵкәым ииргон.

Уарла-шәарла Адамыр иѡызцәа ишҟа ианымѡахытцуаз ҟалон, зны ус баша, аамта агаразы, даҽазны – аѡныҟа ҳасабтәыс ирыртаз ахѡылаара азыҳәан. Иара уртрааирадшеигәырҩьозгьы, иѡнытцҟала гәамтцрак изцәыртцуан, избанзар, егьа умҳәан, иѡны дыҟамызт, уа иалаигзоз ара хәтакгьы изалагзомызт, иаҳәшьаду нап шигылмырхозгьы, аамтала аанҽасра иҟаз сасык диеиԥшны ихы ибон, насгьы изымариамызт иаҳәшьаду лцәаѡа аҽеаҟәыршәара. Дыԥҳәысзатцәын лара. Уи лгәырѡа-лхьаа, илышьклаҳәуаз ауадаѡрақәа, гәыла-ԥсыла дызмыртынчуаз макьана Адамыр цқьа еиликаартә изымҳацызт. Ииашан аиезуитцәа: «Ауаѡытәыѡса дани инаркны быжьшықәса ааза ра ҳара дҳамазааит, нас уи иԥсы ахьынзатоу шәара», ҳәа зҳәаз. Астанда ландугьы убри акәын илҳәоз: «Ахәыҵы данхәыҵу иибо, иаҳауоуп иитцо, ԥсраҽенынзагьы ицзааua». Хылтц дшырмоузгьы, лхатца Панаиоти лареи реизыҟазаашьа ҵьара ианыԥшуа иҟамызт, ихандеиуан рзанаат ала, макьанагьы гәыграк рыман, раԥхьаҟа абри қьырмытла иҟатцоу рыѡнду ашә аазыртыша Анцәа

драҭәеишьар шауа, аха уи аамҭа абаха радымраʒеит хаҭцеи пҳәыси. Уара убырзенуп, учарҳәаѡуп ҳәа ахара наидырҭцан, зышьҭрамҭа шәышықәсала абри адгьыл иаларсыз Панаиот, иѡны даадәылганы Ҟазахсҭанҟа дхырҭцеит, уаҳа арахь ҿааҳәыра имоурц. Ипҳәыс Фросиа иааҟалымҭцаз акыҟам, аха лхаҭца дицны лцара мап ацәыркит, азин лырымҭеит лхаҭца дхызҭцаз ауаа. Уи уахь лымышьҭра зыхҟьаҭцәҟьаз иахьагьы цқьа еилкааны илымам Фросиа, аха изқәылҭо – лара дахьапсыуаз ауп.

Панаиот иџьынџьѡны абжак тәымуаак ааганы ишыѡнарҭцазгьы, иаанхаз егьы азбжа Фросиа илзааныжьын. Убри илзааныжьыз аганахь акәын еиҳа дгьыл хәыҷыкгьы ахьамаз, шәыршьапқәакгьы ахьҭагылаз. Аѡны аҿапҳьа, ашҭа азбжак амҿеханакуа иҭагылан аҭырқәлаҳа, иаргьы шеишықәса меигʒарахда иаҿалон. Фросиа аамҭа – аамҭала, ирацәаны алаҳақәа анеицыҟалоз, Адамыр днықәҭцаны иҿлырхуан, нас аџьармыкьахь иганы илҭиуан. Адамыр рапҳьаʒа абри џьашьатәыс иҟаиҭцеит, алаҳа шпалҭиуеи ҳәа. Дара ахьынхоз ақыҭаҿы шаҟа лаҳашьапы рызгылаз иазхәыцхьадаз. Иарбан хкыз ирызгыламыз: алаҳа еиқәаҭцәа, алаҳаш, аҭырқәлаҳа, аҭыслаҳа убас шаҟа. Аҳаблахәыҷқәа лаҳачан уа ишықәтәаз иқәтәаʒан, иахызбаауадаз, мап рцәызкуадаз. Зны-зынла Адамыр иан агәылахәыҷқәа даарыпҳьаны шьоукы апыраҳәақәа нарымҭалҭон, даҿашьоукы – пшьырҳахәыҷқәак надлыркуан алаҳа лызҿырхырц, алаҳарѡа алылхырц азы, аҭира зхахьы иааихьадаз мамзаргьы.

Адамыр, ара иаҳәшьаду лҿы иааиуаз иѡызцәа, анахьхьи дара рҿы ишапыз еипш, Фросиа ллаҳа иҟаланы ианыҟаз иқәлар, ирфар иҭахын, дара иѡызцәа хәыҷқәа уи мап ацәыркуа иауҟахыз, иззыпшызгьы уи акәын.

– Уааи, алаҳа ҳақәланы иаҳфап, – иҳәон, иѡызак данааилак. Урҭ анылбаалак, Фросиа аѡны дыҟазар, иаразнак даадәылҭны алаҳа днаҭапшуан, нас

лчарҭәи лҳәымсаги аашьҭыхны алаҳа амҭан икадыртатаз алаҳацәаҟәа шьҭылыҧссаауан. Уи лыѡнеиѡныҭҟеиҧш, лыѡны аҽаҧхьа, лышҭа хәыҷы ицқьашәқьаʒа иҟазар акәын.

Адамыр, абра Фросиа лыѡны дыҟеижьҭеи шьҭа маҷ аамҭа шымҭуагьы, уеизгьы-уеизгьы ҽҧныҳәа дук наиҭаны игәы нылмырхацызт. Ҳаҭеиҭа, длызгәааны иѡныҟа дхынҳәыр ҳәа дшәон. Уи иашьеиҧак иеиҧш акәымкәа, инеиҳаны, лара лцәа иалҭыз аʒә иеиҧш акәын дшизыҟаз. Иаргьы қыҭала дхәыҷы ааʒан, игәынкылара бзиан, цәгьаршѡык иакәмызт, аха ақалақь иамоу ахатәы ҟазшьақәа иаразнак иузҭом, раҧхьа урҭ ула иабароуп, иагьеилукаароуп, убри акәын Фросиеи Адамыри уадаѡрас ирыбжьаз. «Нан, ус акәымкәа абас», – ҳәа акы илырбозар ма иабжьылгозар, иара дыҧхашьон, лабжьгара изеилымкаакәа идимкылар, лгәамҭра иахҟьозшәа ибон, усҟан гәынҷыхьак инаҭон, уи ангәалҭалак Фросиа, лхы-лҽы аалхалырччон, лҽырҟәанданы лнапы ихы инықәылшьуан, уи ала иаразнак «еинышәон».

Лара ианакәызаалакгьы илҳәаз ҳәан, иҟалҭаз ҟаҭан, лнапкымҭа ҽа напкымҭак еиҧшымызт, ҧҳәыс еиқәҷабын, лгәы ҭбаан, аха шаҟа лгәы ҭбааз аҟара аҽаҧсшәа лҽамызт, убри аҟынтә ҧҳәысцьбараны дызшьозгьы ыҟан.

Фросиа лыѡны ҭахызкаауаз аблокгәара анаѡсан, игылан ѡбаны еихагылаз, зыҭʒамцқәа акырʒа иҳаракыз ѡнеихагыладук. Уи аѡны зтәыз аҭаацәара уажәы актәи аихагылаҽы ѡ-уадак ракәын изқәиҭыз. Инхон уаҟа ани аҧеи, егьырҭ жә-ҭаацәарак, абри аѡнаҽы инхози дареи изаҟаразаалак акала еилахәырак рымамкәа. Хәылбыҽхала уарла-шәарла ианаацәырҭуаз ыҟан. Ауахәама инаѡсны, аихамѡацҳа иныҭысны, иҽыгәраны ицоз адәыҭба мѡа инаваланы рҽынархон. Ишнеиуаз иааҭгылон; рызхара ирзымбакәа рылаҧш наҟәыргон амѡаду аган инацәхыкны игылаз аханҧшʒа. Уи иазалхыз ашәага-зага, архитектуратә

зыҧшаарақәа убысҟак еинааланы ихеибарҭәаауан, унагәыдыҧшыланы унавс узымцартә. Абригьы дара рҭаацәара еилшәарак рымамкәа ибаҕьаʒа ианыҟаз, аамҭа анрыцныҟәоз идыргылаз акакәын. Ани аҧеи ргәы зырҟәандоз, уи нхарҭаҩныс иҟамҭакәа амузыкатә ҭараиурҭа ахьаадыртыз акәын, иара аҧа иакәзар, абракәын аҽар аскрипка арҳәашьа ахьыдирҭоз. Ан – ҧҳәыс аун, дҭаҕан, акыршықәса дшырҭысхьазгьы, дыцқьашәқьаʒа, дҟәашʒа дыҟан, лыхцәышла иркьаҽны иҭырффан, лҟәаҟәа иқәлыршәуаз лкасылас лыжәҩахырынтә лаҧхьаҟа ииаганы иааилышьын, аҽацәқәа лашьҭын, лыбҕа еиҭыхны, лымчи лшьаҽеи еизырхо ҭынч дныҟәон. Лҧа ҧшрала еиҳа иан лахь дшыҟаз ҩашьомызт, уигьы хаҭа нырҳак иакәын, амала маҷк дааҷьыҟәума уҳәаратәы дыҟан. Шамахамзар ихы дҩаханы, иаҧхьаҟа дыҧшуа дныҟәо дубомызт, есымша ҭаҟа дышьҭаҧшуа акәын дышнеиуаз, ихәыцрақәа нҭәара рықәмызшәа. Ишьаҽақәа ҭбаан, сахьнеиша снаʒандаз ҳәа дцозшәа унарбон унеизыҧшыр, аха иан лмахәар аанкыланы данылеиҩеиуаз, зынʒаск даҽа ҟазшьак, даҽа ҽаҧшыларак акәын иааихәоз. Иубарҭан уи дышуаҩызаҭәыз, есымша иикыз, ҩызареи ҭынхареи изызуаз искрипка алаҳамҭозар. Ани аҧеи улаҧш ианааҭашәалак, азныказы угәы иаанагон урҭ ара иатәымызшәа, аха цқьа уаарзыҧшыр, еиҳарак ауахәама ианадубалоз, иузгәамҭар залшомызт, ихәыҷаахыс изышьцылахьаз араатәи аҭыҧқәа ҳәашьак узамҭо ишанаалоз.

«Иахьа амра ихааʒа иҧхон, ахәылҧгьы иҟәандашьшьылʒа иҟоуп, ани аҧеи аацәырҭрушь», – ҳәа дыҧшлон Адамыр, аҧенҷьыр иҽылакны. Ус дшыҧшуаз ашә аатуан, имыццакʒо рҽаархон дара, раҧхьа маҷк асоф рҽаақәыркуан, инаҧшы-ааҧшуан, амра алаҟәымҭаз иҭнахуаз асахьақәа гәаҭо, нас амармалташь мардуан инаҽаланы ҭынч албаара иналагон, усҟан, иаарыцдәылҭуаз лашарак ирыцрымҭуа ирыцушәа игәы

инарбон Адамыр. Уи есымша, Фросиа лыблокгәареи аҩндуи дрыбжьаланы аҩнытҵҟа иамаз аштатбаахь хәмарра данцоз, ихы дҩаханы иахьыҩназ аҷенҵьыр ахь дыҷшуан аӡәыр дызбозар ҳәа. Шамахамзар аӡәгьы дшимбозгьы, иҟан ан лфарфор чаиник-ҷшӡа кны, аҷенҵьыр аҩнытҵҟала иаҷыҳәҳәоз аҭӡыжәпа иқәчаҷаз аҷәы иқәгылаз ашәҭқәа атҵырҷхьа анрытҵалҭәоз. Иҟан, икаииа иҟаз амш антҵәамҭазы, иналаршә-ҩаларшәны ан апианино даҽатәаны аамҭакьаҽк иалагӡаны хьаахҽыгак аналырҳәоз. Ус акәын Адамыр ишеиликаа-уаз, ҩ-ҩнык рыбжьара ибжьыҩуаз амузыка шидикылоз. Иҵьеишьон иара иқыҭаҽы инхоз абыргцәеи, иҽаҷхьа инхоз акыр зхытҵхьоу ани аҷеи ирзеиҷшу ҟазшьак ахьрыдимбалоз. Дара уаҩы ишиламҳәуазгьы, рбара гәахәарак инаҭон. Руадақәа дрывсны хәмарра дахь-неиуаз аштаҽы, ҵеиҵьра ауа, еиқәырха, кранҳаракык гылан, уи иахагылан, зшәыр ҟәазхоз, хәырматҵлак наҵьаӡа. Убас ишыҟазгьы иааҵьоушьартә ишәҭуан есышықәса, аха знык иадамхаргьы Адамыр изымбеит иаҽалоз ашәыр ашәыха арҭо. Акакалқәа ашәҭ аахшәаны расацк ишааҟарахалак, ишиатҵәаз иҽыхны афара иа-лагон аштa ҭзырҭәаауаз ахәыҷқәа. Иаргьы зныкымкәа агьама ибахьан. Аҟаларахь ахы шамырхацызгьы, уама-кала ихаан. Иҭынхадан уи ашәыртҵла. Алапҟьа иарганы, амахәҭақәа еилаҷытҵәтҵәаны акәын ашәыр шаҽырхуаз. Ааҷынразы еиҭа иахьынӡазалшоз аҽеибнаҭон, аха анаҵьара изалтҵуамызт. Уи иузадкыломызт Фро-сиа лыҭырқәа лаҳа; алапҟьа агәыдтҵара акәым, лара улмазтҵаакәа ушьапы кыдургылар – ҳаҷеимшхаран. Амала, асеиҷш аҷҟара Фросиа абри дзыҩноу аҩны дыҩнанагалаанӡагьы ус иҟан, лара иаҷылтҵаз акакәны иҟамызт.

Адамыр хәмарырҭас имаз аштаҽы ирацәаҩны ахәыҷқәа аҭаауан. Милаҭс иуҷымлоз дарбаныз ара, аха ҷсыуак иара ида дубомызт, уи игәы еихьнашьуан, дтәымуаҩны ихы инарбон, избанзар, ахәыҷқәа зегьы еимаздоз, еизааигәазтәуаз аурыс бызшәа акәын, иара

ԥсышәамзар даҽа бызшәак издыруамызт, аха зегьы еиднакылон ашьапылампыл, «ԥьит», «лапту» уҳәа уааԝа иимбацыз, изымдыруаз егьырҵ ахәмаррақәагьы налаҵаны.

Фросиа иахьлыцәшәоз акәу, мамзаргьы араатәи ақалақьуаа рчыдаратә ҟазшьа акәу изыбзоураны иҟаз, (иҟалап аѡбагьы ракәызҵгьы), инеибеиԥшны ахәычқәа зегьы Адамыр ртәык иеиԥш иаразнак дрыдыркылеит. Раԥхьаԝа, излеицәажәоз рбызшәа ахьизеилымкааузс дацәыԥхашьон акәымзар, даҽеакаҽы дрытцахо дауҟахыз, уимоу иахьраԥигоз рацәан. Ихы ҟәнишьартә дҟазҵоз абызшәагьы имарианы ицааиуан, ус-ус гхада дцәажәо, итцараҽы дхьысҳанамтәуа дааҟалеит. Игәынкылара бзиан Адамыр. Ила ҵарын, иибоз, иаҳауаз рҵакы дазхәыцуан. Агәылара, аѡнду аҽы инхоз аҵаацәарақәа реизыҟазаашьа игәаԥхон, уа, дара рҽы, аҳаблауаа реизыҟазаашьа еиԥшнишьалон, аха изеилкааузамызт зны-зынла изырбоз, урҵ зегьы, иара абра аамҵала Фросиа лҽы дшыҟоу иаѡызаны дызрыхәаԥшуаз. Ара лымкаала илаԥш зыдхалоз, цқьагьы изеилымкааузаз, аха акала дыздызхалоз, ицқьашәқьаԝа, амра анылаҟәлак, иаацәыртцуаз ани аԥеи ракәын.

Уажәы ихы ахьирхаша изымдыруа, дыбжьажьо, аѡны аҽаԥхьа игылаз аишәаԥшьыркца акьыԥшь дшықәтәаз, агәашә хәычы ааҵыжьит. Днаԥшызар – иѡыза Саид ашҵа дааҵалеит. Ичеиԥьыка – аҵырқәлаҳа шықәтцхьазгьы, абжьааԥны еиԥшымкәа Адамыр уи иаиира деигәырҿеит.

– Шаҟа ибзианы уаазеи, Саид! – иѡыза днеиԥылеит, аԥсшәаҳәаха иамраԝо. Инапы имымхыкәа иҟәаҟәа днас-насит, «афырхаҵа» иҳәарашәа.

– Сааира уазыԥшызшәоуп ушызбо, иҟои, Адамыр? – иҳәан, уааԝа Адамыр дзықәтәаз аишәаԥшьыркцахьы иҽынеихеит Саид.

– Иҟоу удыруоу, Саид… – дцәажәон Адамыр гәаартыла, – абыржәы сахьцара сзымдыруа, аѡны

схы сзыѡнамкуа, абра схәыцуа сыштәаз ауп ушааиз. Изыхѣьо сзеилкаауам, аха иахьеиӷш сгәы ҽыҕьуа, изуаисҳәо сақәымшәо сѣамлац, – иҳәеит, инапы аѣәардә ахь инархханы, Саид дыртәо.

– Саргьы сгәы ҽыҕьуан азоуп уара уахь сзааз, Адамыр. Уааи агаҽахь ҳцап, ҳаалеиѡеип, иаадыруа шьоукы ҳақәшәаргьы – еиҳагьы еиҕьуп, ҳаарацәажәап, ҳаалахҽыххап. Исыздыруам, уара... аха сара шьыбжьышьҭахь убас цәарак ҳәа аасықәҳан саманы ицаʒеит, уажәгьы цқьа сзалымҭыц, сцәылашьшьʒоуп сшыѣоу, – иҳәан, дӷышәарччо Адамыр днеиҽаӷшит.

Аѣәаа жәынгьы-ҽангьы ѣазшьас ирымоуп, ʒныз, ӷхныз, еилых ѣамҭакәа, амш аныбзиоу, ӵьара уск, царҭак анрымам, хәылбыҽхала цәаматәас ирымоу иреиҕьу нарышәҭаны, ҭаацәала ма ѡыза-ѡызала рҽеимаданы амшын агаҽаҽы анеиааира.

Ара агаҽа зыбзиоу, зегь гәырҕьоит, ргәалаѣоуп, згәалаѣам урҭ дырӷырхагаʒам, уи иҽыӷхьакны аѣәардәеиҭых абҕа иҽадҭаны, зыцәқәырӷа ссақәа ергь-афергьҳәа аѣәаранʒа иааʒо амшын шьшьылаҳа дхыӷшыло дтәоуп, ихәыцрақәеи ацәқәырӷақәа рхьарчбыжьқәеи неилаӷсо. Уи, инаицәхыкны инеилыс-ѡеилысуа еилоу ауаа, наӷшыхақә ада изеибамдыруазаргьы агаӷшаҳәа иҷыданы еизааигәанатәхьеит, иахьаѣәатәиқәоу анаѡсангьы. Ара зегьы еиѣароуп – занааҭла, чынла еилых ыѣаʒам. Ара досу иуаѡра, иѣыбаѡ, иѣазшьа ирықәнаго ахәшьара арҭахьеит, убри ахәшьаралоуп зқьыбла шуӷыло, ушынаскьарго. Аѣәатәи агаӷшаҳәа – ӷсшьарҭоуп, ҽырбарҭоуп, еибадырырҭоуп, Аѣәаа театрк ирзаѡызоуп, илахтыроуп, игәыҭгарҭаны ирымоуп. Ара ииуа абзиабара ҽа мчык, ҽа ҷыдарак амоуп, избанзар, зеиӷш ӷшʒара даҽаӵьара ӷылашьа змам абри аҭыӷаҽы аҷапан еиқәнаҳәалоит, нас ашәҭра иалагоит. Ишәҭуеит уахи-ҽни, шеишықәса, абзиабара аӷѣара еиламго. Уи азыҳәан акәхап Аѣәаагьы рымшын агаҽахь еихсыҕьрак рымамкәа, жәынгьы-ҽангьы рѣазшьа мӷсахкәа, абрахь изаацәырҭло.

Саид, ақалақь аҽы ииз, ари аԥшаҳәа иара ихатәык еиԥш акәын ишишьоз. Данхәыҵыз иани иаби агара дгархны, аколиаска даныртәаланы егьараан дларгаԩаргахьан, ашьҭахь, даныԩеидас, иԩызцәеи иареи ршьапқәа хырҟьаҟьа аԥхын шоураха иԩуа, шаҟантә имԩасхьааз амшын ианҭалоз, ианҭытцуаз. Адамыр арахь дшаакәалалозгьы иҽырхасҭаны иҟамызт, уи еиҳа астадиони аспортзали реиґьаишьон. Иԩызцәа дрыцәхьатцыр ԥхеишьо данрыцааузгьы гәахәара дук иауа дыҟамызт. Ауаарацәа ирылаланы иахьцоз, зегь иара ихәаԥшуашәа игәы инарбон, аха ус хәыҵхәыҵы дашьцыло, изгәамҭо аҟынӡа днеихьан. Уажәы Саиди иареи агаҽахь икылсын, дуцәаԥәак реиԥш имыццакӡо, ҭынч еицәажәо, ауаа рыжәпара иалаланы иаауан. Знык-ԩынтә агаҽа ахышәара-атцышәара инаӡаны инеиааит, ирдырԥәоз шырԥылозгьы, дара ирзааигәаз ирыԥәшәомызт. Агаҽа аԥшӡарақәа ируаку атеатр аҽаԥхьа, аҭыԥантәи аскульптор инапкымҭаны иԥәыргылоу агрифонԥәа рсаса итҟьо азы иабзоураны ара даҽеа ҳауакгьы шьаԥәгылон. Абри аҳауа цәаакыра ҽеалакны аскульптор иаԥитцаз аԥшӡара иахәаԥшлон, еснагь ҽыцбарах ибо. Аиԩызцәа абрахь анеира ишаҽыз, уа еилагылаз анеиааицәа инарылтцит хатцаки ԥхәыски цәрышкәаӡґабк дрыцны. Урҭ, ԩада, асасааирҭа «Аԥсны» иԩаваршәны рҽынархеит. Адамыри Саиди иаразнак урҭ еицґәарҭеит. Ирыцыз азґаби Адамыри рылаԥш анеиԥәшәа, деилышшашәа дааҟалан, лнапы иакыз лԥаратрахәыҵы иналымпытцшәаны инкашәеит. Илыхьыз шгәалҭазгьы, дацәыԥхашьаны дмаангылакәа, лшьаҽа аалырласит.

– Асҭанда, Асҭанда, баангыли, баангыли!.. – Саид ибжьы налыԥәиргеит, зԥаратра ааныжьны инеиуаз азґаб хәыҵы.

Абра, абри агаҽа ԥшӡаҽоуп раԥхьаӡакәны, Адамыр наунагӡа бзиа иибараны иҟаз лыхьӡ ахьиаҳаз.

Саид дааласны аԥаратра нышьҭиԥаан, Асҭанда дналыхьӡаны лнапы инаиркит, ларгьы дааԥышәарччаны

днеиҽаҧшит. Ари гәазҭаз Адамыр зынӡаск иааигәамҧхеит. Урҭ еибадыруеижьҭеи маҷ шымҭуаз ибаратәы дыҟан.

Адамыр еиликаауан Саид иара иаасҭа аҧыжәара шимаз.

Акы – дқалақь ҷкәынан; ҩбагьы – иани иаби рҽы дыҟан, бзиа инхоз, хьӡы змаз шракәыз идыруан, ҧшралагьы Саид Анцәа дишаны дыҟан. Аиашазгьы, ҧшрала-сахьала Адамыргьы ихы ҟәнишьомызт, аха даазқәылаз инамыцхәны асаркьа дзадымҭуа данад-халоз ыҟан, иудыруазеи, жәаха избаз ани аӡгаб ҵьара даасҧыларгьы ауеит ҳәа. Акгьы заҩзмыжьуаз Фросиа ас ианылба, аҭакы лзеилымкааua дауҟахыз, аха макьана изаацәаны аҽырбара ахьыхҭеикыз лгәаҧхомызт, иҭара иаҧырхагахар ҳәа дшәаны. Ҽнак, ҧсшьарамшын азы, еиҳа иснаалоит ҳәа бзиа иибоз имаҭәақәа ишәҭаны асаркьа акыраамҭа даныҧшылон аҭыҧҳацәа реиҧш.

– Иҟалазеи, Адамырхеит, абысҟак асаркьа узадымҭуа, аҽазны абас уанызба, убҕа иадҽаҳәаланы ақалақь уаласҭоит, – лҳәеит, алаф ахь иурхар ауа, агәынамӡарагьы аланы. Адамыр дахьизкылҧшуаз игәамҧхеит, аха илҳәаз еиҳа алафра шалаз гәаҭо даач-чеит, акгьы мҳәаӡакәа.

Асҭанда лани лаби Саид данырба, иааиеигәырҕьаны иацәажәо иалагеит. Адамыр шьҭа дҩашьомызт иҩыза Саид ишынҭаацәаз дшырдыруаз, аха изеилкаауамызт ас игәыбзыҕуа даанкыланы дахьрымаз маанас иаҭаз.

Саид данбарыдҭуеи, асҟак еицәнымхо еибырҳәозеи ҳәа дыҧшын, иааира дахыццакуа. Ус, Асҭанда лан ҷкәынак дара рахь иҧшуаз лылаҧш дныҭашәеит.

– Ани арҧыс уара уоума дыззыҧшу, Саид? – лҳәеит, лхы Адамыр инаиқәкны, лхаҭагьы уахь дынхьаҧшит.

– Адамыр! Арахь... – иҳәан, инапы наизиҟьеит, арахь уааи аанарго. – Ааи, иареи сареи ҳаицуп, мой одноклассник, – иҳәеит аҭыхәтәаны. Ара, ақалақь аҽы ииз, изызҳаз аҽар ианцәажәоз, аурысбызшәа рцәаламшәар ауамызт, еиланхоз амилаҭ рацәа зеиҧш

бызшәаны иаракәын ирымаз. Адамыр иҟаитҵара изымдыруа дааҳәалахеит, аха Саид даҟәытҵуамызт, инапы изҟьара даҽын, дзыдгылаз макьана рыдтҵра шиҵахымыз, дышрыдхалоз иеилиркаауан. Адамыр игәеисыбжь ишацнатҵоз инимырԥшуа уахь иҽынеихеит. Данаарыдыгыла ԥсышәаҳәарак аҳасабала ихы ааиртцысит. Асҵанда лан лнапы налырххеит иара иахь, иаргьы инапы налиркит иаардаданы. Бла хаала деимдо илкыз инапы ашьшьыҳәа лмаҽа итԥлыжьуан, ашьҵахь лхатҵеи иареи рнапқәа ааимырхит. – Шьҵа ухьзгьы ҳаҳәа, ҳаибадыруаз, – иҳәеит ахатҵа, инапы ноужьуа, иажәа ԥхаррак натҵатҵаны.

– Адамыр ихьзуп, мой лучший друг, – иԧыза аҳәаха иамраза, ижәԧахыр днас-насит Саид, игәалаҟара шьҵытҵны.

Асҵанда лхы ларҟәшәа дҵынчза дгылан, еиҳа Саид иахь дыԥшуа, Адамыргьы дидбало.

– Шәаалеи, шәаалеи, уаҳа шәаанаҳҟылом, абзиараз, арԥарцәа, – иҳәан, ахатҵа иҽынеихеит. Макьана арԥарцәа ззуҳәаша абаҟаз, аха дара уи ргәы ҟанатҵон, иаргьы урҵ рыҟәраҽы даныҟаз аамҵа ибзианы игәалашәон. Ианхәыҵқәоу зегьы лассы идухар рҵахуп, усҟан ԥьара ажәра ахәанга штҵысуа азхәыцра акәым, изгәалашәо ҳәа уаԧы дауҟаху.

– Абзиараз, Саид, абзиараз, Адамыр! – лҳәеит Асҵанда лан, лхатҵа имахәар аанкыло.

Анума, абума, иара Саид иоума, азәгьы иҽазимкит Асҵандеи Адамыри реибардырра. Рцәажәашьала, рыԥшышьала иубон хатҵеи ԥхәыси Адамыр рылаҽы дшааиз, аха ани аби дара ртәала макьана маҳәыс азәы дыргәаԥхартә еиԥш аҵыԥха наза дрымамызт. Машәыршәа иаарыниаз тәымҵкәынаки лареи реибадырра иаҵахны ирыԥхьазомызт.

Адамыри Саиди рхала ишааизынхатҵәҟьаз, уаҳа ажәак аимдаха рмазакәа, еибаршыԧкны иҟаз рԧызцәаҟәак аарыҟәшәеит. Ачкәынцәа ргәыԥ иахьацлаз еиҳагьы ргәы шьҵнахын, ацәажәаха реибамҵо,

ҷьарак рыҽзықәымкуа рҽынархеит, рхы ахьдырхалакгьы рзеиҧшны. Ус, руаʒәк даарҧызан, ҽааиҭит:

– Шәааи абрахь, – атеатр азааигәа иҟаз апарк ахь инапы наирххеит, – атир ахь ҳнеип, еиҳа иреиҕьны ихысуа деилҳаргап.

– Платит тот, кто проиграет, – ҳәа инацитҷеит, ихы иааҭашәаз акакәны.

Еибарҳәага рҽынархеит апарк ахь. Адамыр урҭ дрылахәʒамшәа дрыцын – ажәак иҽытҷшәомызт, ирҳәозгьы ихахьы иааиуамызт. Ҽааихак ҟазымҭоз иҩызцәа идырҟьалоз ихәыцрақәа реизгара дырҽын. Шаҟа иҭахыз уажәытҷәҟьа ихала дыҟазар, аха иабаҟоу, Саид дааныжьны дызцомызт. Саид иакәын изҭааракәа зегьы рцаҧха змаз.

Рыбжьы рзеиқәмыртәо атир иныҩналеит ишҳәыҧыз.

– Адамыр, уара уыла ҳалагап, сымҩашьозар, еицу ҳаасҭа саатқәак уҳаиҳабуп…

– Ақыҭаҽы ашәарыцала умоуп, покажи, какой ты охотник, – аҧхьа ицәажәоз иажәа анагʒаха имҭо даацәажәеит аҽаʒәы.

– Макьана шәара шәыҽҧышәшәала, – иҳәеит Адамыр, иаҧшьаргаз иҽаламгало, ибжьгьы ааргәрымны. Уи «ақыҭаҽы ашәарыцала умоуп» ҳәа иаҳаз гәынҷыхьаны игәатҷа инҭагьежьит. (Ажәа «ақыҭа» ҭәылатҷараны идикылеит иара.) Илақәа ааимырҷахәны, иқьышәқәа неихарҕәҕәаны изҳәаз днеиҽаҧшит.

– На что обиделся, Адамыр? Не понял! – иҷьшьашәа иаҧхьаҟа инапқәа ҩышьҭихит, уаанʒа дназҽаҧшыз аҷкәын хаха – есымша зажәа мыцхәыз, атҷәылатҷара бзиа избоз, арахь зшәаргәындара ззымҭәахуаз.

Адамыр агәааха имамызт, даҽа хәыцрак ахь дагахьан.

– Еимашәымкын, шәмеисын амарҷьа, сара ишәабжьызгеит, сара ахысрагьы салагоит, – иҳәеит, ашәақь аанкыло, ас еиҧш аҧшьгара зыʒбаз. Рыбжьқәа еиқәымшәо, аʒәи-аʒәи жәақәак еимдо ахысра иаҽын рҽазҭәылхны. Адамыр ахысра мап ацәикхьан,

ихаҭагьы изеилымкаауа акы игәанарҧхомызт. Асҭанда лхала лакәымкәа, лани лаби шлыцыз лааигәа, аамҭакьаҽк иадамхаргьы, аҟазаара ахьиоуз, игәы иҭаланы иҭалашоз амч дамҽхакны даман. Абыржәыҭәҟьа ашәақь дацәтәымын, инапы изаркуамызт.

Ахысра ианалага, досу иоуз акәаталақәа анеидыркыла, есымша ирыҭахоз, ани зыбз ҭамгылоз, икаткато ирхыҳәҳәоз аҭәылаҭаҩы иакәхеит зегь реиҳа имаҷны изоуз, аха ара аимак ҟалеит (аҭәылаҭаҩы дахьыҟоу, аимак ҟамлар ауама), – даҽаӡәы иҭирҟьаз ахы, изеихсуаз ацәҟьара ианыз ацәаҳәагьежьқәа руак ацкар иацәхасны, инҭарҽыланы иалалеит, уи иара иалеиҭар иҭахымхеит, усҟан дара еиҭахон.

– Уааи, умшәозар, уареи сареи ҳаиҭахысып, иаиааиуагьы даабап, мап укуазар, иаҳхысыз ахә еицаҳшәап, – иҳәеит ҩысҭаарала, избанзар, ҩаҧхьа даҭахар, ицәыӡуаз ҳәа акгьы иауамызт. Аргамаду ибон иара дшаҭахаз, аха зегь зыхҟьоз – аҧара ахьшәатәыз акәын.

– Уҽырҭынч, – иҳәеит Адамыр, – сара сахьымхысыз азы гәаанагарак ҟамларц, абар, абра иахьыску, – инапы наирххеит, атир иҭагылаз ахаҭа иаҭахыз аҧара наииркырц. Зегьы иҽаҧха-й Ӡҽаччо атир индәылҭит инеицәхас-ааицәхасуа.

– Ҳныҟәара иацаҳҭоу, ҳаҩныҟақәа рахь ҳаимпуоу? – иҳәеит, шәагаала иреиҭаз руаӡәк.

– Уара есымша уҟәышуп, иузҳауам акәымзар, – иҳәеит, ани зыбз ада акы иазыманшәаламыз аҭәылаҭаҩы. Зегьы иргәарҧханы иааибарччеит. Еицыз аиҩызцәа убриаҟара ргәалаҟара бзиан, ажәадагьы унацәа дырбаны иаауркьацәкьацәыр, рычча хыҭуан. Апарк иҭаланы инеиуан инеигәҭас-ааигәҭасуа, рқьаф ҭан, рымч агарҭа рбомызт. Ага аҧшаҳәа инавалар, ус еиҧш аҽҟьарҭақәа роуамызт. Уа уцәажәа, учча, ухәмар, узлафуазар – улаф, аха зегьы аамсҭашәала, ирҧшӡаны, иахмырҟьакәа.

Адамыр исааҭ днахәаҧшит.

– Саид! – иҳәеит иара, – саҳәшьаду сахьыҟоу лыздыруам, шьҭа лҟәардә асоф иқәыргыланы дысзыҧшны дтәамкәа дыҟам, агәашә хәыҷы абжьы анбагаришь ҳәа. Сыҧрит, сыҧрит аҩныҟа. Уаҭәы хымҧада ҳаигәныҩроуп...

– Иахьеиҧш хәылбыҽхашәа... уақәшаҳаҭума?

– Ус ануҭахха... Абзиараз, ребята, – иҳәан, Адамыр иҩныҟа дыццакны иҽынеихеит, иаргьы иҩызцәа реиҧш урысшәак ницәаламҭар амуа дҟалахьан.

Адамыр ишиҳәаз еиҧш, Фросиа лашьаиҧа дизыҧшуа дтәан. Уажәымзар-уажәы ашҭа дшааҭалоз лцәа иалашәаны ишыҟаз, зҷыжьбжьы газ агәашәхәыҷы уи шьақәнарҕәҕәеит. Игәалаҟара шьҭыҭны, дҽыҟаҧшьааӡа асоф даақәгылт Адамыр. Фросиа, абжьааҧнеиҧш уабаҟаз-уабаныз ҳәа зҭаарак имҭакәа, ихы инаркны ишьапаҟынӡа дмыццакӡо лылаҧш наихылган, иааҵьашьашәа дыниазҭааит:

– Иахьа ани бзиа иубо, иунаало умаҭәақәа ушәымҭакәа уздәылҭзеи? – лҳәеит иаармарианы, ага ҧшаҳәаҽы иаалырҟьаны дзыхҭыгәлаз ларгьы наҧшыхақә ибаны дыҟазшәа.

Адамыр ишәыз ангәеиҭа, маҷк ишигәамҧхаз аҟара ааиныҧшит. Аспортмаҭәа ушәҭаны аҧшаҳәаҽы хәылбыҽхала алеиҩеира ианаалам ҳәа ҧҟарак иаҩызаны ишышьҭыхмызгьы, иахәҭаны иазырҧхьаӡомызт: шьыжьызар – иара иатәны иахәаҧшуан, избанзар, шьыжьла хәыҷи-дуи амшын агаҽа иаҭаауан аҭаалым ҟарҭарц, иҩырц. Излымшоз абыргцәа ус илеиҩеиуан, даҽашьоукы – ҧхынгьыӡынгьы амшын аҽы рҽыркәабон.

– Егьаурым, Адамыр, уара иушәуҭалакгьы унаалоит, ари успорттә костиум, иҟалап зегь реиҳа уцәа иақәшәозар, хьаас иумкын, аха ҽазны асаркьа уанымҧшылакәа умцан, – лҳәеит, асаркьа иадымҭуаз, зныкгьы дагәыдымҧшылакәа дахьцаз, ҧышәарччарак даамханакын.

«Ибҳәаз иашоуп, саҳәшьаду», – абас игәы инарҳәон Адамыр. – Зегь зыхҟьаз Саид иоуп, уаала ҳәа санаа-

ирццак, саргьы сҽаарласны снаишьҭалеит», – ихәыцра иалымҭуа иалаз Асҭанда ҵьеи уахь далеигаларын.

– Адунеи машәырноуп ишеибарку, нан, с-Адамыр. Иумбои, сара ақыҭаӡгаб, ақалақь иааӡаз, абырзен ҷкәын дысразҟымхар шамуз... Ҳаиқәшәарагьы алакә иаҩызан... Мшәан, сызланагалаз арбану уажәы!.. – лҳәеит Фросиа, лажәа аанкыло. Адамыр дизыҧшны дантәаз илзааиуаз гәалашәарақәак рахь днианаган. – Уҽееиҭакны акы унацҳа, ухәы мазеины иҟоуп. – Дҩагылан, есыуаха илаҩсхьоу хынҳәны иахьылзыҧшуаз луадахь лҽыналхеит. Урҭ, лхаҭа дылхыган дыргеижьҭеи, уахыкымзар-уахык еидараха ианылзымааиуаз, дзымҭысуа дҧахны данҽарымҳәоз ыҟамызт, аха нас, ргәы лықәҽыҕьуашәа, дырдысны иналхыҭуан, убасҟан бзиак кәииӡа инахараны ахы лнарбо лаҧхьаҟа иаацәырҭуан. Уи ҵьарак икынхаланы қәацарак шамамызгьы, еиҳа-еиҳа иҧхеи-ҧхеиуа, алашара ацҭо, лгәаҭанӡа ҧхаррак аанашьҭуан. Абри аҧхарра шлымаз, лааҧсара иахьца-иахьаа лмырбакәа, ацәа хаа даманаҳәахуан. Шьыжьӡа дааҧшуан, ла лыда ишшаз уаҩы изгәамҭазшәа. Даазқәылаз аҧхыӡ ҵьашьахәқәа даадырҧшуан, нас акыраамҭа урҭ дрылан еилырго, амаана сзаҭхуазар ҳәа. «Ас мацара аамҭа шҧацари, бзиаракгьы ҟалап, сыҧхыӡқәагьы убри акәхап исарҳәо, сааҧшлап», – лҳәон гәаныла. Дахьышьҭаз луада аҭыӡқәа дныркыдыҧшылон, аҭуан днаҭаҧшуан, нас иахьынтәилзааз лызгәамҭо аматанеира далагон: «Зегь зымчу, уа Анцәа ду, зхьышьаргәыҭа сакәыхшоу, уара уакәӡами абри абырзен ҩны, сыҧхыӡ иаламшәацыз, наунагӡа садызҳәалаз? Нас игәаҭ сара уи сыҧсаҭыҩреиҧш бзиа ишызбаз. Шьыжьтәи сыҧхыӡ лашеиҧш исырба абри аҩнаҭаҽы насыҧ шкәакәак!»

Фросиа Анцәа ихаҭара даналагаз, абри аҩнаҭаҽы данаанагаз ауп, убри азыҳәан акәхап, уи иналаршә-ҩаларшәны Анцәа иахь дызхьаҧшлозгьы. Ианакәызаалак лныҳәарақәа ҧҟарак рыманы иҟамызт, дныҳәон лгәы ишлыҭанаҳәоз ала, гәырҭынчгак

илзаѡызаны. Уажәы ашамҭаз ѡаԥхьа илбаз, зыгәра лгаз, игәыҭгәырґьаагаз лыԥхыз Анцәа дазхьалырԥшыр, дадгылар лҭахын, избанзар иара иҽаԥхьа лара дмаалыкьны лхы лбон, лхатца Панаиот иакәзар, лара дахьынзалдыруаз хшыла икәабаз иакәын.

Лусқәа еилырганы хәылԥазыла лиарҭахь лҽаныналхоз, мамзаргьы ԥхыз бзиак баны, лзамѡақәа ҭыԥхааua ашьыжь данааԥшуаз, лҭыԥхара иатәыз аамҭа лзыхынҳәны, иаалытцасны данаашьҭнакәыцәаауаз мачмызт. Усҟан зегь ҽыцза лыбла иаахгылон. Панаиот ашьҭалара иҽазикуан макьана атцх шымнаскьахьазгьы, избанзар, шьыжьза дгылар акәын, аусурахь дызгоз автобус дзахьымзар, иманшәаланы ианаамҭоу иусураҟынза дназгаша имоур алшон. Лара, Фросиа лыѡныѡнытцҟатәи лусқәа нтцәомызт, лгәы еихьызшьуа акы баны ишахәҭоу аҭыԥ иԥәлымтцакәа дышьҭаларгьы дзышьҭагыломызт. Зегь цԥьашәԥьаза рҭыԥԥәа рҽы ианыҟаз – усҟан лыцәагьы ҭынчхон. Ус дыҟан данмачызгьы, данҭаацәарахагьы ус дааиуан.

Панаиот ҽынлагьы уахынлагьы изхара изымбоз иԥҳәыс еинаала дылзыԥшуан, уажәы-уашьҭан лусқәа дрылганы ларгьы дааины дааиваиап ҳәа. Аха Фросиа лусқәа нтцәара роуамызт, Панаиот иакәзар, илацәаԥәа ҭааua иалагон, ԥхызкгьы анырхылоз ҟалон, аха ихаҳауаз ацәа макьаназы даалҟьон, нас, уаҳа аԥшыха изымычҳауа, Фросиа лызҽиҭуан, дызҽеу лусқәа днарҟәатцны дышьҭаларц, лыԥсы лшьарц. Иаразнак лусқәа лызкажьуамызт Фросиа. Еиҭах ибжьы гон Панаиот. Шьҭыбжьыла еиликааuан, зегьы ирыликааз, игәы хызхыз аԥсуа ԥҳәызба, уажәы аҽыкәабарҭа ашә шныдылтцаз. Еиҳа даалахҽыххон иаргьы. Ус лара дааѡналон руадахь. Ишыҟалтцац еиԥш, зегь раԥхьаза ацәашьы лырцәон, нас акәын лҽанеиҭалкуаз. Иара ркаруаттбаатыцә аганахь анаскьара далагон, лҭыԥ ырмазеиуа. Хатцеи ԥҳәыси ишеишьцылахьазгьы, ақыҭа иааза́з Фросиа, абас ианеизааигәахоз, лгәы мыцхәы аисра иалагон, лзамѡақәа амца рҽыԥәлон,

ацәарҭа дшынагәылалоз ишаҳәшаҳәуа иааҟалон (ус акәын Панаиот ишибоз), аха иҟалап урҭ рԥыцьагьы рыԥхарра еилаланы еицдырԥхозҭгьы. Иҟан мышқәак, лара Фросиа лхаҭа Панаиот иаԥхьа шьыжьза аусурахь ацара анлықәшәоз. Усҟан, Панаиот азы зҭабоз аԥсыз даԥызахон – қәацарак имныркәа Фросиа дцахьеит, ифатә-ижәтә рхианы, аха иара лаԥхьа данҷеыхоз, дааимырԥшыр, ишьа-ида ддырҭынчуамызт, раԥхьа данибаз еиԥш длахҷеыххон, лхы-лҷеы иқәыбзааузз лыԥхарра лышҟа ихон, дылгәыланахалон.

Шьҭарнахыс Адамыр гәеицакрак имоуа, дырк иаҳасабала илшон Асҭанда дахьааиԥылозаалакгьы аԥсшәа лаҳәара, бани баби шԥаҟоу ҳәа лазҭаара. Лани лаби дразҭаар, маҷк иадамхаргьы, еиҳа еизааигәанатәуазшәа игәы инарбон Адамыр. «Схы зқәыскра шәкы шыҟазгьы, шьыжьаахыс акы сгәы азыҳәомызт, иԥьоушьаша, агаԥшаҳәа зынзаск схы иахьҭамшәоз ауп, аха заа уахь сықәлазҭгьы Асҭанда дсықәымшәар амуаз. Сшақәымгәыҷзоз ала зегь маншәалахеит», – ҳәа, илақәа хԥаны, дхәыцуа дышьҭан, алакә ссирқәа иаԥхьаҟаз ихәыцуа. Ус, ихәыцрақәа ацәахаара иналазыҭын, аԥхыз нашанақәа рахь иниасит. Абар, ахаан еицрымшәац реиԥш Асҭандеи иареи рнапқәа еибаркны, рызхара изеибамбо, ажәԥан агәы итҵаланы иԥыруа, ақалақь рылаԥш ахыргоит, досу иара еиҳа изааигәоу, агәалашәара рызҭо аҭыԥқәа еибарбо. Ус иԥыруа ажәԥан ишалаз, Фросиа лԥызаԥхәыс дахьытҵагылаз акиоск иаахалеит. «Аброуп бареи сареи раԥхьа ҳахьеибабаз, бзиагьы...» – уаҳа иажәа ацҵаха имазакәа, абырсаатк рнапқәа неимҟьеит. Дцәырҳаны ииарҭа даақәтәеит Адамыр. Игәы аҭыԥ иҭытҵрашәа еисуан. Артҵәааҳәа иҳәҳәо, ааигәа-сигәа инхоз рҷеыхо, аихамԥа иқәланы, ашьыжьтәи аҳауа зԥыда еимгәҳәо, ирзызо, исыцрарҳәаз аидарахьанҭа наҟ исыцрызгандаз ҳәа агәы ҵкапуа, инымҵәазоз авагонқәа ргәаҷ кны, ахыкәалаа иаԥызаха иццакны ицоз адәыгба абжьы еиқәтәомызт, акиоск иацәыхарамкәа иҟаз атуннель иныҵапҟаанза.

«Адәыҷба дысцәагама, нас, Асҭанда? Мап, ус ҟалашьа аманы иҟаӡам. Мшәан, уаанӡа аицҧырра ҳазҽыз изакәытә гәахәарааз иҳанаҭоз! Ҳара ҳаҟара насыҧ змаз дҟаларызушь усҟан?» «Аҧырра азҳара иатәуп, нан. Иузҳауеит, уи азоуп ус лассы-лассы изубауа. Саргьы уара сануқәлаз, убас уара уеиҧшҭәҟьа ҧхыӡла саныҧыруаз ыҟан. Аҧырра абзиа иазҳәоуп, нан», – ианду лажәақәа гәырҷәҷәагас игәалаиршәон Адамыр дахьышьҭаз. Дарҧысны ихы ишьоижьҭеи шьҭа маҷ ҭуамызт, аха иабаҟоу, ишықәсқәа ццакуамызт.

«Измаанахарыз адәыҷба?» – деиҭаахәыцит. Ус, ихыиҽы неихаччан, инацәкьарақәа рыла илахь днаснасит.

– Адәыҷба шаҟа саршәазеи! – ибжьы ааҭганы даацәажәеит. «Сыҧхыӡ иалазшәа сгәы иснарбеит аҧхьаӡа», – уажәы гәаныла иажәа наигӡон.

Адамыр игәы ааирҭынчит. Еиҭах дыҧрыртә еиҧш дааласхеит. Ахаан иаанимкылац лнацәкьарақәа рыҟәымшәышәреи рҟәандареи инапсыргәыҭаҽы иаанхазшәа ибон, дагьнахәаҧшит инапсыргәыҭа, уа лсахьа анубааларашәа игәы иарбо.

Асааҭ дназыҧшит. Шьыжьӡан макьана. Амш шыбзиахоз ҩашьомызт, амрагыларахь ашәаҧшь ҭаҷаӡа иаван, ажәҩан аӡаӡа аҭдыршазшәа ицәышккараӡа иҟан, дгьыли-жәҩани амра рыбжьамыҷҷацызт макьаназы. Мшынаӡак Саид изыҧшра даараӡа иуадаҩраны ибон Адамыр. Длак-ҩакуан, иҟаиҭара издыруамызт. Иҭахын Саид ара дизыҧшыр, аха ихаҭа иара иахь дцаргьы цәгьа имбо дыҟан.

Ирацәан дызмырҭынчуа Саид иахь имаз азҭаарақәа: иҭахын еиликаар реибадыршьа шыҟалаз, Асҭанда лани лаби асҟак дызлардыруаз. Иҟан аҧхьа иргылоз, зегь реиҳа изыцәгьаз азҭаара хада. Уи ацәыргашьа иахатәиашара дшазхәыцуазгьы, иара ишиҭахыз изеиқәмыршәо дааиуан. Иахьеиҧш еиҩызцәаны иаанхо Саиди иареи, мамзаргьы аҭыхәтәа ҧҭәараны иҟоу, макьана дыршьа изаҭомызт, егьа дазхәыцзаргьы. Иацы хәылбыҽха аицәажәаха рмаӡакәа еиҧырҭижьҭеи

убри акәʒан гәытҷхас имаз. Ианакәым ҭаҷкәым ҳәа иаразнак убра иаарықәымшәар ћамло ићазма ишыѡкны ићаз рѡызцәагьы!

Иацы ахәылпҷшәапҷшь аҽалак аҽархьшәашәарц амшын инʒаалаз амра, уа, аʒатҷаћа ихнахыз акакәушәа, ашьхарахь ииасын, ихахаʒа ѡапҳьа агылара иаҽын. Адамыр изааиуаз ахәыцрақәеи алакѡакрақәеи ихы нархыга-аархыго шьыбжьонынʒа ичҳаны аѡны дыћан. Ашьыбжьышьҭахь, уаҳа ианизымычҳаʒа, инықәыршәны Саид иѡны днеит. Уи хпҷаны еихагылан, ацәѡежьра иаманакуа ишәын, улаҽы иааиуа ићан. Изҭаз ашколгьы иазаагәаʒаны иавагылан. Анаѡсан, инахарамкәа игылан ѡ-хыбрак, хпҷа-хпҷа еихагыла змаз Аиҳабыра рыѡны. Уи аҭʒамцқәа ихагалан ипҷшьыркцаны, аки-аки рыбжьара аҭапћарсҭақәа еићәырҭхон, игәылыргон, аха убри ала ихеибарҭәааны, ахыбра еизадамтәуа апҷшʒара арҭон. Апҳьа амѡаду ииасуан. Хаҳәла ичапҷаз ашҭагьы аман. Абри ашҭа иавази иаҽықәызи адгьылқәа рҽы фасарамзар ҷла наʒак гыланы иубомызт. Зынгьы пҳынгьы знык иҭамбацыз аʒмах ҷаулақәа ҭатәан. Ара ашәарыцара азин шыћамызгьы, шьыжьʒа шәарыцаѡцәак мааир ргәы иауамызт. Абарҭ аʒмахқәа бзиа изхырбоз здырхуада, абнакәатақәа ихҭакны ирыман. Адамыр ашкол ахь абырстәила акәын дышцоз. Шаћантә ибахьааз акәатақәа ирзышәарыцоз ахацәа. Урҭ рхырҽсахьақәа идырхьан. Акәатақәа ахьыршьуаз акәхарын, хаарамацәкьыск рхырҽсахьақәа ирықәибаауамызт. Агәақьҳәа инарҭахысуан аʒмах ҭбааҭыцәқәа, нас ала дәықәырҷон зыпҷсы зхытҷыз акәата аагара. Ашьыжь шаанʒа, аʒаʒа ахылѡапҷсылѡа шьҭытҷаанʒа, амра адгьыл иқәыпҷхаанʒа, аптыха амраʒакәа иҽдыршәаз апытћәыр иаѡызаны, абнакәатақәа рыпҷсы ҭырхуан абра. Иҷьоушьартә ићан адуцәа ићартҷоз агәнаҳа реитҷбацәа хәыҷқәа хьаас иахьроуаз. Шықәсқәак рапҳьа, абра, кәаташьра иахьаауаз, апарк апҷан, насгьы убысћак ирласны еинылеит, ипҷшʒахеит,

ақалақьуаа бзиа ибаны, ашоура аныҟаз абрахь иааyа иалагеит. Зынгьы-ҧхынгьы зыбҕьы казмыҧсоз аҵлақа ибзианы ашәшьыра ҟарҵон, аҳауа ца хырҽуан.

Саид аѡбатәи аихагылаҽы акәын дахьынхоз. Адамыр дыѡхалан, ашә днас-насит. Дыҧшын иаазыртуа дарбанхарушь ҳәа. Ҳәарада, еиҕьишьон Саид ашә изааиртыр, иара шҧаиакәымхари ҳәа дгәыҕуан.

Ус, ҧҳәыск арҭмаҟ кны даахалеит. Иубарҭан, ахалара шылцәыуадаѡыз. Адамыр данылба, уахь, хыхь дхамлакәа, лҽаанылкылан: – Нан, уззыҧшу дарбану? – ҳәа диазҵааит, лыҧсы еиҭакуа.

– Бзиара шәымаз, тиотиа Мадина! – иҳәеит Адамыр.

– Аа, Адамыр уоума, усзымдырызт, узымбеижьҭеи зынʒаск уарҧысхеит, аҧсынҵра зауша, – ҳәа инацылҵеит агәылаҧҳәыс. – Урҭ, нан, Саид иаҳәшьаду лахь ицеит, шьҭа хара имгакәа иаауазар акәхап, уизымҧшуазар, Саид ушыҟаз иасҳәап, ианааилак уеизгьы изымбар ҟалаʒом, – лҳәан, ҧшьаала амардуанахь лҽыналхеит, луадахь дхаларц. Адамыр илкыз аалымихын, иаразнак хыхь дыѡхаҧалан, лыѡны ашә инадиргылеит.

– Уҧсынҵры духааит, нан, Анцәа дуцхраалааит ианакәызаалакгьы, – лҳәан, Адамыр иҟаиҵаз лгәы иахәаны дылныҳәа-ныҧхьеит. Адамыр аҧҳәыс бырг Мадина лажәақәа игәы ҟәандашьшьыраʒа иааҟарҵеит, шьҭа Анцәа дизылҧхарашәагьы ибеит. Абзиараз ҳәа налеиҳәан, амардуан дналбааҟьан, аѡны аѡналарҭа даадәылҟьеит. Даанаҧшы-ааҧшит, иидыруа аʒәы дызбозар ҳәа. Дгьежьны аѡныҟа ацара игәаҧхомызт. Зныкымкәа игәеиҭахьан, акы ихашҭны, мамзаргьы дызхдәылҵыз намыгʒакәа агьежьра иқәшәар, нас дшыманшәаламхоз. Амѡаду аахиҵәан, апарк дныҵалеит. Саид иѡнахьы инеиуа дибартә, абҕа змаз ҟәардә аук, ҵла хырффак ашәшьыра иҵагылаз, днықәтәеит. Абаҳчаҽы ашәҭқәа шырацәазгьы, ааҧыни ҭагалани реиҧшымра рнубаалон. Уажәы ашәҭқәа ирхылаҧшырц арахь иаарышьҭуаз амилиционергьы

есҽны дуԥыломызт. Уи зны Адамыр диԛәмаԛархьан, ирезиналаба ырԛатԛато, «иудыруаз, аҽазны абас аныԛаутԥа, абри шуԛәсыршәо» аанарго. Адамыр иҭызцәа дызлареиԥшԛәамыз шыԛазгьы, еиҳарак урҵ реиԥш акәын ихы шымҭаԥигоз. Ҩнак, апарк дагәылсны дышнеиуаз, агазон аҷы ишәҵуаз агәилшәҵԛәа дхырымхыр рымуит. Махәҵак шшәырӡа ирылыҳәҳәоз, иаҷаз ашәҵ дааннакылеит. Дааласын, уи еиҳа зхы игәанарԥхаз ашәҵ амахәҵа амаршәа кны, днаха-ааханы, ашьшьыҳәа иаахитԥәан, ашырҳәа иҷынеихеит, цәгьара дук ԛазҵаз иакәушәа. Шьаҷаԛак ааԛаитԥахьан еиԥш, иаґьны ашәыршәырыбжь аагеит, амилиционер ииҳәараны иԛаз зегьы иара ианаҳәартә. «Усымбаз ԥьумшьан, аха иахьак иуанасыжьуеит» – иҳәарашәа, инапы неиԛьеит, «уԥа уахьԥоз» – аанарго. Амилиционер иахьа ас дгәыбылҭны дԛазҵаз изеилымкааua ишәҵ ԥшӡа илаԥш аахго ашкол дазааигәахон.

Аҽны аԥхьатәи аурок аурыс литература акәын. Уи рызҵоз артԥаҭы макьана зԛәыԥшра зԥәымцац ԥҳәызбан. Деинаалан. Есымша иҵынчыз лыбла ԛәазԛәа лхыл-ҷы дыргәыкуан. Адамыр лыԥшӡара игәаԥхон.

Атԥатәхәы анеиҵалҳәоз, илҳәоз дазымхәыцуа, илаԥш анлыдхалоз ԛалон, ихаҵа изгәамҵо. Лара ианитԥылдырааuаз, лӡамҭаԛәа мцаԥшьк нарыԛәԛьон, нас, Адамыр длырҷыхарц лҵахушәа, днаԛәыԛәԛәаны лыбжьы аалыргон:

– Адамур, успокойся! – Адамур ҳәа акәын уи ихьӡ шылҳәоз, аԛәыԛәԛәара атԥыхәтәантәи ацыраҷы иԛатԥо.

Акласс дшааҭналазтԥԛьа: «Ари ашәҵ зхааугазеи, Адамыр?» – ҳәа иҭызцәа ихҵакра иалагеит.

– Шәыхьӡала ҳартԥаҭы илымазааит, шәара сышәмырыргаман, – иҳәеит дыччо, днеины артԥаҭы лыстол иныԛәитԥеит. Ус, атҿԥәа ԛалан, артԥаҭгьы дааҭналеит. Иаразнак ашәҵ лылаԥш нԛәшәеит, аха хырҭ азылун, атԥаҭԥәа аԥсшәа наралҳәан, атԥараусԛәа рахь дниасит. Аурок антҿәара маԥк шагыз, леиҵаҳәатә даалган, ус ҷааԥҵит:

– Арҷарцәа, ижәдыруеит, сара аамҭала рҭаҩыс абрахь, шәара шәахь сшаашьҭыз, уаҭәы дышәзаауеит уаанӡатәи шәырҭаҩы Мариа Федот-иҷҳа. Абзиала ҳәа шәасҳәоит, шәаҷхьаҟа аҷеиҷш бзиа шәзыҷшызааит! – лҳәеит. Абри аамҭаз аҭәҭәабжьы геит. – Абри агәил ҷшӡазы зегьы иҭабуп ҳәа шәасҳәоит! – лҳәан, иаашьҭылхын днафҩит, нас маҷк лхы аахылган, Адамыр днаихәаҷшит. Адамыр дҿыҟаҷшьааӡа дааҟалеит, ихы ыргамо.

Аҭаҩцәа аҕьҕьа-агәгәаҳәа иааилалеит. Рҩыза ҷкәынак, аицакраҟәа рыҟаҭара бзиа избоз, имҷыхьашәаз шәҟәык (ажурнал ацымхәрас) ихы ырнааны инадикылан, зегьы ираҳартә еиҷш ибжьы неиҭихит: «Печально я гляжу на наше поколение...» Рҩыза иҟәҿианы деицеимкыкәа дыҟам, уаҭәы ирзаараны иҟаз рырҭаҩы Мариа Федот-иҷҳа, еицеикыз иаразнак зегьы деилыркаан, ччараха иаарысит. Рҿырзеиҟәымкуа убас ишеилаз, аӡәи-аӡәи инеишьҭаланы акласс ааныжьны ашкол ашьҭахь рҿынархеит, Адамыр урҭ дрылахәӡамшәа, дмыццакӡо дрышьҭаланы днеиуан. Уи игәы ҭгәырҕьаауан, избанзар арҭаҩҟәыҷш ихылгаз лылаҷш ианаҳәон: «Иҭабуп, Адамур! Сара издыруеит ари ашәҭ хазына уара ишысзааугаз.»

Адамыр дахьтәаз аҭыҷ аҟынтәи апарк зегьы уалаҷшыртә иҟан, изызҳауаз аҭиааҟәа иудмырбоз шырацәазгьы, аха апарк аиҿкаара, архиашьа, анапы адкылашьа, аҷшӡара иузгәамҭартә иҟамызт. Хаҳәла ичаҷаз ашҭагьы акаҭран ыҟәырҭахьан. Раҷхьаӡакәны, иаҳәшьаду лнапы кны, абри ашҭа иҟәсны, уажәы дызҭоу аурыс школ ахь данылгоз иахьакәушәоуп ишигәалашәо Адамыр. Ах, ишҷеиҭахымыз усҟан, иҟыҭашколгәакьахь дмышьҭӡакәа, зегь ицәтәымны иахьыҟоу, ҩызак дырҳаны дахьимам ақалақь школ аҿы иҭара иацитҭар! Ара иибоз, иаҳауаз иара изы зегьы тәымын, ҿа ҟазшьак рыман, ҿа еизыҟазаашьак ибон. Ашкол аҿы зегь реиҳа изымбатәбарахоз, аӡәы чахәхәак

ма чакәымпылк ааихәар, иҩызцәа «дай сорок» ҳәа дыхҭарымкыр, ихала афара даҽызаауан, ус зегьыҭдәҟьа иҟарымҭозаргьы, реиҳараҩык ус акәын ҟазшьас ишрымаз, аха «дай сорок» ҳәа иамыҳәоз хәыҷы дыҟамызт. «Егьа амла сеиқәыцәа сцозаргьы, аҙәы сиҳәараны сыҟам» ҳәа игәы иҭиҳәаауан, иқәлацәа ҵьашьо, ила ҭраа ихала дрылкь дахьгылаз. Аха ахаан ихашҭраны дыҟаҙам, ҽнак Саид аҩнынтәи иааигаз ачашәмгьал абжак аамхны иара иахь ишынаирххаз. Адамыр Саид изыҟаиҭаз игәы ишахәазгьы, еиҳа дзеигәырҕьаз, Саид дшаҧсыуаз ахьеиликааз ауп, аҧсшәа ахьиҳәоз, шьҭа ихатәы бызшәала дзацәажәашаз дахьиоуаз. Уи – қалақь ҷкәынан. Аҽны ҧсышәала дымцәажәазҭгьы, Адамыр игәы иаанагараны иҟамызт, уи даҧсыуоуп ҳәа, избанзар, дхышҙа дыҟан иара. Убри аҽны инаркны аиҩызара рыбжьалеит. Рыкласс аҽы дара аҩыҵьа рыдагьы уаҳа аҧсыуак дҭаҙамызт.

Абарҭ агәалашәарақәа иҽрыҭаны дыштәаз, ҭарақәак еидгәыҧла ишааиуаз, рҽаарыҧсаҟьан, Адамыр дызҭатәаз, арҧшҙараз ихырффаз аҭла еилачы рыҽныкәдырҭәааит, аха ҵьара рҽырзеиқәымкуа рҭыҧ шырыҧсахуаз, алапҟьа рылартҭазшәа, инеимбҕыжәааит, аха нас, ҩаҧхьа рҽеизго, апарк иахысны, Аиҳабыра рыҩны инахууааны ашьхарахь рхы надырхеит. «Ишҧабзиоу аҧырра!» – игәы иааҭиҳәааит Адамыр, нас дҩагылан, амҩадуахь днаскьеит. Уа иҽааникылан, иҟаиҭара изымдыруа дхәыцуан: «Еиҭа Саид сизыҧшру, мамзаргьы аҩныҟа сцару?» ҳәа. Аҩныҟа ацара алихын, апарк днагәылсуаны, Саид ибжьы даахьанарҧшит. Азныказы дҽаҳаны, ддысҙа даашьақәхеит, аха ашьҭахь аҧхыҙ бааҧс баны ицәырҳаны иааҧшыз диҩызаны днарыхәаҧшит ишьҭаланы иааиуаз Саиди Асҭандеи.

– Адамыр, Асҭанда лакәымзар, узымбакәа усыцәцарц егьааугымхеит. Уабаҟаз? – иҳәеит Саид, игәалаҟара даара ишьҭыҭны, есымшеиҧш деилыхха.

– Уара сузыҧшын, Саид… Мшыбзиа! – Асҭанда лахь

ихы ааиртцысит, митәык иҭахымкәа. Асҭандагьы аҭак ныћалтцеит дырк иаҳасабала.

– Саҭамыз, шәара шәеиқәшәара шпаћалеи иахьа? – хаарак атцамызт Адамыр изтцаара. Иацаахыс уи имаз агәытцха иаалырћьаны ас инамырҳәар амуит. Саид ҷкәына еилыҷҷак иакәын, Адамыр ибжьы гәамтцрак шалаз аниба, цәалашәараны иоуз амзыз еилкаа-уа, иҽыргызмалны дааихәаччеит. Адамыр уажәык еиҳагьы даауалыуашеит. Асҭанда дахьгылаз Адамыр ићазшьа аҽшапсахуаз лбон, аха илзеилкаауамызт уи зыхћьоз.

– Ты, что, Адамыр, ведь Астанда моя сестра! Иузымдырʒоз уажәраанʒа?! – хыбаарак шыћаз еилка-ауа Адамыр дааихәапшит дцьашьо.

– Это правда, Астанда?! – иаразнак инҭгәырґьааз иблақәа рыла Асҭанда дналҽапшит Адамыр.

Саиди Асҭандеи аиҳәшьцәа ирхылтцыз шракәыз агәра анига, Адамыргьы ишьара даақәлеит. Еидарахьанҭак ићәаћәа иаақәыргазшәа дласʒа дааћалеит. Игәы ҭгәырґьаауан. Мыцхәы длахҽыххан, ииҳәарц ииҭахыз митәык изырманшәаломызт. Еицәажәо Саид иѡны иазааигәахеит. Еиҭах шәаʒыʒарак ааизцәырћьеит Адамыр. «Сыржьазар?» Ари ахшыѡтцак игәы итцанаҳәарц аҭахызшәа аисра инацнатцеит. Абри аамҭазы Саид ҳәа пҳәыск лыбжьы аалыргеит, ина-зыдгылаз аѡны иаҽаћатцаз асоф аћынтәи. Уи Саид иан лакәын, ус, Асҭанда лангьы даадәылтцын даарылапшит. Адамыр данылба, лнапы неитцылхын инеизылћьеит, лхы-лҽгьы гәапхарак нықәлеит. Адамыр аҭак ныћеитцеит иаардадшәа (ус иаҭахны игәы инарбон), егьаумҳәан, знык ада димбацызт азы. Ихы дааѡаханы еиҭа дынрыхәапшит асоф иқәгылаз аиҳәшьцәа. Урҭ шәагаала еицнаргомызт, аха рхаҽсахьақәа агәра удыр-гон, хымпада еиуарак шрыбжьоу.

– Шьҭа сара сцалап, сышәпырхагахарым… Еиҭах ҳанбеиқәшәо, Саид? – иҳәеит Адамыр, ѡапхьа изааиз игәалаћара мыч ҷыдак изааго.

– Уатҷәы ашколахь ҳцароуп, аканикулқәа нтҷәеит, – лҳәеит Асҭанда, Адамыр изтҷаара лара лахь ихазшәа. Иубарҭан, ларгьы зтҷаарақәак наилҭар шылҭахыз, аха илнылмырҧшырц лхы наллырҟәит.

– Ибзиоуп, нас. Уатҷәы ашкол аҽы ҳаибабап, аҩныҟа уааи сҳәом, уҟазшьа здыруеит. (Адамыр иуацәеи ақыҭаҽы ргәылацәеи рҽы ада тәымцьара усда анеира ицәыуадаҩын.) Саид Адамыр инапы наимихын маҷк дааиҧеиҧшит.

– Абзиараз, Асҭанда!

– Абзиараз, Адамыр!

Адамыр шьҭа цьаргьы дшымыццакуазгьы, иҽизаанымкыло дласкәантраʒа акәын иҩныҟа амҩа дшықәыз.

«Абзиараз, Адамыр!» Ах, изакәытә бжьыхааузи илымҳа иҭасуа уажәыгь. «Абзиараз, Асҭанда! Уатҷәынʒа абзиараз! Уатҷәы ашьыжь хымҧада еиҭах ҳаиқәшәоит бара бышкол аҽы!» – абас ихәыцрақәа нтҷәара рмоуа, игәы ҭгәырҕаауа, Фросиа лыҩны ашҭа дынҭалеит. Данынаҧш, алаҳа ашәшьыраҽы, еимгәамʒо иҟаз ларҭмаҟқәа лываргыланы, иан дизыҧшуа дтәан. Фросиа лусураҟынтәи макьана дымгьежьыцызт.

Адамыр иан даниба убысҟак длеигәырҕьеит, Фросиа лышҭа хәыҷы лашарак нҭылашаазшәа игәы инарбеит. Уаанʒа имаз агәалаҟара, уажәы игәиҽанʒамкәа, ихәыцра ахьыҟамыз аҟынтәи иаацәырҭыз иан лызгәырҕьара иналаʒҩан, еиҳагьы мыч ҷыдак наинаҭан, уажәраанʒатәи иҟазшьақәа реиҧш акәымкәаны, иан инапқәа налыкәыршаны даашьҭиҧаан, лʒамҩақәа неимда-ааимдо даагәыдикылеит.

– Сгаʒа, абасҟак ушгәыкуаз аума уҩынҟа ушықәымлаз? Аканикулқәа имоуп, иахьа-уатҷәы даап шаҳҳәоз, абар даргьы нтҷәеит, ухабаргьы ҳамбеит, аха Фросиа цьара дыррак анҳалымҭа, цәгьарак шыҟамыз аҟара агәра ҳгон. Иахьанʒа исычҳагәышьеит, ишубо, – лҳәан, ихы лнапы ныкәылшьышьит, макьана лара лзыҳәа зхәыҷра ирҭымсхьацыз Адамыр.

– Нана, зегь бзиароуп, аспорт сҽагсырхар сҭахымхеит, уаҳа акымзарак, даақаҧшьхеит…

– Шәгәы бзианы, шәманшәаланы шәааиуазар, уаҳа иаҳҭаху арбану? – лажәа далгаанʒа ашҭа агәашә хәыҷы ааҷыжьын, иныдҳалеит, Фросиа дшааиз адырра рынаҭар аҭахызшәа. Лааира заацәан, лгәалаҟарагьы митәык иҟамызт, аха лҭаца Назира данылба, акы лынмырҧшуа лҽааҟалҭан, длеигәырҕьаны дналҧылеит.

– Ариаҟара бызҭаланы иаабгаз, агарҭагьы ҳмоур ҟалап, Назирахеит, – леидарақәа днарыхәаҧшит Фросиа, – егьзлашьҭыбхызеи?!

– Ашәхаҩа аабгазар, нана? – агәырҕьара иҽықәыҳәҳә дналазҭааит Адамыр, ишаалгаз агәра шигозгьы.

– Уара бзиа иубо ашыла шкәакәагьы… Уажәы, акакала иаашьҭыхуа аҩныҟа иҩнагалала, нас уа иубап уаби уани иахьала ирылдыршаз арбану.

Адамыр арҭмаҟ еимгәачқәа аашьҭихит, иара игәы ишаҭахыз еиҧш изышьҭымхызаргьы.

– Уаангыл, нан! Урҭ иаразнак иузгарым, убҕа еихасар ҟалоит, – иикқәаз руак наимылдарц нақәылкит Назира, аха Фросиа иаалымалкын, иаалымылхит.

– Аранʒа ианаҳзаабга, аҩныҟа иҳазнамго Анцәа иумҳәан, – лҳәан, лҽырлахҽыхны лҽыналхеит.

Ауха Фросиеи Назиреи уадак аҽы иахьышьҭаз, ацәашьы шдырцәазгьы, ацәара рхахьы иаамго аицәажәара иаҽын. Хазы Адамыр иуадаҽы иахьатәи амш инаҭаз анасыҧ игәы иҭыҭцәомызт, ацәагьы имыццакʒо, игәалаҟара анарха аҭо, ашьшьыҳәа джьажьо дагәыланагалон.

Фросиа дахьышьҭаз лгәамҭра лзымҭцәахуа дцәажәон. Егьа лыҽлырҕәҕәарц лҭахызаргьы, лхаҭца иҟамзаара иаҳа-иаҳа илныҧшуа иалагахьан. Аамҭеи аҳәынҭқарра ду аҽы иҟаз асистемеи иқәҳа ишцац ицон. Цәгьаҳәаран, еибаҭиран, ҭакран макьана иҟаз. Ҧсра-ʒра зқәымло аҧсыцәгьареи аиҭашьыцреи рыҭра иҭазцалоз уаҩы данырымба, рыҽдыраапкит,

агәымбылџьбарара фырхатҷараны ахьӡ ҭыргеит, амҭақьақьара – аамсҭашәарахеит, мчы змамыз аҧсыцқьақәа азыҧшын аҧсцәаҳақәа рыҧсцәаҳа – Ҧатҷаду ҳәа хьыӡҷыданы измаз итҷыхәтәа. Илбон Фросиагьы ҽеи шыҟамыз, аха уҧсы еиқәхарц уҭахызар, угәы итҷхо ӡырумган. Убри ибзианы еилылкаахьан лара. Аха, уажәы, Назира лҽы шәарҭа лбомызт, насгьы лара лшьара дықәызҟьоз лхатҷа Панаиот иакәын. Уи даазқәылаз иналаршә-ҩаларшәны акәын асалам шәҟәқәа шылзиҩуаз. Илоуазгьы гәыблрак, хаарак рытҷамшәа лбо далагахьан. Уажәы ианбыкәу иара иҟынтәи шәҟәыбҕьыцк лмоуижьҭеи. Лара шаҟа изылыҩхьаз, шаҟантә аҭак дазыҧшуа, гәҭыхас длыманы дизхәыцхьааз... Иахьа, зынӡак лхы иҭамкәа, лгәы иҭамкәа исалам шәҟәы икылыгәгәа иаакылсит. «Анцәа иџьшьоуп, иҧсы ҭагәышьазаап, иаҳдыруазеи ҳаҧхьаҟа лыҧхак ҳаур,» – ҳәа, дааццакны ашәҟәы аалыртын, аҧхьара дналагеит: «Фросиа, ауаҩы дызқәымшәо акгьыҟам, слахьынҭа убас иҟазар акәхарын... Сара бысзымҧшын. Бынзырхаша хатҷак дбықәшәозар – бицца. Иахьарнахыс сара сыҟамшәа, сыҧсызшәа ҧхьаӡа. Абзиараз. Б-Панаиот». «Ари анасыҧда зынӡаск игәы каимыжькәа дыҟам. Игәы кыдгылеит, ҳәарада, аха дзазымхәыци сара схы сыҧсы зысҭо иара затҷәык шиакәу?! «Б-Панаиот». – Фросиа еиҭах ашәҟәы антҷәамҭа днаҧхьеит, лыбжьы нҭыганы. – Ааи, с-Панаиот, иахьак еиҳагьы сшьара саақәуҟьеит, нас, иузырҳәазеи абас сыззыҧшымыз ажәақәа? – даахәыцхәыцит Фросиа, аха лкаак лзыҟамҭеит.

Ауха Фросиа лыгәҭыхақәа илырҭаз агәамҭра нҭәашьа роуамызт, зегь лызҳәар, лыҧсы ааивылгарашәа лгәы илнарбо акәын лҭаца дышлацәажәоз. Назира илаҳауаз лылахь еиқәнатҷон, Фросиа лҭагылазаашьа шыуадаҩыз аргамаду илбон, лгәы казмыжьша жәаҟәандақәак ныбжьалгалон ларгьы. Ус-ус, ас гәырҩала иҭәу аҧҳәысзатҷә лыҩны лхәыҷы иаанкылара дазхәыцуа далагеит, аха лыҧшәма Баҭал,

димазҭаакәа уи аʒбахә ацәыргара иагьақәлымкит, иара, Адамыргьы, шьҭа ақалақь иашьцылахьоу, иахиҳәаарызеишь ҳәа дхәыцуан, зынʒак лыцәа ҟьалан. Ус рбаҕьк, иааигәаʒаны, аатҷра иавагылоушәа, абжьы ҭҳәаны ааҽнаҭит.

– Диида, ари абаанагеи ара?! – илзымбатәбараханы лиарҭа даақәтәеит Фросиа.

– Ари сара иаазгаз акәхап... Аведра инытҷаскын, иаасхашҭит, – лхы-лҽы ааихаччеит Назира. Фросиа арбаҕь бзиарак ланаҳәазшәа лгәы аарҽыхан: «Зегьакоуп, макьана ашара акыр агуп, бырбаҕь заа иҽыхозаап», – лҳәан, дагьаалафит.

Амрагыларахь ашьхеибаркырақәа цәытҷламшацызт Фросиеи Назиреи анҽыха.

– Бара биашоуп, – лҳәеит Назира, – сырбаҕь заа иҽыхозаап, исызгәамҭацызт, аха ихысцәааз сызхазшәа збоит, бара бышҧацәеи? – дназҭааит, шьыжьнаҭы Фросиа лгәалаҟара шьҭылхыр лҭахны.

– Бара бырбаҕь, «шьҭа ашара адәы иқәлоит» – ҳәа акәʒам иҳанаҳәоз, – «схы ҭышәымҟьан, шьҭа ацәара иаамҭоуп, сшәырцәарауазеи!» – абри акәын иаҳәоз, – Фросиа даалафит. Иаха инымҭәаʒоз лыгәҭыхақәа ллаф ажәақәа идырҟәатазшәа, хьаа змам аʒә леиҧш, дласкәантраʒа лиарҭа днылҭит.

Рацәак аамҭа мгакәа какалк ркын, ишындәылҭра рҽаадырхиеит.

– Избоит, Адамыр бимбакәа бцар шыбҭахым, бнеи иуадахь, бышцо наиаҳәа, – Назира лгәы дҭаҧшуазшәоуп Фросиа лажәақәа шыҟаз.

Адамыр убриаҟара дҭахәхәа дыцәан, ирҽыхара аарыцҳалшьеит, аха лҽимырбакәангьы дызцомызт. Икаруаҭ днадгылт, нас даалак-ѡакын, лҽыларҟәны ихахәы жәпақәа лырҽееиуашәа лнапала инаҧхьалҳәа-аапҳьалҳәеит, иаргьы даақәацамацан, ашьшьыҳәа илацәақәа ааиртит.

– Нан, усмырҽыхар амуит, шьыжьʒа сымцар, нас хәылбыҽханʒа аҧшра сықәшәоит, сызго ҟалаʒом, иумдыруеи...

Адамыр ихыза наиқәиҧаан, дааҩатҷҟьеит.

– Сара бнаскьазгоит.

– Мап, нан, аҧшыха сымам, уажәазы абзиараз! Уҩнытҷәҟьа ақыҭаҽы ишыҟоу ухоумыршҭлан... даалгәыдлыҳәҳәалан, даагәыдылкылеит.

«Шьҭа, Адамыр, уара амҩа узаасыртаанӡа сыбжьы сыргаӡом» аҳәарашәа, агәашә хәыҷы ааҷыжьын, иныдҳалеит.

Иани иаҳәшьадуи анца, Адамыр дызлагара изымдыруа, азныказы дыууаӡа аҩны дааҩнахеит, аха иара уаатҷәҟьа акы наихан, амҩадуахь ихаз аҧенҵьар днадгылеит. Араантәи ибзианы иубарҭан Асҭанда аҭара ахьылҭоз ашколи уи иавагылаз ауахәамеи. Ашкол аҭаларҭа азааигәара игылаз акамфораҭла гәыблыла дназыҧшит. Убри аҭаҟа акәын дахьгылаз, Асҭанда лҩызеи лареи ашкол ахь ианнеиуаз. Усҟан еиқәшәаз рылаҧшқәа шаҟа еизыхааз уажәоуп дазхәыцуа даналагаз. Асааҭ днахәаҧшит. Егьа игәы хыҭхыҭуазаргьы, макьана аамҭа иман, дмыццакыкәа лҧылара иҽазыҟеиҭартә, аха иахьа иҭахымхеит зегьы дырбо, жәахаҽенак дахьылзыҧшуаз аҭыҧаҽы еиҭах анеира. Иӡбеит аихамҩацҳа шыҟоу дылҧылар. Ус иагьыҟаиҭеит. Ушьҭа иаамҭоуп анигәахәуаз, апортфель ахаҭыҧан имоданы иҟалаз ичемодан хәыҷы ишәҟәқәа нҭеиҭан, агәашә хәыҷы дынҭысны, амҩаду еихымҭәакәа, арҕьарахьтәи аган иҽаҭаны иҽынеихеит. Адәахьы макьана ауаа маҷын, дара аҭаҩцәагьы аӡәык – ҩыҵьак ракәын иуҧылоз. «Заацәан сдәылҭыма?» - ааигәахәын, ажәҩан днаҭаҧшит. Абар ҩ-ҭыск ауахәама ахыб аҭкар инықәҧало-аақәҧало, зны рҽеизааигәатәуа, даҽазных рҽеиҟәыҭхо ишеицыз илаҧш иныҭашәеит. Жәаха илаҧш зыдхалоз аҭарақәа ракәушәа ианиба – даареигәырҕьеит. Дара шракәу агәра идыргарц рҭахызшәа, ишыҟарҭалац еиҧш, аки-аки инеихаҧыр-ааихаҧырын, еихьыс-еиҧысуа инеишьҭалеит. Рҽыҳаракны ашьыжьтәи аҳауацқьа рыҽналыршьын, рымҭәыжәҩақәа рымч рмаҷуа еиҭах ауахәама ахы-

брахь рхы рханы ишааиуаз, ацәқәаҽ иахагылаз аӷьар инықәтәеит. Адамыр урҭ аҩҭыск, Асҭандеи иареи рхы рыхнишьалозшәа, изеилмыргоз хәыцрақәак изааргон. Аҭарақәа рҽанеиқәырк, Адамыр имҩахь днаҧшит. Аихамҩацҳа уаҩы дыҭысны даауамызт. Иаргьы иҽаанкыланы ашьшьыҳәа днеиуан аамҭа игарц. Ус, аихамҩацҳа иаҭагылаз ашьаҟа ӷыӷқәа даарывҭын Асҭанда лҽаалхеит. Иара дышгәеиҭаз еиҧш ларгьы иаразнак дгәалҭан, лхы ларҟәшәа дизааигәахон.

– Шьыжьбзиа, Асҭанда! – иҳәеит Адамыр, игәы адық-дық еисуа.

– Бзиа убааит, Адамыр! Арахь уабацои? – дааҭгылан, ҭынч днаиазҭааит, лызҭаара иахьынтәилзааз лзеилымкаауа.

– Шьҭарнахыс абас сахыкәшаны ашкол ахь сцалоит, Асҭанда, – иҳәеит Адамыр, зынʒаск ихы-игәы иҭаʒамкәа. Дшылцәыҧхашьоз ҩашьомызт, иʒамҩақәа нҭыҟаҧшьаахеит, Асҭандагьы лхы-лҽы шаҳәшаҳәон дахьидгылаз.

– Избан? – лҳәеит лара, мзызс иҟоу шеилылкаауазгьы.

– Бызбаларц… – илҳәарызеишь ҳәа убас дналҽаҧшит, абыржәы, абраҟа иразҟы ʒбахараны иҟазшәа.

– Заа сангыло, саргьы убри амҩала сцалоит. Аихысырҭаҽы зны-зынла санухьыҧшуагьы ыҟоуп, ашкол ахь уанцо.

– Ибҭахызар, убра аихысырҭаҽы сыбзыҧшлоит.

Асҭанда аҭак ҟамҭакәа лхы дҩаханы днеиҽаҧшит. Дшазыразыз лылақәа иарҳәон. Адамыр убриаҟара дласхеит, Асҭанда ҳаҧрып ҳәа иалҳәазҭгьы, ажәҩан ахь длыцҧрыртә аҟара.

Убринахыс Асҭандеи Адамыри аихысырҭа ҳәа изҽыз аҟны есышьыжь еиҧылон. Аҧсшәа еибыҳәаны егьи аихысырҭанʒа днаскьеигон Адамыр. Хрыжь-хрыжь ажәақәак неимырдон, макьана имеишьцылацызт, аха убригьы дара ирызхон. Урҭ рыгәқәа ракәын ажәада

еиҳагьы еиныруаз, еилибакаауаз. Уахыки-ҽнаки аизыҧшра насыҧк зҵаз ҧышәарак ирзаҩызан, избанзар уззыҧшуа даныҟоу, уара иуҭаху, уара узҭаху хымҧада уиҧылараны ушыҟоу анудыруа, ахәыҷы уаҵәы амшаҧкәтаҕь иазыҧшу уиҩызахоит.

Иниасыз аҵарашықәс насыҧла иҭәын Асҭандеи Адамыри рзы. Урҭ убысҟак еиҩызцәахеит, еишьцылеит, мышкы еибамбар игәхьааибаго аҟынӡа, аха убри агәхьаагара, рыбзиабара иацызҵоз, еиҳагьы еизааигәазтәуаз мчны ирзыҟан, еиҳарак аканикулқәа анаауаз, Адамыр дызхылҵыз рахь дымцар анамуаз. Аамҭа ус баша ацара иауаҽыху – акы ықәнагоит, ҽакы аанагоит. Аҳәынҭқарра ду аҽы аиҭакрақәа ҟало иалагеит. Ҧаҵаду шьоукы иаамҭа дыркьаҽу, мамзаргьы изыҧҵәаз иҵыхәтәа нҵәоу аилкаара уадаҩхазаргьы, наӡаӡа дниасит. Шьоукы иара изы илаҕрыӡышеит гәыкала, даҽашьоукы – ргәырҕьара ҳәаак амамызт. Дгәырҕьеит Фросиагьы. Шьҭа Панаиот иҩныҟа ддыргьежьыр здыруада ҳәа агәыҕра лызцәырҵит. Адамыргьы дгәырҕьон ишколтә ҧсҭазаара шықәсык ала иахьаанижьуаз, Асҭанда даҽа шықәсык дазыҧшыр акәхон уи аамҭа, аха иара хара длыцәцомызт, ара, рықалақь аҽы еиҳау аҵараиурҭа дҭаларц игәы иҭан.

Ашкол аҭалара мчыбжьызаҵәык акәын иагыз. Даҽа хымш, ҧшьымш рышьҭахь Адамыргьы иаҳәшьаду лахь даараны дыҟан. Ишьаҵа инаркны ихаҵа аҟынӡа ҽыц маҭәала деиқәдыршәеит Адамыр иани иаби. Имаҭәа ҽыцқәа даара игәаҧхон, ицәа ианаалон. Знык ишәҵаны Асҭанда дылбар, илҳәарызеишь ҳәа дхәыцуан. Лара, абжьааҧны, ашкол ахь данымцоз, ласы-лассы лҽееиҭалкуан, иахьа Адамыр илаҽы сышҧааири ҳәа дхәыцуа. Адамыр уи шгәеиҭозгьы хырҩ азиуан, избанзар лара есымша дышгәыкыз еиҧш дгәыкын, есымша дшыссирыз еиҧш дыссирын, убри акәын иара дхызхуаз. Лара илҭахын иҵылдыраар иара еиҳа илаҧш аҽы иааиз, уи лара лзы акраҵанакуан. Иҷьалшьон лышәҵатәқәа ажәак ахьырхимҳәаауаз. Уи ҳәатәы има-

мызт, избанзар, иара изы илшәылҭалакгьы аҧшӡара азҭоз лара лхаҭа – Асҭанда лакәын.

– Фросиа лашьа иҧа длымбеижьҭеи акраатҭуан. «– Уашьҭа зынӡаск дарҧысымхакәа дыҟам, иҽырбарагьы сахәарым ҳәа дизхәыцуан дыгәхьааго. Иан дицны дшаауаз усгьы илдыруан, заа фатәы-жәтәык, сасык дышрыдыркыло еиҧш лыҽлырхиарц ақалақь ахь дцаны дыҟан, аҵьармыкьа аҟынӡагьы днаӡеит. Шьҭа шьыбжьы ҟаларц егьагмызт, илылшоз ала деимала-еиҽалаха лыҩны данаадгылоз. Есымша илацәажәоз агәашә хәыҷы днагәҭасит иаалыртырц, аха зынӡаскгьы имқәацеит, издыз агәашьа аҽадырҧсыланы игылан. Иҟалаз лзеилымкаауа даҽазныкгьы днагәҭасит иаарыҭәҭәашәа. «Издыруада санцоз аҩнытҭҟала алыкә асыркызар сҩашьаны?» – агәашә иамаз аҭаҧҟарсҭа лнапы нҭалҭан, днапыршьышьит, аха алыкә абаҟахыз, уи иаанызкылоз аҭәымҭ ахы ахшәеижьҭеи иаргьы ҵьара икаршәын уаҩы дазхьамҧшуа. «Сеилаҧсама, ишҧасгәаламшәеи?» – аалгәахәит Фросиа, аха лнапы агәашә аҧҟарсҭа ианҭылгоз акы инахьҳәазан, лнапазқәа аабызбызит. Аҩнытҭҟа иҟоу сызбозар ҳәа дынкылҧшит. Илбаз аацьалшьеит – саҧыцьк иаҟараз лабак иаҭарҭәҭәа иаҭагылоуп агәашә. Илулакгьы наҟ инаҭылган, днагәҭасит, агәашә хәыҷы сыҧсы згеит аҳәошәа, абжьааҧнеиҧш акәымкәа, икараха аҽеиҭыхны иааҷыжьит, аха ианакуаз, агәашьа иадымҳалакәа аҽывҭрааны аҽааннакылеит, амч азымхазшәа. Фросиа агәамҭра лызцәырҭхьан – агәашә нкыдыкшаланы иныдылҭеит. Абри аамҭазы лыҩны аҧхьаҟала бжьык аалаҳаит.

– Идет твоя красавица, встречай!

Ахаан илмаҳацыз абжьы лашҭа ианҭыҩ, ара ҽеирак шылымбоз аҟара иаразнак илдырит. Дааццакны лҽыналхеит.

– Иди, иди, не бойся. Я давно жду тебя, жрать хочется, – лҳәеит аҩны аҧхьа есымша игылаз, ҧшьшьапык зҭоу аишәа дахагыланы, ауатка зҭаз

аҧаҭлыка лҽыҭакны аҭыхәтәантәи ацәыкәбарқәа рҭыцәыцәаара иаҽыз аҧҳәыс ҭаҕа. Лааигәара дгылан, ҩышықәса зхымҭыцыз хәыҷык лкалҭ кны, инапы рыххо, акы дазхьуа.

– Что тебе здесь надо, бродяжка? Убирайся из моего двора по-хорошему, иначе плохо тебе будет! – дынлыҭаҳәҳәеит Фросиа. Аҧҳәыс лылақәа ҭакны Фросиа лқьышә днықәҭаны дналыхәаҧшын, ччараха иаалысит, аха нас, лычча ааҽахылҭәан, адҭа ҟалҭошәа ҽаалҭит:

– Слезай, Панаиот! Скажи этой дуре, кто теперь здесь хозяйка, – Панаиот лажәа дазыҧшны дыҟазшәа, ихахәы еилыжәжәа, иҧаҭа еимасаба, иҵьыбақәа лаҳала ирҭәны, дызҭәахуаз алаҳабыҕьқәа даарыхан, алаҳаҭла дналбааит.

– Саҭамыз, Фросиа, – иҳәеит, дшыналбаазҭәҟьа, – ишҧаҟасҭарыз… абри иббо ахәыҷы сара дыстәуп, бихәаҧши сара шаҟа дсеиҧшу, – иҳәеит, ихы рқьио.

Фросиа, Панаиоти лареи рыбжьара иаразнак уаҩы дзахымҧшуа, уаҩы измырбго абаагәара ныбжьалыргылеит. «Ҧаҭаду иуаа анымҩашьозгьы ыҟазаарын, убама! Баша угәрамганы урымҧхьаʒазаап, Панаиот»… – иара иамҳәакәа лгәы иааҭалҳәеит Фросиа. Уи иацәажәара зынʒаск иаҧсаны илымҧхьаʒеит. Лаҧхьа игылаз лхаҭа Панаиот иакәʒамызт, лара уажәы лыла иабоз ауаҩра зцәыʒхьоу аҳәаркьи-гәеигәеи иакәын.

Аҩныҟа дыҩхалеит Фросиа.

– Арахь схалоит ҳәа шәаламган. Шәаасҧеиҧш сааҭқәак, сара истәу, сыхьʒ зху зегьы еизызгоит, уаҳа акымзарак, – лҳәеит, лыбжьы ааҭцаны.

Ас иаалырҟьаны дзықәшәаз, аҧхыʒ бааҧсы изалымҭуа иалахаз диҩызан Фросиа. Сара стәы ҳәа зеизгара даҽыз, лхы еилаганы илнарҟаҭошәа лгәы илнарбон даалҟьаны, усҟан аҧенҵьыр днадххылон дызлоу ҧхыʒу лабҽабоу еилылкаарц. Панаиот ихәыҷы дигәыдкыланы аҩны ашәахь дырҧшуа иаҳәара даҽын: «Здесь все твое, сынок, и дом этот, и инжир… все, все…»

– Инжир очень вкусный и дом приличный, – иажәа анагӡаха илҭомызт асаба злачны аҭкыхәхәа зшәыз, иҭаҭаӡа иҟаз аҧҳәыс хышкәакәа. Арыжәтә иарчхьаз лхы-лҿы, анкьазны иамаз агәыкра макьанагьы цқьа иқәымбацызт.

Амра, апырпыл хажәаа аҧштәы зхалахьаз, амч ырсаны, ҭлак ашәара иаалаҟәхьан, Фросиа илымаз лымаҭәақәа, лыхьӡ угәалазыршәаша гәырк инадамхаргьы иаанмыжькәа, аидара машьына иақәҭаны лашьа Баҭал иҩны данаадгылоз. Уаанӡа злымҳацәқәа ркьацәны аӡырҩра иалагахьаз аҧшәма ла ҩаҭҟьан, агәашә инадыххалеит ишуа. Уи шуан агәы кыджәо, ҿааихак ҟамҭо, амашьына инадыҧсылар еиҳа еиҭьнашьо, ашҭахь иҭалар аасҭа. Иаразнак аҧшәмацәа аҩны иаадәылҟьан, амашьына иназыҧшит. Фросиа амашьына акабина аҭыҭра даҿын. Иубарҭан гәамҭрак шлымаз.

– Адамыр, агәашә аарти, нан, амашьына уахь иҭалароуп, – лҳәеит, ларгьы аҩадахьы иаҿаз агәашә хәыҷы дынҭысны ашҭа дынҭалеит.

– Анцәа иҵьшьоуп. Сааит сыҩныҟа... Ус шыҟалоз сцәа иалашәахьан, ибгәаламшәои, Назира, ауха ибасҳәоз? – дзыниаз дук хьаас илкымшәа дцәажәон Фросиа, лаара зыхҟьаз, иҟалаз ахы иқәҭо.

Лашьа Баҭал Назира лҟынтәи иаҳахьан Фросиа лцәажәарақәа. Бзиарак шыҟамлоз аҟара еиликаауан, арахь имчымхара бо, «Анцәа иаҳзааиго зегьы бзиоуп» ҳәа игәы рҭынчуа дааиуан. – Саҳәшьа, даара бысгәаҧхоит бҿырҭәҭәаны бахьыҟоу. Аиашаҭәҟьа ҟабҭоит. Егьаҩы хаҭа ицахьеит, егьаҩы еилыҭхьеит, уи хьымӡҭӡам, ауаа аҳәатәы бааҧсы анрумҭа... Аҧсҭазаара ара инҭәом, быҩны быҟоуп, макьанагьы аамҭа бцәымцац... – аҭыхәтәантәи иажәа аҭакы Фросиа илзеилымкаауа дыҟазма:

– Ҩаҧхьа хаҭа бцаргьы ҟалоит ҳәоума, сашьа, исоуҳәарц иуҭаху? – илыцрыхоз лгәалақәа ныҭабан, илгәарҧхаҭәҟьаны дааччеит, Назирагьы

даалахҿыххан, ланхәыпҳа даалгәыдлыҳәҳәалеит, лгәы рҟәандо.

Адамыр иҟалаз шеиликаазгьы, иҭабыргыхаҭаны изидкыломызт. Уи уаҭәашьҭахь иани иареи Аҟәаҟа ицараны ирыӡбахьан. Ашкол аҭалара мышқәак аанханы иҟоуп, уаанӡа зегь еилгап игәахәуан, аҽакала изидкыломызт, уажәы ара излацәажәоз аус.

Ауха, сынтәак ақыҭа школ дҭаланы иҭара наимыгӡар ада ҧсыхәа шыҟамыз, илабжьара иаҿын Адамыр.

– Аҟәа уаҳа зҿы уаанаҳкылаша ҭынха даабом, аӡәыкҽыцьак иаҳкьарзуп ззуҳәаша ыҟазаргьы, нхарала еиқәшәам, иҭшәарраны иҟоуп, уадаҽс уҳазрыҭом, – ҳәа ихы аҭагалара иаҿын. Егьаумҳәан, аҷкәын, азҳара иаҿу, ихшыҽ аасҭа имч данахнаҧаауа аамҭазы, хылаҧшрада, ҭахык ила дамбо, ауаарацәа зланхо ақалақь аҿы иаанкылара рзымгәаҕьит Адамыр иани иаби. Аӡбаҽ ииӡбыз шынагӡатәу еиҧш, Адамыр иҭаацәа иззааиз аус наигӡар акәхеит, аха ацымхәрас уахыки-ҽнаки ихала Аҟәаҟа идәыкәҭара иақәшаҳаҭхеит, иҽызцәеи иареи еибабарц, абзиала ҳәа еибырҳәарц. Агәра диргеит, уахык иҽыза Саид иҟны дшыҧхьо. Фросиа лхы лхашҭны уажәы хьаас илымаз Адамыр иакәын, уи иҟазшьақәа ибзианы илҭахьан азы иҭахрақәа зегьы рҿы адгылара илҭон. Саид ахәыҷ ҟәыбҷа, ахәыҷы маншәала ҳәа дылдыруан, иҽнаҭа аангылара уахык азы уадаҽрак аманы илыҧхьаӡомызт.

Уаҭәы школҭалараны иахьеиҧш, Адамыр имаҭәа ҿыцқәа ишәҭаны, шьыжьӡа Аҟәаҟа амҽа дықәлеит. Шьыбжьы ааира акыр шагыз ақалақь аҿы дыҟан. Дышиашаз Асҭанда дахьынхоз аҽны азааигәара днеин, аҧенцьыр ахь дыҧшуа, акыраамҭа даалеиҽеит, Асҭанда аказы дышҧадәылымҭри ҳәа дгәыҕуа, аха лара лакәым, ма лан, ма лаб аӡәы ихабар имбеит. Ааигәа-сигәа инхоз рылаҧш дыҭашәар иҭахымкәа, аамҭала ақалақь агәахьы дцеит. Имшы мыҷҟәикызшәа, уаагьы иидыруаз аӡәгьы диқәымшәеит. Ҧыҭраамҭак анца, ҽаҧхьа дгьежьын, Асҭанда дахьынхоз дааит.

Дшыҧшыз шьыбжьы нхыҳәҳәеит. Иӡбеит Саид иахь дцарц. Адамыр убри аҽнеиҧш Саид димеигәырҕьацзар ҟалап, иҩны дахьиқәшәаз азы. Саидгьы иҩыза убысҟак диеигәырҕьеит, игәырҕьабжь изаанымкыло, инапы ааикәиршан, ихы наидҵаны дааигәыдиҳәҳәалеит.

Саид илахь еиқәнаҵеит Адамыри иареи шықәсык реибабара, реицныҟәара ахьеиҧҟьаз. Акыр иааицәажәеит. Асҭандагьы лыӡбахә цәыригеит Саид. Уи лани лаби лыцны Кисловодск рыҧсы шыршьоз, иахьала Гагра ишыҟоу, хәылбыҽхашәа ишаауа изеиҭеиҳәеит. Саид идирдыруамызт акәымзар, ибон Асҭандеи Адамыри ишгәаҧхеибашьоз, иара уи дазыразын.

Адамыр иаҳаз дарлахҽыхит, дибаз аҟара игәы наӡеит.

Саид ихала иакәын аҩны иҟаз, аха Адамыр идыруан, иани иаби шьҭа иааираны ишыҟаз, убри азы аӡәгьы деиламырхакәа заа дцарц ақәикит. Саид акыр диҳәеит дара рҽы даангыларц, аха имуҵәҟьеит.

Рылаҧхьара мап ацәызкыз иҩыза, изхара дизымбо, днаскьаганы дгьежьит Саид. Адамыр дышиашаз шьапыла аихамҩатә вокзал аҟынӡа дцеит, акыр шынабжьазгьы. Иӡбеит аҵх убра ихигарц. Акызаҵәык дзыцәшәоз – амилиционерцәа дааныркылар ҳәа акәын. Урҭ дыхҭаркыр ҟалон, авокзал аҽы ихала, ршаҳаҭга қьаадк имамкәа дахьыҟоу азы. Ааигәа апаспорт шизылырҩаахьазгьы, зныкгьы иҵьыба иҭаҵаны аҩны ддәылымҵыцызт.

Авокзал аҽы ауаа рацәан, акурорт аамҭа анҵәара иаҽын, аҧсшьаҩцәа зыҩныҟақәа ихынҳәуаз рыла иҭәын авокзал ҧшӡа азалқәа. Иаргьы ҵьара даарылатәеит, амҩа змоу аӡә иеиҧш. Дызлатәаз хәыҷи-дуи ҽмыршьагала дрыцклаҧшуан, досу реиҧшымра гәаҭо. Уи иара изаанагоз ҳәа акгьы ыҟамызт, аха убасшәаегьысшәа игәы ирҽыҕьуамызт, ацәа иҽамҭакәа аҵх иршар иҭахын.

...Ус амрагьы аақәыҷҷеит: «Ахәыҷқәа, шәҽыха! Уажәшьҭа ашколҭалара ааит, мҩамш!» – аҳәошәа,

ахаҷы лашаҭа, иԥхеиԥхеиуа ашьха иаахагылт. Адамыр Фросиа дахьынхоз аѡны днахыкәшаны, аихысырҭаҷы дааины дыԥшхьан.

Макьана изааҵәан, аха Асҭандагьы ҵәалашәарак лоузшәа заа дзышьцылахьаз амѡала лҷааханы дшааиуаз, харантәи Адамыр дгәалҭеит. Иаразнак днышьҭԥраазшәа даақалеит. Убриаҟара дласхеит, лҷылзаанымкыло акәын Адамыр дшизааигәахоз, Адамыргьы дыццакуа днаԥылеит. Шьаҷак шрыбжьаз рҷааныркылан, игәыкыҭәыкуа ииаиҷаԥшит, еилибакаан – ииаибарччеит.

Адамыр дзыҟәшәаз аҳәара шицәыуадаѡызгьы, иҟаз шыҟаз леимҳәар ауамызт. Асҭанда игәыкыҭәыкуаз лылаҟәа неиҟәышьшьит. Шьҭа абзиала ҳәа еибыҳәаны еиԥыртцыр акәын. Асҭанда днахьаҳәын, ԥшьаала, хьанҭарак дамышьҭуашәа лҷыналхеит. Адамыр изымычҳакәа лнапы днамҭасны даахьаирԥшит. Лылахь лзеиҭцыхуамызт лара.

– Саҭамыз... – иҳәеит аԥхьа. Лнапы игәы инадирҕәҕәалан, ашьшьыҳәа лҳамѡа днагәҳит. Лара ҭынч дгылан, насоуп, ашәшьыра амра назлаԥхаз еиԥш лхы-лҷы анаалаша.

– Абар, абри сара сысалам шәҟәы акәушәа ибыдкыл, саныбгәалашәо иаартны баԥхьала, – иҳәан, ашәҟәҭаҳ еиԥшыз акы налиркит. Ашкол аҷы зегь лахҷыхҳа, агәырҕьа иаманакны рыбжьы еиҟәтәомызт, мызҟәак еибамбацыз аиѡызцәа. Асҭанда илҭахымызт урҭ лҷеиҟәыршьшь дырбарц. Иахьынҳалылшоз лгәалаҟара шыҟатцәкьаз лынлырԥшыр лҭахымызт. Ус раԥхьаҳатәи аурок ахь атцәтцәабжьы геит. Атцарашыҟәс иалагеит. Атцаѡцәа рҭыԥ ҷыцҟәа ылхны итәан артцаѡы илзыҳырѡуа. Ԥытраамҭак цахьаны, Асҭанда илзымычҳакәа Адамыр ианеиԥыртцуаз илиркыз ақьаадрҷы цәырлымгар лгәы иамуит. Иаалыртын аԥхьара дналагеит:

Жди меня, и я вернусь.
Только очень жди,

Жди, когда наводят грусть
Желтые дожди…

Не понять, не ждавшим им,
Как среди огня
Ожиданием с твоим
Ты спасла меня.

Как я выжил, будем знать
Только мы с табой, –
Просто ты умела ждать,
Как никто другой.

К. С. (Адамыр)

Асҭанда егьа лундазгьы, егьа лхы даиааирц лҭаххазаргьы, уаҳа анлылымша, лгәаҭаҿы иҭәхьаз лылаҕырзқәа, аҙхыҭреиҧш лылагәыцқәа ирзымкуа, ирхыҭны, илҿыкьасо рҿаархеит. Ашырҳәа дѡагылан, лпортфель аашьҭыхны: «Извините, мне плохо,» – лҳәан, акласс дындәылҟьеит. Зегьы иҟалаз, илыхьыз хьааго, иҟарҭара рзымдыруа иааилахеит. Лѡызак дыѡуа дналышьҭалеит длыхьзарц лҭахны…

II ахәҭа
Иаашар мшаҧын

Ақалақь аҿы ииз, иааҙаз Асҭанда Адамыри лареи рыҧсҭазаара еиларҭеижьҭеи кыршықәса шцахьазгьы, ақыҭа дзашьцыломызт. Уахыки-ҿенаки ракәзаргьы, ланхәеи лабхәеи рыѡнаҭаҿы аангылара лара лзы ҵьамыҕәацәгьаны иҟан. Лара лааҙашьеи, лыѡнаҭаҿы иҟаз абзазареи ақыҭа ҧсҭазаареи еидкылашьак рымамызт, аха лара Адамыр иахь илымаз абзиабара зегьы ириааиуан. Уажәы лыҧҳа Вика ақыҭахь ҳцароуп ҳәа анлоуҳәалак, аҿырқьынцыцра далагон. Уи аѡыза ацәаѡа лхала илхарангьы иҟамызт. Лани лаби дшыхәыҷыз

ақыҭа дадмыршьцылеит. Асҭанда илзыгәаҭьуамызт лылаҧш лхымкәа ақыҭаҿы лхала лааныжьра. Вика хшаразаҭәны дахьрымаз азы акәхап Асҭандагьы Адамыргьы мыцхәы излыхӡыӡаауаз, лыгәшәымшә зырҳәоз, зны-зынла илызцәырҭуаз ахамакәачрагьы зланарыжьуаз. Аха уи лырқьынцыцра аамҭа цеижьҭеи шьҭа маҷгьы ҭуамызт.

Иаалырҟьаны илызцәырҭыз абзиабара дыхнаҧааит Вика. Аҭыҧҳацәа еиҿамсқәа ҭаха зырымҭоз, еиҳа аҿааанкылара зҟазшьаз ззықәыҧсычҳауаз, ақалақь аҿы мыцхәы иалкааны ирымаз арҧыс Арзамеҭ иҿы аус лоуит. Зыҧшра-зсахьа иаҭаҿырбоз, заб имал аигӡашьа ззымдыруаз Арзамеҭ, иҩызцәагьы рацәан, иҭашьыцуазгьы маҷҩымызт. Уи аҧагьара шинубаалозгьы амараҳәра ааирҧшуамызт, иҟазшьа наалан, «зхы аҧша ҭоу» ззырҳәо дизааигәан, аха зегьы иҭеиҭыҧш иҭнагон. Арзамеҭ ибзианы игәеиҭон аҭыҧҳацәа рылаҧш шигырмыжьуаз, иаргьы ихы рцәыҧхьеикуамызт. Иуҳәар ауан, уи аҭыҧантәи донжуан иакәын ҳәа.

Вика агәра ганы дыҟан Арзамеҭ зегь реиҳа лара дшаликааз, бзиа дшибаз, иахьакәымзаргьы уаҭәы еинасыҧхараны ишыҟаз. Арзамеҭ азныказы Вика даалыдымшәо дааиуан. Аганахь иаанхоз ҭыҧҳацәақәакгьы алаҧш дадыргон Вика. Ирҭахын дшьақәырҟьарц, уи азы ирымхәыцуаз, иҟарымҭоз арбаныз! Аҭыхәтәаны лгәы зылҭаз лфырхаҭа иҿиҧсахуа далагеит, реиҧылара еиҳа-еиҳа имаҷхон, аха иара макьаназы зыгәра лгаша амзызқәа иҧшаауа дааиуан. Ҿнак, ҿыҧхьакырҭас ирымаз ауада ишааҩналаз еиҧш, Арзамеҭ лаҧхьа ишьамхқәа нарсны, луаҭәақәа ааникылеит, ихы дҩаханы, иҿрыцҳатәны, Вика дылҿаҧшуа. Вика иҟалаз лзымдыруа, даашәаӡыӡаны, дшанханы дизыҧшуан.

– Вика, я негодяй… – прости, если сможешь… Я все равно только тебя люблю, – иҳәеит. Иҟалап ииҳәоз зегьы гәыкала иҳәозҭгьы, илақәагьы наиамхацәаакит. –

Сара аԥхәызба дҳәаны дсымоуп, дсымгаргьы ҟалаз-ом, – иҳәеит.

Вика дынхьыдышьшьын, адашьма дныԛәҳаит.

– Вика, Вика, я тебя разыграл! Извини, Вика! – инапԛәа дрынҵаны даашьҭихын, дигәыдыргәгәаланы дикын Арзамеҭ, иҟаитҵара даԛәымшәо.

Абри амш инаркны, знык иадамхаргьы Викеи Арзамеҭи уаҳа еиԛәымшәеит. Арзамеҭ иразҟхараны иҟаз аҭыԥҳа Москва аконсерваториа дҵан, ачара анырзыру ашьҭахь, иаргьы иҵара иацитҵарц уахь ддәыԛәыртҵеит, иабхәарааи иани иаби иааилацәажәан. Абас ишыҟазгьы, Вика агәыԥра лҵәызуамызт мышкызны Арзамеҭ лара лахь дшыхынҳәуаз, лара дшылтәхоз.

Асҭанда лыԥҳа иакәымк дшаниаз иаразнак илнылбаалеит. Илоуз ацәалашәара убриаҟара лхахьы илзаагомызт, зны–зынла лхы ианаатахалак, ллахатҵ гьежьуа иалагон, ахыхь лызнартҵысуан. Лыԥҳа дыхҭалкуан рыцҳарак, мчымхарак, газарак дарблаҟьазар, илцәымзакәа илалҳәарц. Вика лхатагьы агәра лзымго аҟынза днеиуан илыхҭысыз даназхәыцуаз, аха лгәыԥра еилшәарак ауамызт, хәҵышаамҭак дазыԥшын.

Ҽнак, Вика аԛалаԛь далаланы дышнеиуаз, ауаа рыжәпара иаалҟьаз Арзамеҭ дааигәыдҳаларц егьаалыгымхеит. Азныказы иҟалҵара лзымдыруа даабжьажьеит, дмаангылакәа дивсырцгьы наԛәылкит, аха амхылдыз иакызшәа лшьапԛәа ихьанҭаза иааҟалан, дзеитамҵит.

– Вика! – дгәырԥеит Арзамеҭ. Илаԛәа гәыкит, ихыиҽы ихалашеит. Ахьышәҭҳәа инапԛәа аалыкәыршаны даашьҭикәыцәаан, лзамҩаԛәа еимданы игәыдикылеит. Вика иаразнак дааԥсасиит, агәырԛьҳәа мцаԥшьк дааимнадеит, лзамҩаԛәа ҭытҵәрааua, дшаҳәшаҳәуа дааҟалеит.

– Ибдыруеит, Вика, сабхәа аматҵура ду иҭаны ацентр аҟынтәи дшаашьҭу. Саб иара иҽеимаданы дыҟоуп, уи азыноуп илага–ҩагаԛәа ԥыԛәс рымамкәа изааиуа. Аҳәааныртҵә ари аҩыза азанаат абизнес ахьзуп, ара,

ҳара ҳҽы – аспекулиациа. Иурҳаз ааумхны абахҭа унҭадырҧалоит, ҽааҳәыра умоуа. Абри ауп бареи сареи ҳаиҟәыгара зыхҟьаз, Вика, аха ибдыруаз, есымша бара шбакәу сгәы иҭоу, сыҧсы иалоу, – икартҷәаҙаны дцәажәон Арзамеҭ, Викеи иареи ирхашҭны иҟаз ауадаҽы рыҧсы еилаҭәаны, еиқәынасыҧха аиарҭа ахьеицеиҩыршоз.

Абри аҽны инаркны Вика уаҳа Арзамеҭ длымбеит, ихабаргьы лмаҳаит, аҭел сыбзасуеит ҳәа дшақәиргәыҕхьазгьы, дылзамысит. Ари аҩыза иақәымгәыҕуаз Вика, иаразнак деилашәеит, лгәаҕ хышхыҭәеит. Уахынла, данышьҭалалак, ацәа лҽылзаҭомызт, лхәыцрақәа илзааргоз агәаҕ лзеиқәыртәомызт, уимоу, еиҳа-еиҳа аҽарҕәҕәон, аха ианааҧсалак, ашьшьыҳәа ацәа иаалымнахуан, нас гәҭыхак лымаҙамшәа дынҭаҳәахаа дыцәон. Цасҳәагьы Арзамеҭ ҧхыҙла дылзааиуамызт Вика, аха уахык, шамҭак азы, лхахьы иаалымгацыз, лгәы иҭамшәацыз Баҭал диеиҧхыҙит. Уи лара ибзианы илдыруаз арҧысын, лаб Адамыр иқыҭатәиин, ара Аҟәа дыҟеижьҭеи шьҭа хәбаҟа шықәса иреиҭамызт, аҽар деицгәарҭахьан, избанзар, аспорт еиқәҧараҽы аҧхьахәқәа зныкымкәа игахьан, арра даныҟаз «Аспорт азҟаза» ҳәа ахьҙгьы ихырҭахьан.

Уажәы ландуи лабдуи рыҩнаҭаҽы дыҟоуп, абрантәи хаҭа дцоит, дзыццогьы Баҭал шиакәу зегьы ирдыруеит. Ҽыхәак, ахәда ҭҳәа, аҙара ҭҕәыцәаа, аҭыхәа шьқьыруа, акалам еиҧш ашьапқәа кахәхәа, ҵьарак аҽазеиқәымкуа, иаашьҭу аҭацаагацәа руаҙәк аҕәра аҽарҕәҕәо иаалываиргылеит дақәиртәарц. Лара, аҽы лывагылаха амҭо, днышьҭыҧан, иақәыз аҳәса ркәадыр днантәалеит. Абри аамҭазы аҽыхәа амҭәыжәҩақәа аалнаган, аҧшатлакә иаҩызаха инышьҭыҧраан, ажәҩан аҽаларҙны иныҭаба ицеит. Лара днахҟьеит, аха иааҭасыз аҧша, асаара ишьҭассы илшәыз лыҭкы шкәакәа ааиҭнахын, ҧсаатә ҳасабла дҧыруа, аҧсҭҳәа ҭаҕақәа дрылашьқьыруа, лгәы

ҭгәырҕьаауа, еиҳа-еиҳа ажәҩан ахь дхалон. Уи дҧыруан лгәы-лыҧсы наҭаны, насыҧс, ҧсҭазаарас иҟоу мацара аҧырра акәушәа. Убриаҟара дласын, иарбанызаалак хәыцрак лхьымʒо. Ус, иаалырҟьаны бжьы ссирк ллымҳа иааҭаҩит. Уи абжьы ажәҩан ианыҩуан, заҭааира иацлон. Днаҧшы-ааҧшит Вика. Абар, аҧсҭҳәаҟәа днарылылбааит ҧҳәызбак, лнацәкьараҟәа кахәхәа, ароиаль шкәакәа даҽатәаны, Мендельсон имарш арҳәара иаҽыз. Уажәада илымбацыз аҧҳәызба, Арзамеҭ иҧҳәыс шлакәыз иаразнак илдырит. Абри аамҭазы: «Бааскьала, Вика, бааскьала!» – ҳәа Арзамеҭ лара лҟынʒа иааʒартә изҭымкаауаз ибжьы аалаҳаит. Инаҟәырццакны, Мендельсон имарш алгаха амҭакәа, иара уа иааҽахҭәеит.

Дааҭрысын, лыҧхыʒ даалҭит Вика. Лгәы мыцхәы еисуа, лиарҭа даақәтәеит.

Аҭх аимыггара иаҽын. Адәахьы иҟәарҧссон. Аҟәарыцҟәа, алаҕырʒ еиҧш, аҧенҵьыр иадыкәкәало илеиуан.

«Изманоузеи сыҧхыʒ?! – иҵьашьаны даахәыцит Вика. – Избан Баҭал сызиеиҧхыʒыз, сгәы иҭакны исымаз даҽаʒәынеи!» Арзамеҭ ихьʒ аҳәара лылымшеит. «Баҭал!» – лыбжьы ааламхаҭгеит дшымгәыҕʒоз. «Ибаргәузеи, қыҭа ҷкәыноуп умҳәозар», – лгәы дҭацәажәон Вика. Илгәалашәеит зны Арзамеҭ иблуз ахәда аҽацәҟәа еидырҕәҕәаланы ихәда шҭикааз акаҳуажәырҭаҽы. Арзамеҭ аҽҟьаха имҭакәа иаразнак рҩызцәа нарбжьаҟазан, иара уаҭәҟьа еиндраалеит усҟан. Арзамеҭ Баҭал изкымкәа ииҳәаз жәа хьанҭак ихахьы игазаап, уи азоуп дзырҭҟьазгьы. Ашьҭахь, ианеилирга, Арзамеҭ иаҧхьа аҭамзаара шьҭеиҭон, игәышҧы дадырҕәҕәало. Иубон гәыразык шиакәыз, аха ақалаҟь дшамааʒаз ҩашьомызт. Уи иаргьы имныруа дыҟамызт, еиҳагьы иҧырхаган. Аха аспортзал аҟны даҳын, иара иакәын ирылубаауаз. Еиҟәҟаца иҟаз имаха-ишьаха, иҩагаз игәышҧы, инапҟьаҟьа дуҟәа, ижәҩахыр ҵаҵаҟәа, ихахәы ҵыҧхьʒа, арҧыс ҭаа-ҭыҕьа Баҭал, уа даҽа блак ала дубон. Аиҟәҧара иарҟьаҟьаз

илымҳажәпақәагьы араҟа усҟак деиҭаркуамызт, еиҳагьы аҧыжәара ирҭон.

Вика днаҳәын, ларҕьажәѡа дныҟәиеит. Лыҧхыӡ лҧырцаны ацәа лҽалҭарц лҭаххеит. Иауамызт. Лыҧхыӡ лҧырҭуамызт. «Избан Баҭал сыҧхыӡ дзалашәаз?!» – уажәраанӡа хырѡ ззылуаз арҧыс, уажәы лхахьы даагаиы дизхәыцуан. «Сара соуп ҳәа ақалақь иалаз Арзамеҭ иблуз ахәда еимлагәа ианик, аҷкәынцәа иадраӡазҭгьы, шаҟа дфырхаҭаз зымбарыз агәыфаѡ», – лгәаҕ мыцхәхазшәа лбан, дааҳәыцымыцын, илықәыз ахыза лмаҟҽаҳәаранӡа длахеит, илҧырхагаз акакәызшәа. Вика ишакәхалакгьы илҭахын Арзамеҭ акала дииааир. Уажәы уи зылшоны илбоз Баҭал заҭәык иакәын.

Дышхәыцуаз дааҧсеит Вика. Ҧшахьк дааимнадазшәа лбан, лхыза дѡахеит; аганқәа аалываҵьгәаны лҽаалалкит. Ҭынч-ҭынч, ашьшьыҳәа ацәа лыжьжьара иаҽын.

Баҭал Викеи иареи аиѡызара шрыбжьамызгьы, дхәыҷаахыс дидыруан, иқыҭа иалҭыз, изааигәаӡо аӡәы леиҧш длыхәаҧшуан. Ус дшааиуаз, лхаҽсахьа гәыкы, леинаалашьа, лҟазшьа дхырымхыр амуит, аха ицәанырра изаҟаразаалак инирҧшуамызт Баҭал. «Ақалақь иааӡаз абарабарақәа рҭыҧҳа лхы сҭашәашам», – ҭынч дхәыцуан Баҭал, агәхьаа иҽамырго. Иара уажәы хадарас имаз, еиҳарак дзызхәыцуаз, ақәҧаразы Асовет Еидгыла ачемпионхаразы иҟалараны иҟаз аиндаҭлара акәын, иаргьы иҽадцаланы аҽазыҟаҭара даҽын.

Аҟәаа есымшагьы аспорт бзиа ирбон, Аҧсны ахьӡ ҭызгахьаз аспортсмен дуцәагьы рыланхон. Уажәы ргәы хыҭхыҭуа иазыҧшын Баҭал иқәгылара, даараӡагьы иқәгәыҕуан, аха ашәарагьы рыман – дзындаҭраны иҟаз, зегьы ахьӡ дуқәа згахьаз ракәын.

Ѡыҵьа дыриааихьан Баҭал, ахҧатәи, дзықәҧараны иҟаз, Асовет Еидгылеи Европеи дырчемпионын. Ари аиндаҭлара анцоз, Аҟәа амѡадуқәа уаѡҧсы данны иубомызт. Ѡныцыҧхьаӡа ацәашьқәа аркын, уантә иааиѡуан ателевизор иахәаҧшуаз рҕьал–пал,

ршыкьыбжьқәа. Дук мыртцыкәа ақалақь уаа еилаѡѡит, зегьы рыѡнқәа ирдәылтцит, агаԥшаҳәахьы рҽаархеит, ахысрақәа ҟалеит, афеиерверккәа ажәѡан дырԥшӡеит, шәаҳәарахеит, кәашарахеит.

Аԥсны ииз, иааӡаз, аԥсуа хатцарԥыс Баԧал Асовет Еидгыла дачемпионын.

Уажәы, аеропорт аҽы еизаны, Баԧал даазгоз аҳаирплан иазыԥшын Аԥсны аиҳабыра рхаԧарнакцәа, хаԧала Аҟәа ақалақь ахада, рыспортсмен гәазырҳага ауада ширԧаз зҳәоз аордер иманы, аспорт абзиабаѡцәа, аҽар. Араҟа дыҟан Адамыргьы иԧаацәа ицны. Иҟалап, еизаз раасԧа иара игәырґьара ҷыдарак амазԧгьы. Егьаумҳәан, урԧ қыԧак иатәын.

Баԧал аҳаирплан атрап данылбаауаз, акосмос аҟынтәи даазшәа акәын ишиԥылоз. Еизаз ргәырґьара еиқәтәомызт. Еижәыланы Баԧал иаразнакдыгәԧыларкит. Иааигәа узнеиуамызт. Убас ишыҟазгьы, Вика зегьы дрылтцәрааны диԥылеит. Илкыз ашәԧшьытцәрақәа наилыркын, ихәда лнапы накәыршаны даагәыдылкылеит. Ихышхытцәаны ицоз агәырґьара Викагьы дыхтцаны даман. Баԧал ари аѡыза дазыԥшымызт. Илақәа гәыкуа дналҽаԥшит. Иѡашьомызт Амч алшара ҳәа акгьы шамамыз Аԥшӡара аҽаԥхьа…

Абри агәырґьара амш аҽены, Вика лан илалҳәеит, аиакәым лхы ишақәлыршәаз, Арзамеԧ игәра шылгаз. Ус еиԥш агәѡара зманы изгәырѡахьаз Асԧанда, уажәы иаахыддылаз лылаґырӡқәа дрылыԥшны, ҽымԧ, дгаганы лыԥҳа длыхәаԥшуан.

– Мамочка, я глупая, – лан лнапқәа лыкәыршаны, лхы лыдтцаны Асԧанда длыцтцәыуон Вика. Мачк ианааиқәтәа, рыгәқәа анырҟыч, Вика ҽаалԧит: – Мамочка, наверно я Батала полюбила, и он меня любит, в этом я не сомневаюсь. Исабҳәои? – лҳәеит.

– Викториа, – дынлызгәаауаз, мамзаргьы дынлылабжьоз ус акәын Асԧанда лыԥҳа лыхьӡ шылҳәоз, – бара ибдыруама ақыԧа иааӡаз еиҳагьы рыхьымзґ шыҳараку? Баԧал бара бидикылараны дыҟазам, баша бымгәыґын, – лҳәеит, луанытә даақәыԥсычҳан.

– Мамочка, ведь можно, что-нибудь придумать, как-то схитрить…

Вика аҭак лымҭаʒакәа, Асҭанда дкараха луадахь лҽыналхеит.

Баҭал Вика ҧҳәысыс дигеижьҭеи шьҭа шықәсыбжак инеиҳан, аха саб иѡныћа ҳцап ҳәа знык илеимҳәацызт. Иаб Ҭемыргьы акгьы мҳәо дааиуан. Уи аханатә инаркны иҧа иҧҳәысаагара дақәшаҳаҭмызт.

– Уара, ҳаѡны ашә ауркырц уаҽуп, Баҭал. Дынцәахшоуп Вика хәыҷы, аха ҳара дҳамаҭәаны дызбом. Гәырҭәыла иааʒоу ақалақь ҭыҧҳа ҳаѡны дзаманшәалахараны дыћаʒам. Аринахысгьы Анцәа дузылыҧхалааит, ухьʒи ужәлеи еидкыланы ирҳәо иалагахьеит, аха уара иухоумыршҭлароуп удац–ҧашә ашьапы ахьакыз. Ақыҭа иалиааз уоуп, ҳаѡнашә амкырц уҭахызар, уеиҧш зеиҧшу, иуқәнагахаша қыҭа ҧҳәызбак улызхьаҧш. Анцәа сибоит, сара уара унасыҧ саҧырхагахарц сҭахым. Иуасҳәаз уазхәыц, ухала ишәаиза, нас уара иуʒбаз ала уныћәа, – абас дилабжьахьан Ҭемыр иҧазаҭә Баҭал, уажәы амашьына аҧсћы кны, иабхәеи, ианхәеи, изхара изымбо иҧҳәыси иманы рқыҭаћа амѡа иқәыз.

Аʒәгьы ҽиҭуамызт. Рыззегьы хәыцрак–хәыцрак рҽаҭаны иаауан. Адамыр игәалаиршәон ихәыҷраамҭа. Шаћа бзиа ибооз амшаҧныҳәа! Уи еиҕьишьоз даҽа ныҳәак ыћамызт. Иахьагьы уи абзиабара изаанханы дыћоуп. Убри азыноуп, есныҳәа ақыҭарахь дызцо. Ааи, уажәы уи ианду лнапы ыргьежьуа диҧылом, иаб иаҳәшьа Фросиа, иара дзааʒахьоу усгьы даҽа ҭаацәарак датәуп. Анцәа иҵьшьаны, аѡбатәи лхаҭацара лзынасыҧхеит – ахшара лоуит. Адамыр ихәыцрақәа ихәыҷрахьы ииасуан. Игәалашәон ҽнак ианду Уардахан акәтаҕь рбылгьо ахәышҭаара ишакәлыршоз. Ди, ићабҭои ҳәа данлазҭаа: – Нан, ари уара узы иакәсыршоит, избанзар, иҕәҕәахоит. Адырга аҭаны иузысшәуеит, нас уаҭәы иукып, – лҳәеит.

Ауха дзыцәомызт Адамыр. Уатцәы захьзыз ихаҷы иааигахьан дахьышьтаз. Агәылацәа рхәычқәа раштаҷы рыбжьы еиқәымтәо, игәырґьатцәа, еибарыѡуа итоуп, изҷу кәтаґьеинҟьароуп. Иара икуп ахәыштаара иакәыршаны ишәу акәтаґьҟапшь.

Уажәы азәазәала рымшапы кәтаґьқәа рхы тарчаҷаны дшынарылсуа урт иабардыруеи, иаргьы изоит уаѡы изпымҷуа акәтаґь ианду ишизылшәыз. Усҟан, абас уатцәтәи амш дшазхәыцуаз ацәа дынтанагалеит. Ианду данлырҷеыхаз, тлак ашәара амра халахьан, ѡыцьа агәылахәычқәа ааин, игылара иазыпшын.

– Адамыр, акәтаґь уманы арахь удәылтц, еинаҳҟьап. Ииааиз, иатцахаз итәы игоит, – иҳәеит руазәы.

– Шәымшәозар, шәас! – иҳәеит, иикыз акәтаґь нарымтцакны. Хәычыцыхцыхк Адамыр икәтаґь ахы ачыгә аакәиргеит, интарчаҷангьы игеит.

– Ишпа! – ибжьы ирдуит Адамыр, – уара укәтаґьгьы ахәыштаара иакәыршаны ишәызма?! – ииаиз ахәычқәа ркьатеиах цтцәо аччара иаҷын, Адамыр иҳаиҳәо закәызеи ҳәа.

Адамыр абри ихәычратә хтыс ианигәалашәоз рацәан, еиҳаракгьы амшапы ааигәахо ианалагалак. Ицьоушьаша, усҟан иоуз агәала, маҷк иадамхаргьы, игәы ииаатымхар ауамызт.

– Батал, сара уатцәы папеи мамеи срыцаауеит, иуаҳама? – лҳәеит Вика, уаха ақытаҷы, насгьы дахьымнеиц лабхәа иѡнаҷы, атцх зхызгода ҳәа ҷымт игәамтцуаз.

– Ибзиоуп, бара ишыбтаху, – иҳәеит Батал, саб ҳанибалак егьа ихы ауадаѡ алеитцашт ҳәа хьаас дызмаз.

Зыбжьы змыргоз Астандагьы, уажәраанзагьы лхы ззымцацыз акы даргәамтцуан. «Санхәеи сабхәеи макьанагьы инеихәа–ааихәо иааиуеит, агәабзиараз уиаҟара имашшыц макьана, аха нас?.. « – Настәи акәын атак змауаз.

Адамыр еснагь сабшалакәын амшаҧныҳәаз ақыҭахь дандәықәлоз, аха уажәы иуалҧшьақәа рацәан, аныҳәамшазы инапынҭақәа еиҳагьы илаҧш рхызар акәын. Убри азыҳәан ауп ахәаша, амра акыр илаҟәхьаны рҭаацәа рахь издәықәлаз. Уахык иаарылаҧхьаны, асабша хәылбыҽха Аҟәаҟа игьежьуан.

Ҭемыр, Баҭал аҧҳәыс данига, иаразнак иҭацахәыҷы ачара лзиурц игәы иҭеимкӡеит, даарҧеиҧшыр иҭаххеит, аҭагылазаашьагьы имамызт усҟан. Убри аамҭазы дахьынхоз Ахәыҧшӡа дахыҭны анкьа зны иабшьҭрақәа рыдгьылқәа ахьышьҭоу ахь инхара аиагара даҽын. Уажәраанӡагьы аӡәырҩы иарҳәахьан, ахәы аанижьырц.

– Ҭемырхеит, ас убахьоума, аҳәыҳәкцәа реиҧш ухала ахәы уқәтәоуп, аӡәы ибаракәым, ибжьыҭәҟьа уаҳауам, убжьгьы заҳаша ааигәа уаҩ дыҟам. Улбаа архаҟа, ажәытәтәи шәчашә дгьыл ахь. Иужәлантәым, иуыуам–иуҭынхам уаҟа анхара ишақәиҭутәуаз, шьҭа нхарҭа умоуа уҟаларц егьугым. Анцәа иҵьшьаны, анкьаӡа зны уабду инхарҭа–ҭыҧ, игәаҕьны уаҩы дамыҳәац. Уца, убра унха, иаргьы Анцәа иҭыҧны иишаз акоуп, – ҳәа дызҭахыз зныкымкәа иарҳәахьан. Иаҳәшьа Марица, зынӡак ҭаха илҭомызт.

– Ианысҭаху убара сзаауам, сааиргьы уаҩҭас зегьы рҭыҧ исзықәҭом, аӡаагара сахәом. Ҳӡыхь рыцҳа, ҽамҩак албаадара зыҧсоузеи, аха ахәы ашьапаҟынтәи ахагалара изакә усцәгьоу, уара уаҟара издыруада. Улбаа архаҟа, ҳжәытә нхарҭахь, уа иарбан машьыназаалакгьы ахыгәҳәа угәашә инылагылоит, – иабжьгара даҟәыҭуамызт, лашьа дылбарц, ҵьара акы дааихәарц, иналаршә-ҩаларшәны иаамҩахыҭлоз Марица.

Акыр ичҳауа дааиуан Ҭемыр. Раҧхьаӡа иблақәа анхит дызҭаҧшыз ажәҩан, дызқәыҧшыз адгьыл, ихәыҷра инаркны иахьауажәраанӡа иҧсҭазаара змадаз аҭыҧ дзаҧырҭуамызт. Изааныжьуамызт иани иаби, игәазхара иблақәа ирымбацыз иқәрахьымӡахаз иҧҳәыси рнышәынҭра. Ҭемыр иҧҳәыс Маиана ихы

данааҭахалак, иаб иахь гәалак изцәырҭуан, аха нас, иара ихаҭа ирыцҳашьара далагон. Иаб Леуарсаб иоуп Ҭемыр иҧҳәысаагарагьы аҧшьызгаз. Уи есымша гәҭыхала дҭәын – аҭаацәара иаламлацыз ҩыҷьа иҷкәынцәа аибашьра ду ицәалаʒхьан, уажәы Ҭемыргьы арра дыргартәеиҧш ианизҳа, дицәшәо далагеит. «Иудыруеи ҳаҧхьаҟа иаҳзыҧшу», – ҳәа дхәыцит. Рыжәла еихазҳаша хылҭк Ҭемыр димазар иҭаххеит. Ианшьцәа иреиуаз хаҭак дыбжьеигалан, ирзааигәаз ақыҭаҽы инхоз анхаҩ нага иҧҳа дырҳәеит. Ҭемыр иаб Леуарсаб иҭаца хәыҷы Маиана дхәыҷыншьаланы мыцхәы длыхʒыʒаауан, амцхә лхы аҷьабаа алырбар ҳәа дшәон. Еилҟьа–еилҕәыцәк лакәын ларгьы. Ҭыҧҳа еилыҷҷан, днаалан, угәы иамыхәаша акы узлыдбалашамызт, зегьы дрыманшәалан, зегьы дрызҟазан. Ус, лыбаҩлтәымкәа даныҟала, Леуарсаб иҧшәмаҧҳәыс Мадина зны–зынла даалықәгәамҭуан, рҭаца хәыҷы лҷьабаа рацәашьаны. Ҭемыр иакәзар, иани иаби акы ианахнагоз, аҩны ианыҟамыз, Маиана лусқәа рҕьырак иара иакәын иназыгʒоз. Ашьыжь шаанʒа, иани иаби ҽыхаанʒа, иара иакәын ахәы ашьапаҟынтәи аʒыхь таны ҧҳалла аҩныҟа ихазгалоз.

– Нан, сызкәыхшоу, ас шаанʒа аʒаагара банбагьыхьʒеи?! Ус еиҧш уаҳа иҟабымҭароуп, ибзеицәахар ауеит. Макьанагьы уи сара сымч ақәхартә сыҟоуп, – лҳәон ланхәагьы.

Абас ибзиахәха ишааиуаз, Ҭемыр арра иҧхьеит. Дымцар амуит. Асовет Еидгылаҽы даанымкылакәа Венгриаҟа дрышьҭит, уаҟа арраматҭура дахысырц. Шықәсыбжак аамҭыцкәа, шьоукы, атәылаҽы иҟаз аҳәынҭқарратә система иаҽагылеит. Абҷьар шьҭырхит. Ирацәахеит аҧсҭбарақәа. Венгриа ицоз аиҽагылара ахылҟьа-ҽылҟьақәа Леуарсаб иҩнаҭаҟынʒагьы иааʒеит. Ҕәҕәала агәҭыха рынаҭеит. Ҭемыр иҟынтәи шәҟәы еицарсак роуамызт. Леуарсаб уахгьы-ҽынгьы илахь-иҷьымшь ʒатәуа Анцәа диҳәон, изаанхаз иҧазаҭәы дызлахаз ʒи-мцеи деибганы дрылҭырц,

ила аҭаҧшра иаҭәахарц. Ус, иҭаца хәыҷы Маиана лымза дааҭагылеит. Лхаҭа Ҭемыр лгәы дыҭцхон акәымзар, уаҳа хьаак иамыргәамҭуаз, аҭыхәтәантәи амшқәа рзы ишакәым лхы лбо далагеит. Леуарсаб ииулакгьы аидара мҩанызго машьынак иҧшаан, ланхәа длыцҭаны иҭаца Аҟәа ахшараиурҭахь ддәықәиҭеит.

Адырҩаҽены деибга деизҩыда ахәыҷы хазына диит, аха Маиана знык лылақәа аахтны лхәыҷы дихәаҧшыртә дзыҟамлеит, лыҧсы зегьы лыхшаа илҭахьан...

Леуарсаб иаалырҟьаны иоуз агәырҩа ду ихы изҭагӡомызт. Иҟалаз аниаҳа инаркны ачаҕьа ихәда имылбааит. Агага даҩызахеит. Бзиа ибаны дызҳәоз аҧсрагьы хара имгылеит.

Ианду Мадина лоуп Баҭал дзааӡаз. Иара дыхбыцӡа дҟалахьан, лара лыҧсҭазаара даналҭуаз. Шаҟа ихьааигоз уи лыҟамзаара. Акыраамҭа рыҩны иууаӡа, иҭацәны акәын ишибоз. Рашҭа еиужь ду еиҭалазшәа ҧшӡарак ықәибаауамызт. Аха аамҭа уанараапсалак, угәырҩеи угәырҕьареи инеибеиҧшны иархьасоит.

Ҭемыр дахьынхац дынхон. Иҧазаҭә Баҭал ила игәы дуун. Дҭоураны дахьааиуаз, ма сажәымҭа шкәакәахар здыруада ҳәа дхәыцуан. Аха уахык иаалырҟьаны деиҭашәеит. Мап, аҧсра дацәымшәаӡеит Ҭемыр, ианаамҭоу уаҩы дизгәамҭаӡакәа даанхарҳәоуп дзыцәшәаз. Ауаа иргәаҟыр, ахамышҭыхә дирбар иҭахымхеит. Абри ашьҭахь ауп Ҭемыр иҵьынҵь дгьыл ахь инхара аиагара даналага.

Ақыҭаҽы Ҭемыр пату зқәыз хаҭан. Ахәыҧшӡаҽы изгылаз акәасқьеи аматҭурҭеи еимыхны архаҟа ианылбааигоз, ҩаҧхьа еибыҭаны ианықәиргылоз, уа, аҳаблаҽы знапы уасҭаз, зымчыҟаз аӡәы иҽыҧхьеимкит, ацхыраара ирҭеит, Баҭалгьы ихәы ҭаижьуамызт, иаб дидгылан инапы шҟазамызгьы. Егьа ус иҟазаргьы, зегь реиҳа аҧхӡы казҭәаз, аҵьабаа збаз Ҭемыр иакәын. Иҵьеишьон, инхарҭа ҭыҧ иҧсахырц ианақәик аахыс, иара усгьы хыхьк ахьааизцәырымҭыз. «Изакәызеи уи ауха сыҧсы схыхны сызгоз, ҵьара лаҧшыцәгьак

сҧырхагахоу», – ҳәа даахәыцлон Ҭемыр. Иҧшәма Маиана лыҧсҭазаара далҭижьҭеи Анцәа ихаҭара дшаҟәыҭхьазгьы, агәра шигац игон, ауаа рыҩныҭҟа ишыҟоу зымышьҭа бзиоу, иара убас зымышьҭа цәгьоугьы. « – Мышьҭацәгьак лылаҧш акәу, ма илаҧш акәу акы дсымнахит с–Маианагьы», – ҳәа данааилашуаз ыҟан Ҭемыр. «Иулшараны иҟои, абзиагьы ацәгьагьы рыхәҭаа дмырбаʒакәа дунеик иақәиҭны ирымазар», – даақәыҧсычҳаны иҽааиқәикуан.

Аҽыцнхараҽы еиҳагьы аусқәа нҭәаʒомызт. Амра алаҟәымҭаз Ҭемыр ааҧсарак ааинырын, иҟаҭатәы ааныжьны, иҽееиҭакны, акәасқьа аҧхьатәи ауада ҭбааҽы имҽтәы каруаҭ дықәианы Баҭал изхәыцра даҽын. «– Уаҭәашьҭахь мшаҧныҳәоуп, дмаакәа иурым. Иҧшәма хәыҷгьы сыҩнаҭоуп ҳәа ҧшʒала дааргьы иудыруеи, усҟан агәылацәа еизганы қаблак сшьыроуп. Асҭандеи Адамыри урҭгьы ыдымгылакәа ицарым... Ҳааидтәалап. Аныҳәамшха сгәы аадырҽыхап.»

Ҭемыр амшаҧныҳәа игәаланаршәеит рҭаацәа еибга-еизҩыда еилшәарак рымамкәа ианыҟаз, Ахәы ҧшʒа иқәыҕҕаа ргәылацәа анықәынхоз. Насыҧла иҭәны иниасыз абри аамҭа ссир дшалаз ауп, Адамыр иҭаацәа иманы, имаҳә Баҭал дрыцны Ҭемыр иашҭа еиужь ишааҭалаз.

Агәылацәа Ҭемыр дыдмырҧхашьеит. Иаразнак рыззегьы неицхыраан, асас дахьцәа ирықәнагаз ачеиҵьыка дырхиеит. Ааигәа ирымбацыз ргәыла Адамыр рызхара изиацәажәомызт еизаз. Авбагьы ирҭеит, агенерал имаҭәақәа ишәҭаны дахьырзымааз. Иубон рхәыҷра иахәҭакыз Адамыр, иааникылоз аматҵура ду ишеигәырҕьоз. Иргәаладмыршәоз арбаныз, ачеиҵьыка иахьахатәаз, зны амжәакакал анырфоз, Шьурбеи амжәаҭла дышкақәхаз инаркны... Усҟан Адамыр ида ҽаʒәы илбаагара илымшеит.

Адамыр дхәыҷаахыс еиҳа ақалақь дшамадазгьы, абра, ақыҭаҽы илбааидоз аҳауа – ҳауак изеиҧшымызт, иаразнак игәамч иацнаҭазшәа ибон, игәалаҟара шьҭыҭуан, нас иибаз-иаҳаз рыла игәы ҧхаррала

иштәыз Аҟәанӡа днаӡон. Адырҩаҽны иусураҽы мыцхәы длахҽыххон. Инапынҵаҽы ататара аазмырҧшуаз Адамыр, аус ицызуаз иҵырдыраахьан уи маӡас иаҵаз.

Агәырҕьаччара ашьҭахь, Вика аҧышәара ду лзыҧшын. Уи иналыгӡар акәын Аҟәантәи иандәықәлоз лаб–агенерал илиҭаз адҵа – уахык иадамхаргьы лабхәа иҩнаҭаҽы аангылара.

– Баҭал, шәара шәхал акәасқьахь. Шәышьҭаларҭақәа лырба сҭаца хәыҷы. Шәара шәышьҭахь саргьы схы нықәысҵап сиарҭаҽы.

Ирызгылаз акәасқьа х-ҽык аман. Аҧхьатәи ауада иҭбааҭыцәны иҟан. Уи агәҭа игылан иҧшьыркцаз аишәа, адесҟәардәқәа акәыршаны. Арҕьарахьтәи аҭӡамц аҽы игылан Ҭемыр дахьышьҭалоз амҽтәы каруаҭ. Игылан даҽа мҽтәыкаруаҭкгьы, аха уи еиҳарак, тәарҭас, қәиарҭас иҟаҵан. Ауада ҭбаа иаван ҩ–уадахәыҷқәак, ак аасҭа ак еиҵаны. Уаҟа акака аихатә каруаҭқәа гылан, уаҳагьы азкуамызт.

Баҭал, наҟ, аҵыхәтәаны иҟаз ауадахь Вика днаганы лиарҭа ахьыҟаз лирбеит.

– Уара? – лҳәеит Вика, – Сара ара схалоу? – лцәа нылхыбзааит.

– Бзыршәозеи, саргьы ара бааигәа сҟамлои, ҳабжьара ашәгьы асыркӡом, – иҳәеит Баҭал, ибжьы ларҟәны. – Бышьҭал, ацәашьы сырцәоит.

Баҭалгьы иҽааилихын, дзышьцылахьаз ииарҭа днылаиеит.

Шьҭа аҽар мышьҭалацкәа иҟам анигәахә, Ҭемыргьы дыҩхалан, ахыза ааҧхьаршәҭны ашьышьыҳәа днаиеит. Егьа иҽырманшәаланы дышиазгьы икаруаҭ мҽыжыр амуит.

– Это, отец лег. Бымшәан, – ҳәа ибжьы ныҵакны инлықәиргеит Баҭал.

Вика ҽылҭуамызт, лхы дазгәааны дыҟан.

Амза мгылацзу, мамзаргьы аҧсҭҳәақәа ирҵәахуазу узеилыргомызт, аҵх еиқәылашьцан. Вика лхыза лҽыларҟаца дышьҭан дымҵысуа, дааҳәыцымыцыр

аѡсҭаацәа лыԛәпапар ҳәа дшәозшәа. Ԥытрак ашьҭахь, шьҭа сзыԛәшәаз ауп, сгәы еиԛәҳәаланы сзыцәозар ҳәа лылацәаԛәа еихарԍәԍәаны илкуан Вика, аха ацәа рхымлакәа данааԥсалак, иаахылтуан. Ус гагак ауада иааѡнагьалеит.

– Баҭал! Баҭал! – даашәазыӡаны лиарҭа даԛәтәеит Вика.

– Иҟалеи, Вика? Бзыршәазеи? – Баҭалгьы ииарҭа дѡылҟьеит.

– Чья–то тень мелькнула… я боюсь, – Баҭал имахәар днамҭасын, лышҟа дааихеит. – Вот, опять! Заметил?

– Бымшәан, ари ана агәара иахагылоу аҭла амахәҭаԛәа роуп. Адәахьы ԥша хәыҷык асуеит, иарзазоит.

Аҭх згәылакыз алашьцара, амч ацәцазшәа, аԥшшәы ахыгган уажәы. Иҟьалан арахь иԛәнагалаз ракәызшәа, аԥсҭхәаԛәа ажәѡан иҭачны иҟаз ихыҭны ацара иаҷын, амзагьы сахьагхаз саҭашәымҭан аҳәарашәа, ицәышҳабиӡа аԥенцьыр иаҷаԥшуан.

Ҭемыр, аҭзамц иалсны, хырѡ зиҭоз, цәажәабжьԛәак иаҳауан. Гәҭыхас имаз рыжәхьа, аԛабла зцыз, ахәылԥазы аѡныҟа иахьымааз акәын. Аҳәыс хәыҷы, шьыжьаахыс хшыда иҟаз, амла ианакӡа, ашьацхыцәԛәаԛәа инарыцклас-аарыцкласит, аха макьана аҳәышьа цԥа изымҭацыз, сан анбааueи ҳәа игыланы агәашә ахь иԥшуан, агәы ныԥҭәаӡалак, аҷерыцҳатәны, абжьы ҭаԍаӡа аҟаара иалагон. Азыԥшра ианараԥса, ашьапԛәа натҭаршәны инатәан, ицәеит, аха ацәа штынчымыз ѡашьомызт, зны–зынла ацәа нахыбзааuан. Ҭемыр ижәхьа зымааз зԛәитҭарыз издыруамызт. «Изышьцылахьаз, изааӡахьаз Ахәы–ԥшӡахьы ихалазар, уа иԛәхазаргьы ҟалоит» ҳәа игәы ирҭынчырц иҭахын Ҭемыр. Зегь акоуп, ҭынч дианы ацәа иҷеизаҭомызт днаҳәы–ааҳәуан изгәамҭо. Усҟан, дзыԛәиаз амҷҭәы каруаҭгьы аамҷеыжыр ауамызт.

Ицәыртцыз аиеҭәаԛәа ажәѡан аҭа рѡычон. Амза аҷешыҳаранакхьазгьы, аԥшшәы азааиуа-

мызт, хьшәашәарак ахылҵуан. Иаалырҟьаны Ҭемыр имхырҭа ахахьшәа, наҟ, абнара аҵкар аҟынтәи угәы еиланарӡыӡартә бгыӡк аҳауа иналарҷәҷәаны иналаҟааит. Иааҭынчрахазшәа ишыҟаз, ҩаҧхьа, еиҳагьы амч еизганы ахәаабжь ныҟәнаҵеит.

– Ҳаи, шьашәы иҭарблыша, ара иабаанагеи уҳәарауеи! – иааицәымыҷханы ибжьы иамхаҭгеит Ҭемыр, икаруаҭгьы, иуҳәо иашоуп аҳәарашәа, иааҽыжит.

– Боже, что за чудовище это?! Батал, ты где? – лнапқәа лгәыҵакны аиарҭа днылҟьеит Вика.

– Бымшәан. У волка зубы болят, воет где-то в лесу.

– Арахь уааи. Сара сҽы уҟаз, – Вика Баҭал ихәда лнапқәа накәлыршан, лҽааигәыдырҷәҷәаланы даагәыдылкылеит.

Абгыӡ уаҳа абжьы шымгозгьы, Ҭемыр ила Гәыблы, амхырҭа агәҭа игыланы ашра иаҟәыҵуамызт. Аҵх агәҭаны, абра, ауаа ахьеиланхо рааигәа иааны имхәаар зыҟамлаз еилыргашьак изаҭомызт Ҭемыр, аха бзиарак иазҳәам ҳәа иазишьеит. Гәыблы ашра ишаҽыц иаҽын, агәы ҧжәаны, ашбжьы рҽацаны. Ҭемыр асоф дныҟәгылан: – Гәыблы, шьҭа иузырха, уҽырҭынч, арахь угьежьы, – ҳәа ибжьы наҟәиргеит. Гәыблы агәы иҭаҷыҷуа, аҽееиҟәкра ацәыуадаҩны, амӡырхахьы аҽаанахеит.

Уаҵәы амш шыбзиахоз ҩашьомызт, ажәҩан аҵа иаҵәала иҵырҭәааны ҧсҭҳәацкгьы аҵаршәымызт. Амза иахьынӡаҩаӡараны иҟаз ихалахьан, уажәы еиҟәпата иааҧшуан. Адәахьы ҧшаласк зегьы ирыхьӡарц аҭахын. Ҵхагәы инахыҳәҳәахьан. Вика уажәы Баҭал инапы иахьлыкәыршаз, дзыцәшәоз акгьы лбомызт азы, дҭахәхәа дыцәан. Уи лыгәҭынчра Баҭалгьы инырын, ацәа иҽаҭаны, акаруаҭ акьыҧшьаҽы диан. Ҭемыргьы, ихәыцраҟәа ддыраапсоу, мамзаргьы имҽтәы каруаҭ аҽыжбжьы имаҳауа аҟынӡа данашьцыла акәу, ацәа ихалахьан.

Ҧыҭраамҭак цахьаны, Гәыблы аҽееикәарҳәны ишыцәаз иааҟу-ҵәыуит, аха ацәа изалымҵыкәа

ишиац ииан, аамҭа-аамҭала ишааҭрысуазгьы. Ус, иҩаҭҟьан, аҧышә ажәҩан иаҭакны, аҽрыцҳатәны ауура иналагеит. Ҭемыр иаразнакы асоф днықәыххын, Гәыблы днақәымчит. Гәыблы, ааҕызы-ҕызын, Ҭемыр инеиҽаҧшит. Угәы ахьынсырхаз саҭоумҭан аҳәарц аҭахушәа, ахы шьҭацаланы, абжьааҧнеиҧш акәымкәа, иваа-ваауа акәаскьа аҭаҟа ахы аҭәахит.

– Убра утәаны уцәа, ҳаргьы ҳарцә, – имырҕьцәакәа, имырҧшқакәа Гәыблы днацәажәеит Ҭемыр.

Гәыблы акәаскьа иахьыҭатәаз, ахы аҧхьатәи ашьапқәа ирыбжьакны, алақәа цәаакӡа, агәашәахь иҧшуан, уажәымзар-уажәы арахь аӡәы дааираны дыҟазшәа. Уаҩы данамба, агәы арҭынчу здыруада, алақәа неиқәнаҧсан, имҭысӡо ишьҭан. Ацәа азааины ҧхыӡк шабаз мҩашьо, иаалырҟьаны иааҭрысит Гәыблы. Ахы ҩышьҭнахын, ҩынтә инароуны иаауу-ит, нас ҩаҧхьа ахы ҩышьҭанакын, иӡырыҩуа, аҧхьаҟа агәашә ахь аҧшра иалагеит.

Аҭх еилаҩынт иараапсаз, ашарккамҭазы Викеи Баҭали бжьык рмаҳауа ацәа рҽаҭаны ишьҭан. Ҭемыр иахатәи ицәа ҟьалеи игәыҭхеи дхьанҭаӡа дышрымазгьы, уаҳа дзышьҭамгылеит. Рыжәхьа шымааз ҩашьомызт. Аҳәыс амла иамырҭынчуаз, игыланы агәашә ахь иҧшуан, иналаршә-ааларшәны иҭаҕаӡа иахылҭуаз абжьы аарла иааҭго. Гәыблы Ҭемыр дышгылаз абан, аматҭурҭа аҽаҧхьа иааин, ашьҭхьатәи ашьапқәа ирықәтәаны, наҟ-ааҟ алымҳашьаҭақәа рыбыҕра иаҟәыҭуамызт, ианаҟәыҭ, иҩагылан, аҧышә шьҭакны ахәылкьысра иалагеит, иакәымк аҽыҭашәазшәа.

– Ҭиҭ! – иҳәан, Ҭемыр ала днаҭаҟьеит.

Гәыблы алақәа еиқәышьшьы Ҭемыр инеиҽаҧшит. Иаақәасқәасын, инаскьеит. Ишнеиуаз, иаангылан, аҧынҭа нарҭәи-аарҭәин, аҳауа иналафҩит. Агәы ҭшьааауа иаауу-ҽыуит. Иубон абжьы хҭаны иаауыур шаҭахыз, аха еилнакаахьан ауубжьы Ҭемыр ишицәымҕыз, уи азоуп иара иахь изынхьаҧшызгьы.

Гәыбҕан анамоу, уаҳа имнаскьакәа, икараха иҟазшәа инатәеит, алымҳақәа ркьацәны, ахы ырнааны икны, Ҭемыр дааузазар дабартә.

Ҭемыр шьыжьнатҵы ижәхьа дашьҭалар акәын. Дахьцо мҳәакәа имҩа дзықәымлеит. Маҷк Баҭал дааиҧеиҧшит, иудыруеи Гәыбли сареи ҳабжьқәа ддырҽыхазар ҳәа. Аха уахь, аҩуадак рҟны ҭынчран иҟаз. Уаҳа дзыҧшуамызт Ҭемыр. Баҭал дышьҭоуп ҳәа ахьидыруаз ауада ашә ихы надкыланы, хәыҭ–хәыҭла ихьӡ ҳәаны ибжьы наиргеит. Ишҭынчраз иҭынчран уа, аҩуадак рҽы. Ҭемыр ибжьы инацитҵеит. Ари аамҭазы, ҧхыӡк иарҽыхаз Вика, лгәы аҭҳара еисуа, лӡара аанызкылоз Баҭал инапы еимлагәа илкын, аҧхыӡ дзыршәаз цқьа ишылгәаламшәозгьы. Лабхәа ибжьы анлаҳа, иаразнакы Баҭал ицәа далылхын, длыргылеит. Иахатәиашара аихатә каруаҭ атҵкар дахьықәиаз ижьы рцаны дыҟан Баҭал. Иҽеитҵарҕәҕәаны иаб иахь дындәылтҵит.

– Баҭал, сҭаца хәыҷы дысмырҽыхакәа сыҟам, аха уаҳа ҧсыхәа смоуит. Иаха ҳажәхьа гәарымлеит, арахь ааигәа иарииз аҳәыс ҧшқа хшыда иаанхеит, ирыцҳауп. Шьыжьӡа ҳажәхьа сашьҭамлар ҟамлеит. Издыруада ҳанхарҭаҽы игҽахазар. Саанӡа шәхы шәахә. Викагьы уналхылаҧш, даарҽеи, – абас иҧа инаиеиҳәан, Ҭемыр иашҭа дынҭытҵны амҩаду шыҟаз иҽынеихеит. Гәыблы ахьтәаз иҩагылан, аҽааанкыланы Ҭемыр изыҧшуан, аха нас ихысхысуа инаишьҭалеит.

Баҭал асоф аҽы агәашьа ихы адтҵаны иаб дизыҧшуан. Агәашьа аханы аҩны анеиҭаргоз иҽыбгаз ажәтҵарақәа рыҭра ашәахсҭеиҧш аҭыҧ анхаланы иҟан. « – Ажәтҵарақәа аахьеит, избан ҽыц рыҭра зыҟарымтҵо?!» – дзырқәыҧсычҳаз изымдыруа даақәыҧсычҳаит, нас ауп иандуи иареи ажәтҵарақәа раара шаҟа еигәырҕьоз, мшаҧык ишырзаҩызаз анигәалашәа.

Вика луадахь иҽынеихеит.

– Баҭал, уахь уабацои? Я теперь здесь, – Вика лгәалаҟазара шьҭытҵны акыркыр дыччон, Ҭемыр имҽтәы каруаҭ дахьықәиаз.

– Ара иҟабҭои? Вставай! – иҳәеит Баҭал, Вика иаҧшьылгаз игәамҧхо.

– Хотя деревянная, но зато широкая, поместимся, как там по-абхазски… аҷыжь–ҷыжь аргоит… исгәаҧхоит, – Вика лқьышәқәа ҭырқәацәааны Баҭал диҽаҧшуан, угәыдыскылоит аанарго.

Ҭемыр дгьежьны агәашә даадгылеит, ашҭа аҭалара иҭахымкәа. Игәеиҭахьан акы ихашҭны аҩныҟа даныхынҳәлак иусқәа шеиқәымшәоз. Гәыблгьы ишьҭаланы иааин, алақәа ыргәыбзыҒны, ахы иҩаханы Ҭемыр изыҧшуан, агәашә анбааиртуеи ҳәа.

– Баҭал, иуаҳауама сыбжьы. Баҭал! – еиҳа ибжьы нацитҷеит. – Ажә ааины иҟалозар, аҳәыс натҷатҷаны иарцәа, аха уахылаҧш, ахш иуцәамшьааит, – иҳәан, даагьежьын, имҩахь иҽынеихеит.

Ҭемыр ибжьы, амҽтәы каруаҭ иахылтҷуаз аҽыж бжьы иалсны ауадахь изааиуамызт.

Гәыблы Ҭемыр ицныҟәара азин аноулак (иҟан ахала аҩны ахьчара анақәшәозгьы), есымша иаҧхьа игыланы акәын ишцоз. Хара ианынаскьалак, иаангыланы алақәа разӡа изыҧшра иалагон. Уажәы, ишьшьылаҳа, имыццакӡо ишьҭаланы инеиуан. Ус, иаахысхысын, инаивсны аҽынанахеит. Араду ахьгылаз ианнеи, аҽааннакылан, атҷла амтҷан инафҩы–аафҩышәеит. Абри иаразы аамҭагаган, избанзар, Ҭемыр имҩа ахы ахьирхоз аздыруамызт. Уи абра данааилак, насҭха иқәрымхыцкәа иҟаз абардра иавалаиы ицоз амҩахәасҭала иҽынеихон, амала ас есымша иҟаитҷомызт. Ҩыцьа-хҩык имҩалацәа аныҟалоз, Нелли лынхарҭаҟынӡа инаӡаны, агәарабжьара ахьыҟаз инахатҷәиуан, нас уантәи ахәы иатҷысны ицоз ауардын мҩа иазкылсуан. Ҭемыр иҭахымызт Нелли лынхарҭа аҽаҧхьа аиасра, избанзар игәаланаршәоз рацәан. Аамҭа иагахьаз зегьы гьежьны, ҩаҧхьа иблақәа иаарыхгылон. Нелли лхатҷа Денуар абыржәымзар-абыржәы иҩны ашә аартны даадәылтҷрашәа ибон. Игәалашәон рхәыҷрашықәсқәа, рарҧысра шырхыр-

гоз, нас аҭанӡа дзырқәыпсычҳауаз ахәыцрақәа дыргон. Денуар Ҭемыр иаасҭа хышықәса дшеиҳабызгьы аиқәлацәа реипш еиҩызцәан. Иара иапхьагьы апҳәыс дааигеит. Ипҳәыс Нелли Ҭемыр аҭара ицылҭон уа рқыҭаҽы. Иеиҽырбоз аҭыпҳацәа хәыҷқәа дыруаӡәкын, иҟалап егьырҭ лҩызцәа раасҭа лара лцәаныррақәа еиҳа ицәырганы иҟазҭгьы, избанзар Ҭемыр дымҩашьо ибон Нелли иара дшылгәапхоз. Пшра-сахьала, ҟазшьала илывубаша акгьы шыҟамызгьы, лцәаныррақәа Ҭемыр дыдмырҽыхеит, егьирахь, лҩызара гәыкала идкыланы дааиуан. Аҭыхәтәаны Нелли Денуар диццеит. Уинахыс Нелли лҟазшьа лыпсахит, апҳәыс ҭышәынтәала ззырҳәо лакәны дҟалеит. Ҭемыри Денуари шаҟа рышықәс иацлоз аҟара еиҳагьы реиҩызара ғәғәахон, даҽа хшыҩҭакык змаз ҟазшьак аанахәон.

Денуар иандуи иабдуи рҽоуп иахьизҳаз, избанзар, иан хшаразаҭәны дрыман, хаҭа данца, рапхьа илхылҭыз Денуар ааӡара дааргеит. Рыцҳарас иҟалаз, иара дшыҷкәынаӡаз дара рыпсҭазаара иалҭит, аха рыҩны каимыжьит. Акаҽы ихы аҭаирхомызт Денуар, ҟазшьала даартны, игәы разны дшыҟазгьы. Деилҟьан, анхара-анҭыра бзиа избоз арпысын. Аха аҩнаҭа ахаҭа егьа инапы адикыларгьы, инагӡаны изыпшӡахом апҳәыс данахым. Денуар далихит Нелли. Аиашазы, дара аҩыцьа уахьрыхәапшуаз, реипш еинаалоз ралхра уадаҩын. Шықәсык аатҭуаны, аӡгаб хәыҷы дрыхшеит. Ииашоуп, Денуар аҷкәын иакәын дыззыпшыз, аха егьаурым, макьана ҳабаҟоу, аамҭагьы ҳамоуп ҳәа, ирыхшаз рхәыҷы илзааигара издыруамызт, шьыбжьаанӡа димбар лыгәхьаагара далагон. Абас еинааланы, згәы ҭбаау игәы азнарҳартә ишааиуаз, Денуар арра ипхьеит. Арра ипхьеит Ҭемыргьы. Усҟан шаҟа еигәырғьазеи, арра имцар анамух, иахьеицыргоз. Рыпсадгьыл ду – Асовет Еидгыла иахганы ҽаҵьара иргап ҳәа зынӡаскгьы рхахьы иааиуамызт, аха дара Венгриа инанагеит. Абракәзаарын урҭ апышәара ду ахьырзыпшыз. Иҭысыз бҵьаршьҭыхлатәи ақәгылара

иаламыхәхар ҟамлеит. Абраҟа аиҽагыларақәа руак аҽы Денуар хабарда дыбжьазит, Ҭемыр ахәрақәа иоуит. Денуар иҟалаша ицәа иалашәахьазшәа, абри аус ҵылхаҭ ианалаха, ҽенак Ҭемыр диҳәеит: – Абааҵсы, ишубо, ара еибашьроуп ицо. Нибартҵәароуп иҟоу… Суҳәоит, Нелли лхәыҷи лареи еиба–кәеибаха иаанумыжьын, уареи сареи ҳаишьцәазар, – ҳәа.

Иахьагьы ихьааигоит Ҭемыр, иара ицхырараа мшы еиқәатҵәаны иахьыҟалаз.

Аҽны Ҭемыр шьыжьҳа Нелли лҽы дааит. Амзырха аҽаҵхьа иаҽаз агәашә ду ажәхьан, ииаҽыхны аҽыц аҭатәын. Уи азыҳәа аматәахәқәа уаанза иадигалахьан. Шьыбжьы ааиуан еиҵш, иҵшзаза агәашә ҽатҵаны далгеит. Усҟак ауастара иазҟазамыз Ҭемыр, иҟаитҵаз агәашә игәы иахәаны, дгыланы дахәаҵшуан.

– Нелли, ана, бгәашә хәыҷы аҽаҵхьагьы маҽак ижәпоу ашәҟәы бзыҟәыстҵеит, шьҭа баныҟәсуа бымшәазакәа быҟәкәашаргьы ауеит, – иҳәеит длафуа.

Агәашә уахьынҵытҵуаз, ахаҳәсса ыҟәыҵсаны, игәылганы иҟатҵаз амҭаду аганҟәа ажра рывганы ицон, убри аҟнытә, ажра уахызго ҕәык ыҟәымзар ҟаломызт. Агәашә ду аҽаҵхьа аҟыдҟәа цәны, еиватҵаны, багьыртҵас иҟатҵан, аха есҽны ахархәара змаз агәашә хәыҷы акәын. Ицози ииауази иаракәын иҭзыжьуаз, иҭазыжьлоз.

– Усҟак уаҟәгәыҕуазар, раҵхьа уара исызҵышәа, – акыркыр дааччеит Нелли. Иубон лгәалаҟара шыбзиаз.

– Бдинаныс, Нелли, бааины бахәаҵши, хәшьарас исыбҭогьы збароуп, – Ҭемыр инапкымҭа игәаҵханы, дзадымҭуа дгылан.

– Ихазыноуп, Ҭемыр. Ас ахьы напҟәа шумаз сыздыруамызт. Шьҭа абрахь ааскьаны, уҽи унапи ҳык нарыҟәҭәа. Аилаҵьгьы уны исзыкнаҳауп, снапала иҭастәаз ҭы ссиркгьы агьама усырбароуп, – лҳәан, аирызи ампахьшьи кны рыҭны аҽаҵхьа дизыҵшуа дгылан Нелли.

– Иабабҭахыз, аҵьабаа бхы залабҵазеи, Нелли. Иа-

хьада ара кырсымфацкәа сауыҟаз… Ибзиоуп нас, зегь аныҟабҭах… –Ҭемыр уаҳа мҳәакәа иҽынеихеит.

Нелли дгьежьыгьежьуа аѡны дыѡнан, акы изаалгарын, даҽакы изаалгарын, дыѡныҭларын, дыѡналарын.

– Нелли, бчеиӷьыка иазҳалааит, даараӡа гьамала сбырчеит, бѡы, аиашазы, ахала ахы унаржәуеит, исызгәамҭаӡакәа саарҧеиҧеит, – дѡагылеит Ҭемыр.

– Умыццакын, суацәажәарц сҭахуп, Ҭемыр. Егьа изӡаргьы, шьҭа иззымдыруа уаѡ дыҟоуп ҳәа сыҟам Данил ҭаха шсимҭо. Схәыҷы сылхыкәыкәаа, ачаирҭа сыхцалан симан… исзымычҳаит… Уажәы аҟанҷ ааӡатәы сиҭазшәа иҳәалап, аҽазных аҭаҭынҷаҷра саҽушәа, анс уҳәа, егьыс уҳәа, аҧсшьара сиҭеит. Схәыҷы сааигәа дыҟоуп, акгьы лыгсыжьуам, – Нелли лҽаартӡаны ацәажәара даҽын.

Ҭемыр ари аѡыза ацәажәара дазыҧшымызт. Илаҭеикра изымҧшаауа, лажәа ахькылылго изеилымкаауа, аҟәардә иҽизықәымкуа дтәан.

– Дбаны саанхом Данил. Абра уахьааиуа-уахьцо азы аныӡба саиргахьеит, дысхыбаауеит, – Нелли лажәа алгаха лоуаанӡа, аколнхараҽы бригадирс иҟаз аҭуҧал Данил, апҟара-пҟараҳәа ҽыла амѡаду аахәаны, Нелли лгәашә давсны, агәарабжьарахь иҽынеихеит. Устәила ахҭысҭа уахыҭны ааирҭа аман. Иҽаҕәра ҭәѡанк инахаршәны, есымша абастәиала акәын дшааиуаз.

Ҭемыр дѡагылеит, адәылҭра иҽазкуа. Иҭахымхеит аѡнаѡныҭҟа дыштәоу Данил дааѡналар. Усгьы гәѡарала иҭәыз ахаҭа аҳәатәы ииҭар иҭахымызт.

– Суҳәоит, ӷьаргьы умцан, – Нелли дааҕьаҭәыҕьаҭәит. Абри аамҭазы, аапкра азаазшәа, Нелли лла, Гылѡы ҳәа залҳәоз, есымша еилашьышьы иҟаз, иѡаҭҟьан, абжьы уқәнамыргыло, ахаҧыцқәа хырӷьаӷьаны Данил ахҭысҭа дыхнашьҭуамызт. Данилгьы, Гылѡы ашра иацәаашьоз, аҳәақәаҭәҟьа ирышьҭамлоз, ахаан дамбацызшәа ас даныхҭанакы, иаапкыҭәҟьазар ҟалап, ишәарҭоуп, сҽаҽасыжьрым ҳәа ӡбаны, иҽы днақәтәан, игәаҕ хыҭны, дыгәрымуа иѡныҟа ихы рханы иҽынеихеит.

– Усҭахуп, Ҭемыр. Схәыҷаахыс усҭахуп, – лыпҳьарҟьа ааимҟьан, ҭаҟатәи шәҭада дааиҧгылеит Нелли. Аматҭурҭа азганк аҿы икҿаҟатҭаз ацәардаҒәаҿы аиарҭа шеитҭыхыз абыржәоуп илаҧш анақәшәаз Ҭемыр, аҩны ашәгьы аҩнытҭҟала алыкә ыларшәын.

– Наҟ бнаскьа, сеилабымган… – ибжьы ааирҒәҒәеит Ҭемыр. Дналывсын, дызлацара амҩа изалымхуа даабалыбаҭан, имаругақәа ихашҭны, ахҭысҭахь иҿынеихеит.

Абри анигәалашәо Ҭемыр, зны ихы дазгәдууп, дыцқьоуп иҟам иҩыза бзиа иҿаҧхьа, аха абри аамҭазы аҭанӡа дрыцҳаишьоит бзиа дызбоз Нелли, абриаҟара дахьылаирҟәыз азы.

Данил игәы шны дахьыҟаз дзыцәомызт. Дхәыцуан, Нелли хьырхәышьас илзыҟасҭарызеи ҳәа. Аҭыхәтәаны иӡбеит, ашацкыразы дыргыланы ачаиҿыхра ддәықәиҭарц. Иаацәылашон, ишыҟаиҭалац еиҧш, аҧхьа днеины асаркьал асра далагеит. Дасуан дааҟәымҭӡо, аҳаблауаа, аколнхара иаркарахьаз ргәы кыдхаауа, баша ачаиҿыхра иазҳәамкәа, хлымӡаахк ҟаланы иаанаҧхьозшәа. Инапы анааҧса, дааҟәыҭын, есымша ҩызас имаз иҿееиқәа дҩақәтәан, иаха Гылҩы дызхнамыжьыз ахҭысҭаҿы данааи, иҿы ааникылан, акәадырҭаҿы дааҳәыцымыцит, нас иҿышькылқәа ишьапқәа ҭарҒәҒәаны, ибжьы аатҭаны Нелли ҳәа ҿиҭит. Абарҭа иҭатәаны ицәаз Гылҩы ааҿыхан, азлымҳак ааркьацәны, аҧсы ӡаны иааӡырҩит.

– Нелли сҳәеит, ибмаҳауа бааҧсаӡама? Иахьа ачаиҿыхра бымцар ҟалом, бгылала, бгылала! – Данил ииҳәоз еилырганы иуаҳартә иҟамызт, еиҭах изыҒьашкыз Гылҩы ахҭысҭа иахагыланы, ац ҭарқәа аарҧшуа Данил иеишра иаҿын.

– Алышькьантыр уагааит, уца наҟ! – иҟамчы ахиҟьарц иҭахын, аха дазааигәахарҳәагьы дшәон. Гылҩы даҧырҭны амҩаду дазкылсит. Ус илаҧш нақәшәеит иацы Ҭемыр ажра иқәиҭаз аҒәҟьаҟьа ду. – Ибсырбап! – иҳәеит даалҟьан. Иҿы дҩалбаан,

аҕәра нақәиршәит. Дҭоуҧалуа иҽынеихеит. Днаҧшы-ааҧшуа дышнеиуаз, ҭаҷкәымк-ҭаҷкәымк иааиуаз хаҳә кәымпылқәак ибан, иаашьҭихит. Днеин, деихаеигәо, абни аҕәҟьаҟьа ду ахи атҷыхәеи инаганы инрыҭеиҭеит.

– Бышҧаканамыжьри, ма бжьы бсырцап уажәазы, – иҳәеит ихы дацәажәо.

– Нелли! Бгылахьоума? Шьҭа ачаирҭахь шәызго амашьынагьы ааираны иҟоуп, бааласы. Ибаҳама? – ибжьы ҵьаҵьаʒа игон, агәаҕ ишахылҭуаз ҩашьомызт.

Ааигәа-сигәа инхоз, аколнхара иалаз аҳәсақәа, урҭ рхацәа ааира иалагахьан. Дук мырҭыкәа аидарамҩангага машьына асаба харчыла, ихәарчаруа иаакылсит. Нелли ддәылҭуамызт. Ашҭаҽы Гылҩы иҟу–ҭәыуо, ахы раҳаны амашьына иақәлахьаз ауаа ирзыҧшуан. Неллигьы лыҩны даадәылҭын, лҽырццакны ашҭа дныкәлеит, илымҩатәны лкасы еицарсала лхы ҭакуа. Агәашә хәыҷы аалыртын, лныҟәашәа иагмыжькәа ажра ихыз аҕәы данаақәгыла, лшьапы аиҭагаха лмаʒакәа, дызныкәгылаз аҕәы аагарыгаҽан, Нелли лҽылзаанымкылакәа ажрахь дарблаҟьеит. Амашьына иақәлахьаз аҳәса, ас ианырба, иааилаҳәҳәеит.

– Шәлыцхраа, уара, шәлыцхраа! Нелли ажра дҭаҳаит, – даҕьаҭәыҕьаҭәит аҳәсақәа руаʒәк. Нелли дгыломызт. Аҳәса ирцәымыҕхан, амашьына албаара иалагеит.

– Уара, хацәа шәыҟаʒами, Нелли шәлыцхраа, шәласы, илыхьыз еилышәкаа, – иҽеим цәалашәарак рмоукәа иҟам, шәаʒыʒарак алан аҳәса рыбжьқәа. Ахацәагьы неибарҩит. Ажра ианаахаххы, Нелли ашьаҟәада даганы, деиҭыхәхәа дышьҭан ҧсы лхаʒамкәа. Иҟалаз еилызкааз аҳәса арҭәаа-арҭәаа ҳәа аҳәҳәара иаҟәыҭуамызт. Зҽы иақәтәахьаз Данил, ари аҩыза ихахьы изаагомызт, иблахаҭ аагьежьын, иҽы днахыҩрит. Ҭаҟа длеиаанʒа иҧсы ихыҭхьазшәа, ахаҳәра дахьнылаҳаз, уаҳагьы даамқәацеит.

Абри азыноуп Неллии Денуари рынхара аҽаҧхьа аиасра зицәыуадаҩыз, уажәы ус, дзыхʒыʒаауаз лыҧҳа-

заҭә дҭаацәараханы, лхәыҷқәа еибарыҩуа ашҭа ишҭагьежьуазгьы.

Ҭемыри ила Гәыбли инаскьацыпҳьаҙа, изныз амҩахәасҭа, ажыци аҭыраси зқәиааны иҟаз аганқәа, еиҳа-еиҳа рыҽдырҭбаауан. Иҟан ҵьара-ҵьара амҩахәасҭа умбо аҟата ахьеималахьаз. Гәыблы Ҭемыр иҧгыланы инеиуан уажәы. Ус, аҧхьаҟа иааҭрысын, акы нышьҭагәа иакын, ирҟатҟатаны абырсааҭк иаршәит.

– Шьашәы ирблыша, ара ҳамҩа иантәалазма! – Ҭемыр иикыз аигәышә ала, Гәыблы иарчалахьаз амаҭ иаразнакы ахы нхикәыцәааит. Метрак инаҙоз ахәамц, ахы шамамызгьы, лашарак шамбозгьы, аҧсра аҭахымызт, аҽеикәарҳәуа, аҽееиҭыхуа ашьҭыҧара иаҟәыҭуамызт.

– Гәыблы, издыруада сеиқәурхазар? – ила дназыҧшит Ҭемыр, Гәыблгьы ала ҟәандақәа рыла инеиҽаҧшын, аҭыхәа ааршәшәеит. Хаҭарак шыҟанаҭаз дырны, агәышҧы-хьышьаш ҭганы, уажәы еиҳа аҽырласны аҽынанахеит.

– Иаха узууаз абри азын акәызма, Гәыблы? Угәалаҟара шышьҭыҭызгьы збоит, – Ҭемыр, инаскьахьаз ила дацәажәозшәа ихы дацәажәон.

Ус Разан иқьаҧҭанҙа инаҙеит. Есымша арахә зқәыз ари адәҳәыҧш хыгьежьаа, аҧшәмара аанкыланы измаз ҟәраанқәак рыда уаҳа ҧстәы ҳәа акгьы ыҟамызт. «Шаҟа ҭыҧ ҧшҙароузеи! Абри аҩыза анхарҭаҭыҧ шҧаанижь Разан! Аҙәы итәы сҳәахуеит саргьы… сахьынхоз еиҕьыз абаҟаз…» – дхьанҭаҙа дааҟалеит Ҭемыр. Ааигәа ииасны ицоз аҙыҷҷахьы днеины, амаҭ злеишьыз иеигәышә акыраамҭа аҧслымҙ илшьуа аҙы иҭшьуа, аҙәҙәара даҽын. Гәыблы аҙыҷҷа ахықә иқәгыланы изыҧшуан, шьҭа иарбан мҩоу иалихуа еилнакаарц.

– Уаала, Гәыблы, шьҭа абасала ҳҽынаҳҳап, – Аҵьныш лымҩахь ихы наирхеит. Гәыблы иахьцатәыз анеилнакаа, уахь инахысхысит. Ҭемыр Аҵьныш лымҩа ҳәа знык иадамхаргьы имҳәацызт, избанзар, уи Аҵьныш иара игәалашәараҽы аҭыҧ ҷыда ааныл-

кылахьан. Ника лыхьӡын лара, рҳаблаҽы инхоз ахаҭа нага Руфеҭ, диҧҳәысын. Дыҟан Руфеҭ иашьеиҭбгьы, Ҷамфер зыхьӡыз. Уи дҭаацәаран, ахшара драбын, аҩнду даҽыҭны хазы анхара ҟаиҭеижьҭеи шьҭа маҷ ҭуамызт. Руфеҭ, иуа-иҭынха егьа наиарҳәазаргьы, ҧҳәыс дааигомызт. Иан даниҧха аахыс ихала дынхон, иаргьы дашьцылан, ахаҭа иусгьы, аҧҳәыс лусгьы зеиҕьаҭам ала еилеигӡон. Иҟан зны-зынла дахьцаз уаҩы изымдыруа, иҩны данахымызгьы. «Руфеҭ еиҭах ацәаҕь еиҧш дҭысны ҷьара даҳцәыбналеит», – рҳәон иҩызцәа, ихлафаауа. Иаргьы дгьежьуан игәалаҟара бзианы. Игәылацәа иҧшра аҽееиҭанакызшәа рбон. – Уара, уахьыҟаз амра мҧхаӡоз? – ҳәа наҳәаны, аччара иалагон. Аҭыхәтәаны, ханҩажәа шықәса даарҭысуаны, абыржәы акәызшәа иарҧысра данааҭагыла, дааигеит, акыр иара иаасҭа еиҭбыз аҧҳәыс, Ника зыхьӡыз.

Агәаҧхара зҭаз ҧҳәызба еинаалан Ника, лҟазшьагьы татан, аибадырраз дманшәалан, аха аҭаацәара иалаз аҳәсахәыҷқәа, аколнхара иамҳәырны ахәажәцәа зыҟәнылахьаз, уиаҟара илыдҳәыломызт, шьоукгьы ацәымҕра аадырҧшуан. Егьа ус иҟазаргьы, ақыҭаҽы иҟалоз цәгьароума, бзиароума зегь рахь дрыманы ицон, даладырхәуан, дадыршьцылон. Иҟалап ус зыҟарҭоз, еиҳарак Руфеҭ иаҳаҭыр азыҳәан акәзаргьы. Ника лхаҭа хәыҷы–хәыҷы ақыҭа ус, ақыҭа бзазара лҽалалхалон. Руфеҭи лареи игәаҧхеибашьо еицынхон, ирыбжьаз ашықәсқәагьы ирҧырхаганы иубомызт, аха зегьакоуп, Ника аҳабла дамалырны даанхон, инагӡаны даднакыломызт, ара иатәымыз даҽа ҳауак ықәылгалон.

Ҟыҟ-ҽыҟ змоу иреиҧшымызт Руфеҭи Никеи, есымша ргәалаҟара бзиан, илахҽыхын.

– Нас, ақәра ҳәала, – рҳәон, урҭ збоз шьоукы.

Шьыжьӡак, амра ахьышәахәа адгьыл ианаақәнарҷҷоз, аҳауа цқьа уанарлахҽыхуаз аамҭазы, аҧсабара иаднамкыло, иҽаасҭаха, аҳабла аҳәҳәабжь аахыҩит. Иааҩуан Руфеҭ инхарҭантәи. Ҷьамфер иҧҳәыс аҳәҳәара даҟәыҭуамызт, иара ихаҭа изаақьыбжь зны иааҩуан, зны иӡуан.

– Ҳаи, иараби, асҭәҟьа убахьоума!.. Руфеҭ хазына, дбаҕьаʒа дышҳалагылаз… – ргәы иалсны ицәажәон, арахь иааины иааилагылахьаз ахацәа.

Ника дахьынхац дынхон Руфеҭ иѡнаҷы. Џьамфер, мышкы иҭаца даалыдымҭаалакәа, дылмыцхраакәа ҟамлацызт. Аҳаблауаа иџьаршьон, абра, абна аҭкараҷы, ааигәа гәылак длымаʒамкәа, илыхшаз дыҟамкәа, Ника лхалазаҭәык даанханы дахьыҟаз. Ус ишааиуаз, аʒәык–ѡыџьак гәѡарақәак роуа иалагеит. Аҳәса, зцәанырракәа ҭаҕаз, аханатә усеиҧш иҟаз агәѡарақәа рызцәырҭхьан, аха ахацәа рахь идырзомызт.

Мызқәак рышьҭахь, аха уажәы амра акыр иѡхалахьан еиҧш, ѡаҧхьа уаҟьан–чаҟьанбыжьқәак ааѡит Руфеҭ иѡнаҟынтәи. Еилагьежьуан Џьамфер иҭаацәа – иҧҳәыси,, иҷкәыни, иʒҕабцәеи. Раб иҧсы ихыҭны аиарҭа дылан. Ника, лылахь еиқәышьшьы, агәырѡа лҽаҭаны дгылан, лаҕырʒык лзаамышьҭуа.

– Џьамфергьы иашьа днаишьҭалеит, – иҳәеит, ақыҭа акалҭахьшәа инхоз хаҭак, аҧсыжра аҽенынʒа ҭәыуара изымааицыз.

– Дишьҭалеит, аха ишҟа днаишьҭру, угәы ишҧаанаго? – дыгәрымуа даацәажәеит ҽаʒәы.

– Усзеилымкааит!

Уа игылаз рахьынтә аʒәгьы аҭак изизыҟаимҭеит, уи ахаҭа. Аҧсы ихцәажәозгьы уажәы–уажәы деихәлахон, Џьамфер ибзырʒык зҳәаша жәа ҟәандак иҷы изарҳәомызт. Шьҭа имаʒаны иҟамыз имаʒазар еиҳа еиҕьаршьон уа еилагылаз.

Ника Руфеҭ иѡны аанлыжьуамызт. Убасҟан ауп, уахь ибжьагалаз амѡа Аџьныш лымѡа ҳәа аҳәара ианалагаз.

– Абааҧсы, абнахь уцоит, аха Аџьныш лымѡахь уамгааит, – рҳәон аҳәса, рхацәа мҷыҧҟара ма быцаҷара абнахь ианцалоз.

Ҽнак Ҭемыргьы убри амѡахь дамгар амуит. Руфеҭ иѡны аҷаҧхьа, амѡа анымѡахыҭ, Аҟәыдырҭа ҳәа иахьашьҭаз аҳәысҭаҷы, аҽқәа ҳәырҭас ирыман. Аҽны

имхы ицәаҒәар иҭахын Ҭемыр, убри азы иҽы дшашьҭаз убрахь днанагеит. Иҽгьы ибан, аҒәра аҽакны, амҩа даныланы Руфеҭ имӡырха агәашә дылсны дышнеиуаз, Ника ауҭраҽы, анапҭырҧақәа лымҒаҭаны, шәҭқәак рхыҭәҭәара дшаҽыз илаҧш налықәшәеит. Ҭемыр хәыцрак имаӡакәа, мчык наиҭасын, ицәеижь аакьакьахеит. Аҧсшәагьы ламҳәаӡакәа, изырҳәаз изымдыруа, цқьагьы дылмыхәаҧшуа ҽааиҭит: – Уаха бысзыҧшыз.

– Уаангыл, умцан, – лҳәеит лара.

Ҭемыр иҽы аҒәра аахихын, днаҭаҟьеит. Иара ҵьаргьы имцаӡакәа, ахәда ҭҳәаны ахы аарнаан, ала ҟәазқәа рыла Ҭемыр инаихәаҧшит, ас лассы ахақәиҭра шаиуаз агәра азымго.

– Уца, гәаҵьа, уца, ухы уахәала, – иҳәан, агәашә ахь иҽынеихеит. Амӡырха дҭалаанӡа Ника дааиҧылеит. Лхаҽы лашон, лыблақәа гәыкуан, аха узмырҭынчуаз ҧхашьарак иагәылакны илыман урҭ лцәаныррақәа.

– Ухал акәасқьахь. Аҩныҭҟа уааҧшы, – лыбжьы ҧшқан, иҭынчын, убри аҭынчрагьы угәы хнахуан уамырҭынчуа. Лара аматҵурҭа иамаз аҽаҧарахь дындәықәлеит. Уа ианакәзаалакгьы ҽеилыргарҭас иҟаҭан. Ақәаб лнацәа нҭалкит, иҭаз аӡы макьана иҟәандаӡа иҟан.

Акәасқьа аҧенҵьырқәа рышәқәа аркын. Ауадахь узлаҩналоз ашә аханы иҭасаз асаркьа аҟнытәи акәын аҩныҭҟа лашарахәыҷык шнеиуаз. Ҭемыр адесҟәардә дықәтәан, маҷк ихы дацәыҧхашьо. Ҩышықәса ҭуан арра дыҟаны Венгриантәи дхынҳәижьҭеи, аха зныкгьы ҧҳәыск ихы дҭамшәацызт, ҭыҧҳакгьы игәы лзымхьыцызт. Иҧшәма Маиана лахь имаз абзиабара, еидарахаз рыцҳашьараны игәы изҭымго иҭан иахьа уажәраанӡа, аха иаалырҟьаны дласхеит, игәы ҭылашааит, дтәан, Ника лыда уаҳа ҽаӡәы ихахьы дмааиуа. Ус, ларгьы дааҩналеит. Агылаха имҭакәа дааидҧалан, лнапқәа ижәҩахыр инықәылҭан, иӡамҩа днагәӡит.

– Наҟ уҽы нарҳәы, сышьҭалоит, – лҳәеит.

Секундқәак рыда дзымпшит Ҭемыр. Данаахьаҳә, Ника лан дшаалыхшаз дгылан. Дыѡлыҵасын, даашьҭихит. Инапы дахьаныз узмырхьшәашәоз пхарра ҷыдак лхылҵуан. Абыржәы Ҭемыр изы иҟаз мацара лара лакәын. Уи гәык-псыкала диҭахын, ларгьы дилаҵәаны дылкын, зны ихәда дыҵалон игәыдкыло, иҙамѡақәа дырхысуан, иблақәа еимылдон, нас иқьышәқәа дынрыдхала дцон, данааулыжьлак, игәы иҵаҒәҒәоз лгәыпҳәы ҽыгәқәа хаара-бзаараны игәы хырхуан, деиқәдыртәомызт.

– Упсы ааиҭак, Тимур, – дшышьҭаз мпахьшьык ѡыҵылган, ихаҽы инаҽаршәны арбара далагеит. Лара шаҟа иртатаны ампахьшьы далалырбоз аҟара, иара иҭахрақәа ирыцлон, нас лгәы-лыпсы зегьы наиҵалҵон ларгьы.

Ауадахь икылыпхоз амырхәага ахабар ыҟамижьҭеи крааҵуан. Амра шьыбжьагәы инеихьан.

– Шьҭа упсы шьа, Тимур, – изыхҟьаз седроу, аха Тимур ҳәа акәын Ника уи ихьз шылҳәоз, – ҵаҟа сналбаап, ҙырпхак узсырхиап, фатәык ныҟасҵап, – лҳәан, маҷк лҽааидылхит. – Наҟ унаҳәы, сгылоит, – лҳәеит.

Абарҭ ажәақәа изакә мчу ирыҵаҵәахыз здыруада, Ҭемыр ддырҷьбаран, Ника еиҭах иҽаалыкәиршеит. Аҵх ршаны аѡныҟа данцоз Ҭемыр, игәы хьапссон, Ника лааныжьра ицәыуадаѡын.

– Абзиараз, Тимур! Я тебя долго ждала… мне больше ничего не надо. Будь счастлив! – лнапы ааипыралкын, уаҳа дылзааигәахар лымуит. Абри аҽны инаркны Ҭемыр Ника дицәыҙит, аҙәгьы иамҳәаҙакәа, аҙәгьы димбаҙакәа Руфеҭ иѡны ааныжьны дцеит, дахьцаз уаѡы изымдыруа.

Уажәы, зхыб ахыҵхьоу Руфеҭ иѡны иавсны ицо амѡа Ҭемыр дананысуа, анкьеипш имч ааҭалоит, даақәыпсычҳауеит игәы иаланы иллахьынҵахаз ахьизымдыруа. Шаҟантә дазхәыцхьоузеи Ҭемыр, аха изеилыргом, усҟан ианеипыртҵуаз, урысбызшәала лцәажәара маҙас илзаҵаз Ника.

Ҭемыр имѡа ахьхаз анеилнакаа Гәыблы, имѡашьо Кәыдырҭаҟа аҽынанахеит. Уаагьы рахәы зхылаҳәо акгьы ықәмызт. Уантәи Адәыхәхәа ҳәа иахьашьҭаз иаакылсит. Араҟа камбашьқәак жаҳәо, аҭла амҭан итәан, макьана агылара рҭахымкәа. Ҭемыр данырба, уара узусҭада, арахь уқәызгалеи рҳәоушәа, рхы раҳаны ихәаҧшра иаҽын. Шьҭа ахәахьы ихалатәын. Уа, рашҭа еиҭҳәа иаҽаз агәашә ду аҽаҧхьа, рырахә тәарҭас ирыман, ʒынрак ҟалаанʒа. Издыруада ҳажәхьа убра итәанхалазар ҳәа дхәыцуан Ҭемыр, аха араҟагьы ахабар ыҟамызт. Гәыблы, сыѡны сааит ҳәа ишгәырҕьоз мѡашьо, аныҟәашәа ырццакны ашҭа иааҭалеит. Кәытқәак адәы ишықәыз анаба, иреигәырҕьан, аҽырқьақьо, аҽырхәмаруа ирываѡун. Акәытқәа шәан, митәык ианиазшәа, иҟарҟаруа ишзахәоз иѡт рҽыркәараҭо.

– Урҟәаҭ, Гәыблы, урҭ шьҭа уара урзеилкаауам, бнакәтқәахеит, – иҳәеит Ҭемыр. Днеин, аʒахәа зқәны ашҭа иқәгылаз аҭла днамҭагылеит. Уантәи рыѡнаҭа ашьҭамҭақәа дырзыҧшуан. Аҭанʒа даақәыҧсычҳан, рымхырҭа анаѡсан иҟаз анышәынҭрахь иҽынеихеит.

– Шәыҧсаҭа шкәакәахааит. Иҟалозар саҭашәымҭан, – иҳәеит, анышәынҭра данааҭала Ҭемыр, нас аʒәаʒәала, уа анышә иамадаз драцәажәон акыраамҭа. Ихьыз изымдыруа, дкараха анышәынҭра дааҭыҭын, рымхырҭа аханы ишшәырʒа аанда иахагылаз ацаҭла, шьҭа аҕырла аламшәацкәа иҟам, сҭацахәыҷы ма убри ҽыхны илызназгап игәахәын, уахь иҽынеихеит.

Ҭемыр ижәхьа ахабар шыҟамызгьы, усҟак хьаас имамызшәа акәын дшубоз. Иҟалап, ара ҵьаргьы ианимба, ашьыжь ахала аѡныҟа имгьежьыкәа иҟам ҳәа агәыҕра имазҭгьы. Ацаҭлахь анеира дшаҽыз, ҕәырбжьык илымҳа инҭасит. Днаҧшы–ааҧшит, аха акгьы ибомызт. Слымҳа сажьама ааигәахәит. Гәыблы неиҧыҟьан, ажыци аҟармеи зхаҧаны иҟаз ахьаца–хачақьахь аҽынанахеит. Абардра ицәыҭамлакәа, иадгыланы ишуан, Ҭемыр иахь иаахьаҧшуа, «уааи арахь,

иҟоу убап» ҳәа ианаҳәарц аҭахушәа. Днеизар Ҭемыр, аҟәҟәа ашьапы икылашәаны, ирыцҳахәха гынҷыск шцәыҭцагылаз ибеит. Иҩашьомызт ас иҟеижьҭеи маҷ шымҭцуаз. Ҭемыр иеигәышә ала абардра кылырхааны, агынҷыс днадгылеит. Аҳәа цхыраарак шауаз адырызшәа, еиҭамҭцуа, ала ркьаҧшны иʒырыҩуа, иʒыҕәʒа игылан. Ҭемыр аҟәҟәа анахих, «уҳ!» аҳәан , азныказы иҩаҭрысны аҷынанахеит, аха ашьапы шахьуаз ҩашьомызт, хара имцакәа аҷааннакылеит. Ҧыҭрак ашьҭахь еицаҧо, иҕәыруа ацаҭцла инамҭцалеит, фатәык збозар ҳәа.

– Ҳаи, уара рыцҳа, узымбазҭгьы убра унцәыҭцаҧсны умцоз, мамзаргьы бгалаҵк уамҭахәхаргьы ҟалон, – иҳәеит Ҭемыр.

Уажәы ацаҭцла илаҧш нахигеит. Аҕырла алалахьан. « – Схәыҷқәа агьама дсырбартә аҟара аҷоуп», – ааигәахәит. Уи дааигәырҕьеит. Анышәынҭра данҭыҭц, дааиҭцазырҕәҕәаз ахьаа доунажьуамызт. Сыҧсы ааиҭаскып, сызмырҭынчуагьы насхыҭцып ҳәа ʒбаны, ашьацра ахьыжәпаз ҭыҧк нылхны днатәеит. Арантәи дызхыҭцыз инхарҭагьы дықәыҧшуан, анышәынҭрагьы ибзианы ибарҭан. Уажәы аʒаагамҩахь дыҧшуан. Зны ианду ила даахгылон, ҧҳалла ахәы ашьапаҟынтәи аʒыхь анхалгалалак, лмоҭа аҩны длымбар ианизҷылҭуз иацы акәушәа ибон. Лара дзыцәшәоз, абыржәы, иҷаҧхьа игылоу ацаҭцла дықәлар ҳәа акәын. Макьана ацаҭцла ҟатан, амахәҭақәа тыртыруан, дшәон лмоҭа машәырк ихьыр ҳәа. Нас, данҭаацәараха, шаҟантә маʒала иҧҳәыс Маиана еинаала дылҧыланы лыҧҳал лымидахьааз.

Кәтык акаркарбжьы ихәыцрақәа даарылырхит Ҭемыр.

– Абанҭ аҧсаатәқәагьы рҭыҧ кармыжьит... Рҷабарҭцәахи, уҳәарауеи, егьырҭ анызгоз! Абар икаркаруеит, кәтаҕьк амҭцакәа иҟам. Рҭыхәтәа дырʒуам. Ҧеиҧшс изыҧшузеи с-Баҭал?.. – илахаҭ аагьежьит Ҭемыр, аха лассы дҩаихыккеит. – Убасҟангьы сшәартә сзыргәамҭцыз арбану, иараби, схымҭцәар амуа?! – зегьакоуп ишьара дзықәломызт Ҭемыр.

Агынҽыс ишҭәырц иҭәыруа ацаҭла иамҭан, ақьышә ныҭакшо.

Ҭемыр, сгылару мамзар макьана сыҧсы ааиҭасклар еиҭьу ҳәа дыбжьажьон. «Исызгәамҭакәа сааҧсазар ҟалап, иахагьы ихысцәааз ҳәа акгьы ыҟам, убри акәхап уажәы иснырыз», – игәахәуан иара. Ус, иаалырҟьаны икапан изгәамҭо, днышьҭууаа акы дагошәа дааҟалеит. Инапқәа наиҭарҭәҭәашәа иуит. Зааигәа дтәаз ацаҭла иҩежьҟаҧшьыхәны иҩхаззалан, иаагьежьы-гьежьит. Абри аамҭазы: – Усышьҭал, Ҭемыр, усышьҭал! Сара сахь уаала! Сара сахь, сара сахь! – ҳәа, Нелли лгәырҭьабжьы ахәы инықәҟьашеит. Аҳауа ырзазо, ихиаалаз лымҭәыжәҩақәа ишьҭартҭоз ашәшьы дналалкын, лхы-лҽы лхалашо ажәҩан дналаʒит. Ҭемыр дынхьыдышьшьын, иҽааиҭихит. Ари збаз Гәыблы ҧсадарак азааин, имага-маго Ҭемыр иааихагылеит. Игылан акы иазыҧшуашәа, зны инаихәаҧшуан, нас ахы аартҭәишәа алақәа иҟәнагон. Ҭемыр қәаца имамызт. Гәыблы иҟанаҭара азымдыруа икәаҳачаҳауан. Игәаҭьны инеихалан, инеихафҩит. Цқьа ахы агәра агарц аҭахызшәа еиҭах инеихафҩышәеит. Абз ихы-иҽы инықәнашьит. Иааҟу-ҭәыуит Гәыблы. Ашьҭахьтәи ашьапқәа инарықәтәан, ахы шьҭыхны, алацәақәа еимарҭәҭәо ауура иалагеит. Агынҽыс, уажәраанʒа ацаҭла иамҭаз, қьышәла анышәгәалқәа рпуа, агәынқьра иаҟәымҭуа, ицыркьыҧуа, Ҭемыр изааигәахара иаҽын. Гәыблы аҽырцәгьаны азыҭыҭра иаҽын. Агынҽыс анаанымгыла, еишуа иалагеит. Аҳәа шәан, аган аҽаҭаны анаскьара иаҽын. Гәыблы агәы ҧжәо иахьгылаз азхара изеишуамызт. Иҟалап уи мышуазҭгьы, «Шәара аҳәақәа, абзиара ззеилымкаауа, адунеи шәанбаныʒаауеи» аҳәозҭгьы. Агынҽыс лада акыр инаскьахьан. Гәыблы гыланы ишазыҧшуаз, аҽааизнаган, арахь излахалаз амҩахь ихыҧхыҧуа аҽынанахеит. Иубон уи аҩныҟа ахы шархаз. Ҧыҭк инеихьаны, ашьҭахьҟа иаахьаҧшит. Агынҽыс еиҭах игьежьын, аҩада ахалара иаҽын. Гәыблы уажәы агәы

шӡаны иҟан, аҳәа ишаадыххылазҵәҟьа ашьҭахьтәи агәчама ацқәа наланарҟацеит, агынҿысгьы ҿыжын, ишзахәоз иҩит.

Иҟу-ҵәыуо, ҩаҧхьа Ҭемыр инеихатәеит Гәыблы. Ҿышьҭыбжьқәак аҳан, иаалахҿыхханы иҩагылеит. Шьоукы мҩамсуа иҟамызт, цәажәабжьқәакгьы иузеилмырго иааӡон ахәы аҟынӡа, аха амҩасцәеи Гәыбли алтарра рыбжьан изеибамбо. «Шәсыцхыраа, абааҧсы!» аҳәарашәа, еиҭа ауура иналагеит Гәыблы. Зынӡак агәы ҧшааӡоу здыруада, иахьынӡаҭахыз абжьы азҭкаауамызт уажәы.

Ашьац иаҵәараҿы дышьҭан Ҭемыр иҿееиҵыхны, дшыҧсуаз дырны, инапқәа игәы ақәҵара дахьӡазшәа.

Уажәы уа гәыбылҩысгьы, ҵәыуаҩысгьы имаз Гәыблы заҵәык акәын.

Сабшан, иаашар мшаҧын...

АЖӘАБЖЬҚӘА

АСАС ҞЬАЛА

Наур даныхәыҷыз аахыс ақыҭа агәыбылра иман. Уа инхон иандыуи, иаб иашьеи, хаҵа имцацыз иаб иаҳәшьеи. Иара иаб, ақалақь аҿы иреиҳаз аҵараиурҭа даналага, иҵара бзиеи иҟыбаҩи рзы, убра, адырра ахьирҳаз, аусура даладыргеит. Шықәсқәак рыла, афилологиатә наукақәа ркандидат ҳәа ахьӡ иҿаҧсеитәит. Аброуп уи аҭаацәара дахьалалаз, рыҷкәын Наругьы дахьиз абраҟоуп.

Ажәытә зны, Амшын еиқәа аҿықә аҿы зшьапы ркыз ақалақь Аҟәа, ианакәзаалакгьы атәым жәлар аднаҧхьалон, урҭ рахьынтә имаҷҩымызт нхарҭас иалызхуазгьы. Убри аҟнытә, ара иуаҳауаз абызшәақәа рацәан. Зны аҧсшәа аҳра ауан, ақлақь аҿы аҧсуаа рхыҧхьаӡара анеиҳаз, нас абырзен бызшәа ҧшәымахеит,

ашьҭахь, аҭырқәшәа цәырҭит, ус-ус ишааиуаз, аҭыхәтәаны аҧыжәара аманы иҟан аурыс бызшәа. Аҩны анҭыҭ, ақалақьуаа урысшәан еицәажәагас ирымаз. Ахәыҷқәа рыбжьара ирҿакыз иаракәʒан. Убри азыҳәан акәын, Наур иаб лассы-лассы ихәыҷы ақыҭарахь дыздәықәиҭалоз. Иаргьы дгәырҕьаҭәа дааҟалон уахь амҩа даныкәлоз. Уа егьа дыҟазаргьы ақалақь гәхьааигаʒомызт, избанзар, ианду убриаҟара игәшәымшә ҟалҭон, убриаҟара жәахаа изылкуан, лара лаҟара дызҭаху даҽаʒәы дыҟамшәа акәын игәы ишинарбоз. Аҩныҟа данаалак, дыгәхьааиго далагон. Иаб иашьа Ҭарашьи иаб иаҳәшьа Асмаҭи мышкымзармышкы, дызқәымгәыҕуаз, ма ихахьы имааицыз акы анизаарымгоз ыҟамызт. Усҟан иара игәырҕьара аасҭа, урҭ аҳамҭақәа анирҭоз, ианду лгәырҕьара еиҳазшәа ибон уажәы, акыр аамҭа аныбжьала ашьҭахь. Абас, ақыҭаҽы иссирны аамҭа шихигоз, иан дкылҟьа даауан, уахыкгьы дрыламҧхьакәа, длыма ақалақь ахь дхынҳәуан. Иан данаалгоз, абжьааҧнеипш акәымкәа, еиҳа дихʒыʒаауашәа ибон, дшыгәхьаалгоз изеилкаауамызт. Адуцәагьы ахәыҷқәа реиҧш агәхьаагара рауеит ҳәа ихахьы имааицызт. Аха есымша ахәыҷра ауҟаху, усҟантәи аамҭа гәырҕьахә-лаша иахҷаҭны, агәалашәараҽы иаанхаз акакәны иҟалахьан уажәы. Уи амацара акәызҭгьы, иухысхьо аамҭа иузааннажьуа, инасыҧрамхоз, аха шаҟа шәытара угәы ианнаҭаз, ихьанҭаʒа, ихьааны шықәсыла иулымҭуа, ушьара уқәырҟьаны, умчқәа узеизымго уҟазҭо, аҧсҭазаара иацу егьырҭ агәнаҳарақәеи амыҟәмабарақәеи илахьынҭаны иухумгар ҟамло иҟамзар...

Зыхьʒи зыжәлеи еидкыланы зҳәара иалагахьаз Наур иаб, Аҩбатәи Аҵьынҵьтәылатәи аибашьра Ду ахь иҧхьан, хабарда днабжьахәаша дцеит. Ишырҳәоз ала, уи аброн иман, аха аҧсҭазаара змырҭынчуа, есымша еилазырҩынтуа аиҭашьыцреи уи иацу аҧсымҭәреи иҟарҭаз усуп ҳәа иазыршьеит намыс зманы, иааигәаны дыздыруаз гәыҧҩык. Раҧхьа лыҕра

иҭшаз, лыҷкәын еиҳабы изы илоуз агәырҩа хьанҭа лыпсҭазаара аркьаҽхьан, Наур изы адунеи аҽы зеипш дҟамлацыз ианду.

Егьа амш цәгьахаргьы, еилымгар ҟалаӡом. Убас ауп ауаҩы игәырҩа-ихьаа маҷ-маҷ амшеипш еихыгго, ҽнак зны игәы шынҭылашаауа, избанзар, апсҭазаара нымҭәаӡац, уи еиҳаугьы апсабараҽы ҳазшаз Анцәа акгьы изымхәыцит.

Наур ихәыҷреи иахьатәи иқәреи акыр еицәыхарахахьан, аха анкьа, данмаҷыз иоуз агәаҳәара иманы акәын, ақыҭаҽы игылоу аҩн ду ҳәа изышьҭаз ашҟа дшаауаз. Уажәы уа дынхон иаб иашьеиҭбы Ҭарашь. Дҭаацәаран. Ирхылҭыз рыҷкәын заҭәы Даур, Москва еиҳау амедицинатә ҭараиурҭа дҭан. Дгәыҕуан иара ила иабшьҭра ыӡрым ҳәа. Иаргьы ҷкәына еибаган. Пшрала, ҟазшьала иаб иҷкәынра ааугәалаиршәон. Ҭарашь иаҳәшьеиҭбы Асмат хаҭа дцахьан, бзиа дыҟан.

Уахык-ҩахак дрылапхьарц, абрахь иаб иашьа иҩныҟа данаауаз Наур, дара хаҭеи пҳәыси, ирыхшаз дналаҭаны, ныҳәа дук иапылоушәа ргәалаҟара шьҭыҭуан, иаргьы рыҩны ҩналашаауашәа ибо далагон. Ақалақьқәа еимаздо амҩаду данытҭны, қыҭамҩала иҽанааихоз, ақыҭауаа рынхарақәа игәы аздырҳауан, дреигәырҕьон. Игәы ҭгәырҕьаауа иаб иашьа игәарп данаадгылоз, деиҭаркызшәа, абра иибоз зынӡас аҽакхон. Ҭарашь лымкаала зегьы дреиҕьны дышнымхозгьы, игәара данааҭапшлак, амҩан дахьаауаз зеипш ибла иҭамшәаз, иҷыдоу пшӡарак даашьҭнапаауан.

– Ҭарашь, егьаҵьара снеихьазаргьы, абри шәашҭа аҟара ипшӡоу шҭак зымбацт, избап ҳәагьы сыҟам, – иҳәон, хәмаррак аҭамҭакәа. Ҭарашь дпышәырччо инаиаҭеикуан: Апсуаа «досуилаҭабаа – дилаҭыҵьҵьоуп» рҳәахьеит, убри ауп иухьуа, Наур. Ари уаргьы иуашҭоуп. Иугәалашәоу, шаҟантә ушьапы хырҟьаҟьа ашьац тата улаланы уҩхьаз, агәылахәыҷкәеи уареи «ҵьит» ҟашәҭахьаз, аҭәыргыла шәахыпахьаз? – Ҭарашь

ииҳәоз иауиашахымыз, аха иара еиҳарак абри анхара, уи зҭагылоу ашҭа игәалаҟара зышьҭнахуаз, урҭқәа рымацаразы акәмызт. Дара, хаҭеи ҧҳәыси, рҧазаҭә Даур дналаҭаны, ишиҧылоз ауп. Имашьына абжьы раҳаны, ашә ааимҧааны, иҧыларазы абарҭа ианаатҭаххуаз, лашарак рхибаауан Наур. Уи, иара гәык-ҧсыкала дызҭахыз рыгәқәа ирхылҭуаз лашаран. Ара иара иаара иазыҧшызшәа акәын зегьы шибоз. Аҧшәмацәа рла Хәдыш акәын зегь раҧхьаӡа иааиҧыҩлоз. Аҭыхәа ршәшәо, иҿагәыбзыҕуа, игәыдҧалара иаҟәыҭуамызт, аҧшәмаҧҳәыс дамыҭаҟьакәа.

– Ари ҳла, ҳара ҳаҭкысгьы уаара еигәырҕьеит ҳәа сыҟоуп, – лҳәеит ҿенак, ахыбаара аалырҧшуашәа дахлафааны. Аҳәарақәеи абат ҭынчи рлымҳақәа кыдырхха, рхы раҳаны, аҳәра иаҟәыҭны, ишҟа ааҧшра иаҟәыҭуамызт, рыхқәа ааишьышьаанӡа. Нас акәын иацҧыҳәаны аҳәра ианалагоз. Ихәыҷрамшқәа ракәымзар, ираҩсхьо аамҭа шамахамзар иргәаладыршәомызт, уи ақәыҧсычҳареи алахьеиқәреи ацын азы. Ҭарашь, Наур данааиуаз, инҭыкәкәа ицахьо ашықәсқәа рахь дагон. Иашьеиҳаб дхынҳәызшәа акәын игәы шҭгәырҕьаауаз. Дхәыҷхон. Гәаныла иашьа иҟәаҟәа дықәтәаны, рашҭа ахи аҭыхәеи дырхысуан.

Амш анеилгаз, икаииа ианыҟаз, Ҭарашьи Наури ашҭа ашәшьыраҿы еицәажәо инатәон. Иаарыкәыршаны, илаҧш ахьынӡанаӡоз, амшлашара еиҳа ираӡазшәа, еиҳа иҿыханы иҟазшәа акәын илақәа ишырбоз Наур.

Абас, ҿенак, Ҭарашь иашьеиҧеи иареи гәатабҕата ишеицәажәоз, «Волга» машьынак, ргәашә иадыххылт.

– Ари Асҭамыр иоуп, – иҳәеит Ҭарашь, амашьына аномерқәа дрыхәамҧшӡакәа.

Асҭамыри Ҭарашьи еиқәлацәан. Иуҳәар ҟалоит, иааизар аахыс еибабаз, еиҩызцәахаз ракәын ҳәа, избанзар, рҭаацәарақәа еизааигәаны инхон, мышкы ианеиҭанымиааиуаз ыҟамызт, ҭаацәарак реиҧш еилахәын. Дара ҟазшьала ишеизааигәамызгьы, реиҩызара иаҧырхагамызт. Ҭарашь уаҩы гәыраз дуун, мцык зҳәо, гьангьашрак злоу иакәмызт. Атәым

гәырҕьара иалагәырҕьоз хаҭан. Уажәы ақалақьаҽы инхоз Асҭамыр, дхәыҷы аахыс аѡсҭаара злаз, аха цәгьара зҭамызт аӡәы ҳәа дыҧхьаӡан. Убри азын акәхап, Ҭарашьи Асҭамыри реиѡызара хьшәашәарак аҭамҭакәа иахьа уажәраанӡа изааргоз.

– Уара, Ҭарашь, угәашә аркны ушҧатәоу, арахь уара уахь амѡа сшықәыз улаҧықәшәа иуанамҳәаӡеи? – иҳәан, Асҭамыр амашьына даатыҭит, дыччо.

– Узҭыҭзеи, уажәыҭәҟьа агәашә узаасыртуеит. Умашьына арахь иҭагал, – Ҭарашь иҽаарласны иҽынеихеит.

– Иахьала саҭашәымҭан… – Наур иахьгьы инапы ааиҟьеит, ҧсышәаҳәарак иаѡызаны.

Асҭамыри Наури ақалақь аҽы лассы-лассы еиқәшәалон. Уи аӡәы диҭаххар, акаҳуажәырҭаҽы акәын дахьнеиуаз. Цәаѡала абри аҭыҧ данаалон иара. Уа еиҳарак еизоз алафҳәацәеи, ихыбжа-ҽыбжаны амци аҭабырги еибарганы ацәажәара бзиа избози, иара ус жәабжь ҽыцк заҳар зҭахызи ракәын, аха уа инкыдгылон Наур иқәлацәазгьы, урҭ иреиҭбацәазгьы. «Брехаловка» ҳәа хьӡыс изауз абри акаҳуажәырҭа уадызхалоз, бзиарас иамаз – зегь еибадыруан. Тәымуаѡык, иахьада арахь иаднамгалац аӡәы дҟаларгьы, иаразнакы, абра ѡнаҭас иҟазҭахьаз аҭааѡцәа, иахьадагьы акырынтә ирбахьоу аӡәы иакәны, дара ртәык еиҧш дрыдрыҧхьалон.

Асҭамыр иажәа наигӡон: – Уахь снеиртә, зынӡаск аамҭа сымаӡам, саашәыдтәалар, саашәацәажәар шысҭахугьы, – ихы-иҽы шихаччац ихаччон Асҭамыр. – Ҭарашь, асасдахь дузаазгеит, абна, смашьына ашьҭахьтәи атәарҭа еиҳа еиҕьшьаны дҭатәоуп, аҧшәма дмааикәа сҭыҭуам иҳәеит, – Асҭамыр имашьына ашә даахеит.

– Володя, вылезай! – аӡәы ибжьы наиқәиргеит. Асҭамыр ибжьы зықәиргаз ахаҭа дааҳәарҧсарын, зцәа зхыҭхьаз иарҭмаҟ акы нҭеигәақәан, амашьана даатыҭит. Ҭарашь, Асҭамыр ицыз даниба, иааҵьашьашәа днаиазҭааит.

– Ари дабаумԥыхьашәеи, Лад иҽы дыҟанеи?!

– Здравствуй, дядя! – иҳәеит иҵытцыз ахаҵагьы. Дядя ҳәа зеиҳәаз Ҭарашьи иареи жәабаҟа шыҟәса ракәхарын ирыбжьазгьы.

Ҭарашь, аԥсшәа иазҳәаз ахаҵа дытцкьытцкьаишьазаргьы, инапы ааимихит.

– Егьа уццакуазаргьы, маҷк уԥсы ааиҵак, Наургьы акгьы ҵуам дааижьҵеи, ҳаидтәалап, ҳаибамбеижьҵеи шьҵа мызкы ирыҟәуп, – иҳәеит Ҭарашь, даара иҵахытцәҟьаны. Уи усгьы аҽехырцәажәара иҟазшьамызт, баша ԥсышәаҳәарангьы дцәажәомызт.

– Саргьы шаҟа исҵаху удыруоу, аха иахьа мҽеышоуп, чара мшуп, ԥьара сымцар ҟалом, – иҳәеит Асҵамыр.

– Ари иуцугьы, уахь дугома, нас? – лафшаҟә днаиазҵааит Ҭарашь.

– Уи уара дузаазгеит. Аԥхьа зны сара сыҽгьы дыҟан, иус даналга дабасҵахыз… Уажәы Лад дицәыбналаны, аҟалаҟь ахь дцарц амҭаду дангыланы данызба, иудыруеи, Ҭарашь кыр дихәар аасгәахәын, дузаазгеит. Арыжәтә мцахәыцәоуп амзар, инапы ахьы аԥссоит, изыҟамҵо акгьы зымбеит, зегьы дрызҟазоуп. Шәзымеинаалар, наҟ дуԥыруцап, – иҳәан, имашьына дынҵаланы аус наируит.

– Уааи, Володиа, арахь уааи, бзиала уаабеит! – иҳәеит Ҭарашь, инапы нархханы, Володиа аштахь дырԥшуа.

Наур Володиа димбацызт, аха «Брехаловкаҽы» зныкымкәа избахә иаҳахьан. Шьоукы иҽехәаԥхьыз рҳәон, даҽа шьоукых, азы дазымызәзәо гәамран изырҳәоз. Уажәы дахьихәаԥшуаз, аҭбатәиҟәа еиҳа ииашазшәа игәы инарбон. Алымт илаҽены, илаҟәа лашарак рхымҵуа, шәҵашәыхла еилаҳәаз ахаҵа, макьана зыуаҭыбжара ирхымсыц, имаха-ишьаха еибганы, абас рахәҵас аус идыруртә еиԥш зхы назгаз, идтәалара акәым, ила даирбаргьы иҵахымызт, аха ас лассы аҭныҟа ддәыҟәлар, Ҭарашьи иԥшәмаԥҳәыс Назиреи ргәы нхар ҳәа дшәаны иҽааникылеит.

– Иҟалеи, Володиа, Лад плохой человек, что ли? За-

чем ушел? – Ҭарашь, Володиа ашәшьырахь аҟәардә дизнаханы дыртәо, азҵаара наиитҵеит.

– Я его знать не хочу, – иҳәеит Володиа. – Он крохобор и все, – уаҳа акгьы нацимҵеит.

– Ари избо, амла дамкуа дыҟам, – иҳәеит Ҭарашь, Наур дааиҷаԥшын.

– Акрыздыруоу? – иныҟәырԍԍшәа аҵак ныҟаитҵеит Наур. Ҭарашь Назира илызҷеиҵын, даадәылтҵит.

– Ари иҳадтәалоу ахаҵа зныкыр дыббахьоума, бара? – илҳәарызеишь ҳәа даалԥеиԥшит.

– Лад иматҵԍ бзиахә иами, ара дабаҳзаанагеи уажәы? – лҳәеит, илгәамырԥхаʒакәа.

–Усбымҳәан.Дзакәызаалакгьы,дзеиԥшразаалакгьы, уажәазы ҳара даҳҵоуп. Сышәҵатәҟәа бынрылаԥшны, бгәы зыхшәахьаны иббо изалх, абыржәытҵәҟьа аҽеыкәабарҵахь днасышьҵуеит, – иҳәеит Ҭарашь.

– Аԍны ашьҵахь аҽеыкәабарҵа амоуп, зны ʒык науҟәҵәа, нас ҳнеидтәаланы шьыбжьхьагьы еицаҳфап, – Володиа диргәыбзыԛуазшәа акәын Ҭарашь дышцәажәоз.

Володиа иҵахшәа, иҵахымшәа дԍагылеит, аха деиҵатҵуамызт. Акы игәы ишазыҳәоз, деимырхха дшамаз ихыиҷесахьа иуанаҳәон.

– Акыр уаргәамҵуама, Володиа? Издыруада аʒба уакуазар? Иуҵахызар аԍы узаазгап, – Ҭарашь, Володиа иҵаххаз еиликаарц даҷын.

– Хорошо, водку, – сеиликазаап убоу ҳәа, гәырԛьарак наитҵасын, ихы-иҷгьы лашарак ныԛәлеит.

Абри амш инаркны, Володиа Наур иаб иашьа иԍны нхарҵас изыҟалеит. Аԥсны абжак еимыздахьаз, жәабала аԍнаҵаԛәарҷеы матҵԍыс ирыдыркылахьаз, ирԥырырцахьаз, аҽеазныхгьы иԥшәмацәа игәы рыхшәаны, дырмаабыкәа иианыжьны, игәеигәеиуа амԍаԛәа ирныз, хытҵакырҵак змамкәа аԛалаԛь иалахоз ахаҵа, абра Ҭарашь иԍны иҽеадкыланы дааиуан.

Ҭарашь иԍнаҵахьы имԍахытҵуаз рацәан. Дчеиԥьыкауаԍын. Агәыла инаиркны имԍахытҵлакгьы,

иара изы ныҳәан, патуқәҭаран. Иҧшәмаҧҳәысгьы, лҵьабаа шырацәазгьы, лхаҭа игәырҕьара ларгьы илгәырҕьаран. Даара еинааланы иҟаз ҭаацәаран. Володиагьы акыр иҽеиҭеикит. Ицәа пашәхеит, имаҭәа цқьахеит, аха дызчычахьаз арыжәтә изкамыжьит. Ашьыжь дшаагылалак аматҵурҭа дныѡналон, уа ирмазеины изықәгылан, иара похмелья ҳәа дзышьҭаз шә-граммк ауатка. Даҽынҭәаауа акәын ишижәуаз. Иҧсы ааҭалазшәа дааҟалон, имч инацнаҭазшәа, игәарҧханы иҽааирххон, нас ҭаҭынҟаҭак неиҽеикуан. Шьыбжьон, акрыфара далагаанӡа еиҭах шә-граммк наихәлеиҭәар акәын. Ахәылбыҽха еиҳа иҭахрақәа рацәахон. Шә-граммк иаҭәеишьомызт, имаҷишьон, ѡышә грамм еиҭамзар акәын, аха убри ашьҭахь дшыҟәындҟәындуаз, сааҭыбжак иахымгакәа ииарҭа иҽахьнықәижьуаз ацәа дагон. Аиашазы, Володиа абас арыжәтә иҽшадицалозгьы, даашьаѡымызт, идуҭаз акы узавымбо, ишахәҭаз инаигӡон. Дуасҭа бзиан. Аҳаблаҽы ҵьара уасҭатәык анрымаз, мышкаҟара Володиа дҳауҭар хҭахын, ҟаҭатәык ҳамоуп ҳәа, аҳәара изыҟарҭон Ҭарашь. Уи Ҭарашь игәы иахәомызт.

– Ари драхәны дсымоу ҵьышәшьома, дызҭаххо зегьы дрыҭо? Сиазҭаап, мап имкыр – дыжәга, амала, ѡыжәга ҭәыцак еиҳаны, ани дызчычо ашкәакәа ишәымҭан, иусутә далгаанӡа, – ҳәа, ргәырҽаниҭон. Нас, ахәылбыҽха, Володиа дышҧахынҳәришь ҳәа, хьаас диманы, аѡны аҧхьа дтәаны дизыҧшуан. Ихәы ҧханы изыҭәахны иҟан есқьынгьы.

– Иди, Володя, поужинай, - иҳәон Ҭарашь. Днеиҽаҧшуан, игәалаҟара шыҟоу еиликаарц. Иҟан ишьапы дзықәымгыло данааузгьы, усҟан иара аҧшәмагьы дибомызт акрыфарагьы игәалашәомызт. Ани дзыѡнарҭаз алампаѡны дыбҕаҕо днадҳалон. Ашә ахьаҽаз дақәшәомызт. Днапыршьышьуа дышнеиуаз, амаа инапы инаҽашәон, имч азымхо, зны дадҳало, зны дыхбыкьуа, ишакәхалакгьы ашә ааиртуан. Аѡныҟа даныныѡналоз ашә аган данымҟьар ҟаломызт,

нас дбырбыруа дышнеиуаз, иҽекамыжькәа, ииарҭа иҽеныҟәижьуан, ацәагьы неихаҧон иаразнакы.

Ҭарашь ас Володиа данибоз, акыр игәы дрыцҳанашьон, игәалаҟара бжьысуан. «Иараби, абранӡа ихы неигартә, изакәытә мыҟәшәатәузеи дзыниаз, – ҳәа игәы иааҭиҳәаауан. – Ауаҩытәыҩса дызҟәымшәахьац арбану? Егьа рыцҳара ыҟоуп ари адунеи аҽы. Умч мхозар, урҭҟәа ула иамбар, иузымдырыр акырӡа еиҕьуп», – имаҽа илахь инадкыланы, Володиа изцәыригоз ахәыцраҟәа дынрылалон Ҭарашь.

Володиа данидикыла ашыҟәсазы, Ҭарашьраа аура бзиа роуит. Рҵьыҟәреи рца ишазымкуаз рбон. Ирыӡбеит Володиа дзыҩназ, ҭуанда иҟаз алампаҩны аҟьырсҭаҟәа аҕәы рыҟәҭаны, аҵьыҟәреи ыҟәрыҧсарц. Рыгәҭакы Володиа ианиеиҳәа, еиҕьуп даҽа цак ҳаргылар иҳәеит, аха хәажә быцала акәымкәа, ҟдыла еихасаны иҟасҭоит иҳәеит. Аҟыдҟәа ахьиоушагьы иеиҳәеит Володиа. Лад иҭаҟа алҭлаҟәа ҧыҟҟаны аӡмыжь иӡаажьылоуп иҳәеит. Уи иара ишиҟаҭамҭазгьы иирдырит. (Лад ҵьыргәалҩнык иргылар иҭахызаарын.) Ҭарашь ал маҭәахәыс дазыразымхеит, аха Володиа агәра ииргеит, алҭла аӡы акыр ианӡаау еиҳа ишеилало, ахәаршы шзаламло.

Лад Ҭарашь ибзиараҟәа, иҵьабааҟәа зныкымкәа избахьаз, дыззыҳәаз мап ацәимкит. Володиа раҧхьа аҟыдҟәа ирҧшшеит, ицәит, ишьалашьынит. Зегьы анеиҟәиршәа, алакациатә ҭаргылаҟәа азыҟаҭаны, еихасаны аца нахаиргылеит. Ал аҧшшәы иара усгьы иҧшӡоуп, аҭла ҟаҧшь ҳәа изышьҭоу иаҧнагартә иҟоуп. Уи азмырхакәа, Володиа алакгьы ахьишьит. Ҭарашьраахь имҩахыҭуаз зегьы иаразнакы абри аца рылаҧш иҭашәон, иргәаҧхон, шьоукгьы ҽымҭ иаҭашьыцуан. Ҭарашь иҧҳәыс еилыҷҷа Назира, аца ашә агәҭаны Володиа аҽеимаа икыдлырҭеит, алаҧш аҟәнагарц. Иагьанаалеит иара.

Абас, хәыҷы-хәыҷы, Володиа аҩнаҭа далахәыланы дҟалон. Иҟаҭатәыз, игатәыз, иаагатәыз шьҭа

иаҳәалатәʒамызт, иара зегьы еиликаауан, зегьы идыруан.

Ҭарашь ақыҭаҽы унеишь-уааишь ҳәа зарҳәоз хаҭан, ихьʒи ижәлеи еидкыланы акәын ишырҳәоз. Ӌьара еилацәажәарак, ʒбатәык аныҟаз, иара дмааикәа иалагомызт. Дыздыруаз, дызҭахыз рацәан ақыҭа анҭыҭгьы. Иуҩышьа хәыҷи-дуи хнахуан. Ас иҟаз ауаҩы иӌьабаагьы рацәахон, уск зламыз аамҭак аӈшаара изымариамызт. Егьа иусқәа еилахазаргьы, аʒәы изы иҽыӈхьеикуамызт. Иара ақыҭа иагәылсны ицоз амҩаду азааигәа дынхон. Аиасцәа рацәан. Рыӈсы ааиҭаркырц, иаацәажәарц имҩахыҭуазгьы убарын. Аӈшәма дыҟамзаргьы, шамахамзар, Назира аҩны дҟалон.

– Назира, бхаҭкы, бус баӈысҟьоит, избоит… ʒыхьшәашәак аасӈыбгаландаз абранʒа, – агәашә дадгылон дʒышʒа мҩасҩык, аҭакардаршабаны. Ҷкәынцәақәакгьы ирымҩатәны ҽырҭуан Даур данбаауеи ҳәа. Даур Москва дызҭаз аҭара далгахьан, аха уажәы аамҭала уа дынхон, аординатура дахысуан азы. Даараны дшыҟаз здыруаз иҩызцәа ракәын иазҭаауазгьы. Арахь, ӈҳәысума хаҭоума иаамҩахыҭуаз, Володиа данырымбалак:

« – Ҭарашь, усас ҟьала дабаҟоу?» ҳәа иазҭаауа иалагон. Уажәы дызусҭаз абас еиӈш ахьʒ ҷыда Володиа аӈхьаʒа изҭаз дыргәалашәомызт, аха зегьы иргәарӈханы акәын ишырҳәоз.

Даур мчыбжьык иусураҽы иҽрымхны иҩныҟа дшаауаз, Наур иахь дымҩахыҭын, уажәы машьынала еицаауан. Амҩа ианықәла, рцәажәара еиҳагьы аҽӈнартын, ражәа аангылашьак рзамҭаʒо иаауан. Даур Москватәи иусқәа, изанааҭ рыҽрылеигалон изгәамҭаʒакәа, Наур араатәи ажәабжьқәа изеиҭеиҳәон. Володиагьы дигәалаиршәеит.

– Ииашоуп, инапы иазыҟамҭо акгьы ыҟам, аха ауаҩы кыдыгәгәала есымшагьы дшәарҭоуп, уааигәа дыҟамзар акыр еиҕьуп, Ҭарашь шаҟантә иасҳәахьозеи, аха иара ииҳәац иҳәоит: «Ауаҩытәыҩса ушизыҟоу алоуп иаргьы дшузыҟало, уицәымшәан», – ҳәа, сара сгәы

иртынчуеит. Иара иеиԥш згәы цқьоу, зыԥсы цқьоу, намысла иҟоу, уаҳа ҽакала дзымхәыцуазар акәхап, аха еснагь агәеанызаара умазар еиҳа еиґьушәа збоит, уаргьы исҳәаз уназхәыц ҳәа иасҳәеит, – иҳәеит Наур.

Дук мыртцыкәа Ҭарашь игәашә инадгылеит рмашьынагьы.

Хәдыш цәалашәарак шаиуз мѡашьо, агәашә аҽы ирзыԥшны игылан. Рапхьа Наур инаидԥалеит, аха нас инаидҟьан, Даур ишьапы аихгаха инамҭо, илакьҭо икәшо, ԥхьаҟа дашьҭуамызт. Уи убриаҟара еигәырґьон, ихышхытцәоз агәкыра аназаанымкыла, иаатцарын, ашҭа ҭбаа-ҭыцә иҭакәшаны, игәыдԥало, ииаидтцуа, аѡныҟа днанаԥхьон. Володиа илампаѡны ашә ааиртын, ахышә дылагыланы, ашҭа иҭалоз дырзыԥшуан. Даур димбацызт, иҵбахә акәын иаҳахьаз, аха Наур уажәы дауибахуаз, уи ара ԥшәымак диѡызан. Володиа иааиз рыгәхьаа мкыкәа, шьҭахьҟа деиҭатцын, ашә ныдитцеит. «Ихьзеи ари, зынҵаск дагаҵаны дыҟоума сизеилымкааua?!» – ааигәахәит Наур.

– Володя, что, не узнал меня?! – иаарҷацаны ибжьы наиқәиргеит.

– Узнал, узнал, – ибжьы гәрымны аѡныѡнытцҟантәи иааѡуан. – Они на свадьбе, – иҳәеит, уаҳагьы ишьҭыбжь имыргеит, дагьдәылымтцит.

– Уиҟәатц наҟ, ижәны дыҟазар акәхап, дабаҳҭаху, – иҳәеит Даур.

– Уааи, иргылаз аца усырбоит, – иҳәан, Наур аѡнқәа рыбжьара шыҟоу иҷынеихеит.

– Аиашазы, уамакала иԥшҵаны иҟаитцеит, – Даур игәарԥханы дахәаԥшуан. – Акьыба акәымкәа, амардуангьы аҽаҟаитцазаап, ҽыла укыдлартә иҟоуп, – дԥышәырччон Даур.

Ус ишгылаз, ҵтара иааиуаз агәылаԥҳәыс Мака даарыхҭыгәлеит. – Диида! – лҳәеит дгәырґьаны. Даур лнапы ыргьежьуа днеиԥылеит. Лыѡныҟа иналмыԥхьар лымуит. Лхатцагьы Ҭарашьи Назиреи ахьцаз ачарахь дыҟан. Лхәыҵхбыцқәеи лареи ракәын аѡны

иахыз. Аиашьеи аиаҳәшьеи Даур данырба, Анцәа ирзааишьҭыз аҵә иеиԥш акәын ишихәаԥшуаз. Урҭ уажәада дрымбацкәа иауҟахыз, егьараан ирччахьан, ирхәмархьан, аха уажәы раԥхьа дтәан аҳаԥыым. Москва аус зуаз аҳаԥыым ду (макьаназы адураҟынҵа дымнеицызт, аха дара ус ргәы иднарбон.) Рангьы даазԥәылаз хьааԥәак ддыргәамҭуан, шьҭа Даур дшихәшәтәуаз агәра ганы иҟан. Ахәыччԥәа рызҭаарԥәа ирхаргаланы ишыҟаз, иԥхатҵәытҵәараҵа асаанԥәа ирынҭаны, Мака аилаҵь ааганы аишәа иааԥәлыргылеит. Ахәыччԥәагьы налыцхраан, фатәы-жәтәыла иаадырҭәит. Ццакыра рымамызт, ҭынч акрыфара иаҷын. Ирҳәашаз усгьы ирымҭәомызт, шыԥәсык еибамбацыз аишьцәа рԥацәа. Ражәа егьа адунеи иакәдыршаргьы, Ҭарашь иашҭахь ихнымҳәыр ауамызт. Уажәы ацәажәатә рызҭоз Володиа иакәын. Уи жәабыжьк анихырымҳәааузе ыҟамызт.

– Назира ачарахь дцааҵа Володиа уаткак изылымԥшаакәа дыҟам, иахьала ихабаргьы симырбац, – лҳәеит Мака, Наур иахь лхы нарханы. Наур Володиа иҟазшьаԥәа ахьидыруаз азыҳәан.

– Ажәакала, ачефир аршра быԥәымшәеит, – Наур, Макеи Даури даарҷаԥшит.

– Ари изхара ауатка зыршуада, сасцәак рхәы ҳәа инаԥхьаҳкыз, иара изы иҳазцәыргом. Амытцҟрышь, зныкыршыра иара изхоит, аха уигьы ҳамҭәоит. Ишыжәбо, Ҭарашь исас ҟьала ѡ-ҭаацәарак ҳихәом. Иара инаихәлаимҭәар хгарҭа имоуа, аилагацәа реиԥш дааҟалоит. Усҟан ачефир изҳаршыроуп. Уигьы иара иоуп иаҳзырбаз, мамзар аршракәым, ахьҵгьы ҳмаҳацызт. Убри дааиԥәнакуеит. Саргьы схы алатҵаны сцәажәоит, аха дызцьабаау Назира лакәгәышьоуп, – ҳәа лажәа даалгеит Мака.

Даур дахьтәаз дааҳәатҵәыҳәатҵәит. Иаҳаз шигәамԥхоз ѡашьомызт. Наургьы Мака лажәа инацитцарц избеит.

– Хәылбыҩехаказ саан, – ацәажәара дналагеит Наур, – ҳахѡык ҳнеидтәалан, уаххьа ҳәа акраҳфеит,

ҵәыцақәакгьы аҳардан иалхыз аҩы аанаҳкылеит. Афҩы лаҳалаҳауа, ахала ахы узыржәуаз аҩы, Володиа ишиҵахымыз ҵәыцабжак аҟара ижәын, наҟ днаханы иныҟәиргылеит. Сара дааҵьасшьеит.

– Уи ашкәакәа дазыԥшуп, ишиоуагьы идыруазар акәхап, ус аныҟаитҵах. Досу ҟазшьак, шьцыларак рымоуп. Ус Анцәа дишеит, нас… – Ҭарашь Володиа даахьаиршшеит. Иара ҳаԥхьа акрыфара далган, ауаҵьаҟ азааигәара дтәаны аҵаҵын ахара даҷын иқәхәлацәгьаны. Сара сааижьҭеи дагьсылацәажәомызт, илаԥшгьы сыҟәиршәомызт. Дшеилыскаауаз ала, смыцхәны сибон. Иҟалап, Назира дахьҳхатҵгылаз, лзыԥшра ахьиҟәшәаз даргәамҵуазҭгьы. Усгьы лара лакәын ауатка изцәыргара изыдҵаны иҟаз. Ахәыҷы ацәымҳа аниҷаркуеиԥш, чеитҵәцак азна ауатка наилҵар акәын, ашьҭаларахь деихааҧа. Акрыфара ҳалганы ҳҩагылон еиԥш, ҳгәылацәа Маҵьи Ҵьарнаси абарҵа иаатҵалеит. Назира ҷыц аишәа архиара далагеит, саргьы срыдымтәалар ԥхашьаран. Ҩаԥхьа ҳнапқәа ааҳаҧәҧәан, ҳнеидтәалеит.

– Володиа, уааины абра утәа, – Ҭарашь ԥсышәалакәын аԥсшәа ззеилымкааауаз Володиа дышиацәажәоз, аха аҟәардә ахь ирххаз инапы иеилнаркааауан иеиҳәаз иаанагоз. Избон Володиа атәара шиҵахымыз, аха иҷааркьаҳәшәа даатәеит. Ҷыц имҵагылаз ихәы днацрыхан, иҷееиқәыршьшь дтәан.

– Валодя, ты большой мастер, у тебя золотые руки, – ҳәа, иааиз агәылацәа Володиа ддырҷехәон. Иҟәаҟәа инас-насын: – молодец рҳәеит. Володиа гәахәарак имныркәа, ивара реиарханы дыштәац дтәан, ишьапқәа еиҷаԥсаны.

– Ара, ишыжәбо, иеидтәалоу ҳара-ҳара ҳауп, ҳхәыҷаахыс аиашьара ҳаибаргоит, сасы шәыҟам. Итәымны иҳадтәалоу Володиа иоуп, суҳәоит, Ҵьарнас, иныҳәаҷа сзаанукыларц, – иҳәеит Ҭарашь, лаф ажәамкәа, гәыкԥсык ала.

Игыланы Володиа дырныҳәеит. Иара дтәан, икараха иҟаз аʒә иеиӷш, хрыжь-хрыжь днырҽаӷшуа. Избон рныҳәаҽақәа имӷан ишықәымлоз. «Шәқьаф ҟамлаʒои, шәызхара шәзымфаʒеи, шәанбеимпуеи?» – абри акәын илаӷш иаҳәоз. Агәылацәа анца, Ҭарашь сиазҭааит, – Наур иажәа анагʒара даҽын. – Володиа ҽыц дызуртәеи, акрифахьанеи? – ҳәа.

– Уара, бзиа збаша, уи кыршифахьаз уара уакәын издыруаз, Мыӵьеи Ӵьарнаси уи абардыруаз, усҟан ара иҟаʒамызтеи? Дара анцалак рхәыцха дахаҳартәо ӵьыршьаргьы амуаз, – иҳәеит Ҭарашь.

– Уаб иакәын аҳақьым изанааҭ зырҭатәыз, иара иаҟара ауаҩы изыразу иӷшаара уадаҩуп, – иажәа хиркәшон Наур.

– Даургьы иаб иҟазшьоуп имоу, – иҟәаҟәа лнапы нықәылшьит Мака. Ихәыҷраахыс дыздыруаз агәылаӷҳәыс, иаара дшеигәырҕьоз ҩашьомызт.

Абас, Наури Даури агәылара итәаны ишеицәажәоз, аамҭа цеит, ачарауаагьы хынҳәит рыҩныҟа.

Ҭарашьи Назиреи дыррак рымаʒамкәа, ргәырҽанымкәа рыҷкәын дахьырзааз, ргәырҕьара ҳәаак амамызт.

Азныказы Володиа дыргәаламшәакәа, ҽыцла аишәа инахатәеит Ҭарашьраа рҽы.

– Ҳаи, иабихәа, исыхьзеи?! Володиа дышӷасгәаламшәеи? – Ҭарашь дааласны абарҭахь даадәылҭын, ибжьы наиқәиргеит, крыфара дааирц азы. Ихабар анимба, ишьҭаларҭахь иҽынеихеит. Днеизар, ихы изымдыруа, дбарӵьеиуа, ииарҭа дықәжьуп. Асҭәҟьа димбацызт азы, Даур диӷхьеит. Даур, ҳақьымк иаҳасаб ала Володиа дихәаӷшит.

– Умшәан, баба, усас ҟьала уахала акгьы шимыхьуа агәра усыргоит, - иҳәеит, иаб дихәаччо.

– Сгәы ааурҭынчит. Дсыдыӷсылар изураны иҟааз? Аиашазы… Анцәа шәышықәса днашьҭы… абас иахьадагьы схахьы имааицызт… Имҩаӷгара шӷаҟасҭари ҳәа

сызлахәыцрыз, иара аубыцьыр, митәык ауеихытцхуа, арыжәтә ахәажәцәа иханатцеит амзар... Уаала, дад, ҳхәы мыхьшәашәакәа иҟам, – иҳәан, иҽынеихеит.

– Уара узыхзызааua Володиа, дсысмҟааu цьумшьан. Ани аԥҳәыс мҽеи, аԥҳәысеиба лҽы дыҟамкәа ҟаларымызт, ҳалаԥш данытцытц, – диқәызбуашәа ҿаалтит Назира.

– Избоит Лад иеиԥш ддәылцаны дкасцар мап шыбымкуа. Усҟан лассы-лассы ауаткаршрагьы быԛәшәарым, ачефиргьы ҟатцатәыс ибоурым. Агәҽыгь бамгазои? – иԥҳәыс длызгәдууа даалафит.

– Баба, уи ида ԥсыхәа шәымамкәа шәыҟоума? Дабашәҭаху апианица. Дызтәыз дырхашҭхьеит, рыԥсгьы ршьахьеит. Ас, иара иеиԥш иҟоу ааза́м, арахәгьы иузадкылом. Арахә ма рыхшара рааз́оит, ирыхьчоит. Баба, сара усырҟәышуам, аха аз́әгьы дызҭахым, аз́әгьы ииҭахым ауаҩы, ианакәызаалакгьы дшәарҭоуп. Ԥарақәак наиҭаны нак дышәԥырыжәга, сангьы лыԥсы лшьап.

– Арыжәтә дыԥхасҭанатәуеит акәымзар, Володиа уара ишуҳәатцәкьо дыҟаз́ам, – Ҭарашь Володиа дихашшааuан.

Мышқәак рышьҭахь Даур Москваҟа дцеит, агәылаԥҳәыс Мака илыхәашаз хәышәқәак нылзылиҩаан.

Володиа изҭцаара макьана из́бамызт.

– Сааиԥеиԥшып, дад, зынз́аск иахирҟьо далагар, мҩамш ҳәа дызлааз амҩа днаныстцап, – иҳәеит Ҭарашь, Даур данынаскьеигоз аҽены.

Шыԛәсԛәак раԥхьа, Наур, иаб иашьа имхы атцыхәаны, дача ҳасабла адгьыл изалихын, ирлас-ырлас даанагалон. Ҩнык ҭаиргылаанз́агьы аҟатцатәқәа рацәан. Ашәыр, ашҭа зырԥшз́о атциаақәа инадыркны аиҭаҳатә иман. Адгьылгьы ҭахкаатәын. Ажәакала, инымтцәаз́о ақыҭа усԛәа иаԥхь ишьҭан. Абарҭқәа зыҟаитцоз ихәыҵқәа рзыҳәан акәын. Ирызҳацԥхьаза дареи иареи рҟазшьа рҽеивыргон. Ԥсыхәас иаман иибоз ақыҭакәын, иҭахын агәыбылра диркыр. Ажәакала, дшәон, ихәыҵқәа аԥсуара иацәыхараны иҟалар ҳәа.

Ҽнак, Ҭарашь ашҭа ашәшьыраҽы Володиа дидыртәаланы, ҭынч акы иаҳәара даҽын. Иара, Ҭарашь дизыʒырҩуа-дизымʒырҩуа узеилмырго, амҩаду нырцә, адгьыл ҽыгәрахь, амандаринаҭра ахьыҟаз илаҧш кыдҭаны дыҧшуан.

Ус, Наур машьынала ашҭа аҽаҧхьа данаадгыла, Ҭарашь ицәажәара ааникылан, агәашә изааиртырц иҽынеихеит, Володиагьы дҩагылан, урҭ дырзыҧшуан.

– Ари, усас, ахаҭгыларагьы иурҭахьазаап, иудыруеи уаҧхьаҟа акы узилхыргьы, – даалафит Наур, инапала Володиа утәа ҳәа ирбо.

– Ну, я понял тебя, дядя… пойду, – иҳәан, агәашә ахь иҽынеихеит, Наур уаҳа зҽлымҳарак изыҟамҭа. – Худыш, Худыш! – ала днаҧхьеит. – Аала, аала, – иҳәеит.

– Ари усас ҟьала дануҧырымҭʒа, ҧсышәаҟәакгьы иҭаҟәазаап! – дааҵьеишьеит Наур.

– Макьана арыжәтә мыжда дзаҟәымҭыц акәымзар… - уаҳа иажәа иацимҭеит Ҭарашь.

Хәдыш аҭыхәа ааршәшәан, раҧхьа аҽаанкыланы ишьҭаҧшуан, сиццару сицымцару ҳәа ихәыцуазшәа, нас инаишьҭалеит, аха агәашә аҽы ианнеи, иҭымҭыкәа, агәараанда иаваланы ишнеиуаз, аганахьшәа игылаз амжәарбаҕь аҽы аҽааннакылан, ашьапы иааҩахан, ашьаҭа аʒы нахьнаркәкәеит.

– Абыржәы уанааиуаз иаҳцәажәоз удыруандаз, – иҳәеит Ҭарашь, иашьеиҧеи иареи ашәшьыра ианаатҭатәа. Наур дшааиз збаз Назирагьы даарыдгылеит.

– Володиа ишьапы бзиан, – сынтәа ҳаураҟәа ргарҭа ҳмоуа ибзиахеит, ҳмандаринаҟәа ракәзар, ихьыдхәа ирҽоуп. Сынтәаҟара аҽаҩра аанамышьҭыц. Ауааҳә ҟасҭарым ҳәа сыʒбеит. Володиеи, сареи, сыҧшәма-«хәыҷи» ҧшьаала иҽаҳхлап…

– Саргьы мышқәак саашәыдгылап, – иҳәеит Наур.

– Аха уманы уҟалозар, азамана, – мап ацәимкит Ҭарашь.

– Нас, Володиеи уареи еибышәҳәоз арбаныз?

– Ҧшӡала, сынтәа ҳмандарина маҷ аҭныҭраны иҟам. Володиа иҵьабаа рацәоуп... исыӡбеит, ахәҧса анҳаулак, хәҭак аалхны, Володиа иѡныҟа далазгарц, ҳамҭақәакгьы изаахәаны. Ижәдыруеи иҧҳәыси иареи еинсраалар... ихшара ибап, дырбап, иҧсаҧоуп, – абыржәы Володиа иҭаацәараҿы днеизшәа игәы иарбаны акәын дышцәажәоз Ҭарашь.

– Нан, Наур, уҿаҧхьа аҭамзаара шьҭасҭоит... Ари, уаб иашьа, Володиа дааҳаднагалеижьҭеи, избахьоу иакәӡамкәа даақәгылт. Иӡны иҟаз иашьак даазшәоуп дшизыҟоу. Абри акы инарҟаҭоит, инарҟаҭоит акәым, даржагьаушәа збоит, – есымша аҭынчра аазырҧшуаз Назира, лгәы лыҭцыхх акәын дышцәажәоз. – Ҳмандарина ҿыхны иаҳҭиаанӡа наҟ ддәықәҭца ҳәа сиҿуп... иара ииҳәо убоит, нан. Ари Анцәа дызмам ауаѡы, ихы иҭамшәара, иимгәаҕьраны иҟоу арбану, – дгәамҭуан Назира.

Иааит ҿаѡраҭагалара. Аиашазы, Ҭарашь иашҭа уааҭалар, угәы азҳауан. Володиа иргылаз аца ихырѡежьаа ҵьықәреила идырҭәхьан. Макьана зцәырҳәра иахьымӡацыз аҧшцәала хырқәацәааны абарҭа иҭаҧсан. Ачанқәа ҳарданжьыла ирҭәны, ихәаны аѡцара иҭагылаз, агәашә ушаадгылалак, илаҳалаҳауа уҧынҭа иааҭасуан. Калаҭла игылан, аҭуан иқәрымҧсацыз, аӡынҭәагәаѡа. Аѡнқәа рыбжьара убжьыҧшны иубон еизга-еизганы еивагылаз аҧҳәҿаҳәарақәа, дук мырҭыкәа иҧҳәаҟәаны, ицәыѡѡажәхахьаз аҭлақәа, даҿа ҧшрак рхазҭараны иҟаз. Амандарина, ишырҭихьазгьы, аѡны азыҳәа иааныркылаз, иахьышьҭарҭара иазхәыцуан уажәы. Хазы еиқәыршәан Володиа иҭаацәа рхәы. Реидарақәа убриаҟара ихьанҭан, амѡан изырманшәалоз ракәны иҟамызт, аха Ҭарашь ус иҭахын. Володиа, урҭқәа иара иусӡамшәа, акгьы ахиҳәаауамызт, хырѡы рзыҟаиҭон.

Мчыбжьык ала амѡа иқәлараны иҟан Володиа иҭаацәа рахь, Ҭарашь ахаан дахьымнеиц акәым, зыхьӡ имаҳацыз ақалақь Чебоксарҟа.

Ҭарашь аныҳәагатәқәа шыҟаитҵозгьы, Анцәа иахь дышныҳәа-ныԥхьозгьы, иажәа «зегь зымчу» шалеитҵозгьы, ииҳәоз-ииуаз дааразa агәра иго дыҟамызт. Иаб иирбаз, дзышьцылаз ҟатҵо дааиуан. Ажәакала, иара иазгәаҭаны иман, ауаѡылаши ауѡеиқәатҵәеи адунеи еицырзеиԥшны ишану. Аԥхьатәи дуԥылар – абзиа узыԥшын; аѡбатәи – апапантҵҟәыр. Цәаныррала еиликаауаз рацәан Ҭарашь. Зны сыла ԥрит иҳәарын, даҽеазны алаԥықәшәа соуит иҳәон. Ицәымгын ила аныԥыруаз.

– Машәырк ҟамландаз, бзиарак Анцәа иҳарҳа, – ҳәа ибжьы аатигон, аԥшәмаԥҳәыс лыда иааигәа уаѡы даныҟамыз. Ларгьы «амин!» ацылтҵон, измааназ лдыруан азы.

Уатҵәы амѡа иқәлараны иҟан азы, Володиа шәграммк рыда идрымгалеит ахәылбыха. Ирҳәарахқәа изышьцылахьаз, ирҭахыз анырмоу, ддыргәамтҵуа иалгеит. Ибжьы ҭымгацәакәа даґьуан, дыцәҳауан, дындәылтҵуан, дныѡналон илампаѡны, аха данґьазкы, аиарҭа иҽенылаижьын, дыцәеит.

Ишшара ишахьаны, дкаххаа дааԥшит Ҭарашь. Аԥенцьыр икыдыршәылаз аԥарда днахан, адәахьы днаԥшит. Рҳәараҳәа руак ахы агәашә икылнахын, ан ааин, ахаҽы арбзара иаҽын. «Ани ахшареи...» – игәы инҭиҳәааит Ҭарашь. Володиа ѡыцьа изґабцәеи ичкәыни реиԥылашьа дназхәыцит. Аамҭа шьҭа азынрахь ишнеихьазгьы, ажәѡан цкьан, аҳауа зѡыдан. Ҭарашь дѡагылан, макьана иѡнытә маҭәаҳәа неишәитҵан, асоф дныҟәылеит. Днаԥшы-ааԥшит, Володиа шьҭа дымгылацкәа дыҟам ҳәа агәра ганы, аха ихабар ҵьаргьы ибомызт, уи макьана иҟьышә ырмаҷыхәуа, ацәа далан. Аматҵурҭаҽы Назира фатәык аҟатҵара дшаҽыз ѡашьомызт, уантәи шьҭыбжьқәак дәылтҵуан. Хәдыш, Ҭарашь асоф дыҟәгыланы данаба, аԥхьа атҵыхәа ааршәшәеит, нас ацәа инҭасын, иааҟутҵәыут. Ауҳәцәа иныҟәтәан, ахы раҳаны изыԥшра иалагеит. Ус, иѡатҟьан, амардуан инаҽалан, асоф

ахь ихалт. Ҭарашь дахьгылаз ишьапқәа ирықәҟьашо, зынгьы инеиҽаҧшуа, даргәыбзыҷуан.

– Хәдышхеит, макьана амҩа сықәымлаӡац, уара уажәнатә сыгәхьаауго уалагахьоума?! – ахы ааиршьышьит Ҭарашь. Асоф дналбаан, аматҷурҭа абарҭа дныҭалеит.

– Ҳаи, аҭәыршы ҭарыкшааит, уажәы иубахуа закәызеи? – даагәамҭит Ҭарашь, аматҷурҭа дыҩнамлацкәа.

– Иҟалазеи? Иуҭалазеи уажәы, амҩа уанықәгылоу аамҭазы? – Назира аҩнеиҩныҭҟантәи дааиҧылеит. Лыҧшәма амамеиқәара ихаҧаны дгылан. Назира аханатә еилылкаахьан лхаҭа дзыргәамҭыз, аха шьҭа, сыла ҧрит ҳәа дшаанымҽасуаз лдыруан азы, уи ихахьы иааимгарц, ишьара дықәларц, лызҭаара аҭак дазымҧшыкәа лажәа инацылҭеит:

– Егьараан ула ҧырхьеит, егьараан уажьахьеит, хьаас иумкын, сара сыҧхыӡқәа бзиоуп. Володиа итәы сызуаҳәом, аха уара лыҧхала ушыгьежьуа здыруеит. Угәы ишҧаанагари, ус еиҧш агәрагара сымамкәа сыҟазҭгьы, адунеи аҭкарахь ушьҭра сақәшаҳаҭны сҟаларызу? – зынӡак хьаак лмоузшәа акәын Назира лхаҭа дшиҽаҧшуаз. Ҭарашь ихы даацәыҧхашьеит.

– Бара биашоуп, сыҧшәма хәыҷы, - ибжьы аартатаны, бла хаала иҧҳәыс дналҽаҧшит. Дҭазлаҳаз ашәшьы наихҟьан, ихаҽы аалашеит.

Наур агәашә дадгылаанӡагьы имашьына абжьы аргара далагахьан. Володиагьы дҽыхахьан, дцәысжьысуа илампаҩны аҧхьа дгылан, ҵьара ицо исахьа имаӡамкәа.

Шьыжьхьа ҳәа ахацәа какалк ааицыркырц иааидтәалеит. Ҭарашь уаткала иҭәыз фырҵьанк аашьҭихын, дҩагыланы рымҩа дақәныҳәеит. Володиа имҭагылаз иаҭәца инаниҟьан, ифырҵьан дынҩахеит. Аҧшәма исас ҟьала ажәак мҳәаӡакәа, иаҭәца иҭаз ажьаҷь уатка раӡо, акыр иҽадырхаланы иҭаирцәуан.

– Уаҳа аажәӡом, Володиа. Больше пить не будем, – ииҳәаз аурысшәахь иааиҭеигеит Ҭарашь.

Назира амҩаныфа ҳәа илӡыз ачашәқәа рызҭаҭара даҿын.

– Литрак ажьаҕьуаткагьы ҳазҭаргыл. Адәыҕба ҳахьҭоу уаҩбзиак дҳақәшәар, аҧсуа уатка агьама иҳарбап, ҳалеибадырып, ҳалеицәажәап, – иҳәеит, игәы цҳафыруа. Ҭарашь абыржәы хынҩажәа шықәса ихыҭцуеит ҳәа узҳәарымызт. Гәамчк, лахҿыхрак изааины, аҷкәынцәа реиҧш акәын ихы шибоз.

– Володиа, уажәшьҭа уҿырхиала. Умаҭәа ҿыцқәа ушәуҭароуп, урҭ анушәуҭа, удыррагьы сцәыуадаҩхашт аха…

Рҿынархеит. Агәашәаҟынӡа инаскьалгарц Назирагьы днарышьҭалеит. Шықәсык инеиҳаны криҿазҭозкризыржәуаз, имаҭәақәа қәзыршәуаз, изыӡәӡәоз, иара дызҿыҧсаауаз ауатка иззыршуаз Назира, абзиаразы, исыду бӵьабаа азы иҭабуп ҳәа ламҳәаӡакәа, Володиа раҧхьа дгыланы днеиуан.

– Володя, прощаться не будем?! – дӵьашьашәа даатҭааит Назира.

– Ну, как хочешь, – иҳәеит Володиа.

Хәдыш, аҩаршьҭра иҭагыланы ирзыҧшуаз, иаақәасқәасын, ихәантеи-сантеиуа Ҭарашь ишьапқәа аҿрыдшьыло, иҧышьклаҳауа, ҧхьаҟа дашьҭуамызт.

– Аҭиҭ! Иҟаутҷо закәызеи? Схынҳәаанӡа, Хәдыш, сыҧшәма агәырҩа даумырган, даагәцаракла. Иуаҳама иуасҳәаз? – ахы инапы нықәишьит.

Хәдыш аҿырҟәанданы, аблақәа еиқәышьшьы, аҧшәма иааиҿаҧшын, идәықәлоз рмашьына иашьклаҧшуа игылан, ашҭа аҭалара аҭахӡамкәа.

– Уаала, Хәдыш, ара узгылоузеи? Аҧшәма дуцәымцар иумит, аха даап, даачҳа, – лҳәеит Назира, лхазы илҳәарашәа.

Хәдыш аҟырҟы акырҭахазшәа, иаахәдцәырххан, иааҟуҭәут. Иҩагылан, аҭцыхәа аҳәҭарҿыланы, имагамаго Назира иналышьҭалеит.

Ҭарашьи Володиеи зҭаз адәыҕба Шәача асҭанциаҿы инеихьан. Ара сааҭыбжак инеиҳаны иаангылон, апасса-

ҷьырцәа ахьырацәаз азы. Аҟәантәи идәықәлеижьҭеи Володиа акупе аҽы ҭынч дызтәомызт, ддәылҭуан, дыҩналон. Шьыбжьонтәи шәграммк даргәаҭеиуан. Атәарҭа иҽанаақәиклак, Ҭарашь астол-ҽаҟаҭа иҭаиргылаз арҭмаҟ акәын дызхәаҧшуаз. Уа ауатка ҭан, аха уи зтәыз ихашҭны дыҟазшәакәын, адәахьы дыҧшуа ҭынч дыштәаз.

– Я за пивом пошел, – иҳәан, Володиа дыҭрысны дыҩдәылҟьеит.

Ҭарашь Володиа иҟазшьа игәамҧхеит, аха иахьа знык ада шә-грамк шимоуц идыруан, уарашла ихигар еиҕьуп игәахәын, иҽааиқәикит. Аперрон ахь дыҧшуан. Ауаарацәа дрылаҧшуан. Еилыхаран иҟаз. Ҭынчрак ила иабомызт. Зегьы иццакы-ццакуа еилысуан, еилалон. Шьоукы иныҭаба ицәцон, ҭацәырак, аанҽасрак ҟалар амуашәа, даҽа шьоукых, реидарақәа рзышьҭымхуа, иагәо-иахо рҽаархон. «Ных, ных, ақыҭа еиҕьу акгьы ыҟамзаап, еиҭах агәра згеит», игәы дҭахәыцуан Ҭарашь, илаҧш иабоз дарааҧсан. Ус, авагонмҩаҧгаҩ, лхыл-ҽы шамшамуа, акупе ашә даалагылеит.

– Ара зегьы шәыҟоума, шьҭа дук мырҭыкәа адәыҕба дәықәлоит, – лҳәеит.

– Сҩыза дналбаан дмааиц… – Ҭарашь иааицәымыҕхеит Володиа дахьыҟамыз. «Дысцәыбналара дыҟоуп» ааигәахәын, дзымтәазт, дҩагылеит.

– Шәымшәан, макьана аамҭа имоуп… – лҽырхааны Ҭарашь днеиҽаҧшит, агәҭынчымра шиоуз анылба.

– Дочка, подожди, - Ҭарашь дынлаҟәын, иҭәыз целофанк аашьҭихит. – Здесь абхазские мандарины, – иналиркит.

Авагонмҩаҧгаҩ пату ақәҭаны иааимылхит.

– Шәҩыза дхьаажәымган, дҳахьӡоит, - лҳәеит ҩаҧхьа.

Володиа ауарашжәра дахьцаз, иара иеиҧш арыжәтә иазгагаз аӡәи иареи еибадырын, ихы-иҭыхәа анизеиҭеиҳәа– диҧырҭуамызт. Иаргьы Тҟәаҧсынӡа диццарц ақәикит. Адәыҕба арҭәааҳәа абжьы анга, Во-

лодиа ивагон ахь деихеит. Иҩыза ҿыц дишьҭыҵуамызт. Атамбур инҭаҧалан, акоридор ахь рҿынархеит. Авагонмҩаҧгаҩ даарыбжьагылан, Володиа ишьҭаланы иааиуаз ахаҵа дааиҧырагылеит.

– Уара арахь уабацои? – лыбжьы аалырҕәҕәеит аҧҳәызба патаз.

– Сара Тҟәаҧсынӡоуп сахьцо. Иҟалозар сааныжь, - лҵьыба акы нҭеиҵеит. – Он мой старый армейский друг, сто лет не виделись… Прошу тебя, – иҳәеит, дыргәыбзыҕуа.

Ҭарашьи Володиеи ркупе аҿы макьаназ дара рхала заҵәык ракәын иҟаз, егьырҭ акупеқәа шҭәхьазгьы. Авагонмҩаҧгаҩ уаҳа акагьы анылымҳәа дналывсын, «иҩыза» ҿыц днаишьҭалеит.

Ҭарашь Володиа даниба, иҧсы ааҭалеит. Ҩныҵҟала имаз агәҭынчымра дзааӡаз абызшәада даҽа бызшәак иазымҳәарашәа, раҧхьа иааиҿыҵҟьаз ҧсышәоуп.

– Анцәа иҵьшьоуп! Слава Богу! Успел? – уаҳа мҳәакәа днатәеит.

– Здравствуй, дядя! – даараӡа дыздыруа аӡәы иакәушәа, Володиа ишьҭархх иааҩналаз ахаҵа аҧсшәа неиҳәеит.

– Здравствуй, здравствуй, – дныҵыззан, игәамырҧхакәа аҭак ныҟаиҵеит Ҭарашь. Аҧсшәа иазҳәаз илаҿы дшымааиз ҩашьомызт.

– Сейчас будем пить пиво, – иҳәан, ауараш зҭаз ҧаҭлыкак ишьҭахь иаавигеит. Володиа ҩ-ҧаҭликак наҟ-ааҟ иикыз астол инықәиргылеит.

Ҭарашь, иааҩналаз ахаҵа Володиа дицнагалоу, мамзаргьы ирымҩатәны ицоз аӡәы иакәзу изеилыргомызт.

– По-кавказски одет. Хорошо! – ихы инаркны ишьапаҟынӡа дааимидеит иаарыцлаз амҩаныза. Иҟәынаҧсараха, Ҭарашь икьаҿ иақәҵаны, иӡара злаҿаҳәаз иаҧсуа маҟа днакьысны, иааирхьархьарит.

– Серебро?

Ҭарашь аҭак ҟаимҭеит. Агәынамӡара неиҽатәан, дааилашит.

– Ҳара ҳҽы ус ҟарҭаӡом, – иҳәеит, ибжьы ааргәамҭны, ахаҭа иеиликаауаз абызшәала.

– Извини, дядя, больше не буду, - датәамбо даацәажәеит иара. Володиа иааигаз аҧаҭликақәа руак аақәихын, ихыртланы ажәра дналагеит. Ҭарашь ганха даатәеит, аҧенҵьыр ахь дыҧшуа, уаҳа ани ахаҭа иацәажәара шиҭахым инырҧшуа. Абри аамҭазы, ирыднагалаз ахаҭеилаҩа, иикыз аҧаҭлика иааимпыҭаирҭәҭәан, ишилшоз ала Ҭарашь ихагәҭа шыҟаз аҽынаирхеит. Ажәак изымҳәо, деизҟьа атәарҭа днықәҳаит Ҭарашь.

– Добивай папуаса! – Володиа днеицәхасит. Аҧаҭлика ҧҽыха импыҭарҭәҭәа икамыжьуа икын.

– Ты, что?! – иҳәеит Володиа.

– Давай, не тяни, козел! – дифарашәа днеиҽаҧшит. Володиа азныказы дааҳәалахеит, аха нас, арыжәтә ицәамгацыз имч ааизиган, иҭаирцәхьаз аҧаҭлика ишьҭахьҟа иааиаганы, Ҭарашь ихы иарбаны иандәықәиҭа, хыхьтәи ақәиарҭа инанҟьан, инеимпыҭҟьеит. Ибырны ишааиуаз, ирцаны, ахаҭа илымҳарҭа шыҟаз инаахеит.

– Ах, гад! – иикыз аҧаҭлика ҧҽыхала Володиа ихәлымшәахьы дыкшеит. Володиа даагазҽазын, деизҟәаҽы дынкаҳаит. Ацәгьа зуз, Ҭарашь днеихалан, игалифеи еиқәа иақәҭаны ишәыз акьаҽ адәахьала иаҽаз аҵьыбақәа наҟ-ааҟ еизшаны изҭаз ханҩажәанызқь мааҭ аҧара ааҭиган, иҭырҟьаҵьыба инҭеигәеит.

– А ты хрен получишь, – иҳәан, ихәда ҧжәаны, ашьа иҭкьасо икажьыз Володиа дыниқәыжьцәеит. Акупеи ашә ҧшьаала инывҭираан, дынкылыҧшит. Акоридор ахь аӡәгьы дыҟамызт. Дындәылҟьеит. Изгоз адәыҷба арҭәаа иҳәҳәо, ашақә иасуа, еиҳа-еиҳа абжьы бааҧс ахылҭуа, атоннель инҭапҟеит.

Асоф аҽы, еиҟара-еиҟараны, ҭеиҭыҧшла иузеиҩымдырааауа, ҩыҵьа ахәыҷқәа ахәмарра иаҽын. Руаӡәк,

абаркьыл ихы ахырҳәҳәаны данынаҧш, иабду аигәышә ихәда иқәкны, ашҭа аҭалара дшаҽыз дгәеиҭеит.

– Бабаду даауеит, бабаду! – ҳәа, дгәырҕьаны ибжьы ааҭирҟьеит. Ахәыҷқәа рҩыҵьагьы амардуан иналбааҟьан, рабду инеиҧыххылеит.

– Нас, шәааижьҭеи шәызхара шәзыҩхьоу, шәгәы мҽыҕькәа шәыҟоума, сарҧарцәа? – абду имоҭацәа рхы ааишьышьит. Зылаҧш акы аҩызмыжьуаз ахәыҷы еилҟьақәа, рабду иҵьыбақәа ҭырчааны ишыҟаз анырба, дара-дара иааиҽаҧшит. Рылақәагьы аабзеибзеит.

– Анахьхьи, ҳмандаринаҭра иҭагылоу ақәҧсҳа ҟалазаап, иахьоуп иангәасҭа. Уажәы шәанду илызназгоит, нас уи иҙәҙәаны инашәылҭап, маҷк шәаалҧеиҧш, – иҳәеит, иҵьыба иҭахарызеишь ҳәа ишахәаҧшуаз аниба.

Иеигәышә амҽырҟәараҽы ишьҭаз ақыдсаҟәа иналеиҭан, иаламкьысырц инарабжьигеит. Аматҷурҭахь днеиуан, аишьцәагьы, иҽабыҕ-иҽабыҕҙа, рабду ишьҭан.

Ҭарашь ихы ҧены, Тҟәаҧс ахәышәтәырҭахь данааргоз, ҩыҵьа амоҭацәа шимаз акәым, ихаҭа иҧсы шҭазҭәҟьа изеилкаауа дыҟамызт. Мчыбжьык ашьҭахь ауп, илақәа хитуа, гагақәак ибо, бжьқәак иаҳауа даналагаз. Шацкыраказы, ажәҩан агәы цқьаҙа, аҭх аимыггара ианаҽыз аамҭазы, дышҽыхаз мҩашьо, дааҳәыцымыцит дахьышьҭаз. Хәыҷы-хәыҷла илацәақәа аатуан. Иааҧса-икараха иҟаз иблақәа лашарак нырхылеит. Ашара иацшошәа еиҳа-еиҳа еилыггон, еилкаарак изааира иаҽын. Ахалаҭа шкәакәа лышәҭаны ҧҳәызбак дихагылан. Инапы аанкыланы, иаалшьышьит, аха дызусҭаз изеилыргомызт. Ус, апалата ашә ҧшьаала иаатын, ахалаҭ шкәакәақәа рышәны Ҭарашь дызхәышәтәуаз аҳақьыми Даури ааҩналеит. Ачымазаҩ ихагылаз аҧҳәызба лхы-лҽы гәырҕьарак нықәырбааит. Ахацәа ааскьан, ҽымҭ Ҭарашь ихәаҧшуан, нас аҳақьым ачымазаҩ инапахәда ааникылан, ада шеисуаз гәеиҭеит. Ҭарашь дааҟәымҭҙо Даур диҽаҧшуан. Акы иҳәарц

шиҭахыз ҩашьомызт, аха ианилымша, илабжышқәа аахаддылеит.

– Умшәан, саб, дук мырҭыкәа убзиахоит, шьҭа шәарҭа умам, – иҳәан, сизеилкаама ҳәа, дҭиҭаауа дихәаҧшуан.

Ҭарашь илацәақәа неиқәиҭан, иааиқәихит, «ааи» аанарго.

Абри аҽны инаркны, есааира аиҕьхара даҽын Ҭарашь. Аҳақьымцәа хылаҧшра игрыжьуамызт. Иҧа уа дыҟан. Илақәа аатны, иибо еилирго даналагаз, иаҧхьа игылаз аҧҳәызба, есҽны игәшәамшәа ҳәо, дихагьежьуан.

Мызкы инахылахьан, Даур иаб ахәшәтәырҭа дыҭганы, аҩныҟа дааигартә даныҟала. Макьанагьы дыҕәҕәаны дыҟамызт, ахылаҧшра иҭахын. Ишиҭаху ихы дахәартә дҟаларц азы иҭегьы аамҭа аҭахын, аха уажәшьҭа уи гәырҩаны ирыҧхьаʒомызт.

Даур, макьаназ иусурахь, Москваҟа дцар акәын. Иани иаби еизаанижьит, аха еиҳарак игәы зырҭынчуаз, Наур хыбра хәыҷык ашьапы икын, уа дара рыҩнаҭаҽы мышкымзар-мышкы даныҟамлоз, данрыламҧхьоз ыҟамызт. Аҩыҵьагьы рабиҧазаҭәра ҕәҕәала еиднакылон, аишьцәа гәакьақәа реиҧш еизыҟан.

Ицон аамҭа. Ҭарашь, ҳәарада, деиҕьын, аха макьана имч маҷын, ихьаақәа дыдмыргәаҟуазаргьы, дааныжьны ишымцац идырдыруан. Иҧшәма Назира акы иглырхомызт. Амцхә дцәажәар иҧырхагахар ҳәа дшәаны, лажәа дацклаҧшуан. Амҩан изыниаз ахҭыс азы ажәак лҳәомызт. Акгьы ҟамлаʒашәа, акгьы лзымдырʒошәа акәын уи азҭаара дшавсуаз. Володиа ихьʒ ҵьеи илҽалыршәрын.

– Ушҧаҟоу иахьа, акыр уаргәамҭуама? – абри акәын раҧхьа иаалҽыҭшәоз.

– Бҵьабаа рацәаʒахеит, убри саргәамҭуеит, – иҳәон, ибжьы гәыблыла ирҭәны.

Ихы дахәартә, ааигәа днеиааиртә дҟалеит Ҭарашь. Имч ааира иаҽын, аха зны-зынла ахыхь анизцәырҭуаз ҟалон. Усҟан Назира илызҽиҭуан.

– Ани аҧҳәызба ссир исыцылҭаз ахәшә сзаабгондаз, схыхь аакылҟьеит еиҭа, – иҳәон, ахәшәтәырҭаҽы ихагьежьуа ихагылаз дигәаларшәо, – Анцәа днеигӡааит! Аразҟы бзиа зауша! Рацәа дааӡоуп, – иҳәон, дааигәалашәацҧхьаӡа.

Абриаҟара гәыблыла, лассы-лассы зыбзырӡы иҳәоз аҧҳәызба, Даури лареи фышықәса аҭара еицырҭахьан, Ҭарашь имоҭацәа ран лакәын, аха иара иабаидыруаз. Уи маӡан, избанзар, Даур аҧҳәыс дааигартә, дхаҭарҧысны даныҟала, иаб дааиҧхьан ус иеиҳәеит:

– Дад, Анцәа илҧха уманы иузҳаит, хаҭак иаҳасаб ала ушәит, шьҭа уҭаацәахар сҭахуп. Ѡнаҭа бзиак иааӡаз ҧсыуа ҧҳәызбак ҳаѡны дҳарба. Уани сареи ҳмоҭацәа ҳреигәырҕьаратә аамҭа ҳаҭа, амала, дад, убра, аҭара ахьуҭо, аӡәы ухылхыр шысҭахым удыруаз. Ҳара ҳқьабзқәа ныҟәызго лоуп иалухыша, – аҭыхәтәаны, есымша иалкааны ииҳәоз абри акәын Ҭарашь.

Аха Даур иразҟы Москва изыҧшызаарын.

Акыр мзқәа рышьҭахь, Ҭарашь ихьаақәа дырхашҭуа ианалага, ари амаӡагьы иҧшәма Назира изаалыртит. Еициз ѡыҵьа амаҭацәа шрымазгьы иалҳәеит.

Ҭарашь убриаҟара иаҳаз деигәырҕьеит, анкьатәи имч изааизшәа ихы ибартә еиҧш.

Даур аординатура даналга, иҭаацәа иманы Аҧсныҟа дхынҳәит. Иҧҳәыси иареи Аҟәа аусура иалагеит. Ҭарашьи Назиреи ргәалаҟара ҳәаак амамызт. Рыҷкәын рааигәа дыҟан, рҭаца ргәы азлырҳауан, рмоҭацәа иҳәаадоу агәырҕьара рырҭон.

Акызаҭәык, ихәарҭаны, иагьҧырхаганы иҟаз, Ҭарашь иашҭа ҧшӡа уанаақәлалак, аматҭурҭеи ицхыраагӡаз алампаѡни урыбжьыҧшны иубоз, Володиа иргылаз, аҵьықәреи згымхоз аца ҧшӡа акәын. Уи азааигәа Ҭарашь уск анимаз, шәшьык ааихалон.

– Ааи, уара арыцҳа, зҭаацәа рбаха змаӡаз анасыҧда, ухраҭа шкәакәахааит, – нас, даагәамҭны инацитҭон: – Убри аҽны абни ақәыҵьма даауҽамҳар замузеи?!

– Бабаду, иуҳәо закәызеи?! – дӷьашьаны имаҭацәа изыпшуан, абас рабду ихала ацәажәара даналагоз.

– Акы аасгәалашәан, самырцәажәар аму-ит. Шәыхәмарла, дад, шәыхәмарла, - илапш хааӡа имаҭацәа инархигон Ҭарашь, игәалашәарақәагьы инеимбҭьыжәаа ицон.

АБЫДА ИИЗ

Нар иира Иаса Қьырса иира еипшнушьаларатә иҟан. Иара хышықәса ихыҭхьан, аха иани иандуи рнаҩс даҽа хбыӷхәыҷык Нули ҳәа зеиҳәоз рыда, уаҳа рыҩнаҭаҽы даҽаӡәы дынхо димбацызт. Уи ихахьы имааицызт аб дышимаз. Адунеи иқәлара шыҟалаз дазхәыцыртә дҩеидамсыцызт. Шықәсқәак рышьҭахь, игәыпҳәқәа кьакьахо ианалагаз ауп цәанырраны апсҭазаара ахыҭхырҭа дарҽыхо даналага, аха уаанӡа изҳауан Нар хьаада-баада. Амла дамкыцызт, ахьҭа дамкыцызт, игәгьы мҽыҭьцызт, избанзар есымша иааигәара аӡәы дыҟазар акәын – ма иан, ма ианду, мамзаргьы Нули ҳәа зеиҳәоз ахәыҷхбыӷ, иара даара бзиа дызбоз. Нар аҩызцәагьы иман. Урҭ иҩызцәа рахьынтә шьоукгьы шиуацәаз ихы азимышьҭыцызт, уи акәмызт аус злаз – иара иман иқәлацәаз, мамзаргьы маҷк иеиҳабацәаз аҳаблахәыҷқәа, иара дызцыхәмаруаз. Уи шьҭа, инаишьҭапшуа, ихала хәмарра дрышьҭуа иалагахьан, аха харатҷәҟьа ирзыгәаҭьуамызт, ирзааигәаны инхоз рыҩныҟа ддәықәырҭалон, агәылацәагьы ирызҽыҭны адырра рырҭон, Нар ихала дара рахь амҩа дшықәу. Уаҟа дынхон есҽны иибалоз, иара маҷк инеихыҳәҳәоз иҩыза Кынҷа, («Хыбылдыз» ҳәа зарҳәоз). Урҭ рашҭа агәҭаны ҭла пшӡадук гылан ишәҭышмацараха, абыҭьқәа ҟьаҟьаӡа, акалиа хәхәақәа аҽассы. Абри аҭла ашәшьыраҽы амшәцәа иқәтәаны хәмаррақәак апшьыргон. Аҭла амахәқәа руак иадҽаҳәаланы илашьҭын ашахашәпа, адгьыл иахьазааигәахоз лабашәпак ацәа ахыхны агәҭаҭәҟьа иадҽаҳәалан.

Ари уаргьалан. Нар уи ауаргьала дканажьхьан азы, ақәтәара дақәиҭӡамызт, усҟан убысҟак ижьы арцеит, иара ихаҭа уаҳа ақәтәара игәамҧхо. Убри аҽенынӡа Нар издырӡомызт ахьаа закәыз. Ианду илҳәон, дышизҭӡәҟьа, адунеи дықәыҧшаанӡа, ихимтыцыз ила хәыҷқәа еимарҕәҕәаны, иҽхыршәаа, имч ахьынӡазхоз ибжьы ҭганы акыраамҭа дҭӡәыуон ҳәа. Дзықәнагалаз адунеи дацәшәоу, ма иан илиҭаз ахьаа иаргьы инырны дҭӡәуозу усҟангьы иахьагьы иара игәаламшәо акы акәны иҟан. Уажәыҭӡәҟьа иара дзызгәааны дыҟаз, иҩыза Кынҷа иуаргьала акәын. Иани иандуи есымша игәшәымшәа рҳәон, ирылшоз акы игыжьны даанрыжьуамызт, гәырҩала ишҭәызгьы. Иара иҽаҧхьа урҭ ргәырҩа аҽаӡон, ихарахон, ҳамҭак аҽарӡуан, даргьы ирызгәамҭаӡо ршьара иаақәлон, рыҧсы ааивыргон. Агәырҩа ззымдыруаз Нар дгәырҩахҽыган.

Зегьы иреиҕьишьон Нури данирхәмаруаз. Усҟан ауаргьала дицантәалазаргьы скаҳап ҳәа дшәаӡомызт. Нури инапқәа дрыбжьакын, аха Нури есымша дизҭодаз, зны дцәаҕәар акәын, зны драшәар акәын, даҽазны амҽы даҭан – иусқәа нҭәомызт, дышқәыҧшӡазгьы ахаҭаус ҟаиҭар акәын. Агәылацәарҽгьы дыцхырааҩызар акәын, избанзар, рхәы-ҧшӡа иқәынхоз аҳаблауаа аҳәсеи, абыргцәеи, ахәыҷ қәеи рыда хаҭанаӡак дрылаӡамызт, зегьы еибашьра иҟан, аха ҽнак абри Ахәыҧшӡаҽы агәырҕьара ду ҟалеит – аибашьраҟынтәи дхынҳәит Нар иҩыза Кынҷа иаб. Нар уи ахаан иимбацыз ахаҭа иҩыза дызлаиабхаз изеилкаауамызт. Дцыркьуан иара, алаба наиҭарсуа дныҟәон, иҩыза Кынҷа уи диҧыршәомызт, Нар иахәмарра ахагьы имамызт. Зны ацәқәа аҷын нархиҟьон, иаб даныцәаҕәоз, зны ачалт дақәтәан, данчалтуаз, даҽазныхгьы иҽы ахәда дықәкны ҵьара дигарын. Иара Кынҷагьы уи ахаҭа дицәнымхо, «баба, баба» ҳәа дидгьежьылон. Ҽнак Нар иҩыза диқәымшәакәа аҩныҟа даныгьежь, иангьы иандугьы асаара рыбжьаргыланы аҧш аҽырпра иаҽын. Даарыдгылеит илахь еиқәны.

– Иҟалазеи, нан, ас лассы узыгьежьызеи, уҩыза дуқәымшәеи? – ҳәа днаиазҵааит ианду. Иангьы лыла ҭраа дизыҧшуан ииҳәарызеишь ҳәа.

Нар ихы лаирҟәын, гаʒарак, изхыччаша сымҳәозааит ҳәа дышшәоз ҿааиҭит: – «Кынҷа аб диоуит, абри саргьы аб дсоур ҟамлаʒои, нанду?» – ҳәа, иажәа ианду лахь инарханы, днеины даалываҒәҒәеит иҽаарыцҳатәны. Ианду даалгәыдлыҳәҳәалеит лмоҭазаҵә, ихгьы аалшьышьит.

– Нан, ҳаргьы ҳазыҧшуп уаб иаара, адунеи аҿы иашарак, қьиарак ыҟазар, дхынҳәыроуп, нан, уара уабгьы.

– Дабаҟоу, асҟаамҭа дзымаауазеи, сара сшыҟоу изымдырʒои?

– Агәҩара шимаз ауп аибашьра дшыргаз, уажәы ас «уарҧысны» уаниҧылалак егьа игәы иазҳап, – лҳәеит еиҭах ианду. Иан лыҧшлапҟьақәа реибарфара даарҟәаҵын, лхы ларҟәны, андуи амоҭеи дырзыʒырыҩуан, Нар иаб абыржәымзар-абыржәы агәашә аартны рашҭа ҭбаа-ҭыцә дааҭаларашәа лгәы дажьо.

Нар уаҳа акагьы мҳәаʒакәа днарҧырҵын, аматҵурҭа дныҩналеит. Амла дакуамызт, аха уаҳа иҟаиҵара анизымдыр, афатә зҭарҵоз ашьқаҧ ааиртын, аҵәа злаҵаны иʒыз ашыламгьал аамаҧиҽын, днацҳауа деиҭаадәылҵит. Ашәхымс аҿаҧхьа дгыланы иани иандуи дырзыҧшуан. Урҭ акы шеибырҳәоз ибон, ирҳәоз еилиргартә ишыҟамызгьы.

– Нанду! – ҿиҭит дахьгылаз аҟынтәи.

– Нанду уара дукәыхшоуп, иуҭахузеи, нан? – лҳәеит, лхы дааҩаханы Нар дизыҧшуа.

– Нас, саб ҳәа исзалышәхыз ауаа рышьра даҿума, изхишьаауеи, нанду, иҽееиқәаʒами? – ианду лакәын иара адунеи аҿы иааҟоу зегьы здыруа ҳәа ииҧхьаʒоз.

– Аҽееи, нан, абзиа зҭаху иоуп. Амҽееи иоуп ухзырҵәо, уқәызхуа, убри азын ауп уаб дмеибашьыр замуз.

– Нас саб абанҭ амҽеиқәа имшьыр, дара ауаа бзиақәа ндырҵәома?

– Анцәа дыҟоуп макьана... сгәыҕуеит зегь маншәалахап ҳәа, уабгьы дук мырҵыкәа даауеит иҩныҟа, уара уахь, иҭаацәа рахь. Ухы ырхәмарла, нан, угәы умырҽыҕьын, сҟәыбҷа хәыҷы, – анду лмоҭа иажәақәа дарчаланы дааҟарҵан, лцәагьы нылхыбзааит. Лыҷкәын, раҧхьаӡа лцәа иалҵыз, ҳаҕеиҭа...

– Нанду, Нули дабаҟоу? – Нуригьы аибашьра дцазшәа аҟара лгәы ааҟалеит анду. Дзықәтәаз аҟәардә маншәаламхазшәа дааҳәыцымыцын, днаҵгәа-аатҵгәеит.

– Дааилап шьҭа у-Нуригьы, ани бзиа иубо атама ҟәазқәагьы узааигараны дыҟоуп.

– Исзыҟаиҵаз анышәаҧшь машьына сцәеилыбгеит, аремонт аҭахуп, – иҳәеит даалҟьан. Нури иакәын «аремонт» аҭахуп зҳәалоз, Нар изы уи иаанагоз ҽыц аибыҭара акәын, ус егьыҟан. Иҵьоушьаша, Нар ишықәс маҷра иахҟьаны ишахәҭоу аҧсшәа зымҵацыз, абра ақыҭа аханы, Ахәы-ҧшӡа аҳаблаҽы иахьаанагаз уаҩы игәаламшәо, тәым бызшәак Нар ихатәеиҧш идикылахьан. Аремонт сзыҟаҵа, Нули – ҳәа аниҳәоз, изаҳауаз дҵьаршьон, ус иарччозгьы дубарын, иабаиаҳаи, иабеидыруеи ҳәа. Даҽа ҵьоукых «афырхаҵа», атәым бызшәагьы уҵахьазаап», – ҳәа инеихыҽхәаны, инеихыхәмаруан. Зегь кашшыран Нар изы, зны ауаргьала данканажьыз алаҳамҵозар, аха есымша икашшыран цашьа шыҟамыз, есымша ишхҷаҭфарамыз рыжә Орух ҽнак инардырит. Иаалырҟьаны ишарылеит. Абри адунеи аҽы Анцәа ираҭәеишьаз рхәыҷы Нар ифатә иагымхар амуит. Ииашоуп, амла дадыркуамызт: иҟан аҟәыд, абысҭа, акәты иаҵаз акәҭаҕь, ахәыл, аҵьымшьы, аха есымша игәырхааганы ирымаз ахшлых ҧымкрыда игымхартә ҟаҵашьа рымамызт, зны-зынла агәылацәа ахәыҷы ихәы ҳәа ишааргалозгьы. Нар рыжә ахш зрынамҭоз абеидыруаз, дгәамҵуа далагеит. Ирымҵәахьаз, аха уаанӡа дзышьцылахьаз иаажәг, исҭахуп иҳәеит. Есымша дҟыж-ҟыжуан Нар.

Зны аилаҵь иҭахын, зны ачаҕәазал, нас ахҷаҭ иҭаххон. Иан лкалҭ кны ҭаха лиҭомызт, ахәыҷы қьанцыц, абыда иҟазаара иахҟьаны есымша зыгәшәымшәа ҟарҭоз. Аха ҽенак, дҕеиҕеиуа иан лкалҭ кны дышлышьҭаз, иноуижьын, дааҭгылеит:

«Баша сзырҭәыуозеи, мшәан, нана ҭаха лымҭо, аҩны иҳамам сзаҳәозеи?» ҳәа даахәыцит. Убри аҽены инаркны иҟазшьа иҧсахуа далагеит Нар. Уахынла иан длываианы ацәа иҽаиҭаанӡа, ихахьы имааицыз хәыцрақәак дрыланагалон. «Саб уажәы арахь, ҳхәахьы иқәнамгалац шьоукы драбашьуеит. Изхеибашьаауазеи ахаан еибамбац, еимаркуа арбан? – дхәыцуан, аҭак изыҟаҭомызт. – Сҩыза Кынҷа иаб дхынҳәит. Шәынтә аҧсра сахыҧеит, цәгьала сыҧсы еиқәхеит, – иҳәеит. Дцыркьыҧуа дныҟәоит даарыцҳаушьартә. Сара саб ҳәа ззырҳәо данаалак, уигьы ус иҳәозар акәхап», изгәамҭакәа ацәа ихаҧо иалагеит Нар.

Ус адәахьы ҧшаласк аатҷысит, акәаскьа ашәгьы нывҭрааит. Аҩныҩныҭҟахь зҽаазхаз аҧша, аҭӡамцқәа уаҳа ианырмышьҭ, аҽааикәанарҳәит, аха нас аҽееиунажьын ишышаҟьшаҟьоз, ааигәа Нури Нар изааигаз анбан шәҟәы астол иахьықәыз абҕьыцқәа инаргәылалан, реихыршәшәара иналагеит. Еихыршәшәо ишааиуаз, иҧшӡаӡа арезина мпыл асахьа ахьаныз адаҟьа аанартит. Абҕьыцқәа анеиқәыҭ, ампыл аҽарчын, ақьаад инаншәеит, уантә адашьма инықәҧалан, икәыркәыруа ашә инаватҷәин, асоф инықәсны, амардуан аҽаҧсақәа ҧхьаӡо иналбаан, ашҭа инықәлеит. Нар асахьаҽада ахаан иимбацыз, икәымпылӡа иҟаз арезина мпыл днахьӡан, иаашьҭихит. Инапы иқәҭаны, аҩада дҩаханы шанакеиҧш дшахәаҧшуаз, иаалырҟьаны Кынҷа иҽиварҕәҕәаны дааидгылт.

– Уаазгазеи, Кынҷа?! – дааҭрысит Нар, игәиҽанӡамкәа иҩыза дахьаакылҟьаз.

– Ари ампыл сара исгәаҧхоит, сара соуп изтәу, – иҳәеит, иаахжәаны.

– Уара ишҧоутәу, ари сара Нури исзааигаз ауп, иуасымҳәахьеи! – иаҳаз ҷьашьо иҩыза днеиҽаҧшит.

Кынҷа илақәа ҵырхәны дгылан. Ари аҩыза аҽаҧшылара идимбалацызт Нар.

– Ус анакәха, унапы накәыршаны икыз, саргьы снапы накәсыршоит, иумпыҵызжәар – сара истәуп, иудыруаз, – иҳәеит, зымч иақәгәыҷуаз Кынҷа.

Ампыл еимакны ишахоз, Нар инапқәа ааҧсан, иҧсадахо иалагеит. Абри аамҭазы ампыл инрымпыҵҵәраан аҩада аҽашьҭит, нас уантәи аҽырҷьны Кынҷа ихы инықәсны, инкаҧа-аакаҧан, акәасқьа иныҩнаʒит. Кынҷа иоуз ааха даарбырбырын, дхышәҭны адгьыл днықәҳаит, қәацарак имамкәа.

– Нана, нана! – дааҷьаҵәыҷьаҵәит, иҭрысны иааҧшыз Нар.

– Иҟалазеи, узыргәамҵзеи, схәыҷыҷа? – лҳәан, иан даалгәыдлыҳәҳәалеит, лыҧхарра иҭо.

– Кынҷа дсабашьуан… – цәгьара дук ҟаҵаны дыҟазшәа, уаҳа ҽимҭит.

– Нан, схәыҷыҷа, ҧхыʒк умбакәа уҟам, Кынҷа еисқәо дреиуаʒам, уҽырҭынчны уцә, сара ара сыҟоуп, – лҳәан, лнапсыргәыҵа илахь инадылкылеит. Илахь иҟәандашьшьыраʒа иҟан. Лгәы аалырҭынчит. Нар иан инапы налыкәиршан, драҳаҭʒа ацәа иҽенеиҭеит. Ашьыжь данааҧш, иахатәи иҧхыʒ нкаба ицахьан.

Дангыла, Нури ихыбгаланы иҟаз анышәаҧшьмашьына «аремонт» азиухьан. Уимоу, ачарҭ ҧшьҩык анышәаҧшь изалихыз аруаа аныргыланы иман. Нар иибаз даара деигәырҷьеит. Амашьына амаршәа кны днагәа-аагәеит, нас аруаа дрыхәаҧшуа, дрыхәаҧшуа ҩыҷьа аалихын: « Аа, абас шәеибашьы», – иҳәан, инеидирҷәҷәалеит. Руак неидҟьаҟьалеит, ахгьы нахшәеит, егьи еиҳа ижәымпықны иҟаиҵаз нҭапалеит, аха аҧшра шамаз, акгьы амыхькәа иаанхеит. Нар инеимаҭәаны аҵәыуара далагеит. Ибжьы заҳаз иан, иҟалазеи ҳәа аҩны даадәылҟьеит.

– Саб дишьит, саб, - иҳәеит, – аа бахәаҧши дзеиҧшрахаз, – ани еидҟьаҟьалаз, зхы зыхшәаз

анышәаԥшь-аруаѡ дналирбеит. Иан инапы аахьжәаны дааихан, дырԛәасԛәасуа аматԥурҭа дныѡналгалеит. Ас еиԥш иззымныҟәацыз Нар, ибжьы еитԥыхны, дԛьызԛьызуа атԥәыуара даҽын.

– Убжьы сумырҳан уаҳа! – ҳәа, иан диԛәымчуан.

Аибашьра еилгеит. Ахәы-ԥшӡа иԛәынхоз рыҵкәынцәа аӡәырѡы хынҳәит, аԥсра ала иҭаԥшны. Изымааз рыӡбахә ибзиа-ицәгьа акгьы ыҟамызт. Игәыԛуан урҭгьы рхабар ҟалап ҳәа, аха аамҭа цон, агәыԛра маҷхон. Зыԥсы еиԛәхаз инхар-интԥыр акәын. Аҭаацәа иаламлацыз – ҭаацәарахон; ачара руан, ишәаҳәон, икәашон, изызҳауаз аҽар еидҽырбалон. Ахәы-ԥшӡа, ахатԥанапы згыз, аҽеиҭанакит. Аҭынчаамҭа ахәгьы ианыԥшит. Зегьакоуп имааз, рхаштуамызт, рыԥсы ҭам ҳәа ацәацәашьгьы адыркуамызт.

«Урҭ рыѡныҟа изыхнымҳәгәышьеит, тәымцьара иамгакәа иҟам!» – ҳәа, ргәы рыжьжьон анацәа, абацәа, аҭахцәа. Нар шьҭа шыԛәсык ала ашкол ахь дрышьҭыртәеиԥш изҳахьан, иани иандуи, уаб ҳәа ззырҳәоз аӡәы дшыҟаз аҟара еиликаауан, ихабар шыҟамызгьы. Ах! – Ишԥеиҭахыз ихаҽсахьа днаҽаԥшыр, аха иабаҟоу, дызныз сахьакгьы аѡны ирымамызт. Абас Нар абыда дир акәын, абыда изҳар акәын.

Рхәыԥшӡаҽы иҟаз аҳабла аԥсы анҭала, еиҳа-еиҳа еиҭанеиааиуа иалагеит. Нар иабду згәы ҭбааз, ԥшра-сахьа згымыз, иидыруаз рацәан, дагьлакәҳәаѡызаарын, убри азы русутә рымбо ианааилахәлалак, агәҽыԛ иамгарц Нар иабду иѡныҟа имѡахытԥуан аҳаблауаа, аԛыҭа ду агәаҟынтәи иааузгьы дубарын. Абырг ддырцәажәон. Иибахьаз-иаҳахьаз зны ирзеиҭеиҳәон, даҽазных – инымтԥәаӡо иидыруаз алакә ссирԛәа реиҭаҳәара дналагон. Хәылбыҽхала ирҭааузаз реиҳарак аҽар ракәын, акыр атԥх ргаанӡа еимытԥуамызт. Аӡын алашьцара аныжәпахоз, рымѡа дырлашаларц кәызҭхаԛәак аашьҭыхны иҟьо рҽынархон. Усҟан ари аѡнаҭа зегьы еибганы агәырԛьара ду анаҭаз акәын, уажәы алакәҳәаѡ иԥсҭазаара далтԥхьан, уи иԥа аиҳабы,

иҧа хәыҷы Нар дааныжьны, иара дныҭаба дцеит, ихабар ыҟамкәа.

Зыҧсы еивызгаз, аҭынчра зауз, уаанӡатәи рҟазшьақәа ргәаладыршәо иалагеит. Анкьа агәырҕьабжь зхыҩуаз аҩнаҭа, уажәы еиқәышьшьы ирбоз, ҩаҧхьа идырҿыхеит. «Нурираахь ҳшәышьҭы», – ҳәа рҿеибаркны рҿаархон Нури иқәлацәа. Абра еизоз аҿар, убранӡа ргәалаҟара шьҭырхуан, ашәа мҳәакәа, имкәашакәа изеиҧырҭуамызт. Аҭхабжьон ашҭа иҭыҩуаз агәырҕьабжьы аҳабла иахыҭәон. Нар иандуи иани рзы иҧсҭаҭагоу хәшәык ирзаҩызан, рыҩныргәара ҩаҧхьа абас иахьыбзартәыз.

Уахык, абра аҿар еизаны ишлафуаз, ахәмаррақәа шаҧшьыргоз, Нурираа рышҭа еиҭыхду аҭаларҭаҿы игылаз аӡынҭәа ҕаҕа аҟынтәи аты шкьууаз раҳаит. Анду лҭацеи лареи даара иаарцәымҕхеит.

– Шьашәы иҭарблыша, иҳаднабало закәызеи ари, – лҳәеит анду даагәамҭны.

– Атыжә, ахы ҟәазӡа, иадыруа ҳәа акыр ыҟоума, амла иахьакуа икьууа иҭәуоит, – иҳәеит, зыбз уамыхәоз ҷкәына еиламгылак. Зегь ааибарччеит. Абри аччара ашьҭахь андугьы даақәыҧсычҳан, лгәамҭра налхыҭызшәа лбеит. Ихбыцӡа иҟаз ҩыцьа ахәыҷқәа аҿҳәа иныҿҳәасын, арацәақәа аалыргеит.

– Шәыбжьы шәмырган, – рҳәеит дара. Аматҭурҭа ашә абжьы мыргакәа иҩдәылҭын, мага-мага, рҿырхәаны, ашҭа агәара рҿавакны, аҭәаҭла ашьапаҟынӡа инеины рацәала аҷьарқәа анырҭеит, нас иҩаҭҟьан, игәырҕьаҭәа аҩны иааҩнаххит. – Нури, – рҳәеит дара, – аты ҳамбакәа изықәтәаз аҭла ашьапы аҷьар анаҳҭеит, шьҭа уаҭәы аҩсҭаа аҷьыка даҳәарц иаауа шәизыҧшла, – рҳәан, рыччабжь аҩны аҭӡамцқәа ирзаанымкыло иҩдәылҟьеит. Зегьы ччон, Нури дназлоу, Нар ида. Уи уажәы еизаз еимпындаз игәахәуан, дшәаны дахьгылаз. Агәылацәа шцазгьы ргәырҕьабжь рыҩны иҩныҭуамызт. – Анцәа шәызирҳааит, аринахысгьы шәыччартә, шәгәырҕьартә зегь зымчу дышәхылаҧшааит, – ҳәа, дааныҳәа-ныҧхьеит Нар иан-

ду. – Шәаала, нан, шьҭа ҳашьҭалап ҳаргьы, – лҳәан, Нар инапы кны акәасқьахь лҷыналхеит. Нар дгәырԥон, дагьшәон, дымцәажәар амуит:

– Нанду, – иҳәеит иара, – абри аԥсҭаа ҳәа изышьҭоу исахьоузеи, зныкыр дыбԥылахьоу? – иҳәеит, ибжьы нытԥакны.

– Нан, аԥсҭаа ҳәа изышьҭоу, убригьы ԥшрала дуаԥуп, ауаԥы ҳәагьы дрыԥхьаӡоит иԥашьаны, шьашәы иҭарблыша иара, – лҳәан, Нар дымшәазааит ҳәагьы днеиҷаԥшит. Иара ианду лнапы ргәгәаны икын, аԥсҭаа иаара уатԥәы дшазыԥшызгьы.

– Умшәан, нан, уи зегьы хәмарроуп, – лҳәеит анду, лмаҭа ихы шьышьуа.

– Уаха бара бҷы сышьҭалоит, нанду, – иҳәеит Нар. Ианду иаҳа длыԥәгәыԥуан ари дыззыԥшыз аус аҟны. Нар дхәыцуан: «Иудыруазеи, сԥыза Кынҵа ианду лакәзар аԥсҭаа, усҟан исыԥсыхәоузеи, дара рахь хәмарра неишьас исымоузеи? Уи лакәхоит хымԥада, дхынҵыгәыгәӡа дыҟоуп, лыбԥагьы хәоуп, лара лоуп акы даҳәарц, нанду лахь иаало». Ианду лаԥхьа дышьҭатԥаны, лнапԥәа икәыршаны дахьиваиаз уажәыҵәҟьа аӡәымзарак-аӡәы дицәшәо дыҟамызт.

Нар данҷеыха, амра ҵлак ашәара игылахьан. Даагәырԥьеит Нар. «Шьҭа аԥьыказы ӡәыр дааираны дыҟазҭгьы, дааины дцахьеит, уи бзиоуп», – ҳәа игәы интиҳәаан, акәасқьеи аматԥурҭеи еимаздоз аҷаԥшьы аҟынӡа даннеи, иҷааникылан: «Нанду, бабаҟоу, бызҷеузеи?» – ҳәа налызҷеиҭит, цқьа агәра игарц ианду лымацара дшыҟоу. Иандугьы деилылкаан, даадәылтԥит.

– Нас, нанду, аԥьыказы ииаз дарбану, дыбдыруазу? – Нар агәра ганы дыҟан ашьыжь рыԥны ԥысҭаак дшаиихьаз аԥьыкахыш азы.

– Анцәа иԥьшьаны, ҳҳаблаҷы аԥсҭаа дҳалам, аӡәгьы дмааит аԥьыка даҳәарц. Егьырахь ԥьара дыҟазаргьы ҳара даҳԥырхагам, – лҳәеит, Нар ианду, адунеи аҷы аԥсҭаацәа шыҟам агәра лзымго.

– Нанду, сабгьы аԥсҭаацәа ракәзар дзабашьуаз? Урҭ

рацәазар зегьы дрызиааирызу? – иҳәеит Нар, аибашьра даалҵызшәа дҟасаха дахьгылаз.

– Аѡсҭаа, аџьныш, аҳарам, агьангьаш... урҭ ркәал зкәалу шаҟаѡы адунеи иқәу Анцәа ихаҭагьы издыршам, аха ишубо, нан, аҭынчра ҳзыҟалеит. Аҭынчра аныҟоу, урҭ зегьы рҽырʒоит, рхы ʒырыргаʒом, уаб насыҧ шкәакәа дзымгьежьит умҳәозар...

– Нас, шьҭа ҳзыцәшәаша аʒәгьы дыҟаʒами, нанду?

– Сара издыруа, нан, уара уаҧсаны, ажәлар ухьʒ рҳәартә ианузҳа, уѡызцәа анырацәаха, усҟан абра, Анцәа иҳаҭәеишьаз адгьыл аҽы мҽееиқәак ҟаларгьы, ҧырхагак рзыҟамҵо рҽыҧхьаркуеит, убри уаргьы иудыруазар сҭахуп, нан, сҟәыбҷа хәыҷы, – лҳәеит, лыҧсы ааивылган.

ҬАНДЕЛ ИХӘЫ

Ақалақьынтәи саазгоз автобус ааныскылан, сааҭыҵит. Амѡаду ааихысҵәан, аккара иҵысны инеиуаз ауардынымѡа снаныланы сҽынасхеит. Ари амѡа, ахәқәа ирыҵакәашаны ицон азы, Ҭандел ихәы ашьапаҽы санааи, саахьаҳәын, акыʒҕы снаҽалан, афы зысны, ихыжәжәараʒа, араду ахьықәгылаз ахәазқәаҽы сыѡхалеит.

Ирҳәоит абраҟа Ҭандел ҳәа аʒәы дынхон ҳәа.

Ҳшьапқәа хырҟьаҟьа, маҟҽаҳәаранʒа ҳееилыхны, хәыҷгәарҭак ҳаицрыхәхәа, шаҟантә шәырфара абрахь ҳхалахьааз. Ари ахәы ианакәзаалакгьы хәыҷ дагны иҟамлацызт. Иарбан шәырхкыз араҟа иумбоз! Аха ишнеишнеиуаз ашәырҵлақәа ажәит, ихѡааит, зыҧсы злазгьы бардхеит. Кәыркәа шоураз, ахәмарра ҳханагаланы ҳанкарахоз, ҳааины, абри араду амҵан ҳеынкаҳаршәлон. Ҳаҧсы анааиҭаҳклак, «ҳәызбаҵыркьакьа» ахәмарра ҳналагон. Шаҟантә саҵаханы, анышә сҽартата, адгьыл иҵарҵоз аҵәы ыҵысххьааз. Ашьҭахь, афы асын, еихжәа инканажьит,

уаҳагьы аҽазеибнамҭеит. Ҽак ҩылнагазаргьы, акы ҽалартә, шәшьырак шьҭанаҭартә изыҟамлеит.

Уажәы, абри ара хыжәжәара ахьықәгылонтәи, иккаʒа ҳҳабла хәыҷы сылаҧш ахызгон.

Схы-сҽы аасхалашеит. Иҟәандашьшьыраʒа акы сааимнадеит.

Ахәы сҩықәсын, ладаҟа сыҩҭалеит. Шаҟантә схалахьааз, сылбаахьааз абри ахәы, аха абыржәеиҧш сыбла иамбацызт. Аҭла ҵаҵагьы угәы азнарҳауазаап, аха иабаҟаз – агәмыркатыл зҟәыншьшьыз, ажыци амаґи зхаҧахьаз ахьацареи афасареи иргәылсны илбаауан амҩахәасҭа.

«Анаҵьалбеит, дызусҭадаз абри, Ҭандел ҳәа изышьҭаз, уаҩҧсы дызҭнымхаз, уаҩы ихаанымхаз» ҳәа саахәыцит еимгеимцаран.

Акәара снырны анаара снаҽалеит. Шьҭа ҳара ҳазқәынхоз ахәахьы схалон. Ари аганахь, макьаназы абна аҧсы алан. Ахьа, ашә, аҵь, араш уҳәа ахәы анаара хырҟьон. Абнара снылшәан, сабду ижәытә қәаҭа иаҭаршәыз адәыхәхәа снаныланы сҽынасхеит. Сахьынаҧшыз, аханы ҳкамбашь шықәыз збеит, баткгьы амаркаҵьы иаганы иадгылан. Атәыҩа дуқәа еиҽаҧшуа, ахы иҩахан, ала ҟәзгақәа рыла исыхәаҧшуа игылан. Хышықәса ҭуан самбеижьҭеи, насгьы ар рыматәа ахьысшәыз сазеилмыргозар акәхарын. Саназааигәаха, «Бача, Бача!» ҳәа снаҧхьеит. Еиҭах ахы иҩаханы иаасыхәаҧшит. «Ҟәааҟь» аҳәан, ахы аартцысит. «Уздырит, уздырит, аха асҟаамҭа уабаҟаз» ҳәа исазҭаауашәа исыхәаҧшуан уажәы. Иадгылаз абатгьы иаҳҳәоз аҳарц аҭахызшәа, алымҳақәа ҭыргәаҩаны аҧхьаҟа иаартцәишәа, сабиҭас иааҧшуан. Уи уажәада самбацызт, «дҳадызцалазеи» агәамхәуа иҟамызт. Акамбашь снадгылан, алахь аасшьышьит. Сҽанынасхоз, ҩаҧхьа «ҟәааҟь» аргеит, аха уажәтәи абжьы еиҳа гәыкрак аҭан. Иҟаларын уи сыгәхьанагозҭгьы, амала уажәада ахаҭагьы иазеилымкаацкәа иҟазҭгьы. Иара саргьы шаҟа сеигәырґьазеи иахьысҧылаз!

Амзырха агәашә аҽы саннеи, сыбжьы сыргеит. «Сишь! Тата ибжьы газшәа саҳаит!» лҳәеит сан аԝнаԝнытцҟантә. Ашә ааимҟьан, даадәылҟьеит. «Диида, сызкәырбану снан хәычы, уаама» ҳәа сандугьы лԥыраҳәала лнапқәа рыцқьо, избахьац лакәымкәан, аҭыԥҳацәа реиԥш дласкәантраза лҽаалхеит. Сан, санду лаԥхьа дысԥылар дацәыԥхашьо, лҽааанкыло дааиуан. Санду сгәыдкыла-схыдкыла, «акыр ухьшазар уанду дагааит» ҳәа лнапы ыргьежьуа дынсыкәшеит. Ашьҭахь сан саалгәыдлыҳәҳәалеит, лылаґырзқәа лзаанымкыло. «Агаза, ушаауаз адырра ҳауҭарауааз» лҳәеит, блала сеиԥхьышьшьааауа.

Дук мыртцыкәа, саб иашьагьы ҳаҭак азна ашыла даҭцаланы, ԝбаны еимҽаԥаз ишәақь аҭцга ижәԝахыр иахшьны, хьажьқәак, цаблыкьқәак идҳәала даахалт. Саниба, иеидара ԝкаижьын, ишәақь ааихиԥаан, аҭцыкь-аҭцыкьҳәа еиқәырццакны дхыст, нас иҽеаасгәыджьыланы, сырґәґәа, саагәыдикылт.

Ҳаԝны аштаҟынтәи ахысыбжь заҳаз агәылацәа, гәырґьарак ишазҳәаз дырны, ҽытуа рҽаархеит.

Ауха, агәылацәа, ааигәа-сигәа инхоз ҳаиашьара, арра ауалԥшьа баны сахьааз еигәырґьаны еизаз, рқьафқәа ҟаҭцаны, ашамҭаз еиԥыртцит. Саргьы сиарҭа ҟартцан, сышьҭалеит. Сыцәаны сангыла, сас дахьк дыртаазшәа, ҽык-бзык иаҳәаша афатә, ажәтә дырмазеихьан. Акранаҳфа, санду ус ҽаалҭит: «Нан, иаха иҳазуамҳәагәышьеит, аха Шьагә мыжда иԥсҭазаара далтцит, шьҭа ишықәсгьы дук мыртцыкәа иааираны иҟоуп, уцаны Хьымцараа урыдашшыл» ҳәа. Санду лажәақәа исҳәара сҽамшәо сҟартцеит. Уи акала дҳауаны дыҟазамызт, аха ҳаԝнаҭа иалахәыз азә иеиԥш бзиа даабон. Сабдуи иареи еиқәлацәан, еиԝызцәан, еишьцәак реиԥш еизыҟан рҳәон. Сабдуи сандуи ирыбжьацәажәаз, анапеимдахьақәа рыбжьызгаз иара иакәын. Сандугьы еишьак иеиԥш дихәаԥшуан.

– Улахь еиқәумтцан, нан, абыргцәа ҳаԥсрада аҽар шәхыхьгьы ҳамбааит, – лҳәеит санду, сгәы лыжьжьарц.

Саб иашьа дсыцны Хьымцараахь ҳҽынаҳхеит. Ҳамҩа зызҳәаз иахҟьозар акәхарын, ҳцәажәара ҧкын. Сахьнеиуаз санду зынтәи лажәақәа ҽыцӡа исаҳауан. «Нан, уи дзеиҧшрауаҩыз уара иузырбагәышьеи. Уажәы дҳәыҳәикны аҽҳәа дыҽҳәатәагәышьоуп. Ианиааз дыззымдыруаз ус есымша дыҟазшәа рнарбозар акәхап. Аха иҟан ҟамчхәыла данеибадырбозгьы. Уи иашәаҳәареи икәашареи зымбацыз, нан, иан лымгәа дҭоуп. Иҽықәтәара мацара аӡәы даҧсан. Дцәажәар, дышҧацәажәоз! Инамыс, ичеиҵьыка уҳәару, зегьрыла Анцәа дишаны адунеи дықәгәышьан, иажәымҭа цәгьан акәымзар...». Ус зхылҳәаауаз, иҧҳәыс диҧхахьан, ирхылҭыз ҩыҵьа ахацәарҧар аибашьра имнаххьан. Иҧеиҳаб ихылҭыз иакәын Хьымца. Убри иакәын иара иҧсҭазаара, ҭәҩаншьапны дызхәаҧшуаз, дзықәгәыҕуаз. Иара дыжәлазаҭәын азы, шаҟа ихьааигоз имаҭа хҩык иҧҳацәа рахьынтә аӡәы идамхаргьы дахьҷкәынымхаз.

– Быххь згеит, дад, Зыкәыт, счымазара згәалашәода, - иҳәон, санду «ушҧаҟаӡоу уажәы?» ҳәа даниазҭаалак. – Сылахь аиқәаҭәа анызаарын. Ибымбои Хьымца хаҭарҧыск дшихылымҭуа... Аибашьрагьы сара сзыҳәа акәмыз изыҟалоз, – иҳәон, аҭанӡа даақәыҧсычҳаны.

Ахәы аҭыхәан, аҟьаҟьараҽы акәын Шьагә инхара ахьыҟаз. Ахьатә кәасқьеи ахьатә маҭурҭеи ҭагылан рашҭа.

Аҧсабараҽы уи дызхыбаауаз бнан. Ишьамхы днанаго, иажәа хылнадо дыҟанаҭы, абарҭ аҩхәык ирыҭанакуаз абнара еиқәуырхо дааиуан, аха аҭыхәтәан зегьакоуп Ҭандел ихәы рзымхакәа, арахь аарцәгьы иаҽалахьан, аха аихашьҭыбжьы уаҳартәеиҧш изхамлацызт.

Ирҳәон, Шьагә акәасқьа аниргылоз, абрахь ҵьара ҧсҭакахь дцаны, ахьа қыдқәа ҧҟаны, ирбылгьо-ибҕаҭо ҟьиарла иҭигон ҳәа. «Уахәреи ҕьатама змауз» еиҧш, Шьагә ахьара дшылатәоу, ӡибнаҟа дцаны, тымитыша иҭганы аматәахә ааимгар дшыҧсуаз идыруазма» ҳәа шьоукгьы ччозаарын усҟан.

Арра санцоз аҽны ибара ҳәа снеит. Адесҟәардә дықәтәаны, илабашьа ижәҩахыр иаҭаргыланы аҽҳәа дыҽҳәатәан. Саниба, игәабзиара азҭааха самраʒакәа, «дад иахьа амҩа уқәлома» ҳәа дсызҭааит. «Ааи» сҳәеит саргьы. Аиашазы, Шьагә иҧеиҳаб иҧҳәыси уи лҭаца хәыҷи игәы дадыргомызт. Иҟазшьа рҭахьан, иҽы ааихихаанʒа ииҭахыз рдыруан, иагьыҟарҭон. Инықәгьежьаан, иаразнакы абысҭа руит. Ҳхәы дырхиан, Хьымцеи сареи аишәа ҳнахатәеит. Шьагә инапы ʒык нақәиҭәеит, аха уи иҭыҧ аҽы дыштәац дтәан.

– Дад, шәара шәнеидтәал, акы шәнацҳа. Шәнақәныҳәаны ҭәыцақәак аанышәкыл, – иҳәеит.

Ҩыжәга ҭәыцала аҩы изаарган, инеидыркит.

Ианакәзаалакгьы чеиҭәыцала аҩы аанкылара дазыразымызт. «Иабашәҭаху, иараби, абарҭ ырҟасҟасо, ҳаҧсуара иатәым, дад. Ҩыжәга ҭәыцақәак нашәымҭашәыргылар, шәызхарагьы шәнеидтәаларын, шәызхарагьы шәнеицәажәарын. Ех, сабиц, абас хәыҷы-хәыҷла ҳабацәа бзиахәқәа рҟазшьа ссирқәа инҳампыҭабаны ицашт дара инарышьҭаланы», – иҳәалон лоунытә даақәыҧсычҳаны.

– Дад, Сасрыҟәа (абас акәын схәыҷы аахыс дышсышьҭаз), иҳамбаʒакәа ухаҭарҧысхеит, аҧсынҭры зауша! Абар, арра ацарагьы ааудгылт. Ари хьыʒрацароуп, дад. Узлыҭыз ууаажәлар умырҧхашьан. Убаҩ уацәымаашьан. Жәытәнатә аахыс, дад, ҳаҷкәынцәа аихымца иаҩызан, шәара рықәмызт, рҩыза дырнаҧхомызт, рхы ихҭнырҭон. Анцәа имчала, ауаа рымчала иахьа ҭынчроуп, еибашьра ыҟам. Анҭыра аиуааит. Ҧшʒала ухынҳәааит, дад, умҩа хирыз, – иҳәан, иаҭәца намихит.

Аамҭа маҷны исыман азы, саргьы сыҽнысмырхеит. Хьымца сыжәҩахыр инапы ықәҭаны, алаф сыхҳәаауа дсыцны даауан.

– Ааи, дад, убас бзиа шәеибабала, шәабацәагьы бзиа еибабон, шәабдуцәагьы бзиа еибабагәышьон. Ари ахәы иқәынхо ажәлақәа зегьы ианакәызаалакгьы аиашьа-

ра реибадыргон. Бзиа еибабароуп, дад, намысуп ауаҩы дҳаразкуа, урҭ умамкәа уҧсҭазаарагьы хаара заҭалом, – иҳәеит Шьагә, Хьымцеи сареи ҳаизыҟазаашьақәа дреигәырҕьо дахьҳахәаҧшуаз.

Ишызымуаз амӡырха агәҭанӡа сааскьеигеит. Схы днагәӡын, ҩаҧхьа дныҳәа-ныҧхьеит. Архәара ҳавалаанӡа уа дышгылац дгылан.

Шаҟа лаҧшыхаала адунеи дықәыҧшуааз уи ауаҩ!

***

Агәарабжьара ҳшаабжьалазҭәҟьа Хьымца ҳгәеиҭан, дҳаигәырҕьаны дҿаҧха-ҿаччо ҳашҟа иҿааихеит, аха данаҳзааигәаха, ҳҿаҧшылара ала идырт ҳааира зызҳәаз.

– Ааи, баба рыцҳа дҳаҧхагәышьеит, – иҳәеит иҿаарҭынчны.

– Даараӡа сгәы иалсит, – сҳәеит саргьы, сылаҕырӡқәагьы аахаҟәҟәалан.

– Даанӡа умнеиааит. Шаҟа бзиа уибооз, шаҟантә уигәалашәахьааз, – агәашә ааиртын, ашҭа ҳаҩҭалт. Ҩаҧхьа иаахыддылаз сылаҕырӡқәа днарылызбааит, злабашьа кны амӡырха агәҭан иқәгылаз Шьагә. Уи илаҧш Хьымцеи сареи иаҳхьыршан. Исызгәамҭакәа саақәыҧсычҳаит. Ус, Хьымца иани, иҧҳәыси, ихәыҷқәеи ҳааргәыларкит.

– Шьазина! – иҳәан, саб иашьа Хьымца иҧҳаиҳаб лахь ибжьы наиргеит, ларгьы лылақәа гызмалӡа днеиҿаҧшит. – Ибасҳәо бдыруоу? Баби бани аиашьа «дышәзаарымхәар» бымун, – иҳәеит.

– Уара бзиа збаша, аиашьагьы дыбзиоуп, аха ари сызлагараны иҟоу аҩны иахашәаланы иаасхәо шьҭа ҟәдми, – иҳәеит Хьымца даахәмаршәа.

– Уи аус абанӡаноуцахьеи?

– Шьҭа акгьы сыгым. Аблокқәа абан иахьеиқәыжьу. Азхара ҧысҟахьеит. Амҿыматәахәгьы еиқәыршәаны исымоуп. Ахыб заҭәык аасымхәац. Ҧхаррак шааҟалаз аргылара салагозар акәхап.

– Аҭыҧ ылуххьоу?

– Абра, акәаскьа аҽаҧхьа акәхоит, уи усгьы иқәызгоит, аахәаҩ дсыҧшаахьеит.

– Усҟан ашҭа маҷымхаʒои? – сҳәеит сара.

– Уажәы, ари иаҟароу ашҭа шәара шәыда аʒәгьы иманы дубаʒом, иагьзуҭахузеи, – иҳәеит хьаасгьы имкʒакәа. – Ара ҳзықәгылоузеи, аҩныҟа ҳнеип, ҳааидтәалап. Сасрыҟәа иаара азгәаҳҭап, – иҳәан, днаҳаҧгыланы иҽынеихеит…

…Макьаназгьы зызхара еибамбацыз, зызхара имеицәажәацыз саб иашьеи сареи, хышықәса рыҩнуҵҟала ҳҳаблаҽы, ҳқыҭаҽы иҟалаз-ианылаз, иацлаз-иагхаз ртәы ҳаманы, ахәада ҳақәланы аҩныҟа ҳхынҳәны ҳаауан.

Арҕьарахь Ҭандел ихәы убарҭан.

«Анаҵьалбеит, дызусҭадаз, дзеиҧшрауаҩыз, абри ахәы дуʒʒа баҟаны зыхьʒ аххалаз Ҭандел!» ҳәа иҵьашьаны схәыцуан, Шьагә дысгәаларшәо.

Уи уажәы еиҳагьы сгәы дрыцҳанашьон….

АПИЕСАҚӘА

АПҒА ШКӘАКӘА

Ѡ-қәгылараки ф-сахьаки змоу адрама

И А Л А Қ Ә О У

З а ф а с, 65 шықәса ихыҵуеит.
А д г ә ы р, Зафас диҵоуп, 19 шықәса ихыҵуеит.
С о н и а, Зафас димаҵуѡ ҵҳәысуп, 45 шықәса лхыҵуеит.
В и к а, Сониа длыҵҳауп, 17 шықәса лхыҵуеит.
Х ь ы м а, 30 шықәса лхыҵуеит.
Д а м е и, Зафас диашьоуп, 60 шықәса ихыҵуеит.
А р д а, 50 шықәса лхыҵуеит.
Б а ҷ ь г а, 60 шықәса ихыҵуеит.

Актәи ақәгылара

Актәи асахьа

Ахҭыс мѡаҵысуеит З а ф а с иѡнаҽы. Асценаҽы иаабоит иҭбааҭыцәӡа иҟоу асасааирҭа. Уи гьамала ирхиоуп. Аѡнымаҭәа бзиа ѡнагылоуп. Аҵшәма амал иазрыцҳам аӡә шиакәу удырыртә иҟоуп. Асасааирҭа ѡ-шәык аҽоуп. А д г ә ы р ақәѡыга стол дахатәаны акы иѡуеит. Дахьтәоу ихы наҭа-ааҭо дҳәыҵәы-ҳәыҵәуеит. Аѡнытә халаҭ хәбабак ишәны дааѡналоит З а ф а с .

З а ф а с. Адгәыр, угылахьоума? Шьыжьӡа узыргылазеи? Уцәа ҭынчмыз? Узҽу закәузеи? *(Адгәыр иахь иҽынеихоит.)*

А д г ә ы р *(дааҳәыӣәы-ҳәыӣәны, ихы дымѡахаʒакәа)*. Усӣырхагамхан, баба. Сан асалам шәҟәы лзызѡуеит.

З а ф а с. Уи уажәы унаҟәыҵны, уҽы, унапы ʒәʒәа, ухахәы ӣхьаҳәа. Сониа иахьа дзымаар ҟалап, ҳнеицхыраа-ааицхырааны ҳхәы ҳархиап, какалк ҳкып.

А д г ә ы р *(иааигәамӣхашәа)*. Усҟәаҵыруеи, баба. Сара акрыфара сҭахʒам. Сан дыгәхьаазгоит, шәҟәык сызѡы ҳәа салҳәан...

З а ф а с. Иаха ӣхыʒ думбакәа уҟам.

А д г ә ы р. Зегь акакәʒами, дызбеит. Сара сан лассы-лассы дызбалоит.

З а ф а с. Адгәыр, дад, уара уан лыӣсҭазаара дшалҵхьоу умдыруеи. Абар шьҭа бжьышықәса ҵуеит. Уаҟәыҵ, дад узҽу. Уи аҵкыс уааины уаб игәы ааҟаҵа. *(Адгәыр, иҭахшәа-иҭахымшәа астол дѡахыӣын иаб иахь днеиуеит. Зафас Адгәыр ихы аашьышьны ихагәҭа днагәʒуеит.*) Уца, уҽы унапы ʒәʒәа, сара ʒык сыршып. *(Дцоит.)*

Адгәыр адиван иҽықәжьны цыгәхыршәҭ ҟаиҵоит, нас ишьапқәа еиҽаӣсаны даақәтәоит. Илаӣш кыдхаланы ахәаӣшцәа рахь дыӣшуеит, ус даалҟьаны икьатеиах ӣҵәо аччара далагоит. Дааѡналоит С о н и а , сумка дук лкуп.

С о н и а. Узхыччои, Адгәыр?

А д г ә ы р (*иқьышә инапы надкыланы*). Ссу, абна ателевизор аҟны сан лҽылҵәахит, ӣьит ҟалҵоит. (*Иаразнакы даагәамӣны.*) Абасоуп, есымша бысӣырхагахоит.

Сониа лсумка лыманы Зафас дышдәылҵыз ала лҽыналхоит. Асасааирҭа дыѡнысаанʒа Адгәыр ибжьы ааларҟәны зҵаарак имоушәа ҽааиҭуеит.

Сониа, акы сбазҵаарц сҭахуп!

С о н и а *(лыбжьы аарҟәымшәышәшәа*). Изакәызеи, Адгәыр?

А д г ә ы р *(уажәы тәамбашақә длыхәаӣшуа*). Абри бара есымша ҳара ҳахь бзаауеи?

С о н и а (*лыбжьы аарымкьыкьшәа*). Уарамыжда, абри сара сахьшәықәшәаз Анцәа уиҳәала. Сара сшәымамзар шәзыʒәʒәодаз-шзыҳәҳәодаз. Мышкы смааир, амла шәеиқәыцәо аҩны шәыҩноуп. Уара урҭқәа умбаʒои?

А д г ә ы р (*дааҵьашьаны*). Ҳыҳ! Бҳацәнымхозаап! (*Инацәкьыс лылахь инақәырхханы ацәыӣаччара далагоит*.) Бара бгызмалуп.

Дааҩналоит З а ф а с.

З а ф а с. Аа, баама, Сониа? Бзиала баабеит.

С о н и а. Бзиа убааит.

З а ф а с. Адгәыр, иуасҳәаз ухашҭма?

Адгәыр. Уажәыҭәҟьа, баба. (*Ддәылҟьаны дцоит*.)

С о н и а. Иацаахыс шәышпаҟоу?

З а ф а с. Анцәа ишиҳәара, Сониа, акы ҳаицәам, акы ҳаиҭьым.

С о н и а. Шьыжьхьас ишәзыҟасҭари?

З а ф а с. Аҧышәҭрықь, акәтаҭь хырпҟала, ицәгьамызт ачаҵьгьы ҳзыҟабҭар. Адгәыр днатәаны хаҭаҭас крифап ҳәа быҟоума, зегьы хәыҷык-хәыҷык дынрымцкласуеит. Алаҳаварениа хыртла. Иахьак сеилаҟәыбасоуп сшыҟоу.

С о н и а. Уажәыҭәҟьа зегь ҟалоит. Шьыбжьоназы исырхиарызеи?

З а ф а с. Адгәыр дааир ҳиазҭаап, аха мап, уи уажәы ииҭаху, уашьҭан иҭахым.

С о н и а. Абысҭа нҭарҭәины изуп, аҭубар зʒып, ашәхаҩа, акамбашьхырҭәы, иахьа ҧсуа чысла шәеилсыргап.

З а ф а с. Аҧсуа чыс еиҭьу абаҟоу, есымшагьы исыҭала, сгәы ахшәараныҳәа сыҟаʒам, аха ибымбои, Адгәыр иҽыҭбараханы есымша акака изыҟаҭалатәуп. Иахьа ибымбеит уи икрыфара зеиҧшроу. Данхәыҷыз еиҧш дыҟандаз... (*Иҵьыба дынҭаланы иҧараҭра аатҭганы*.) Абар аҧара, бара иаҳзыʒба.

С о н и а. Есымша афатә-ажәтә абри ауп хьаас иумоу, ма акрызфо шәреиуандаз, шәҩыцьагьы шәеиҧшуп. Иҟасҭоит – инкасыжьуеит, иҟасҭоит – инкасыжьуеит. Арахьгьы, ибысҭаз аҧара иагьынбаныбхи ҳәа гәрамгас сҟаҭаны усацәажәоит, абрыгьы иухоумыршҭлан.

З а ф а с. Уи уажәы ҳаҟәыҭцып...

С о н и а шьыжьхьа ҟалҭарц дцоит. З а ф а с акресло днылатәаны, астол хәыҷы иқәу ажурналқәа даарылаҧшны акы аарылхны, иланарҧшыга наҭаны, абҕьыцқәа неихыршәшәо-ааихыршәшәо аҧхьара дналагоит, дшаҧхьоз иршәны астол хәыҷы инықәжьны ашырҳәа дҩагылоит. А д г ә ы р дызхатәаз астол аҿы днеины ииҩуаз ашәҟәыбҕьыц аақәихуеит. Ибжьы ҭганы аҧхьара далагоит.

«Сан, сара зегьы бара бреиҕьасшьоит. Быбжьы ансаҳауа шаҟа сгәырҕьоузеи! Шаҟа быблақәа разузеи! Бара беиҧш зыбжьы ҟәымшәышәу, зажәа хаау, зхы-зҿы зхалашо уаҩы дыснымиаʒац». (*Ихы аарӣысны, иара ихаҭа инациӣоит*.) Ааи, Адгәыр, уара уиашоуп. Уиашоуп уара. Ех, зажәымҭа цәгьаз сара, изакәытә хшыҩеимҟьароузеи знызынла иааиоуло. *(Ҧыҭраамҭак ибжьы ҭымгакәа даҧхьоит, нас ибжьы ҭганы.)*

«Сан, абри сара банызбо, саб бзиимбозеи? Уи дыҧсхьеит ҳәа сеиҳәоит. Амц сижьома? Ааи, иашала быҧсхьеит, аха сара лассы-лассы бызбоит. Быбжьы сықәырганы баацәырҟьа-цәырасны бабаʒуеи? Сониа лоуп имыʒуа. Хьыма дʒызлануп. Агызмалцәа бзиа избаʒом. Ашәҟәы ҩла ҳәа сабымҳәалан. Абыржәы ҳаидтәаланы ҳшеицәажәо еиҳа еиҕьуп».

З а ф а с даақәыҧсычҳаны, ашәҟәы бҕьыц аарҿены иҵьыба инҭеиҭоит. Днеины ҩаҧхьа акреслао днылатәоит, иҩнапыкала ихы кны, ишьҭахьҟа иҿынхыршәҭны, ҧыҭраамҭак ус дтәоуп, нас иҿаариашаны ахәаҧшцәа дрыхәаҧшуа.

Ааи, ааи, сымч анкаҧса, сынарцәымҩа санаахықәгыла, убасҟаноуп ауаҩытәыҩса есымша ихы еиқәшәаны дышзыҟамло анеилыскаа. Ааи, ааи, уи иахьа дшьыцәхнысларaны дшыҟоу шизымдыруа иаҩызоуп, амш еилахәлаанӡа, шаҟантә шаҟарыла иҽиҧсахраны дшыҟоу шизымдыруа. Аҟәыҕеи ахагеи анузеиҩымдырааyа рацәоуп.

Дааҩналоит А д г ә ы р.

А д г ә ы р *(ишьҭахьҟа ашә амыркыкәа)*. Быҩнал, быҩнал.

З а ф а с. Узҽу дарбану?

А д г ә ы р. Арда лоуп. *(Аччара изааныкыло, уажәыуажәы дцәыӣаччоит.)*

Дааҩналоит А р д а.

А р д а. Шьыжьбзиа, Зафас!

З а ф а с (*днылхаӣгыланы*). Бзиара ббааит, Арда! Бнатәа, абрахь бааиасны.

А р д а. Стәаӡом, Сониа дмааизар, какалк шәызсырхиап сҳәан...

А д г ә ы р С о н и а дызлацаз ашәаҽы днеины, иҽырқьачақьны, Арда дналыхәаҧшны, дындәылҭуеит.

З а ф а с. Иҭабуп, Арда. Сониа макьаназ даҳзаагәышьоит, зны-зынла иаабжьалыршәлозаргьы, дааихьеит Сониа. Шәышҧаҟоу хәыҷи-дуи, арҭ аҩымшк? Кәакәана дызҽузеи?

А р д а. Зыӡбахә уҳәаз дызҽыхузеи, даагылазар дызҽыц – аусура. Ҳҭаацәа дууп ишудыруа. Еиҳа-еиҳа ҳхыҧхьаӡара ацлара иаҽуп. Сыҷкәын аиҳабы иҧҳәыс лымза дҭагылоуп, еиҭах хаҭарҧысхашт илхылҭуа.

З а ф а с. Нас уи еиҳау агәырҕьара арбану? Ахаҭарҧыс иами ужәла еихазҳауа, уҩнаҭа ҟьаҟьаӡа ашә аазыртуа. (*Илахь ааиқәӣаны, даақәыҧсычҳауеит.)*

А р д а. Ус шпакәхым, ус ауп, аха асҟатәи ахацәарпар ҳабарыхәо. Сыпшәмеи сареи ҳцәа ҳхытцхьеит, аха ҳазлаҟаз акы иаҳзеиҿыымтәит. Сажәра аанза сажәит бзиарак мбазакәа. Зегь сгазара, сқәыпшра, сыҳалалра ирыхҟьеит. Ус сҳәеит ҳәа, убарт сыпсыҿерақәа иахьагьы исызкамыжьыц. Иумбои, гәтыхас ушсымоу?

З а ф а с. Анцәа даахәаны сбыҳәоит, Арда, ашысламшә зқәуиаахьоу рыртытра баламгарц.

А р д а. Уара узы ашысламшә зқәиаахьоу, сара сзы мшаҿенеипш иҟоуп, Зафас. Уара иснутцаз ахәра ҿьашьа змазамоуп, избанзар пҳәыск лаҳасабала, сыпстазаара хаара мацәкьыск амамкәа исзаанужьит. Уара иузеилкааранe уҟазам, апҳәыс зхатца иахь бзиабарак змамкәа, егьирахьгьы зхы пату ақәтцаны иҟоу, лгәаҟра закәу.

З а ф а с. Бара ибыздыруам акәымзар, Анцәа ишиҳәара быҟоуп. Азәк дубар, азәк духаштыртә хѡык ахацәарпар бхылтцит, ибаазеит. Абри еиҳау амалгьы ыҟам, анасыпгьы.

А р д а. Убарт исыхшази ирыхшази рзыҳәаноуп сыпсы адунеи изыҟәугьы, амшлашарагьы сзапыло, аха зыпсы ҭоу изынгьы иҟазароуп иара ицәеиижьи, игәи-ипси мацара иртәу агәахәара, апстазаара анакәха.

З а ф а с. Сара, убри быпшәма, Кәакәана, дызлаҟәнушьаша акгьы идызбалом, уимоу, акырза дызлаҳаиҿьугьы рацәоуп. Уаѡы разуп, дҳалалуп, дыцқьоуп ауразоуроу. Ипсы ҭыхны аус иуеит. Ихшаз рзы дыбзиоуп, баразәк бхатцкы каиршәуам, нас матурадук ахьимоуз азы дыҟәныбымшьозар?

А р д а. Иуҳәо аутцабыргыхым, аха иазууеи, арахь дуаѡрыцҳазар. Ахатца дхатцазароуп, иламыс, ихьымзг ҳаракызароуп, убасҟаноуп апҳәысгьы пату аниқәылтцо, лгәы данатаххо.

З а ф а с. Иахьала иаҳҳәахьоу азхазааит, Арда. Ииасхьоу хнырҳәышьа шамам бымдыруеи. Хьымзгык бмыргакәа, иҳабжьалаз аус ишыпхаз анышә нақәыпсаны, иахьанзагьы итцәахны ҳааиуеит.

А р д а. Уиакаҷы сыԥшәма уцәҟьа даҷауршәит, аха нас ауп упылхатны ауаа уанрылаха, иахьанӡагьы убас уааиуеит, Зафас.

З а ф а с (*иҟаарымчны*). Шьыжь какалк сбыркырц бԥахытцәҟьазаарын ббама. *(Игәы кны.)* Ааигәа агәыхь сагарц аԥсык шаасыгхаз бхашԥыма?

А р д а. Суцәшәоит, Зафас, иаахцәатцәҟьаны суцәшәоит. Суцәшәоит ак ухьыр ҳәа. Егьа сҳәаргьы, цәгьарак уара узыҳәа исԥахым. Абзиабара иашатцәҟьа знык акәхап ауаԥытәыԥса ианизцәыртцуа. Убасҟан сжьаны – сҟаԥәаны санумаз, сгәатцаҷы уара узы ижжаӡа иакыз абзиабара амца, сылахь ҷышәны унапатцаҟа иҟаз, ацәаԥсасиеиԥш иахьуԥаху иуртиуаз ауаԥ рыцҳа санимпытцаужь инаркны аҷыблаара ишаҷугьы, макьаназы ишмыцәац удыруазааит.

З а ф а с. Нас избан, убринахыс ҳаиқәшәара мап зацәыбкыз?

А р д а. Ԥсуа ламысла сааӡагәышьан. Усҟан сара, ақыԥа ӡгаб, адунеи зегьы тлаз иатцәараны сыблақәа ирбон, убри азын акәхап угәра зызгазгьы.

З а ф а с. Ҳара усҟан аԥсԥаацәа ҳшьақәырҟьеит, Арда.

А р д а. Сара сшьақәызҟьаз иахьагьы сҷаҳәаны симоуп, мамзар сгәатцаҷы уццышәхар акәымзи.

З а ф а с. Зегьы ҳхы ҳақәиԥу ԥьаҳшьоит, аха арахь иахьа ҳуаԥызар, уатцәы ҳаԥьнышхар ауеит, зны ҳхагоуп, зны ҳҟәышуп. Шаҟаԥы рыԥсы ҳхоу ҳхаԥақәагьы иҳаздырам, нас иарбан хароу ҳхы иадаҳцараны иҟоу ҳара?

А р д а. Уара абарԥқәа анбеилукааи?

З а ф а с. Абас, са сеиԥш, уажәа акгьы ԥнамҟо, умч улӡааны, уԥсԥазаара ахыҟә уанаахыҟәгылалак, узхысыз-узԥысыз зегьы хәыцырԥас иааууеит, убасҟаноуп убарԥқәа реилкаара уаналаго. Амч ауп зегьы зыршо, ацәгьагьы абзиагьы иароуп ишьақәзырԥәԥәо, ианызԥо, ианызхуа.

А р д а. Уаѡы дуаҭәоумшьо, ухамаԥагьаны, аԥсҭазаара ахаҭа адунеи амаа снаркит анугәахәуазгьы, уара зегьреиҳа инасыԥдаз уаѡын, Зафас, избанзар, аԥсабара иуланамҵеит аҽеазә иахь абзиабара. Уара уаагылеижьҭеи бзиа иубоз ухы заҭцәык акәын. Абри ауп ԥырхагасгьы иузыҟалаз.

З а ф а с. Биашазаргьы ҟалап, аха ибдыруоу бара, ауаѡытәыѡса шаҟа имч-илша ҕәҕәахо аҟара, убри аҟара зегьы дырхыбааua дшалаго? Уи дгәыҳәноуп дшыҟоу. Иԥсы анилала, иҭахрақәа нҵәара рыԥәлазом. Адунеи абжа иуҭаргьы изымхарашәа ибоит. Ҳәаак иҽизҭагзараны ҳәа дыҟазам. Аԥсҭазаара им-пытҵаманшәалахо дааиуанатцы, иара изы иԥшьоу ҳәа акгьы зыҟалом. Аха зегьы ирыцкызаап аԥсра бзиа. Гәҭыхада ушыҟоу уаԥьал уагозар, абри еиҳау насыԥ ыҟамзаап, Арда.

А р д а. Изхуҳәааua еилыскааueит, Зафас, аха усеиԥш умҳәароуп. Зынзаск ҵеи дызмазамгьы рыԥсы ҭоуп.

З а ф а с. Ианамузах, убарҭ сырѡызандаз, ҳаҕоу хылтҵдагьы адунеи иԥсахааит, аха...

А р д а. Исыздыруам уаԥхьа сыԥсуазаргьы, Зафас, аха сыԥсы ҭанатцы снапы дананыла, уара иухшаз, сара игәы дшасмырго удыруазааит.

З а ф а с *(маҷк иаармҽыҕаны)*. Иҭабуп, Арда, иҭабуп. Агәра згоит гәык-ԥсык ала ишыбҳәо, аха уатҵәы иҟалаша, иахьа изыҟалараны иҟам, иара саргьы иахьатҵәкьа сымԥсрашәа збоит.

Иааѡналоит С о н и е и А д г ә ы р и.

С о н и а. Шьыжьхьа шәзыԥшуп.

З а ф а с *(даақәԥсычҳаны)*. Адгәыр акрифазар? *(Игәалаҟара ыҟамкәаны адиван дныԥҭәоит.)*

С о н и а. Уара улымкаа ҵьеи акрифап.

А д г ә ы р. Баба, уаала, уаала. *(Инапы кны диргылоит.)*

А р д а. Сара сцалап. Саҭоумҵан иакәымк самхаҳәазар.

Сониа гәамԥхашақә Арда дналыхәаԥшуеит.

З а ф а с. Сара соуп иаҭабымҵаша. Иҭабуп бахьааиз.

А р д а дцоит. Зафас ѡаԥхьа адиван дныԛәтәоит. Дкарахашәоуп дшыԛоу.

А д г ә ы р. Уажәытҵәԛьа сааиуеит.

З а ф а с (*ибжьы ааԥсаны.*) Уабацои, Адгәыр?

А д г ә ы р. Суадаҷы алашара акит. *(Дцоит.)*

С о н и а. Акыр уаргәамҵуазар? Ахәшә узаазгап?

З а ф а с. Мап, мап, акгьы ҵахӡам. (*Дѡагылоит. Адгәыр изҷитҵуеит.*) Адгәыр! Умааиӡои арахь?

Адгәыр ибжьы иргоит, снеиуеит, снеиуеит ҳәа. Ҭынчроуп. Зафас дшылеиѡеиуа дааҭгылоит.

Жәаха ак сабҳәарц бҩыназыбкын, баԛәытцит, саргьы уинахыс исхашҵны сыԛан, исабҳәарц ибҭахыз, Сониа?

С о н и а. Ишубо, есҩыны абра шәара шәҷоуп сахьыԛоу. Иааилахәлар сыѡныԛа ҳәа сҷынасхоит, аха исызҵада сара аѡны?

З а ф а с. Аиашазы, шаԛа шыԛәса ҵуазеи абра, сыѡнаҭа быԛоижьҵеи, аха зныкгьы сыбзымҵаац уи аҵыхәала.

Даа ѡналоит А д г ә ы р. Аҭзамцқәа дыркыдыԥшылоит. Аԛәѡырҭа астол аҷы акы еимидоит.

С о н и а. Издыруада, хьаасгьы изаураны иԛада, есыуаха сгәы сахьҭаҵәуо?

З а ф а с. Избан, Сониа?

С о н и а. Избанзар, сыӡгаби сареи амариалқәеи аҳәынаԥқәеи ҭыԥс иалырххьо ҷаԥаражәк ҳаѡнаршәуп, иара убритҵәԛьагьы аԥара ахысшәааueит.

А д г ә ы р даа ҭгыланы С о н и а дылзыӡырѡуеит. Зафас ацәажәара даналагалак, дызхатәоу астол илаԥш нахырҳәҳәаны, уаԛа акы ибазшәа дааччоит, нас лаԥшыла астол еимидалап, аҭзамцқәа дрыхәаԥшлап, аҵыхәтәан, илаԥш кыдхаланы ҵьарак дыԥшуеит, С о н и е и З а ф а с и реицәажәара имаҳауашәа.

З а ф а с. Усеиӈш иҟоу анхарҭақәа рықәгара иаҽуп. Ибымбои шаҟа ықәыргахьо? Урҭ ирыѡназ, уажәы аҳәынҭқарцәа реиӈш аѡнеихагыла дуқәа рҽы инхоит-инҭуеит, сымҽы рҳәом, сымца рҳәом, ӈхыʒла ирымбашаз баны иҟоуп. Дук мырҭыкәа баргьы ибоуышт. Иаачҳала, нас, иҟабҭарызеи, иаразнак иааҭырӈаны акы аиура уадаѡуп.

С о н и а. Ус гәыҕрак сымазҭгьы исычҳарын, аха иабаҟоу, аамҭала сҭаѡупеи.

З а ф а с. Нас сара сызлабыцхраараны иҟоузеи?

С о н и а. Уахажәааит, ахан ду узгылоуп, ӈьара абраҟа, иреиҭаʒоу уадак ҳзалухыр, уахгьы-ҽынгьы шәааигәара ҳаҟазаарын, шәаргьы ишәзеиҕьхон, ҳаргьы иаҳзеиҕьхарын.

З а ф а с (*иааигәамырӈхаʒакәа*). Хәыда-ӈсада Викагьы баргьы сыѡны шәыѡназарц, ари есымза ибысҭо аӈара ишбоуц ибоуларц, абас аума ишыбҭаху? Ус-ус, быʒҕабгьы баргьы шәҭазѡырц бҭаххозар акәхап, мап, бара ихәыдоу аʒә бакәʒам избо.

С о н и а. Сара усеиӈш сгәы акгьы ҭамшәац. Иаҳҳәап, иҭашәаʒаргьы исымчузеи?

З а ф а с. Акгьы бымчхом, ҳәарада. Уадак акәым, ҭаҟатәи аихагыла зегь шәымаз, аха сыӈсы шҭоу сыѡны атәымуаа ѡналар сҭахым, Сониа, уимоу сыдунеи анысыӈсахлак ашьҭахьгьы скьарзк, абри аѡнаҭаҽы даӈшәымамхар, сызҭоу аҭоубыҭ аасырҳәрашәа сгәы иабоит.

А д г ә ы р *(даалҟьаны)*. Баба, Вика аҳәынапқәа дрыцәшәоит.

З а ф а с. Нас, бырцәымшәан ҳәа сызлаҳәа. *(Сониа лахь.)* Иӈьоушьаша, шәара аҳәса, ишәымгәыҕьуа акгьы ыҟаʒам, арахь аҳәынаӈқәа шәрыцәшәоит аслан еиӈш, ишәзырухьоу здыруандаз. Адгәыр, ҳашцәажәоз ҳхәы мыхьшәашәакәа иҟам, уаала акы ҳнацҳап.

Адгәыр аҭак ҟаиҭаʒом. Дууаʒа илаӈш кыдхаланы дыӈшуеит.

Иуасҳәаз умаҳаʒои, Адгәыр? Уааины уаасыдгылеи. *(Дааигәыӷиҳәаҳәарц инапы еиӷыхны икуп.)*

А д г ә ы р *(дахьыӈшыц дыӈшуа)*. Снеиʒом.

С о н и а. Излазбо ала, иахьагьы шьыжьхьа баша исырхиеит.

З а ф а с. Адгәыр!

Адгәыр дахьыӈшыц дыӈшуа аҟыр-ҟырҳәа дыччоит.

Иазхоуп шьҭа, ҳдәықәҭа, Адгәыр!

А д г ә ы р *(даалҟьаны)*. Вика даауеит, Вика даауеит! *(Дҩаӷҟьаны аӈенӷьыр дҩадыххылоит.)* Лҽылҭәахит. (*Дыччоит. Иҽаарҭынчны.*) Лҽылымҭәахʒеит *(инапы нархханы)* анахь, ҭаҟатәи аихагылахь дыҩналеит. Сара уажәыҭәҟьа арахь дхазгалоит.

Уангыл, уаангыл ҳәа Зафас ишишьҭеиҳәо А д г ә ы р ддәылҟьаны дцоит, ишьҭахьҟа ашә аартны иааныжьны. Зафас дхәыцуа ашәахь дыӈшуа дгылоуп, нас длахҽыхханы Сониа лахь даахьаҳәуеит.

З а ф а с. Ибзиоуп, Сониа, ибҳәаз сазыразуп. Иахьаҭәҟьа шәымаҭәақәа абрахь иҩнажәгал.

А ӈ а р д а

Аҩбатәи асахьа

Актәи асахьа адекорациа. С о н и а асасааирҭа аилыргара даҽуп. Ашә ахь аҭәҭәа бжьы гоит. С о н и а аҭәҭәабжьы ахьгаз ахь дындәылҭуеит. Иааҩналоит Сониеи Хьымеи. Х ь ы м а деиқәмодаха деилаҳәоуп. Аҳәса рсумкак лыжәҩахыр ихшьуп. Лныҟәашәа ласуп, лхашәа хы лымбо дыҟоуп.

Х ь ы м а. Зафас дыҟаʒами?

С о н и а *(лыбжьы аарымкьыкьны)*. Ҳауак нырҽадырсырц Адгәыр диманы дындәылҭит.

Х ь ы м а. Акырҭуама ицеижьҭеи?

Сониа аҭак ҟалҭаӡом. Хьыма лсумка асаркьа ааҭганы лхы-лҽы днацклаҧшуеит.

(Асаркьа лсумка инҭаӣо). Исҳәаз бмаҳаӡеи?

С о н и а. Бааимҭаз индәылҭит. (*Аӣәы налаӣаны.*) Бшаауаз изымдырт, даҭабымҭан.

Х ь ы м а. Хаала бсацәажәала, Сониа, еиҳа ибзеиҕьуп.

С о н и а. Избан бымҳәои?Ари аҩнаҭа баҧшәымахарц бгәы иҭоума?

Х ь ы м а. Бхы дырны, быбз бҽы иааҭакла... Сара исҭаху уи бара бус алам.

С о н и а. Схы здырыргьы са сҭыхәала аӡәгьы цәгьарак дақәымшәац.

Х ь ы м а. Анцәа ҳрыцҳашьа, ауаҩы данцәхәаҭалак, ибзгьы шҧеиҽыҭцуеи. Ишсабҳәара, абри сара, хаҭала бара сыбҧырхагаханы иббома?

С о н и а. Избан, сара? Сара сҽы бара ус бымаӡам.

Х ь ы м а. Баргьы сара сҽы. Ус анакәха, бӷьам злам бымҳаҭцә алабымҭан. (*Лшьамхы еиқәыршәны, Сониа лызқәа налеиарханы днатәоит.*)

Дааҩналоит А д г ә ы р. С о н и е и Х ь ы м е и имбаӡошәа, дшаҟьшаҟьо акы дашьҭоушәа, асасааирҭа еимидоит, нас дзышьҭаз баны деигәырҕьазшәа, ихы-иҽы гәырҕьарак иқәҳәҳә, дааҭгыланы ахәаҧшцәа рахь дыҧшуеит.

(*дҩагыланы Адгәыр дихәаччо*). Мшыбзиа, Адгәыр! Аҧсшәа зсоумҳәозеи? *(Лнапы наилҭоит.)*

А д г ә ы р *(Хьыма лахь даахьаҳәны)*. Ыы, ҳаибамбахьеи?!

Х ь ы м а. Ианба? (*Дыччоит.*)

А д г ә ы р. Ашьжьымҭан.

Х ь ы м а. Сара мчыбжьык ҭуеит шәара шәахь смааижьҭеи.

А д г ә ы р. Мчыбжьык… Шыҟәсык еиҳагьы еиҕьын.

С о н и а. Адгәыр, сышәҭаххозар, аматцурҭаҷы сыҟоуп. *(Дцоит.)*

Х ь ы м а. Адгәыр, уаб дабоугеи?

А д г ә ы р *(ақәԛыртҵа астол дахатәо)*. Ҵьаргьы. Иара ихала дцеит.

Х ь ы м а *(иааҵьашьаны)*. Дабацеи?!

А д г ә ы р. Сан длышьҭаланы дцеит. (*Дызхатәоу астол амгәа дааханы, думбо, ихы ларҟәны акы дашьҭоуп.*)

Хьыма Адгәыр иажәаҟәа ддыршанханы дгылоуп. Ашьшьыҳәа дааԛналоит З а ф а с, журналҟәак, газеҭҟәак икуп. Хьыма даниба, еиҳа ихы шьҭыхны иҷааитцихуеит, ихы-иҷы лашарак ныҟәлоит. Хьыма диҷаччо днеиҵыххыланы, лызшьапык нытцаркьакьашәа, егьи лшьапы лышьҭахьҟа дааԛаханы, ижәԛахырҟәа лнапҟәа ныҟәтцаны иҙамԛа днагәҙуеит. А д г ә ы р дынрыхәаҵшуеит, нас ԛаҵхьа думбо длаҟәуеит, ччараха исуеит.

З а ф а с. Анцәа иҵьшьоуп! (*Блала деиҵхьышьшьааua.*) Сыбхашҭыз ҵьысшьан. Адгәыр, узҷеузеи? (*Адгәыр астол даахатәоит.*) Аҵхьара бзиа умбои, абар ажурналҟәеи агазеҭҟәеи унарыхәаҵш-аарыхәаҵшла. *(Астол иныҟәиҵоит. Хьыма лахь даахьаҳәны.)* Бтәа, Хьыма. *(Адиван ахь инапы наирххоит.)*

Адгәыр дыццакны ажурналбгьыцҟәа реихыршәшәара дналагоит.

Нас, Хьыма, иҟоузеи уахь, аҵсҭазаара ахьеилашуа?

Хьыма лылаҟәа ҭыҵхааua, Зафас дихәаҵшуа дтәоуп. Дааҳәыцымыцны дааиҷаччоит.

Х ь ы м а. Зегьы ртәы сызуаҳәом, сара стәы уҭахызар, сгәы-сыҵсы зысҭаз еиҳагьы сгәатцга ҷикааua-шәа збоит.

З а ф а с. Уи дызусҭоу сара издырыр ҟамлари?

Х ь ы м а. Уи уара уаҟарагьы дыздыруада. (*Дызҷу иара шиакәу ирдыруа.)*

З а ф а с *(гәахәарак наиҷыҟәланы).* Ус акәу ҵьаҳшьалап.

Х ь ы м а. Исҳәо агәра умгартә еиԥш иакәымк ҟасымтцац, уи азы Анцәа шаҳаҭыс даасхәоит. Иудыруеит командировка сшыҟаз. Уахьынтәи знык аҭелгьы сузасит.

З а ф а с. Иҭабуп, Хьыма, аха афаст, урҭ акомандировкаҟәа анаасгәалашәо, еиҳагьы сшьара сыҟәҟьоит. Ибгәалашәома, шаҟантә, шаҟаҵьара командировка бсыма сцахьаз.

А д г ә ы р (*иаҳаз ҵьашьаны*). Баба, сара сзумгооз?

З а ф а с. Адгәыр, дад, ҳара аус азы ҳцон, ҳматцура ус иҟан. *(Даатҷыланы.)* Ажурналҟәа унарыхәаԥшызар, уналбааны Ҵьульбарс акраҷеатца. Агәашә бзианы иаркны ахы инаужь.

А д г ә ы р. Хьыма, бара ибдыруоу ҳла, адунеи иаақәу алаҟәа раасҭа ишҟәышу?

Х ь ы м а *(дыччо).* Уара излеилукааи, уи зегь реиҳа ишҟәышыз?

А д г ә ы р. Излеилыскааи бымбои, сара бзиа сабоит, бара банабалак агәы еибакны аҕыҕра иалагоит.

Х ь ы м а *(лгәы нханы).* Нас уи уара уеигәырҕьома? Усҟак иҟәышзар, аԥҳәыс илзытҟьарымызт.

З а ф а с. Адгәыр, иуасҳәаз ҟатца.

А д г ә ы р ииаирак игазшәа, Хьыма дынлыхәаԥшын, дындәылҟьоит.

Хьыма, даҭахцарым. Аԥша иҷанагало иҳәоит, иҟаҳцари? Уафеибганы дышсымагәышьам усгьы ибдыруеит.

Х ь ы м а. Иҟалома даҭасцартә. Уажәада дсымбаци.

А д г ә ы р ашә ааимԥааны ашәхымс даалагылоит.

А д г ә ы р. Исызҷуҭызма, баба?

З а ф а с. Мап, дад, уца. *(Дцоит.)* Нас, Хьыма, бхы бааҩаханы быблақәа сынхырпшылеи?

Х ь ы м а. Егьа урхыпшыларгьы, урҭ шыцқьац ицқьоуп. *(Лхылҿы аагәыбзыҕханы дааиҿаччоит.)*

З а ф а с. Убарҭ быбла гәыҭбаақәа санырхыло, мчык аҩада инсыҭцасуеит, сгәалаҟара шьҭыҭцуеит, апсҭазаара сазгәыҳәуа салагоит, Хьыма. (*Дааҧышәырччаны.)* Издыруада, сыпсы бара быблагәыцқәа ирҭаҭцәахны ибымазар?

Х ь ы м а *(блала дизгәыкуа)*. Аашықәса ҭцуеит, сара уа иҭаҭцәахны исымоуижьҭеи, аҽаҙәы исҭарангьы сыҟаҙам.

З а ф а с *(даалафны)*. Ус анакәха, бара бакәзаап сара сыпсҭазаарагьы, сыпсцәаҳагьы.

Х ь ы м а. Аказы уиашам – ҳара псцәаҳак иоуп иҳамоу, уи ҳагьеицигоит... Аха уи уажәы дабаҳҿыҭцашәеи, иуҭахҙами сыблақәа уршәҭларц?

З а ф а с. Аха иабаҟоу, пхарроуп, мырхәагоуп ашәҭыц зыршәҭуа. Сара сеиқәышлаҳәа сцахьеит.

Х ь ы м а. Аҙынтәи амырхәага еиҳагьы ихаахоит.

З а ф а с. Бауиашахым, аха ус сара соуп изҳәаша, бара бакәҙам.

Х ь ы м а. Саргьы иацакәым саныхшәаз.

З а ф а с. Зегь акоуп, сара сзыҳәа бара, инагҙаны игәылымҭцыц ашәҭыц баҩызаны баанхоит, Хьыма.

Х ь ы м а *(лҿырпшқаны)*. Шаҟа исзыраҳаҭузеи уааигәара саныҟоу?!

З а ф а с. Ах, Хьыма, Хьыма, абри бара, сыхәрагьы сыхәрабгьыцгьы бакәны бзишазеи бызшаз? *(Илахь ааирҟәыҷуеит.)*

Х ь ы м а. Уареи сареи ҳшацәа аҙә ракәын, Зафас.

А д г ә ы р дааҩналоит.

А д г ә ы р. Баба, Вика дааит!

З а ф а с. Дабаҟаз?

А д г ә ы р. Вика дааит! Вика дааит!

Асасааирҭа дыѡнҟьаны аматҷурҭахь дцоит.

Х ь ы м а. Шаҟа длеигәырҕьазеи?

З а ф а с. Игәшәымшәа зҳәо зегьы дреигәырҕьоит. Хәыҷҭасоуп дшыҟоу.

Аҧыраҳәа лаҧхьа иаҭаны дааѡналоит С о н и а. А д г ә ы р дгәырҕьатҷәа длышьҭоуп.

С о н и а. Ишәфаша мазеиуп. Сышәҭаххозар шәыбжьы насыҟәшәырга.

З а ф а с *(ҭынч)*. Ибзиоуп, Сониа, ибзиоуп.

А д г ә ы р (*иблаҟәа ҭгәырҕьаауа Зафаси Хьымеи днарҿаҧшны*). Саргьы ҭаҟа сылбаауеит.

С о н и а. Уаала, Адгәыр.

Хьыма гәамҧхашаҟә дынлыхәаҧшны дындәылҭуеит. А д г ә ы р г ь ы длыццоит.

Х ь ы м а. Шьҭа сыгәгьы ааҭынчхоит.

З а ф а с. Избан?

Х ь ы м а. Исыздыруам сзыхлырҟьо, уажәык сбаны дааҟәгылом ари уматҷуѡҧҳәыс хазына...

З а ф а с. Дзааʒахьада. Дзыхшаз ракәым, лыжәла иашатҷәҟьа лыздыруам. Дагьбзиаʒоуп. Убас ʒҕабк ҳәа длымоуп, лара дылхылҭит уҳәар, дрыцҳаушьап, анцәахша, ахьыршәыгә хәыҷы.

Х ь ы м а. Шаҟа лыршахьоу Анцәа ихаҭагьы шьҭа издыршам. Егьаѡы лбахьеит, егьаѡы лжьахьеит. Саҭоумҭан, аха сара дхәынгасшьоит, длаҟәуп аҭанʒа.

З а ф а с. Егьырҭ раасҭа еиҳа дахьеилкаау, еиҳа дахьаарту, абри акәхап ларгьы длазырҟәуа.

Х ь ы м а. Угәы иаанагома, уи зынʒа маʒак лымаʒам ҳәа? Маʒа змам уаѡытәыѡсак адунеи дыҟәʒам, Зафас.

З а ф а с. Амаʒаҟәа иагьакуп, иагьыѡбоуп, Хьыма. Аиакәым уны имаʒоутәыргьы, агәнаҳа узаҭыҭраны уҟаʒам.

Х ь ы м а. Дабаҳҿахеи Сониа! Иаҧсам ракәым, иаҧсоуҭәҟьа абриаҟара рыʒбахә рҿакымзар ҟалап. Аҿакы ҳалацәажәап, еибаҳҳәаша маҷхума?

З а ф а с. Сбықәшаҳаҭуп, иаҳҳәаша рацәоуп, аха ибдыруазааит, абзиа аасҭа ацәгьа ишалацәажәо, насгьы анарха шамоу, избанзар, абзиа иалацәажәо абзиа ианиаз роуп, ацәгьа иаламцәажәо уаҩ дыҟаӡам.

Х ь ы м а. Нас иаҽыз иҕьазкаанӡа, ргәы ақәҽыҕьыр, аҽакала ирбо иалагап.

З а ф а с. Ацәажәарагьы ус баша ахы ҧыҭлаӡом, Хьыма. Зегьы хықәкык-хықәкык рымоуп. Убри ахықәкы анынаӡа – еиқәтәоит, иҭынчрахоит.

Х ь ы м а. Шьҭа гәаҭа-бҕаҭа ҳнеидтәаланы ҳаицәажәаратә еиҧш аамҭа бжьалахьеит, Зафас.

З а ф а с *(даақәыҧсычҳаны)*. Уажәакәым, ҳаӡбахә ада ӡбахә анрымамызгьы, маӡала акәзаргьы, ҳаибабара ҧкымызт. *(Даатҕылоит.)* Абызқәа еиқәтәеит, аха ҳаӡбахә адунеи иақәырҟьашо изрымааз зыбгәахәуа? Абас, аӡы зҭабаз аҧсыӡ еиҧш аҟәара сықәхарц азы акәын. Иҟәарами нас, ҧсы зхоу зегьы сара сзы ианҳашҳаҭәараха.

Х ь ы м а. Ус уазхәыцыр, сара сҭагылазаашьа еиҳагьы еицәазар ҟалап, аха сара уи агәхьаагьы сымаӡам. Ари адунеи шәҭыкакаҷны иубаларц азы, аҧсҭазаара уаҽыгәҳәаартә агьама укырц азы, аӡәы заӡәык иоуп иаҭаху, Зафас. Ус анакәха, уареи сареи ҳазхашшараҳәа акгьы ҳамаӡам. Сара уара усымоуп, саргьы сшеибакәу уара сутәуп. *(Даагьаӣәыгьаӣәны.)* Нас иҳахьи, избан абас ҳазцәажәара?!

З а ф а с *(даалаҩеины)*. Саазқәылаз, лассы-лассы, ҽыцӡа сааизшәа, уаанӡа иҟаз сара сакәӡамшәа саақәгылоит. Сара ианакәзаалак, аӡәы цәгьарак изыҟасҭандаз ҳәа сгәы иҭамшәацызт. Мап, мап, уаҟа агәнаҳа иаҭаланы арахь иааиуа сара сакәӡам. Уи ауаҩ сара дысцәам-дысжьым, иареи сареи хәки-шьхаки ҳабжьоуп, иаҳзеилоу акымзарак ыҟаӡам, арахь «сымҧан дықәшәмыжьлан» ҳәа сгәы арҭәаа иҳәҳәоит, схәы-сжьы хахаӡа еилагылоит. Убас сшыҳәҳәо, сшуазыруа, убри агәаҭәажәпа, еиҳа-еиҳа дхаззала-хаззало, еиҳа-еиҳа амхылдыз еиҧш сидихало, ашьшьыҳәа

снаихәлабга сигоит, саргьы ус сшьара саақәлоит. Ари зегьы ҩысҭаароуп, ҵьнышроуп, Хьыма.

Хьыма (*Зафас инапы кны даалывалыртәоит. Лыбжьы ӷысӷысуа, нас ирѣәымшәышәны*). Зафас, суҳәоит, уаҳа акгьы умҳәарц, уара ус уҳәартә еиӷш гәнаҳа умаʒам. Агәнаҳа аныѣалоз уара сара устәымхар акәын, уи сара еиҳа-еиҳа агәра згоит. Шаѣантә сгәы ҽнакаауа исгәалашәахьоузеи, уи аӷхьатәи ҳаҭх.

Зафас. Ауаҩытәыҩса ицәеижь аныѣамгьы иӷсы зықәхо абри адунеи салызхыз. Уи атәы бҽыҭцабмыршәын. *(Инапы илақәа инарыдкыланы, ихы ишьҭахьѣа инҭажьны, даакыдиаалоит.)*

Хьыма *(дҩагылоит.)* Сӷырӷыруа, аҽны, уара сзыҩноуҭцаз суада ҽыцқәа срыҩнан, аха гәыла-ӷсыла ҭа змаʒам жәҩангәы иаҭәарахь скаууа схаларц саҽын...

Зафас *(инапқәа илақәа иаарӷырган).* Рышәиӷхьыʒ сыгымхеит уи заҭәаны изысымҭазгьы.

Хьыма. Исыдуныҳәаларц унеиаанʒа, инаушьҭыз рнапала зегь рхианы иѣан...

Зафас. Амҭацьақьаҩцәа, есымша зыхшыҩ зхаҽы иѣоу, уара ухшыҩ уахызӷаауа, узырҩашьо.

Хьыма. Ҳшыӷшыз «Волга» еиқәара цыҩцыҩк ашырҳәа иаақәҭәиааит. Маҷкгьы уқьаф ыѣаны унхалеит уара.

Зафас *(инапқәа ааигәыӷаӷсаны).* Сахьхалазгьы аҳәеиӷш сынʒааӷсыланы изжәит сызгашаз ақьазап. Ашьҭахь адиван сахьнықәҳаз ацәа сынҭаҳәахаа сагеит, уи нахыстәи бара еиҳа ибгәалашәоит...

Хьыма. Ашамҭазы ихааʒа ацәа сынҭанагалеит. Сгәы шьҭыҭцуа, сшаҳәшаҳәуа санааӷш, уара уцахьан.

Хьыма Зафас дынидыҷәҷәаланы днатәоит. Лнапы ижәҩахыр инықәҭаны, лыблақәа абзиабара рхыҳәҳәыла илақәа дырхыӷшылоит. Зафас Хьыма лнапы наиѣәганы, ашырҳәа дҩагылоит. Игәы акы шҭыхо удырыртә даалаҩеиуеит.

Зафас. Аҽынгьы бара бҽы сзаанымхазеи. Сызҭоу сзымдыруа, схы стәʒамкәа, сдачахь сышзахәоз

машьынала сҽынасхеит. Уахьынтәи шьыжьӡа сыӈҳәыси схәыҷи арахь иаагатәын. Сыҩны аатҷраҽ иагьаасхабгеит. Сагьалгеит снапала сҵыхәтәа. *(Дааҟәыӈсычҳауеит. Игәы кны, настҷха игылоу акресло днылатәоит.)*

Х ь ы м а. Зегь лахьынҵоуп, Зафас. Шьҭа уаргьы саргьы ҳҽаҳшьыргьы акымзарак иахәараны иҟаӡам. (*Дҩагыланы дааины Зафас ижәҩахыр лнапы ныҟәӣаны.*) Аӡы узаазгап.

З а ф а с *(Хьыма лнапы ижәҩахыр иныҟәжәаны)*. Мап, исҭахӡам. *(Илаҟәа неиҟәиӈсоит.)*

Хьыма даақәгьежьны, лшьаҵатәқәа рышьҭыбжь рго, уаанӡа дахьтәаз днатәоит. Лшьамхы еиқәыршәны, ганха дыӈшуеит, лҽыргәааны. Ҵыҭраамҭак ҭынчроуп, нас З а ф а с илаҟәа аахитын, Х ь ы м а дналзыӈшуеит.

Бара ибыхьзеи?

Х ь ы м а *(дхьамҳәӡакәа)*. Исыхьзеи умбо, сара дгьыли жәҩани икәалкәало ирыбжьахаз сиҩызахеит. Иаҳҳәаҟәо зегь башоуп, ибашоуп. (*Дааҳәыӣәы-ҳәыӣәуеит.*)

З а ф а с. Ус зхыбҳәаауеи? *(Иҽаариашаны дылзыӈшуеит.)*

Х ь ы м а. Анс уҳәа, арс уҳәа, избоит, ула саурбарц шуҭахым, иҟалап угәы сыхшәазар. *(Лҟьышә ҭырчаашәа днатәоит.*)

З а ф а с. Шаҟа ҵуааз баара сазыӈшижьҭеи? Аиашазы, ҳцәажәара иахьакәым иаҳцәыбрит. (*Дгыланы Хьыма лахь иҽааихоит.*)

Х ь ы м а. Сара уара узы убриаҟара сгәы цкьоуп, Зафас, сгәы аналаҟамгьы исынсырӈшырц сҭахӡам, аха иахьак уаҳа сылымшар ҟалап.

З а ф а с *(илҳәаз ҷьашьаны даатҷгылоит)*. Ус зхыбҳәаауеи? Бгәы иалоу акрыҟоума?

Х ь ы м а *(дааӈышәырччаны)*. Акымзарак, ибашоу усуп. Просто, мелочи жизни. Аҽазназы иуасҳәап. Иахьа ҳазлацәажәахьоу азхаз.

З а ф а с. Издыруада быԥсҭазаашьа быԥсахырц бҭахызар?

Х ь ы м а. Уара уԥсахны аҽеазәы сиццарцу? *(Илгәарԥханы дыччоит.)*

З а ф а с. Хьыма, шьҭа ибымхәар шызымуа бдыруеит.

Х ь ы м а *(лыбжьы аарԥьынцыцны)*. Зафас, суҳәоит, сыхҭоумкын. Уи еитцкьыс сгәы ырԥсаҳәаны соужь.

З а ф а с *(лнапы рԥәԥәаны иаанкыланы)*. Хьыма, ибдыруеит сҟазшьа.

Х ь ы м а. Аашыԥәса раахыс узласзымдыруа иҟоузеи?

З а ф а с. Нас?

Х ь а м а *(блала диԥаччо)*. Абриллиант лымҳарыѡԥәа сцәызит, схы ҭыԥшшами.

З а ф а с. Ишԥа! Ианбабцәызи?

Х ь ы м а. Асеиф иҭан. Ацаԥха шаԥаз сындәылтцызар акәхап. Аус сыцызуа азәы илыхгам, аха шьҭа ааг, изт инҭахәаша, схатцкгьы, ухатцкгьы...

З а ф а с. Шаҟа бцәыззеи? Ари хәмаргазам, Хьыма.

Х ь ы м а *(диԥаччо)*. Шаҟа уҳәахт. Хә-нызԥь доллар иаԥсаз ѡ-цырак азымхазои? (*Лылаԥәа ӣакны, лхылԥы алахьеиԥәреи аччаԥшьи анубааua Зафас диԥаԥшуеит.*)

З а ф а с. Нас иҟабҭараны бгәы иҭоузеи?

Х ь ы м а. Сара уеизгьы уатҭәтәи амш сазхәыцзом. *(Зафас дышихәаԥшыц дихәаԥшуеит.)*

З а ф а с *(дѡагылоит. Деиԥәпата дыҟоуп)*. Ари аус абахҭахь инагоу мѡадууп.

Х ь ы м а. Аҳаҳаи, схәы нагала, сухоумыршҭын. Мышкызны сыштытцуагьы удыруаз. *(Лыбжьы ныхӣаны дааччоит.)*

З а ф а с. Бара макьана бхәычра бзацәымцац, Хьыма.

Х ь ы м а. Изакәу сыздыруам, аха сызхара стцәуеижьҭеи, сгәы ҭынчзоуп ишыҟоу. *(Даазыхәмаршәа.)* Издыруада изгаз срыцҳашьаны мазала илырхынҳәыргьы.

З а ф а с. Адунеиаԥ иҟамлацоуп бызлацәажәо.

А д г ә ы р дааҩнаххуеит. Ибаҩ изыласҙа дыҟоуп. Илақәа аар-шаҟь-шаҟьаны асасааирҭа ааимидоит. Ишьҭахьҟа даахьаҳәны ашә днылаххуеит.

А д г ә ы р. Вика, бааи, бааи арахь. Быҩнал.

Дааҩналоит В и к а.

В и к а *(дыҧхашьа-ҧхаӣо)*. Хәлыбзиа, Зафас Кадыр-иҧа! *(Хьыма лахь лхы рханы.)* Хәлыбзиа!

З а ф а с. Бзиа ббааит, дад!

В и к а. Саҭамыз, Адгәыр схеимгалар имуит.

А д г ә ы р. Баба, Вика, амузыка дазсырҙырҩырц сҭахуп. *(Дшанхашәа Хьыма даалыхәаҧшын.)* Хьыма, бзиала баабеит! *(Днеины Хьыма лнапы лымихуеит.)*

Х ь ы м а (*лхылҽы ччо*). Адгәыр, уареи сареи иахьа ҳаибамбахьеи!

А д г ә ы р. Сара Викараарҽы сыҟан, банбазбоз?!

Х ь ы м а . Уара уиашоуп, Адгәыр. *(Зафас иахь.)* Шьҭа саргьы сцалап. Ахәыҷқәа амузыка иазыҙырҩлааит.

З а ф а с. Бмыццакын. Ара баасзыҧши. *(Дцоит.)*

Адгәыр асасааирҭа дыҩнагьыжьуа акы аҧшаара даҽуп.

Х ь ы м а. Бнатәа, Вика.

В и к а. Иҭабуп, сгылаз.

А д г ә ы р *(даалҟьаны)*. Аа, амагнитофон суадаҽы иҟоуп. Ара быҟаз, уажәыҵәҟьа иаазгоит. *(Дыҩны дцоит.)*

Х ь ы м а. Вика, шаҟа бхыҵуазеи?

В и к а. Жәибжь шықәса.

Х ь ы м а. Аҵара абабҵои?

В и к а. Амедицинатә училишьче сҭоуп.

Х ь ы м а. Афырҧҳәызба!

Дааҩналеит З а ф а с. В и к а лахь днаҧшны Х ь ы м а дынлыдгы-лоит.

З а ф а с. Уаҵәыҵҟьа, уаҵәыҵәҟьа иалабҵоит.

Вика ақәҩырҭа столахь днаскьаны, лган реиарханы, журналк дахәаҧшуашәа дгылоуп. Зафас еилаҳәарак ааҭиган, Хьыма лахь инархханы, ибжьы ныҭакны дцәажәоит.

Абра азхара ыҟоуп. Уаҭәыҭәҟьа, ибаҳама?.. Уаҭәыҭәҟьа иалабҭоит.

Хьыма (*даакәанызанны*). Иаҭахым, Зафас, макьана ҳааҧшып.

Зафас Хьыма лыжәҩа ихшьыз асумка аартны иику аилаҳәара нҭеиҭоит. Хьыма дгәырҕьаҭәа дааҟалоит. Вика лахь дынхьаҧшуеит. Уи дышрыхәамҧшуа ангәалҭа, Зафас иҙамҩа днагәыҙуеит.

Идуҙҙаны иҭабуп.

Лҕыналхоит. Ашәаҕы Адгәыри лареи ааиҕаҳауеит.

Абзиараз, Адгәыр!

Адгәыр. Џьулбарс ҕаҳәоуп, акы бацәымшәан, Хьыма!

Хьыма дцоит, Зафасгьы длышьҭаланы дцоит.

Вика, уажәыҭәҟьа, уажәыҭәҟьа амузыка ҟалоит.

Вика аччаҧшь лҕықәҳәҳә Адгәыр дихәаҧшуеит. Адгәыр амагнитофон аусура иалаиргоит. Илахҕыхҙа иҟоу ркәашагак аҳәоит.

Бааи, ҳкәашалап.

Адгәыр амузыка дацкәашоит. Агәырҕьара дыхнаҧааны дамоуп. Икәашашьа хҧароуп. Днеины Вика лнапы дахоит дицкәашарц.

Бкәашала, Вика, бкәашала.

Вика дихәаччо ицкәашара далагоит. Аҧарда леиуеит. Амузыка абжьы иаразнак еиқәтәаҙом.

Аҧарда

Ахҧатәи асахьа

Ахҭыс иахьымҩаҧысыц имҩаҧысуеит. Сониеи Викеи асасааирҭа аилыргара иаҽуп.

Вика. Нана, абри Зафас Кадыр-иҧа есымша илахь зеиқәузеи?

Сониа. Уи игәы змырҭынчуа рацәоуп, илыбхәузеи?

Вика. Изакәу сыздыруам, аха сгәы дрыцҳанашьоит.

Сониа. Жәларык зқәыʒбахьоу, уажәы бара бабаизкашәеи? Дрыцҳашьатәызар дрыцҳазшьаша имаʒам ҵьыбшьома. Араҟа зегьы уала-ҭахыла еибаркуп. Ирыцҳашьатәыҵәҟьоу Адгәыр иоуп.

Вика. Ишсабҳәара, нана, Адгәыр дааизар абас дыҟоума?

Сониа. Зафас убри иҷкәынзаҵәгьы иҧсы деиҭеит.

Вика. Ишҧа! Зафас Кадыр-иҧа Адгәыр дихʒыʒаауа, бзиа дшибо еиҭаҳәашьак амаʒам. Егьарааны дубаргьы иара дицуп.

Сониа. Ус иагьыҟами, аха иазыбуазеи, иара ихҟьаноуп Адгәыр ихы шеилагаз.

Вика (*иҵьашьаны*). Иара ихҟьаны шҧа?

Сониа. Ишҧа бымбои, Зафас Кадыр-иҧа ианиааз ихыҧша ҕәҕәан, дуаҩ дуун, сара соуп ҳәа иҽҭҳәаны адунеи дықәын. Зегьы импыҵаманшәалахон. Ус изынагʒоз ҵьишьозар акәхарын, аха иахьа деилаҳаны, уаҩы имҧан дықәымло, ихалазаҵәык аҩны дыҩнахеит. Ишыббо, ҳара ҳауп ҭынхас дызхаанханы имоу, ҳаргьы ҳзакәытә ҭынхацәоузеи. Иара иҳәанеиҧш, даҳзыфеидамзар, илымҳа саркьада ибараҳа ҳаибараны дауҟахыз. Убас егьа иҟазаргьы, ақьыранҵьраҵәҟьа сҭахымызт, аха бара бзыноуп, Вика, абри аҩнаҭа сзадхалаз. Мышкызны схи снапи меихәо иҟалозар, ибхабмыршҭын абарҭқәа.

Вика. Акы бшаҽыз даҽакы бналагеит. *(Гәынамʒарыла.)* Уи зыхсабҳәауазеи? Сызбазҵааз нагʒа.

Сониа. Абри бара бгәы ҧшқарахны бабасхылҵи! Зны-зынла баб иҟазшьақәа бхыскаауеит.

В и к а. Исыздырам. Уи сара зныкгьы дсымбацызт. Нана, ибымҳәои ишыҟалаз.

С о н и а. Шьыжьшаанҭак, идачаҷы иҟаз иԥҳәыси ихәыцҳ иманы дшааузаз, имашьына ицәымѡахҟьан, ишиашаз еихатә гәашьак ианҟьазаап. Ивараҷы иԥҳәыс дҭатәан. Ашә аатын дыҭҟьаны дахьынкаҳаз дԥыхааса дцеит. Иара ихаҭагьы дҟәаҟәа-чаҟәаны акыраамҭа дышьҭан, аха ишыббо, деиқәхеит.

В и к а. Адгәыр?

С о н и а. Адгәыр изаҟаразаалак кьыск имоуҵеит, аха иалабхузеи, иара убраҭцәҟьа ихы еилаԥсеит. Аҳаԥҟьымцәа убасҟан убра дызлаԥшыз ауп изхарартәуа.

В и к а. Шаҟа дрыцҳаузеи Адгәыр, нана!

С о н и а. Убас дшыҟоугьы бареи сареи хараҵа дҳаиҭьуп.

В и к а. Бысзеилкааум.

С о н и а. Шьҭа бхәыҷым, изыбзеилымкаарызеи? Абри ҳаѡнагьежьуа ҳзыѡноу аѡны, ҳара иаҳтәызар еиҳа еиҭьбымшьаҵоз? Ҳзыѡнагылоу ахан хьытцәцара изтәыда бымҳәои? Адгәыр итәуп. Убри анаѡсан, ибдыруоу бара, Зафас Кадыр-иԥа ҳәа ирыцҳабшьо, шаҟа мал рҳаны имоу? Убарҭҟәагьы Адгәыр иоуп изтәу, нас сызлаитцамшьыцри? Ибымбои шаҟа ҭуа, сапог иашак бзаасхәартә сҟамлеижьҭеи. Бара бгыланы Адгәыр дхагоуп ҳәала, зегь акоуп имоу бауам, ишәу бшәылом.

В и к а. Бҳарамымхан, нана. Адгәыр итцашьыцша дыббахьоума, иахьарнахыс сара уи еиҳагьы дрыцҳасшьоит.

Иааѡналоит З а ф а с и А д г ә ы р и. Адгәыр Вика даниба дгәырҭьоит. Дынлыдԥалан, лакҭала дгәырҭьо дылҷаԥшуеит. Лнапы ааникылоит, иауижьуеит, ѡаԥхьа иианикылоит, иауижьуеит.

С о н и а. Иахьак акыр шәаалаѡеит.

З а ф а с. Иаабап Адгәыр икрыфара ишахәо.

Адгәыр Зафас иажәаҟәа ихы иазишьҭзом. Аҟәыԥҭа столднахаххны, журналк ааҟәхны Вика илирбоит.

А д г ә ы р. Вика, ари ажурнал ббахьоу? Ибҭахызар ибысҭоит.

Вика ажурнал аԥхьара дналагоит.

С о н и а. Вика, бара шьҭа бналбааны ҭаҟа еилырга.

В и к а *(Сониа лахь даахьаԥшны)*. Ибзиоуп. Уажәытҭәҟьа сцоит.

Адгәыр илаҟәа шаҟьшаҟьо агәырґьара рхны, ихы наҭа-аатo Вика длыхәаԥшуеит. Зафас адиван дыҟәтәаны дырзыԥшуеит.

А д г ә ы р. Ибгәаԥхоу, Вика?

В и к а *(Адгәыр иҟаиҵаҟәо ддырччо)*. Исгәаԥхоит, Адгәыр. Ара изымбац акиносахьаҟәа ирылацәажәоит.

С о н и а. Аҳы, Вика, бца шьҭа.

Адгәыр ихы-иҷы ихаччо ихы ирҵысуеит. Вика ашәахь лҷыналхоит.

А д г ә ы р. Баба, саргьы ҭаҟа сылбааueит.

З а ф а с. Уа Вика улԥырхагамхан.

А ԥ ы ц ь а г ь ы цоит.

С о н и а. Саргьы агҷаԥра снылґҷалап. *(Дцоит.)*

Зафас адиван абґа дадиааланы ԥада дыԥшуеит, нас иҩааархәаны акы дазхәыцуа ҭаҟа дышьҭаԥшуеит. Ԥаԥхьа адиван азҟәа днадиаалоит. Адгәыри Викеи излацаз ашәахь илаԥш кыдхаланы дыԥшуеит, нас акы дшазхәыцыз мԥашьо ибґа даахыҟәтәалоит. Изнапык ала илахь ааирҟәыҵуеит, ус дыштәо ашырхәа дԥатҟьоит. Илаԥыҟәшәарҭа кны алеиԥеира далагоит. Инапы ратҷәаны иаԥхьаҟа иааиҟьоит. Дааҭгылоит.

З а ф а с. Ех, Зафас, Зафас, зынҳаск агәыґьра уцәыҳит. *(Сониа дызлацаз ашәахь дыԥшуеит. Ус маҷк даатґылоит, нас ибжьы аарҷацаны ҷитґуеит.)* Сониа!

Сониа лыбжьы лыргоит.

Абраанҳа бааиуандаз!

С о н и а даасҩналоит.

Абна акресло татаҷы баатәеи, Сониа.

З а ф а с илаҧш аарыҷәҷәаны С о н и а дҭиҭаарашәа дылҷаҧшуеит. С о н и а З а ф а с иҷаҧшылара даршанханы дамоуп.

С о н и а. Узсыҧхьеи, Зафас?!

З а ф а с. Бнатәа, Сониа, бнатәа. Сара бара бҷы аус ҷәҷәа сымоуп.

З а ф а с акы дшаргәаҭеиуа иныҧшуеит, длеиҩеиуеит. Илакҭеи илахьи иаарҷәҷәаны инапы нархьишь-аархьишьуеит. С о н и а илзымбатәбараханы дизыҧшуеит. З а ф а с дааҭгылоит, нас иаалырҟьаны ҷааиҭуеит.

Ишсабҳәара, Сониа, абри бара ибымоузеи, ибыхʒузеи?

С о н и а. Шаҟа ҭуазеи абра сыҟеижьҭеи, аха асеиҧш усазҭаауамызт, иахьа изыхҟьазеи?

З а ф а с. Шьҭа ҭаацәарак реиҧш ҳҟалеит, еиҳа ҳаибадыруазарц сҭахуп.

С о н и а. Абыржәы сшааубо сыҟоуп, хыхь, ажәҩан ҭаҟа – адгьыл, егьирахь – схәыҷи сареи. Исхашҭыз (*дахыччаны*), еиҭах шкафки диванки сымоуп. Ажәакала, Анцәа синыҳәаны сыҟоуп, ус акәʒами?

З а ф а с. Ибасҳәараны исҭаху базыразхар аʒы шыцәаз избаз биҩызахоит, Сониа.

С о н и а *(лылаҧш наидырхаланы дыччо)*. Ҧҳәысыс сугарц иакәымкызааит...

З а ф а с. Ажәа бнысҭар, мап бкрызу?

С о н и а. Ианыснуҭалак аҭак усҭап.

З а ф а с. Бара, Сониа, зхы иаҟәиҭу аҧсаатә баҩызоуп. Сара сеиҧш иҟоу аҭлаҳәысҭа иҷы бзаанхарымызт. Ҧсы зхоу зегьы ҧхарроуп изызгәышьуа, сара сымаха-сышьаха шлахьеит, сеиҟәыхь-шәашәахеит, шьҭа сызҭаххараны иҟада?

С о н и а. Дзыҟами, Хьыма дыҟоуп, насгьы узырҭаххаша маҷхума.

З а ф а с *(ибжьы аарымчны)*. Бара ибдыруама Хьымеи сареи аиуара шҳабжьоу? Атцашьыццәа иҳаб-жьаргалаз бара ихабымтцан.

С о н и а. Бга ахьтам ла ташзом. Зегьы ирдыруа сара сҿы иумырмазан.

З а ф а с. Исзеилыргом бара абысҟак Хьыма дзыбтахым.

С о н и а. Дзыстаххари? Пҳәыск дызлаҟам салаҟам саргьы, ахыбаара сылоуп, атцашьыцрагьы здыруеит. Зегьы рхазы феидак иашьтоуп.

З а ф а с. Иарбан феидоу сара сҟнытә ибоурц ибтахыз?

С о н и а. Маҷхума, ииаугәаԥхар, ҳәынтқар ԥҳәыск леиԥш саақәургылоит, нас ааанза сзакәыз, сызлаҟаз азәгьы игәылаиршәараны дыҟоума.

З а ф а с. Макьанагьы ус быҟалара иахымпазац.

С о н и а. Изла?

З а ф а с. Ибзианы бысзызырԥ, цқьа базхәыц, ишәаиза. Сара сшазхәыцуала, баргьы саргьы ԥсеив-гаганы, ԥстатцаганы иаҳзыҟаларатә избоит.

С о н и а. Зны уналага, нас иаабап.

З а ф а с. Сониа, гәаартыла сбацәажәарц стахуп, саагылазаргьы абас гәтыгьгьала уаԥы симацәажәац. (*Маҷк даатгылоит.*) Ауаԥытәыԥса, Сониа, ԥстазаарас имоу уатцәтәи амшлашароуп. Уатцәтәи амшлашара иара изы ишыҟамло анидыр, иахьатәи гәытшьаагаханы изыҟалоит, хаара-бзаарак изыԥәымкәа адунеи еизадахоит. Гәыгырта змам, Сониа, аԥсыгага даԥызоуп, убри ауп саргьы сзеиԥшу.

С о н и а. Ус ухы иазумҳәан, шаҟаԥ утцашьыцуада макьанагьы?

З а ф а с. Хатала сара исытцашьыцра уаԥ дҟалараны дыҟазам. Саагьы идыскылом сара стагылазаашьа. Изтцашьыцуа, Сониа, сынхареи смазареи роуп. Уртқәа сара иахьатцәкьа мап рцәыскуан, исымазар агәыгра, издыруазар уатцәтәи амш сара ишысзылыԥхоз.

С о н и а. Усзеилкаауам, Зафас!

З а ф а с. Зныкыр ибаҳахьоума, Сониа, абри аҩыза ажәабжь: ҽнак зны еиқәара-шәараха амҩаду ианы-ланы шьоук шнеиуаз, ҽуаҩ хаҭак даарыхьӡеит. «Ҭаара ҧхашьарам, шәзыниазеи, шәымҩа абахо?» ҳәа днаразҭааит. «Абас-абас, хаҭа быргк дыҧсын, иҭәуара ҳцоит», – рҳәеит инеиуаз. «Уи дыҧсу, мамзаргьы дыҧсӡаҭәҟьоу?», – иҳәеит аҽуаҩ. Иажәақәа рзымбатәбарахан, инеиҽаҧшы-ааиҽаҧшит. «Сызшәазҭааз шҧашәзеилмыргеи! Сара еилыскарц ис-ҭаху, ихылҭыз хаҭарҧыск дыҟоу дыҟаму, абри ауп», – иҳәеит. Ааи, дыҟоуп, ҳәа аниарҳәа: «Дад, аду-неиаҽы имҧсуа уаҩ ҳаҟаӡам, аха иҧсӡацәҟьоу хылҭ дызмам иоуп. Ихраҭа бзиахааит», – иҳәан, иҽы днасын, зымҩа иҽынеихеит. Уи ахаҭа ахшыҩ ду змаз хәыцыҩ дуун, Сониа.

С о н и а. Ус умҳәароуп, дычмазаҩызаргьы иухшаз дыҟоуп.

З а ф а с. Ааи, дсымоуп, схы-сыҧсы зыхҭныстҭо, сҧазаҭә Адгәыр, аха еиҕьын абас даныҟалоз аҽны ҳахҩыкгьы наҟ ҳдунеи ҳаҧсахызҭгьы. Хьаада-баада, гәҭыхада аҧсра, абри ауп анасыҧҭәҟьа. Сыуасҭынха, сыҧсы иахьымӡазҭгьы ишысзыҟаз еиҧш иаанхарын, ҷьара хылҟьа-ҽылҟьак ҟаларгьы, иара уа иааиқәдыртәарын, аха уи аҩыза анасыҧ сылахь ианымызт.

Сониа *(лҽеиқәырпата)*. Ииашаҭәҟьаны, уара иахьа гәаартыла усацәажәарц уӡбит, амала измааноу сзеилыргом.

З а ф а с. Сҧаҧсаны адунеи сықәзырхаз, сыҧсра иахыццакуа, икылатәаны исзыҧшуеит, Сониа. Стәы-сымаа рылаҧш аларҧсны иркуп. Сыҧсы шҭоу исыӡбароуп убас, урҭ изаҟаразаалак сҟәырҷахак рмаӡартә еиҧш. Аха убрыгьы акәӡам сара сызмырҭынчуа. Иҟоуп ҧсыхәа змаӡам аҽакы – наунагӡа днасыҧдаханы даасымпыҭахеит сара снапала иҭысҟааз сыҭәҩаншьап – Адгәыр. Аҧсҭазаара сырблаҟьаны, агәам-сам еиҧш, наҟ хараӡа аҽықәахь сықәнажьишьҭеи, иара аҧсҭазаара аха-

ҭагьы сцәымыҷханы адунеи сықәуп, аха убраагьы схы заласыгӡо Адгәыр изыҳәан ауп, Сониа. Сара саныҟамла уи ааӡаб иҧеиҧшхараны дыҟоуп. Иахьа абас дшыҟоугьы исҭахуп зхы иақәиҭу аӡә иеиҧш ихәаҧшларц, игәшәымшәа рҳәаларц, хәыҷҭас дыржьжьаларц, дрыцҳаршьаларц. Сара исҭахуп уи иааигәа дыҟазарц, есҽны иибарц ииҭаху, игәы ҭзыргәырҷьаауа, какаҷҭас иблақәа ирыххало ауаҩҧсы.

С о н и а *(лыбжьы ааларҟәны)*. «Сара исҭахуп» мацара азхозар ибзиан, аха улахь иану хырҧашьа амаӡам, Зафас. Баша иауырҳәах «ашәындыҟәра уҭаркыргьы улахьынҭа уаниоит» ҳәа.

З а ф а с. Биашоуп, Сониа. Сара абыржәы сзызхәыцуа акымзарак алҭуам, баргьы баназымааи. Ҳаизыразхар, хымҧада, Адгәыр илахьынҭа ӡбахоит.

С о н и а (*Зафас иажәақәа ҷьашьаны*). Сара сҳәахьа ҟало иҟазҭгьы, абри уара угәы ззыҳәо саргьы саҳәарын, аха ус сыҟам, нас исылшоны иубои?

З а ф а с. Сониа, бара нцәахәык иеиҧш бысзылыҧхарц былшоит.

С о н и а. Уажәақәа сдыргачамкуеит.

З а ф а с (*илахь рҟәыҷуа длеиҩеиуеит*). Сониа, ӡәыр ихы дақәиҭны дыҟазар, уи бара бакәхоит. Суа бҳәом, сҩыза бҳәом, урҭ рыбз иаҳәарызеишь ҳәа бхәыцуам, бхы иҧнаҟаз ала бныҟәоит. Ҳара ус ҳзыҟаҭом, жәлалоуп ҳашхәыцуа. Ужәлантәқәа уаарылкьны, ухы иҭашәаз ала уҽаныноуха, ҳағеимшхара, ухы ҭаурхеит ауп. Ҳара ҳҽы ауеи аҭынхеи уанлыҧшықәырҭа, уғьацараны уҟаӡам, адунеи зегь цәыркшаны иааухадыргылоит.

С о н и а. Усзеилкаазар, акгьы умамкәа адәыцәҳәы уқәтәаз аҭахызаргьы, аха ухы иаӡбуа уақәиҭызар, насыҧ умоуп, ус аума?

З а ф а с. Бара насыҧс ибшьо амал акәзар, ига, Сониа, сара иаасымоу смал зегьы.

С о н и а *(гәҭынчымрак лоуны)*. Сара уаҳа сылшом, иҳәа иаартны сара сҟынтәи иуҭаху?

Зафас Сониа дынлыхәаҧшуеит. Игәҭакы аҳәара шицәуадаѡу иныруа длеиѡеиуеит. Ҭынч далагоит ацәажәара.

Зафас. Ибызгәаҭо, Сониа, Адгәыр Вика данибалак шаҟа иҧсы ҭало?

Сониа. Игәшәымшәа ахьылҳәо длеигәырҕьоит. (*Лгәы лҽанӣаны.)* Узсазҭаауазеи?

Зафас. Ишҧабасҳәари... *(Дааҭгыланы дынлыхәаҧшуеит.*) Викеи Адгәыри еицәыӡырц сҭахым.

Сониа *(Зафас иажәаҟәа лзымбатәбараханы)*. Иуҳәаз иаанагозеи?

Зафас. Хаҭареи ҧҳәысреи рзеилазарц сҭахуп, Сониа!

Сониа (*дѡаӣҟьоит. Лыбжьы шьаҟәҟьаны)*. Уара уеилагеит! Уеилагеит уара! Мап! Мап! Уара ухәымган, ушыхәымгаз уагьаанхеит!

Зафас. Бҽааанкыл, Сониа, бҽырҭынч. Зны ибасҳәаз базхәыц.

Сониа. Сониа зхы апату зцәыӡхьоу ҧҳәысуп, дазааип угәахуит, аха уара иухауршҭит сара Вика сышлану. Иазхоуп!

Сониа ддәылҭырц лҭахуп, аха Зафас лнапы ааникылан, дауижьуам.

Зафас. Сара аѡсҭаацәа ирфахьоу уаѡуп, Сониа. Ибылшозар саҭабымҭан. Избоит саӵьал ааины сҟәаҟәа ишкыдтәалоу. Адгәыр сышизхәыцуаз, сыхшыѡ схыҭны ицеит. Аӡыблара иалахаз сиѡызоуп. Аҭәиц сахьынҳалоит. Изуа-исҳәо сзеилмырго снеихьеит. Бара аҧсҭазаараҽы ибымбац, бызнымиац арбану. Иснычҳа сажәаҟәа. Баахьаҳә сара сахь.

Сониа. Соужь наҟ. Сара уаҳа сзуҽаҧшуам.

Зафас. Сбара базгәышьуа быҟазаргьы, сбаха баӡаӡом, Сониа. Аҧсцәаҳа иуардын ҭеиҳәахьеит. Уи сара ибзианы дыснырхьеит. Исзеилымкаац, исзалихыз амш ауп.

Сониа. Соужь. Сара уаҳа сылшом. *(Лнапы Зафас имжәаны ашәахь лҽыналхоит.)*

Зафас. Ибцәыӡуа закәу еилымкаакәа бцоит, Сониа.

Сониа ашәаҽы даннеиуа даагазҽазуеит. Лнапсыргәыҭца ашә инадырҕәҕәаланы даагылоит.

С о н и а. Слахаҭ гьежьуеит.

З а ф а с *(Сониа лмахәар днаӷагыланы)*. Арахь бааскьа. Маҷк быҧсы ааиҭак. *(Акреслаҽы диртәоит.)* Аҵьабаа ббацәоит, Сониа. *(Аҧенҵьырқәа ааиртуеит.)* Бышҧаҟоу уажәы?

С о н и а *(лыҧсыҧ налыхәганы, лылацәақәа еиқәҧсаны, ашьшьыҳәа)*. Еиҳа сеиҕьуп, аха амхылдыз сакызшәа сызгылом.

З а ф а с. Аҧсабара амчқәа аус руит, Сониа. Сара аргамаду избоит доуҳак бшааннакыло. Издыруада убри адоуҳа аҧсҭазаара ахаҭа ҧсыс иахазаргьы. Саргьы сҭыхәтәа нымҭәарашәа збо салагеит. Былақәа хты. Бареи сареи уажәы аӡиас шыцәаз збаз ҳаиҩызауп, Сониа.

С о н и а *(лыбжьы ларҟәны)*. Уҵьнышуп. *(Лхы лнапы адкыланы.)* Уҵьнышуп уара. Суҳәоит, сеилоумган...

А ҧ а р д а

Аҧшьбатәи асахьа

С о н и е и В и к е и зыҩноу З а ф а с иҩны актәи аихагыла ауада. Ауада иҭбааҭыцәӡа иҟоуп, аҭӡамцқәа рыҧштәхәы бзиоуп. Ауада иҩнагылоуп диванк, шкафк, ҩ-ҟәардәк, зегьы ажәуп. В и к а лхы ларҟәны, лывара С о н и а илеирханы адиван дықәтәоуп, насҭха акресло аҽы дтәоуп С о н и а.

С о н и а *(дҩагыло)*. Сара аҧсҭазаара злаҧысымшәац акымзарак ыҟам, схәыҷы. Сҳәатәы хаҭа. Сара бара насыҧ бымазарц сҭахуп.

В и к а. Макьанагьы бажәақәа рыгәра сызгом. Ари зегьы ҧхыӡ ҽаасҭоуп, нана. *(Лхылҽы лкуеит.)*

С о н и а днеины В и к а дналгәыдлыҳәҳәалоит.

С о н и а. Бара, сгаӡа хәыҷы, макьана бцәанырракәа ҧыбымшәац. Бгәы иаанагоит быҧсҭазаараҽы быб-

зиабара аʒәызатҷәык ибҭарашәа, аха уи аҩыза амч ауаҩытәыҩса дызшаз илаимҭеит. Адунеи аҽы зегьы-зегьы еиҭаслароуп, иҳашҳатәраны иҟамларц азы.

В и к а *(Сониа дҷьашьаны дналыхәаҧшуеит)*. Бара багьфилософзаап! *(Иҧсаданы дааҧышәырччоит.)*

С о н и а. Бысхымыччаʒан. Сара саҟара ацәгьеи абзиеи збахьада. Жәаҩа шықәса анысхыҭуаз сеиҭымхеит, уинахыс аҧсҭазаара аʒыблара снахәланагалан сыргьежьуа-сырхынҳәуа сшамаз аҟырҟы скылганы адәышкәаҕьаз снықәнаргылт, иагьеилыскааит убасҟан аиааира ззымго насыҧ шимам.

В и к а *(лҽаалыдхны)*. Сара иахьа бысзеилыргом.

С о н и а. Сара саасҭа аҭара бымоуп, аха ибымам аҧышәа. Убри ауп сҳәатәы хабҭарц зысҭаху.

В и к а. Нана! *(Сониа лқьышә лнапы надылкылоит.)*

С о н и а *(Вика лнапы аанкыланы)*. Ауаҩытәыҩса, схәыҷы, иҭахрақәа нҭәара рықәʒам. Убарҭ иҭахрақәа наʒо ианалагалак, гәахәараны, насыҧны изыҟалоит. Урҭ назыгʒо лшароуп. Лшарада иааира зыҟалом. Аиааира – гәырҕьароуп, агәырҕьара – анасыҧ иамҭәыжәҩоуп. Бара урҭқәа макьана ибзеилмыргац.

В и к а (*лнапқәа Сониа лыхәда инахьшьны лҽылгәыдлыҳәҳәалоит)*. Бҷьашьатәноуп бышцәажәо. Уаҩ иимҳәац хшыҩҭакык бҳәазшәагьы сҟалеит. Уаҳа акыр бзацҭару? (*Дгәыбзыҕуа дылҽаҧшуеит.)*

С о н и а. Ааи, Вика, сара иахьа зегьы басҳәарц сыʒбит. Шьҭа бҭыҧҳауп, еилыбкаароуп.

В и к а. Уаанʒа исыдбгалоз бхаршҭны, иҳәала бара иаабҭаху зегьы.

С о н и а. Адунеи акаҭеиҧш иҳауп, схәыҷы. Зегьызегьы еимадоуп. Сыҧсы иаҭаҭәахны исымаз амаʒа изцәырызгазгьы нас базхәыцып.

В и к а *(лнапқәа аалҟәылгоит)*. Бара исцәыбʒоз маʒа быману!

С о н и а. Оо, соуҧшәыл хәыҷы, *(лнапы лхы инықәылшьуеит.)* ауаҩытәыҩса дпеипеиуа маʒала дышҭәу убриҭәҟьагьы бзеилымкаац.

В и к а *(лцәа даатҭасны)*. Иҟалап сгаҙазаргьы.

С о н и а. Бҙырҩла, схәыҷы. *(Даалгәыдлыҳәҳәалоит, даақәыҧсычҳаны.)* Усҟан ҩажәихәба шықәса схытҭуан, иара, сара саасҭа акыр шықәса деиҳабын. Сара уи ажәа снитҭап ҳәа зынҙаскгьы сгәы иаанагомызт, убас еиҧш сидыруан,.. аха зегь лахьынтҭоуп – бзиа сибеит. Ҳанеиднагала ауха: «Бара сара сзы абыржәоуп баниуа, уаанҙатәи Сониа шьҭарнахыс дыҧсит, ус сҳәеит ҳәа иҟамло акгьы ыҟаҙам, ҩаҧхьа лыҧсы бхалар, усҟан бхала сыла бҿабмырбароуп», – иҳәеит, саргьы сизыҙырҩуан сыҧсеитҭкьыс иара деиҧьашьо. Жәҩангәашәҧхьара сзаатын аргамаду ҿыц сизшәа схы збон. Хьаҳәа-ҧаҳәада иареи сареи ҳҳала ҳанхон. Иусурантәи даандаз ҳәа дыгәхьааго, сизгәыкуа сизыҧшуан. Убас наунагҙа сыҟазаауаз ҷьысшьон усҟан. Хышықәса аатҭуан еиҧш, схы-сгәы зегьы ицқьашәқьаҙа ишыҟаз, аҭаацәара иалаз хатҭаки сареи машәыршақә ҳаиниеит. Уинахыс сшьара сықәҟьеит, сгәы-сыҧсы иара илатҭәеит, сыхшыҩ схытҭит. Сгәаҿы иит еиҭаҳәашьак змамыз, хәыцра зҭахымыз аҿа бзиабарак. Убасҟан бара сцәа балашәеит.

В и к а *(даагачамкны)*. Ари бара гызмалшақә ибхәыцит, мцуп ибҳәо.

С о н и а. Ааи, Вика, убри ахатҭа иҟынтә сцәа балашәеит. Исҭаххеит сара усҟан адунеи бықәсымтҭарц, аха исиааит бара бызхылтҭыз абзиабара. Ашьҭахь қьаадбҕьыцк аашьҭысхын, схатҭатҭәҟьа изызҩит, зышьҭамҭа ыҙхьаз Сониа, ҩаҧхьа лыҧсы шысхалаз, аха сара акымзарак шысхарам, ауаҩытәыҩса иҳарамра дышазымиааиуа. Сықәтҭит схахьынахаз. Сықәтҭит избанзар, уи иҿаҧхьа сыламыс ҧхашьон, сгәы дагьрыцҳанашьон, бзиагьы дабон.

В и к а. Нас беилазгазеи бара абысҟак?

С о н и а. Еиҭаҳәашьа змам базтҭаауеит, схәыҷы! Усҟан мцабызтҭас сеибазыркыз ацәанырракәа аҙыблара иаҩызан, аанкылашьак рымамызт, шәымҭақәак ирыдамзаргьы игәахәара ҧсыршьагоу аиааиразы ихышхытҭәаны ижәылон. Абри аамҭазы уаҳа акымзарак уҭахҙам.

В и к а. Изакәытә иааироузеи ибгаз, бара бзиа бызбоз дыбцәыʒзар?

С о н и а. Оо, сыʒҕаб хәыҷы, бара иҧыбымшәац уцәанырра ҟәымшәышәқәа зырҧсаҳәз атәым хаҭа ихыхра иунаҭоу агәахәара закәу.

В и к а *(лылақәа хҩаны лхы лкуеит)*. Анцәа срыцҳашьа! Иҟалап бара избо зынʒаск сыбхымшаʒазаргьы. Мап, бара исабҳәаз хыҭҳәаауп. Схы сгәы ахшәаны зегь сзеиҧшхарц бҭахуп.

С о н и а. Бҽырҭынч. *(Длыргәыбзыҕырц лҭахуп, аха Вика днаскьоит.)* Ихаҭа, сара бара бзы сыҧсы шҭоу. Бара бзыноуп еиҳарак сара схаҭа сзиҧырҭыз, мамзар уи сзымʒо сыҟамызт. Уи иаҩызаʒам аҳәса ргәы иҭаҭәахны ирымоу.

В и к а. Зегь акоуп, иҟоуп абзиабара иаша, сара уи агәра згоит.

С о н и а. Раҧхьаʒа зегь убасоуп ишхәыцуа, саргьы ус акәыз ҷьысшьон, сгәыҕрақәа аʒшәахеиҧш икабаанʒа.

В и к а. Бара бдунеи сара исыцәтәымуп, еилкаа бара абри! Срыцҳашьа!

С о н и а. Ҳарҭ зегьы аҧсҭазаара ҳаиҧшны ҳаҽгәыҳәаауеит, сыʒҕаб. Аҧсҭазаара аныҟам, акымзарак ыҟам. Ус анакәха, узызхәыцша уҧсҭазаара арманшәалароуп. Игәынкыл сажәақәа, иаага бхаҽы, ан лыхшараз абзиоуп дзышьҭоу.

В и к а адиван лшьапқәа нылаҭаны, лхы кны, днаҳәны азқәа лҽадырҕәҕәала дтәоит, лхы лымагәыхьха.

Иааҩналоит Зафаси Адгәыри. Адгәыр Вика дналхыххуеит. Илақәа шаҟьшаҟьо, блала ауада ааимданы, Сониеи Зафаси днарзыҧшуиет. Иҟаиҭара изымдыруа дшанхашәа дгылоуп.

З а ф а с. Сониа, ишбасҳәаз еиҧш, уаха аҩны сҟалаʒом, уаҭәынʒа Адгәыр абра дышәзынсыжьуеит. Амарҷьа, ҷьара дцар бымун.

С о н и а. Угәы рҭынчны уца, сара уи лаҧшыда даансыжьуам.

З а ф а с. Адгәыр, ара уаасыдгыли. *(Адгәыр дхьатиҷатиуа дааидгылоит.)* Дад, саанʒа абра уҟоуп. Вика лгәы умырҿыҕьын. *(Иҟәаҟәа днас-насуеит).*

А д г ә ы р. Саргьы сугарауазеи уахьцо.

З а ф а с. Аҽазны, сыҷкәын, аҽазны. *(Ихы днагәыʒны дцоит).*

А д г ә ы р (*днеины Вика лыбҕа днас-насуеит. Дгәырҕьаӣәа дыҟоуп.)* Вика, сара уаха шәара шәҿы саангылоит.

В и к а *(лтәашьа мҷсахʒакәа лыбжьы ларҟәны).* Узааныгылоузеи, ари аҩны зегьы уара иутәыми.

А д г ә ы р. Вика, сара амагнитофон арахь илбаазгеит.

Маҷк ҭынчроуп.

В и к а, иахьа ажурнал «Агәабзиара» ҳзааргеит. Абар! *(Лышҟа ирххоит.)* Вика, ажурнал «Агәабзиара» бзаазгеит, ибымбаʒои, исымх. Вика, аҵларкәкәеиҷш адиван бызкыдтәалои?

В и к а дамхаччоит.

С о н и а. Убас дуахәмарырц лыʒбит. Унапы нлыкәыршаны дадх.

В и к а *(ашырҳәа дхьаҳәны даақәтәоит).* Усыламкьысын.

А д г ә ы р *(лҿаҷшылара изеилмырго).* Бҵәыуозма? *(Илақәа ҭырхаха длыхәаҷшуеит.)*

В и к а. Сышҷаҵәуоз, сахьыччоз умбаʒоз?

А д г ә ы р *(ашәахь днаскьоит. Ҵаҟа дышьҭаҷшуеит, акы дашьҭоушәа иҽеиқәырпата).* Баба ҷьаргьы дцаʒомызт.

С о н и а. Уара иалудыраауазеи? Ииҳәаз умаҳаʒеи?

А д г ә ы р. Баба лассы даауеит.

С о н и а. Дымцацкуа дыгәхьааугама, арҷыс замана?

А д г ә ы р *(даалахҿыххоит).* Сара баба бзиа дызбоит.

С о н и а. Сара, Адгәыр?

А д г ә ы р. Бароу? *(Даахәыцны, ихы ырнааны длыхәаҧшуа.)* Бара… бара, исыздырам.

В и к а. Адгәыр, афырхаҵа!

С о н и а (*инықәырҩшәа)*. Сара бзиа сшәымбан, аха шәара бзиа шәеибаба.

А д г ә ы р *(дгәырҕьаӣәа)*. Акы бацәымшәан. Ҳара бзиа ҳаибабоит. Усами, Вика?

В и к а *(лылақәа ҭраа дихәаҧшуеит, лыбжьы ҧсаданы*). Усоуп, Адгәыр.

А д г ә ы р *(дынлыдтәаланы)*. Ари ажурнал баҧхьахьоума? *(Иналиркуеит.)*

С о н и а *(дынрыдгыланы)*. Шәҩыцьагьы шәгыли. *(Игылоит.)* Абрахь астол ахь шәнаскьа. Адгәыр, уара уаасыцхрааи. Адиван уҩаханы исызки. *(Агәабани, ахчи, ахызеи аатҕаны аиарҭа ҟалӣоит.)* Уара абра ушьҭалоит, Адгәыр.

А д г ә ы р. Ибзиоуп.

С о н и а *(Адгәыр Вика лахь дынхьарҧшны, иныӣакны*). Викагьы абра дышьҭоуҵоит… уара уҿы, Адгәыр, еилукаама?

А д г ә ы р *(дгәырҕьаӣәа, ихы ыршаҟь-шаҟьо)*. Ибзиоуп! Ибзиоуп, Сониа. Зынӡак сааигәа дыҟазаауеит. Слыдыҕәҕәаланы сышьҭалоит дымшәарц.

С о н и а. Афырхаҵа, Адгәыр. Усгәаҧхоит, усгәаҧхоит, шьҭа сара хыхь сцалап, уахала уаҳагьы сылбааӡом. *(Вика дынлыхәаҧшны.)* Бара бхы ырманшәал. Бан ибзеиҕьалшьаз Анцәа дақәныҳәоит. Адгәыр, аамҭа цахьеит, аҵх шәымгакәаны шәышьҭал.

В и к а *(лыбжьы ырмаҷны)*. Бдәылҵ лассы.

С о н и а дцоит.

В и к а лхы лыкәаҽны дтәоуп. А д г ә ы р игәалаҟазаара шьҭыҵны, В и к а лышьҭахьала днеины амагнитофон аусура иалаиргоит. Амузыка абжьы рдуны иаҳәоит. В и к а даахьаҧшуеит.

А д г ә ы р. Акассета ҿыцқәа баба исзааигеит.

В и к а. Абжьы рхәыҷы. *(Абжьы ирхәыҷуеит.)*

А д г ә ы р. Бааи ҳкәашап.

Адгәыр иҽырқьачақьны акәашара далагоит. Вика лыла ҭраа дизыҧшуеит. Дамхаҧышәарччоит.

Вика, Бгыл. *(Иара иахь дааҧхьо инапы иҟьоит.)*

Вика. Сызгылаʒом, Адгәыр.

Адгәыр. Избан?

Вика. Сгәы еиҟарам.

Адгәыр *(акәашара даҟәыӷны)*. Ибыхьуазеи, Вика?

Вика. Исыздыруам.

Адгәыр гыʒ-ҳәыʒ ҳасабла дыччоит.

Узхыччои?

Адгәыр. Быхәмарноуп ишыбҳәаз.

Вика. Ахьҭа сакуеит.

Адгәыр. Аа, уажәыҭҷәҟьа, уажәыҭҷәҟьа. Исгәалашәеит...

Ауада дындәылҟьоит. Лассы дааҽналоит. Дгәырҕьаҭҷәа дублионкак икуп.

Вика. Ари иабантәааугеи? Изтәыда?

Адгәыр *(дыччо)*. Бара ибтәыми. Баба ибзааихәеит. Ҳанааиуаз аҽналарҭаҽы иаанижьит. Санцалак, уара унапала илыҭ, иҳәеит. *(Илышәхаирҧоит.)* Бамырҧхо? *(Вика адублионка лыжәҽахыр ианахлырыҽлак аҟәардә ахы инықәҳауеит.)* Бара ибтәуп, Вика. Баба ибзааихәеит. Ибышәҭҷеи, ишыбнаало гәасҭоит. *(Аҽыгә-ҽыгә дыччоит.)*

Адгәыр Вика лнапы кны диргылоит, адублионка налышәхарҧаны ахәда аҧхьақәа неидкыланы даалеиҳәоит.

Ибнаалоит, ибнаалоит. *(Аҽыгә-ҽыгә дыччоит, инапқәа еиниҟьоит, нас иаалырҟьаны ихы днас-нас-уеит.)* Баангыли, ара бгылази.

Адгәыр ауада дындәылҟьаны сапогқәак иманы дааҽналоит.

Баба ибзааихәеит. Да, ибышьаҭҷеи...

Вика лхы лықәыжьны дгылоуп. Адгәыр аҽыгә-ҽыгә дыччо, лыжәҩахырқәа кны, дааганы адиван днылаиртәоит.

Шьҭа ибышьаҭа.

В и к а. Усҟәаҭ, Адгәыр, сара удублионкагьы збом, усапогқәагьы.

Вика адублионка лышәхылырҩуеит. Адгәыр афырҳәа дынлыдтәаланы, лызшьапык ишьапы иаақәкны леимаа лышьихуеит. Вика дигәҭасуеипт.

Узҽу закәызеи?

А д г ә ы р. Сара ибышьасҭоит. Баангыл, бысгәыҭамсын. *(Аҽыгә-ҽыгә дыччоит.)*

Азхыцлакык илышьеиҭаз асапог Вика илышьылхырц шылҭаху, лганахь диасны аҩбатәигьы лышьеиҭоит. Ари зегьы ажәжәажәжәа ҳәа, дласноуп ишыҟаиҭо. Адублионка лышәхаирҧоит. Дгәырҕьаҭәа длыхәаҧшуеит.

Шаҟа быбзиоузеи, Вика! Баба ибзааихәеит.

В и к а. Иҭабуп, Адгәыр, аха иҟауҭара удыруоу?

А д г ә ы р. Ыы?

В и к а. Уаалаганы уаб исзааихәаз уманы хыхь ухал. Уара есымша исҳәо ҟаумҭои?

А д г ә ы р. Аха уажәы иҟасҭаʒом.

В и к а. Иҟауҭоит, Адгәыр, мамзар сузгәаауеит. Хыхь ухаланы уиарҭаҽ ушьҭал. Арҧыс замана, ухала ушәома?

А д г ә ы р. Нас бара бхала бышьҭалома?

В и к а. Ааи, схала сышьҭалоит.

А д г ә ы р. Абгақәа бырцәымшәаʒои?

В и к а. Ақалақьаҽы абгақәа абаҟоу?

А д г ә ы р. Ақалақьаҽы абгақәа еиҳагьы ирацәоуп.

В и к а. Уара зныкыр иубахьоума?

А д г ә ы р. Избахьеит, абыржәгьы избоит, аха Ҷьульбарс иацәшәаны арахь изааиуам.

В и к а *(Адгәыр дицәшәо далагоит)*. Уи бзиоуп. Аҳы, Адгәыр, шьҭа уца.

А д г ә ы р. Бабеи Сониеи ара ушьҭалоит рҳәеите?

В и к а. Урҭ ирҳәаз акәым, сара иуасҳәаз ҟаҭца.

А д г ә ы р. Баба дсызгәаар?

В и к а. Уи зныкыр угәы нирхахьоума?

А д г ә ы р. Исгәалашәом.

В и к а *(дҕьаӣәыҕьаӣәуа)*. Уца, Адгәыр, суҳәоит, уца лассы. Схы еиҳагьы исыхьуа салагеит. Сыҧсы сыршьа. Сышьҭалоит.

А д г ә ы р *(дыччаны)*. Ибзиоуп. Сара маʒала схалоит, Сониа слымбарц азы.

В и к а *(лнапқәа еинҟьаны)*. Афырхаҭца, Адгәыр!

Адгәыр адублионкеи асапогқәеи аашьҭыхны иҽынеихоит, ашәаҽы днеиуаны даахынҳәуеит.

А д г ә ы р. Арҭ ҵьаргьы изгаʒом, бара ибтәуп. *(Асапогқәа наргыланы, адублионка адиван ахы инахишьуеит. Дцоит.)*

Вика днеины цаҧхала ашә алыркуеит.

В и к а. Анцәа улҧха сыҭ ари нахыс. (*Лыӣкы аалшәыхны аҟәардә ихылшьуеит, аӣкы умбо адублионка нақәылӣоит. Адублионка азы.)* Шаҟа ибзиоузеи! (*Дышьҭалоит. Ахыза лыҽшылалҳәо ашә аʒә дасуеит. Лгәы ҭҟьаны лиарҭа даақәтәоит.)* Уарбан ашә иасуа?!

А д г ә ы р *(ашә адәахьала)*. Вика, ашә аарты.

В и к а. Аҩадаҟа ухал ҳәа уасымҳәеи, уажәыгь ара уҟоума?

А д г ә ы р. Уахь сызхалаʒом.

В и к а. Избан?

А д г ә ы р. Ашә аарты, Вика. *(Ашә ирҕәҕәаны дасуеит.)*

В и к а. Уца ууадахь, Адгәыр. Ууадахь уца, сара сызгылартә сыҟаʒам.

А д г ә ы р. Ара зехьынҵьара ашәқәа аркуп.

Вика иҟалҵара лзымдыруа, лиарҭа дыҟәтәоуп. Адгәыр ҽаԥхьа ашә асра далагоит.

Ашә сзаарт, мамзар иԥысҽуеит. *(Еиҳагьы ирҷәҷәаны дасуеит.)*

Вика лиарҭа дҽылҟьаны ашә днадыххылоит.

Вика. Уаангыл, иаасыртуеит. Адгәыр, уаангыл.

Ацаԥха шаалыртызҵәҟьа Адгәыр ашә ааимԥааны дааҽнашылоит, убасҟан Вика игәалҵоит харԥзатҵәы дышгылоу. Лыбжьы аатрысны, лнапқәа нылгәытҵалкын, нас дыҽны лиарҭаҷ ахыза лҽылалкуеит.

Адгәыр *(дгәырҷьаӡәа)*. Сара бызбеите.

Вика *(аиарҭа аарла лхылҷы ҵәыӡыҳәҳәо.)* Баша улаҟәа уржьеит.

Адгәыр. Игәаҳҵап.

Лхыза лыҟәихырц далагоит, Вика ахыза аҷацә кны илҵом, аха Адгәыр данахалак илымҟәытҟьаны илыҟәиԥааueит.

Вика *(дахьиоу лҽеиӡацаланы)*. Адгәыр, иҟоумҵан, иҟоумҵан, Адгәыр, сааигәа умааин.

Вика дгыланы ашә ахь деихоит, аха Адгәыр лнапы днамҵасны даақәиргьежьааueит.

Адгәыр *(дылхыччо мамзар ус дыччо узымдыруа)*. Сылаҟәа сыржьозма?

Вика. Соужь, Адгәыр, ус сумыршәан.

Адгәыр *(лнапы ааuижьueит. Изымбатәбараны)*. Бсыцәшәома?

Вика ашырҳәа адублионка аақәхны адиван ахь илыршәueит. Лытцкы ашәҵара далагоит. Лытцкы лхы аакылылгон еиԥш, Адгәыр лышьҭахьала днеины лшьаҳәырӡыӡ дамҵасueит. Вика артцәаа ҳәа дыҳәҳәаны деиҭаԥоит. Адгәыр икьатеиах ԥҵәо дыччоит, Викагьы лыԥсы ааины аччара далагоит.

Ақәыцьма бакыз цьыбшьама?

В и к а. Уара уҷкәына бжьысзаап, Адгәыр.

А д г ә ы р. Сара саныкәашо сыбзиоуп, бааи ҳкәашап.

Адгәыр амагнитофон аирҳәоит. Дгәырҕьатҷәа длыхәаҧшуа, дышьҭыҧа-шьҭыҧо акәашара далагоит.

В и к а. Саҭоумҭан, Адгәыр, цәгьалатҷәҟьа сааҧсоуп. *(Аҟәардә днықәтәоит.)*

Адгәыр амузыка аҟәихуеит.

А д г ә ы р. Бааҧсазар, бышьҭал.

В и к а. Сара сахьтәоу сыҧсы сшьоит. Уара ушьҭал, атҷх цахьеит, уцәарами.

Адгәыр икылкааны Вика длыхәаҧшуеит, аиарҭахь днаҧшуеит, убас ҩынтә-хынтә.

А д г ә ы р. Вика, Сониа ҳзыҩналки? Баба уаха ара сзаанижьызеи? (*Вика лылақәа лкуеит, ҿылҭзом.)* Бара ибымҳәаргьы, сара еилыскаауеит. *(Адгәыр Вика лнапы кны дҩаиргылоит.)*

Вика дшәаҟьаны лылақәа ҭырхаха Адгәыр диҿаҧшуеит. Ҧшьаала бнеины биарҭаҿ бышьҭал. Адгәыр ҟәардәык аашьҭыхны ашәахь иҿынеихоит.

В и к а. Адгәыр, иабоуго аҟәардә?

А д г ә ы р. Сара уаха абра исыршоит. *(Абарӷахь инапы ирххоит.)* Бара бгәы раҳаҭны быцәарц, цаҧ-хала ашә аркы. *(Ашә ныдӷаны ддәылӷуеит.)*

Вика лқьышә дацҳауа, лнапы лыцлымҳәа иадкыланы, ашә лызқәа аиарханы ҧыҭрак деиҧхьхәыцаауа дгылоуп, нас ахьшәҭҳәа даақәтҷәиааны ашә аалыртуеит.

В и к а *(дгәыҧшаа-хыҧшаауа)*. Адгәыр, уҩнал арахь.

А д г ә ы р. Сара ара сыцәахьеит, ашә аркы, бышьҭал.

Вика иаразнак ашә ныдҭаны ацаҧха нҭарҭәи-нҭарҭәины иалыркуеит. Ашьшьыҳәа лиарҭа даадгылоит, ҧыҭк даахәыцуеит. Лыҭкы шылшәу ашьшьыҳәа днышьҭалоит. Лиарҭаҿы днаҳәыааҳәуеит, лыхчы знык-ҩынтә илыриашоит. Дманшәалам. Дзыцәом. Ашырҳәа лшьапқәа нылбааганы даақәтәоит. Ашәахь днаҧшуеит. Дҩагылоит. Ашә аалыртуеит.

Вика. Адгәыр! *(Ҭынчроуп.)* Адгәыр! Уҩнал арахь. Схала сшәоит.

Адгәыр иҟәардә кны дааҩналоит.

Адгәыр. Бзыцәшәозеи, Вика?

Вика. Уара суцәшәоит, схы сацәшәоит, зегьы срыцәшәоит, Адгәыр.

Адгәыр. Сара бысцәымшәан, сеилагоу ҷьыбшьома?

Вика. Мап, Адгәыр, мап. Уара зегьы уреиҕьуп. (*Лхы игәы инадӣаны аӣәыуара далагоит.)*

Адгәыр Вика днышьҭҧааны аиарҭаҿы днышьҭеиҭоит. Лара лылақәа хҩаны дымҭысʒо дышьҭоуп.

Адгәыр *(дылхагыланы длыхәаҧшуа)*. Бара быссируп, Вика!

Вика *(лылақәа шыхҩо, лыбжьы ырхааны.)* Сара саасҭагьы ухаҭа уссируп, Адгәыр.

Адгәыр иаалырҟьаны дцәыҭаччо-дцәыҭаччо, насҭха акреслаҿы днатәоит. Вика дцәырҳазшәа лиарҭа даақәтәоит. Адгәыр иҿааиқәкны, илақәа еихмырсыҕьʒакәа, икылкааны Вика длыхәаҧшуеит. Вика дахьыҧшра лыздыруам. Адгәыр ус-ус ихиҿы ихалашо, илақәа гәакы-ҭәакуа дааҟалоит.

Адгәыр *(ҭынч)*. Вика, бара сан блеиҧшуп. *(Ибжьы ҭганы.)* Ааи, ааи, бара сан блеиҧшуп, Вика, сан блеиҧшуп.

Ашырҳәа дҩагыланы, дгәырҕьаҭәа длеиҩеиуеит, Вика лахь дымпшӡакәа, «сан длеипшуп, сан длеипшуп» иҳәоит. Ус дшанханы ахәапшцәа рахь дыпшуа даагылоит. Илақәа ҟәызгаӡа иҟоуп. Акреслаҽ днатәоит.

Сара ацәа сакит, бара бызмырцәозеи?

В и к а. Сыцәа ҟьалеит, шьҭа сзыцәаӡом.

А д г ә ы р *(ибҕа даахтәалоит. Длыхәлаччоит).* Сара бсырцәоит. Иббап, сара бсырцәоит.

Дҩагыланы амагнитофон аус аируеит. Иҭыпаҽы дааины днатәоит.

Сара абри амузыка арҩашьыга исзаҩызоуп. Былақәа хҩаны базыӡырҩлеи.

В и к а. Ҳҩыцьагь ҳацәар, нас иаҟәызхуада?

А д г ә ы р. Ари музыкоуп, Вика. Амузыка апсҭазаара иаҩызоуп, нҭәара ақәӡам. Сара бысзыпши. *(Илақәа хиҩоит.)* Убас баргьы былақәа хҩаны, бгәы каршәны базыӡырҩла.

Вика лҽааиҭыхны лылақәа хылҩоит. Асценаҽы ашьшьыҳәа алашара ыцәоит. Апрожектор Адгәыр ихаҽы арлашоит. Адгәыр ашырҳәа ибҕа даахтәалоит. Ахәапшцәа рахь инапы нархханы.

Сс-уу! Апҟа шкәакәа шәмырҽыхан.

Аҩбатәи апрожектор Вика лхы-лҽы арлашоит. Уи ашьшьыҳәа Адгәыр иахь ааира даҽуп.

Шәыпши, иҭахәхәа ишыцәо, жәҩангә иаҭәара иаҭаланы, сыбла ирхылҭуа ашәахәақәа аҽрылакны иахьаауа! Апҟа шкәакәа, насып шкәакәа, сыгәра угозаап, ус анакәха.

Адгәыр ҩапхьа илақәа хҩаны акресло иҽнадиҭоит. Вика изааигәахара даҽуп.

А п а р д а

Аҩбатәи ақәгылара

Ахәбатәи асахьа

Иаабац Зафас иҩны асасааирҭа. Зафас аҩнытә халаҭ ишәҭаны адиван абҭа иҽадҭаны агазеҭ даҧхьоит, ивараҽы иҭегьы агазеҭқәеи ажурналқәеи шьҭоуп. Дааҩналоит Сониа, аҧыраҳәа лҧыраҳәоуп.

Сониа. Шьыбжьааит, арахь шьыбжьхьа ҳәа ҟаҭа сымаʒам, ишәзыҟасҭаша соуҳәазҭгьы шьҭа салымгахьазаарыз.

Зафас, Сониа лажәақәа еиҩыжьны, агазеҭ дшаҧхьац даҧхьоит.

Зҽумҭуазеи?

Зафас ҧшьаала агазеҭ нықәиҭоит, ҧшьаала ихы дааҩаханы Сониа дынлыхәаҧшуеит.

Зафас. Ихьаам хьаас иҟабымҭан, Сониа.

Сониа. Нас ишуҭаху. Сара ҭаҟа сылбаауеит.

Зафас. Усҟак бмыццакын. Агәҽыҕь сагоит, ҳааицәажәап зны.

Сониа. Саангыларгьы шьҭа ҳәатә ҳамам, ацгә дуқәа реиҧш ҳаиҽаҧшуа ҳамтәозар.

Зафас. Ишҧа, зынʒак ҳәатә ҳамаʒамкәану?!

Сониа. Суҳәоит, ҳхәыҷқәа рыʒбахә уҽоумыршәырц. Урҭ Анцәа дырхылаҧшуеит. Уареи сареи ҳауп Нцәа дызмамкәа адунеи иқәхаз.

Зафас. Бара избо, иаразнакы бнеиҧхьбеит. Амшын қашьхозаргьы мҳаҭәда баанхозаап.

Сониа. Иҟасҭари, дасу иҽаҭахәы изшазар, илахьынҭала дымҩасуазар.

Зафас. Инаҳагʒароуп, Сониа, бареи сареи ҳаиқәшаҳаҭны нап злаҳкыз аус. Уи аныҟала, нцәахәык иеиҧш, сыхьʒ ҳәаны егьараан сыбныҳәа-ныҧхьап... Ааи, ааи, бара убриаҟара бгәы ҟәандахарц иҟоуп сара сзы.

С о н и а. Схы сцәымҭны сҟазҭаз, сшьақәызҟьаз, аҵьныш дысныҳәа-ныҧхьарцу?!

З а ф а с. Бажәа мчуп, Сониа. Ас еиҧш зынӡа сҟазшьа ианаалом, аха баҭастҭарым, избанзар, гәаҭшақә иҳәам.

С о н и а. Избан ус угәы изаанагаз? Ианбыкәыз суцәнымхо саныҟаз?

З а ф а с. Уи ззымдыруада, аха была сачҳауеит, гәынҷыхьак боузаргьы бшыҟаз баанхеит. Мап, Сониа, бара зегь ибзиаӡаны еилыбкаауеит. Ҳазну адунеиаҽы дарбанызалак, акы дӡаамҧшыло, амалахазгьы ухы шимчаҧо бдыруеит. Убри ауп, мамзар егьарааны ҳааныжьны бцахьазаарын.

С о н и а. Иуасҳәари? Уара уеизгьы ухада иузымдыруа акгьы ыҟаӡам.

З а ф а с. Иҟалап биашазаргьы, аха шьахәла ибдыруеит дасу ихы-иҧсы шихәыцырҭоу. Ихы идырит ҳәа, илбыршараны иҟои? Зегь акоуп, ауаҩытәыҩса, дыцәгьа дыбзиа, ихоуп игәхьаау. Нас бара урҭ еиҩдыраала, дарбан ибзиоу, дарбан ицәгьоу. Урҭ дара аӡә роуп. Аӡәы ашҳам дагоит, даҽаӡәы убри ашҳам ала иҧсы ааргоит.

С о н и а. Аханатә аахысгьы ус иааиуеит, ацәгьеи абзиеи еибакапануа иҟамлар, адунеи цыцхашәа ицарашәа.

З а ф а с. Адунеи ишынеибакәу ҧсҭазаароуп. Иара шыҟоу еиҧш иудукылароуп. Уи уара уҧҟарала иузышьақәыргылом. Ҳара зегьы ҳагәыҭакны ҳамоуп, иагәаҧхаз ҳнарҟаҭоит.

С о н и а. Ус акәу, егьыс акәу, ишыҟазаалакгьы сара Вика лҽаҧхьа хырқьиашьак сымамкәа сынхеит. Уи аахыс схы сҩаханы анык леиҧш сылҽамҧшыц. Схысыҧсы сфоит, аха Анцәа имчала гәнаҳак ҟамлеит, убри сыҧсы еиқәнаҳәалоит. *(Даатҭгылоит.)* Ауаҩ иоуп ауаҩы деилазго. Уара сыхшыҩ урхәашьын, Викеи Адгәыри идырккеит. Аҧсынҭры зауша Адгәыр! Шаҟа сгәы дрыцҳанашьозеи, дагьаҭахузеи!

З а ф а с *(исаатҭ дахәаҧшны)*. Дара ахьцаз бдыруазар? Исыдымшәоз Адгәыр, даазқәылаз Вика лоуп

иибаʒо. Ларгьы анахь дылгалап, арахь дылгалап, дышицу дицуп. Иара иакәзар, игәы ҭыҧраауа, игәахәара изынасыҧха дахьлыдызбало сгәы адунеи азна иҭәуеит.

С о н и а. Уара акгьы идумбалаʒои Адгәыр?

З а ф а с. Идызбалараны иҟааз?

С о н и а. Аҧыхьаасҭа иҟазшьақәа шиҧсахыз умбаʒои?

З а ф а с. Акгьы сызгәамҭац. Вика аканикулқәа лоуижьҭеи, лара лакәʒоуп дызцу, ибаха саʒом. Игәыиҧсы ла лҽоуп иахьыҟоу. Димбо дҟалар дизхымгар ҳәа сшәоит. Абасоуп еиҕьу еицәоу шузеилмырго.

С о н и а. Вика исалҳәаз удыруандаз! Уара, избо, урҭ зҽу акымзарак уздыруам.

З а ф а с. Бхаҭкы сцон сзеигәырҕьаша акы акәзар.

С о н и а. «Хәыҷы-хәыҷла Адгәыр ичымазара дшалҭуа бызгәаҭахьо, нана?» – ҳәа ҽаалҭит жәаха. «Ус бзырбазеи?» – анысҳәа – «Сара иҟоу аиаша ауп ибасҳәо. Адгәыр ичымазара алҭра даҽуп», – лҳәеит. Нас исалҳәеит изҽыз. Абра ҵьара еицырдыруа профессорк, психиаторк иҧсы ишьозаап, убри иахь есымша игара даҽуп. Адгәыр иеиҧш ачымазара змоу лаҧшхырҧала иалиргозаап. Агәра лиргоит ичымазара дшалихуа.

З а ф а с. Ех, Сониа, бҽы изҳәаз хьыла иҭәыхгьы, аха урҭқәа зегьы аамҭагагоуп, игәыжьжьагоуп. Сара Адгәыр дзысмырбац дарбану, иарбан хәшәу изысымҧшаац, аха зегь башахеит. Уи апрофессоргьы ҧарахап дзышьҭоу. Аҧара мыжда зҭахымда, ахәыҷгьы дахьынҳалоит, адугьы дамҭасуеит. Ҧарахеит, малхеит ҧсҭазаарас иҟалаз. Саргьы зегь реиҧш, ус акәыз ҵьысшьон. Аха иааг, сара иахьа уи исымоу зегьы, наҟ амшын иаласыжьуан, уи азы Адгәыр акы ихәоны иҟалозҭгьы.

С о н и а. Апрофессор хәыда-ҧсадоуп Адгәыр дшихәышәтәуа. Ус ауп Вика ишсалҳәаз. Иҳазгәаҭом акәымзар, ауаа гәызианқәа адунеи иқәзаап макьана.

З а ф а с. Уи илшо сыздыруам, аха сгәы аабырхыҭхыҭит. Знык снеиҽаҧшны сыниацәажәазшәа сыҟан-

даз Вика лпрофессор, аха схы агәра згахуам, аҽаʒәы иакәым.

Ашә аҭәҭәа абжьы гоит. Инақәырццакны даасҩналоит Б а ц̣ ь г а.

Б а ц̣ ь г а. Уа мшыбзиа, Зафас! *(Зафас иахь иҽынеихоит инапы имихырц.)*

З а ф а с *(дҩагыланы, даара диеигәырҕьаны)*. Бзиала уаабеит, Бац̣ьга!

Б а ц̣ ь г а. Абзиара бымаз, Сониа! Бсымбеижьҭеи бышп̣ак̂оу?

С о н и а. Бзиара убааит, сшубац, сышуаҳац.

З а ф а с *(инапы акреслахь инархханы)*.Утәа, Бац̣ьга.

Бац̣ьга днатәоит, Зафасгьы адиван днылатәоит.

С о н и а. Сара уажәыҭәк̂ьа сышәҭахымзар, ани иаха узызҭаауаз лыхабар узеилыскаап.

З а ф а с *(Бац̣ьга иахьилырҳаз игәамп̣хакәан)*. Ибзиоуп, бца, аха иахьала лхы сылмырдырааит.

С о н и а дцоит.

Б а ц̣ ь г а. Шәызҽу дарбану?

З а ф а с *(ҭынч)*. Уи уара угәы зызҩаз лоуп. Нас, Бац̣ьга, жәабжьыс исзааугазеи?

Б а ц̣ ь г а *(длахҽыхны дихлафааua)*. Неихыркәа сымамкәаны сажәит ҳәа уашшуеит, арахь анкьеип̣ш угәы цҳафыруеит, аг̣ьармацаҳәа ук̂оуп.

З а ф а с. Иуқәшәира аʒәыр дык̂азар убас дк̂алааит.

Б а ц̣ ь г а. Ҳаи, абаап̣сы, иууазеи! Агәкажьра уара иуаҭәам. Иухашҭма адауап̣шь еип̣ш ушҳалагылаз, жәҩахырла ушеибадырбоз.

З а ф а с. Анкьа зны усеип̣шшәа аамҭақәак ык̂ан.

Б а ц̣ ь г а. Сара уахьынʒаздыруа, асеип̣ш схахьы усзаагом. Уара егьа мык̂әмабара урыниаргьы улеишәа хҽып, ук̂азшьа уп̣сахып ҳәа амалахазгьы сгәы иамҳәацызт.

З а ф а с. «Ианиашьа – ихатҷашьоуп» ззырҳәеи?

Б а ҷ ь г а. Уара абзиа зқәызааша, иарбан лымкаала хатҷак дызнымиацкәа уара узыниаз. Аҳәсахәыҷқәа ихырымхыц, урҭ ирхымҟьахьоу арбану?

З а ф а с *(игәамырҧхаʒакәа)*. Ушаҟәытҷра удинаныс. Иахьа ҿыц уаасызкашәазшәоуп ушцәажәо. Акызатҷәык иуасҳәарц исҭаху, Баҷьга, уаҧсыуазар, уаҧсуара ныҟәугароуп амаршәа кны, пату ақәтҷаны, убла агәыц еиҧш уахʒыʒаауа. Ус акәымкәа уацныҟәоушәа, уацымныҟәоушәа уҿыноухар, убас зымҩа уаршәып, узеиуоу узымдыруа, анахьгьы уатәымкәа, арахьгьы уатәымкәа, лажәк аҟара пату уқәымкәа уаақәнархоит.

Б а ҷ ь г а. Акгьы сзамакуам. Ус ауп. *(Илақәа ыргызмалны дҧышәырччо.)* Иудыруандаз, абыржәы сыбла иаахгылаз.

З а ф а с. «Ҩ-рык еибашьуан, Ҳабыҷь дцәаҕәон» ҳәа, уара, уара утәоуп узҿу. Изакәызеи иахьа асҟак ацәажәара угәазырҧхо? Уҷьыба акыр ҭалама?

Б а ҷ ь г а *(инапы ҟьаны, инықәырҩшәа)*. Уи иалухи, уеизгьы-уеизгьы сҭәуартә сыҟам. Баша усырҭаҩызма. Саргьы згәынкылара бзиаз аʒә сакәын. Укәал иҭаршәны ауп сшааиуа, аха уара уҟынʒа сара сназгозеи. Аҧхьан санузыʒырҩуаз сыбла иаахгылеит, атрибуна уқәгыланы уанцәажәоз аамҭа. изакәытә жәақәааз иуҿытҷышәшәоз. Зегь ʒыҩʒа иузыҧшуан. Умцгьы утҷабырггьы еиҧшны акәын ишрыдыркылоз. Ҳара уҩызцәагьы шаҟантә ҳурҩашьахьааз. «Ааит, ари шьҭа ҳақәигозаап» ҳәа ҳшәарʒыʒо ҳааилаурхон. Умыждан, Зафас, умитәеиқәатҷәан. Аҿаʒә ииҳәо иара имаз, сара аиаша сҳәоит, ухатҷан, Зафас, ухатҷатҷәҟьан, агашьагьы удыруан,афашьагьы удыруан, унапатҷаҟа иҟаз аусқәа ракәзар – зынʒаск имарымажан. Мап, сара уара иудыскыло аʒәгьы синымиац.

З а ф а с. Уара избо, заманала уқьаф ҟаутҷахьеит.

Б а ҷ ь г а. Ҷьоушьҭ… *(Инапы ҟьаны.)* Хҧаҟа фырҷьан роуп.

З а ф а с. Ари сызуҳәаз азы иҟоузеи? Иара иҟынʒа унамбжьысʒеи?

Б а ц̣ ь г а. Амашьына изысышьҭит. Уажәшьҭа дааихьазар қәнаган.

З а ф а с. Уи зхала иаауа уаҩӡам, уара ухаҭа унабжьысыр акәын.

Б а ц̣ ь г а. Сара снеир дахьтәазгьы дгыломызт. Уи уареи сареи иҳаип̣шу уаҩӡам. Сара даҽа ҩысҭаарак ала сизнеит.

З а ф а с. Ишп̣а?

Б а ц̣ ь г а. Ҭелла сиацәажәеит. Дазаазгеит.

З а ф а с. Ҭелла еиҳа дызлахухзеи?

Зафасгьы Бац̣ьгагьы ргәырҽанӡамкәа ашә аимп̣ааны деиқәара-еишәараха дааҩнашылоит Д а м е и. Зафаси Бац̣ьгеи еидтәаланы ишеицәажәоз аниба, игәахы п̣жәаны, Бац̣ьга илакҭа дынҭап̣шны адашьма дныкәжьцәоит. Зафаси Д а м е и и ҩагылоит.

Д а м е и. Уара угәра анызга, еицәазгьы сықәнагон.

Б а ц̣ ь г а. Дамеи, уҽырҭынч. Ара ҳара ҳада уара узбо, узаҳауа уаҩы дыҟаӡам.

Д а м е и. Ауаа роуп шәара усгьы шәзыцәшәо.

Б а ц̣ ь г а *(ибжьы ырмашьцаны)*. Иазхоуп, Дамеи иазхоуп. Уҳацәҳарц акәӡам узааҳап̣хьаз.

Д а м е и. Иарбан сжьаны сзааугаз? Аӡәы ип̣сы шҭаз сара сзы дып̣схьан, уажәы ицәеи-ижьи анышә иазҭо дыҟаӡам ануҳәа, иашаҭәҟьаз ц̣ьысшьеит. Амыждараз, мгәарҭак ауп ҳазҭыҭцыз. Сгәы иамуит, сааит. Иара ауаҩеибгеип̣ш сап̣хьа дгылоуп. Ари иаанагозеи?

З а ф а с *(ҭынч ихы иқәыжьны)*. Уара егьа сзуҳәаргьы уиашоуп, сашьа.

Д а м е и *(илақәа ц̄ыршәааны дихәап̣шуа)*. Уара аиашьа думаӡам.

З а ф а с. Ҳаиашьарагьы салцоуп, аха иахьцалакгьы уареи сареи аныки абыки ҳархылҭит.

Д а м е и. Уҽы ааихыхны аиашьара аӡбахә злоуҳәаӡозеи, уара зыламыс лаганы изфахьоу?

З а ф а с. Сажәымҭыҽха сара хырқьиарам сзышьҭоу. Игәаҕьны уанааих, унатәа. Сзыргәаҟуа удыруазарц сҭахуп.

Д а м е и. Сара уара уцәгьарагьы убзиарагьы сзеиҧшуп. Алажә еиҧш абри уҩны уҩнаҧсыргьы, шьҭа арахь сықәлараны сыҟаӡам.

Дааиқәҟьашаны ддәылҭырц иҽынеихоит, аха Б а ҷ ь г а диҧырагыланы дааникылоит.

Б а ҷ ь г а. Дамеи, издыруеит уара асҟак уеибазыркуа, аха уаҧсыуа хаҭами, уҽааиқәкны уааизыӡырҩ. Ашьра зқәугьы ажәак ирҭоит.

Д а м е и. Сара соума иаҧсуоу? Сан мыжда дсызхымгеит амзар, аҟәҟәаҳәа инеигәыдҭаны дысшьызҭгьы, убасҟан акәын санаҧсыуа хаҭахоз, иахьагьы убри сан мыжда лааӡаб сазхәыцны ауп арахь сыздәықәлаз. *(Баҷьга иахь.)* Избан абас, ламысдарыла сжьаны сзааугаз?

Б а ҷ ь г а. Зафас думацәажәарада ҧсыхәа имам. Даараӡа аҳәатәы ҕәҕәа имоуп, ҳаизыӡырҩып.

Д а м е и *(илақәа ҭархәлакны)*. Изакәызеи, иумҳәар узхыҧсаауа?

З а ф а с. Сушьызшәагьы уҟандаз, Дамеи, аха уара исзеиҕьхоз ауыҟауҭахуаз.

Д а м е и. Сахьгылоу амца сыжәлоит, уажәа ркьаҽ.

З а ф а с *(илахь инапы надкыланы, ҭынч)*. Дамеи, иугәалашәоу, шаҟантә сҟәаҟәа уқәыртәаны усырхәмархьаз? Уинахысгьы ҳшыҟаз угәаларшәеи.

Д а м е и. Ухы суршьырц аума узҽу?

З а ф а с. Сара схалагьы сыҧсуеит, Дамеи, иахьауаҭәы, аргамаду избоит.

Д а м е и. Уда ҳажәлантәқәа лыҧсаа дырмоуааит.

З а ф а с. Амин! Аха иҧсыхәозеи Адгәыр? Уара уи мап узицәкрым, дужәлантәуп дахьугалакгьы. Санҧслак изухәыцуа здыруазарц сҭахуп.

Д а м е и *(аҷанӡа даақәыҧсычҳауеит)*. Сара уи сизымхәыцхьо ҷьумшьан. Ари азҭаара акырынтә

иқәысҭахьеит-иқәысххьеит, исшәахьеит-иззхьеит. Сызааихьоугьы иаахҭәаны иуасҳәоит. Уи, анасыпда иҩны дабароуп, уаҳа ҧсыхәажәлак амаʒам.

Зафасгьы Баџьгагь ииҳәаз џьашьаны иааиҽаҧшуеит.

Б а ц ь г а. Адгәыр дызбо дыћазароуп, Дамеи!

Д а м е и. Саргьы заманала издыруеит, аха изури. Ииашоуп, Хьыма сшьа далымҭит, аха лан сыҩны дыҩнагылоуп. Ҩыџьа ахацәарҧар сзылааʒеит, дабазгари? Адгәыр дмаалықьуп, хара идым, избоит. Аха гәаґла иҭәу, зыґраҭша, зыпҳазаҭә дызцәыʒыз ан, хаара мацәкьыск иара изы илыламлар иласҳәараны ићоузеи? Уи лҽаҧхьа жәа сымамкәан, сыхәда ҧћаны *(Зафас иахь инапы нарханы)* абри аҳаиуан саанижьхьазар. *(Ихаҧыцқәа еихарґәґәаны, ихы аарӣысны.)* Ах, уаргьы саргьы хандаз!

Зафас ихы иқәыжьны дгылоуп.

Б а ц ь г а. Зафас макьана ҩынҩықәра ниҭраны дыћазаргьы издыруам, аха зегь акоуп, мышкымзармышкы уи уара думбарада ҧсыхәа ыћам. Зафасгьы ииҭаху убри ауп. Зафас даныћам Адгәыр хьымʒґыс дзауа уара уоуп, Дамеи.

Д а м е и. Сара сыхьымʒґ уара уаламцәажәан, Баџьга, шаћа ухы ҳаҭыр узақәугьы збоит, аха. Деиҭымхар, усћан, абра иҩнаҽы ихәы зырхиаша, ихылаҧшыша ҧҳәыск дыҩнасҭап. Саргьы сыҧсы ҭанаҭы сааидҭаалалап, саныћамло, сҧацәа инарыгʒалап. Абас ауп, уаҳа ҽакала ʒбашьа амаʒам.

З а ф а с. Сара, сыҩнгьы, егьырахь исымоугьы уҧеиҳаб ихьʒала ашәћәы иҭазҩырц сҭахуп. Иаргьы дҭаацәароуп. Зегь мазеины ираур, Адгәыргьы еиҳа гәыкала иааихылаҧшлап. Абас иҳаʒбыр, Дамеи, ҳҳәыҷқәа рҩыџьагьы ирзеиґьхарын.

Д а м е и. Ҳы! *(Иқьышә еихарґәґәаны.)* Нас Хьыма лашьеиҭыб иҭаацәа иманы уҩны дахылап, аҧ-шәмара

ааникылап. Зынзаск ибзиоуп. Иԝашьом ухьымзҩ шдуу. (*Ибжьы ларԥҳаны.)* Сара уара унхараз сынамыс сзыԥҳьашьуам.

З а ф а с *(ихы иԥҳаыжьны, деидараха)*. Иҭабуп уара иуҳәаз азыҳәангьы.

Д а м е и *(Зафас инапы наиԥҳакны, ибжьы днаԥҳаыҩҳәаны)*. Уԥсы уара зны, уԥсы, зыжәла адамыҩ анызҭаз, заԥсуара иаԥҳаыжьцәаз агмыг. *(Даауалуашаны ажәырԥь ҳәа ддәылԥуеит.)*

З а ф а с ихы кны адиван днылаҭәоит. Иблуз аҳәынҵәраԥҳәа ԥиртлоит. Уажәы-уажәы ирацәаны аҳауа лбааидоит.

Б а ԥ ь г а. Ее, Зафас, сара сахьухәаԥшуа, ужәланҭәԥҳәа ааарԥҳәаҭны, Арда лыԥҳаынцәа руазәык дааудуԥхьалар, еиҳа еиԥьхарашәа избоит. Саҭоумҵан, аха иахьагьы-уаҭәгьы Арда леиԥш узҭаху аҽеазәы дуауараны уԥкам. Ус ианыԥҳоуҵа, анык леиԥш Адгәыр дизыԥҳалап.

З а ф а с *(аарла ихы дԝаханы, адиван иҽенадԥаны)*. Иубома, Баԥьга, уфырхаҵа дахьынзалеиз?

Б а ԥ ь г а. Акымзарак. Уакә сакәзар, зегь рцасҳәазгьы сыҽесырҩәгәон. «Азы ахьышьҭрахь игьежьуеит» рҳәоит, макьана уаԥхьаԥҳа бзиара дук уԥеиԥшхаргьы уздыруам. Адгәыр иеиԥш иԥҳоу ианалҵуагьы ԥҳалоит.

Дааԝналоит С о н и а. Акы аҳәара дшахыццакуа лнубаалоит.

С о н и а. Зегь еилыскаан сааит.

З а ф а с. Нас, дзыниазеи, дабаз̧и?

С о н и а. Хаҵа дцеит.

З а ф а с *(дгачамкны даа̄ԥҳьоит)*. Ишԥа?!

С о н и а. Ишԥа умбои, луадаԥҳәа лыԥсахын, аҭаацәара иалаз ҷкәынак даахылхын, длыман длыкәхәаша дцеит.

З а ф а с иԥштәы ихыгга днеизԥҳәыҩны адиван дныԥҳәтәоит. Илаԥҳәа еиԥҳәиԥсоит. Инапԥҳәа наидҳалоит. Дҵысзом. Б а ԥ ь г е и

Сониеи иӷштәы рзыцәгьахан инеихаххуеит.

Баӷьга. Зафас, Зафас! (*Дааирӷысуеит, аха еиӷакрак имам, Сониа лахь.)* Ирласны аӡы ааг.

Зафас дхьадышьшьуа далагоит.

Аҳақьымцәа рахь аҭел... *(Инапы наиӷаӷаны, дыхәхәаӡа адиван днықәиӷоит.)* Аӡы! Аӡы, абааӷсы. Даҳцәыӷсуеит. Аҭел, аҭел... аҭел бас.

Сониа аӡы аалгару, аҭел дасру, раӷхьа иҟалҭара лзымдыруа, дшаҟь-шаҟьо дықәхоит, Баӷьгагьы ииҳәара-ииура дақәшәом.

Аӷарда

Афбатәи асахьа

Ахҭыс мҩаӷысуеит Зафас иҩны асасааирҭаҿы. Адгәыр астол дахатәаны, дҳәыҭцәы-ҳәыҭцәуа сахьак аҭыхра даҿуп.

Адгәыр *(иӷихыз асахьа шьҭыхны дахәаӷшуа)*. Иббома, Вика, сара зегь акоуп бсымӷшаар зымуит. Уаҳа ӷьара сцоит ҳәа баламган... ибаҳауоу? Ишӷаббои ари сҭыхымҭа? Зынӡак бхаҭа-ӷсаҭа, ус ами? Мап, бара иҭегьгьы бгәыкуп, беинаалоуп. *(Асахьа шьҭаӷо.)* Вика, уажәы бара ара быҟаз, сара усқәак сымоуп, сеилахоуп... ибзиоума?

Дааҩналоит Зафас.

Зафас. Адгәыр, угылахьоума? Ас заа узыргылазеи, уцәа ҭынчмыз? Саргьы иахатәиашара сдыр-цәомызт... ицон-иаауан, ицон-иаауан... ҭаҟа аҩналарҭаҿ ашә ҿааихак ҟамҭо аҿыжра иаҿын, сарцәомызт.

Адгәыр *(даашанханы)*. Баба, иуҳәаз сзеилымкааит! Ӷхыӡума, ас лабҿаба иубаз акеиӷш еиҭоуҳәоу?

Зафас. Скараха сгылеит. Зыжәҩа ҭҟьаз сиҩызан... абыржәы, абра санааи, скаххаа иаасызшеит, сшьара сшықәлаз аргамаду избоит.

А д г ә ы р. Баба, угәы бзиоу? Зегь акоуп, уӈштәы сгәаӈхом, макьанагьы акы уаргәамҵуеит.

З а ф а с. Сара сҭынчны санубогьы ҭынчра сымаʒам, Адгәыр. Ус лахьынҵас исымазаарын... уи иазууазеи... уара узҿу сырбеи. *(Адгәыр иахь иҿынеихоит.)*

А д г ә ы р. Баба, Вика дубоу? Еиҭах мап умкын...

З а ф а с *(Адгәыр иҭыхымҭа дахәаӈшуа)*. Аиашазы, иахьа иҭухыз даараʒа илеиӈшуп. Афырхаҵа, сыҷкәын, сааурлахҿыхит.

А д г ә ы р. Сара Вика дыгәхьаазгоит, баба. Асҟак дзаанхазеи?

З а ф а с. Уара уццакцәоит, Адгәыр. Вика дмаар ҳәа умшәан, ларгьы уара угәхьаалымго дыҟам. Убара дмаар лушам, ус сгәы исанаҳәоит.

А д г ә ы р. Сбара, ишӈа? Вика зынʒаск ҳара ҳахь даауеит, баба. Вика есымша ҳара ҳҿы дыҟазаауеит.

З а ф а с. Ӈхыʒлагьы лабҿабагьы сзызхәыцуа убри акзаҵәык акәʒагәышьоуп, аха иааг, иауамеи... Ҳгәыҷлап, гәыҷрак змам аӈсы хьшәашәа диѡызоуп, абас сара сеиӈш.

А д г ә ы р. Иухьзеи сҳәахуеит... иахьатәи амш уаргәаҭеиуеит, избоит.

З а ф а с. Уара иугәалашәома иахьа ҳцараны ҳахьыҟоу?

А д г ә ы р. Исхашҭыз ӵьушьама, нана лымшира ами. Сара уажәыҵәҟьа ашәҭшьыҵәраҟәа сыма саауеит.

З а ф а с. Уаангыл зны, шьыжьхьа ҳәа какалк укыр ами, нас иҳамѡатәны ашәҭҟәагьы ааҳҳәап.

А д г ә ы р. Сара акрыфара сҭахʒам. Аӈара сыҭ ашәҭ злаасхәаша.

З а ф а с. Ахьаа сумҭан уажәы... ухала усышьҭыр сҭахым.

А д г ә ы р. Баба, есымша схәыҷу ӵьушьома... усцәымшәан. Исыҭ аӈара.

З а ф а с *(Адгәыр аӈара иҭо)*. Иууам усгьы.

А д г ә ы р. Сара уажәыҵәҟьа... *(Дыѡны дцоит.)*

З а ф а с. Деилҟьа-еилҷәыцәʒа дыҟагәышьоуп, зны-

зынлагьы убриаѣара дѣәышуп, издыруада ичымазара далҵзар аасгәахәлоит, гәырҕьаракгьы саашьҭнаҷаауеит, аха уаҳа умҷсит... Мшәан, абри адунеи аҽы сараʒәк соума зегь реиҳа зыхьымʒҕ лаѣәны ауаа ирылахаз, гәнаҳала иҭәу...

Зафас днеины акреслоҽы днатәоит. Ихы инапы аҵыргәаны хәыцрак дамоуп. Ҭынчроуп.

(Даалѣьаны.) Дарбан ашацкыраз ҳазгәалашәаз?! *(Ибжьы рдуны.)* Ашә аартуп... ашә аартуп сҳәеит, измаҳауа дарбан? *(Дҩагылоит.)* Слымҳа сажьама?! (*Ашьшьыҳәа иҭыҷаҽ днатәоит.)* Аҵәҵәабжьы аргама исаҳаит, арахь уаҩы ихабар збауам. *(Ибжьы рдуны.)* Адгәыр, ара уѣоума макьана?

Ҭынчроуп.

(Зафас дахьтәоу дҳәаӵәы-ҳәаӵәуеит, нас дҩаӵѣьаны аҭел шьҭихуеит.) Сʒырҩуеит. Аʒәгьы ҽиҭуам, аҭелгьы ауу амшуп. Издыруада, Вика лакәызҭгьы иасуаз. Иахьатәи амш ларгьы илгәаламшәакәа дыѣам, уи уахь дҳацны дцалон, Адгәыргьы игәалаѣара шьҭыҵуан... *(Маҷк даатҕылоит.)* Иҷьоушьаша, ауаҩытәыҩса дызлашоу дыршьак аманы ҳәа иѣамзаап... Сониа ла лхаҭа дызҷырҵыз, илыҷсахыз ахаҵа, иара ихы нкыдѣьо шеишықәса лыҷшаара даҽызаарын. Бара быда ҷсҭазаара сыманы изымбеит, иҳәеит, ларгьы дизгәыкʒозшәа лҽыѣалҵеит.

Аҽаанкылара.

Баша сцәажәон, аʒәгьы дысзыʒырҩуам. Зегь акакәʒами? Дабацеи Адгәыр? Даанзырхазеи асѣак?! Иан шьҭа агәҭыха лмоуцкәа дыѣам... Вика дицызҭгьы сгәы ҭынчзаауан, аха дааумгои... Уа лабҷса иҽы илыҷсҭазашьоугьы здырхуада? *(Ихы ашырҳәа дҩаханы*

дзырҩуеит.) Еиҭах аҭәҭәабжьы... *(Ашәахь дыҧшуеит.)* Уаҩы дызбом. Изакәытә ҩысҭаароузеи ари?! Издыруада, лара лакәзар?..

Ашәҭқәа кны, дгәырҕьаҭәа А д г ә ы р дааҩнаххуеит.

А д г ә ы р. Лассы смааʒеи? Ишҧоубои иаазгаз? Амҩан алаҧш иадыргон.

З а ф а с. Уахьааиуаз уан дуҧымлакәа дыҟам...

А д г ә ы р. Баба, иуҳәо закәызеи?! *(Дҵьашьаны дихәаҧшуа.)* Лнышәынҭрахь ҳцараны ҳшыҟоу ухашҭма?!

З а ф а с. Сара уажәы сусурахь сымцар ауам, еизарак мҩаҧызгар акәхеит. Аҭел исзасуан... Маҷʒак уаасзыҧшы.

А д г ә ы р. Баба, иабатәи еизароу, иабатәи усуроу... цас ҳәа аʒәы уижьеит. Сара уцар сҭахым, ҳашьҭы нана лахь.

З а ф а с. Издыруан сыда ҧсыхәа шырмоуаз... Сара сцеит, Адгәыр, уара ара уҟәышыз...

А д г ә ы р. Сга саргьы, ара саанумыжьын, уахьцо суццар сҭахуп.

З а ф а с. Вика дааир дызбода? Ара уҧшыз, дад, ара уҧшыз. *(Дцоит.)*

А д г ә ы р. Вика уҳәама? Аҭак сымҭакәа дцеит. Акымзарак сзеилыргом. Баба иахьак иара иакәʒамшәоуп дшызбо, ииҳәо хамам-ҭыхәамам. Вика дааир, иҳәеит... Иалидырааи, Вика дааираны дшыҟоу? Аҭел дамыскәа дыҟам. *(Астол иқәыз иҭыхымҭа дахәаҧшуеит.)* Сара издыруан ҳара ҳахь бшыхынҳәуаз. Сониа банылга баба шаҟа дгәырҩоз бдыруандаз... сара исеиҳәомызт, аха избон. Сара сан леиҧш сабгьы дрыцҳасшьоит. Мшәан, дабацеи иара? Ас зныкыр сааныжьны дцахьазма!.. *(Асасааирҭа лаҧшыла иааимидоит.)* Ҳаҩны иууаʒа ахы ҭҟьазшәа ишҧагылоу! *(Ибжьы ларҟәны.)* Схалазаҭәык сыҟоуп. *(Ицәымыҕханы.)* Схалазаҭәык... *(Дзырҩуа.)* Шьҭыбжьқәак саҳауеит. Ихәыҭхәыҭуа шьоукы еицәажәоит. *(Даалҟьаны, дшәаны.)* Уара уарбану?! Абар

аҽаӡәгьы дахьаацәырҭыз!.. Аҽаӡәгьы... аҽаӡәгьы... Ишәҭахузеи арахь? *(Инапқәа ҟьо.)* Арахь сааигәара шәмааин. Сара сзыхҭашәкызеи? Шәнаскьа, сшәымхәаҽын... Мап, мап... сара шәара шәеиҭкьыс сыҕәҕәоуп. *(Иҭаҷкәымқәа раӣәаны шьоукы дреисуеит, ус даатҕылоит, ибжьы тҕаны аччара далагоит.)* Аа-а, шәсыцәшәама? Шәеимбҕьыжәааит шәызегьы. Убас ишәықәнагоит шәарҭ аҳарамцәа. *(Акреслоҽы днатәоит.)* Уамакала сдырааҧсеит. *(Ихы шьҭыхны, илақәа кыдырхаланы аҩада дыҧшуеит. Ччаҧшьк иҽықәлоит. Дҩаӣәҟьоит.)* Ижәбома!.. Амра ашәахәа иагәылаланы, жәҩан иаҭәара иаҭаланы апҟа шкәакәа ахьаауа? Сара быздырит, Вика! Быздырит! Быздырит! Вика сара сахь даауеит! Вика сара сахь даауеит! Сара издыруан бшыхынҳәуаз! Ви-ка-а-а! Сара сыбҧылоит уажәыҭәҟьа, сара сыбҧылоит... бааскьала, бааскьала сара сахь. *(Асасааирҭа дыҩнҟьаны дцоит.)*

1985 А ҧ а р д а

АИЛАГА

Ҩ-кәгыларак змоу апиеса

Иалоу ауаа:

А с м а ҭ, 60 шықәса дырҭысхьеит.
Б а ҭ а л, 45 шықәса ихыҭуеит.
А и д а, 40 шықәса лхыҭуеит, Баҭал диҧҳәысуп.
М а к т и н а, 16 шықәса лхыҭуеит, Баҭал иҧҳа лоуп.
А х р а, Мактина длеиҽырбаҩуп.
А м а ш ь ы н а н ы ҟ ә ц а ҩ.

Актәи ақәгылара

Ахҭыс мҩаҧысуеит Б а ҭ а л иҩнаҷы. Асценаҷы иаабоит гьамала еилыргоу, иҭбааҭыцәу асасааирҭа. Дааҩналоит М а к т и н а, уи лгәалаҟазаара бзиоуп, деилыхха дыҟоуп. Дшааҩналазҭцәҟьаз амузыка аҷалҭоит, лара даҷа уадакахь дыҩналоит, дук мырҭцыкәа дгьыжьуеит, илкыз арҭмаҟ лкӡам. Акассетақәа реилыҧшаара далагоит.

М а к т и н а. Где мое видео... Ари... ари акәӡам. *(Деимдоит.)* Аригьы иара акәӡам... Мшәан иабаӡи!.. Аӡәыр исҭазар?.. *(Дхәыцуеит.)* Исгәалашәом. Араҟа ҵьара иҟазароуп... Сеиҭеимдапи... аӡәыр исҭоу-исымҭоу?..

Ашәахь аҭәҭәабжьы гоит.

Уарбану? Уажәыҭцәҟьа снеиуеит... Зынӡаск ианаамҭаӡамыз... *(Ашә аалыртуеит.)* Ахра!.. Ари уара уоума?!

А х р а *(дыччо)*. Ааи, сара соуп, Мактина, бара аҷеаӡәы бизыҧшызма?

М а к т и н а. Арахь узхалазеи, сара акассета аҧшаара саҷын, иахьызгаз збаӡом.

А х р а. Саргьы убри дырны абрахь схалеит. Ҳҩыҵьагьы ҳаицеимдар лассы иҳаҧшаауеит.

М а к т и н а. Ахра, излоугәаҕьызеи арахь ахалара?!

А х р а. Бара бхаҭа ибымҳәеи, аҩны аӡәгьы дыҟаӡам ҳәа.

М а к т и н а. Аха сара арахь ухал ҳәа уасым-ҳәаӡеит.

А х р а. Аха усгьы сдәылыбцарым.

М а к т и н а. Ахра, сара сшәоит, иудыруеи аӡәы дааир арахь.

А х р а. Ашә аабмыртын.

М а к т и н а. Мап, мап, Ахра... сара сгәы ҭыҧо иалагеит.

А х р а. Аиаша бҭахызар, саргьы сгәы аҭра иҭагылом. Бара ибыбаргузеи, ма быҩны быҟами...

М а к т и н а. Иубома, уараҭцәҟьагьы ушәоит. Улбаа ҭцаҟа. Уца аҩныҟа. Ҭынч сеимдап, нас уаҭцәы ҳанеиқәшәалак иусҭап.

А х р а. Мактина, бымшәан, митәык сҽаансырхом, бангьы бабгьы усгьы макьана иааyам.

М а к т и н а. Уара урҭ ианцо-ианааyа иалудыраауеи?

А х р а. Сара урҭқәа бара бҟынтәи ауп иахьыздыруа. Ибхашҭма, ҭаҟа сааныжьны арахь банхалозгьы исабҳәеит.

М а к т и н а. Зегьы сара соуп изхароу... Сыбз сҽы иҭагылом... Ахра, уара сиашаны сузеилымкааит...

А х р а. Ишҧа, бара ус баша ибҳәану?! Исызхаҭом. Быҽбмырҿысҭаан. Аиашазы, сара сшыҟоу бани баби сырбар зынӡаскгьы исҭахӡам.

М а к т и н а. Избан изуҭахым?.. Ус анакәха, уара исоуҳәақәо зегьы мцуп, сеижьара уаҽуп.

А х р а. Мактина, нас бара бымшәаӡои, абра быҿны сшыҟоу бан ма баб аӡә дааир ҳәа?

М а к т и н а. Уеизгьы-уеизгьы ҳаршьрым, ибнауааy ҷьушьома. Сҿызак акы иҭахны сыҿны дааизар митә ҟамлеит.

А х р а. Ус анакәха, сара уаҳа сзыцәшәоу ҳәа акгьы сымаӡам. Ашә асыркуеит ацаҧхала. Ус еиҳа сгәы ҭынчхоит.

М а к т и н а. Асеиҧш знымзар-зны ушәаҧырҳаҧуа усымбац, Ахра! Иахьа иухьи? Ашә сара идысҭеит, уи азхоит.

А х р а. Иаркы зынӡа.

М а к т и н а *(дыччо)*. Уи ахала иакуеит. Утәа, уҧсы ааиҭак, угәеисра рҭынч. Сара акассета узысыҧшаап. Уаха убри уахәамҧшыр усгьы узыцәараны уҟам. Мап, уахәаҧшыр ауп зынӡаск уцәартә уанзыҟамло. Убриаҟара зегь рыхкы ыҟоуп, иаартуп...

А х р а. Иҳәа аиаша, бара банахәаҧшуа быш-ҧаҟало? Усҟан бара бзы гәахәарас иҟоу арбану?.. Аӡәгьы дыбгәаламшәаӡои, иаҳҳәап, сара?..

М ак т и н а. Зегь аартны иуасҳәар уҭахума? Уара угәы ишҧаанагои, исгәалашәараны иҟада?

А х р а *(Мактина лҽизааигәатәуа)*. Бнапы сыркы, *(Рнапқәа еибадыркуеит.)* Шаҟа иссирузеи абас аиза-

анхара. Шаҟагьы иуадаѡузеи абасеиԥш уаѡы илаԥш уахьытԥамшәо аҭыԥ аԥшаара... Сара бзиа бызбоит, Мактина... Изҽыбымҭуазеи?

М а к т и н а. Уара уцәажәалар еиҳа еиԥьысшьоит.

А х р а. Сара бзиа бызбоит.

М а к т и н а. Сара уи саҳахьеит иахьадагьы.

А х р а. Бара алашара бԥырхагаҙами? *(Аԥенцьырԥәа рԥардаԥәа раркра далагоит.)*

М а к т и н а. Ус ҟаумҭан, Ахра. *(Ахра дадылхуеит.)* Алашара уԥырхагазар улаԥәа хѡа.

А х р а. Абрахь бааскьа. *(Адиванахь длыԥхьо.)* Ҳалаԥәагьы еицхааѡап.

М а к т и н а. Акассета зыԥшааада?

А х р а. Бара уи акассета иану ббахьеит, сара... сара бара бсымаз. *(Адиван дныԥәыртәаны дааигәыдиҳәҳәалоит.)* Ах, шаҟа ибзиоузеи абас аизаанхара, Мактина.

М а к т и н а. Соужь наҟ, Ахра. *(Ҭынч лыҽ-имылхуеит.)* Сара зегьы сырцәыԥхашьоит.

А х р а. Иарбан бызцәыԥхашьо. Сара издыруан алашара шаҳԥырхагахоз...

М а к т и н а. Мап, Ахра, сара ара зегьы сырцәыԥхашьоит, аҭзамцԥәа инадыркны иара абри ҳзыԥәтәо адиван аҟынҙа. Мап... мап... иазхаз.

А х р а. Сара бара быстахуп, Мактина, ибдыруандаз шаҟа быстаху. *(Дигәыдиҳәҳәалоит, дигәзуеит.)*

Абри аамҭазы аҭел абжьы гоит. Ахра даатрысны.

Аҙәы аҭел дасуеит.

М а к т и н а. Угәы ҭумҟьан, даслааит. Уара уи абжьы иуммырҳан... *(Аҭел иааԥәымԥуа абжьы гоит.)*

А х р а. Мактина, ишьҭых, абжьы сгәы кыл-натцәоит.

М а к т и н а. Зынҙаск угәы ԥшԥахеит, ас узбахьадаз!

А х р а. Сбыҳәоит, бнеины ишьҭых. Ибымбои амца ицралазшәа дшасуа.

М а к т и н а *(Аҭел шьҭыхуа*). Сзырѡуеит... Мактина соуп... Сара иаразнакы шәыздырит... Мап, дыҟазам...

дмааиц макьана... исыздыруам... Хымҧада иасҳәоит... Абзиараз! *(Ат̧ел ықәылӣоит.)*

А х р а. Иасуаз дарбану?

М а к т и н а. Аполициа акомиссар.

А х р а. Уи арахь ииҭаххараны иҟоузеи, Анцәа дсумырбан.

М а к т и н а. Ииҭаху умбои, уи уара душьҭашәарыцоит. Абыржәы абра уааины ушыҟоугьы иеиликаахьеит. Иакәымк угәы ианааҭоук, ҕәҕәала ушахьирхәуа уасҳәарц дасуан.

А х р а. Сара бара бзиа бызбоит, иара уи цәгьароуп ҳәа иҧхьаӡозар, сақәиршәааит ииҭаху.

М а к т и н а. Ус анакәха, сара угәра згоит, уаҳагьы суцәшәаӡом, иеилукаауоу?

А х р а *(Мактина дахьгыло инапы лыкәыршаны дааникылоит)*. Сара ҕәҕәала бысҭахуп, Мактина. (*Дигәыдиҳәҳәалоит, лыгәӡра далагоит.)*

М а к т и н а. Иазырха, Ахра... шьҭа иазхаз... уҧсы цәгьамхан... уҽааанкыл... *(Ашәахь аӣәӣәабжьы гоит.)*

А х р а *(даат̧рысны дӡырҽуа)*. Ат̧әт̧әабжьы газшәа?!

М а к т и н а *(Ахра доулмыжьуа)*. Улымҳа уажьеит. Сара акгьы саҳаӡом. Макьана арахь иааиуа ҳәа уаҽ дыҟазам.

Еиҭах еилат̧әаны игәыдибакылоит. Ишгәыдибакыло дааҽналоит А с м а ҭ. Уи азныказ даашанхоит, аха нас ахьышәҭҳәа лышьҭахьҟа ддәылт̧уеит. Ҽаҧхьа инароуны ат̧әт̧әабжьы гоит.

Абыржәы саргьы исаҳазшәа сҟалеит.

А х р а *(дуалыуашо)*. Шьҭа ишҧаҟаҳт̧о? Ӌьара кәакьк аҽы сҽыст̧әахыр еиҕьзар?

М а к т и н а. Уҽкыдумҟьан, даслааит, игәы ҧт̧әар дадт̧ны дцап, ҳара ҳшынҭаацәоу цаҧхак-цаҧхак ҳамоуп.

А х р а. Ус анакәха, тәымуаҽык дасуеит. Анцәа иӌьшьоуп, сгәы ааҭынчхеит. Ианакәым ҭаҷкәым ҳәа, абыржәы дмааир амуаз!

Еиҭах инароуны аҭәҭәабжьы гоит.

А с м а ҭ *(ашә адәахьала)*. Мактина, ашә сзаарт, нан.

М а к т и н а. Ари саҳәшьаду лыбжьоуп... Ари бара боума, саҳәшьаду? *(Ашәахь днаʒаанʒа Асмаҭ дааҩналоит.)* Саҳәшьаду, аҩныҟа бымцаʒаз? Ашәгьы аркʒамкәа иҟан... Ари сара дысҩызоуп. Кассетак иҭахын азы аҩныҟа дхалан...

А с м а ҭ . Мшыбзиа, нан!

А х р а. Бзиа жәбааит.

М а к т и н а. Саҳәшьаду, иҟалеи, бзыхынҳәызеи?

А с м а ҭ . Уи нас, нан... сара сышәҧырхагахом. Дыззааиз иҭа, сара ауада хәыҷ – аматҷурҭахь снеиуеит.

М а к т и н а. Ибку сыркы, сара иназгоит.

А с м а ҭ . Сара исанажь, ихьанҭаны ҳәа иҟаʒам. *(Амаӵурҭахь дцоит.)*

А х р а. Баҳәшьаду ҳалбазар?

М а к т и н а. Уеиламган, Ахра... Ашә ахьамкыз ӵьасшьоит, аха Анцәа иӵьшьаны лара илызгәамҭеит, мамзар аҭәҭәа дасуазма?

А х р а. Ааи, ус ауп, аха уаанʒа лаҧшык ҳааимнадазшәа сааҟалан...

М а к т и н а. Сара саҳәшьаду леиҧш даҽа гәыразк дузыҧшаауам. Иудыруандаз шаҟа бзиа дызбо.

А х р а. Нас, ас ҳхала ҳахьеидылбалаз азы акгьы балымҳәаʒари?

М а к т и н а. Уи ахаан дгәамҭны дцәажәахьеит ҳәа сыҟам.

А х р а. Сара сцоит, Мактина, аха ибхабмыршҭын ҳара ҳшыбзыҧшу. Уажәы санылбаалак сзеиқәхар... хымҧада сыршьуеит.

М а к т и н а. Вот идиоты, что мы наделали! Я про них забыла. Иҭабыргыҭәҟьаны ҳаршьуеит урҭ аилагақәа. Уца, уца, уласны, саргьы сшәыхьʒоит. Ах, исҳәо закәызеи! Сара зынʒаск исхашҭит атеннис ахь сцараны сшыҟоу. Мап, мап, сара шәысзымҧшын.

А х р а. Сара сцеит, абзиараз.

М а к т и н а. Абзиараз, Ахра.

Ахра дцоит. Мактина амузыка аҽатҷаны даҽа уадакахь дцоит. Дук мыртҷыкәа аспортмаҭәақәа лышәҭаны дхынҳәуеит. Атеннис изласуа аракетка лкуп, лыжәҩахыр абаҩртҷәыра иазку арҭмаҟ хшьуп.

(Амузыка аҟәыхуа, лыбжьы рдуны.) Саҳәшьаду, сара астадионахь сцоит, нана иласҳәахьеит... Саҳәшьаду, ибмаҳаʒои?

Дааҩналоит Асмаҭ.

Асмаҭ. Иабатәи стадиону иаҧшьыбгаз уажәых?!

Мактина. Саҳәшьаду, ибдыруоу атеннис зыхьʒу? Сара уи даара бзиа избоит. Ианасуа зныкыр иббахьоу, даара иҧшʒоуп.

Асмаҭ. Ибзиамкәа иҟам, аха иахьак ибжьабыжьыр акгьы ҟаларым.

Мактина. Избан, саҳәшьаду?

Асмаҭ. Саргьы есымша сышәҭам, баасыдтәал.

Мактина. Сара лассы... ҩбаҟа сааҭ уаҳа саанхом. *(Ддәықәлоит.)*

Асмаҭ *(иаарымчны)*. Баангыл ҳәа басҳәеит!

Мактина *(илзымбатәбараханы)*. Ибыхьи, саҳәшьаду?!

Асмаҭ. Исыхьраны иҟааз?

Мактина. Акыр здыруо, бара ус бцәажәашьа ыҟоуп.

Абри аамҭазы Мактина лҩызцәа адәахьынтәи лызҽыҭра иалагоит.

Асмаҭ. Бҩызцәа, ана ибзыҧшу, наҟ идәықәҭа.

Мактина. Избан?! Исабҳәаруеи ибыхьыз.

Асмаҭ. Иабаҟоу, бара исбырҳәомеи.

Мактина. Сара?! Сара сыбзызырҩуеит.

Асмаҭ. Зны бҩызцәа бышьҭыр...

Мактина. Иҧшызааит, бара иҳәала.

Асмаҭ *(днақәыҷәҷәаны)*. Мактина, сара ишьҭыҳәоуп ибасҳәаз!

М а к т и н а *(лцәа даатҩасны).* Акгьы сзеилкааауам. *(Илтҩахы-илтҩахымшәа аԥенцьыр днадгыланы ҽылтҩуеит.)* Есма... сара шәысзымԥшын, сызнеизом. Сеилахоуп. *(Лнапы рзылҟьоит.)* Ишәмаҳазеи исҳәаз, шәҽы раҳаны шәызгылои? Гуд баи уатцәынза. *(Аԥенцьыр даадԥны.)* Саҳәшьаду, ас бгәамтцны ахаан бсымбац, акыр ҟалама?

А с м а ҭ . Исыздыруам макьаназы, аха санхәыцлакь сгәы нҭыԥсааueит...

М а к т и н а. Саҳәшьаду, иҳәа быззыгьажьыз закәу?

А с м а ҭ . Саԥсҭаацәа... Мамзар сымгьажьыргьы ҟамлоз... схьаақәа хьаак нарыцыстцеит.

М а к т и н а. Изакәазы, саҳәшьаду?!

А с м а ҭ . Бара агаза бзыҳәан.

М а к т и н а. Сара сзыҳәан бҳәама?! Исзеилкаауам... аа... *(Дыччоит.)* Абыржәоуп схахьы ианааиз... Бԥеырҭынч, саҳәшьаду, ара ақалақь аҽы, бԥыза ҵкәынак аԥныҟа даабгеит ҳәа акгьы амазам, уа шәара шәҽы, ақыҭаҽы ауп...

А с м а ҭ. Аԥсыуала инаалам, ибҭахызар Сҭампылгьы бынхоз.

М а к т и н а (*Асматҩ лажәаақәа дырхыхәмаршәа*). Ибзиоуп, саҳәшьаду, ибзиоуп. Ажәа сҭиуеит... *(Дылгәызуеит.)* Сцеит астадионахь. *(Дцарц лҽыналхоит.)*

А с м а ҭ *(имырмчыкәа).* Еиҭах ибасҳәоит... Иахьала ԥьаргьы бцазом.

М а к т и н а *(лҽыркьынцыцны).* Саҳәшьаду, бара абас блеишәа цәгьану? Сара ҟазшьалагьы бара сбеиԥшзаап.

А с м а ҭ *(лыбжьы ларҟәны).* Сара исзыбуазеи, бара быбзиаха, бҟәышха, сара қытаԥҳәыск...

М а к т и н а. Бсырԥхәарц бҭахызар, саҳәшьаду?

А с м а ҭ. Сара бсырԥьар, ала иамҳәара басҳәар?

М а к т и н а. Изакәазы, саҳәшьаду, сара бара сахьбеиԥшу бгәы иамыхәазои? Сызбо зегьы лаҳәшьаду данқәыԥшыз лхаҭа-ԥсаҭа ҳәа сарҳәоит.

А с м а ҭ. Уи ԥьашьатәым нас. Ашьа шәыԥьара ахы цәырнагоит рҳәоит.

М а к т и н а. Сара бара сахьбеиԥшу даара сеигәыргьоит. Бара, саҳәшьаду?

А с м а ҭ. Избан?

М а к т и н а. Избанзар, бара баѣара иԥшӡаз лыԥшаара уадаѡын рҳәоит. Иахьагьы аҳкәажә ҳәа бзырҳәоит.

А с м а ҭ. Бара уи хабымҵан, сыԥшӡоуп ҳәагьы бхы бымжьан, аѣәышра згу аԥшӡарагьы лыгуп. Абри бхабмыршҵыр еиҳа ибзеиԥъхоит.

М а к т и н а. Ус акәзар акы бысцәымшәан. *(Атеннис мпыл нышьҵарсны.)* Сара сцеит. Сангьы шьҭа дааилап.

А с м а ҭ. Бымцар бымуа... ани агылѡызы дыбзыԥшымкәа дыѣам, агызмал.

М а к т и н а. Избоит уи бара былаԛы дшымааиз, аха зегь акоуп деишьхныккалангьы дыѣаӡам.

А с м а ҭ. Уи бара бгәы дшахәоу сара ибзиаӡаны избарҵоуп.

М а к т и н а. Изла?

А с м а ҭ. Бажәаԛәа рыла.

М а к т и н а. Саҳәшьаду, ари бара боума?!

А с м а ҭ *(дааԛәыԥсычҳаны)*. Сакәушәа-сакәымшәа.

М а к т и н а. Саргьы убасшәа бызбоит.

А с м а ҭ. Бара, избан?

М а к т и н а. Избанзар, есымша хәыҵцас бсацәажәон...

А с м а ҭ. Бара арахь бҭыԥҳахахьазаарын, сара исызгәаҭомызт акәымзар. Есымша бхәыҵхома нас, шьҭа аӡәгьы бзиа дыббап, баргьы бзиа бибап, аԥсҭазаара убас ишьаԛәыргыланы иамоуп, аха сара уи акәым, даѥакуп сзыцәшәо...

М а к т и н а. Уи арбан?

А с м а ҭ. Аамҭа аԥыѡлара. Зыԛҳәара уркьаԛуа аразѣгьы кьаԛхоит, схәыҵы. Аха бара быԛәраԛы уи еилкаашьа амаӡам, убри ауп арыцҳара.

М а к т и н а. Сара акымзарак сзеилкааиам.

А с м а ҭ. Есымша бынамыс цԥьаз, бхы пату бзаԛәыз, абри ауп ибасҳәарц исҭаху.

М а к т и н а. Бара агәра бго, сара уи насыԥ шсынаҭо?

А с м а ҭ. Насыԥс иҟоу хьзуп, схәычы. Хьзы змам насыԥс имоузеи? Ус сҳәеит ҳәа, ухьз ыҟаны, арахь унасыԥданы уаанхаргьы ауеит. Аԥсҭазаара егьа хкы рыла ирежьоит ауаа.

М а к т и н а. Сара ус зхыбҳәаааua здыруеит. Изхарада? Зегьы-зегьы – бара. Ах, саҳәшьаду, саҳәшьаду, арахь сбырҟәышырц бҭахуп...

А с м а ҭ *(илзымбатәбарахны)*. Мактина, бара бызԥу сзеилкааuам?!

М а к т и н а *(дыччо)*. Асҟак бзыршәазеи?

А с м а ҭ. Бара иахьак избахьоу бакәзам.

М а к т и н а. Иамоузеи нас азәы бзиа дыббахьазар?

А с м а ҭ *(еиҭах даагачамкны)*. Мактина!..

М а к т и н а. Баргьы Дамеи ҳәа азәы бзиа бибон, саҳәшьаду. Уи аибашьра дахьыргаз дыбжьазит. Ари аргамоуп – зегьы ирдыруеит, ирҳәоит.

А с м а ҭ. Нас уи ала исабҳәаран иҟоузеи?

М а к т и н а. Мап, саҳәшьаду, сара ахаан бысзеилкааараны сыҟам...

А с м а ҭ. Зны сара сыҟәраԥы бнеир...

М а к т и н а. Сара исзеилмырго ба бԥәыԥшроуп.

А с м а ҭ. Са сԥәыԥшреи ба бԥәыԥшреи хәыки шьхаки рыбжьоуп, урҭ еидкылашьа рымам.

М а к т и н а. Бара еиҳа быԥшзан, еилкааup. Бара иахьагьы быԥшзоуп. Иахьагьы ибеиԥеырбо ыҟоуп, саҳәшьаду.

А с м а ҭ. Урҭԥәа зегьы мцуп. Ибаҳауа зегьы рыгәра бымган.

М а к т и н а. Ах, саҳәшьаду, ибдыруандаз шаҟа сгәы брыцҳанашьо.

А с м а ҭ. Изакәазы?!

М а к т и н а. Хатҵа бахьымцаз.

А с м а ҭ. Бара сгаза...

М а к т и н а. Ибзиоуп, сгазаз, аха издыруеит шаҟантә шаҟаԥы бгәы хырхуа брызхәыцхьаз.

А с м а ҭ. Бара уи дыршьас иабҭазеи?

М а к т и н а. Сара сықәраҽы уи адырра мариоуп, аха иҟалозма ажәа зыбҭаз ихабар бзымдыруа бгәы-быҧсы ибҭар ҽаӡәы. Уи ҧсахрак иаҩызан, ицәаҧҽыгаран бара бзыҳәа.

А с м а ҭ. Имаҷҩума ус еиҧш ҟазҭаз, нас... Рқьабз рзеиламгеит, рыламыс убриаҟара ицқьан.

М а к т и н а. Изакәытә қьабз ҽаасҭоузҽи! Это же кошмар, тетя, дикость пещерная. Базхәыци шаҟа гәнаҳала ишьыз бқәыҧшреи бҽареи.

А с м а ҭ. Шьҭа сара сқәыҧшра сгәалашәо сыҟам.

М а к т и н а. Ус зыбҳәо, сара сышиашо сбырдырырц бҭахым ауп. Иҳәа, саҳәшьаду, сара сиашоу сиашаму?

А с м а ҭ. О, уи аибашьра, шәиҧхьыӡ згымхаша.. Еилызкаахьада шаҟа гәнаҳа, шаҟа рыцҳара ааннажьыз.

М а к т и н а. Бара ианакәызаалак бхы аҭкыс аҽаӡәы дрыцҳабшьоит. Избан абас бзыҟоу?

А с м а ҭ. Аҽаӡәы ҳәа бызҽу убригьы дуаҩҧсуп ҳара ҳаиҧш. Згәырҩа иазаанхаз, илақәа шаартугьы ихашҭуеит. Уаҳа акгьы улымшаргьы аамҭак изыҧҭәа, уааидтәал, дырцәажәа. Игәырҩа-ихьаа еиҭеиҳәартә дҟаҭа. Убри иара иҧсы еивнагоит.

М а к т и н а. Бара ус егьаҩы рыгәшәымшә бухьеит, аха дыҟоу бара бзы убас еиҧш ҟазҭахьоу?

А с м а ҭ. Сара изуеи... хаҭа сымцеит ҳәоу? Хаҭа иҟоу аразҟыдагьы дыббап.

М а к т и н а. Нас бара бтәала арыцҳаҭәҟьа дарбан?

А с м а ҭ. Згәырҩеи зхьааи маӡазтәыз, зыҧсымҭазы зҽы иазмырҳәаз.

М а к т и н а. Ус имҩасыз еилкаашьагьы имам.

А с м а ҭ. Убригьы мышкызны аӡәы деилимкаар ауам. Имаӡа цәыртҭуеит. Ари адунеи аҽы инаунагӡаны дгьыли-жәҩани рыда уаҳа акы ыҟаны избом.

М а к т и н а. Бара убас еиҧш аӡәыр деилыбкаахьоу, саҳәшьаду?

А с м а ҭ. Бара аҽахәы аҽыхразы быфраҭзаап... шьҭа иазҳархап.

М а к т и н а. Мап, саҳәшьаду... сбыҳәоит... сара амаза цәахышьа здыруеит... сыгәра га, ажәа быс-ҭоит.

А с м а ҭ. Сара ус еиԥш акгьы сыздыруам, азәгьы дсыздыруам.

М а к т и н а. Ибдыруеит, ибдыруеит, мамзар ари аѳыза бҳәазомызт. Саҳәшьаду, сбыҳәоит.

А с м а ҭ. Баша сыхҭабымкын.

М а к т и н а. Иахьа ибымҳәаргьы уатҵәы ибсырҳәоит, иббап, сыбԥыртҵраны сыԥам.

А с м а ҭ. Шьҭа бнадгьазкыл. Башаза ибҳәозаап... зынзаск сара бсеиԥшзам.

М а к т и н а. Сбеиԥшуп, сбеиԥшуп! Иббап саргьы амаза атҵәахышьа шыздыруа.

А с м а ҭ. Иазыбуазеи ииасхьоу акы? Еиԥьуп акы бнацҳар. Амла бшакыз бымбазои?

М а к т и н а. Саҳәшьаду... *(Длыргәыбзыԥуеит.)*

А с м а ҭ. Ибзиоуп, сгаза... Хымԥада ибасҳәоит. Нас, аѳеазны.

М а к т и н а. Иахьа, иахьа... абыржәы, саҳәшьаду.

А с м а ҭ. Сыԥсы ҭыбымхын, ибасҳәоит, ибасҳәа. Издыруада бара уи ихшыѳртҵаганы ибзыԥаргьы. Убри сазхәыцны ҵоуба шеилазго бдыруазааит.

Аѳеаанкылара.

Ѳнак, аапынрак азы, ҵкәына қәыԥшк ҳԥыҭа даланагалеит. Уи изыԥамҵоз арбаныз? Зегьы ртәы идыруан, зегьы дрызԥазан. Знык-ѳынтә дааухәаԥшыр, усахьатҵәԥьа ҭихуан. Убас дшан анасыԥда иара.

Аѳеаанкылара.

Абас, хымз инарзынаԥшуа абраԥа даанхеит. Ҳҳаблаҷы ҳаҵкәын ҳәа иарҳәон. Уи убасԥак иԥазшьа бзиан, иаразнак дынулатҵәа дцон. Дԥат-ԥато, ихахәы еиԥәыбырфынха, аԥшзара дакны дагон... Амыжда, ма ҳбызшәа шԥагәникылоз.

М а к т и н а. Дабатәииз иара? Арахь иаара шԥаԥалеи?

А с м а ҭ. Қалақь ҷкәынан... ихьӡ сгәалашәом, ҳбызшәа иҭарц иҭахын. Ара дахьааиз, раҧхьаӡа дахьымҩахыҭцыз аҭаацәараҽы, ибжьаӡны иҟаз рыҷкәынк дхынҳәызшәа иааилаҳәын, дааныркылт, убра дыҟан... иҟалаша шузахмырҧо ҩашьом.

М а к т и н а. Убра дааныгылар акымзарак ҟамлаӡоз?

А с м а ҭ. Уи адырра уадаҩуп.

М а к т и н а. Исзеилкаауам, дзыниарыз рыцҳарас?!

А с м а ҭ. Хаҭала иара иҧеиҧшхаз сыздыруам,аха убри аҩнаҭа арыцҳара ҩналеит.

М а к т и н а. Ишҧа, иара ихҟьану?

А с м а ҭ. Аибашьра иахҟьаны.

М а к т и н а. Акгьы сзеилкаауам.

А с м а ҭ. Ишҧабҳәеи?

М а к т и н а. Акгьы, акгьы. Иҳәала, саҳәшьаду, иҳәала. Ибҳәо ҵьашьахәуп.

А с м а ҭ. Ус ишааиуаз, абри аҩнаҭаҽы раҧхьа абзиабара цәырҭит. Бзиа иеибабеит аҧшәма иаҳәшьеиҭыб заҭәи абри аҷкәыни. Ҽнак шьыбжьаанӡа еибамбар рзымчҳауа инеит.

М а к т и н а. Ибзиоуп, аха бара абарҭқәа дыршьас ирыбҭазеи?

А с м а ҭ. Лареи сареи ҧсык еицаҳхан, еиқәлацәаз ҳакәын... ҳабжьара маӡа ҟалозма.

М а к т и н а. Ларгьы дыҧшӡамкәа дыҟамызт.

А с м а ҭ. Иабаҟоу лыҧшӡарагьы лмыхәеитеи.

М а к т и н а. Дижьеит, хымҧада... агәымха!

А с м а ҭ. Ус бымҳәан.

М а к т и н а. Ҽысҭӡом, иҳәала, саҳәшьаду.

А с м а ҭ. Аҽҳәара ҧырҭәеит. Иӡбеит, зны иҩныҟа дцаны иҽееиқәиршәарц, иҭаацәа иреиҳәарц. Мчыбжьык, жәамш ирхымгакәа дгьыжьраны дыҟан, аха дцеит, уаҳагьы ихабар зыҟамлеит... Ахымш рыҽны аибашьра иалагеит...

М а к т и н а. Лареи бареи заҟа лахьынҭала шәеиҧшузеи?

А с м а ҭ. Уи лыхҭыс араҟа инҭәозҭгьы...

М а к т и н а. Уаҳа илыхьраны иҟааз?

А с м а ҭ. Ақәыҧшра есымша аамҭа иаҧыҩларц аҭахуп, Мактина. Убри иахҟьаны уаҳа дизыҧшыр дзизымҧшуа, лҽылшьыр-лҽылзымшьуа, арахь лхы ахьылгара лзымдыруа, абри аҩыза аҭагылазаашьа лзыҟалеит... Ишҧасҳәари... лбаҩлтәымкәа даанхеит.

М а к т и н а. Какой кошмар!

А с м а ҭ. Биашоуп, Мактина. Аҧсуа ҭыҧҳа лзы еиҳау хьымзҭ ыҟоума.

М а к т и н а. Ахәыҷы длыхшоу нас?

А с м а ҭ. Длыхшеит, аха уи лҭацеи лашьеи ирхылҭыз рыҷкәын заҭәы иакәушәа ауп ауаа иахьагьы ишырдыруа.

М а к т и н а. Ас ҟаҭашьас иарҭазеи?!

А с м а ҭ. Ухьзыданы уаанымхаразы иумхәыцуа, иумҭәахуа арбану.

М а к т и н а. Нас иара идыруоу иантҭәҟьа дызусҭоу?

А с м а ҭ. Убри акәзан ларгьы гәҭыхас илымаз. Данҧслакь иалҳәарц азы лҭаца длыҳәахьан. «Иана-музах, ма сан мыжда ҳәа анышәынҭра днықәлалап, иаргьы шьҭа дарҧысуп» лҳәагәышьон. Аха убритҭәҟьагьы Анцәа илаҭәеимшьеит, – лҭаца аҧхьа дыҧсит. Лара агәаҟ, ас мацара лгәы ианбанзалшоз, уахык дахьнышьҭалаз уаҳагьы лыбла лызхымтит. Амала лыҧсышьа бзиахеит. Сара уи дансгәаламшәо ыҟазам.

Аҽаанкылара.

М а к т и н а. Шаҟа игәыҭшьаагоузеи ибҳәаз, саҳәшьаду!

А с м а ҭ. Саргьы сбықәшаҳаҭуп.

М а к т и н а. Нас избан, саҳәшьаду, абас ҽымҭзо бызтәаз?

А с м а ҭ. Сара исҳәараны иҟааз?

М а к т и н а. Иҟалаз шыҟалаз. Усҟан ауаагьы ҳәатә роуамызт.

А с м а ҭ. Уи хҽыхшьа лымамызт. Лызҭабра лзымбазар ирхарои ауаа?

М а к т и н а. Аха лара убысҡак бзиа дылбазар?

А с м а ҭ. Зегь акоуп, иҡалом. Уи аласреи аԥсыҩреи ирҡазшьоуп ҳәа иԥхьаӡоуп.

М а к т и н а. Уара бзиа узбаз?.. Уи ишԥеиԥхьаӡо? Убрыгьы убас аума?

А с м а ҭ. Уи атәы сара исыздыруам.

М а к т и н а. Шаҡа бмаалыԛьузеи...

А с м а ҭ. *(иаарымчны)*. Мактина!.. Ма быԥхашьа...

М а к т и н а. Саҭамыз... *(Длыргәыбзыԛуеит. Дгәыдылкыларԛ лҭахуп.)* Сара убысҡак бзиа бызбоит...

А с м а ҭ. Наҡ бнаскьа, агаӡа.

М а к т и н а. Снаскьом. *(Дгәыдылкылоит.)*

А с м а ҭ. Шьҭа иазырха... бнаскьа сҳәеит.

Аҭел абжьы гоит.

М а к т и н а *(аҭел шьҭыхны)*. Сзырԝуеит... Есма, ари бара боума? Бабантәиасуеи? Уаҡа иҡада?.. Исыздыруам... Мап, мап сызнеиуам... Зегь акоуп сызнеиуам... шәымгәаан... Абзиараз. *(Аҭел ыԛәылԥоит.)*

А с м а ҭ. Ибзасуаз дарбан?

М а к т и н а. Сԝыза лакәын.

А с м а ҭ. Дабабыԥхьоз бымҳәои?

М а к т и н а. Акино ахь.

А с м а ҭ. Иараби, убарҭ бԝызцәа ҭынха дрымаӡами? Иахьыҡоу рыздыруам, изҷеу рыздыруам.

М а к т и н а. Избан, саҳәшьаду? Убри афильм зегьы уамашәа идырҩехәоит.

Ԝаԥхьа аҭел абжьы гоит.

Сзырԝуеит... Мака, сара ишәасҳәеит... шьҭа асра шәаҡәытԥ. Издыруеит. Сызнеиуам... Ах, бышԥаҡоу бара!..

А с м а ҭ. Ихароума?

М а к т и н а *(аҭел ахь)*. Баангыли... *(Асматҭ лахь.)* Иарбан ихароу?

А с м а ҭ. Акинотеатр.

М а к т и н а. Абра, зынʒа иааигәоуп. Ибгәалашәоу... *(Аҭел ахь)*. Мака, бара сыбҿʒам... помолчи минутку...

А с м а ҭ. Ибҭахызар бца, сара бааныскылом, аха ас амла бшакуа...

М а к т и н а. Сара амла сакʒом... *(Аҭел ахь)*. Изакәи?.. Булочки?.. Бегу. Арахь шәысҧыла. *(Аҭел ықәылӣоит.)* Саҳәшьаду, нанагьы шьҭа дааироуп. *(Ддәықәлоит.)*

А с м а ҭ. Мактина, баангыли, ибшәу бымбаʒои?

М а к т и н а. Саҳәшьаду, сагхоит... ас шаҟаҩы ныҟәода ақалақьаҿ. *(Ддәылҟьаны дцоит.)*

А с м а ҭ. Дгаʒоуп макьана... Анцәа дрыцҳашьа... (*Аҧенцьыр дадгыланы Мактина дылзыҧшуеит, лнапы лзылҟьоит.)*

Аҿааанкылара.

Сышҧаҟо мшәан иахьа... сзеиуоу сзымдыруа... Сызлацәажәоз закәыз – сҿы иҭысымхыцыз...

Избоит сшьақәыҕәҕәара шхало, еиҕьуп заа хәшәыла ихысҿыр. *(Асасааирҭа аанлыжьуеит.)*

Асцена ҭацәны иаанхоит.

А ҧ а р д а

Аҩбатәи ақәгылара

Иаабац асцена – гьамала ирхиоу, иҭбааҭыцәу Б а ҭ а л иҩнаҭа асасааирҭа. Дааҩналоит Б а ҭ а л. Шьыҭцәрак ашәҭқәа икуп. Дишьҭаланы дааиуеит имашьынаныҟәцаҩ. Уи ашампанҩы ала иҭәу коробкак даҭоуп.

А м а ш ь ы н а н ы ҟ ә ц а ҩ *(иику азы)*. Ари абасыргылари?

Б а ҭ а л. Абнахь, абарҭахь инаганы иргыл. *(Амашьынаныҟәцаҩ Баҭал иахьиирбаз ахь иҿынеихоит. Дааҩналоит Асмаҭ.)*

А с м а ҭ. Уаама, нан? Ас заа уаауа усымбацызт...

Б а ҭ а л. Асмаҭ, бара иахьа ақыҭахь бымцаʒеи?

А с м а ҭ. Сгьажьит, нан, хәшәык схашҭын, иара сымамкәа акы смаҭәаны сыҟам. Ихажәгалаз закәызеи, нан?

Б а ҭ а л. Ашампанҩы. Абри аваза ʒык бызҭаҭәар, абарҭ ашәҭқәа убра инҭаҳаргыларын.

А с м а ҭ. Арахь исыркы. *(Авазеи ашәҭқәеи лыманы ддәылӣуеит.)*

А м а ш ь ы н а н ы ҟ ә ц а ҩ дхынҳәуеит.

Б а ҭ а л. Аҩбатәигьы иара убрахь инага. Ашьыжь иуасҳәақәаз хаугалазу?

А м а ш ь ы н а н ы ҟ ә ц а ҩ. Ааи. Ишсырҭаз еиӣш арахь иаазгеит. *(Ддәылӣуеит.)*

А с м а ҭ ашәҭ аваза иҭаргыланы дааҩналоит.

Б а ҭ а л *(аваза лымхуа)*. Арахь исыркы. Абра иқәгылаз. *(Ашәҭқәа риашо)*. Абас иҭагылазар еиҳа иӣшʒахап.

А с м а ҭ. Сасыҳәа аʒәыр дааираны дыҟоума, нан?

Б а ҭ а л. Асас иаха змада... сааҭки бжаки рышьҭахь сара амҩа сықәлараны сыҟоуп.

А с м а ҭ. Уабацои, нан?

Б а ҭ а л. Саҳәшьаду, шьҭа исыдыбныҳәаргьы ауеит.

А с м а ҭ. Иудысныҳәало арбану? Исоумҳәои.

Б а ҭ а л. Абысҟаамҭа сыззыӣшыз аҭыӣ аҽы сшьақәдырҕәҕәараны иҟоуп. Ҽцәажәарак аҳасабала сымцар ауам, аиҳабду дсыӣхьоит.

А с м а ҭ. Иудысныҳәалоит, нан. Уагьгәыдыскылоит. *(Дгәыдылкылоит.)* Ауаа убзырʒы рҳәо Анцәа уҟаиҭааит, уи еиҳау насыӣ арбану?

А м а ш ь ы н а н ы ҟ ә ц а ҩ аҽа коробкак хеигалоит.

Б а ҭ а л. Сыбзырʒы рҳәоит азоуп сагьзышьақәдырҕәҕәо.

А с м а ҭ. Нагʒара зауша... сара саҟара уи еигәырҕьараны иҟада?

А м а ш ь ы н а н ы ҟ ә ц а ҩ. Сара шьҭа сцалап.

Б а ҭ а л. Уца, иудыруеит уааираны уаныҟоу.

А м а ш ь ы н а н ы ҟ ә ц а ѡ. Издыруеит.

Б а ҭ а л. Уца, уаангыли... исхашҭыр аасҭа... Уатцәы, ашьыжь Аида уаалыдтцаал, издыруада ҵьара аказы улҭаххар.

А м а ш ь ы н а н ы ҟ ә ц а ѡ. Ибзиоуп.

Б а ҭ а л. Уца.

А м а ш ь ы н а н ы ҟ ә ц а ѡ дцоит.

Б а ҭ а л *(ҕитҩуеит)*. Мактина!

А с м а ҭ. Мактина дыҟаҳам, нан.

Б а ҭ а л. Уажәыгь дмааҳаци?

А с м а ҭ. Лѡызцәеи лареи акино ахь ицеит.

Б а ҭ а л. Акрылфазар?

А с м а ҭ. Изаҟаразаалак... исҭахым лҳәеит.

Б а ҭ а л. Дҭыԥхахо далагеит. Даазқәылаз мчыла акрылҕоумтцар уаѡтцас акрылфашам. Илыцлар ҳәа дшәоит. Лара лтәала дҕеырбаргьы цәгьа илымбо дыҟоуп.

А с м а ҭ. Макьана изаацәоуп, Баҭал. Уи сымш, абыржәы ауп даншәарҭоу, зынҳак лгаҳамҭа дҭагылоуп. Шәылаԥш лхызароуп, аха иабаҟоу, лан лакәыз, лаб иакәыз шәусура шәахашәаланы зныкгьы шәсымбац. Ахәыҷы лхы дазааныжьуп, ус иҟалома?!

Б а ҭ а л. Ауаѡы ҳәарыла дзыбзиахом, Асмаҭ... Избан ус зыбҳәо? Дызлабгәамԥхо илымои Мактина?!

А с м а ҭ. Дызшаз дисасуп. Ус ак баны ҳәа сцәажәом.

Б а ҭ а л. Уи леиԥш ааҳара змамгьы уаахоит. Бара бымшәан... иахьа бхы шԥаббо?

А с м а ҭ. Акыр сеиҕьуп.

Б а ҭ а л. Асаат шаҟа ыҟоузеи? *(Асаатҩ даахәаԥшуеит.)* Аида дмааиҳаци?

А с м а ҭ. Мап, макьана дмааиц. Саргьы баша аԥьабаа лсырбеит.

Б а ҭ а л. Изакәазы?

А с м а ҭ. Исҭахым ҳәа шласҳәоз авокзал аҟынҳа снаскьалымгар лымуит, арахь дыццакуан, лусура дагхон.

Б а ҭ а л. Дагхаргьы дыршьрымызт, егьирахь бахьымцаз еиҳагьы еиҕьуп. Уаҭӡы хәылбыҽха смашьынаныҟәцаѡ бигап.

А с м а ҭ. Ишҧоуҳәои, нан... аҳәынҭқар имашьына...

Б а ҭ а л. Шьҭа анкьа еиҧш бысмеигӡалан, Асмаҭ... Иахьа сара исылшо рацәоуп.

А с м а ҭ. Суеигәырҕьоит, нан.

Б а ҭ а л днеины ҽыц ашәҭқәа еилиргоит.

Арҭ ашәҭқәа иааугаз изызҳәозеи нан, ус баша аѡнытҵҟа иарҧшӡарц азы аума?

Б а ҭ а л. Уаҭӡы Аида илымшироуп, ишыббо сара сақәшәом... лара ашәҭқәа цәгьа дрызгагоуп.

А с м а ҭ. Исоуҳәо закәызи! Сара ҭабга, ишҧасгәаламшәеи! Шьҭа сара иҟасҭаран иҟоузеои!

Б а ҭ а л. Иҟабҭахуеи... Уаҭӡы лѡызцәа ааиуазар акәхап. Уи азыноуп ашампанѡы зхазгала. Баарыдтәалар – баарықәныҳәап, уаҳа иарбану.

А с м а ҭ. Ус иҟалома?.. Иаасыхьзеи иараби?!

Б а ҭ а л. Ишыбхашҭыз ауп, мамзар, беидараҧсараха амѡа бықәзаарын уажәы. Ҳаихбаала ҳамцозаргьы, шьҭа акы ҳазрыцҳаҭӡҟьаны ҳаҟам. Иазхоуп шаҟа аҵьабаа ҳзыббахьоу... Бхы башьҭаз, Асмаҭ.

А с м а ҭ. Нас ари иаасрыхуа, иҟасҭо зегьы ззыҟасҭо арбан?

Б а ҭ а л. Бырҟәаҭ зегьы, быҧсы шьа ҳәа басҳәеит. Ҳзааӡаз ҳаѡнаҭа ашә ахьаабыртуа мацара изаҧсоузеи.

А с м а ҭ. Убригьы, сара адунеи сахьынӡақәу, нас...

Б а ҭ а л. Иахьынӡауа ҳнеилап. Иуадаѡуп ҳаҧхьаҟа иҟалаша аилкаара, Асмаҭ.

А с м а ҭ. Анцәа бзиа ҟаиҭааит, нан.

Б а ҭ а л. Абзиа зхазы мап ацәызкхьада, уи ами ҳарҭ зегьы иаҳҭаху.

А с м а ҭ. Мап, сара сҭаца ус сзылҧылараны сыҟам.

Б а ҭ а л. Нас иҟабҭараны иҟои?

А с м а ҭ. Ақалақь сналаҧш-аалаҧшып.

Б а ҭ а л. Иаҭахым ҳәа басҳәеит... Абра баатәа.

А с м а ҭ. Уара ус уҳәоит... Ах, сышԥаԥхашьеи уҳәарауазеи!.. Ухәгьы сырхиаҳом... сара сцеит.

Б а ҭ а л. Баангыл нас... абар, аԥара быстоит.

А с м а ҭ. Сара исымоуп. *(Дцоит.)*

Аҭел абжьы гоит.

Б а ҭ а л *(аҭел шьҭыхуа)*. Ааи сара соуп... Аусқәа шԥацои? Ишԥа? Жәа-миллион маат рыхә ԥьаргьы иарбаҳамкәану? Рацәа даҷашәеит... Макьанагьы шәалымгаҳац... Шәанбазалгои?.. Ишԥа?! Агәыхь иоуны ахәшәтәырҭахь дыргама?Ианба?.. Шәижьазар ҟалоит. Ибзиоуп, ибзиоуп... Сара уатцәашьҭахь схынҳәуеит... Аринахысгьы иҟоутцаша уара иудырып! Абзиараз. *(Игәалаҟазаара еиҳагьы ишьҭыцуеит.)*

Даафналоит А и д а.

А и д а . Уаахьоума? Егьа зундазгьы уаԥхьа сзымааит.

Б а ҭ а л. Ишыббо сааины сыҟоуп. Бара сыбзыԥшуп.

А и д а. Акыртцуама ууаижьҭеи?

Б а ҭ а л. Рацәакгьы тцуам.

А и д а. Еизарак аԥшьырган ҳзалымгеит, аха уматәакәа сырхиахьеит.

Б а ҭ а л. Сара заа ибыдысныҳәалоит...

А и д а *(дԥышәырччо)*. Исыдуныҳәало арбан, сахьажәызу?

Б а ҭ а л *(лафшаҟә)*. Бажәит, Аида, аха исзеилкааауам, сара бгәыдкылара еиҳагьы сгәы заҳәо... *(Дгәыдикылоит.)*

А и д а. Аиашазы, сажәытцәҟьоу, Баҭал? .. Уара уоуп есааира иҵкәынхо. Саргьы угәыдыскылоит. *(Дгәыдылкылоит.)* Ашәтҟәа рзы иҭабуп.

Б а ҭ а л. Уатцәазы бгәы иҭоузеи?

А и д а. Уара уҟамкәа азгәаҭара иагьыстахцәам, аха ишсарҳәо ала, сусура аҟынтәи имаар рушам.

Б а ҭ а л. Бара быхиоу?

А и д а. Макьана ҟатца сымам. Акгьы еидысымгалац, аха уи хьаам.

Б а ҭ а л. Сара аҩы хазгалеит, афатә злыбхышагьы – убас, акыр агхозар, смашьынаныҟәцаҩ иабҳәар ибзааигап. Уи уаҭәы шьыжьнаҭы дааиуеит. Ахаа бзызҙышагьы дбымоуп.

А и д а. Исзызҙуада? Дарбан ус еиҧш исзуҧшааз?

Б а ҭ а л. Асмаҭ.

А и д а. Уи иахьа лыҩныҟа, ақыҭарахь дцеит. Илгәаламшәеит акәымзар...

Б а ҭ а л. Илгәалашәеит.

А и д а. Ишҧа, нас ара дыҟоума?!

Б а ҭ а л. Ақалақь далоуп, ҵьара ҳамҭак бзаалхәар лҭахуп.

А и д а. Дзакәытә ҧҳәысузеи!.. Уи ҳаҩны даныҟоу ныҳәак ҳамоушәоуп сшыҟоу.

Б а ҭ а л. Ҳара ҳада илымада... Ларгьы лҧсы ҳахҭнылҭоит аиашаз. Иазырха, баргьы бхәыҷым, бхы башьҭаз ҳәа ласҳәеит. Ҭаны, лҵьабаа рацәоуп, лыҧсы лшьар сҭахуп.

А и д а. Убасҭәҟьа саргьы. Иубап, сынтәа аҧсшьарамшқәа анызгалак, лара лахь сымцозар. Исылшо ала лусқәа лымыздап.

Б а ҭ а л. Сыбмырччан... бара уахь бцеит ҳәа ибзыҟаҭараны иҟои, баагылазар аҙаҙа иламлац ақалақь ҧҳәыс, наҟ дердс былмоуазар.

А и д а. Заа усхымыччан. Уара ухаҭагьы усыманы сцоит, иулшогьы ҧысшәап... Ах, саҭамыз!.. шьҭа уара аҽага укуа уҟоума... еиҳаб дук.

Б а ҭ а л. Баргьы заа бысхымыччан.

А и д а. Сара сузыгәдууеит, Баҭал. Иудыруанда шаҟа суеигәырҕьо!

Б а ҭ а л *(длыхлафуа)*. Сара сакәу мамзаргьы смаҭура акәу бзеигәырҕьо?

А и д а. Ус шҧоуҳәо, Баҭал? Иахьеиҧш есымша ҳауҟахыз. Иухашҭма уаҳәшьаду даҳзаандаз ҳәа ҳанҧшуаз?

Б а ҭ а л. Убасҟангьы сара сеиҭкыс маҭурала еиҭаз исеиҕьны инхон, избанзар, дара реиҧш сара сызҕьычуамызт, Аида.

А и д а. Убри азыноуп жәеиза шықәса анџьныр хада иҭыҧ уззахымсыз. Иара убраагьы уаанкылан уахьрымаз џьашьатәуп.

Б а ҭ а л. Акыр зычҳаз – акыр ибеит, рҳәоит. Убас смааиуазҭгьы иахьа сахьыҟалоз здыруада. Имаҷѡума абахҭа иҭашәаз, аинфаркт зауны зыҧсҭазаара иалҵыз. Сара иахьа сымч-сылшара рҳәаақәа шьарда иҭбаахеит, шьҭатәи амѡа еиҳа имариоуп.

А и д а. Саргьы абарҭ зегьы среигәырҕьоит, Баҭал!

Дааѡналоит А с м а ҭ.

Ҳаҳәшьаду, шаҟа сшәеигәырҕьаз жәдыруандаз!

А с м а ҭ. Бзеигәырҕьаша ббалааит, нан. Иазыбуазеи сара арахь акгьы саҧсамхеите... иааҧхьаскыз аҽамаҽа аѡны иаанхеит.

А и д а. Хьаас ишәымкын. Ишәку арахь иаажәги. *(Илку лымылхылц лҽыназылкуеит.)*

А с м а ҭ. Уи макьана сара исанажь.

Б а ҭ а л. *(длафуа, Аида лахь)*. Шьҭа уаҵәынӡа ибычҳар акәхоит.

А с м а ҭ. Уара уҽааанкыл.

А и д а. Ҳара ҳаибабап.

Б а ҭ а л. Ибзиоуп, сара сышәҧырхагам, амала акы снашәырцҳа... *(Астол ахь инапы нархханы.)* Иара абраатҵәҟьа сыншәықәныҳәап. Сыҧсы сшьап, нас уаҵәашьҭахь азынӡа...

А и д а. Уажәытҵәҟьа... Зегьы ҳнеидтәалап. Мактинагьы шьҭа дааилап... Ҳаҳәшьаду, сара зны ишәсырбароуп уи шаҟа ибзианы атеннис дыхәмаруа.

А с м а ҭ. Нан, уи акино ахь дцеит, лѡызцәагьы лыцуп.

А и д а. Астадион ахь дзымцеи?

А с м а ҭ. Санылба даасыдхалан...

Б а ҭ а л. Акиногьы нҵәап... Аҳы, акыр шәымазар, шәаах.

А и д а аматҵурҭахь дцоит.

Асмаҭ, иаацәытцырҳәҳәеи уа иҭатҵәахны ибымоу...

А с м а ҭ. Исымоу арбан?

Б а ҭ а л. Аида илзаабхәаз аҳамҭа.

А с м а ҭ. Уахыччарц... Сураргамааҩза изгапи наҟ. *(Амаӣурҭахь дцоит.)*

А и д а астол архиара далагоит, А с м а ҭ длыцхрааueит.

Б а ҭ а л. Ашампанҿы сара ииазгоит. *(Дцоит.)*

А и д а *(Аваза иҭагылоу ашәҭ шьыӣәразы)*. Шәҭыс иааҟоу абарҭ реиґьасшьоит.

А с м а ҭ. Ибзиами, нан, уамашәа иԥшҩоуп даргьы.

А и д а. Ишызбаз ала Мактина акгьы лымфац.

А с м а ҭ. Шәлылабжьа, ас акрымфара ауаҿы изеицәоуп.

Б а ҭ а л *(ашампанҿы кны)*. Сара иагьхсыртлоит.

А и д а. Уара иагьужәуеит.

Зегьы ччоит.

Б а ҭ а л. Шьҭа стәар ауама? Зегьы ҳаидтәалоит. Асмаҭ. *(Аҿы зҭоу афужер лышҟа днахо.)* Аԥхьатәи ажәа бара боуп изаҭәоу.

А с м а ҭ. Сара уатцәынҩа саԥшыргьы ауеит. Уара ишьҭых.

Б а ҭ а л. Избоит, уатцәоуп шәара аус дуқәа аншәымоу. Ибзиоуп, сара ишьҭысхып... Асмаҭ Анцәа биныҳәааит...

А с м а ҭ. Сара изуеи, нан!

А и д а. Диашоуп Баҭал. Сара сидгылоит. Анцәа биныҳәааит, ҳаҳәшьаду!..

Б а ҭ а л. Сажәа сараҩа, сара қәралагьы бара сбеиҳабуп.

А и д а. Матцуралагьы Баҭал.

Б а ҭ а л. Матцуралагьы сара есымша сбеиҳан.

А и д а. Саҭамыз... хшыҿлагьы. *(Дыччоит.)*

Б а ҭ а л. Убри азыҳәа баҭасҵом. *(Дыччоит.)*

А с м а ҭ. Абас шәеизыгәдуны шәахьеицәажәо сара адунеи азна сгәы ҟанатцоит. Шәеигымзааит, нан.

Б а ҭ а л. Бгәабзиара шьақәгыло, бгәы иааҭабкуа наӡо... абасала сныҳәоит.

А с м а ҭ. Сара сакәым, Аида дныҳәа. Лымшира лыдныҳәал.

Б а ҭ а л *(лафшақә)*. Бара ибымныҳәаз сара дызласныҳәари? *(Аҩы ижәуеит.)*

А и д а. Сара уара усныҳәоит, Баҭал. Сара суеигәырҷьоит...

Б а ҭ а л *(дылпыҩланы)*. Быпҵши, Асмаҭ, Аида иҟалҵо?..

А с м а ҭ. Иҟалҵоны иубеи?

Б а ҭ а л. Бҿаԥхьа дтәаны сныҳәаҿа аанылкылоит. Бара бышԥахәаԥшуеи ари?

А с м а ҭ. О, нан, аԥсуара акәама-ҵамарақәа уадаҩуп, иахурҟьацәаргьы иԥшӡам, хырҩ азуургьы иҽеим.

А и д а. Сызурԥхашьои, Баҭал? Сара иахьа агәырҷьара сымоуп, маҷк сахнаԥааргьы ауеит.

А с м а ҭ. Есымша игәырҷьалаша, нан.

Б а ҭ а л. Ус анакәха, шьҭа бныҳәаҿа скыроуп. Сара Асмаҭ леиԥш уаҵәынӡа ааԥшыха сымам, убри аҟынтә, Аида, сара заа ибыдысныҳәалоит бымшира! Ибзеиҷьасшьоит...

Ашә ахь аҵәҵәабжьы гоит.

А и д а. Саҭамыз.

А с м а ҭ. Бара бҿааанкыл, сара снеиуеит.

А и д а. Мап, мап. (*Ашә ахь дҵоит, уаантәи ателеграмма кны дааиуеит.)* Аԥошьҭаныҟәгаҩ лакәын, ателеграмма ҳзаалгеит.

Б а ҭ а л. Ааазышьҭуада?

А и д а. Аслан.

Б а ҭ а л. Ааигәами даныҟаз, уажәы дыззыҳәо арбан? Арахь исырки. *(Ателеграмма даԥхьоит.)* Ишԥа! Бара ари бдыруазма?

А с м а ҭ. Ииҩуеи, нан?

Б а ҭ а л. Иифуеи бымбои, ҳарԥыс Аслан аԥҳәыс-аагара ақәикит.

А с м а ҭ. Анцәа дырманшәал, уи сызкәыхшоу! Убри ауп ахи-атцыхәеи.

Б а ҭ а л. Иабатәиԥҳәысаагароу макьана, итцара далгааназа.

А и д а. Уара, Баҭал, ус ҟаумтцазеи?

Б а ҭ а л. Сара... сара аусгьы зуан...

А и д а. Иаҭахханы иҟалозар иаргьы иуп.

А с м а ҭ. Саргьы исылшо рыгсыжьуам.

Б а ҭ а л. Шәара иаразнакы деиқәшәыршәеит, аха ас иаалырҟьаны дхызхыз дызусҭда, дабатәида лара? Аида, уи ара даныҟаз ак беимҳәар ҟаломызт.

А и д а. Сара иансеиҳәаз иара зегь збны далгахьан, Баҭал.

А с м а ҭ. Нан, лхы-лтцыхәа ҳәа акгьы беимҳәазеи?

А и д а. Араатәуп, ибзиангьы издыруа лоуп.

А с м а ҭ. Араатәызар, нан, ҳара ҳтәы здыруа азә лакәхап. Уи бзиоуп.

Б а ҭ а л. Ишԥа, бара дыбдыруану?

А и д а. Сара сакәым, уаргьы дудыруеит, Баҭал.

А с м а ҭ. Аслан сымш, дхәыҵ ҟәыбҵоуп... ус анакәха, шәгәы иақәшәоз азә лакәхап.

Б а ҭ а л. Дызусҭада, Аида?

А и д а. Фатима лоуп.

Б а ҭ а л. Дабатәи Фатимоу, сара ус азәгьы дсыз-дырзом!

А и д а. Амш умган, Баҭал, уи атцкьыс иҟасҭара соуҳәар... дышԥоубо Фатима уара?

Б а ҭ а л. Анцәагьы-ауаагьы... Дысгәалашәом.

А и д а. Иашаны иуҳәома?! *(Дыччоит.)*

А с м а ҭ. Ус анухьуа ҟалоит, амшын ахьз зхашҭыз ҳәа баша иаурҳәах.

Б а ҭ а л. Дсабҳәар дзыԥҳау.

А и д а. Анзор иԥҳа... шьҭа ухаҷы дааиу? *(Дыччоит.)*

Б а ҭ а л. Анзор?! Дабатәи Анзору?!

А и д а. Баҭал, изакәытә хәмарроузеи иаԥшьугаз?

Б а ҭ а л *(даатрысны)*. Ишԥа! Анзор бҳәама?!

А с м а ҭ. Анзор дарбану, нан?

А и д а. Уи Баҭал изааигәаӡо ҩызоуп. Уара асҟак иҵьашьаны узазҵааи, Баҭал?!

Б а ҭ а л. Мап! Уи ҟалашьа змам усуп!

А с м а ҭ. Избан, нан, уҩыза дахьиӡҕабу азыҳәан иумҳәозааит, уи акгьы иаҧырхаганы иҟаӡам.

Б а ҭ а л. Аида, ибаҳама исҳәаз? Уи ҟалашьа змам усуп.

А и д а. Избан, Баҭал, аӡгаб дугәамҧхаӡои?!

Б а ҭ а л *(Аида лахь)*. Абыржәыҵәҟьа адырра изыҟаҵа... уи игәы иҭеикыз мап анаҷәиимк, сара иара ихаҭа мап шицәыскуа сызиаҳәа, ибаҳама абри?!

А с м а ҭ. Иуҳәо ҟәышрам, Баҭал, аҩыза егьа дааигәазаргьы дҩызоуп, дуашьам дахьугалак, ара ашьа еилаго иҟам.

Б а ҭ а л *(лажәаҟәа игәы иаламӡо)*. Ах, Асмаҭ... сара уи хьаасгьы исымаӡам.

А и д а. Нас иарбану хьаас иуоуз, Баҭал?

Б а ҭ а л. Бара сара ибасҳәаз нагӡа.

А и д а. Аха сара издыруазар ами уара умапкра зыхҟьо.

Б а ҭ а л. Изыхҟьозаалакгьы... сара исҭахым, бара бзы ари азымхаӡои?

А и д а. Шаҟа иаармарианы иуҳәоузеи? .. Ҳара ҳазлаҵәажәо ҳхәыҷы иразҟоуп.

А с м а ҭ. Ааи, нан, Баҭал, Аида иашала дцәажәоит... Иаразнакы ас уҵзырҟьаз арбану? Ҭынч шәааилацәажәар ҟамлои.

Б а ҭ а л. Араҟа уаҳа ҳәатә ыҟан избом... изымуа ҳәа ак ыҟоуп, Асмаҭ.

А и д а. Иарбан уҳәаруеи, Баҭал? Изумҳәои иаартны?

Б а ҭ а л. Иаҧсам уи, Аида!

А и д а. Нас сара Аслан иасҳәаран иҟои?

Б а ҭ а л. Иаабҭаху иаҳәа, Аида... Бара иаабҭаху, амала иара уаҳа лымҧан дыҟәымло дысзыҟаҵа... Ибаҳауоу?

А и д а. Ари цәажәарам, Баҭал.

А с м а ҭ. Саргьы Аида слыдгылаҩуп, нан... Ас убахьоу!.. Бжьынтәы ишәаны знык иҧҟа рҳәоит.

Б а ҭ а л. Сара исҳәаз – сҳәеит, салгеит, аҽакала ишзыҟамло шәасҳәеит.

А и д а. Сара еиҭах суазҵаауеит, избан?

Б а ҭ а л. Бара Фатима ҳәа бзыцәнымхо, сара зынҙаскгьы сгәы дақәшәом.

А и д а. Илывубо арбан?

Б а ҭ а л. Илывызбо бымбо... Уи ҳара ҳаҷкәын диқәнагоны дызбом.

А с м а ҭ. Нанхеит, дасу ихшара еиҳа дшеиҕьеишьо еилкаауп.

А и д а. Фатима анцәахша диҩызоуп...

Б а ҭ а л. Ҳәарада, уи бара бгәы дшақәшәо еилыскаауеит.

А и д а. Баҭал, уҽырҭынч, уи уаргьы убас еиҧш угәы дақәшәараны дыҟоуп.

А с м а ҭ. Аиеи, нан, ус ауп Анцәа ишақәиҵахьо – ахшара, аҧҳәысаагара, ахаҵацара анаарыдгылалалакь, ма аб дыҵҟьоит ма ан, уажәы иҳамбеит.

Б а ҭ а л. Егьа уҵҟьаргьы хырҧашьа змам узаиааиуам, иара уарҭаслымуеит, уи еилкаау усуп...

А и д а. Уара уҽала иуҳәахуеитеи, нас абас агәыҧжәара ҳзаурго змааноузеи?!

Б а ҭ а л. Бара сыбзеилымкааит, Аида. Сеилыбкаарцгьы сҭахҙам, амала ибасҳәаз иамаскуеит ҳәа баламган.

А и д а. Шьҭа иазырха, Баҭал. Уара амҩа шумоу ухоумыршҭын. Саргьы исҳәара-изура акы сақәыршәа.

А с м а ҭ. Аиеи, нан, шәхы ааилашәҵа, шәмыццакыкәа шәааизхәыцқәа.

Б а ҭ а л (*Аида лахь)*. Башаҙа бхы бымжьан, бызҽу сыжьжьарагьы баҟәыҵ, ибасҳәаз анагҙара бҽазкы, араҟа мыцхәы ацәажәара аҭахҙам, урҭқәа зегьы акымзарак злымҵуа усуп.

А с м а ҭ. Уҽеиқәукыз ҷьысшьан. Ҽыц уалагарц уаҽума, Баҭал?!

А и д а. Сара уцәажәашьа зынʒаск исгәамӷхо снеихьеит, Баҭал.

Б а ҭ а л. Аида, сара уи хьаас ишсымам бдыруазарц сҭахуп.

А и д а. Ҳәараҭахума, шьҭа ууаҩ духеит... уаангыл... Абыржәоуп иҟалаз еилыскаауа саналагаз... Анцәа срыцҳашьа, шаҟа изаацәаны ухы ду беиа иубо уалагазеи, Баҭал!

Б а ҭ а л. Узыӷсоу анузымдыр, иуеицәоу духыччарц далагоит, Аида.

А и д а. Ажәакала, уара Фатима лҭаацәа уаҭәоушьом. Шаҟа сыччар сҭахузеи.

Б а ҭ а л. Ааи! Уаҩысгьы дысшьом. Дабатәиу, дызусҭда Анзор!..

А с м а ҭ. Нан, дызӷада иара, сара дсымбаʒаци Анзор ҳәа шәызҿу?

А и д а *(Баҭал иахь)*. Уиашоуп, уи маҭура дук иманы дыҟаʒам, аха Анцәа ишиҳәара дынхоит, акы иазрыцҳаны иҟоу аʒәы иакәʒам.

Б а ҭ а л. Нас ибымҳәои абасҟатәи мал злаирҳаз?

А и д а. Уи ҳара ҳусс иалоузеи, иара дынхоитдынҭуеит, уаҩы диӷырхагам наҟ димыхәозар, уи уара ибзиаҭәҟьаны иудыруеит.

А с м а ҭ. Занааҭс имоузеи, инапы злакузеи, убас деихбаала дҟалартә?

А и д а. Сара исыздыруам.

Б а ҭ а л.. Бара ибдырхуа... бара акгьы быздырʒом...

А и д а. Уара иудыруа ауп саргьы издыруа.

Б а ҭ а л. Нас изыбʒозеи, ибымҳәои аус ахьиуа.

А и д а. Сара дасымҭеит... аус ахьиуа ҳәа аҭҭаара саҿымызт.

Б а ҭ а л. Аха бара ибдыруеит, ибзиаʒангьы ибдыруеит уи акры змоу аʒә шиакәу.

А и д а. Уи сара сакәым, ари ҳақалақь аҿы иззымдыруа уаҩ дыҟаʒам.

А с м а ҭ. Амал акәым аус злоу, ипату ахьынʒаҟоу абри ауп.

А и д а. Амал умазар, патугьы уқәлоит, саҳәшьаду.

А с м а ҭ. Нан, уа сызбықәшаҳаҭхом сара.

А и д а. Аҧсҭазаара убас иҟалеит, иахьа аҕьыч иакәхеит иаҧхьагыланы иҟалаз, зажәа ҧхылнадо, изымҭахырхәо, изҭашьыцуа, изызҭаауа.

Б а ҭ а л. Урҭқәа зегьы аамҭалоуп иара изы ишыҟало. Дызусҭда Анзоргьы, аихалых жьақца здызкыло аҕьыч, ахәарҭлаҕь иакәӡами? Аха иаабап шьҭа шаҟа имчу! Иҭыхәа ҧыстҭәап сеибгазар.

А и д а. Иуҳәо закәызеи, Баҭал?

Б а ҭ а л. Ааи, ааи, иқьафура уажәнатәгьы аҭыхәа ҧҭәахьеит, аха макьанагьы дабаҟоу... Дҭаз уа ахәышәтәырҭа... Игәы ихьзаап, убама! Игәы имыхьит, аха аамҭа игарц иҭахуп. Еизиҳәҳәаз иҧарақәа дҿырхрашәа амала баша дхәыцуеит. Уи иҧарақәа ишыбҕьыжәхаз издырӡом – сара сажәоуп шьҭа зегь зылшо.

А и д а. Баҭал, сара акымзарак сыздыруам... Иҳәа, дзыниазеи Анзор?!

Б а ҭ а л. Бара боуп исазҳәаша асҟак бгәы дхьааха дзыҭалаз?

А и д а. Сара уи уара дуҩызаз ҷьысшьон иахьанӡа!

Б а ҭ а л. Ҳәарада, бара убас игәра бгартә еиҧш быҟан...

А и д а. Сара исзеилыргом асеиҧш уеилазгаз?! Уара зегьы ухашҭит...

Б а ҭ а л. Сара зегьы ибзиаӡаны исгәалашәоит.

А и д а. Саргьы исгәалашәоит... убри азын усзеилкаауам иахьа.

Б а ҭ а л. Бара убри ада акгьы бгәалабыршәарц бҭахӡами?

А и д а. Исгәаласыршәараны иҟои, Баҭал?

Б а ҭ а л. Ибгәалабыршәаша рацәоуп...

А с м а ҭ. Изакәытә цәажәароузеи уажәы иаацәырыжәгаз, сара шәҷьашьаноуп сышшәыхәаҧшуа. Анцәа ҳрыцҳашьа, абас ахаан шәызбап ҳәа сгәы иаанагомызт.

А с м а ҭ лажәақәа рхахьы иааргаӡом.

А и д а. Агәра сызгом, Баҭал...

Б а ҭ а л. Саргьы избоит агәра шыбзымго...

А и д а. Мап... мап... уара уҿала иҳәа ухаҿы иааугаз.

Б а ҭ а л. Уи аҽазны... аус злоу, бара бхы зызцаны иҟоу ауп.

А с м а ҭ. Ишәҳәо сзеилыргом. Шәарҭ акы сцәыжәзарц шәаҷуп.

А и д а. Шьҭа ҳара ҳахьнеихьо аҟәраҷы... иԥхашьароуп, Баҭал.

А с м а ҭ. Иарбан ԥхашьароу, нан, бызлацәажәо?

А и д а. Исыздыруам ҳәашьас иасҭара, убысҟак игаҵароуп... Баҭал, ари зегьы хыбааразар изыхҟьо?..

Б а ҭ а л. Сгәы быртынчырц баҷымзааит.

А с м а ҭ. Изакәытә хыбаароузеи зыҵбахә цәырыжәгаз! Иараби, иахьа иаашәҷамшәо акгьы шԥаҟам!

А и д а. Анкьа зны Анзор дсеиҽеырбон... Шьҭа избоит абри шакәу ишьара дыԥәызҟьаз.

А с м а ҭ. Анцәа срыцҳашьа!.. Баҭал, иҵабыргума абри исаҳаз? Иԥхашьароуп. Абри аѡыза ухахьы ишԥааугаҵеи... Уԥхашьа!

Б а ҭ а л. Изыхҟьозаалакгьы, сара исҭахым уи ауаѡ ҳаѡны тәарҭас-гыларҭас иоур.

А и д а. Уара узызхәыцыз намысдароуп, Баҭал.

А с м а ҭ. Нан, ус рыцҳарак умыхьааит. Уԥазаҵә уизхәыц.

Б а ҭ а л. Исзааг арахь иадрес, схаҭа сиацәажәоит.

А и д а. Уи акгьы злымҵуа усуп, Баҭал... Урҭ зегьы рыҵбахьеит.

Б а ҭ а л. Саргьы убри ауп сызҷеагыло.

А и д а. Баҭал, сыгәра га, шьҭа уареи сареи акымзарак ҳалшараны ҳаҟам.

Б а ҭ а л. Еилкааup, уи дигахьеит. Еиҳагьы сеигәырҷьоит... ааи, ааи, еиҳагьы сеигәырҷьоит, избанзар сара урҭ шеилысхуа здыруеит. Ааи, еилысхуеит, Аида.

А с м а ҭ. Иуҳәо закәызеи, Баҭал!

Б а ҭ а л. Ааи, убас, ишысҳәаз еицш иагьыҟалоит. Мап анысцәик, ихабар симырбароуп.

А с м а ҭ. Баҭал, ихшыѡдароуп иуҳәо, уҽааанкыл!

А и д а. Аслан дыгәшаҭаѡуп... Уиламцәажәан, суҳәоит, мамзар ихы митәик азиур ҟалоит.

А с м а ҭ. О, Анцәа! Суҳәоит, Баҭал, уиҧырхагамхан уҭәҩаншьап.

Б а ҭ а л. Аслан сара сыҧсахра илшом, Асмаҭ.

А и д а. Убри ауп сара сзыцәшәогьы, Баҭал.

А с м а ҭ. Ҳиҧхьап арахь. Ҭынч ҳиацәажәап. Ииҳәо ҳаҳап.

Б а ҭ а л. Биашоуп, еиҕьын убас иҟаҭазҭгьы, аха иҟами аамҭа – урҭ уаҭәашьҭахь қьаадла иазхарҭараны иҟоуп ишеибагаз ала.

А с м а ҭ. Иахдырҧааит, иамуеи иахдырҧар.

Б а ҭ а л. Ус иҟаиҭарцаз иҕәҕәо мзызк аҭахуп.

А с м а ҭ. Абар сыхшыҩгьы ахьазца, ибзиангьы иазцеит.

Б а ҭ а л. Иҳәеи, иаабап изакәу. Зыгәра игаша акы акәзар...

А с м а ҭ. Иаасықәшәаны сыҧсҭазаара салҭит, шәара Аслан адырра ишәҭоит, уаҳа акымзарак аҭахны иҟаʒам.

Б а ҭ а л. Сара ус сзыҟаҭом, Асмаҭ, насгьы избан бара, ҳарҭ, иани иабигьы ҳаҟами... Ибхәыцыз цәгьамзаргьы ҟалап.

А с м а ҭ. Шәара Анцәа дышәхылаҧшааит. Ус акәзар, ишысҳәаз иҟаҳҭоит, амала издыруеит уи сызкәыхшо даараʒа игәы сшалирсуа, аха уаҳа ианамух, убасгьы иҟаз, егьаурым. Ижәбап, дызҿқәо зегьы нкажьны дкылҟьаса дмааузар.

А и д а. Сара уи акгьы шалымҭуа здыруеит.

А с м а ҭ. Мап, сара агәра згоит хымҧада Аслан дшааua.

А и д а. Издыруеит дшааua, аха иаҳнаҭоузеи иаара?

А с м а ҭ. Ус шҧабҳәои, Аида, ибымбаʒои Баҭали бареи шәцәажәара ахьынʒанажәгаз? Аби аҧеи еицәажәап, еилибакаар ҟалоит.

А и д а. Сара исзеилкааuам... Баҭал иҷкәын еиҳәараны иҟоу?

Б а ҭ а л. Уи сара исанажь.

А и д а. Ари зегьы сара сыларҟәроуп иаанаго, Баҭал! Ухы уацәыԥхашьа! Сыла узхымԥшыло аҟынӡа ухы ноумгар сҭахуп.

Б а ҭ а л. Ах, шаҟа исҭахыз убас иҟалар...

А и д а. Ус ишызбарыз, аха избан... убраанӡа ҳазнеибагарызеи.

Б а ҭ а л. Бгәы бшажьо бдыруаз.

А и д а. Убасгьы акәзааит, аха уара уажәаԥәа ухоумыршҭын, Баҭал.

А с м а ҭ. Шьҭа иазшәырха, Анцәа даахәаны сшәыҳәоит. Избоит аиакәым ахь шәышкылсуа.

Б а ҭ а л *(иҩааиԥәкны)*. Сара ибҳәаз сазыразуп, Асмаҭ. *(Аида лахь.)* Исзааг арахь иадрес. Ишаҳҳәаз еиԥш схаҭа адырра исҭоит.

А и д а. Сыгәра жәга... шәызҕу акымзарак шалымҵуа здыруеит.

А с м а ҭ. Нан! Абасҵәҟьа агәра бгартәеиԥш ибдыруа акрыҟоума?

А и д а. Урҭ ахәыҷы изыԥшуп, ҳаҳәшьаду.

А с м а ҭ. Изакәызеи ибҳәо! Еиҕьын сыбшьызҭгьы, Аида!

Б а ҭ а л *(даалахҕыххан)*. Ишьахәуп, дааразӡа ишьахәуп! Абыржәоуп аҳәатәытҵәҟьа ансоуз... Сгәы ҭынчхеит еиҳа.

А с м а ҭ. Баҭал, ишԥеилкаатәу иуҳәаз?!

А и д а. Иаанагоузеи ари?!

Б а ҭ а л. Сара издыруан Анзор иԥҳа уаҳа аҩеакала дышзыҟамлоз... Алаԥс... Уаҳа акгьы зымбацыз ҳаҷкәын газашәа иҟоу деиԥәжьаҕь дылгеит.

А и д а. Изакәытә ԥхамшьароузеи иуҳәо, Баҭал! Фатима ашьха зыхь еиԥш дыцԥьоуп, сара дызласзымдыруа акгьы ыҟазам.

Б а ҭ а л. Ҳәарада... Иагьубарҭоуп иара... Зызҕабра пату ззаԥәымҵаз, ишәҳәа, лаԥхьаҟа дызцәыԥхашьараны иҟоузеи? Ари зегьы заа Аслан ихы иҭагалазар еиҕьуп. Акыр дааннакылозар, абри дшааннакыло здыруеит сара.

А с м а ҭ. Мап, Баҭал, сара изуам уара абри аҩыза агәнаҳа уаҵалар.

А и д а. Биазҵаа, гәнаҳамзар иарбан дызҵоу?.

Б а ҭ а л. Ҿыбымҭын! Сара гәнаҳа сымаʒам.

А и д а. Уара уоума гәнаҳа змам!

А с м а ҭ. Изакәытә гәнаҳаузеи зыʒбахә цәыржәгаз уажәы?!

Б а ҭ а л. Сара гәаҕшақә акгьы ҟасымҵеит, дшаҳаҭуп Анцәа.

А и д а. Уара Анцәагьы дурҩашьарц уаҿуп.

Б а ҭ а л. Ибдыруеит... сара амашәыр сақәшәеит...

А с м а ҭ. Ишпа! Уара амашәыр уақәшәану?! Изакәытә машәырузеи, нан, узыниаз?

Б а ҭ а л. Уи ииасхьо усуп, Асмаҭ, шьҭа цқьагьы исгәалашәом.

А с м а ҭ. Исоуҳәоит, Баҭал, мамзар гәҭыхас ишьҭысхуеит.

Б а ҭ а л. Бҿырҭынч, Асмаҭ, сара гәнаҳа сыманы сыҟаʒам... Уеизгьы досу илахь иану дзацәымцозар акәхап...

А и д а. Уи ала иуҳәарц иуҭаху сзеилкаауам.

Б а ҭ а л. Зегьы гәҭакык-гәҭакык шрымоу... Макьана ус ҳнеилап, Аида... Избоит сыгәҭакы шынаʒо... Уи аамҭа зынʒаск иааигәахеит.

А с м а ҭ. Анцәа угәахәтәы уахьигʒалааит, нан, убри ами абзиа.

А и д а. Убас зегьы гәҭакык-гәҭакык рымоуп, на-сыҧк иазыҧшуп, аха уи уара еилукаарц уҭахʒам, Баҭал.

Б а ҭ а л. Иҳәа нас... Абри бара хаҭала быззыҧшу арбану?

А и д а. Ҳхәыҷқәа рынасыҧ, уаҳа акымзарак.

А с м а ҭ. Зхьышьаргәыҵа сакәыхшо, урҭ уара улҧхаугәыҧха рыгумырхарц суҳәоит... Нан, Баҭал, суҳәоит иуасҳәо уазхәыцырц...

Б а ҭ а л. Саҭабымҵан, Асмаҭ... сара исҭахым бара абри аус уаҳа бҿалабгаларц.

А с м а ҭ. Егьа ус акәзаргьы, зны исҳәо урҳа, нан.

Б а ҭ а л. Исҭахым сара уаҳа акымзарак саҳарц! Зегь ҟалоит сара ишаасҭаху, шьҭа абри еилышәкаар ахәҭоуп!

А и д а. Ҳәараҭахума, уара ишаауҭаху... Шаҟа аамҭа уазыҧшыз абас аҟалара. Акыргьы учҳаит...

Б а ҭ а л. Избоит уаҳа ҳәатә быманы бшыҟам.

А и д а. Сара уажәы аччареи аҭәуареи сеимаркуеит.

Б а ҭ а л. Сгәанала, аҭыхәтәаны ибҳәаз базааигәоуп.

А с м а ҭ. Сшәыргачамкуеит, Баҭал. Исзеилкаауам иахьа ишәыҭалаз закәу.

А и д а. Сара аханатә аахысгьы зегь збон, Баҭал, аха исызгәамҭоз иахьатәи амш акәын.

Б а ҭ а л. Бара уажәраанӡагьы ибдырыр ахәҭан наунагӡа ҳәа акгьы шзыҟамлоз.

А и д а. Мап, Баҭал, абасҟатәи аамҭа рышьҭахь...

Б а ҭ а л. Иазхоуп! Шьҭа еилкаам ҳәа акгьы ҳамам.

А с м а ҭ. Сара аҿаҳа-дагәа сиҩызахеит, ишәҳәо акымзарак сзеилкаауам.

А и д а. Нас иахьанӡа абас узааиуааз, Баҭал, иҟа-мыз ахшара анҳамамыз.

Б а ҭ а л. Бара ибцәажәо арбану?

А и д а. Сара исцәажәаша рацәоуп.

Б а ҭ а л. Ус анакәха, иҳәала, амала аиаша ҳәала, сара сыбзыӡырҩуеит.

А и д а. Уара аиаша уҭахуп!..

Б а ҭ а л. Ааи, аиашацқьа. Иҳәала ибызҳәозар.

А и д а. Уара ухәымгоуп.

А с м а ҭ. А и д а, бара беилагеит!

А и д а. Мап, сара иасҳәоит дзакәу, сзыҧсоу анизымдыр, ихы исырдырыр еиҳа еиҕьуп. Ибоит Анцәа, сара исҭахымызт урҭқәа зегьы рыртытра.

Б а ҭ а л. Ус ҳәатәык бымазар, азамана, сара сеиқәлымҳаха сыбзыӡырҩуеит.

А и д а. Мап, зегь акоуп исҭахым аҳәара... Сара уара угәнаҳа салацәажәараны сзыҟои, усҟак ухаҭазар, уара ицәырганы иҳәа.

Б а ҭ а л. Сара амашәыр сақәшәеит, уи баргьы быбла иабеит.

А и д а. Сыбла иабеит, сагьашьит, Баҭал. Уи аахыс сара гәҭынчрак сымамкәа сааиуеит, уи уара иузеилкаауам акәымзар.

А с м а ҭ. Оо, срыцҳара згаша, изакәызеи шәзыниаз?!

Ааҭгылара.

Изҽышәымҭуазеи?

А и д а. Сара уаҳа сызҳәом.

А с м а ҭ. Баҭал, иуҳәароуп уара.

Б а ҭ а л. Уи ииасхьо усуп, иаҧсам аҳәара.

А с м а ҭ. Избоит, уара гәнаҳак сцәуӡарц уаҽуп.

Б а ҭ а л. Иаҧсам ҳәа басҳәеит!

А с м а ҭ. Уара митәык умпыҵҟьеит, Баҭал!

Б а ҭ а л. Сара амашәыр сақәшәеит...

А с м а ҭ. Иҳәа изакәытә машәыру? Исцәумӡан сара.

Б а ҭ а л. Саргьы бара беиҧш маӡак сымаз, Асмаҭ.

А с м а ҭ *(илзымбатәбараханы, ҭынч)*. Сара усзеилымкааит... Ари иуҳәаз ҵакыс иамоузеи, нан?!

Б а ҭ а л. Ус ҳаҟаз, Асмаҭ... Ҳшааиуа ҳааиуазар еиҳа еиҕьушәа збоит...

А с м а ҭ. Баҭал!.. Мап... Мап... Сара хымҧада иахьа сеилагоит...

А и д а. Баҭал, иубоит нас ишамуа... Уара Анзор ицәҟьа уаҽакуп, убри азын акәхап уаргьы дзуцәымҕу, аха аиуара ҳабжьалар уи уиҭирым.

Б а ҭ а л. Ах, бара аҧхамшьа!

А с м а ҭ. Нан, нан, Баҭал, изакәызеи иуҽыҵшәаз?!

А и д а. Дарбан аҧхамшьа ҳәа сазҳәо, ари уара уоума, Баҭал?!

Б а ҭ а л. Ҽыбымҭын, бара акаҳҧы!

А с м а ҭ. Уара ухы еилаҧсеит! Иуҳәо уздырӡом. Уаагыл! Сара сышлара гәаҭа!

А и д а. Оо, насыҧ змамыз сара, избан абри аҟара уара узрыцҳасшьоз!

Б а ҭ а л. Бара срыцҳабшьон?!

А и д а. Ааи, сара урыцҳасшьон, бзиагьы узбон иахьанӡа, Баҭал!

Б а ҭ а л. Ари зегьы ҧхамшьа цәажәароуп... бара бзиа сыббон, мѡашьарадагьы уи иагьшьақәбырҕәҕәеит...

А и д а *(лхазы)*. Агаҙа, агаҙа, избан уара иууз агәнаҳа сара сзатцалоз!

Б а ҭ а л. Иазхоуп ахырқьиара... Бара быԥхамшьоуп.

А с м а ҭ. Оо, Анцәа... избоит шьҭа араҟа ҽеи шыҟам... Суҳәоит, бзиак рхы иҭоуҳәарц.

А и д а. Сара сызҭагылаз уазхәыц, уи ауаѡ мамзар уара уиҭиуан...

Б а ҭ а л. Сара срыцҳабшьеит, убри азыҳәан сбыԥсахит.

А и д а. Сара усымԥсахҙеит, сара уеиԥҟәсырхеит, убри иабзоураны уахьынҙахалазгьы убоит.

А с м а ҭ. Ҿышәымҭын! Сара сызшәыхәаԥшуам уаҳа!

А и д а. Ибзиоуп, сара сышәԥыртцуеит, аха иҳәа уара ухы злаҿухраны иҟоу?

Б а ҭ а л. Бара сыбнаԥхарцу?!

А и д а. Сара уи шсылымшо удыруеит, аха ԥсыхәас иуҭои Анзор, уи ауха аихамѡаҿы иҳаԥҟәшәаз?

А с м а ҭ. Иҳәа, лахьынтцада уара, уи ауха узыниаз. Абысҟак умчыдан, ҿыґәґәала узымцәажәо уҟазтцаз!

Б а ҭ а л. Амашәыр сԥҟәшәеит, машьынала сисит ауаѡы.

А с м а ҭ. Дыԥсыма, деиԥҟәхама? Уажәа нагҙа.

А и д а. Нас, уи агәаҟ, иԥсы ахәага штаз агәамсам еилажьырҭаҿы днаганы дкаижьит... Измаҳацда, уаҟа аҳәаԥҟәа...

А с м а ҭ. Иазхоуп!..

А и д а. Уи нахыс сара исхызгаз, сара азәк соуп издыруа... Ҿааҳәыра имоуа уҭеикуан, уа иҳацыз Анзор... Ааи, сара сеысҟьашьит уара уеиԥҟәсырхарц азы... Сара агаҙа, агаҙа...

А с м а ҭ. Бара ацәаԥеыга, излабгәаґьызеи уи ихьз аҳәара! Оо, мап!.. Уара сара усԥазам, сыґра уҭымшазеит. Сара мап уцәыскуеит, Баҭал! Уара ухәымгоуп, намыс зцәыҙхьоу шәаргәындоуп... Оо, Анцәа! Ма абритцәҟьа смырбакәа сушьырауааз!

А и д а. Изакәызеи ари илҳәо, Баҭал? Абар ассир! Ари ԥьашьатәуп?

А с м а ҭ. Исзыхгом... ариҭҷәҟьа сзыхгом.

А и д а. Изҿумҭуазеи?

А с м а ҭ. Исҭахым сышәҿаҧшыр. *(Лнапы лылахь иаҧыралкуеит.)* Сабацари? Схы ахьызгара абыкәу? *(Деиханы аҽа уадак дыҩналоит.)*

Дааҩналоит М а к т и н а.

М а к т и н а. Ишәыхьзеи! Шәгылашьа шҧаҟоу?! Анзор ҳара дҳауан сыздыруам...

Б а ҭ а л. Изакәытә патҟалеирои бызҿу?

М а к т и н а. Баба, Анзор дшыҧсыз шәмаҳаʒеи?

Б а ҭ а л. Ишҧа? Дыҧсыҭҷәҟьану?! Бара бҩашьазар, Мактина?

М а к т и н а. Сышҧаҩашьоз! Сара сыла иабазоуп ишәасҳәо.

Б а ҭ а л. Алаҧшь! Изулакгьы иҭыхәтәа сыркьаҿит.

М а к т и н а. Дарбан узҿу?

Б а ҭ а л *(иҧсыҧ ааихәылганы)*. Издыруада шьҭа сшьара сықәлар, Аида.

А и д а. Уара ушьара уқәлоит, аха сара сгачамкны ауп сышгылоу. Изакәызеи уаҳәшьаду илҿыҭҟьаз, Баҭал? Иумаҳаʒазшәа узгылоузеи?

Б а ҭ а л. Былзымзырҩын, сбыҳәоит, былзымʒырҩын, Аида. Уи баша аҧша илҿанагалаз ажәоуп.

А и д а. Мап, сара усҭҷәҟьа сузжьом.

М а к т и н а. Изакәызеи илҳәаз?! Дабаҟоу лара? Хымҧада цәажәарак шәыман. Нана, сара исабҳәароуп иҟоу?

А и д а. Бара анду дышбымоу быздырʒом, Мактина.

Б а ҭ а л. Имцуп уи илҳәаз. Лхы еилагеит, уаҳа акымзарак.

М а к т и н а. Нана, дарбан банду ҳәа бызҿу?

А и д а. Саҳәшьаду ҳәа бзышьҭаз.

М а к т и н а. Саҳәшьаду?!

Б а ҭ а л. Аида, ихаҭа... Сара избахьан уи лажәа иахьанʒагьы ишыхәанчоз.

А и д а. Уара унашҧазаап, Баҭал. *(Дыччоит.)*

Б а ҭ а л. Сара агәра бсыргоит уи илҳәаз шымцу... Иабаҟоу аҭел?..

А и д а. Иазууазеи аҭел? Уаргьы уеилагазар? *(Дыччоит.)*

Б а ҭ а л. Иббап... Ахагацәа рыѡныҟа дсышьҭуеит. Сара уахь лышьҭра ҿтахымызт, аха сыгәра бымгозар, ма аҳақьымцәа рыгәра бымгари.

А и д а. Аиашаз, уазхәыцыр хатҵашьагьы амам.

Б а ҭ а л *(Аҭел аномер шьҭыхуа)*. Исҳәаз ауп иҟоу. Аҳақьымцәа ааир ирҳәо баҳап.

М а к т и н а. Шәара шәоуп еилагаз! Мап, сара уасырсуам!

Аҭел еимаркуеит.

Саҳәшьаду илҳәаз зегь иашоуп. Сара шәсазҵаа... Сара соуп зегьы здыруа.

Б а ҭ а л. Бнаскьа! Бысԥырхагамхан! *(Длыгәҭасуеит.)*

М а к т и н а. Баба! Баба! Сара усзыҙырѡы... Сара шьҭоуп зегьы анеилыскаа...

Б а ҭ а л. Бара акымзарак еилкаашьа бымаҙам.

М а к т и н а. Саҳәшьаду! Саҳәшьаду, бабаҟоу? Ибымбаҙои ибзырурц изҷу? Саҳәшьаду! *(Асматҵ дзыѡналаз ауада ашә ааимԥааны дныѡнашылоит.)* Аа!!! Шәсыцхраа! Шәсыцхраа! Саҳәшьаду лҟеыкналҳаит! *(Дгьыжьуеит.)* Дышәшьит! Дышәшьит! Шәара шәоуп дызшьыз! Аха избан?! Ишәҳәароуп избан? *(Дқьызқьызуа дӡәыуеит.)*

Б а ҭ а л. Быбжьы ҭыбымган! Агәылацәа ираҳар ауеит. Ахлаҳәада, ҳаѡны лҟеылымшьыр ҟамлоз. (*Дшаҟьшаҟьоит.)* Аида, сара шьҭа сымѡа сыԥәымлар ауам, Мактина даанкыл. Шарԥазынҵа шәыбжьы шәыргаҙом, уаҳа ԥсыхәажәлак аман ҳәа иҟам. Иудыруеи, уи лыԥсышьа сԥырхагахаргьы ауеит.

А и д а. Сара сыхлахатҵ гьежьуеит. *(Батҵал ашәахь иҷынеихоит.)*

М а к т и н а. Сара ҵьаргьы усышьҭуам! *(Дилаҳәаны дылкуеит.)* Уара саҳәшьаду улхылтцит!.. Усзыҙырѡ...

Б а ҭ а л *(Аида лахь)*. Наҟ дысԥырган деиԥәкы!

А и д а дышгылац дгылоуп.

М а к т и н а *(лгәи лылаҕырӡи еилаӣәо).* Мап, сара ӵьаргьы усышьҭуам, сара зегьы ирасҳәоит! Сара зегьы ирасҳәоит ари!.. Саҳәшьаду! Саҳәшьаду лҽылшьит! Саҳәшьаду!.. (*Дқьызқьызуа дӣәыуоит.)*

А ӷ а р д а

1987

ИКНАҲАУ АЗАХӘАРҚЬАҚЬА АҾАҬХЬА

Қәгыларак змоу апиеса

И А Л А Қ Ә О У

А г ә а ӷ ш ь - и ӷ а Д а м е и, 70 шықәса ихыҭуеит.
О р е с т А ш х ы р ц ә б а, 60 шықәса дырҭысхьеит.

Асцена аӷарда анаатлак иаабоит дәҳәыӷш хәыҷык. Ашьҭахьҟа инаскьаганы иҕаҕаӡа ҭла дук гылоуп. Амахәҭақәа руак аҟынтәи, адгьыл ҩ-метрак инацәыҳаракны, ихшьуп аӡахәарқьақьа-ӡарҭәи. Аҭла иазымҭәахыз алаӷшҳәааҿы иаабоит ахәыӷшӡақәа, урҭ рнаҩс ашьхеихагылақәа, асымҟәыл зқәуу. Ажәҩан иаҭәоуп. Амш каххаа ишыҟоу убоит аӷсабара ашәыгақәа рыла. Аӡахәарқьақьа аҭаҟаҭәҟьа метрабжак агылара змоу ақыдсаҟәа аҭагылоуп. Ақыдсаҟәаҿы ихы кны дтәоуп Дамеи.

Акыраамҭа ҿымҭроуп.

Д а м е и *(ашырҳәа дҩагыланы).* Иа Анцәа ҳазшаз, изакәытә гәыҭшьаароузеи иаалырҟьаны иаасызцәыругаз, ҩаха-ҩымш аӡыҭәҟьагьы сыхәда илбаауамызт. Сеимапаны сыҟан. Аӵьшьатә! Саҩсҭаацәа ааины исхыччоит амзар, абыржәы иаалырҟьаны изысгәаӷхарыз ахырҭәи ашәи,ацха нарыцҭаны. Исгәалашәеит санхәыҷыз, сандуи сабдуи убас кранысҿарҭалоз. Сара шьҭа исҭахымызт ииасхьоу

аамта исзааннажьыз абзиарақәа сгәаласыршәарц. Ааи, бзиала сааиуан аиашазы, аха ирымҳәои, бзиа нагӡа шыҟам еиӣш, цәгьа нагӡа ыҟам ҳәа. Ус ажәлар ианазгәарҭа, ус иагьыҟазар акәхап, аха сара сааины сахьынӡаҟоу уи агәра сзымго сыҟоуп. *(Аатҭылара).* Зегьы срызхәыцыз ӷьысшьон аха... Абар шьыжьы аахыс абра стәоуп, ладагьы ҩадагьы уаҩ диасуа збом. Еиҭьын иацы арханӡа сналбааны, еиҳа дуаҩыразушәа дызбоит Мзалеи, убри иасҳәазҭгьы, иахьазы хымӣада сышҟа усызхал, абригь-абригь аҭыӣаҿы сузыӣшуеит ҳәа. Ӷьоушьҭ, ашәыргәындаразгьы уа дыҟоуп, дзаазгаз анеиликаалак, дыҳәҳәо ауаа еизигар ҟалон, еиҳагьы ахьымӡҭ сҭеиҭар ауан. Сыӣшлап ус, егьа арахь ахәқәа ҭацәызаргьы шьыжьы инаркны хәылбыҿханӡа изынҟьа-зынӣалакгьы аӡәык-ҩыӷьак ианханамгало, абарҭ аҭыӣқәа ирықәсны ианымцо ыҟаӡам. Ақыҭақәа ирыбжьысуа ауаа ас ала рымҩа дыркьаҿуеит, аха ас еиӣш жәаӷьара амҩасырҭақәагьы амоуп, акы зқәым ҩбагьы иқәым ҳәа, иудыруеи арахь, сара иалысхыз амҩала иахьала аӡәгьы дымҩамсыр... Усҟан сызбода, сзаҳауада! Мышкызны аҟәраанқәа ирцәынхаз сыбаҩқәа анырбалак, сыхьӡгьы аархашҭны, ани арыцҳа, аҟәраанқәа ирфаз ҳәа инасхырҭцозар акәхап. Ирҳәалааит ирҭаху, досу иара дзеиӣшроу ала дцәажәоит. Сара уи ахьӡ сыдхаларгьы, исырӣхашьо ҳәа арахь уаҩ даансыжьуам, ҭцоуп, дыҟоуп сшьа злоу хәыҷы ӣшқак, аха уи илҭша шьҭа издыруада... Саҭоумҭан, дад, смаҭа, уара уҿаӣхьа рыцҳарак ҟасҭцозар, аха излауасҳәари иахьа уара уахь исоуз амчымхара иахҟьаны, абри имқәацаӡо ихшьу аӡахәарқьақьа-ӡарҭцәи сыӣсы ашьшьыҳәа инысхнагартә изхыҟасҭцо.

Аатҭылара.

Маҷк сеиҭааӣшып. Ирҳәоит амра аҭашәамҭазы наӡаӡа зыблақәа еиқәызыӣсаз ӷьанаҭ гыларҭас иоуеит ҳәа... Уаанӡа аӡәгьы дсықәымшәар ус иагьыҟасҭцоит. Сара хымӣада ӷьанаҭ снанагоит, избанзар, абри адунеи аҿы

идырны цәгьарак ҟасымҭац. Исзымдырыз азы Анцәа саҭеиҭарым. Џьанаҭ... уа зегьы сара стәқәа роуп иҟоу. Уа ҳаицызаауеит наʒаʒа, Анцәа иумҳәан, аха ус шыҟамло здыруазар, сара џьаҳаным саҳәон, усҟан ҧсра сықәымло, абыржәы сбылуа адунеи сшықәу еипш наʒаʒа сықәзаауан абри адгьыл.

Ааҭгылара.

Мап, мап, ари зегьы ҩысҭаахәмарроуп, мамзар асеиҧш убахьоума! Ҩаҧхьа краҳфандаз ҳәа сырҳәарахқәа млашьуеит. Ауаҩы сымҧсындаз ҳәоуп акырзифогьы, аха абзара аасҭа аҧсра еиҕьызшьаз имлакра абантәаари? *(Даалеиҩеиуеит.)* Сишь? Шьҭыб-жьқәак саҳазшәа! *(Дʒырҩуеит)*. Слымҳа сажьеит... *(Еиҭах дʒырҩуеит)*. Мап, мап... *(Даалахҿыххоит)* Анцәа иныс, Анцәа, арахь аʒәы дшааиуа.

Асцена ашьҭахь ала абжьы гоит.

А б ж ь ы. Ҳаи, ухҭәааит! Адунеи хуфааура џьушьоума, ари аандагьы, ари ахҭысҭагьы ас иҳаракны иҟазҭаз.

Хаҭак ашаха ыргьагьаны икны, дласны асцена дықәсны иҿынеихоит.

Д а м е и *(дхьаирҧшырц деимҳәоит)*. Бзиала иныҟәаша, дад, уҧсы ааиҭоукыр зны...

А м ҩ а с ҩ ы. Бзиара убааит! Мап, тәашьа сымаʒам, сыццакуеит.

Д а м е и. Дад, сара абра ашацкыра аахыс аʒәы диасуазар ҳәа сыҧшуп, маҷʒак иадамхаргьы уаатәа, ухаҭкы сцеит.

А м ҩ а с ҩ ы. Сара уара уҟны изаҟаразаалак уск сыманы избом, насгьы баша суацәажәартә еиҧш зынʒаск аамҭа сымаʒам, амш сцәыхәлар ҳәа сшәоит.

Д а м е и. Ихәлар – еиҭах ишап, уаргьы иузшап, аха, дад, сара... сара стәы хазуп... Суҳәоит, маҷк уҿаасыдырхал.

А м ҩ а с ҩ ы. Избоит ауаҩымбадараз ушгәаҟуа. Арҭ шәыхәқәа зегьы ақьаҧҭажәхара иаҽуп... Еилкаауп – зегьы агаҽа рҽарҭеит. Узацәажәо аӡәгьы думамзар акәхап. Иухшаз, ирыхшаз зегьы ишҳәыҧу ақалақьахь имцакәа иҟам. Алужәеиҧш ухала аҩны уахуп, ацәажәарагьы бзиа избо аӡәы уакәымкәа уҟам, аха изури, сыццакуеит. Агәҭыха сымоуп, сартәом-саргылом.

Д а м е и. Дад, саргьы гәҭыхоуп абра сыргыланы сызмоу, аха уареи сареи ҳагәҭыхақәа Анцәа еиҧшумтәын. Сара, дад, Гәаҧшь-иҧа Дамеи сыхьӡуп. Саагылазар абра сынхоит. Иубома, абна кыцла ихыбу аҩнеихагыла ду сара соуп изтәу.

А м ҩ а с ҩ ы. Сара Орест сыхьӡуп. Нас снаумгои уҩнеихагыла ду ахь. Шьҭа иахьала исныҟәахьоу азхаз. Уҩнаҭа сахумбаауазар, аҵх сыршап, сыцәаны, сыҧсы шьаны, чаҕьакгьы снацҳаны еиҭах сымҩа снықәлап. Шаҟа уҭаху усацәажәала, сара сшузыӡырҩуа сыҧсы сшьалап. Даара амҩа саркаран сыҟоуп. Ацәа сумнахуазар, убжьы аардула. Ашәҟәыҧхьареи амцхә цәажәареи еснагь арҩашьыга исзаҩызоуп, убри азы мыцхәыкгьы аҵара сзымҵеит, аха анхара-анҵыразы сыфраҭуп, аҵара ду ҵаны измыхәаз шаҟаҩы ыҟоу удыруоу. Убарҭ иреиуоу шаҟаҩы сыҵашьыцуа удыруандаз уажәы. Нас ҳнеиуама уҩнеихагыла ду ахь?

Аҽааанкылара.

Изҽумҭуеи, Дамеи?

Д а м е и. Анцәа иахьа дысзылҧхарц иҭахым убама... Уажәраанӡа саҩсҭаацәа схарахан, сгәы ҵшьаауа, амла сеиқәыцәа сцон, уажәых аӡәы дсықәшәеит, Анцәа улҧха-угәыҧха анысҳәа, еиҭах аҩсҭаацәа схыччозаарын. Уца Орест, умҩашҟа, сара уаҳа, Анцәа ибоит, уааныскылом. Амала ушнеиуа, абри аҩны иусырбаз аҽы ҧшәыматҵас унымҩахыҵны иухәо акыр убозар уамеигӡан, сара сазыразуп. Аҧ-суа ианакәызаалак амла иакуа, зыца ачаҕьа ҭам дрыцҳаишьон. Аламаҟ кьылк ауны ианыршьуазгьы акраҽаҵаны акәын ишыршьуаз.

Орест. Аламаҟ садкыланы ушԥацәажәеи уара алыгажә хшыѡца? Насгьы сара уара уаасҭа акыргьы сеитԥбуп, сара сыʒбахә умаҳац амзар, слеишәагьы баапсуп. Абри иску ашаха умбои, ирҟәараҟәантәны иухасыршәыр... *(Абри аамҭазы аʒахәарԥьаԥьа илаԥш аахоит.)* Анцәа срыцҳашьа, изакәызеи ари избо?! Иаанагоузеи ари?!

Дамеи. Уца Орест, убри змааноу уасҳәарц азыҳәан акәын абра мачк умѡа аанукыларц зыстаххаз, аха избо, шьҭа уи иапсаны исыԥхьаʒом. Уца, уца умѡахь.

Орест. Сара азныказы амцеиԥш сеибакуеит сгәааны, аха лассгьы инасыхҟьоит. Угәы нсырхазар, Дамеи, сатоумтцан, амала исоуҳәароуп ари сыла иабо змааноу?

Дамеи. Ирацәоуп сара схьаақәа, Орест. Шьҭыхшьа змам аидара ҕәҕәа сатцоуп сара абыржәы. Убри ахьанҭара шсымоу сыдунеи сыпсахыр стахым... Уара аԥхьан сажәа ахы ахьцоз узеилымкаазт, суршәарцгьы уаҷын. Сара сзыршәо акгьы шыҟам уара иабаудыруеи... Сара сазгәышьуеит апсра, Орест.

Орест. Ус шԥоуҳәои, Дамеи! Абри аѡыза аибашьра хырзаман ҳанацәынха, шәышықәса ҳзымцари уареи сареи? Адунеи, ҳапсадгьыли ҳареи ҳхала ҳанеизынха, унха-унтцы, угәырҕьа, уҷиа!

Дамеи. Уара уиашоуп, Орест. Ҳажәлар иргаз аиааира мышкызны абиԥарақәа шәҟәыла иртцо, иапхьо ианалагалак, егьа илакәыршьап. Избанзар, хәыҷи дуи иаадырԥшыз ахатцара алакәаҷоуп иахьы-ҟалахьоу. Аиҳараʒакгьы аҷар иаадырԥшыз, аиааира зыԥсы ахьымʒаз, рыԥсы сакәыхшоуп! Убарҭ иргаз аиааира пату анырзақәымтца ианхаз, убасҟан ауп ҳара ҳмилаҭ ашәарҭа ҕәҕәа иантагыло. Ҳапсуа жәлар атоурых аҷы акыр мыҟәмабарақәа рхыргахьеит уааԥсырала, аха ҳапсуара митәык ааха ауамызт. Уимоу еиҳа-еиҳа ишьҭыхуа, еихаҳауа рҷынархон аизҳазыҕьамѡа ианаылоз. Ҳапсуароуп ҳара ԥсыс иаҳхоу, Орест. Ари уара иузеилкааауоу?

Орест. Ҳаҧсуара уаҩы изырӡран дыҟаӡам ахаан, сара уи агәра згоит. Абыржәаҟарагьы агәра зго сҟамлац.

Дамеи. Уҿы изҳәаз хьыла иҭәыхгьы. Сара сызмыртәо-сызмырцәо рацәоуп, Орест. Схьааҟәа ирхьааноуп ишыҟоу ҳаҧсуара алахьынҭа ахькылсуа сзымдыруа сахьыҧсуа, иара убри азы Аҧсуара чарҳәара азызуашәагьы збоит. Аха уаҳа сымч хом, маҷӡак иадамхаргьы узыргәырҕьо ыҟамкәа адунеи аҟәзаара зегьы ирылымшозар акәхап. Гәырҕьара зцым, ҧсы ахаӡам. Сара сыҧсхьеит, Орест,иубо сынаур ауп.

Орест. Избан ус зхуҳәааауа, сахьынаҧш-ааҧшуа анхаҩы замана, анкьа ус аҭауадцәагьы зынхомызт. Арахьтәи ахшьырахь сахьынаҧшуа ал-хаҩҩалаҟәа аӡахәа рыҟәнышьшьы, арирахь зеиҧш умбаша ашәыр баҳча. Сахьааиуаз иҭахкааны избоз адгьыл зегьы уара иутәызар, сара усзеилкаауам! Уштәоу учала. Ари зегьы уара унапы анбахьӡеи, насгьы асовет мчы злауҧырхагамхазеи абриаҟара десҭын умпыҭакны?!

Дамеи. Имаҷым адгьыл иахьа сара истәны иҧхьаӡоу... Ажәытәангьы ҳара иаҳтәын. Сабду иоума, саб иоума, иара схаҭагьы, ҳабаҩ ҳцәыласын, ааҧсарак ҳаздыруамызт. Убас абшьҭрала инаго ҳааиуан. Иара асовет мчы ҳәа узҿу ианҳамнахгьы, ҳгәы азыбылуан, напыда иаанҳажьуамызт. Сара схаҭа 27 шыҟәса бригадирс ҳҳаблаҿы сыҟан. Снапала иҭааны ауардынҟәа рҿыжуа шаҟа тонна аҳарданжьи акаҷыҷжьи аҳәынҭҟарра амалаҳәа иалазгалахьааз. Ус иҟан аамҭа. Ирацәан излахьанҭаҟәаз, икьаҳәны иубоз рацәан, избанзар,убасҭәҟьа икьаҳәыз ауаа хәаҧсаҟәа ракәын убарҭҟәа ҳрыҟәзыршәоз. Мшәан, ацәгьа дгылан абзиа ҟаиҭеит ҳәа уаҳахьоу? Аха иҟан ауаа ссирҟәа, ауаа ҟәыҕаҟәа, иахьугалакгьы заҧсуара иацәхьамҭуаз. Убарҭ рыла иахьа уажәраанӡа зны хар ҳамамкәа, даҿазных иҭегьгьы ҳнеиҕьны ҳааи-уан. Хааиуан ҳҳәынҭкарра ду еилаҳаанӡа, аибашьра хлымӡаах ҳазҭасаанӡа. Зны-зынла, адунеи аҵь-нышцәа иргаз-

шәа избоит. Ирхарааз ҳажәлар?! Ирхарааз аҷари имиц амаалықьцәеи, аҳәсеи абырг-цәеи?!

О р е с т. Итахаз маҵԥым аиашазы, аха дара жәантә рыла еиҳангьы интцәеит. Иргеи феидас, ирымаз рцәыӡит, шьҭа ахаан ирбараны иҟоума. Ицәыцәны ҳадгьыл иԥәын, амал-ашьал, ахан хьытцәцарԥәа, ахьи-аразни ирылатәан, аԥара ркын, рырахә рзыԥ-хьаӡомызт. Ауаԥы бзиа даныҟоу издырӡом, Дамеи! Уи зысҳәо уаргьы ухы уназхәыц. Исумырбан абра иҷаастаха икнаҳау. Сахьахәаԥшуа сцәа ҭанарӡыӡоит. Иахьатәи аамҭазы аӡәы симшьындаз, схы шысымшь-рыз. *(Даатрысны.)* Сара абыржәы убри аӡахәарԥьаԥьа наҟ икыджәаны иусырбап. *(Аӡахәарԥьаԥьа акыджәара иҷазикуеит, аха Дамеи диԥгылоит, дааникылоит.)*

Д а м е и. Мап, Орест, уи уара ааигәарагьы унасышьҭуам. Уи сара исзыԥшуп. Макьана аамҭа маациц, зегьы аамҭак-аамҭак рымоуп. Ашьшьыҳәа аԥыдсаҟәа сныԥәгылоит, аӡахәарԥьаԥьа сыхәда инахаршәны, нас наҟ шьапыла снагәытцасуеит. Уи акәхоит, Агәаԥшьиԥа Дамеи ашьшьыҳәа иԥсы неихытцны ҳаԥны-ҳгәара инарҭаԥшны, нас уахь исзыԥшу рахь ииааласып.

О р е с т. Иԥԥаӡа схәы-сжьы ааилаургылеит. Мап, ианууааз уара уаԥ бзиак уакәымкәа уҟамызт, аха аргамаду узбоит чмазарак шуԥырхагаха, убарҭԥәа зегьы угәазырԥхо уцәа ишалоу. Дамеи, уаҳа абри ада ус умамзар, сара усыцныҟәа. Уаха уԥнаҭа ианҳаршалак, амԥа ҳаицыԥәлап. Мышкы иахыԥо, шәымш иахыԥоит рҳәоит, издыруада, иахьатәи угәаԥхара уаҳа иузцәырымҭыргьы.

Д а м е и. Сара зегь сыӡбахьеит, Орест. Сара уаха ахәылԥазы, амра аҭашәамҭаз сыԥсы ацҭашәароуп. Уи хырԥашьа змам усуп, аха узазымҭаауазеи уара абас ада аҷеа ԥсышьак саур зыҟамло?

О р е с т. Уара итцабыргхаҭаны ухагоуп, саргьы уаԥеибагак уакәушәа судгыланы суацәажәоит. Баша аамҭа шԥанысхи уҳәарауазеи. Шьҭа амра ҭашәааӡа сымаҳә иҟынӡа сзынаӡараны сыҟоума. Уажәы ус-

гьы ҕьычроуп иҟоу. Ари ашаха шыску ҵьоукы сырбар, ҳқыҭае иаҳзымдыруа ҕьычк даланагалеит ҳәа сыхәдапара иадырбара иҟоуп. Иара зынӡаск срымшьындаз сеилыркаанӡа. Уршьит ҳәа нас урышьҭаз... Уаҭәы иубар иаахә. Сара уҽшьы ҳәа уасҳәом, аха уаҵьал ааины иҟазар, сара хырҧашьа сзаҭом, уи ус шакәу уаргьы иудыруеит. Уажәтәи аамҭазы ӡахәарқьақьала ауаҩы иҽишьит ҳәа иуаҳаргьы иузхаҭарым. Мап, уара зхы еиқәшәо иеиҧш ушцәажәогьы, ухы еилагоуп, Дамеи. Мшәан, шьыжьы аахыс абра утәазар, уаҳа аӡәгьы думазҭаауа, уаҳагьы уаҩы душьҭамло ишҧаҟалеи?!

Д а м е и. Абри азоуп... абри зегьы сгәазырҧхо, Орест. Дааумгои аӡәы исазҭаауа!..

О р е с т. Уара уҭынхадоума, хылҭ ҳәа уаҩ думаӡами? Избоит иануааз зхәы ҭазмыжьуаз хаҭак шуакәыз.

Д а м е и. Абыржәы аиаша уазааигәаны ацәажәара уалагеит. Издыруада, шьҭа ҳцәажәарагьы ахы акыр, хәыҷы-хәыҷла агәра угар, сара схы шыстәу, насгьы схатәгәаҧхарала иахьа абра наӡаӡатәи сымҩа сықәлараны сшыҟоу исзыҧшу рахь...

О р е с т. Уахь ҳәа уахьаҽу башоуп иҟоу. Акрыҟандаз ара адгьыл иқәу зегьы еижәыланы, еибарҧсуа рҽынархарын.

Д а м е и. Нас шаҟантә еибарҧсхьозеи еибашь-рала.

О р е с т. Уи зынзаск ҽакуп. Ҽа мзызуп изхылҽиааауа. Иҵьашьатәуп, аха изеибашьуа, феидак алганы еиҕьу аҧсҭазаара роурц азыноуп.

Д а м е и. Изхылҽиааауа, Орест, аҧсымҭәроуп, уаҳа акымзарак. Иумаз уара Анцәа иуаҭәеишьаз, уамеилаҳан иутәым, аха намыс змам аҧсыцәгьа, аҳалал, ауаҩ иаша дыҭимырҟьар иуам. Уи дырқәҧаны афеида алигар иҭахуп, иагьалигоит, аха намысла иҟоу, аҧхашьара злоу, убарҭ роуп, Орест, ажәлар рҭеицәа иашақәа, Аҧсадгьыл аиқәырхаҩцәа. Аҧхашьара, аҟазшьақәа зегьы иреиҳауп, Орест. Уи ыҟанаҭоуп аҧсҭазарагьы агьама анамоу. Иҵьашьатәума нас иреигьу ҭахозар?..

Орест. Уара утәала ацәгьа аибашьраҽы дҭахазом. Уи иԥашьароу гәаанагароуп, Дамеи. Ахызатцә, ацәгьеи абзиеи ҳәа илаԥшзом. Дыцәгьаз, дыбзиаз, мԥакоуп ирымоу. Урҭ зегьы нас аамҭа иахаштуеит. Аха иҟоуп ахаан зызбахә мызуа, аамҭа иааааиуа ауаа ҕәҕәаҟәа. Уи сара шәҟәыла издырхьеит, ҵаракгьы сахысхьеит. Урҭ ауаа зырҟәыҕарц иашьҭаз ахшыԥтраҟәеи, аҳәынҵҟаррақәа ҟәыбаса еилазыжьуаз, ауаа рныртцәара хьаас изымкуаз ахзыргаԥцәеи, ахамаԥагьацәеи роуп. Егьырҭ, Дамеи, уареи сареи ҳаиԥш иҟоу аууаи инаҳаиҕьугьы налатцаны, ари адунеи еибаркыраҽы ҳаныҟам, азәымзар азәы ҳаигәалашәараны ҳаҟазам. Алу иалагаз арыц, азәыр дазхьааua, игәалашәо иҟалахьоума? Убас ауп ҳаргьы ҳашниазааua. Убри аҟнытә, амш лашара ублаҟәа ирбонатцы, аԥсҭазаара уаҳәала. Ҳазну адгьыл еиԥш иԥшзоу, ибаракьату даҽеаԥьара иуԥылараны иҟазам. Акыр еилукааuазар, абас ауп ауаԥытәыԥса дшаны адгьыл дшану, адунеигьы шеибарку. Уаҟәытц угәы иҵоукыз, Дамеи. Иаасоуразар, абырсаатк абри апсхыхга икнаҳау наҟ икыджәаны иусырбап. *(Ԥаԥхьа азахәарԥьаԥьахь днеир иҵахуп. Дамеи диԥгылоит.)*

Дамеи. Сара уахь унасышьҭуам, баша уҽԥумшәан.

Орест. Анцәа усзылԥха, аԥсҭаа иикыз сышԥаиԥызахеи! Иараби, шаҟа мԥа ыҟоузеи, абри ахәадамԥа залысхыз арбану? Анс ҵаҟала савсны сцар, шьҭа акыр сымнеихьаз. Амаркаԥьеиԥш даасылаҳәны сикит, ма бзиак иҽеытцшәондаз. Ҽеысшьуеит, ҽеысшьуеит ҳәа дсыдгылоуп. Уҽеузшьуазар нас, сара сааира уазыԥшраны узыҟааз?

Дамеи. Уара, бзиа збаша, сажәаҳәаха соуразомеи. Ахы сныҟәлап шысҳәо сныҟәҟьаны, еес, аҽеакахьы сниаугоит. Ажәакала, суҳәоит цҳаражәҳәаԥыс узсыҟаларц. Абыржәытцәҟьа уахьлалбааua, дхәыҷума ддуума, раԥхьа иааԥыло исызиаҳәа абра, абри атцла-ҕаҕа ду аҽеы азахәарԥьаԥьа схатцаны скәалкәало сыкнаҳаны сшубаз. Анцәа ибоит, адунеи сыҟәнатцы уаԥык цәгьарак

изыҟасымҵеит, симыхәазар. Абри аҩыза ажәабжь рызноугар, хымҧада ргәы срыцҳанамшьар аурым. Арахь ихалап аҟәраанқәа сырфаанӡа, абра ҳнышәынҭраҽы анышә самардап. Исхашҭыз, сызҭарҵашагьы схала ича-ҧаны, ашьҭахьтәи ауада иҩнагылоуп, анашанагьы ҵыхла изжит. Ажәак ала, сгәылацәа митәык ҷьабаас сыҽрысҭарц сҭахымхеит. Абарҭқәа зегьы сызраҳәа. Ари баҩ аланы избом, усгьы уахь улбаауеит.

Орест. Ааи, иҧсхьоу изы уи баҩ аланы изыҟалом, аха зыҧсы ҭоу изы, зхы еиқәшәоу изы, ари даара ихьанҭоу усуп. Уимоу, даара ишәарҭоу усны сахәаҧшуеит. Ара, уара ишуҳәо иҟам. Абас-абас, Агәаҧшь-иҧа Дамеи дкәалкәало абнахьхьи ҵлакаҽы дыкнаҳаны дызбеит ҳәа, уа нахьхьи архауаа ианрасҳәалак, ари дызшьыз деилкаатәуп ҳәа амилициа рахь адырра ҟарҵоит. Амилициа аакылсыр, ишәазҳәада, дызусҭада ҳәа иҵаа-ҧшаауа рҽынархоит. Ус-ус ишааиуа схы сҵыхәагьы шьақәдыргылашт. Ари арахь дабақәнагалеи, акы иҵамкәа дыҟам ҳәа амитә сзаарцо рҽаархап. Миллион зҵаара ансықәрыҧсалак, иара сара схаҭа укнасҳазшәа сгәы иснарбо аҟынӡа снаргар ҟалоит. Ауаҩы есымша деиҧшым. Уахынла улақәа шааҧшуа уаныҕьазклак, ашара ушазыҧшуа еиҧш, угәы анкыдгылалак, ааи сара соуп дызшьыз, сара соуп уи ауаҩ аӡахәарқьақьа ихазҵаз, ишәҭаху сзыжәу ҳәа саақәгылар ауеит. Мап, Дамеи, сара цәгьара узызымуц. Абра сааижьҭеи ҩынтә абри уҧсы ҭызхраны иҟоу аӡахәарқьақьа наҟ икнызжәарц сҽазысшәахьеит, аха уара иууам. Уажәы уара ухатә гәаҧхарала уҧсра, сара схы изҭасырҧарызеи! Уазхәыци, зынзаск уеиламгазар?

Дамеи. Знык инагӡаны уаасзыӡырҩыр, иуасҳәарц исҭахугьы умбари. Усҟан уара узыцәшәо акгьы ҟаларымызт. Ауаа, сааиижьҭеи сызлаз, схи-сҵыхәеи ибзиаӡаны издыруа, сыҧсра ҟазҵаз уара ироумҳәаргьы дара заманала еилыркаауан. Акызаҵәык, сара исҭахымызт абра сшыкнаҳау аҟә-раан сырфар.

Аҟәраан ирфаз ҳәа, уахь нарцәы сыздызкыло шьоукы ыҟазар акәхап, убраҟагьы исхыччар ҿтахым.

Орест. Уа нарцәы аԥсцәа еилзырго ауаѡы дыҟоуп ҳәа угәыԥуазар, еиԥах угәы уажьоит. Уара унамыс, уара ууаѡра иахәаԥшуа, уԥызԥаараны иҟоу уа дабананагари ԥсымзар бза дахьыҟам.

Дамеи. Анцәа игәы иамыхәо умҳәан, Орест, Анцәа иаҳзиуа зегьы бзиоуп.

Орест. Нас уара иахьа шьыжьы аахыс аҽшьра угәарԥхо уахьимоу, ибзиоуп ҳәоума исоуҳәо, мамзаргьы аѡсҭаа духарахо, аха усҟан зҽимҭуазеи зегь зымчу, жәѡан иԥәтәоу Анцәа ду?

Дамеи. Уи ус лахьынҭас исызшаны иҟан. Досу лахьынҭак-лахьынҭак ҳзишеит ҳазшаз. Убас изаҳзишаз, иараҵәк иоуп издыруа. Анцәа ауаѡытәыѡса данишо илахь ианиҭоит иԥсҭазаараҷы дзыԥәшәараны иҟоу. Ус рҳәон ҳа ҳазхылтцыз ҳабацәа, урҭ рабацәа... Урҭ ҭарада ахшыѡ дуззa змаз уаан. Адунеи аиҷартәышьаԥәа зегьы ԥымкрыда ирдыруан, аха зегьытцәҟьа иаартны ауаа ирархәомызт амзар.

Орест. Уара узхылтцыз ракәзами саргьы сызхылтцыз, аха сара аханатә аахыс схатәы гәаанагара сымоуп. Аха иҟоуп иахьысҳәо, иҟоуп иахьысымҳәо, амала акызаҭәык сымшәа-смырҳа исҳәауа убри ауп, иуҭахума аԥсҭазаара – ухандеи, итцегьгьы еиԥу аԥсҭазаарахь укылсырц уҭахызар – мци-ҭабырги неиԥшьны ухы уахә. Зхы иамыхәаз, Дамеи, ихы даԥоуп, зегьы дырԥырхагоуп. Ауаѡы иԥсы ҭанатцы изакәызаалакгьы ихы иахәаша акы даҷызароуп. Улахьынҭа, улахьынҭа! Уи зегьы башоуп. Ауаѡы илахьынҭа иара инапы иакуп. Ахшыѡ зимоу, маха-шьахала дзеибыҭоу, ихы дахәарц, дыҟанатцы иԥсҭазаара ирманшәаларц азыноуп.

Дамеи. Суԥәшаҳаҭуп, аԥсҭазаара ҵьабаада изыҟалом, аха иҟоуп убраагьы аманшәалара. Изцааиуа ҳәа азә дыҟоуп. Уԥшыр, уаѡы маҵьананы иубоз азәы, аԥсҭазаара дарцәыцәны дамоуп, егьи, ауаѡ ԥьиа зама-

на, хшыҭлагьы инагоу, дынкахәыцуа афергьҳәа дааиуеит.

Орест. Зегь зыхҟьо ахымдырроуп. Агаҙа мыцхәы дгәыбылҭуп ҳәа рҳәоит, ихьымҙгьы дууп. Иара итәала, уаҭы намысуп, аха уи анахь дурхаргьы, арахь дурхаргьы, дгаҙоуп. Убри азыҳәан ауп изырҳәаз «агаҙа дыҟамзар, аҟәыш иифоз» ҳәа. Амала иҵьоушьаша, аҙәгьы гаҙас ихы ишьаҙом. Зегьы еилзырго амал ауп, Дамеи. Амал анумоу, убасҟан ауп ушуаҭыцәкьоу анудыруа. Уара, Дамеи, жәытә-натә аахыс акы иазрыцҳамкәа иааиуа шуакәу збоит сахьынаԥшааԥшуа. Ԥшра-сахьалагьы ус шакәу еилукаартә иҟоуп, нас изакәызеи абас уҟумшьыр ада ԥсыхәа умамкәа уҟазҵаз? Иҳәа акы сцәымҙакәа. Иудыруеи сыхәрабгьыцны абра уԥсы саанагазар?

Дамеи. Иугәалашәома, Орест, ҳажәа ахы анаҳаркуаз, аламаҟ ршьуазаргьы акраҧамҵакәа иршьуамызт анысҳәаз? Избанзар, иара ала акранбасҧартҵари ҳәа агәҵыха амазар ауеит. Аԥсра бзиа, Орест, ауаҭы игәы ртынчны иԥсҵазаара даналҵуоуп. Агәҵыха, агәырҭа баԥс змоу, иԥсгьы акыр аамҵа абри адунеи изыԥәҵҙом.

Орест. Убас уԥсы ыԥәымхарц азоума, уҟнаҳаны аҟешьра зеиԥгьушьаз?

Дамеи. Усԥырхагамхан, сажәа салырга. Ажәак ала, Орест, суасиаҵ уасҳәарц ҵахуп.

Орест. Иараби! Сара иахьада сумбац, сууамсуҵынхам. Иахьадагьы исмаҳаҵ Агәаԥшь-иԥа ҳәа. Избоит ишыжәламаҷу. Амала ажәла даара исгәаԥ-хоит. Агәаԥшь-иԥа! Нас, Дамеи, изуҵахымхеи уара иукьарзу аҙәы иаҳәара? Сара исоуҳәеит ҳәа изас-ҳәараны иҟада, ууа-уҵынха зхылаҳәоу аҙәгьы дысзымдыруазар?

Дамеи. Ауасиаҵ гәырҵынчгоуп, Орест. Иҟалап абри исзымҳәаз суасиаҵ акәызҵгьы сымлашьуа сҟазҵогьы. Уҙырҭы, дад, амала саҵоумҵан абраанҙа сназ-газ сҳәааанҙа, схи-стцыхәеи маҷк сахьалацәажәо.

Орест. Уара избо ухы зыхурҟьо абыржәоуп схы аназца. Уи азы, Дамеи, угәы каумыжьроуп. Иа-

банʒацари угәахәуа. Аʒы ахьышьҭрахь ихынҳәуеит ҳәа иумаҳаʒаци. Уа уеиҧш ус шаҟаҩы ыҟада, уи зегьы аамҭа аҭахуп. Зегьы рҭыҧқәа рҿы инеиуеит.

Д а м е и. Уара узҿу сзеилмыргеит. Суҳәоит, сажәа анагʒаха суҭарц.

О р е с т. Изусҭои, уара исоуҳәараны иҟоу, сара издыруазар.

Д а м е и. Иарбан уара иудыруа? Уара акгьы уздырʒом.

О р е с т. Аҧхьаншәа зны иаасҿыҭшәахьеит... Ажәакала, ухшара рҭакыреи дареи ишынҳәыҧыз укажьны ақалақьахь нхара иуцәцеит. Нас иҟалазеи? Уаагьы инхааит. Анхарҭаҩнқәа ҕьазҕьазуа игылоуп иҭацәны. Зныкыр ас иаабахьазма. Аʒәы иқыҭа дналшәаны ақалақьахь анхара ҳәа ддәықәлар, изакәытә мыҟәмабарақәааз дызқәдыршәоз, хаҭала ҳара ҳуааҧсыра.

Д а м е и. Сара сказыжьуаз хшара дысмааʒаʒеит, Орест. Уара угәы ишаанагаз иҟалазҭгьы, убасҟангьы аҧсҭазаара схы алызгон. Аха усҟан еиҳа сгәаҟырц азыҳәа, суасиаҭгьы сҳәомызт, схы иаагәыдҭаны, сҿысшьуан. Сара исыхшаз, сара исааʒаз сыҷкәынцәа, сара исмазҭаакәа, уара иуҳәан еиҧш, ишынҳәыҧу, абра, аҭлаҳәысҭажә сааныжьны ицазҭгьы, изхарадаз? Сара абра, уаҧхьа игылоу Агәаҧшь-иҧа Дамеи сакәхон. Анцәа имчала, сара ус иҟоу аҧхашьара сақәымшәеит.

О р е с т. Нас уара утәала, аибашьра ашьҭахь иаҳҿагылаз ҳаҕацәа аʒхыҭреиҧш ҳадгьыл ааныжьны ианца, рыҩнқәа ҳаҷкәынцәа иахьааныркылаз уақәшаҳаҭʒами? Нас еиҭах атәымуаа ааганы инҳархар акәызма?!

Д а м е и. Мап, сара ус сҳәом, аха убрыгьы хык аҭатәын. Иумбаʒои ҳқыҭақәа шҭацәуа. Ҭара змамкәа, ма ҟазарак иаманшәалам ауаҩы, адгьыл ааныжьны ақалақьахь зхы зырхоз, уаанʒагьы дҩымкәа-дʒымкәа дықәхон. Шаҟаҩгьы ихьагәгәа ихынҳәхьадаз. Ара иахьааиз инхеит-инҭит. Иахьамаҭәаз ианааи, иуаахе-

ит. Ауаҩы дызмароу ҳәа ыҟоуп, убра данаалоит. Досу иҭыҧаҿы, дзықәнаго аҿы даныҟоу, дарҧшӡоит, иаргьы ирҧшӡоит.

О р е с т. Анс уҳәа, егьыс уҳәа, сара уцәажәашьа сгәамҧхеит. Исыздыруам уара аӡәы духылҵны дыҟоу, аха сара сыҧшәмеи сареи жәҩык ахшара ҳахшеит. Ицәгьоума нас ҳмилаҭ шмаҷу ала, убас зегьы ҳҿыҧшызҭгьы еиҳа еиҕьхон. Жәҩык рахь фҩык ахацәарҧар, хҩык аҭыҧҳацәа. Аҭыҧҳацәа хаҵа ирымоуп.

Д а м е и. Анцәа иузирҳааит. Нас зегьы еибгома?!

О р е с т. Иуцәажәашьоузеи?! Сцәа сааҭаурӡыӡеит абыржәы. Иауазеи еибгамкәа. Зегьы аҕьараҳәаҵәҟьоуп ишыҟоу. Алашьапыфацәа.

Д а м е и. Уара, аиашазы, насыҧ змоу уаҩуп, Орест.

О р е с т. Ааи, ус иагьыҟоуп, аха уара иалудыраауеи?

Д а м е и. Абриаҟара ҳмилаҭ ирхыргеит... Иҟалап адунеи иаақәнагалеижьҭеи абри аҩыза агәаҟра иҭамгылацызҭгьы, иара абриаҟарагьы афырхаҵареи рыҧсадгьыл ахь абзиабареи аадмырҧшыцзар. Уҳәоу анеиқәшәо, аиҳаби аиҵби анеилибакаауа, егьа хыҧхьаӡарала умаҷзаргьы умч ҕәҕәахоит. Аҧсадгьыл, Абызшәа, Аҧсуара – абарҭ ахҧа рыда ҧсҭазаашьак умауа ухы анубо, уара умацара уакәымкәа, уара ужәлар зегьы убас ианыҟоу, ари насыҧ зауа милаҭхоит, Орест. Дара раҟарагьы ҩнытҵҟалеи, дәахьылеи ицқьоу, иҧшӡоу, аҿаӡәы ибара уадаҩуп. Убри аамҭаз рхы даара беиа ирбоит, пату рзақәуп, избанзар, рыламыс убриаҟара иҳаракуп. Намыс змам сара сыжәлар дырҟәыблааз!

О р е с т. Уара насыҧ змоу уаҩуп, Орест, уҳәан, изхуҳәааз шысзеилмыргоз, абасҟатәи ажәаҧшӡақәа уажәы иаалырҟьаны иузырҳәаз арбану?

Д а м е и. Сара иахьа ажәаҧшӡала сцәажәартә сыҟазар, аиашазы, макьанагьы схы аҭыҧаҿы иҟазаап. Ани аӡахәарқьақьагьы исхашҭыз ҵьашьаны алахь еиқәнаҵазшәа збоит.

О р е с т. Уара алаф сҳәоит ҳәагьы уаҷуп. Мап уара уеилагоуп, Дамеи. Саргьы сеилоугарц иагьсыгым, мамзар, зхы зтәу ҿыцьа ахацәа абра, аза-хәарқьақьа ахькнаҳау аҷапхьа еидгыланы еицәажәо зыҟалоума? *(Даалҟьаны.)* Умш аабзиахааит Агәапшь-ипа Дамеи! Ана, арха санылбаалак, ак рас-ҳәо ҵьумшьан. Сара макьана схы атыпаҷы иҟоуп сааиижьҭеи *(ддәыҷәлоит).*

Д а м е и. Ааи, уара насыпла ишоу уаҿуп, Орест, аха уара Анцәа иуимҭеит иаҷәнагоу ахьз-апша.

Орест даангылоит.

О р е с т. Иуҳәаз еитаҳәеи!..

Д а м е и. Изыҟаитцои абас зылпха ҳаура. Азәы қьаф уа ипстазаара зегьы гәынҵыхьак аламкәа имшқәа мҿапигоит, арахь азәымзар азәы ибзырзы иҷыцымшәо! Аҿеазәых, ибзырзы адунеи иазноуп, аха имам иатәашьатәу анасып.

О р е с т. Ажәакала, избоит уара сара ушсытцашьыцуа. Ус анакәха, уара зҿызшьырц зҭаху азә уакәзам. Аха ишсоуҳәара, нас измааноузеи ари уцәажәарақәа зегьы.

Д а м е и. Сара уара сутцашьыцуану! Усҟан Анцәа ҵсышьацәгьа сиҭааит.

О р е с т. Иумбои ухы шрыцҳаушьо. Апсышьацәгьа уаургьы уҭахзам. Нас иуҭахузеи уара?! Иахьа атыҿ иакыз амра сышпаҿызахеи уҳәарауазеи!

Д а м е и. Уара ухы амра иадкылангьы уцәажәоит. *(Цәылаҷараны.)* Уара даараза инагоу уаҿызар ҟалап, сара усыздыруам акәымзар. Ужәла уҳәар, ма хылтцшьҭрала ухә сшьарын.

О р е с т. Сара сыжәла уара ужәла иаҿызазам, шәара уапстцәык шәыҟазар, ҳара ҳхыпхьазара шаҟа ыҟоу макьанагьы ицқьаны иаҳзеилмыргац. Ҳажәла дууп! Азәы данааҳалакьыс – ашхырцәаҷ. Убас ҳаҟоуп азы, абжьааҵны ашхырцәаҷқәа ҳәа иҳашь-ҭоуп, затца азәы дҳаламкьакьара.

Д а м е и. Ус анакәха, ари ҳ-Џьынџьтәыла еибашьраан егьа хатҷара аадырпҷшит, афырхацәа, ашхыр-цәаҕь жәла змоу?

О р е с т. Атҷәы сылоумтҷан, акы еипҷшымкәа суҳәоит. Сгәы ааилашәар, абри иргьагьаны иску сшаха ыршәны ухәдапара инахасыршәыргьы ћалоит, аҙәы сибараны ҳәа сыћаҙам. Иудыруазааит, ҳара ҳажәлантәқәа ҕәҕәала ишеибашьыз, аҙәы ишьҭахь ишымгылаз. Ажәыларақәа ахьыћаз, зехьынџьара ҳажәлантәқәа ахьумбоз ҳәа џьара ићамызт. Хакәиа акәын ишжәылоз. Ићан ҳажәлантәқәа рхала мацара жәылара ианцоз, усћан анҭ зхада-хашәаха зымбоз ҳагацәа, ашхырцәаҕь аауеит, ашхырцәаҕьқәа ҳажәлеит ҳәа рабџьар, рџьапҳаны кажьны иҩуазаарын. Абри уара уцынтҷәарахымзар, иумҳәои, усћан уара утәқәа зҽыз?

Д а м е и. Ићалап шьҭа сцынтҷәарахзар. Ҳажәла усгьы аҽиара ацәмаҷын, аха ииуаз, Анцәа иишаз шракәыз умҩашьахуа иубон. Роура, рыҭбаара, рҭеиҭпш, рыхшыҩ ыћаны, агәы рызҭаны. Ажәак, ала итҷоураз уаан, иаразнакы иааугәапҳартәеипҷш.

О р е с т. Убас ићан ақалакьахь рхы кыдыртҷаанҙа. Сиашоума, Дамеи? Сара уи акәым еилыскаарц исҭахыз. Уара ҽыргаҙа-ҽырћәыш азтҷаарақәа сыҭо схи-стҷыхәеи аилыргара уаҽуп, уи уара иунаҭо сзеилыргом. Абри уара, Агәапҷшь-ипҷа Дамеи, иухузеи-иутҷыхәоузеи?

Д а м е и. Анцәа иџьшьоуп, издыруада шьҭа суасиаҭ сызуаҳәаргьы.

О р е с т. Сара ууасиаҭ акәҙам исҭаху. Сара ухаҭа уздырырц ауп сзышьҭоу.

Д а м е и. Саргьы пҷшьҩык ахацәарпҷар схылтҷит, Орест, пҳазатҷәыки. Дыћан ахәыҷқәа ран. Ҳанхонҳантҷуан зегьы ҩнаҭакаҽ. Макьаназы ҳалаҙартә ҳаћан. Хҩык сыҷкәынцәа аҭаацәа иаланагалахьан. Аџьџьаҳәа амҙырха ҭырҭәааны ҳааизалон хәылбыҽехала. Даараҙа ҳгәалаћаны ҳаћан, аиаша уасҳәап. Аишьцәа еицхырааны аиҳабы изы иара уа шҭакаҽы ҩнеихагыла

дук ахәыблы аҟынӡа ихаргалахьан. Хҩык аматҭацәа ирызҳауан. Аиҳабы, еицииз ҩыцьа ахацәарпҭар иман, ихцыц-хцыцӡа, ашколахь иныҟәоз, аиҳабы ишьҭанеиуаз диман аҭыпҳа, аупшәыл, хәы-шықәса зхытцуаз...

О р е с т. Сара аҷкәынцәа фҩык шсымоугьы ҩыцьа роуп аҭаацәара змоу. Егьа расҳәандазгьы егьырҭ мап ркуеит. Ирыгуи уҳәарауазеи?! Аҟәа уҳәару, Гагра уҳәару, ҩба-хпа нхарҭа ахьрымам ыҟаӡам. Иҳамаз, ималуп рҳәеит. Саргьы мап ахысымҳәааит. Иануоу, иугароуп, Дамеи, мамзар иушьҭагыланы иааиуа итәхоит. Есымша амҟәыба аӡы аанагом. Егьырҭ аҩыцьа аҩны рҽааныркылеит, аитцбацәа, аха амитәқәа, зынӡаск ашхырцәаҕьқәа. Равтоматқәа еиқәышәшәа ишнытцҟьара игылоуп. Дара митәык ақалақьахь илбааӡом. Ҽынла амам, уахынла амам, рҩызцәа акатаҳәа ицоит-иаауеит. Макьана сахь-рыхәапшуа иҽарацәоуп, цьарак излауртәарызеи. Абыржәоуп ршьа анеилашуа. Сымаҳәцәа ракәзар, урҭ сыҷкәынцәа ухадыршҭып, агәылшьапқәа, цьара акы иазрыцҳаны иҟаӡам. Уиашоуп, Дамеи, сара насып змоу уаҩуп. Сбеиоуп уааҧсылагьы, иуцәызӡом, маллагьы. Аиашазы, апсҭазаара даара иманшәаланы иҳацныҟәоит.

Д а м е и. Ушызбо аибашьрагьы лыпхала уалтцит.

О р е с т. Сара Анцәа сиашьапкӡом ахаан, аха сара Анцәа дышсымоу здыруеит. Аӡы иагоз «усыцхраа Анцәа ду» ҳәа аҳәҳәара даналага, иумдыруеи ииҳәаз, «сара суцхраап, аха зны уаргьы унапы ҟьа» иҳәеит. Зегьы рҽы ахырманшәалара аҭахуп, Дамеи. Убри азыноуп сыҷкәынцәагьы еибга-изҩыда аибашьра изалтцыз. Уара утәқәа, Дамеи, уара утәқәа аӡәыр дҭахама? Саҭоумтцан, ус сахьуазтцаауа.

Д а м е и. Зегь рапхьаӡа, зегьы иреитцбыз смаҭа хәыҷы, макьана зынӡаск имаалықьыз, ланшьцәа рҽы дшыҟаз, усынтәи ала акәын усгьы дара алапынтца икылҟьаз шаауаз... илзааргаз сҽы исызҭыгом, уа дкьаҭагәышьеит.

О р е с т. Убри аамҭазы сара смаҭацәа ҩыцьа, урҭгьы аҙҭабцәа, убрахь рандуи рабдуи рахь Тҟәарчал иҟан, шаҟа ҳрыхҙыҙаауаз удыруандаз. Сара уа сызлаҧшыз ауаа ргәаҟра еиҭаҳәашьа аманы иҟаҙам.

Д а м е и. Уара уа уҟазаара шҧаҟалеи?

О р е с т. Убарҭ смоҭацәа хәыҷқәа убра иаансыжьырц саннеиз аҽны аибашьра ахы акит. Арахь сышьҭахьҟа сзыгьежьуам. Ус уа акыр саанхеит, арахь сыҷкәынцәа хҩык Гәдоуҭа инанагеит. Ҩыцьа, аснариадқәа ахькаҳауаз Афон агоспиталь аҽы санитарцәас иаразнакы аусура иалагеит. Егьи – аиҭбы, аштабаҽы аусура даҽуп. Зегьы ар рымаҭәа ршәырҭеит. Сымаҳәцәагьы убас. Аха сара арҭқәа абаздыруеи. Иабагеи, иабаҟоу, агәҭыха сакны сагоит. Ицәгьоуп ани аби рыхшара рахь ирымоу абзиабара аиҭаҳәара. Убри аҟарагьы иҭәҭәан сара сгәырҩа.

Д а м е и. Уи агәырҩа ҳәа узҽу сара саҟара издыруада.

О р е с т. Гәдоуҭа иҟаз сыҷкәынцәа хҩык Пицунда идәықәырҭеит, уа Гагра ахақәиҭтәразы ауаа еидыркылоит, иазыҟарҭоит. Арахь сара стәқәа ишыхҩыкугьы бцьарк рымаҙам. Ҳәызбадуқәак рыҟәнырҭан, бцьарла еиқәных иҟалазшәа рхы рбо иҟалазаап, аха сара арҭқәа макьана исыздыруам, Тҟәарчал сыҟоуп, амла ҳакырҳәа, аҧшәма зҽы сыҟоу ашәара далагахьеит.

Д а м е и. Пицунда, убри смаҭа хәыҷы лабгьы убасҟан убра дыҟан. Убра дшыҟаз иагьиаҳаит иҟалаз ахлымҙаах. Усгьы иара аказы иаангылоз ҷкәынамызт, ари аниаҳа, зынҙаск игәы еилашит. Гагра ахы ианақәиҭыртәуаз ахы даҽалан акәын дшеибашьуаз рҳәоит дызбоз иҩызцәа. Акы иаахомызт, кьыск имоукәа дахьалҭыз цьашьатәыс ирыман.

О р е с т. Убасҟан, Гагра аныргоз, сара стәқәагьы тәамызт. Абцьар зкыз ирышьҭаланы, иаарыцрымшәо ацара иаҽын. Аҙә дырхәыр, ма дыршьыр иабцьар шьҭырхырц, арахь ирымоузеи, ҳәызбадуқәак рҟәынҳәалоуп, аха хьаас изкыда, рнацәақәа ҭыҟьҟьо цьушьап, ҧхьаҟа ицо ирышьҭоуп цьара ма ҳәаҭҳак ҳаҙандаз ҳәа.

Д а м е и. Нас асҟатәи ауаа ахьеибарҧсуаз уаҳа бӷьар рзалымгакәану?!

О р е с т. Урҭ ахаангьы рхәы ҭармыжьыц. Акы акәым, ҩба ракәым, шаҟа нарзышьҭыхуаз автоматқәеи агранатомиотқәеи еизыргеит. Аҷкәынцәа хакәи инеиуаз шаҟаҩ ыҟаз удыруоу, ианшы, бӷьарда напышьашәала аҕацәа ирылалон. Арҭ сара стәқәа, рабӷьар еигӡо иҟазма, инаганы инарырҭон, даргьы уа имаангылакәа инарышьҭалон. Убас мацара, Псоу аҳәаа аҟынӡа инаӡеит.

Д а м е и. Сара стәы, Гагра еибашьуаз, Гагра ахы ианақәиҭыртә, амрагыларахьтәи афронтахь дгьежьит. Ихәыҷы илыхьыз иаҳаижьҭеи, абрахь акәын уи игәы ахьихоз. Убасҟак игәаҕ рацәан, знык убра сшьапы сзықәыргылар, нас дареи сареи иҳаибарбарын ҳәа амца ихыдыдуан.

О р е с т. Сара сыҷкәынцәа, Гагра еибашьуаз, еиламгылақәак шракәыз еицгәарҭақәан, гәыҧҩык рҽааизырган, аҳәаа иахысит. Ес иааулакгьы аҧара ҧшаатәуп, еидкылатәуп, абӷьар аахәатәуп рҳәеит. Аха аҳәаанырцә, атәымтәылантәи иааугароуп, аха азин узҭада?! Амҩан уркыр, ҳаҕеимшхара, жәашықәса уҭаҳәахаа уҭаркуеит. Ажәак ала, аус ду рнапы адыркит. Еибашьуа ауаа ҳамоуп, арахь излеибашьуа абӷьар ҳамаӡам. Сара ианакәызаалак исҳәоит, досу дыззыманшәалоу аус инапы иантҷатәуп, убасҟан ауп алтҷшәагьы аныҟало. Сара Тҟәарчал сыҟоуп макьана, шьҭа ҧшаӡак ҳаур арыцқәа ҧхьаӡо афара ҳналагоит. Ус еиҳа аамҭа угоит, умлакрагьы хуҽуеит ижьажьо. Шьҭа Гәдоуҭеи Гагреи ҧсеивгарак шыҟалаз аҟара аадыруеит. Арахь, мрагыларатәи афронтаҽоуп амца ахьакуа.

Д а м е и. Уи сҧа, аиҳабы ишьҭанеиуаз, иҟаитҷалакгьы арахь амрагыларатәи афронтахь дахьиасыз, уаҩы дизаанкылом. Игәы убриаҟара ишуп, ихшыҩ изхәыцуам, агәаҕ, ашьаура дрымҽханакны дыҟоуп, уахгьы-ҽынгьы еибашьроуп дызҽу. Ануаа рхәы, Ҭоумышь, Кындыҕ, Тамшь зехьынӷьара иара дыҟоуп.

Ус дшааиуаз, Лабра аныргоз дызгашаз ахы иқәшәеит. Абас уи ахлаҳәада инагӡаны ишьа изымуит. Ма аиааира ибазҭгьы, ихәыҷы лыпсы ҭалазшәа изхара дызгәырҕьарымызт.

О р е с т. Анҭ, сара стәқәа, Афон иҟаз, агоспиталь карыжьит. Ара ахаҭаус ыҟам рҳеит. Уа иҟамзар нас иабаҟоу. Ахәцәа уажәы-уажәы иааргоит, амашьына ианыхтәуп, ҵьара инаганы ишьҭаҭатәуп, нас уахьынтәи еиҭаганы даҽаҵьара. Аҳәсахәыҷқәа ари ауыс рцәыхьанҭоуп. Дара амбар иҧсуеит. Рымаха-рышьаха ҕәҕәоуп. Ажәакала, атехника хҭаркит. Рнапы иазымдыруа уеизгьы иарбану. Атанкқәа, а-БТР-қәа, автоматқәа ианакәызаалак акы рыгхоит, дара урҭ рзы ишоушәа, ҽыц азауад иааҭыргазшәа иҟаҭаны иаақәдыргылоит. Шьҭа уеибашьла уахьынӡазеибашьуа...

Д а м е и. Агәыбжьанытә ишьҭанеиуаз атанк ныҟәицон. Убрыгьы Гагра деибашьуан. Итанк аума ҟанаҭон рҳәоит дызбоз, дыздыруаз. Аҕа Ҧсоу данахыҭ, иҩызцәеи иареи игьежьны Ешыраҟа амҩа иқәылт. Амыждақәа, иласны иаауазар акәхарын, архәараҽы атормоз ианамк, ахылаҕьарахь иагеит. Уахьынтәи ибылгьо амшын аҟәара инықәҳаит. Хҩык ахацәарҧар, сара стәы дназлаз, убра иҭахеит.

О р е с т. Ани сара сеиҭбы, аҩсҭаацәа зықәтәоу, уа аштабаҽ дшыҟац дыҟоуп. Уи ииуа-ииҳәо, дызҽу ҳәа акымзарак сыздыруам, иахьагьы исыздыруам. Нас аштабаҽ иҟарҭо есымша имаӡоуп, ҵьеи иуеиҳәап. Аха сара макьана арҭқәа абаздыруеи, Тҟәарчал сыҟоуп. Аҵьықәреигьы аҩара иалаган, ақыҭақәа рҟынтә иаҳзааргоит, бысҭаҟьатҟьатк ҳуртәгьы ҳаҟоуп, аха смаҭацәа ак рыхьыр ҳәа сшәаны агәыҭҟьа сагоит, субар сузымдыруа сҟалеит, ҩынтә исыкәшоит исшәу.

Д а м е и. Ари аҩыза амитә ҳзыҟалап ҳәа иақәгәыҕуадаз. Сҧеиҳаб ихәыҷқәагьы ран дрыцны Кәтол иҟан. Уаҟа мышкы шаҟа снариад рылаҳауааз ауааҧсыра. Иҭахазҭәҟьаз ижыха уадраӡомызт ала-

қәа. Ауаа ахьааидгылоз, иаразнакы аҳаирплан хыланы абомбақәа рыланажьуан. Аиашьа аиашьа ижыха имаʒакәа иара ихаҭа данҭахоз ыҟан. Ажәакала, уаҟа аангылара еиҳа-еиҳа ишәарҭахон азы, илыманы Тҟәарчалҟа днеит. Уаҟагьы ссир шыҟам уара ухаҭа иубон, иуаҳауан.

Орест. Абааҧс, исгәалаумыршәан. Ҳаибашьцәа ракәын ҳгәы ҭызгоз, мамзар угәы каҳаны уҧсыртә иҟан. Арахь асымҟәыл леит. Ҧхарра ыҟам, лашара ыҟам, амҽыҭҷәҟьа ҳауамызт. Аха шьҭа иаабо ҳалагеит, аҕа ишизымгәаҕьуаз Тҟәарчал ақәлара. Дшаҭахоз ибон. Ҳаҷкәынцәа иҟарҭоз ҳәа исаҳауаз лакәын. Аха егьа умҳәан, ҳазмыхәоз амлакра акәын.

Дамеи. Ааи, зыҧсы ҭоу кримфар ауам, аха агәырҩацәгьа згәаҭа иҭалаз акрыфара шыҟоугьы иханаршҭуеит. Акгьы анумчым иҟоуҭои? Абааҧс, сара сеиҧш шаҟаҩы агәаҟра рымоузеи, ҳнеилап ус, иаҳзаанхаз Анцәа иҳанеишьар, убрыгьы гәыҟажагоуп, насыҧуп... Аха макьана аибашьра шцац ицоит, Анцәа иоуп иҟалаша, ҳаҧхьаҟа ҳзыниараны иҟоу здыруа. Ус Гәдоуҭантәи Тамшь адесант ʒхыҭит. Убра сара сыҷкәын аиҳабгьы дрылан. Нас иуаҳахьазар акәхап, уаҟа ҳаҷкәынцәа иаадырҧшыз афырхаҭара. Жәамш Тамшь аҕа дықәцаны, амҩаду аанкыланы итәан. Ажәакала, аҕа Аҟәаҟа имҩа кын. Ашьҭахь ихыҭыз адесант рҽыҧсаҟьаны амрагыларатәи афронт иалалеит. Сара стәы Тҟәарчалҟа дцеит. Сыҧсы шҭоу схәыҷқәа збондаз ҳәа дгәыкуа дыҟазар акәхарын.

Орест. Уара! Абри ҳазлацәажәо зегьы уажәы иабаҳҭаху. Иҽыцʒа ҳахәрақәа зыҧҳартларызеи? Хырҧашьа змамыз акакәны ҳаҧхьаҟа иаҳзышьҭазаарын, аха Анцәа имч акәу, ауаа рымч акәу, хаҭала ҳаиааит. Шьҭа иҳаҧхаз узырхынҳәуам. Убри дырны сара есымша аҽар ирасҳәоит, дара адуцәагьы убас, шәыччала, дад, шәыхәмар, есымша ауаҩытәыҩса иҧсы ҭоу ҵьышәшьома. Уҟанаҭ иуфароуп-иужәыроуп, ашәагьы уҳәароуп, уагьыкәашароуп.

Д а м е и. Ас иаарласны аамҭагьы иалшараны иҟам Аԥсны ианылаз ахәрақәа рырґьара. Ҳаԥхьаҟа бзиарак ахь ҳмилаҭ кылсырц азы, ахаҽра ацәымзырц азы, макьана ахәрашәа ҳәалатәуп, Орест, ахәрашәа! Аиааира нагза аныҟало убасҟаноуп иҭахази урҭ ирывагылази ззеибашьуаз, Рыԥсадгьыли, р-Бызшәеи, р-Аԥсуареи рзы шракәыз, иахьа ааанхаз аԥсуаа зегьы ианырхамшҭ. Уахи-ҽени убарҭ иԥшьоу ахцәашьык дарбанзаалак игәатԥаҽы иԥхеи-ԥхеиуа иҭылашааua ианыҟала.

О р е с т. Урҭ зегьы шьҭа ҳнапаҽы иҟоуп, Дамеи. Ҳаԥсадгьыл адунеихаан уаѳы иаҳцәигараны ҳа-ҟазам, ҳбызшәагьы ҳаԥсуарагьы иззом. Уи азы сара сгәы ҭынчуп.

Д а м е и. Уара умацара уакәхарым ус згәы ыҟоу.

О р е с т. Ҳәараҭахума! Сара сѳызцәа шаҟаѳ ыҟоу удыруоу?

Д а м е и. Издыруеит, убри ауп абарҭқәа зегьы сзырҳәо.

Маҷк аҽааанкылара.

Аиашазы, уара иахьа усыԛәымшәар еиҳа сыԥсра маншәалахон, аха шьҭа Анцәа усзааишьҭит. Ус ианигәаԥха, сыгәҭыха уасҳәарц сызбит.

О р е с т. Сугәаԥхом избоит, аха иумбои, уара иуҳәанеиԥш, Анцәа ихаҭа абра сузааигеит. Ус анакәха, сара, Анцәа иҽгьы пату сыԛәуп. *(Дыччоит.)* Нас уара исывубо арбан? Схы амца аркызар арцәаха шсымамгьы абра саатк ҭуеит уара судгыланы сцәа-жәоижьҭеи.

Д а м е и. Ишсоуҳәара имзакәа, укәарны, ухы уԛәыршәны уцон, ушыццакуаз ѳашьомызт... Уабацца-куеи абысҟак, узыргәатеиуа арбану уара?

О р е с т. Ацәыз ґәґәа сымоуп, Дамеи. Мап, урҭ кьыс рымамзароуп... рыԥсы шҭоу здыруеит, изымбар ҟалазом. Ус сҳәеит ҳәа, уажәтәи аамҭазы азәымзар азәы игәра угартә иауҟаху.

Д а м е и. Изакәытә цәызузеи? Акыр уцәыбналоу, мамзаргьы азәыр дуцәыбналоу?

О р е с т. Уара арахь акыр ықәнагаланы иубахьазар, ма иуаҳахьазар? Дара ишҳәыцу рыфбагьы еицуп. Ах, изакәытә камбашьқәоу удыруандаз!..

Д а м е и. Арахә рзы абысҟак агәамтҵра аҵахума, арахә ацымхәра шуаурыз. Мап, ус акгьы сымбац, аҳәгьы иҳәо смаҳаит. Аханатә аахыс урҵ уара ишутәымыз ҽашьом, абасҟак хара ицартә ианыҟала. Иутәым уашьҵамлан, иумбозар, уара иуҷатҵахәны иҟамызт, Орест.

О р е с т. Мап, мап, урҵ уаҽы дызрылакьысуамызт. Рыфбагьы, ҳара Ашхырцәбаҟәа ҳдамыҭа рынҵаны исымоуп. Уи ззымдыруа аҳәы дҟалап ҳәа сыҟам.

Д а м е и. Иаҳҳәап, сара срыҟәшәазҵгьы, урҵ ирну адамыҭа акгьы санаҳәартә иҟаломызт. Адамыҭа рнуп уаҳа акгьы.

О р е с т. Ҳәарада, уи уара узы, аха егьи, атәым иаманшәалоу, заманала еиликаауеит аԥшәма дызусҵоу. Мышкызны ииаитҵытҵыр дзыҟәшәараны иҟоугьы еиликаауеит.

Д а м е и. Изураны иҟои?! Уизашшыр цәгьас ушьҵихыр ауеит. Убри аҽыза аамҵа ҟалеит иахьа. Аиакәым ҟазҵаз иакәҳам ишәо, аиакәым иаҟәшәаз иоуп.

О р е с т. Иуҳәо закәызеи, Дамеи, ааанҳа исҳәоз умаҳаҳоз, изакәытә ҵкәынцәоу исымоу ҳәа? Сымаҳәцәа зынҳаск алаапккәа. Ф-камбашьк рзы акәым, камбашьк азы деиҟәыццышәаа дыргап. Анҵ аҽны иҟоу сԥацәа рымацара адунеи аадырҳәып. Иахьа усгьы уааҽажәаҽык дара рҷы еизоит. Аҽнашьҵахьҟа аполиана ҳәа дара зышьҵоу аҟны инатәоит. Иԥшҳаҳа ашәҵ ирзылоу рҽаны арҽашьыга ҵаҵын иахоит, иччоит, алаф рҳәоит, нас амашьынаҟәа инарыҟәтәаны азаара ззааз реиԥш, еижәхысла иныҵашәкәоит, иахьцо уара идыр. Анҵ сыҵкәынцәа акамбашьҟәа хьаас иҟартцо ԥьушьо, ахьымҳҵ азоуп дара заапкуа.

Д а м е и. Еилыскааueит, избоит шьҵа уҳәашьала рыхьымҳҵ шдуу, рхы ду беиа ибо ишыҟоу. Иаахҵәаны иуҳәозар, рцәа иҵытҵны иҟоуп. Ох, Орест, сара схьааҟәа

хысҽырц азы суацәажәарц сҭахуп, абри адунеи аҽы сгәы иҵхо ҳәаны, ҭынч сыҧсҭазаара салҵырц азы, уара арахь уаалаганы ҽыц сыхәрақәа урымжьыжькуеит... Уқәызгалазеи уара абри ахәахьы!

О р е с т. Уаргьы ууауаӡа уабасҧылеи аҧсыгагеиҧш.

Д а м е и. Ишсоуҳәара, уара уабатәиу, иахьада исымбац, исмаҳац ауаҩ? Ашьха шьхыцеиҧш уабантәисзааи?

О р е с т. Уара иуҭахуп еилукаарц, сара сҩадатәу, мамзаргьы сладатәу... Иахьала уахьгьы сатәым, арахьгы сатәым. Сара уажәы сыбжьаҟәатәуп, Абжьаҟәа сынхоит. Иузхо исҳәаз?

Д а м е и. Уара даҽа чмазаракгьы умазаап. Сара сзы иҟаӡам уара ладеи-ҩадеи ҳәа узҽу. Сара сзы иҟоуп Аҧсны, иҟоуп аҧсуаа. Уара абас уахьыҟоугьы урыцҳасшьоит, избанзар, аҧсышәала уцәажәоит.

О р е с т. Сара уара срыцҳаушьоит акәу, аҵлаҳәысҭа зыҧсра аахьоу. Избан сызрыцҳаушьо, уара сара суздырам, иуздырам сынхара, смазара закәу.

Д а м е и. Ибзиаӡаны издыруеит.

О р е с т. Иалудыраазеи? Уара уҧшҩума? Даба иҳәеи нас иудыруа.

Д а м е и. Иаагозар, ушьамаҟа рацәоуп, уҩнеихагыла ҭбааҭыцәуп, шьапыргыларҭа амамкәа маллагьы иҭәуп, амала шәгәы ҽеим шәшынҭаацәоу, Орест. Ачымазара бааҧс шәцәа иалоуп. Уи ахәшәтәрагьы даараӡа иуадаҩоу акакәны избоит.

О р е с т. Уара усылахәмарырц умӡбызааит... Иухоумыршҭын сара Ашхырцәбақәа сышреиуоу... Сшьамаҟа ҵҩа рымам, фермак сымоуп. Сыҩнеихагылагьы уарҭалк амҽханакуеит. Ааи, кәапеишәагьы иҭәуп, ирхиоуп. Уаҩҧсылагьы ҳгәы бзиоуп, Дамеи. Саагылазар хьҭак сыламлац, хыхькгьы смыхьыц. Исхылҵызгьы сара сахь иҟоуп. Уара абра сааижьҭеи усыҵаланы сеилкаара уаҽуп, саргьы имӡакәа иуасҳәоит, сзыршәо, сызцәыҧхашьо ҳәа ак сымам, аха уара иалухуа сыздыруам?!

Д а м е и. Уара умбаразы ахә сшәоит, Орест, аха изури, уара уда арахь уаҩ дықәнагаломеи иахьала.

О р е с т. Аныханыс иахьа митәык шысурҟаҭо... Ных-ных, еиҕьуп суҧыртҷыр. Сара уамашәа сгәыжәла бааҧсуп! *(Иҽынеихоит, шьаҽақәак ҟаиӷахьан еиҧш, ашырҳәа даақәӷәиаауеит, аʒахәарқьақьахь ажәырқьҳәа иҽынеихоит.)*

Д а м е и *(диҧырацацо)*. Арахь умааскьан.

О р е с т. Мап, сара убри аʒахәарқьақьа кыджәаны сымцар зуам... Иахьала уҧсраны уҟазар, еиҭах аʒахәарқьақьа кнаҳатәыс иуқәсыршәап, аха ҩынтә зхазы аʒахәарқьақьа кназҳахьоу ҳәа уаҩы ихьʒ смаҳац. Издыруада Ашхырцәба Орест иоуп ҧсыс исхоу ҳәа сыбзырʒы ада аҽакы уҽамшәо уҟаларгьы, Дамеихеит. *(Аʒахәарқьақьа дамӷасырӷ иҭахуп, Дамеи ҩаҧхьа диҧырхагахоит.)*

Д а м е и. Уҽеиқәк, Орест. Акгьы злымҭуа аус уҽазумшәан, аха иҷьасшьо, уара уамашәа ишаны адунеи иқәырҭаз уоуп... ауаҩытәыҩса ицәгьеи ибзиеи еиҟароуп ҳәа ииашаны ишҧазгәарҭеи! Узлоу ауаа бзиазар, уаргьы убзиамхар амуазар акәхап, хылҭшьҭрала ҷьара ҟазшьа бааҧсык уцымизар.

О р е с т. Ишҧоуҳәо, Дамеи, гхак змам уаҩы дыҟаʒам, саргьы исыгу рацәазар ауеит, аха ус егьа иҟазаргьы, сара сыла ишабо ауҩы еибга, ахаан исҧырхагамхац, дкәалкәало иҽкнеиҳар, сгәы бжь-нахыр ауеит, иудыруеи, ани аҩсҭаа, иахьа уара иуцрымшәо, уи нахыс саргьы исгәаирҧхо далагар. Ных-ных, асгьы сзырҳәазеи... Мап, Дамеи, сара уара уеиҧш згәы ҭаҕоу среиуаʒам. Алаҳәа аҟара нысҭыргьы, аҧсҭазаара сгәы ахшәараны изыҟалом. Ажәак ала, Дамеи, шьҭа сара схы-сҭыхәа анеилукаа, саргьы исҭаххеит уаргьы иҭегьгьы ухы сурдырырц, амала аибашьра аʒбахә уаҳа иуҽыҭаумыршәан, уи аʒбахә шьҭа уаҩы имҳәо иубааит.

Д а м е и. Сара сзы аибашьра еилымгаʒац, убри азыҳәа иара аҭыʒшәада уаҳа исҳәаша сымаʒам.

О р е с т. Ус анакәха, иҳәала уара угәы иаҭаху.

Д а м е и. Ааи, дад, угәы нысмырхаргьы амуит, аха сара аиаша сымҳәар сзычҳауам. Исҳәаз сахьхәызгьы ҵьумшьан, аха уахьыхынҳәыз сгәы ҟанатҷеит, изӡом. Аҧсуара ашьҭа арӡра амуазар акәхап... Ҵьара икәииӡа, аҧсы ахшәап шуҳәо, аҧырқьҳәа иааибамкыр амуӡозаап. Иахнагахьоу уазхәыцыр, иара ус акәхоит.

О р е с т. Уара аҧсуаразы акы уацәымшәан, зынӡаск аамсҭашәала еибапатууа ишыҟало уажәы избо ҵьысшьоит.

Д а м е и. Агәыҭра зыцәмыӡхьоу, игәыҭра даниаргьы ҟалоит. Сара шьҭа аӡахәарқьақьа ауп гәыҭырҭас исымоу.

О р е с т *(дааӣҟьаны)*. Иааги убри аӡахәарқьақьа абрахь, сгәы шҧакыднахи сахьахәаҧшуа. Соужь, наҟ икыджәаны иласышьҭуеит.

Дамеи, ишыҟаитҷалац, Орест аӡахәахьы днаишьҭуам, еибарххоит.

Шаҟа умаха-шьаха ҭәҭәаӡа иҟоузеи макьана! Уара ухы умшьуазар даҽа ҽажәижәаба шықәса акгьы змыхьуа аӡә уоуп, Дамеи. Ҳаи иабихәац, шаҟа снапқәа урҭәҭәазеи, идысӡа иаасыдҳалеит.

Д а м е и. Аҧсра дацәшәаны аӡәы иҽеишьуа убахьоума, саргьы избоит макьана сымаха-шьаха шы-ҭәҭәоу, сызгаша чымазаракгьы сылам. Сара сымч змырхо агәырҽацәгьоуп, Орест. Даара схәыцит, даара схы сабашьит, аха зегь акоуп, абри аӡахәарқьақьа алсымхыр ада уаҳа иамуит. Зегьы убри реиҭьны избоит.

О р е с т. Ауаҽы аҧсра анигәаҧхо ыҟоуп рҳәоит шьоукы. Уи сара цқьа агәра сызгом, аха акы ахьырҳәо акы ыҟазар акәхап.

Ааҭгылара.

Ех, агәырҽа, агәырҽа... Шаҟа сгәырҽооз сара Тҟәарчал смаҭацәеи сареи ҳалаханы ҳаныҟаз. Исынаҭеи – акымзарак. Иҟоуп аманшәалара, аха аманшәаларагьы ахала иузааиӡом, убригьы уара ухшыҽ иабзоурахароуп.

Уажәы иуасҳәап жәраҽенынӡа исхамышҭуа хҭыск. Ишысҳәаз еиҧш, ҳаҟоуп Тҟәарчал. Ус аурыс ивертолиотқәа ауааҧсыра Гәдоуҭаҟа ргара иалагеит. Ҳаит, сыҧсы ҭалеит. Уа еиҳа иҭынчроуп, аҧсҭазаара еиҕьуп, схәыҷқәа аашьҭыхны сцарц сыӡбит. Снеит мышкы, снеит ҩымш, мчыбжьык цеит. Авертолиот ааигәара уназышьҭуада, схацәхәыц ауааҧсыра еизеит, реиҳараҩык аҳәса, рхәыҷқәеи дареи еибарҭәуо. Аҭыхәтәан, изуз исҳәаз азууазеи, иаашар авертолиот шааиз ҳаҧрыртә аусқәа ҟасҭеит... Снеит смаҭацәа сыварҧало, амла-ахьҭа иаганы, алабыҭәқәа. Руаӡәк саалыхәаҧшызар, зынӡаск лыҧшра сгәаҧхом. Лхылҽы аасшьышьызар, амца лыхҟьа дцоит. Ных-ных, ас ахәыҷгьы дшыҟоу амҩа ақәлара иаҧсамзар ҟалап ҳәа атыҟҳәа саахәыцит. Аха макьана сыбжьажьоит, арахь, ҳәҳәароуп, ҟаароуп, зхы иахәаз авертолиот аҭалара иаҽын. Ани сҭазҭараны иҟаз, даасыдҧалан, хара узгылоузеи, уласы, иҳәеит. Иҭабуп, дад, иахьала саанхар еиҳа еиҕьушәа сгәы исанаҳәоит, ахәыҷқәа руаӡәк лгәы рахәымкәа дҟалеит сҳәеит. Даасызгәаан, уаҳа акгьы самҳәаӡакәа, убра ҳавараҽы хаҭаки ҧҳәыски, ҩыҵьа ахәыҷқәа зцыз, шәара шәцарц шәҭахызар шәаала иҳәан, иманы иҽынеихеит. Нас Лаҭатәи ахлымӡаах адунеиаҽы измаҳац дарбан. Сара нарцәыҟа ирҭахым уаҩуп, Дамеи. *(Дыччоит.)*

Д а м е и. Ааи, уара уччоит, сара абыржәы сгәы сҭаҭәуоит.

О р е с т. Сара сыччозар, ус схы сахыччаноуп сшыччаз, мамзар ари аҩыза ахлымӡаах згәы иалымсыз дарбану.

Д а м е и. Ишсоуҳәара, уара авертолиот аҭалара мап анацәук, шәцымхәрас ани ахаҭа иигаз ирса-хьақәаз угәаламшәаӡои?

О р е с т. Иугәаламшәоз ракәызма... Убра сгыланаҭы дара ракәӡан сылаҧш зыдхалоз, ихбыҵхбыҵӡа ҩыҵьа ахацәарҧар, быжьба-ааба шықәса зхыҭуаз, рхахәы еиқәаҭәақәа еиларҳәны, рыбла

ҟәазқәа ҟәышрыла иҭәыз, ихьанҭаза иҟаз лахьеиқәрак рытцызбаауан... Сгәанала, рани раби ирыцын, избанзар, ахатца иакәын даргьы зеиԥшыз. Састәқәагьы, амла иаганы ицәыхьматырза иахьгылаз, рыбла ҭырхаха убарт ахәыцқәа ирыхәаԥшуан. *(Дамеи ичабра ҭганы илабжышқәа ирбоит)*... Асҟак угәы зырԥшаазеи иаалырҟьаны...

Дамеи. Убасҟан, уара ухаҭыԥан иҭалаз сара схәыцқәа ракәын, Орест. Сыцкәын аиҳабы иҭаацәа... *(Аҽааанкылара)* Смаҭацәа... азәыр ҳажәла иазирҳарц иҟазар, хымԥада дара ракәхоит ҳәа сызхәаԥшуаз. *(Ѳаԥхьа илабжышқәа ирбоит)*.

Орест. Убасҟан ҭаацәала иныкәццышәаазгьы ыҟоуп. Уара, ианамух, иубаргәузеи, аҽа ѳыцьа ахшара, уԥеи упҳаи, уԥшәма ԥхәыси. Ииашаны усзеилкаазар, иахьа ԥшьѳык аѳнаҭа шәахуп. Иҟалап шәеиҳазаргьы. Аибашьра еилгеижьҭеи ашыкәсқәа цахьеит, уԥа дҭаацәаразаргьы ҟалоит...

Дамеи. Ааи, убастцәкьа ҳаҟан ааигәанза. Сыцкәын аитцбы, аибашьра алагамҭазы згабцәрышкәак, дыԥшзакәакәараза ԥхәысыс дигеит, аибашьраан ахатцарԥысгьы дырхылтцит. Ҳаигәырґьеит уамакала. Аитцыбгьы егьырт иашьцәа реиԥш еиҽамск иакәын, ибзиан деибашьит. Аибашьрақәа дызлахәыз рацәан, Цугәуровка, Шьрома, Аҟәа ахақәиттәра. Аибашьра анеилга, сани саби ахьыҟоу иҳәан, иҭаацәа иманы иѳнытка дгьежьит. Ѳнак аиҳабыра иԥхьан Леон иорден уаҭәашьоуп ҳәа, игәы иадыркит. Хьзы иманы дааиуан. Абра ҳқыта школ аҽы ахәыцқәа атцара диртцон. Сыԥха лакәзар, с-Гәында ԥшза, атцараду далган, убригьы убра ашколаҽы аусура дналагеит. Ҳнеиуан ус ҳгәырѳеиҳхьааи ҟажо. Иҳахьзаалакгьы ҳцыхәтәа мызит, убрыгьы насыԥуп, ҳгәыґуан стакәажәи сареи.

Орест. Сара сеитцбгьы, аштабаҽы иҟаз Агәымшәаразы ҳәа медалк ианаршьеит. Иҟаитцаз, изхирҭааз, ԥьеи иуеиҳәап.

Дамеи *(Орест ииҳәаз имаҳазазшәа, иажәа неигзоит)*. Аха ус иҟамлеит сцыхәтәа. *(Аатґылара)*. Аҽены

сыҧшәмеи сареи абрахь ҳабҕьаҭуа ауҭра ҳҭыхон, ҳаҧҳа хәыҷы, ҳ-Гәында ҧшӡа, ҭаҟатәи аихагылаҽы ауанҭара даҽын, шьҭа ҳҧа Мизангьы дааираны дыҟоуп. Ҳазҽыз ѡкаҳажьын, амӡырхаҽы ҳааиуанеиҧш, ҳаҧхьаҟа, агәаѡахь, аӡы уахьыруа азааигәара аҟәҟәаҳәа автомат бжьы геит. Ҳаит абааҧсы, иагьаншам, иагьаныхәлам ихысуа дарбану аасгәахәит. Ҳаӡҕаб хәыҷы, лыҧштәы лхыгга даадәылҟьан, иҟалазеи, иҟалазеи ҳәа дааҕьаҭәыҕьаҭәит. Аӡәы абнахь дхысуан, изааз сыздыруам, бара усҟак бзыршәазеи,сҳәеит. Шәаала ахысыбжь ахьгаз, баба, шәаала шәласны ҳәа дааҳалаҳәит. Убасҟан саргьы сгәы нҭыҧсаа ицеит... Шәаалеи уара, шәааласи ҳәа аҭакәажәгьы даагәамҭын, ҳаҧхьаҟа лҽыналхеит. *(Дааҭгылоит.)* Иуадаѡуп, Орест, уаҟа ҳаблақәа ирбаз аҳәара... *(Даҭгылоит.)* Ҳнеизар, аҟәараҽы, ҳҧазаҭә, ҳгәыҕырҭа деиҭыхәхәа дышьҭоуп, иҧсы ихыҭхьеит.

О р е с т. Абҵьар рацәахеит даараӡа. Измам ҳәа уаѡы дыҟам. Абас амалабаша ушьны укаижьыр ауеит, иааукәшәалак.

Д а м е и. Амалабашазы ахага уишьыр ауеит, аха уара уавтомат ала ушьны ицаз, иҭахын автомат. Уи ҧароуп, Орест. Иара анасыҧда, шаҟантә иасҳәахьааз, наҟ иганы ирыҭ ҳәа. Аха иара дҧыршәахьан азы азин иман аѡны амазаара. Тәым уаѡык дшимшьыз агәра ганы сыҟоуп, гәѡаралагьы сҭәуп, аха гәѡарас дҟаҭаны ақәнага ҟасҭоит ҳәа уалагар, агәнаҳа уаҭалар ауеит.

О р е с т. Сара сыҷкәынцәа еихышьноуп ишрзыкнаҳау автоматқәа.

Д а м е и. Издыруеит сара уара уҷкәынцәагьы... урҭ рѡызцәа, ара ҳқыҭаҽы имаҷны иуҧылаӡом. Убарҭ иреиҧшыз, ҳара ибзианы ҳаздыруаз ҳаѡны дахьааиз, уаѡы ҳаниқәымшәа, Мизан иуада дныѡналан, иавтомат ҧшааны, иманы дышнеиуаз, уа аӡхықәаҽы иааиҽаҳаит...

О р е с т. Еиҭах баша сгәы нурхоит, Дамеи, сара сыҷкәынцәа рзы макьана аӡәы иҟнытә жәанаак смаҳац. Абри хаҭа уара!

Дамеи. Зегьы рыԥсы иацәшәоит, Орест. Сара сацәшәаҭом. Иара аԥсра ахаҵа салахәмаруеит. Иумбои шьыжьы аахыс ани имкәацаҭо икнаҳау аҭа-хәарԥьаԥьа алахь шеиԥәылаз. Аԥаԥ ҳәа сцәажәо аԥхьа сахьгылоу, сыгәҵакы сахьхәыз ԥьшьаны, ишызбоз агәырԥа иареиԥәаҵәеит. Уара иухылҵыз реиԥш иԥоу роуп ҳара иахьатәи ҳрыцҳарԥәа иррыцҳараны иԥоу.

Орест. Еиҵах иууам аҵәы сылоумҵар, угәаԥрԥәа зегьы сара иузаазгаз ԥьушьап. Анцәа иныс, аҽазнык аҵәы анаасылоуҵа, укажьны сымцозар, абас бнала сцоит, уаԥы схы имырбаҭакәа.

Дамеи. Избан бнала узцо, абрагьцәа реиԥш? Амԥаду уаныланы уҽынаухар, уаԥԥсыкгьы дуԥымлои, иудыруеи уцәыҭ ахабар здыруагьы уиҽаҳар.

Орест. Мап, мап, сара бналоуп сышцо. Абри аҭбра баԥ алазма. Уажәраанҭа схахьы имааицкәа ишԥаԥаз! Ааи, убас иагьыԥастцоит. Сышԥеилагеи уҳәарауазеи!

Дамеи. Уареи сареи абриаԥара еибаҳҳәеит, шьҵа ибзианы ҳаибадырт, абри ашьҵахь сара аҳәара иузыԥастцаз наугъом ҳәа сыԥамызт. Уара узыриашо шьҵа акгьы ыԥамзаап, Орест.

Орест. Шәарҵа сымаҭамкәа, уара ашәарҵа ҵаургылар уҵахуп. Уимоу, иԥалап ахара сара исыдуҵарц уашьҵазаргьы. Исыздыруам, сара абриаԥара ублаԥәа рԥы сзымааиз. Избоит цәгьарамзар бзиак шсыдумбало. Избан? Сара ауаа шыршаз сыԥоуп. Уара ухатә гәаԥхарала уԥсҵазаара уалҵуеит. Абри шыздыруаз мацара амилициа иааараҳар сыг-сԥы амырҳәакәа снаганы абахҵа сынҵаркуеит.Уара ихы иуршьит, мамзаргьы ухаҵа душьит ҳәа иаасԥагылоит. Сара мап сҳәап, уажәада ахаан сиԥәымшәацызт, илысхыыз аҵлаҳәысҵа сҳәап. «Иуҵахума ахаԥәитра – ааг ирчаԥәаны», рҳәап. Ажәакала, аҭәы хатәгәаԥхарала иԥсҵазаара иҽалихуеит, сара, Орест, аԥара ахысшәаауеит. Иара усгьы ацәыҭ ґәґәа сымоуп, ианызымба, схы еилагаргьы ауеит. Уара узбахә адунеихаан сԥы иҵысхраны сыԥам, Дамеи.

Д а м е и. Нас уцоит, сара сааныжьны, аҟәраан срымҭажьны.

О р е с т. Аҟәраан урымфарц уҭахызар, ани узыхӡыӡаауа аӡахәарқьақьа наҟ икынҳәаны инкаҳажьып. Уца иузыпшу рахь. Аӡәы дузымпшыкәа ишпаҟалари. Ма иахьа цьара иахнаганы аѡны иахымкәа иҟоу? Ухала уанықәха, узацәажәоз данумоу, угәырѡеи ухьааи уҽагәылоумхакәа уҟам, атыҟ-ҳәа ухы иааҭашәеит уҽкнаҳаны уҽушьырц. Уара уакәым қьафла иҟоу маҷѡы рыҽкнарҳахьоума? Абри абас знык гәапҳараны иааузцәырҟьо чымазаразар ҟалап. Иара убри агәапҳара ҳәа сызҽу иазыпҭәоу аамҭа ианахурпа, ѡапҳьа апсҭазаара уазгәышьуа уаақәгылоит. Ибзиоуп, асҟак аамҭа ануқәсырӡ, иҭегьгьы сҽаанныскылап, ус аѡны иҟамгьы аӡәы дышпахымлари...

Д а м е и. Ус иааиуа уаѡы дсымазҭгьы, ара ҳаиқәшәараны ҳзыҟаломызт, Орест. Иҟалаз уи ауп, сыҷкәын аиҭбы абас ипсҭазаара даналҭ, сыпҳа, с-Гәында пшӡа *(ичабра иблақәа иаарпыраикуеит)*, чаҕьак лыхәда изымылбаауа гәырѡацәгьаны илхылго далагеит. Лан мыжда, сара, абаапс, бара боуп шьҭа ҳара ҳапсҭазаара, бҽырҕәҕәа, иҟалаз ҟалеит, бара быпсҭазаара базымхәыцыр залшом, акрымфадара ауаѡы дагоит, бхы рыцҳашьа, ҳаргьы ҳрыцҳашьа... абас, лаҳҳәоит, иеиҭа лаҳҳәоит. Агәылацәа лыдаагалт, аҳақьымцәа ҳҳәеит, акгьы ахәом. Ҳанылҟәамҭӡалак, днеины лхәы днахатәоит. Дтәоуп, дахәапшуа. Ҽаҭак аамылхуеит, аха лҽахьы илызнагом, лыхәда илбаауам. Лхала лхы дзамыхәо лымч лылӡааит, аиарҭа лҽалҭеит. Уаҳагьы акгьы лзыҟамҭеит. Дҳацәцеит ҳапҳа заҭә, Гәында пшӡа лашьцәарахь.

О р е с т. Фатәы-жәтәыс иҳамам арбан, абанҭ смаҭацәа хәыҷқәа, шьҭа ихәыҷқәоума, аҭыпҳацәа, арахь рыфара маҷуп. Ифархь-фархьӡа иҟоуп. Ҽааны ран дрыцны курортк ахь идәықәсымҭар зушам, егьа умҳәан, уахьтәи аҳақьымцәа еиҳа рдыруеит. Даргьы инапшыаапшып, акы рбап, ак раҳап. Есышықәса аҳауа псахра уаѡы изеиҕьуп, Дамеи.

Д а м е и. *(Орест иих̣әаз имах̣аʒазшәа иажәа наигʒоит)*. Аибашьра еибашьран, аха ас иаалырҟьаны х̣зыниаз зынзаск х̣гәы ҿнакааит, х̣напқәа нах̣аваҳаит. Ҿнак сыпшәмеи сареи еибах̣х̣әара х̣зымдыруа, х̣аиҿапшыргьы х̣зеиҿампшуа х̣тәоуп аматцурт̣аҿы. Х̣т̣аца хәыҷы лгәы х̣асыр х̣т̣ахым, лара лассы-лассы лхәыҷы даашьт̣ыхны лт̣аацәарахь дцоит. Ма ахәыҷы дымгакәа дцозар иҳабаргәузеи, ила х̣ант̣апшыр, кәицк хәажжаʒа х̣аѡнат̣а ишаку х̣амбалои... Х̣тәоуп ацыгә дуқәа реипш, х̣цәажәом, х̣тцысуам, х̣хы х̣ақәыжьны. Такәы аамт̣а цеит. Арбаг̣ьқәа рыбжьы ааиларпсо иалагеит. Еи бара, бхы ныкәт̣а, ас х̣анбанʒатәазаауеи, нак̣ ацәа бҿат̣ х̣әа сыбжьы на-лықәсыргеит. Ат̣ак сылт̣ом, дагьаақәацом. Еи бара, исх̣әо бмах̣аʒеи сх̣әан, сыбжьы ааит̣ысхит. Дабак̣оу ст̣акәажә... Лыпсы еиқәтәахьеит. Сара сааныжьны лхәыҷқәа рахь – ц̣ьанат̣ дык̣оуп.

О р е с т. Упшәма лыʒбахә ах̣әара уаналага, сара стәгьы даасгәалашәеит. Иацы иах̣амбац ла дук х̣аѡны иаакылсын, х̣ара х̣тәқәеи иареи еибарпсуа, аибафара ианалага, еик̣әыскуеит х̣әа днеины абг̣ашшара данас, ак̣ып̣ арган, лшьапы инацх̣ан инт̣ахәаша ицеит. Уажәы иаапкны ик̣азар х̣әа ашәара салагеит. Ах̣ақьым иахь дгатәуп, жәаѡамш иреит̣амкәа агәыр лылат̣атәын. Уа лыҷкәынцәа ык̣оуп, аха лара еилкааны ак ралымх̣әар, дыргараны иаук̣аху. Аҿены скамбашьқәа анызымба, схы даат̣ыпшшан, акгьы лабжьамгаʒакәа, арахь амѡа сықәлеит. Дамеи, уара акыр здыруа уаѡуп, алаапк ахәшә ак̣ат̣ашьа удыруазар исзык̣ат̣а абаапсы, акыѡба х̣әа иаап̣хьаʒаны шак̣а ух̣әо ап̣ара наусыркуеит.

Д а м е и. Иабаст̣аху сара ап̣ара. Уа ц̣ьанат̣ сахьнеиуа ап̣ара уаѡы ит̣ахны дык̣ам.

О р е с т. Исах̣әа, Дамеи, алаапк ахәшә ак̣ат̣ашьа удыруоу иузымдыруоу. Иахьатәи шара абра судг̣ьазкылахьеит, уара уах̣ат̣ыр азы, кыр удыруазар, саргьы сах̣ат̣ыр ба, акы еипшымкәа сух̣әоит.

Д а м е и. Уаангыл зны, узхыццакуа акгьы збом, макьана сажәа насыгзап.

Орест. Уаҳа иуҳәараны иҟоуи?! Ухала уқьаԥ-ҭажәха аѡны уѡнахеит. Уҭаца ԥшза, нас хаҭа длы-мамкәа аҭлаҳәыста иҽы даанхараны дыҟазма, лхәыҷы даашьҭылхын, дзыхшаз рахь дцеит. Убри-гьы деилкаатәуп, Дамеи. Макьана дҟәыԥшуп, дҽоуп, аԥсҭазаара абыржәоуп ианылҭаху. Дышнеи-шнеиуа, ѡаԥхьа ԥсҭазаара ҽыцкгьы даниап...

Дамеи. Зегьы удыруаны уҟазшәоуп иаҟәыршәаны ишуҳәо. Убас иагьыҟалахьеит. Ҳазцәнымхоз ҳҭаца хәыҷы мызқәак аатҵьан хаҭа дцеит, лхәыҷы лани лаби рҽы дааныжьны. Урҭгьы макьана иҽоуп. Иҵкәынцәоуп уҳәар алшоит. Аха иазууазеи, егьа зундазгьы, егьа ауаа рныстҵазаргьы, смаҭа хәыҷы дсырымҭеит. Уимоу ака-кеи ҳәа исытҵаҳәҳәеит. Уара уоума ахәыҷы дзааӡо, рҳәеит. Азныказы сгәы аасытҵаххит, аха ных ҵьоушьҭ, смаҭа мышкызны иаҽԥнырҳәаша ҟастҵарым сҳәан, сҽеысҟажеит. Аха ихоутҵоу, Орест, абри смаҭа хәыҷы иоуп исызхымго уажәы. Иан хаҭа ҳәа тәымк диццан дахьамоу уаѡы издырам. Лхаҭа иакәтҵәкьоугьы Анцәа идырп... Абду зыхьӡу иԥҳәыси иареи ѡнык аанкыла-ны иѡноуп. Еиґрыкка иѡназ зегьы рҭихьеит. Ирҳәо ыҟам, ируа ыҟам. Иара анҭ уҵкәынцәа изхо аҭаҭын еитҵкьыс имчу, ґәґәак идикылоит. Уаѡык исахьа има-ны, ихшыѡ цҵьаны знык абри ауаѡ сиқәымшәац. Нас – дзааӡода сара смаҭа, Агәаԥшь-иԥа Алиас Мизан-иԥа, Дамеи иматa? Илтҵраны иҟои иаԥхьаҟа, цәгьарамзар бзиарак зымбо ахәыҵ ҵьаха-ҵьафа рыцха? Еил-каау усуп, цәгьарамзар бзиарак! Абра уааижьҭеи иуасҳәақәаз зегьы санрызхәыц, сара шьҭа аԥсҭазаара амазаара исыԥәнагоны изымбеит, убри азыҳәан ауп аӡахәарԥьаԥьа-ӡартҵәи абра изкнасҳазгьы, аха абри иуасҳәаз зегьы млашьрак иаѡызаха сгәы итҵагылеит, сыԥсымҭазы аӡәы инаиасҳәар еиҳа сыԥсы еиԥәтәарашәа избеит. Убри инаҵыданы, аҟәраанԥәа сырфар сҭахым. Сыжәла шыԥәзааугьы, аҟәраан ирфаз Агәаԥшь-иԥа ҳәа, ауаа ахьцәажәо ражәа иалартҵаргьы сҭахым. Ҳара ҳажәла маҵын, аха рхыԥша ґәґәан, хьӡы рыман, уаа нагаԥәан.

Аатгылара.

Анцәа шәаџьҳәаҩыс уара усзалихит иахьа. Уара акгьы уацәымшәан, сара сҭоурых здыруа рацәоуп... ирзеиҭаҳәа арха инхо. Абри аҭыпаҷы хаҭабыргк ихәда аҙахәарқьақьа ахаршәны дышкнаҳау. Уи уара иувызбо, адунеихаангьы уаҩы дзыҟалом.

Орест. Ахәшә... алаапк, ахәшә... Дамеи, хымпада иудыруеит аҟаҭашьа. Зны убри сзыҟаҭа, нас сгәы сҭахәыцып. Макьана ҭлашәарак амра кыдуп, уахьҙоит... исзыҟаҭа алаапк ахәшә, исоуҳәаз сазыразхоит, мцык аламҭакәа иуасҳәоит, сара сажәа ахаан сахымпац. Ахәшә... алаапк ахәшә, исзыпшу сыпшәма лзы.

Дамеи. Иа Анцәаду, ишсоуҳәара абри ауаҩ дызхылҭыз?! Мап, ари иҩыза ауаҩы псуак дихылҭны изыҟаломызт! Уара апсуа уихылымҭҙеит. Уара укашәарах ааҙароуп, унашпоуп. Уара удақәа иахьа уааижьҭеи псуа шьак рҭамныҟәац. *(Дааизыҭрысуеит.)*

Орест *(шьҭахьҟа днаскьо)*. Усҭыҳә, алыгажә хшыҩца, абзиара знымаало. Сара уа уеиҭкьыс акыр сеиҭбуп, сымчгьы еиҳауп.

Дамеи. Уааи нас ҳамчқәа пибашәап. *(Атахсах ҳәа рыжәҩахырқәа ааибакуеит. Иаақәибаргьыжьаауеит.)* Абас сара исықәлаз хаҭа быргк ипсы ихымҭыцкәа дшышьҭаз, уара иуеипшыз намысдак иҩны днымҩахыҭит...

Орест. Соужь акәымзар, упсышьа сырцәгьоит.

Дамеи. Абырг днеихагылан ибжьы наиқәиргеит Дамеи ҳәа. Дамеи ихьҙызаарын зыпсы зхыҭуазгьы...

Орест. Сабипсаныс уаҳа ишуанасмыжьуа...

Дамеи. Угәы иалоу акрыҟазар, имҙакәа исаҳәа, сара аҭып иузықәысҭоит иҳәеит, ани анамысда, уаҩра зламыз.

Орест. Сара снапала укәалкәало укнасымҳауазар саб сипам, бнала мацара ацара уажәы исымбеит.

Еиҭах инеибархха-ааибархханы иаангылоит.

Дамеи. Сгәы иалоу, Орест, – иҳәеит абырг ипсуаз; иубома, уи ахҭыгәлагьы уара ухьҙ шихьҙыз, – абас,

абри уара уҩызцәа адәы ишықәу, сара сыпсҭазаара сахьалҭуа, абри ауп гәалас исымоу, – иҳәазаап... *(Дамеи ашырҳәа Орест ибҕаҙара инапқәа накәыршаны даашьҭикәыцәаауеит.)* Сара иахьа ахамышҭыхә уақәсыршәараны сыҟоуп...

Аҙахәарқьақьа иаҭагылоу ақыдсаҟәа днықәгылоит. Орест дпаҟь-паҟьуа аҙахәарқьақьа днамҭасын, Дамеи ихәда иахеиҭарц даҽуп, Дамеи Орест имч имырхар иҭахушәа иҽыҟаиҭоит, инапы ааникылоит ирдаданы.

Орест *(арқьақьа ихаӣо.)* Сыпсра иахыццакыз, упсы уара ахшыҩда, абас... адунеи еиҟаразтәуаз.

Ҭаҟа данкапалак, Дамеи дзықәгылоу асаҟәа иаразнакы даҭасны икаижьуеит. Абри аамҭазы амахәҭа, аҙахәа зыдкнаҳалаз, хжәоит. Дамеи дкаҳауеит, аҙахәагьы амахәҭагьы иқәҳауеит.

(Дшаҟь-шаҟьо.) Бнала, бнала мацара! *(Дызлааз амҩала дныӣашәкәоит.)*

Асцена ашьҭахь ала Дамеи имоҭа Алиас хәыҷы ибжьы гоит: «Бабаду, бабаду, уабаҟоу, ари сара соуп, умаҭа Алиас! Сара сыбналаны уара уахь сааит, уаҳагьы ҷьаргьы сцаҙом. Бабаду, о, бабаду! Уабаҟоу? Сыбжьы умаҳаҙои?» Дамеи дҩыҭыззоит, ихәда иахоу аҙахәарқьақьа ихихуеит. Еиҭах:«Бабаду, о, бабаду? Сара Алиас соуп, уабаҟоу?»

Дамеи. Бабаду уара дукәыхшоуп. Ара сыҟоуп,дад, ара? Уа уаасзыпшы, уажәыҭәҟьа уара уахь снеиуеит. Бабаду дукәыхшоуп, афырхаҭа, ҳаи аферым! (*Иҽааиӣыхны ажәҩан даӣапшуа.*) Иа Анцәа ду, сара сыпсраны сахзырпаз, суҳәоит аринахыс Агәапшь-ипа рыжәла арыҕьарахь иургьажьырц, урзылпхарц, улапш хаа рыгумыжьырц! Амин!

Ахәыҷы ибжьы ахьгоз ашҟа иҽынеихоит.

Апарда

Аҟәа, 1997

АҨСЫУАЛА ХАҬАЦАРА

Х-қәгылараки аа-сахьаки змоу акомедиа

И А Л А Қ Ә О У

А с ҭ а н д а, 40 шыҟәса лхытцуеит.

А ҟ с е н т, 50 шыҟәса ихытцуеит.

Ф л о р а, 50 шыҟәса лхытцуеит.

Б а з а л а, 80 шыҟәса ихытцуеит, Флора лаб иоуп.

Ц о ҭ а,
А в д е н и а } еицизБазала иҵкәынцәа роуп,17 шыҟәса рхытцуеит

А п о л л о н, 50 шыҟәса ихытцуеит, Базала ипа аиҳабы иоуп.

А н ҭ и к а, 45 шыҟәса лхытцуеит, Аполлон диҧҳәысын.

А с м а ҭ, 60 шыҟәса лхытцуеит, Асҭанда длыуоуп.

А д а м ы р, 40 шыҟәса ихытцуеит, Асмаҭ дылпоуп.

А и д а, 30 шыҟәса лхытцуеит, Адамыр диҧҳәысуп.

А м и н а, 55 шыҟәса лхытцуеит, Асмаҭ дылгәылоуп, дылҩызоуп.

З а у р, 45 шыҟәса ихытцуеит, Базала иашьа ипа иоуп.

К ә а к ә а н а,
А ф р и к а н, } 50–50 шыҟәса рхытцуеит, Аполлон иҩызцәоуп, игәылацәоуп.

М а р и н а,
М и л а н а, } акаҳуажәырҭаҷы аус руеит, 20 шыҟәса рхытцуеит.

А б ж ь ы, иаҳамбо, аха зыбжьы ҳаҳауа А с ҭ а н д а лаҳәшьа Д и а н а лпа А л х а с иоуп.

Г а р р и к, Ц ь о ф, Б а ҭ а л, М а ш а, И р а – акаҳуажәырҭа аҭааҩцәа роуп, иҷаруп.

А к и н о о п е р а т о р.

А ф о т о ҭ ы х ҩ ы.

Актәи ақәгылара

Актәи асахьа

Асценаҽы иаабоит гьамала ирхиоу асасааирҭа. Асасааирҭаҽы уаҩы дыҟаӡам. Ҭынчроуп.

А б ж ь ы. Саҳәшьаду! (*Маҷк ҭынчроуп.)* Саҳәшьаду, бабаҟоу? *(Иааргәамӣны.)* Саҳәшьаду сымҳәеи?!..

А с ҭ а н д а дааҩналоит. Дааҧсаны дшыҟоу убоит. Еидарақәак лкуп.

А с ҭ а н д а. Аҩналахагьы суҭомеи... Аӵьармыкьахь сшыҟаз ухашҭыма?! Узыргәамҭуа арбану уажәы?.. Иаасараӡа...

А б ж ь ы *(тәамбашақә).* Саҭамыз, саҳәшьаду, бааихьаз ӵьысшьон... Ус баша... сгәы ҽыҕьуеит.

А с ҭ а н д а. Нас шәҟәык унаҧхьар... уҟәышцәахар ҳәа ушәоума? Сара афатә ҟасцароуп. *(Лхазы.)* Амбжьах, игәы ҽыҕьуазаап убама...

Илкыз аидарақәа аашьҭыхны ддәылҭуеит. Еиҭах маҷк иҭынчроуп.

А б ж ь ы. Саҳәшьаду! Бабаҟоу, саҳәшьаду? *(Ҭынчроуп.)* Саҳәшьаду сымҳәеи!..

А с ҭ а н д а дгәамҭны дааҩналоит.

А с ҭ а н д а. Уаҳәшьаду думбааит... Иумҳәои иуҭаххаз...

А б ж ь ы. Ажьырӡы сзааг, аӡба сакит.

А с ҭ а н д а. Ажьырӡы ҳәа соуҳәама... аҳа иалху аӡыхаа умҳәаз... *(Абжьы ахьго ахь днеирц лҭахуп.)* Ара ашә зауркызеи? Сызланеиуеи уара уахь? Иаарты, ҧшьаала угыланы. Цәиккрак уаҽызар акәхап.

А б ж ь ы. Ибзиоуп, саҳәшьаду, обойдусь. *(Ибжьы каҳаны)*. Как всегда ты меня не поняла.

А с ҭ а н д а. Уабдугьы уаҳа иулаӡомызт... Абжьыс замана.

Ашәахь аҭәҭәабжьы гоит.

Дарбахын уажәы ҳазгәалашәаз! (*Ашә аалыртырц дцоит.*)
Асасааирҭаҽы иныҳаракны иқәгылоу арадиоколонка аҟынтәи игоит иҳаҳац абжьы.

А б ж ь ы. Акы, ҩба, хпа... ицәажәоит аколнхара «Алгыд» арадио.

Иааҩналоит А с ҭ а н д е и Ф л о р е и.

А с ҭ а н д а (*лыбжьы рдуны*). Алхас, иахьак уҽы ааихакы, Флора дааины дыҟоуп... Иуаҳауама исҳәо? Абас цәгьархәыхәрак иӡбалароуп... Цьарак иузмыртәоз, аҩны даныҩнаха иҟаиҭара издырам.

Аҭел абжьы гоит.

А б ж ь ы. Саҳәшьаду, бара ишьҭыбымхын, сара ара ишьҭысхуеит.

А с ҭ а н д а. Абаапс ишьҭых, ҧыҭрак уааннакылап. (*Флора лахь.*) Бнатәа, Флора, саргьы маҷк сыпсы ааиҭаскып...

Ф л о р а. Бара, бзиа збаша, Алхас уажәы дызбама, ишыббо абра ҳашәқәа еиҽапшуа ҳаидтәалоуп... агара дангараз иахьеипш исгәалашәоит. Дласуп аиашаз, аха цәгьарак ҟаиҭеит ҳәа смаҳац.

А с ҭ а н д а. Ас ласышьа ббахьоу, зынӡаск апша дақәтәоуп, ихы аӡы ҭыршоуп макьана.

Ф л о р а. Ишьапқәа дрықәгылартә дҟалахьоума? Амашәыр уҳәеит ҳәа... рмашьына ҟәыбаса ицеит... Анцәа иҵьшьоуп иара ас дахьеиқәхаз.

А с ҭ а н д а. Изхарада? Иани иаби иҽы иааҭшәо зегьы ҟарҭоит. Ас убахьоума!

Ф л о р а. Даргьы алаҟоуп, аиашазы... ари нахысгьы Анцәа ирманшәалааит. Рыҷкәын заҭәы изы акы еигӡартә иҟоума?

А с ҭ а н д а. Иабатәи маншәалароу... Алхас ихьыз ббоит, иҟаиҭаз бдыруеит, иаб иакәзар, растрата рҳәан абахҭа дынҭадыртәеит, уажәы саҳәшьа лхала зегьы дырҽызар акәхеит.

Ф л о р а. Баҳәшьа Диана лоуп ари аҩны аханатә аахыс изхагылоу. Аиашазы аума лылшоит... Москва уҳәару, Ленинград уҳәару, адунеи еимлырҟьоит. Уахьынтәи ааалго, илҭиуа рылоуп аҕьараҳәа излаҟалазгьы. Лыԥшәма саргьы схы лыҵасырхарым, схаҵоуп ҳәа даналага, ихьыз ббоит. Диана илылымшо акы ыҟоуп ҳәа сыҟамызт, аха лыԥшәма длызҿымхит, иббама?!

А с ҭ а н д а. Алхас ас авариа аныҟаитҵа, иара заҵәык дышишьҭаз аамҭа лыҵәцеит. Ибымбои ишеиҟәшәаз аҩбагьы.

Ф л о р а. Дхаҵоуп, ихигап. Аԥара иҟанамҵо, иамчым акгьы ыҟазам... шыҟәсык ала ара даабахра ҳаҟоуп, Диана деибгазар...

А с ҭ а н д а. Ус еиԥш агәыҕраҟәагьы ҳамоуп.

Арадиоколонка еиҭах Алхас ибжьы ҭыҩуеит.

А б ж ь ы. Уажәы шәазызырҩы аконцерт. Аконцерт еиҿкааԥ ақыҭа «Алгыд» аколнхацәа рхор ашәаҟәа рыла. *(Ашәа иҳәоит.)* Уа бара, Анҭица, уа бара уа. Бзымнеиуеи аколхозахь, уа бара, уа? (*Аччара исыз даа-ннакылоит.)*

А с ҭ а н д а. Уеиҭалагама? Уаҳа иузымчҳазеи?

Ф л о р а *(дыччоит. Лҿыргызмалны).* Ари ашәа змаанои, бара?!

А с ҭ а н д а. Абри абжьарак абри ашәа хҵакны имоуп. Иҳәоит, нас икьатеиах ԥҵәо ччараха исуеит. Аколхоз дахыччоит, ма аколхоз закәу ибахьандаз, идыруандаз...

Ф л о р а. Анцәа иԥьшьоуп ас дшәаҳәартә, длафыртә дҟалахьазар. Шьҭа ихьаақәа мтәацкәа иҟам.

А с ҭ а н д а. Иҭаххар, алаба наитҵыргәо дныҟәартәгьы дыҟоуп. Ари абжьарак ус иагьыҟаитҵон, аха иахьа иуада иҿыҩнакны абас дыцәгьархәыхәуеит ишыббо.

Ф л о р а . Аиашазы, Алхас иеиӈш иҟоу ахәыҷыҭар, абас – егьыс аамҭа ихимгар, уаҳа иҟаиҭари аѡны даныѡнаха?

А с ҭ а н д а. Ахәыҷы бҳәеит ҳәа... жәохә шықәса зхыҭуа ахәыҷы ҳәа дузыӈхьаʒома? Аҭыӈҳацәа ҭаха ирҭом, ҳаргьы ҳаӈсы ҭырхит аҭел ишизасуаз. Саҭабымҭан, Флора, аха сара сахьахәаӈшуа, ара, ақалақь аҽы аӈхашьара аʒра ишаҽу аргамаду избоит. Аиҳарак аҽар роуп сеилазго.

Ф л о р а. Уажәтәи ахәыҷқәа, даҽа убриаҟара рхыҭыргьы, рхәыҷра рызкамыжьыр ҟалап. Ҳара ҳауп иаразнакы изызҳаз. Ҳхәыҷра ҳзырбодаз, ачаирҭа зны ҳхырцаларын, даҽазных аҭаҭынрҭа ҳалацаланы ҳрыман. Ибгәаламшәои ашкол ҳааҭганы аусура ҳаныргоз... ѡба рҽы итәаз инаиркны ажыцәқәа рҟынʒа, аколхоз агьама ҳдыркуан... ҳҭара иашь-ҭадаз.

А с ҭ а н д а. Абааӈс, исгәалабмыршәан, сгәыҕьыр ҳәа сшәоит. Бара заа бхы ацәыбгеит, сара маҷ ӌьабаа збама убри аколхоз аҽы. Иабатәи ҭароу зыʒбахә бымоу... иаҳдырҭоз, аҽадажә еиӈш амала ҳәа аусура акәын. Аҭыхәтәан, саргьы изулакгьы сыӈсы ацәызгеит. Диана шаҟантә исалҳәахьааз сара сахь баала ҳәа, аха сҭара ахьынʒаҟоу бдыруеит, заанаҭсгьы исымоузеи, ақалақь санаалоу сзыҟалом ҳәа сҽааныскылон. Изыбцәызʒари... ақыҭаҽы сара сѡыза хаҭакгьы даасыхәаӈшыр ауеит ҳәа схәыцуан, аха зегьы разҟуп, лахьынҭоуп, Флора.

Ф л о р а. Ари ақалақьаҽы инхо ақалақь ҳааʒаз ӌьыбшьо, зегьы бара бѡызцәа ҳауп ҳаргьы, аха ҳхәы ҭаҳажьʒом. Бшызбо ала баргьы лассы башьцылеит.

А с ҭ а н д а. Аиашазы, сзышьцылахьоу рацәоуп. Акызаҭәык сгәы кыдызхуа, абри ашә ухаркны, ӈшьҭʒамцк урыхәаӈшуа аѡны уахьыѡнагьыжьуа ауп. Ашәарах абна ишааʒо еиӈш, сара дәуп сзааʒаз, ҳаѡнгьы ҽынлоума, уахынлоума знык алыкә ылаҳамҭацызт. Аколхоз мыжда ауп, мамзар ақыҭа злабзиақәоугьы маҷʒам. Зны-зынла угәы ухашҭыртә,

унаҧшы-ааҧшыртәгьы иҟоуп, ҵьара гәырҕьарак аӡәы ианимоу.

Ф л о р а. Анаҧш-ааҧшра аныбҳәа, Асҭанда, акы басҳәашан... Аус ахьызуа апутиовка сыдыргалеит. Уи аҩыза апутиовказы, сара сакәым, ауаа бара бараҟәа рхы ҭеибаҽҽуеит. Иҟасҭара сыздырам, слакҩакуеит. Ибҭахызар быхьӡ ала ирымсхыр сылшоит.

А с ҭ а н д а. Изакәытә путиовкозеи, аҧсшьаразы акәзар, уезгьы-уеизгьы даараӡак сазгәышьуа сыҟам. Сыҩны, са снапала иҟасҭо еиҳа еиҕьысшьоит, аҽа-ҵьара ҵьоукы иумҭарҭо аасҭа.

Ф л о р а. Иабатәи ҧсшьароу бызҽу, сара сызла-цәажәо атәым тәылақәа рахь аныҟәараҟәа роуп. Ҕбалоуп ушыргогьы. Акруиз ахьӡуп. Уахьнарымго, иудмырбо акгьы ыҟам. Ҧшьҳәынҭқаррак бырхысу-еит: Ҭырқәтәыла, Грециа, Италиа, Франциа. Сара ибасымҳәеи, Асҭанда, зегьы иреигьу амаршрут ҳәа иашьҭоуп. Ҭырқәтәыла имаҷымкәа аҧсуаагьы нхо-ит, ибдыруеи амал змоу аӡәы даабыниаргьы, убри бинасыҧхараны быҟазаргьы амуеи. *(Дыччоит.)* Ари адунеи аҽы иҟамлац арбану?

А с ҭ а н д а. Бара абыржәы иаабхәыцыз аҧсуа хаҭеи сареи қьаҕьарианы бҳабжьоушәоуп бышцәажәо. Сара, Флора, насыҧны исзыҟалашаз Анцәа дысзимшазар акәхап, акы дахнамгакәа дыҟам, ибдыруеи мышкызны сигәалашәаргьы. *(Дыччоит.)* Уи иалаҳхузеи, аха ибҳәаз сарлахҽыхит. Сара анаҧш-ааҧшра ианакәзаалакгьы бзиа избон рацәак сымбацзаргьы...

Ф л о р а. Нас, сара ибасҳәаз апутиовка ибҭахны быҟазар, хымҧада ибзамсхуеит... иашоуп, ахәгьы маҷӡам, аха Диана лзы уи ҧараӡам.

А с ҭ а н д а. Ибымҳәои шаҟа иаҧсоу.

Ф л о р а. Зқьи хәышә маат.

А с ҭ а н д а. Иагьмаҷӡам!

Ф л о р а. Ибҳәо закәызеи, Асҭандахеит, изылшо, ари аҩыза аныҟәаразы аҟара ахишәаауеит, сара уала-ҭынхала исырҭоит амзар.

А с ҭ а н д а. Ҿҳәарас иамоузеи? Аныҟәара ианбахацдыркуеи?

Ф л о р а. Уи ҳаҧхьаҟа иааираны иҟоу амза алагамҭазы ауп.

А с ҭ а н д а. Ус акәзар, уаанӡа Алхасгьы уаѡҭас ишьапы дықәгыло дҟалап. Ибзиоуп, Флора, ибҳәо иашазар, Диана данааилак ҳааилацәажәап.

Ф л о р а. Ибҳәо иашазар шҧабҳәои! Амц зҳәо дбаны сзаақәгылахуам... иахьоума саныбба? Ибзиоуп... саргьы шьҭа сцалап, усгьы фатәык ҟаҳамҭар ауам.

А с ҭ а н д а. Диид, ҳшеицәажәоз аамҭагьы ҳацәцазаап... Саргьы шьыбжьхьа ҟасымҭац.

Ф л о р а. Сцеит... сцеит.. уаҳа сыбҧырхагахом.

А с ҭ а н д а Ф л о р а днаскьаганы дгьыжьуеит.

А с ҭ а н д а. Анцәа иҵьшьоуп, Алхас иҿирҭынчит, дмыцәакәа дыҟам, саргьы акҿаѡра сныкҿалап.

А с ҭ а н д а асасааирҭа аанлыжьырц акгьы шлыгымыз А л х а с ибжьы арадиоколонка иҭыѡуеит.

А б ж ь ы. Шәӡырѡы! Аколнхара «Алгыд» арадио аусура иацнаҭоит. Уажәы х-минуҭк апоезиа.

А с ҭ а н д а. Алхас, уаҟәыҭ узҿқәо, мамзар иахьа фатәыда ушықәсырхо удыруазааит.

А б ж ь ы. Ажәеинраала иахьӡуп «Аколнхареи аҧҳәызба ссири». Салагоит:

Уа бара аҧҳәызба, исҳәо хаҭа,
«Алгыд» ақыҭа иахабгеит зынӡа.
Быҟам, баҳцәыӡит, иҧшуп аколхоз.
Гордость ты наша, аиааира ҳзыргоз.

А с ҭ а н д а *(лгәы ҧыжәжәо)*. Иҳәала... Егьа узҳәозаргьы иҳәала... Амла уаркны аман усмырҳәозар уаҳәшьаду сакәым! Схы уанықәсыртәа уаҳа иса-

ҳараны иҟааз... Ари уколонка, ара иргыланы иумоу, идәылганы икасмыжьуазар Асҭанда сакәым...*(Аколонка шьҭыхны лҷыналхоит.)*

А б ж ь ы. Тетя, извини. Эта была шутка. Аколонка кабмыжьааит... Саҳәшьаду, ты что, в натуре?!

А ц а р д а

Аѳбатәи асахьа

Асценаҷы иаабоит аҕарра зныцшуа уада ҭшәак. Ф л о р а акы днаха-аахоушәа дыѳноуп .

Ф л о р а *(иаалырҟьаны дыччоит)*. Сеилагар ҳәа сшәоит... Алхас хага иҟаитцоз анаасгәалашәалак, ччараха иаасысуеит. Асҭанда атцәы шлылеитцо иаулымбахуа, аха илырцшзоит, уаҳа иҟалтцарызеи, дабацари, аколхоз азбахә лаҳар далаҷсуеит.

Ашә ахьы атцәтцәабжьы.

Уажәытцәкьа снеиуеит! *(Аӣәӣәа абжьы ахьгаз дцоит.)* Аа, ари бара боума, Асҭанда! Ари аѳымшк бхабар сбырбомызт...

Ауадахь иааѳналоит.

Бнатәа... иҟоузеи, Асҭанда, митәык бгәы алаҟамшәа збоит... сиашоума?

А с ҭ а н д а. Иашангьы иббоит.

Ф л о р а. Ишызбо, Алхаси бареи шәааибуам...

А с ҭ а н д а. Уажәы Алхас иан лҷы ауп аус ахьсымоу.

Ф л о р а. Изакәытә усузеи ишәыбжьалаз, исабҳәар ҟамлари?

А с ҭ а н д а. Ибцәыззо ҳәа акгьы сымам. Зегьы зыхҟьаз абни бпутиовкоуп, иабасҳәоз, аха шьҭа саргьы сҟазшьа аасмырцшыр ауам...

Ф л о р а. Иҳәалеи, иҳәалеи, избоит мап шыбцәылкыз. Бара бзы зқьи хәышә маат деигзану... исызхатцом!

А с ҭ а н д а. Аԥара акәым ара усс иҟоу, Алхас ихала иианыжьра лҭахым.

Ф л о р а. Избан ихала дзаанлыжьуа, лара дабаҟоу?

А с ҭ а н д а. Лара мчыбжьык-жәамш иреиҳаны аѡны дыббахьоума?.. Москва, Ленинград, Рига... дыхьцалац бымдыруеи?.. Аиаша бҭахума, аспекулиациа иашьцылаз, алаԥсра злоу диѡызахоит, ҟәытҵшьа изаҭазом. Саҭамыз ас сахьцәажәо... убасҟак сгәы ԥжәоит.

Ф л о р а. Беилыскааueит, Асҭанда. Бара боуп убартԥәа зегьы лылзыршо, сыѡны лҳәом, сгәара лҳәом, зегьы бнапы итцыбхueит, знык баргьы даабԥеиԥшыргьы ауан, аха аԥара иашьцылаз, ԥарада даҽеакы ыҟоуп ҳәа дауҟаху.

А с ҭ а н д а. Иашоуп, сеилалҳәеит-сеилалцеит, ари аѡыза аԥсҭазаара маншәала смоуцызт, аха бара ибҳәан еиԥш, саргьы сыԥхзаша рацәоуп, сшьамхы еиԥәыршәны стәазам... сгәы шыѡнаԥтцәазгьы лбар акәзамыз.

Ф л о р а. Ибҳәо ауиашахым... Бара арахь баалгаанза аԥьаранцьы длыман. Шаҟаѡгьы лыԥсахьаз уаанза. Аишазы, лгәы шытбааугьы, лгәы аԥәшәара уадаѡуп. Макьана бшамшамуа бгылоуп, бнаԥшы-ааԥшыргьы бҭаххоит, нас ишԥа...

А с ҭ а н д а *(лгәы хыжжуа)*. Илымбацыз анылба дцәацәит саҳәшьа хазына... Саргьы лара дызԥу алага-ѡага саламгозар ббап. Избан, лара иҟалтцоу сара исзыҟамтцо сыҟоума? Сара саҟароуп ларгьы лтцара ахьынзаҟоу. Миллионк аҟынза аԥхьазашьа усгьы издыруеит. *(Маԥк дааԥышәарччоит.)*

Ф л о р а. Баҳәшьа блызгәааны бмиллионерхарц бызбызар, Асҭанда? Акы ҟаутцарц азы иукуа-иушьҭуа умазароуп, иабаабго аԥара?

А с ҭ а н д а. Акы бацәымшәан, Флора, ус акы сызбыцәҟьарц салагар, уи аԥара ҳәа бызԥугьы сыԥшааueит, ԥьабаакгьы адызбалом, уаѡгьы сиҳәом.

Ф л о р а *(илаҳаз ԥьашьаны)*. Асҭанда, ибҳәо ԥьашьатәуп. Аԥароуп зегьы рхи-ртцыхәеи. Бара уи аушьас иабҭозеи?! Исызхатцом...

А с ҭ а н д а. Исымоуп сара аҷара, иагьмаҷӡам.

Ф л о р а. Зегь акоуп инагӡаны быгәра сызгом, ибызҭодаз, икажьны ибымбазар. Икажьны шаҟа убари – жәаба, жәохә, уигьы аҕар иоуп изцәыӡуа.

А с ҭ а н д а. Бара ибзеилымкааӡои иахьынтәисоуз?

Ф л о р а. Сара исзеилкаараны иҟааз?! Акапеи кылҭәа бымоупҳәагьы сгәы иаанагомызт, макьанагьы ус ауп сышхәыцуа.

А с ҭ а н д а. Саҳәшьа дгаӡоу ҷьыбшьоума, еидылкылаз лҷарақәа уала-ҭахыла ишаны илымоуп. Сара сыхьӡала абанк ҩажәижәаба нызқь маат лзалоуп. Қьаадла, закәанла уалагар, уи сара соуп изтәу. Иаасгәаҷхар, убас иагьыҟасҭоит.

Ф л о р а. Уажәы ашана сабҳәеит! Схаҿы абри аҩыза ишҷамааи, бҳәаруеи! Нас бара быхьӡала ҩажәижәаба нызқь маат аҷара абанк ишыбзало ақьаадгьы бнапы иакызар акәхап.

А с ҭ а н д а. Нас ишҷа... Ибсырбар бҭахума? Уажәыгь сыгәра бымгаӡои?

Ф л о р а. Мап, мап, быгәра згоит шьҭа. Ҩажәижәаба нызқь маат, аиашазы, иагьмаҷӡам, иҟанаҭаша, иаанахәаша рацәоуп, иҕьазҕьазуа ҩнеихагылакгьы аргылоит...

А с ҭ а н д а. Ҩныс исыргыло башоуп, аха сара исызхаша уадак алаасхәап сгәахәуеит, иахашәало алагаҩага иазыскып, иббап шьҭарынахыс схы сашьҭамлозар. Избан? Слашәым, сцыркьым, аӡәы иҟалҭо саргьы иҟасҭартә сыҟоуп.

Ф л о р а. Асҭандахеит, урҭқәа ус имариазар зегь аламгоз. Анцәа бирманшәалааит, сара сыбмеигәырҕьозар сбытҭашьыцраны сыҟам. Амала макьанагьы бхатҭацара иахыҷаны избаӡом. Зегьы иреиҳауп аҭаацәара, Асҭанда, уҩны, угәара аныҟоу, ухаҭа дбаҕьаӡа, аҕьеҩ ҳәа данувагылоу, ухәыҷқәа уааигәа ианрызҳауа, иарбан насыҷу уаҳа иуҭаххараны иҟоу? Азатҭәроуп адунеиаҿы зегьы иреицәоу, Асҭанда, азатҭәра.

А с ҭ а н д а. Сбықәшаҳаҭуп, Флора, аха даабымгои ус еиҷш насыҷ сызҭо ауаҩы.

Ф л о р а. Аиаша басҳәап, Асҭанда, акраатҷуан гәыкала сбацәажәарц сҭахижьҭеи, аха баҳәара сзымгәыҕьуа сааиуан, сацәыпҳашьон.

А с ҭ а н д а. Бареи сареи иацы ҳаибамбеит, изакәызеи ас ибзымҳәо иаабгоз, сара бысцәыпҳашьозма, сеидру?

Ф л о р а. Атәым ихцәажәара акыр имариоуп, ухатәы аасҭа. Ус зысҳәо, Асҭанда... *(Лҽаанкыланы.)* Ибдыруандаз сашьеи бареи шәеибасырбарц, шәеибасырдырырц шаҟа исҭаху.

А с ҭ а н д а. Сашьа бҳәама?! Дабаҟоу, дабамоу иара? Бара апҳәыс даазымгац дбыману?! Зныкгьы иӡбахә бымҳәаӡацызт иахьанӡа!

Ф л о р а. Абриаҟара сзылакѡакуаз, бара баасҭа жәашықәса деиҳабуп, иаарыцқьаны сынтәа ѡажәижәаба шықәса ихытҷуеит. Акыр здыруоу, иқәра дууп ҳәа мап бҳәар ҳәа сшәаноуп зҽысымҭуаз. Амала, ҳара ҳажәлантәқәа, ахацәа агәамч ду змоу, ақәра ду нызҭуа уаауп. Саб ҧшьынѡеижәа шықәса дрылгахьеит, аха дкамкамуоуп дышгылоу, ила иагым, илымҳа иагым. Хынѡажәа шықәса анихытҷуаз ѡапҳьа ҧҳәыс ҽак дааиган ѡыцьа арҧарцәа, адауаҧшьқәа рхылтҷит. Ахьѡежьқәа, ассирқәа роуп... срыкәыхшоуп урҭ сашьцәа хәыҷқәа, Ҧоҭеи Авдениеи.

А с ҭ а н д а. Исҳәара сҽамшәо сааҟабҭеит, Флора. Ҳцәажәара аҽаҷьара ибрит иаалырҟьаны. Иҟоу бдыруама... аҽазны, еиҳа схы аныцқьо ҳалацәажәап ари аус. Сахьааиз стәанхалацәеит, Алхас сахьцазгьы издыруам... убри аҟара сгәы нханы сдәылтҷит... Амыжда, ара стәанатҷы, ииӡбыз, иҟаитҷаз здырхуада. *(Дцарц дѡагылоит.)*

Ф л о р а. Бгәы ҧыбымжәан усҟак. Акгьы хьаас иҟабымҭан. Сара агәра згоит дук мыртҷыкәа бусқәа шыманшәалахо.

Флора Асҭанда лынаскьагара далагоит.

А ҧ а р д а

Ахҧатәи асахьа

Асценаҿы иаабоит иаҩцам хатәыҩнык ауадақәа руак. Ауада ишаанагара еиқәыршәоуп. Иааҩналоит А с м а ҭ и А м и н е и.

А с м а ҭ. Диид, Амина, ибдыруандаз иахьатәи бааира шаҟа сеигәырҕьаз!

А м и н а *(дыччо)*. Асмаҭхеит, уаанӡа бгәы ҧысҭәалозма? Иахьа лымкаала сааира бзеигәырҕьазеи?!

А с м а ҭ. Аҳәатәы сымоуп, сызбазҭааша рацәоуп.

А м и н а. Иацык ҳшеицәажәоз ҳхы еибаршит, ишыхәлазгьы ҳазгәамҭеит, еиҭах ҳәатәы быману?!

А с м а ҭ. Ианбыкәыз бареи сареи ҳәатәыда ҳанаанхахьаз, афы бмыст, аха иахьа ибасҳәараны иҟоу баша цәажәарам.

А м и н а. Нас усҟак аамҭа мгакәа бналагеи.

А с м а ҭ. Уаха аҭацаагаҩцәа ҳашҭа иҭалараны иҟоуп ҳәа басҳәар, агәра бызгару?

А м и н а. Ируазеи арахь аҭацаагаҩцәа, рҧыс заҭәык дыбхылҭны дбымоуп, Анцәа иҵьшьаны, иаргьы дҭаацәароуп... Дарбану арахь аҭаца лаагара зыӡбыз, иабабҭахыз арххатәы.

А с м а ҭ. Ибзақәмыршәеит, Амина, ибзақәмыршәеит... Уаха, абра сара сҟынтәи санхәа лашьа иҧҳа ддәылҭраны дыҟоуп.

А м и н а *(иааҵьшьашәа)*. Дарбан бара бызҿу, Асҭанда лакәымзааит.

А с м а ҭ. Абыржәы иақәбыршәеит, Асҭанда лхаҭаҧсаҭа лоуп. Анцәа иҵьшьоуп, разҟык лоузааит. Уа лаҳәшьа лҿы зегь акоуп дыҧшылак дылҩызоуп.

А м и н а. Дзыццо ҳәа ибдыруазеи?

А с м а ҭ. Убри азы бара сбазҭаарц ами сгәы иҭоу.

А м и н а. Сара издыруа арбан?!

А с м а ҭ. Бара, мшәан, Бгыӡрыҧшьтәыми.

А м и н а. Иахьа ҿыцӡа баасызцәырҭит... Бгыӡрыҧшь ами сара стәқәа зегьы ахьынхо, сара изулакгьы уахьынтәи сыҧсы ықәызгеит бымҳәозар.

А с м а ҭ. Асҭанда дызгараны иҟоугьы Бгыӡрыҧшьтәуп. Ихьӡугьы басҳәап, ишҧалҳәаз мшәан? Хьӡы ссирк имоуп... баангыли... цқьа сазхәыцпи...Ажәытә

абырзенцәа убри ахьӡ бзиа ирбозаа-рын... абарҭ ҳара ицәыҭҳамҧшаауа ҳәа акы шҧа-ҟам уҳәарауазеи, Лагә ма Лагәысҭан рҳәазҭгьы ис-хашҭуазма.

А м и н а. Бара, Аполлон рымҳәазааит?!

А с м а ҭ. Ахаҭа-ҧсаҭа... иақәбыршәеит, Асмаҭ, иақәбыршәеит, Аполлон рҳәеит.

А м и н а. Ҳаи, абри смаҳакәа сара ҧыҭк сықәындаз!..

А с м а ҭ *(илҳәаз ҷьашьаны)*. Избан ус зыбҳәо, ҷьара ҟалаак иманы дыҟоума? Бымҩашьааит, Амина, бара арахь, ақалақьахь бааижьҭеи акраатҷуеит, уи аахыс ауаа иббахьаз ракәӡам, кыр рҽырыҧсаххьеит.

А м и н а. Бшаҟәыҭра бдинаныс, сара Аполлон иоума исзымдыруа... ауаҩы саҟаҭ ззырҳәо иоуп... Мап, мап, Асҭанда хазына уи иакәхарым иалылхыз. Мшәан, лара лхаҭа дабаҟоу, уаха абри аҩнаҭаҽы ддәылҭраны дыҟазар?

А с м а ҭ. Уи сҭаца хәыҷи лареи апричоска ҟарҭарц апарикмахерҭахь ицеит.

А м и н а. Диид, исаҳауазеи, Аполлон изы схысҽы сырхио сыҟоума, иара ихаҭа аҽаасҭа, дыузымдыруазар уицәшәаны уҩып. Базала уаҳа ихшодаз, иашоуп, ус цәгьарак зуа, цәгьарак ҟазҭо дреиуам, изылшогьы дабаҟоу, асаҟаҭ рыцҳа.

А с м а ҭ. Ус анакәха, бара дбыздыруам акәымзар, уа шәқыҭа Бгыӡрыҧшь Аполлон зыхьӡу ҽазәгьы днымхауа дыҟам. Иҟамлои ааигәа уахь нхара инеиз аӡәы иакәзаргьы. Асҭанда сызгалакгьы аӡәы сигандаз ҳәа дыҟазҭгьы иахьа уажәраанӡагьы хаҭа дцахьазаарын.

А м и н а. Издыруада Аполлон акәымкәа аҽа хьӡык балҳәазар? Бымҩашьо ибдыруама Аполлон шылҳәаз?

А с м а ҭ. Акыр здыруоу бара... асҟак банҳәацәа, шьҭа саргьы схы агәра сзымгартә снабгеит.

Аҩны ашә шаатыз уаҳауеит.

Абар даргьы ааит ҳәа сыҟоуп... Асҭанда, зны арахь шәааины шәхы ааҳшәырбеи.

А с ҭ а н д е и А и д е и ааҿналоит.

А и д а. Ои, Амина, ара шәыҟоума?!

А с ҭ а н д а. Амина, бзымбеижьҭеи!..

А м и н а. Диид, Асҭанда, исаҳаз шаҟа сеигәырҕьаз бдыруандаз, ари нахысгьы насыҧ зауыша.

А с ҭ а н д а. Асмаҭ бмааицкәа зегьы балҳәазар акәхап?..

А с м а ҭ. Аминеи сареи еиҳәшьцәак реиҧш ҳаизыҟоуп, илцәызӡо, исцәылӡо маӡа ҳамаӡам, насгьы ишыбдыруа, ларгьы Бгыӡрыҧшь датәуп, акы сналазҭаап сҳәан...

А и д а *(Асмаҭ лахь)*. Нана, Асҭанда лыхцәы шдырҧшӡаз иахыбҳәаауеи? Еиҳагьы дшамшамуа дҟалеит, илнаалеит уамашәа, ус акәӡами?

А с м а ҭ. Асҭанда иара усгьы дыҧшӡан, уажәы еиҳагьы дыссирхеит, исгәаҧхеит даараӡа. Асмаҭ, бара бышҧахәаҧшуеи?

А м и н а. Саргьы сгәы иахәоит даараӡа. Лхылҿы ианаалоит.

А и д а. Сара сыхцәы арҿеишьа акгьы захышәымҳәаауазеи?

А с м а ҭ. Бара бтәгьы ссируп, нан. Уаха шәахьнеиуа акыҭа аҳәсахәыҷқәа шәыҭашьыцуа егьа шәеибадырбап.

А м и н а. Нас уаха скыҭа Бгӡырыҧшь ашьапы иқәшәыргылараны шәыҟоума? Ишсабҳәара, Асҭанда, быззырҳәаз ахаҭа ихузеи иҭыхәоузеи? Ихьӡ, ижәла насабҳәар, сара уа исзымдыруа уаҿы дыҟоуп ҳәа сгәы иаанагом.

А и д а. Аполлон ихьӡуп... Флора лашьа иами... Флора уажәы дшәымбеит усгьы, ара ҳара ҳҿгьы дааиқәахьеит.

А м и н а *(иаалгәамҧхакәа)*. Аида, нан, сара Флорагьы дыздыруеит, лашьа Аполлон зыхьӡугьы уажәы дсымбеит. Урҭ уа, ҳқыҭаҿы, иззымдыруа дарбану. *(Асмаҭ лахь лыбжьы ааларҟәшәа.)* Асмаҭ, бара биашазаарын ббама!..

А и д а. Ус зегьы ирдыруа иҟазар, Аполлон ақыҭаҽы зыхьз ыҟоу хаҭахап. Асҭанда дылгәаҧхазар, уи ус акы дшалаҟаз ҩашьомызт.

А м и н а. Асҭанда, ишсабҳәара бдинаныс, ари аус шыҟалаз. Аполлони бареи еибабашьас ишәоузеи, Бгыӡрыҧшь бнанамгазар?

А с м а ҭ. Унасыҧ иалоу мышкымзар-мышкы дуҧымлар ауам, Амина. Еиқәшәеит, игәаҧхеибашьеит, шьҭа иалыбхуазеи урҭқәа.

А м и н а. Аа, ус ами,аха...

А с ҭ а н д а. Ишыжәбо, саргьы иацы ихшәаз среиуаӡам, шәара шәҽы сыҧхашьо, акы шәцәызӡо сыҟаӡам. Аполлон *(даамхаччеит)* ихьыӡгьы сҳәахит, иаҳәшьа лҽоуп дахьызбаз. Днаӡа-ааӡаны, иаҧсуа маҭәа дамбар иҧсуа, иҧаҭақәа ҵыҧхьӡа, ахаҭа еиқәҟаҭа сыбла данаахгыла, иаразнакгьы мцабызк насылҟьеит... Ибжьы саҳаанӡа сгәы итҟәахьан. Иара схаҭагьы схы ҵьасшьоит абас ҭыҧҳа ҭәрышкәак леиҧш иаразнакы сгәы ахьизыблыз... Ашьҭахь иара иҟынтә Флора ажәа аныснылҭа, саргьы мап ахысымҳәааит, уаанӡа, аколхоз ахьыҟоу сыҧсы ҭанаҭы сшьапы шеихысымгара ҳәа иӡбаны сшыҟазгьы.

А с м а ҭ. Амина, иббома, Асҭанда дызгараны иҟоу Аполлони бара бгәы иззаанагаз ахаҭеи еидкылашьа шрымам. Ибасымҳәеи, иҳамбаӡакәа ауаа рҽырыҧсахит, анкьа аҧсшәа зоумҳәарыз, иахьа инапы акырҭагьы уиҭаӡом.

А м и н а. Бҽы изҳәаз хьыраӡныла иҭәааит, Асмаҭ.

Дааҩналоит А д а м ы р.

А д а м ы р. Асҭанда, шәааихьоума?.. Саҭамыз, Амина, баргьы ара быҟазаап...

А м и н а *(дихаӵгыло)*. Ааи, нан, усгьы мышкы санышәҭам ыҟаӡам, Асмаҭ ҽнак дзымбар аҩны схы сзыҩнакуам, ҳаишьцылеит убриаҟара.

А с м а ҭ *(Амина лахь)*. Аиаша бҳәоит, абри бара ҳааигәара бнымхозар, сара исыҧсыхәааз? Бзымтәои, Амина, макьана баатәа, еиҭах маҷк ҳнеицәажәап.

А м и н а. Мап, мап, шәара уахала аус дуқәа шәзыԥшуп, Анцәа шәирманшәалааит, сара амала баша аамҭа шәцәызгар ст̣ахым. Сцалап сыѡныҟа зынзаск еилахәлааназа. *(Астҵанда лахь.)* Ибасҳәарызеи, Астҵан-да, Анцәа бирманшәалааит! Мѡамш! Шьапымшла бдәылтцааит! *(Дцоит.)*

А и д а. Ҳара еитах аусқәа ҳамоуп, нана.

А с м а ҵ. Аҳы, шәалгала шьҭа, шәѡееиқәшәыршәала, аамҭагьы ԥыруеит, шьҭа аҭацаагаѡцәагьы рымѡа еиѡыршахьазар акәхап.

А и д а дцоит.

А с ҵ а н д а. Уи аамҭа ааигәахацыԥхьаза сгәы еиҳаеиҳа ишәаҟьоит, итзызааueит, ԥхызу, лабҷабоу цқьа исзеилмырго саа̄калоит.

А д а м ы р *(дҷаԥхаҷаччо, деилҟьаза)*. Ҳаи, ҳаи, ибуазеи... еиҳагьы блахҷыхза быҟазароуп, саҳәшьа. Мыцхәы ашәазызара, аԥхашьара, лыгцас уҟанатцоит, бара амцхәгьы беилыччоуп, блеишәагьы хырзамануп, аха... *(Дыччоит.)* Бымгәаан, бымгәаан, сан, акыр здыруа илеишәагьы цәгьахоит лҳәалоит...

А с ҵ а н д а. Алеишәацәгьаразы уаргьы хәарҭаԥшьк умазам.

А с м а ҵ. Абааԥс, Асҵанда, бара бхы саԥшуеит, санхәа лаҳаҭыр гәасҵоит, мамзар Адамыр хатцаѡызас ԥьеи ддәықәыстцарын, уахь иушьҭуа дабаҟоу...

А д а м ы р. Избан сзыҟам, исыгны иббоузеи, стцара ыҟоуп, сдырра ыҟоуп,слашәым, сцыркьым... Бгызрыԥшьаа рзы сагьырацәоуп. *(Аӡыхәтәантәи иажәаҟәа ддырччоит.)*

А с ҵ а н д а *(дихлафуа)*. Ус узбаԥьуа, Бгызрыԥшьаа цқьа иуздыруам макьана... Саргьы сусҟәа рахь сцап... *(Дцоит.)*

А с м а ҵ. Уара акыр угуп аусҳәахуа, нан. Акәтаԥьцәа улхны усааӡеит изулак... Исылшоз акы угсмыжьит... Анцәа илԥхала, ауаа зегьы уреиԥьымзаргьы, аӡәы

уеицәаны ҳәа узбом, аха иазууеи агра баапс ҭугеите ушааиуаз...

А д а м ы р *(иан лажәақәа игәампхакәа)*. Сан, ибҳәо сзеилыргом, иарбан гра баапсу исыдыббалаз? Сгьычуам-сқәычуам, ат̣ат̣ынҭӷәҟьа сааигәа иаазгом...

А с м а т̣. Нан, урт̣ иуҳәо зегьы иауиашахым, аха иазууеи арыжәтә ааує̣акәар, уара уакәӡамкәа, уцәыркшаны уаақәгылоите. Анцәа уаҳзылпха, уаб ус дыҟамызт, сара сганахьалагьы ус еипш аӡәгьы дысгәалашәом, нас иабантә узаанагеи абри аҩыза аҟазшьа баапс?

А д а м ы р. Уажәы уи зыхцәырыбгазеи, арыжәтә сымжәишьт̣еи шаҟа ҭуа иагьысгәалашәом, аринахысгьы сє̣ахьы иҩазгарц сгәы ит̣аӡам. Уи аамт̣а шьт̣а ицаз акы иаҩызоуп. Ст̣аацәароуп, иббоит, ҩыжәлантәык сырпхашьо Анцәа сҟоумҭан... Зегьы аамт̣ак-аамт̣ак рымоуп...

А с м а т̣. Избоит, нан, уєааанкыланы ушааиуа, ус иузынагӡар, уара уарєеип, сара саргәырг̣ьап, аха уаха уахьнеиуа Бгыӡрыпшь, уара уакәхоит исасдахьны ирзыҟало, нас, алакышьашь еипш ухт̣акны арыжәтә удрымцалар рушам, убри ауп сара сзыцәшәоугьы, нан, хат̣аҩызас ушьт̣рагьы сзамеигәырг̣ьо.

А д а м ы р. Ус иалагар, иаахтны ирасҳәап аҩы шсыламӡо, ишснымаало, мап ає̣асыршәып, сеилыркаап ц̣ьоушьт̣!.. Бара усҟак хьаас сышьт̣ыбымхын, Бгыӡрыпшьаа сыда ҳәатәы рмоуа арахь схынҳәрым... Саргьы еилыскаауеит... Аст̣анда лашьа ҳәа, лара Аст̣анда лзыҳәагьы ишыпшӡамхо.

А с м а т̣. Аиеи, нан, уан уара дукәыхшоуп, узықәшәаз ауп усгьы, умцар анамух, уа уахьнеиуа арыжәтә агьама акәым афҩыгьы гәаст̣оит ҳәа уаламган. Аҳы, уаргьы шьт̣а уєырхиала, аамт̣а цеит, ашарахь ирымгозар, ат̣ацаагаҩцәагьы шьт̣а рааира ааигәазароуп.

А д а м ы р дцоит.

Ҳазшаз, Анцәа ду, уаха зегьы ирманшәал, уахатәи агәырг̣ьара иалахәу уахьгьы, арахьгьы, улапшхаа рыгыумыжьын!

Дааҿналоит А с ҭ а н д а.

А с ҭ а н д а *(лгәалаҟара бзианы)*. Бхала ибцәажәо арбану, Асмаҭ?

А с м а ҭ. Анцәа сиашьапкуеит, Асҭанда. Ибдыруандаз шаҟа бманшәалахар ст̆аху...

А с ҭ а н д а. Бара сшыбҭаху здыруеит азоуп, абра быҿны аҟынтәи сдәылтцырцгьы зысызбыз. Бареи сареи есымша ҳаиқәшәон, ҳаилибакааауан...

А с м а ҭ. Саагылеижьҭеи аҳәы изы цәгьарак ст̆ахым, Анцәа ибоит, исылшозар сицхрааауеит акәымзар...

Дааҿналоит А и д а.

А и д а *(лыбжьы нҵганы)*. Шьҭа аҭацаагаҿцәа ааир ахәҭаҳами?! Амҿа хароуп, аҽенышьыбжьон аҭаца днаҳамгозар...

А с м а ҭ. Шьҭа иааип сгәахәуеит саргьы. Аида, абаапс, ани схәыҷы – Адамыр бааихылаԥш уа шәаннеилак. Арыжәтә ижәыр бымун. Ибымдыруеи арыжәтә ижәыр дшыҟанатцауа?

А с ҭ а н д а. Диид, уи сгәалашәаҳомызт... ҵьеи исыржәып, мамзар ихы иҭашәо, иҟаитцара Анцәа иоуп издыруа.

А и д а. Бара уи бызлеихылаԥшрызеи, бкасы бхаршәны ҭацара бымур ҟамлозар?

А с м а ҭ. Ицара зынҳаскгьы сазыразны сыҟаҳам, аха ҳзықәшәаз ауп, ицымхәра иаҳашьҭуа уажәазы уаҿ дҳамам акәымзар...

Дааҿналоит А д а м ы р.

А д а м ы р. Уажәыгь сыҳбахә аума ишәымоу? Шәгәы шәырҭынч, асасдахь ҳәа ишсыхәаԥшуа, схытцкы кадмыршәуа ишсацәажәо, сара сеилаганы сышԥарылало! Исгәамԥхо акы анызбалак ауп саргьы сцәыркшаны санаақәгыло, аха уахала ҽамҿак сҽахьы иҿазгараны сыҟаҳам, бгызрыԥшьаа зегьы исыҳәо иалагаргьы. Ус исызбит окончательно.

А с м а ҭ. Уан дукәыхшоуп, нан, саргьы даара суқәгәыҷуеит.

А д а м ы р. Урҭқәа зегьы бзиоуп, аха аҭацаагаѡцәа шьҭа иааир ахәҭаʒамыз?

А и д а. Ишҧахәҭам, аҭх агәҭа еиѡнашахьеит, ҳаѡны иақәымшәазар?

А с ҭ а н д а *(лыбжьы ҭынчымрак аӣаны)*. Шәаʒыʒарак сеимнадо салагеит... Шәыѡны ишҧарзымдыруеи, Флора ара зныкымкәа дааихьеите... *(Дуалыуашо ауадаҽы алаиѡеира далагоит, аҧенҵьыр ахь днаҧшлоит.)*

А д а м ы р. Имаа баҟәыц, сара саҳәшьа дызжьаз аман исырҳәап... Иʒаʒыкь даныскыр...

А с м а ҭ. Аҳы, ухы шутәу уеиламшәан, Адамыр! Иааип шьҭа, маҷк иагхеит ҳәа иҟалазеи?!

А и д а. Амѡан машәырк рмыхьзааит, егьа умҳәан ҽыла иаауам, машьыналами ишаауа.

А д а м ы р. Ииашоуп, амашьына акы агхазар ауеит, аиха-еихоуп иахьугалак... иааизыҧшқәазар ҟалоит... Ҳаҧшлап, ҳара ҳахиоуп.

А и д а. Нас убри ипхасҭахаз амашьына аҭаца дызгараны иҟаз акәхама... Сеидроу, машьынак ала идәықәымлазар...

А д а м ы р. Машьыналаск шаҟаѡы ауркуазеи, Аида, ѡба-хҧа иреиҭамзар акәхап... *(Дѡагыланы алеиѡеира далагоит.)* Саргьы уаҳа сызтәом.

А с ҭ а н д а. Уара уанзымтәа, сара исҳәараны иҟои...

А с м а ҭ. Ари акасы шкәакәа ибысҭаз абаҟоу, Асҭанда? Быхәда инахаршә уажәнатә, слаҧықәшәа бзиоуп, шьҭа иааилап сгәахәуеит.

А д а м ы р. Бхыбҽы аабхарчча, саҳәшьа! Ари аѡыза анасыҧ анбоу, бхыбҽы еснагь ибхалашозар ауп.

А и д а. Сишь! Шәаангыли, быжьқәак саҳауеит...

Амашьына абжьы хынтә еиқәырццак игоит. А и д а аҧенҵьыр днадгылоит.

Иааит, иааит? Рнапқәа рхахо абрахь ҳаѡнашҟа иааҧшуеит шьоукы. *(Даалҟьаны.)* Диид! Грузоваиа машьынакгьы гылоуп. Нана, сара агрузоваиа машьына сангыланы сызцагәышьом.

А с м а ҭ. Ибҳәо закәызеи, нан, машьына ласыкгьы ҷьара игылахап аҭаца илзыҧшны. Бара бҭацаҩызоуп, аҭаца блыцзар ами... Аҳы шәцамҭазы маҷк шәаатәеи *(Иаатәоит, нас Аида лахь.)* Аида, бнапы рызҟьеи ишгәаҳҭаз еилыркаарц. Иазхоуп, шьҭа шәҽынашәха. Шьапымшла, Асҭанда, бхы-бгәы бақәгәырҕьо, насыҧ шкәакәа быманы Анцәа бҟаиҭцааит. *(Лхы днагәʒуеит.)*

Зегьы ашәахь рҽынархоит. А с м а ҭ асцена агәҭаншәа лҽааанылкылоит.

А ҧ а р д а

Аҩбатәи ақәгылара

Аҧшьбатәи асахьа

Асцена аҭауларахь иаабоит акыр зхыҭхьоу лампаҩнык, уи инацәхыкны, маҷк ашьҭахьҟа игылоуп зыбаҩ еибыҭоу еиҳа иҭбаа-ҭыцәу ҩнык. Аҧхьатәи аплан аҽы, асцена азыбжа агәҭаны фатәы-жәтәыла ирхианы игылоуп ҧышьшьапык зҭоу аишәа ҳаракы. Аишәа иахагылоуп ҩыҷьа ахацәа.

А ф р и к а н. Ари ҳасас махәалахьак иоуп убама? Иара ииҳәаз иаҽаиршәит, хәба-фба чеицәца дреиҳамхеит, иаабап ара иҟаиҭо.

К ә а к ә а н а. Аʒба ҳаиркит, аиаша уасҳәап. Цәажәарыла аамҭа ихигар иҭахуп... иара идагьы ауаа аабақәахьеит, ушиҟәаҭра.

А ф р и к а н. Егьа умҳәан ақалақь дашьцылахьеит, уа аҽакалоуп зегь шыҟоу. Ақалақьахь иагаз, Кәакәана, маҷ-маҷ ҳаҧсуара акажьра иаҽуп, дара ирызгәаҭом акәымзар.

К ә а к ә а н а. Нас уа акрыфара-акрыжәра иаҟәыҭма? Асас дрызнеир идымтәалаʒои... ҭәыцақәакгьы еидыржәылар акәʒами? Ус анысҳәа, исыхьхьо уасҳәап. Ишудыруа, сашьеиҳаб иҧа ақалакь аҽы дынхоит.. Шьҭа дабаҟоу, дҭаацәароуп, ихи ихшареи еиҟарахарц акгьы рыгʒам. Иудыруеит, иаб дыҟагәышьам... Иаб

ицымхәра зуп, аиашьара ҟасҭап сҳәан, ҽнак ҽамаҽак аашьҭыхны дара рҽы сахьнеиз, ауха ачаи сыржәны сышьҭартҭеит. Абри хауҭару уара?! Аиаша уасҳәап, иахьагьы сгәы иалоуп. Иҟалазеи, ирыхьзеи, сгәы бааҧсын ҳәа раҳазма, ачаи шҧасдыржәуаз! Ҩык-ʒык зҳәаз еиҧш акы аацәырыргар саарықәымныҳәарыз иабихәа. Уи деигʒаны иауҟаиҭах, аҧхьан иуҳәаз – ақалақьаҽы аҧсуара аʒра иаҽуп, уиашоуп, Африкан, уиашоуп.

А ф р и к а н. Уҧши анахь, Базала дахьаауа убап, иҵьоушьаша, макьанагьы дыҕәҕәаҟацаʒа дыҟоуп, ҧшьынҩеижәа шықәса шихыҭуагьы ҳара иаажәыз аҟара ижәит, аха хьаасгьы имоуит.

К ә а к ә а н а. Уара абзиа збаша, акыр ыжәны ҳаҟоума, сахьгыло сʒышоит, ма изакәытә ҩузеи уҳәаруазеи, ахала ахы унаржәуеит. Анцәа акы злеимҭо уаҩы дыҟам ҳәа Аполлон есышықәса аҩы бзиа ҭеиҭәоит, убри ада уаҳа дызмароу акы ыҟаны ҳәа сыҟам.

Б а з а л а даацәырҭуеит, уи ашьшьыҳәоуп дшааиуа. Изганкахь инапы иҩыҭаршьны Ҧоҭа дицуп, егьи иганахьала, ҧшьшьапык зҭоу аҟәардә кны Авдениа дивагыланы дааиуеит. Кәакәанеи Африкани иаарыдгылоит.

А ф р и к а н *(аҷкәынцәа рахь)*. Ҧоҭа, Авдениа, абнахь, астол ахахьы иаажәгаз аҟәардә нашәыргыла... Базала, абра уаатәа... уаҧшәымоуп, уеиҳабуп.

Б а з а л а. Анцәа дышәзылҧхааит, дад, Анцәа дышәзылҧхааит! Амра ҳақәирҷҷоит зылҧха ҳаура. Иҳамбаʒакәан шьыбжьгьы нхыҳәҳәеит... Дад, шәыззыҧшузеи?

Ҧ о ҭ а. Баба, ҳасас дыҟаʒам, Заургьы дмааиц.

Б а з а л а *(илымҳа инапы адкыланы)*. Изакәызеи зуҳәа?... Уара уҽаанкыл... Анцәа зегь ибоит, зегь иаҳауеит...

А в д е н и а. Баба, иумбаʒои ҳасаси Заури шыҟам?

Б а з а л а *(акгьы шимаҳаз мҩашьо)*. Ибзиоуп, дад, ибзиоуп. *(Ахацәа рахь.)* Амш бзиа акыр иаҧсоуп... ақәа аузҭгьы уажәы абра ҳазтәарызма?

А ф р и к а н. Уиашоуп, Базала, ари аҩыза агәырҕьара анумоу амш бзиа зегьы ирыцкуп, даара уарҧшӡоит, аиашазы.

К ә а к ә а н а. Мшәан арҭ ариаҟара инзырхазеи, еицәҟьаланы амхырҭа иалоу...

Ҧоҭеи Авдениеи аҽыгә-ҽыгәҳәа иааибарччоит.

Б а з а л а. Шәызхыччозеи уара, шәыжә аҭша ариизшәа?

Ҧ о ҭ а. Баба уажәыгь ҳажә Орухә ҳамоу, ҵьишьозар?

Ҧоҭеи Авдениеи еиҭах ччараха ирысуеит.

А ф р и к а н. Игәырҕьоит уҷкәынцәа, Базала, игәырҕьоит... егьа умҳәан рашьеиҳаб Аполлон аҧҳәыс ссир дааигеит иахьа... изыргәырҕьозеи узҳәом.

Дааиуеит А қ с е н т.

К ә а к ә а н а. Ақсент, иабоугеи ҳасаси Заури?

А қ с е н т. Аҭаца лахь ҳнеиуеит рҳәеит...

К ә а к ә а н а. Избоит, Анцәа имчала дҭацоума, дхаҭаҩызоума макьана иҟаҭәҟьо аиаша шырзеилымкаац...

А ф р и к а н. Абааҧс, ахаҭаҩыза ара дыҟанаҭ акы уҽыҭымҟьан.

К ә а к ә а н а. Ақсент, абри узҽқәо урҟәамҭыр, бзиарак шузалымго удыруазааит... Есымша амҟәыба аӡы азаагом.

А в д е н и а. Кәакәана сиқәшаҳаҭуп, убас ааигәаӡа ҳӡыхь аҽы ихыз ҳкәапеи аӡәы ицәкаҳан еиҟәҧа ицеит, шьҭа аӡы злаҳтогьы ҳамам.

Базала дахьтәо илацәа нҭаауеит, дааҽыхоит, ҩаҧхьа ацәа дҭанагалоит, дыцәоит.

А қ с е н т. Сара сҽы унеир, Авдениа, акәапеи ҽыц ахәы ахаҭаны иусҭоит, егьырахь, Кәакәана иуҳәаз

зынʒаск сақәшаҳаҭым. Ауаа рразѣқәа еиқәсыршәозар, аҭаацәара иалазгалозар, цәгьарас иаманы иубеи? Урҭ ишнеиуа рхылҭ-ҧылҭ ѣалоит, рыжәла иацлоит, ҳмилаҭ иазҳауеит... Зегьы урызхәыцуазар ауп.

А ф р и к а н. Ақсент, удинаныс ишҳауҳәара, шаѣантә аҳәсахәыҷқәа жьаны шаѣаѡы ирзааугахьоузеи ҳқыҭаҽы?

А қ с е н т. Исгәалашәом, исымпҳьаʒац. Азҭаара бзиа суҭеит, уаха аѡны саннеилак рыпҳьаʒара салагоит.

Ҧ о ҭ а. Шәаангыли, сара уажәы апҳьаʒара салагоит... Авдениеи сареи шаѣа чара ҳфахьоу, шаѣаҵьара ҳкәашахьо сгәаласыршәароуп.

К ә а к ә а н а. Иаҭахым, Ҧоҭа, ҳахәмаруеит акәымзар, иаҳзымдыруа ҳауѣаху. Ари изаанаҭ шәара шәиаанʒагьы даҽын. Аиашазы, аҭаацәа бзиақәа, аҭаацәа еиқәшәақәа ахьыѣалаз рацәоуп, рхы рыхшара еиҭаѡѡы уреигәырҕьаратә иѣоуп, аха иахьатәи аҭаца хәыҷы лҽы агәнаҳа ду уаҭалеит, Ақсент, заа издыруазар иусырѣаҭомызт.

А қ с е н т. Сара исхароу маҷуп, Кәакәана, зегьы еиқәзырҽаҽаз Флора лоуп. Ҭахак аасылымҭаʒеит... Аҧара зку ҧҳәызбоуп лҳәеит, ани ргылашьак змауз ҳаѡны лыргылап лҳәеит, нас Аполлон длаҭәалымшьо далагар, лхала дахьааз дцап лҳәеит.

А в д е н и а. Флора ҳаргьы иҳалҳәон дук мырҭыкәа ани ҳазлымгац ҳаѡнду иҕьазҕьазуа, иқәҧраауа ишыргылахо.

А ф р и к а н. Уара уи илҳәаз иалоухәузеи, лара, Флореи уареи ишәжьаз, дрыцҳашьатәʒамзи?

К ә а к ә а н а. Лыпшра, лсахьа,слыхәаҧшуандаз уҳәартә дыѣоуп, ари Аполлон диҭагыло дыѣоума, ауаѡы саѣаҭ замана!.. *(Иҽырѡысҭааны.)* Ҳаи уара аҵьныш, уара ухаҭа дугәампҳакәа уѣам, нас ухазы-ҳәан уаалыпҳьандаз, цәаҕь-быѡѡы умырхәаргьы имажәуа ҵьушьома. Ууаʒа ухала аѡны уахьыѡноу ухы злеиламгаци уажәраанʒа?

А ф р и к а н. Уаҩысҭаарақәа уҭыҭуеит ҳәа сыҟоуп, Ақсент. Кәакәынагьы аҩсҭаацәа рханы идыртәо иоуп, зынʒаск иақәыршәаны дцәажәеит ҳәа сыҟоуп.

А қ с е н т *(иҽырҩысҭааны)*. Иахьакәым ииажәымган уажәы. Аиашазы, ҳҭаца хәыҷы улаҧш аалыдха-лартә дыҟоуп, аха сара сгәылоуп, агәыла агәы да-ҩызоуп рҳәоит.

Ҧ о ҭ а. Ақсент, ҳара ҳзы игәы ҭбаауп, дуаҩы разуп.

А в д е н и а. Иуҭра ҳҭаз, ишәыр ҳақәыз, акымзарак ҳаиҳәаʒом.

Ҧ о ҭ а. Есымша алаф ҳхиҳәаауеит. Аполлон еиҧш ҳихәаҧшуеит.

К ә а к ә а н а. Ақсент абзиара ауигху, чымазара бааҧсык ицәа иалоуп акәымзар.

Ҧ о ҭ а. Иуҳәо закәызеи, Кәакәана?!

А в д е н и а. Ус ҳаумыршәан... ухәмаруазар акәхап.

К ә а к ә а н а. Нас аиаша сҳәаз ҵьышәшьома? *(Ақсент иахь.)* Ақсентхеит, иахьада уҳамбацшәоуп ушцәажәо. Ахацәа ҵьара ҳааидтәаланы ҭәыцақәак аанаҳкылозар, Ақсент иарбан гану дахьамоу ҳәа ҳаҳәсахәыҷқәа хьаас иҳауеит... убри аамҭазы убра еидтәалоу дарбанзаалакгьы изы, иаҭахны иҟалозар, ужьы шҧуҟоугьы аадыруеит. Уамашәоуп ушшоу, Ақсент, уамашәа.

А ф р и к а н. Ауаҩы замана иами. Ани аҭәы злауҭоз иҟазшьа цәгьарак аҭаны ибо ҵьушьома. Маʒала ҧҳәысеибак лахь дымҩахыҭуазаргьы, бзиарк лызнеигарашәа ибоит.

А қ с е н т. Ҳаит, шәара ҳаҕоу шәыц даҽашәааит, иаашәымҳәо, иаашәмыʒбо акгьы шҧаҟам, шәара шәмаалықьцәаны адунеи шәықәзар акәхап...

Б а з а л а *(иаразнакы ацәа даалцны ихы дааҩахоит)*. Машьалаҳ, дад, машьалаҳ! Аиашазы, сынтәа ҳаурақәа бзиахоит, Анцәа иҳәозар... Ишәымбои ҳамхы иҟатҟато, ииаҭәаʒа ишҭагылоу. *(Астол дызхатәо днықәҧш-аақәҧшны.)* Дад, ари баша иҳаргылама, шәнапы ашәмыркуеи...

Ҧ о ҭ а. Ари ҳасаси Заури ишҧаʒи уҳәаруазеи!

А в д е н и а. Аҭаца лҽы иахьнеиз ажәра иалагеит ҳәа сыҟоуп.

Б а з а л а. Ишӈашәҳәеи уара... ҳасас даҳцәыбналама? Шәааишьҭалеи, гәаҩак дҭамҳазааит...

А в д е н и а. Абар иахьааyа.

А д а м ы р хара даацәырҭуеит, иаашьала иубарҭоуп маҷк арыжәтә илсны дшыѣоу.

А д а м ы р *(ибжьы рдуны днапырххо)*. Шьҭа акранаҳфа, акранаажә, иахәҭаз аныѣаҳҭа, абзиара ҳәа шәасҳәаргьы цәгьа изымбо сыѣоуп, Заур.

З а у р дааихьӡоит.

(Заур ижәҩахыр инапы нықәӣаны.) Дабаѣоу уаб иашьа бзиахә, Базала? Аӈсшәа иамҳәакәа сызцом. Дысгәаӈхеит цәгьаӡа, дыччархәуп даара.

З а у р. Длаф ҳәаҩуп уҳәарц уҭахызар акәхарын, Адамыр.

А д а м ы р. Нас сара ишӈасҳәеи? Екәым сымҳәазааит...

З а у р. Уара аикәым уҳәартә еиӈш ѣалашьас иамоузеи, Адамыр! Зегьы заманоуп. *(Инапы аишәахь инархханы.)* Ҳнеип анахь, ҳҩызцәагьы ҳзыӈшны игылоуп, Базалагьы дааихьеит.

А д а м ы р *(аишәа дазааигәахо)*. Арӈарцәа, шәара ара шәызҿу сзеилыргом... шәызҿузеи ҳәа сшәазҭаауеит?!

А ф р и к а н. Иахьатәи ҳгәыргьара иацаҳҭарц ҳҭахуп, ҳасас бзиахә ухаҭкы. Арахь иҭегьы уааскьа, акы еиӈшымкәа суҳәоит... Заур, дааскьаг ҳасас.

А д а м ы р. Анцәа, ауаа рныс, абри мыцхәны ишызбо.

Б а з а л а *(асас иахь)*. Дад, шьҭа аус ахь шәиас. (*Аишәа иадиӈхьалоит.)*

К ә а к ә а н а. Аӈшәма абарҭқәа зегьы ззыѣаиҭоу, иахьа абра аҭаца хәыҷы дымҩахызгаз исас изоуп, ажәак ала, хаҭала уара узы, Адамыр. Ҳгәы иаанагом уара уи ичеиӈьика унагәҭасны уцап ҳәа.

З а у р. Ус ҟазҭо аҽа сахьоуп ишьҭихуа, Кәакәана, ҳара ауаҩы аамысҭашәа даҳҭоуп иахьа.

А д а м ы р. Аҧсуа хаҭа ачеиҵьика аҟара пату зқәиҭо арбану? Сеидру, ҳаргьы ҳхацәоушәа ҳгәы иаҳнарбоит макьаназы.

К ә а к ә а н а. Ҳаи, сааукәыхшоуп, уара аханатә, уанызба инаркны сгәы уақәшәеит. Асас бзиа аҧшәма егьа игхаргьы дирҧшӡоит, дирҽееиуеит...

Б а з а л а. Кәакәана, дад, абысҟак узацәжәо арҧыс ааигәаӡа избахьоу шиакәу сгәалашәоит, аха инагӡаны дысзеилымкаац...

Ҧ о ҭ а (*дыччо*). Баба, иуҳәо закәызеи, аҧхьан ана, аҩнеиҩныҭҟа узыдтәалаз ҳасас иами уара!

А в д е н и а. Ари зынӡаск ихы цеит ҳәа сыҟоуп. (*Дыччоит.*)

А ф р и к а н. Шәара шҽаанышәкылеи зны.

Б а з а л а. Аҽар мшызҳа ирызҳауеит... Анцәа ишәызирҳалааит, дад. Шьҭа сара сахьааихьо жәбоит, сҩашьаргьы гәыбҕан сышәҭарым. *(Ҧоҭеи Авдениеи рахь.)* Арахь шәааскьеи уара... ҭәыцақәак сызҭашәҭәи.

Ҧ о ҭ а *(иҵьашьаны)*. Ари аирыӡ аҩы ҭаӡамеи!

А в д е н и а. Уара уами арахь иаазгаз.

З а у р. Изакәызеи еимашәкуа, нас афырҳәа шәцаны иаажәымгои, аҩы маҷхәума.

Ҧ о ҭ а. Авдениа, уара уцаны иаагеи.

А в д е н и а. Уара умцои... х-минуҭк усеиҳабуп, подумаешь.

Зегьы ааибарччоит.

А ф р и к а н. Аҳы, еимашәымкын.

Б а з а л а. Шәлымҳақәа цама уара, ҭәыцак сызҭашәҭә ҳәа шәасымҳәеи.

А в д е н и а *(ибжьы рдуны)*. Аҩы ыҟаӡам, иаҳҳәоз умаҳаӡеи?

Ҧ о ҭ а. Уаала арахь, уаала.

Ҧ о ҭ е и А в д е н и е и аирыӡқәа кны, ркәашагашәак ҳәо, ишьыцәхыртәуа, иласкәантрӡа аҩы аагара ицоит.

Б а з а л а. Шәабацо, уара?! Ҳаи шәмоурахә мызааит... арҵ атҵыхәтәан исыхшаз сыҵкәынцәа иласцәахеит, дад, ҵьарак иузыртәом, иузыргылом. Иабацои уажәы?

З а у р. Аҽы ааргарц ицеит аҽцарахьы.

К ә а к ә а н а. Адамыр, абанҵ, Аполлон иашьцәа Ҵоҵеи Авдениеи аниуаз, Базала хынҽажәиак шыҟәса ихытҵхьан, иубоит алашьапыфацәа шихылтцыз, иаргьы данычкәыназ хәарҵаҵшьк имазамызт... хҽык аҳәса ааигахьеит, рдунеи рыҵсаххьеит умҳәозар.

Б а з а л а. Ааи, дад, ус ауп... Абанҵ Ҵоҵеи Авде-ниеи ран зегь реиҳа сгәы ҕылкааueит иахьагьы... Макьана дҕан, сызхара дысзымбацызт, аха иҟоу-ҵои? Зегь зымчу Анцәа угәеиҵароуп, аха зегьы дырхьымзозар акәхап иаргьы... шаҟаҽы убарыда, шаҟаҽы гәоуҵарыда...

З а у р. Базала, абри удагәара иҵьашьатәноуп ишыҟоу, зны убасҟак еихыккоуп, аҵит раҽсуам, даҽазных иемаҵыҽуп, егьа уҳәҳәаргьы, уҟааргьы акы нҵакәо иҟам, абас ишҵаҟало?

Б а з а л а. Аеи, дад, уиашоуп, ицәгьамызт шьҵа ҵҳәысебакгьы дсымазар, аха иабаҟоу, аҳәсахәыҵкәа санаарыҟәшәлак, сҕы ааихысхаанза иныҵашәкәа исыҵәцоите, ҳхы ҳҵахым ҳәа уазҳәада рҳәеит...

Ҵоҵеи Авдениеи аирызкәа кны, игәырґьатәа, шәак ырґызуа, ишьацәхьртәуа иаакылсуеит.

А д а м ы р *(гәынамзарыла)*. Ари шәызлацәажәоз зынзаскгьы исгәамҵхеит, Заур... Ишсоуҳәара, ари сымаҳә, Аполлон иахьада азәыр дааигахьазма, уи имышьҵа зеиҵшроузеи?

К ә а к ә а н а. Аполлон, амышьҵазы еиґьу дузыҵшааuам, дааuҵылеит, уманшәалхеит ауп, аха ихазы акгьы даҵсам, иаахҵәаны аҳәсахәыҵкәа рҕы иҟәҕиом.

А ф р и к а н *(инцәыҵакны)*. Зегьы умҳәар ҟамлазо, уеааанкыл.

Ҵ о ҵ а. Аполлон хҽык аҳәса ааигахьеит баба иеиҵш.

А в д е н и а. Иахьатәи хҵаца аҵшьбатәи лоуп.

А д а м ы р *(дааҳәацымыцны, инаҟәырґәґәаны)*. Мап,

аѡызцәа, сара исҭахым аиаҳәшьа дсымазам, Асҭанда сара арахь дшаазгаз еиԥш, лыѡныҟа дсыманы сышцо жәдыруазааит. Ари ишәиу шәыѡнаҭаҷы даансыжьраны сыҟазам.

А қ с е н т. Адамыр, ухатцкы, иҟоу цқьа еилмыргазакәа уажәа урымчит, аха ҳара уеилаҳкааueит, ҳазгәааuам... Аполлон иҳәсахәычқәа рыхѡыкгьы еибгаизѡыда адунеи иқәуп... еиқәымшәеит ҟазшьала... иҟамлои нас...

З а у р. Уажәы иумбеит, Адамыр, шаҟаѡы рҳәоу еиқәымшәакәа, изеилибамкаакәа еилытцхьо, еилалахьо, аха сара агәра ганы сыҟоуп, уара уаҳәшьа, ҳара ҳҭацахәычы, наунагза абри аѡны дшахажәааua.

А д а м ы р. Даараза злеишәа ҵьбароу азәы иакәымкәа дыҟам уи сымаҳә ҳәа шәызҷеу, мшәан дабаҟоу иара, дызцәырымтцуазеи, снеиҷаԥшындаз ҳәа сыҟоуп.

А ф р и к а н. Ҳѡыза Аполлон, ихы инаркны ишьапаҟынза аԥсуа гәҭылса ззырҳәо дреиуоуп, маҳәра иуеит, дцәыртцыр иҭахым, иаԥсыуарам иҳәеит.

Ц о ҭ а. Иаргьы абна аѡы ахьҭаагоз дҳадгылан, кәапеик азна аѡы ҳцәижәит.

А в д е н и а. Сархатцозар збап иҳәеит.

А д а м ы р. Ашана шԥашәҳәо уҳәаруазеи... Анкьа зны ахәа анеиҷарыԥсоз иаԥшьыргаз иахьагьы иҟаҳцоит ҳәа ҳаналага, зынзаск ҳагҷахеит ауп иааиаго. Мап, шәхатцкы, сара сымаҳә дысшәырбароуп, иара аѡны сахьнеиуа, ҳамаҳә ублаҷы дышԥааи ҳәа исазтцааuазар, сҷаббаза исҳәо сҷамшәо саанхар аума ишәҭаху. Арахь даажәгароуп.

А қ с е н т. Уи шьҭа ара ааигәа дыҟамзар ҟалоит.

Ц о ҭ а. Дабаушьҭуаз, абна аҳаԥшьатраҷы, абырқь ҳәа аҭаҭын дахо, ихы шьҭацаланы дтәоуп... Арҭ ицараны иҟазами иахьа ҳәа дгәамтцуан.

З а у р. Цоҭа, абри мцык умҳәар ухы шԥаухьуеи. Иуҳәаз агәра ҳгаз ҵьушьома?

А в д е н и а. Сара аныха сҳәоит Цоҭа дышиашо...

Б а з а л а. Дад, акы шәнацҳауам, арыжәтә жәжәуам, абриаҟара ишәзеибымҳәо, ишәзымзбуа арбану ?

К ә а к ә а н а *(ибжьы рдуны)*. Асас имаҳә дибар иҵахуп, Базала... Арахь дцәырыжәга, дысшәырбароуп иҳәеит.

Б а з а л а. Азамана, дад, аиаша шәеиҳәоит, акгьы днацҳап, даажәымгои нас, иабатәи маҳәроу дызҷу, шьҵа иазирхааит... Шаҟантә дмаҳәуазеи! Ҵоҵа, Авдениа, шәцеи уара, арахь дшәыманы шәааи.

Ҵ о ҵ а. Уаала, Авдениа.

А в д е н и а. Уаала.

Ҵ о ҵ е и А в д е н и е и, ишыҟарцалац еиԥш, игәырґьатҵәа, ашәак ҳәауа, ишьыцәхыртәуа ицоит.

З а у р. Аки-аки неицҵо ҳажәа ҳзаанымкылазт, ҳахәгьы хьшәашәеит. *(Базала иахь)*. Базала, Кәакәана абра ҵәыцаԥәак ҳзааникылааит, ушԥахәаԥшуеи?

Б а з а л а. Ибзиами, дад, иаҵахыми, иаҵахыми... Ех, шәара саншәыԥәлаз...

А ф р и к а н. Уара утәы иакит, Кәакәана, шьҵа шаҟа уҵаху ыжәла.

К ә а к ә а н а *(дҷаԥха-ҷаччо)*. Ус иансыдышәҵа, мап скуам.

Заур ахмаҷыр азн аҩы Кәакәана изҵеиҵәоит. Кәакәана аныҳәаҷа шьҵихуеит.

Ара еидгылоу неиҩымсрада нцәахәык-нцәахәык дҳамоуп, нцәахәыс иҳамоугьы ҳаиҳабацәа роуп. Иаҳныҳәап ҳаиҳабацәа, адунеи ҳаԥәзырԥшыз, апсҵазаара ҳазҵаз... Анамыси ауаҩреи згым, хшыҩла иҵәу ҳашлацәа!

Идгылоу рнапԥәа изеинырԥьоит.

Ирыгымхааит агәамч, агәабзиара, ашыԥәсрацәа! *(Адамыр иахь днаԥшны.)* Абри сыхмаҷыр сзыжәны сҟалозар, ҳасас ухатԥкы, избоит убахҵәаӡа ушгылоу, уара уахь сиасуеит.

Еилагылоу ахацәа уиашоуп, уиашоуп ҳәа рыбжьԥәа ааиларԥсоит, анапеинԥьарԥәакгьы ааҟартԥоит.

А д а м ы р. Кәакәана, ухатҷкы, усзыразны уҟазар, абри ҳазхагылоу ачеиҷьыка пату ақәутҷозар, исзумун абас, ана, аҭацалахь ҳахьнеизгьы Заури сареи тҷәыцақәак еидаажәылеит...

А қ с е н т. Ҳаи, ас шпҷоуҳәо, Адамыр, адауапҷшь еипҷш игылоу арпҷыс, ҳхыбаҿцәа рныҳәаҽа мап ацәукыр иагьхьымʒгупеи... Излымшо, иззымжәуа даабар дауыҳамдырхуа.

А ф р и к а н. Суқәшаҳаҭуп, Ақсент, ҳаиҳабацәа рныҳәаҽа ҳамжәыкәа, ишпҷаҳамжәуеи... абриак ҳзаанкыл, Адамыр ухатҷкы, нас уара ишуҭаху.

А д а м ы р. Абысҟак анахышәҳәаа, иаажәг, сагозаргьы изжәуеит.

Ахмаҷыр наидыркуеит.

Дабатәи махәалахьоу иҳаднагалаз шәымҳәарц азы, саалаган иҭыркәкәаны изжәуеит.

К ә а к ә а н а. Ҳаи, ухатҷкы ҳцеит, Адамыр... Егьа умҳәан аҽы жәлала иҿуеит рҳәоит...

А д а м ы р. Кәакәана, уара жәалыпҷшаахла ҳаиҳабацәа урықәныҳәеит, сара уи еиҕьны исызҳәараны сыҟам азы, иуҳәаз амин ақәзааит, иҳагымзааит ҳаиҳабацәа бзиахәқәа, рапҳьа Базала днаргыланы. *(Ажәра далагоит, хәыҷы-хәыҷла иҭыркәкәаны ижәуеит.)*

Уаҟа игылоу ахацәа, А д а м ы р агәаҳәареи агәамчи ирҭаразы, еиҳа-еиҳа рыбжьы хагало «ҳо, ҳо, ҳо» ҳәа иҿыжәра иацхраауеит.

З а у р. Аишәахь уаaскьа, акы унацҳа.

Иаацәыртҷуеит П ҷ о ҭ е и А в д е н и е и, А п о л л о н дрышьҭаланы даауеит, абыз ҿызʒа хылпҷак ихоуп, илақәарҟынʒа ихаршьшьны.

П ҷ о ҭ а *(ашәаны иаацәыригоит)*. Уаа, рада, рада! Абгахәҷы апҳәыс даанагоит...

А в д е н и а *(еиҳагьы ибжьы рдуны)*. Абгаду кылпҷшуеит...

Игәырҕьатҷәа еибарччоит, лаф бзиак ҳҳәеит ҳәа.

К ә а к ә а н а (*Ақсент иахь инцәыц̄акшәа).* Абгаду ари уара уоуп, Ақсент. *(Ибжьы ҭганы.)* Ҷоҭеи Авдениеи хәарҭаҧшь змам роуп... *(Заур иахь днаҧшны.)* Ишаабақәо иҟаӡам, аҩсҭааразгьы уа иҟоуп, арҭ уашьцәа.

З а у р. Арҭ рҩызцәа аишьцәа змоу, ма изуацәоу, абаагәара иҭоу ҳарҩызоуп... Абар зегьы бзиа иаабо, думбар ззумуаз умаҳә Аполлонгьы.

Адамыри Аполлони рнапқәа еимырхуеит.

А д а м ы р (*иблаҷы дшымааиз убоит).* Сара саҳәшьа иалылхыз дыҟәнысшьар сиашахом. Аҧшра акәым иҟоу, агәаҭоуп. Гәыла еилибакаар насыҧ рауеит хымҧада.

А қ с е н т. Араҟа ирҳәахьеит еиҧш, ауаҩра злоу, зҟазшьа бзиоу, зчеиҵьика ҭбаау ҳҳаблаҷы акәым, ҳқыҭа Бгыӡрыҧшь ахи аҭыхәеи еимударгьы ҿаӡәы дузыҧшаараны дыҟаӡам.

А п о л л о н (*ибжьы мырдуцәакәа).* Иҭабуп, Ақсент, уанӡа сыҟамзаргьы... ухы абзиара аҟнытә иуҳәоит.

А ф р и к а н. Араҟа уара узлаҟам, ҳара акгьы ҳҳәаӡом.

Б а з а л а. Дҭынчцәоуп, дад, дҭынчцәоуп... Аполлон сара сахь дымцаӡеит, изакәу сыздырам аха...

З а у р. Ҷоҭеи Авденеи роуп уара уҟазшьа змоу, Базала, амца иақәуҭар ибылуам, шаҟа еилҟьеилҕәыцәқәоу умбои?

Б а з а л а. Ирзууеи рҭара рзацымҭеите. Иумбои уара аҭара ду уҭан аҷар рааӡара уаҷуп, пату уқәуп, ҳажәла ҭызго уараӡә заҭәык уоуп, схәыҷқәагьы ааувагылар ибзиамыз.

З а у р *(Ҷоҭеи Авдениеи рахь).* Арахь шәааскьеи. *(Иааидирҕәҕәалоит.)* Шәымшәан, ҳаҧхьаҟа заочно еиҳау аҭараиурҭа шәҭасҭоит, ус иӡбны исымоуп.

К ә а к ә а н а. Аҭара шәызҭару уара?

З а у р. Ҳаи, ишҧоуҳәои, арҭ рҩызцәа роума, ҳара ҳауниверситет аҷы аҭара зҳарҭо!..

Ц о ҵ а. Заур, сара ауниверситет сҭахӡам, агосхор салатҵа, уа ашәа сҳәалоит зынӡаск иркьыкьны.

А в д е н и а. Сара «Шьараҭын» сҭахуп. *(Дкәашоушәа инапқәа ҟаӡо.)* Сықәгьежьааны скәашалап.

А д а м ы р *(даалҟьаны)*. Саб имаҷоуп, абарҵ аишьцәа зегьы ишшәеиҕьу, ааи, ааи... Аполлон игәырҕьара згәырҕьароу дара зацәык роуп, егьырҵ, акрыфара-акрыжәра шәахашәалом. *(Ибжьы даӡасны.)* Иабаҟоу ашәаҳәара, иабаҟоу акәашара? Ас аҭаца дахьааргo кәашароуп, шәаҳәароуп, хысроуп иҟоу. Амырзакан шәҳаблаеы уаѳы имаӡамкәаны дыҟоума, Базала ҵилҵак иѳны изкнаҳамкәа дажәыма сеидроу, ицназгоз ашәарыцаѳ ҳашьхаҟәа дрымбацызт шәымҳәаз...

Б а з а л а. Дад, ари ҳасас игәамҵхаз арбану?.. Ишәасҳәо жәдыруама, аҵшәма бзиа, дад, асас игәы нимырхароуп. *(Адамыр иахь.)* Уиашоуп, дад, уиашоуп... ус ами, ус ами...

А ф р и к а н *(ибжьы ныӡакны)*. Ҳаи абааҵсы, ари иижәыз илымскәа дыҟам... Кәакәана уаҳа идумцалан.

Ц о ҵ а. Амырзакан ҳара иҳамами, уажәытцәҟьа иркәашо арахь ишәзаазгап.

А в д е н и а. Сара баба ишәаҟьгьы аҭуан илбаазгап.

З а у р. Авдениа, ашәаҟь шәаҟәытц, шәаламкьысын.

Аишьцәа игәыргьатцәа, «ҳаи!», «ҳаи!» ҳәа рыбжьы ҭыганы рхы ыркәашо ицоит.

Б а з а л а *(иҷкәынцәа ирышьклеиҳәоит)*. Шәабацои уара, ара аѳы шынаҳатәу шәхашҭыма? *(Изаҳауа дабаҟоу иҳәарашәа инапы иҟьоит)*.

А д а м ы р. Сымаҳә, Аполлон, уҵхамшьакәа арахь уаасыдгыли... *(Инапы кны дааихоит.)* Иудыруаз, уара уҟнытә саҳәшьа лгәы нханы дыҟоуп ҳәа анаасаҳа, уусҟәа шыбааҵсыстәуа. Сара саҳәшьа атцыс ашьапы ахьыҵтцәо здыруа дреиуоуп, ллеишәагьы ҳаҕеимшхара, уара уабжьагараҟәа лҭахны ҳәа дыҟаӡам, иуаҳама исҳәо?!

А п о л л о н. Исаҳауеит, аха сара уи ллакҭагьы сҭамҧшыц макьана... шәаламган шысҳәоз...

Ақсент Аполлон ивара днацәхасын иажәа ааникылоит.

А д а м ы р. Ауаҩы идырразы ҧуҭк аҷьыка ицуфароуп рҳәеит. Шәеибабап, шәеибадырп, шәыхшара шәыҭцагылап. (*Игылоу рахь.*) Исҳәо иашами, аҩызцәа?

Ииашоуп, ииашоуп ҳәа иааиларыҧсоит.

А ф р и к а н. Амшә иакыз баба иҳәеит.

З а у р. Уара аҩыжәра заанышәкылеи? Африкан, ишьҭыхи ахмаҷыр.

Ҧоҭеи Авдениеи иҳақьҧсықьуа иаакылсуеит. Ҧоҭа амырзакан икыуп, Авдениа – ашәақь.

Б а з а л а. Иалухузеи уара ашәақь? Ашәақь ҩысҭаауп, амашәыр ацуп рҳәоит... Заур, имхи удинаныс.

З а у р. Арахь иаасырки, уара.

А д а м ы р *(днаиҧыҩланы).* Аҷьабаа уаламлан, Заур. Арахь снапы иарки, арҧыс. *(Иааимхны инарҳәыаарҳәны дахәаҧшуеит.)* Алҩақ иаганы иҟоуп. Апотрона ҭаҙами? *(Ихаршаланы дҭаҧшуеит.)* Еиқәшәоуп. Аҳы, шәак аацәыржәга, сара аҟәҟәаҳәа ахысра салагоит.

Ҧ о ҭ а. Раҧхьа ацәҟьара уеихсыруеи, ишхысуагьы умбари.

З а у р. Адамыр, акы еиҧшымкәа суҳәоит арахь исыҭ. Ари ҭымҟьеижьҭеи иҧжәаргьы ҟалоит. Базала ари аникыз шьҭа иагьигәалашәом.

Б а з а л а. Ахәыҷқәа ахьажь аладыршәоит ҳамхы ианачычалак.

А д а м ы р. Сара ус сыжәбоит аха зеиҕьадыҟам шәарыцаҩуп. Аҭыс абла ҭысыцҟьаауеит иаасгәаҧхар. (*Акгьы зным саанк Ҧоҭа инаииркуеит.)* Абри иусыркыз абна иганы аҭла ашьапы исзадҭа унҩахашәа... Ахысшьа закәу нас ишәсырбап...

Ҷоҭеи Авдениеи ацәҟьара кыдырҭарц еибарыѡны ицоит. Дук мырҭыкәа «икыдаҳҭеит, икыдаҳҭеит» ҳәа асценахь ианаагьежьуаз, Адамыр ишәақь ирҟаҭы-мыҭуа ишикыз, инапы инықәырсны иаразнакы дхысуеит. Ахысбыжь инақәырццакны Ҷоҭеи Авдениеи наҟ-ааҟ еизҟьа ҿыцха инкаҳуеит. Еилагылаз иааилаҭыруеит. «Ҳаи, ҳаҧсында! Ҳаи, иҟалазеи» ааилдыргоит, инаҭрысны Ҷоҭеи Авдениеи инархыххуеит. Ишәаӡыӡаны, ииѡуа иаацәырҭуеит Асҭанда, Аида, Флора. Абас иааилаҭыруан еиҧш, «ҳаит!» «ҳаит!» ҳәа Ҷоҭеи Авдениеи иѡаҭҧоит иргәаҧханы иччо.

Ҷоҭа. Шәзыршәазеи ари аҟара уара?!

Авдениа. Аҟәыд акәын иахаҧсаны иҳамаз... руак ҒәҒәала исӡывасит аиашазы. *(Иган ибыҕуеит.)*

Базала. Ҳаит, шәара ацәикқәа, хашҧашәыршәеи, аҿадақәа.

Адамыр. Шәыҧшыруазеи уара, ани асаан ицыцхашәа ишызгаз шәымбаӡои?

Заур. Уара Анцәа ииныҳәаша, шаҟа ҳнеилыҧсааз удыруандаз!

Аида *(Адамыр иахь)*. Иумжәызааит, уара!..

Адамыр. Иагьызжәит, иагьысфеит, арҭ рѡызцәа ауаа нагақәа уанрықәшәалак, уаҳа иамуазаап. Аҳы, саҳәшьа, баргьы бҭацара аакажьны бхаҭа бҿааидкыл. Ахәа анеиҿарыҧсоз аамҭазы ҳанхом Анцәа иҵьшьаны... Ацивилизациахь шәхы шәырха рҳәеит. Аполлон, сыла ишабо саҳәшьа уналывагылар сҭахуп. *(Аполлон Асҭанда лахь днаигәҭасуеит.)* Мамоу... шәхеибарҭәаауеит сгәахәуеит, ус сылақәа исдырбо... *(Илақәа хѡаны ихы наҟ-ааҟ иааиҟьоит)*.

Асҭанда *(Аполлон тәамбашақә днаихәаҧшны, лыбжьы мырдуцәакәа Адамыр изы)*. Сыҧсындаз, ари зынӡаск дагаӡазаап, имаҳәҭәҟьа дизеилыргом.

Флора *(Асҭанда лахь)*. Быбжьы ҭыбымган, бабхәа дахьтәо бымбаӡои?

Адамыр. Аҳы, шьҭа амырзакан шәааха арахь. иабажәгеи амырзакан?

А в д е н и а. Уажәытцәҟьа, ара искыми... *(Амырзакан Базала инаиркуеит.)* Баба, аркәашага ҳзарҳәеи, аркәашага.

Базала амырзакан длаха-ѡахоит.

Б а з а л а. Ҳаи, ацхь рылалааит, ари аҳәынаԥҟәа икылжәжәа иргахьазаап, аԥсыԥ ҭалаӡом.

Базала иажәа алгаха иамраӡо Заур «Уаридада» аацәыригоит, ахацәа ашәа ицҳәара иалагоит, ус ишнеиуа, рнапҟәа еинҟьо аркәашагахь ииаргоит. Иаразнакы Ԥоҭеи Авдениеи еицлабуа икәашо иныԥҟәлоит, урҭ ирыцкәашоит Флореи Аидеи. Адамыр ишәаԥ агәҭа кны, инапҟәа ганха еитԥыхны икәашо дрывакәашоит дырхыкәшо. Асҭанда иԥҟоу агәырґьара далахәӡамкәа, лылаԥш идырхаланы Аԥсент дизԥшуеит. Аполлон Асҭанда ивара леирханы, ихы шьҭацаланы ҭаҟа дыԥшуеит.

А ԥ а р д а

Ахәбатәи асахьа

Ґәеихасала иҟатԥоу аѡны аган аабоит, аԥенԥьар ахьҷоу ала. Аԥенԥьар абжеиҳара иѡаганы акыдыршәыла кнаҳауп. Аѡнытԥҟа агазцәашьы шарку убартԥоуп. Ԥхыбжьонуп. Амза зны аԥстҳәа ишнавало, даҽеазны ишнавтԥуа ѡашьом. Асцена зны ижәпаӡа шәшьык нахылоит ус ишыҟоу инхылашаауеит.

Ԥоҭеи Авдениеи аччара рзаанымкыло, еишьҭаланы, ирццакны асцена иааԥәлоит. Ԥоҭа ԥшьшьапык зԥоу аҟәардә икуп, Авдениа – ауҟарапат. Аԥенԥьар иазааигәахоит. Ԥоҭа аҟәардә наиргылоит, нас дныԥәгыланы аԥенԥьарахь аԥшра далагоит.

А в д е н и а *(дгәырґьацәа)*. Иҳәалеи, исаҳәалеи арахь.. Иҟартԥои, изҷузеи?

Ԥ о ҭ а. Макьана акгьы иаҷӡам, аҭаца лхала лоуп иҟоу.

А в д е н и а. Избан уара!.. Аполлон дылцәыбналама... баша кәапеик азна аҩы ҳцәижәыма сыҽсырхаҭоит ҳәа...

Ҧ о ҭ а. Уаангыли, уаангыли, ашә нцәыҭрааит уажәы.

А в д е н и а. Хәылеикааит, ҭиҭу ҟаиҭома, ашырҳәа дыҩнамлои.

Ҧ о ҭ а. Уаангыли уара...

А в д е н и а. Дыҩналама?

Ҧ о ҭ а. Дыҩналеит.

А в д е н и а. Нас дызҽузеи?.. Шьҭа сара сықәыргыли.

Ҧ о ҭ а. Уаангыли зны. Еиҭах сшеиҳабу ухашҭуеит.

А в д е н и а. Усҟангьы усҧыҩлеит... нас сҽы раҳаны абас сухәаҧшлома?

Ҧ о ҭ а. Ҧшьшьала, уара, убжьы думырҳан... Аҭаца иҟалҭо сзеилыргом, лҽыркьаҳәноуп дышгылоу, зынҙаскгьы дихәаҧшҙом.

А в д е н и а *(диҳәоит)*. Иаа... иаа... шьҭа сара сықәыргыл.

Ҧ о ҭ а. Унаскьа, скоумыжьын. Уаангыли... уаангыли...

А в д е н и а. Шьҭа иузхоуп, саргьы избар сҭахуп.

Ҧ о ҭ а. Иубои, ишьҭамлаҙаци...

А в д е н и а. Аҭаца аҽееилыхра далагозар арахь улбаа, улыхәамҧшааит, иҧхашьароуп. Ҧоҭа, иуаҳама исҳәаз? Изҽумҭуеи уара? Убла кыдзырхалаз арбан?

Ҧ о ҭ а. Аҭаца лхы лнапы адкыланы дгылоуп, Аполлон дааҩналеижьҭеи деиҭамҭыц. Дшанхеит ҳәа сыҟоуп.

А в д е н и а. Дыҧхашьоит, уара, дыҧхашьоит, уаҳа акгьы узеилымкааҙои?.. Аполлон дызҽузеи?

Ҧ о ҭ а. Акаруаҭ дықәтәаны изиацкқәа ишьихыр иҭахуп, арахь ишьыҭуам.

А в д е н и а. Иаба ишьыҭуеи, мчыла ишьиҭеите... иара итәу ҷьушьома... Шьапдуқәак иҭахыуп...

Ҧ о ҭ а. Ҳҭаца акы леиҳәақәеит, аха исзеилмыргеит.

А в д е н и а. Лара иалҳәазеи?

Ц о ҭ а. Рыбжьы саҳаʒом, уара. Лҽы еихылхуа сымбеит. Ус дышгылац дгылоуп.

А в д е н и а. Ҳашьа дзышьҭамлеитеи, нас дабацари... Уажәыгь изиацкқәа изишьымхʒаци? Флора лами изхароу... иушьумҭар ћалом, иушьумҭар ћалом ҳәа дыхҭалкын... нас, дабанʒанеихьоу?

Ц о ҭ а. Имч ақәымхазт, дрыхәаҧшуа дтәоуп.

А в д е н и а *(дигәҭасуа далагеит)*. Шьҭа иузхоуп. Ишҧа соуҳәаз... зны сара срыхәаҧшлап, нас уара урыхәаҧшлап, убас еимаадалап умҳәаз? Ари аҷћарапат ахы сзаанкыли, сықәлоит. *(Аҷћарапат азыбжаранʒа дықәлоит.)* Ҳаи, иманшәаламкәа сықәлеит, ас ишысҭаху избарҭаʒам, баша сыхәда ҭәиит. *(Дылбаауеит.)*

Ц о ҭ а (*Ак̂әардә дылбааны)*. Уқәгыл, уқәгыл, мамзар уеилагар ҳәа сшәоит.

А в д е н и а *(ак̂әардә дықәгыланы аҧенҷьарахь аҧшра далагоит*). Уа уара ахәылашша... ари изишьымхызт ус аиарҭа иҽықәиршәит.

Ц о ҭ а. Шьҭа аҭаца илыҧсыхәозеи, дабашьҭалои уаха?

А в д е н и а. Уцаны баба иоуҳәаруеи, уара, ҧсыхәак рзиʒбып.

Ц о ҭ а. Шәара иалыжәдыраауеи иҽеилымхʒакәа дышьҭоу-дышьҭаму ҳәа дсазҭаар ишҧаиасҳәари?

А в д е н и а. Дгылеит, дгылеит... еиҭах ишьхра даҽуп.

Ц о ҭ а. Аҭаца уажәыгь дышгылац дгылоума?

А в д е н и а. Аҧышәырччара даҽушәа збоит уара, хымҧада Аполлон дихыччоит.

Ц о ҭ а. Иуҳәо закәызеи, дмааицкәа ихыччара далагазар, ари иаабахьоу дреицәазар ћалап.

А в д е н и а. Ари егьырҭ раасҭа деинаалоушәа збоит, ллеишәагьы ус ићазар здыруада... Уаагыли, уаагыли... иара иахь днаскьеит... уҧши... уҧши, изиацк аанкыланы ишьылхырц даҽуп... (*Иаалырћьаны ччараха исуеит)*.

Ц о ҭ а. Узырччо арбану? Унаскьеи, шьҭа сара сықәыргыли.

А в д е н и а. Уаагыли уара... уажәоуп санықәлаз. *(Еиҭа ччараха исуеит.)*

Ҧ о ҭ а. Асҟак узхыҧсаауа арбану, саргьы избар сҭахуп. Ари аҷҟарапат сызки... *(Дықәлоит.)* Уа шәиушәиу! Уажәыгь ишьхра даҽума?! Арҭ уаха изышьҭамлеит излазбо ала... Уара узхыччооз мшәан!

А в д е н и а. Лымч еибыҭаны изиацк данаха, иҽизнымкылазт дыҭцлырҧеит... Еиқәаҳарц аҷык-аҷык ауп ирыгхаз. *(Дамхаччоит.)*

Ҧ о ҭ а. Ишьылхит, ишьылхит... Анцәа иҵьшьоуп.

А в д е н и а. Аҩбатәигьы ишьылхит, уара! Иаразнакы ишҧаишьҭи ари ак!.. Иарма шьапы еиҳа идуузма? *(Дыччоит.)*

Ҧ о ҭ а. Уааҟәымҭҙакәа ушҧаччо, уара? Ҳарбоит, уара, ҳарбоит.

А в д е н и а. Знык ишьҭаландаз... аҽеилыхра шаҟа иадхалазеи...

Ҧ о ҭ а. Сааҧсеит, аҭларкәыкә еиҧш ара уаҳа сызкыдтәалом. *(Дылбаауеит.)* Уара исаҳәала... иумаҳаҙои? Уажәы изҽузеи?

А в д е н и а. Изҽыхузеи, изҽыц...

Ҧ о ҭ а. Ишҧа, аиарҭа ицәыҭалахьоума? Сара снарҧши...

А в д е н и а. Уҧшыз... игалифеи ишьхра даҽуп.

Ҧ о ҭ а. Игалифеи иара ихала изишьымхҙои? Ани кәапеик азна аҩы иаҳцәижәыз дҟьатаҙа дагеит ҳәа сыҟоуп.

А в д е н и а. Анцәа иҵьшьоуп... инармеиқәа аап-шит.

Ҧ о ҭ а. Иабатәи нармеиқәоу уара, аҧхын агәҭаны!

А в д е н и а. Уахада еибабахьоу ҵьушьома, дылцәыҧхашьоит, уи уара иабаудыруеи.

Ҧ о ҭ а. Уара даараҙа издыруа уакәхап... Улбаа, улбаа...

А в д е н и а. Анцәа иҵьшьоуп, шьҭа дышьҭалҭар здыруада... ахыза наҟ иныҧхьалыршәҭит... оҳ гәышьа... дышьҭалт, дышьҭалт.

Ҧ о ҭ а. Инармеиқәа ишьимхҙеи?

А в д е н и а. Дҟьантазҙа деилылхрызма?..

Ц о ҵ а. Уаха аԥхзы дагарц дыҟами...

А в д е н и а. Нас иԥхәыс дшылбоз дхәынтаҟьаза дышьҭалозма. Уара аԥхәыс данааугалак ишԥаҟаутцои?

Ц о ҵ а. Ишыҟасҵоу алухи, баба макьана ҳаԥхәыс аагара даԛәшаҳаҵыми... Уажәшьҭа аҵаца лыматәаԛәа лшәылхуазар акәхап. Улаԛәа ркьаԥшны уахь умԥшыкәа шьҭа арахь улбааи... Аҽеилыхха лыҵи, уара.

А в д е н и а. Лара сылбо ҵьушьома?

Ц о ҵ а. Агаза, уара думбои... Думбарц азы заа улбаа, нас ианышьҭалалакь, ахыза ианцәытцалалакь...

А в д е н и а. Уа, уара! Аполлон аҵзамцахь днаҳәит... изԛәа леирхоуп.... дԛәацазом, дыцәара дыҟоуп!

Ц о ҵ а. Иуҳәо закәызеи, Аполлон иакәым, уаха ҳара ҳзыцәараны ҳаҟоума... Аҵаца аҽеилыхра даҽызар, илаԛәа ҭызза дызлыхәамԥшит... иҟоу удыруама, уаргьы арахь ункаԥеи шьҭа. *(Диханы дылбааигоит.)*

Даацәыртцуеит Б а з а л а. Асцена аҵауылара аганахь иҽааникылоит. Дхарахаԥшуеит.

Б а з а л а *(ажәфан даԥаԥшуа)*. Амза аҵәымҵахь инеихьазаап... азазагьы аҳәарц иҟоуп... ас мацара ицар, ҳаурақәа бзиахароуп... Ҳҵаца хәыҷгьы чара хпыҷк лзаауроуп ҵагалан. (*Днаскьаны азкаҵәара далагоит.)*

Ц о ҵ а. Уԥши, бабацәҟьагьы уаха дзыцәом.

А в д е н и а. Уи дыцәаны дааԥшхьеит уара, абас изхара дыцәаны еиҵах ацәа иҽееиҵоит, уажәоума данубаз?!

Ц о ҵ а. Убжьы рхәыҷы, мамзар иаҳауеит.

А в д е н и а. Дарбан изаҳауа, бабоу уара?*! (Дыччоит.)*

Б а з а л а. Дарбану уа ицәажәоу?

Ц о ҵ а. Иуасымҳәаз, Авдениа.

Б а з а л а. Аԛсент уоума, зыбжьы саҳауа? Иууеи ара атцхабжьон? (*Днаскьоит Цоҵеи Авдениеи рахь.)*

Ц о ҵ а. Ҳара ҳауп, баба, Цоҵеи Авдениеи.

Б а з а л а. Шәарбану зышәҳәа? *(Дынрыдгылоит.)*

Ҳаит, иабихәац, шәара шәоума? Шәызҿузеи нас ара, шәзышьҭамлаци?

А в д е н и а. Амза ҳарцәом... Уԥши, игьагьаз иахькыду?

Ц о ҭ а. Уажәытцәкьа аԥҭа иавалеит, аха нас еиҭах иавҭуеит....

Б а з а л а *(иҵкәынцәа ирҳәаз изеилмыргеит)*. Мамоу, дад, уатҵәгьы абас амш бзиахоит, ари аҳаҳа иаҳәоу, макьана ҳаураԛәа ирызхоит. Шәаала аѡныԛа, шәыцәар, шәаԛара шәыцлап.

А в д е н и а. Ԛоҳ, уаҳа ҳабаугари, акаруаҭгьы ҳазкәамеи...

Б а з а л а. *(Аԛәардә днахԛьашоит)*. Ари ара иаазгеи, уара, ари аҷԛарапатгьы иабашәҭаххеи аҭхабжьон... Ҳаит, шәара аѡсҭаацәа, цәиккрак шәаҷын хымԥада... Арахь шәсаԥыс... ашарахь инаскьеит ишәымбазои?

Ц о ҭ а. Унеила, баба, унеила, ҳаргьы ҳушьҭалоит.

Базала иҷынеихоит. Ц о ҭ а аԛәардә дныԛәԥалан аԥенԥьар ахь аԥшра далагоит.

А в д е н и а. Иубои уажәы... иааԥшуоу, мамзар ицәахьоу?

Ц о ҭ а. Уаангыли уара, иаразнакы ццьа исзеилыргом.

А в д е н и а. Изакәызеи иузеилмырго... арахь сара сырԥши. *(Аԛәардә дылбаарԥ дигәҭасуеит.)*

Ц о ҭ а. Исараза, уара, исараза.

А в д е н и а. Шаԛа уԥсы цәгьоузеи...

Ц о ҭ а. Уара абыржәы Аполлон ихәда абжьы умаҳазои?

А в д е н и а. Дышԥацәоз, уара?! Шьҭа ҳҭаца хәыҵы илыԥсыхәозеи?

Ц о ҭ а. Дыреыхатәуп хымԥада. Иаҳҳәыцри, Авдениа?

Б а з а л а акыр дцахьаны дхынҳәуеит Ц о ҭ еи Авдениеи рахь. Изҷу ибоит.

Б а з а л а. Ҳаит, шәызҿу закәызеи... иаашәымхәыцуа акгьы шпаҟам... арахь шәиас... шәхәыҷқәоу ҵьышәшьоума?

Ҧоҭеи Авдениеи раб иахь инаскьоит, аҟәардәи аҷҟарапати ркуп.

А в д е н и а. Уиашоуп, баба, ҳарҭгьы шьҭа ҳхәыҷқәаӡам.

Ҧ о ҭ а. Иазууеи, шәсабицәоуп ҳәа аӡә даагаргьы ууамеи.

Б а з а л а. Ани аҩнду ҳазҿу ҳаналгалак, шәаргьы аӡәаӡәа шәаарыхап, дад, уажәы иаажәгеит ҳәа иабажәго, рышьҭаҵарҭаҵәҟьа шәоуамеи.

А в д е н и а. Ус анакәха, аӡәгьы дышәзаагом уҳәар, иаҳмаҳаи...

Ҧ о ҭ а. Ус сара сақәшаҳаҭым. Ари аҩны ҳазмыргыларгьы ҳара аӡәгьы дааҳамгаӡои, нас?

Б а з а л а. Ҳҭаца хәыҷы, дадраа, аҧара-ашьара змоу аӡә лакәзаап, лассы ҳаҩнгьы ихан хьыҵәцараханы илыргылараны дыҟоуп, усҟан шәаргьы аҳәсахәыҷқәа аажәгап.

А в д е н и а. Иашаны иуҳәома, баба?

Б а з а л а. Саб иҧсаныс... Шәаала, дад, шәаала...

Рыбжьы митәык иҭымгакәа, ркәашагашәак цәырганы ишьацәхыртәуа, игәырҕьаҵәа, Б а з а л а ишьҭаланы рҿынархоит.

Афбатәи асахьа

Уажәраанӡа иаабақәоз ахыбрақәа рҿы нарҳәны игылоуп, иара убас иаҳбарҭоуп ахҳәара иаҿу аҵьықәреи мхы. Асцена абжаракахь иқәгылоуп икахәхәа-кахәхәа иҟоу алҵлақәа ҩба.

Ибҕа ларҟәы-ларҟәуа, аҟәарҟәар кны даацәырҵуеит А қ с е н т, уи иҭыҧ ныҧсах-ааҧсахуа аҟәарҟәар абжьы наиргалоит, аҵыхәтәан аҵлақәа руак ашьапаҿы иҿенавеикуеит. А с ҭ а н д а лгәы кыдгыланы дшыҟоу мҩашьо, лыбжьы ҳаҳауеит.

А с ҭ а н д а *(асценахь дааиааҩа).* Абгақәа ирфаша, еиҭа ааанда ҵнамжәакәа иҟам. *(Асцена даақәлоит.)* Аандамкәа... фархьла иҟатҵоу акамбашь мхҭала иазаанкыло иҟоума? Иабаҟоу мшәан, избаҩомеи! *(Днаԥшыааԥшуеит, днаскьа-ааскьоит.)* Азхара ыфаны ижаҳәо ҵьара итәамкәа иҟам. Ахацәа аҽны ианахым иадыруеит ҳәа сыҟоуп. Ахацәа сҳәахит ииаумгои ахацәа...

А қ с е н т *(ибжьы ирҟәымшәышәны, иларҟәны).* Асҭанда!

А с ҭ а н д а (*иааҵьашьаны)*. Азәы сыхьҩ иҳәазшәа!

А қ с е н т. Асҭанда, сбыҳәоит быбжьы ҭыбымган...

А с ҭ а н д а. Уарбану исацәажәо?! Апсцәа сыркыма, мшәан!

А қ с е н т. Бысцәымшәан, Асҭанда, цәгьарак сгәы иҭазам... (*Аԥ̄ла даавԥ̄уеит.)*

А с ҭ а н д а. Диид! Ари уара уоума, ала! Ара иҟоуҵозеи?!

А қ с е н т. Асҭанда, сбашьапкуеит, иҟалозар ажәак сараҩа...

А с ҭ а н д а. Ажәак иузымҳәаз арбану... уара уаҳа ҳәатәыс иумоузеи, анамысда.

А қ с е н т. Ибҳәалакгьы сыԛәнагоит... исхарам акгьы ыҟаҩам... сара ибзианы беилыскааueит, Асҭанда... агха сыхьит...

А с ҭ а н д а. Нас, абри амхурсҭа агәҭаны аума аҭамзаара сзыҟоуҭарц ахьуҩбыз? (*Иҟәарҟәар лылаԥш анақәшәа...*) Диид! Ари иуку аҟәарҟәар акәызма сара сызжьоз! Убри уара уакәын изхатҵатәыз, адунеихаан иузхымхуа... Арахь сышҟа умааскьан... умааскьан ҳәа уасҳәеит... Уанеиҭатҵ, Ԥоҭеи Авдениеи сышрыԥхьо удыруаз.

А қ с е н т. Асҭанда, маҷк быԥсы ааивыга, ҭынч сбацәажәарц ҵахуп, хазынак басҳәозаргьы быздырамеи.

А с ҭ а н д а. Исоуҳәарц иузби, сыԥҵазаара игьамадан иԛәзырхаз уара. Аполлон ситҵхны сугарц ақәумкызааит?

А қ с е н т. Убас ибшьаргьы ауеит, Асҭанда. *(Лнапы днамцасны иааникылоит.)* Банызба аҽны инаркны

сшьара сықәҟьеит, аиаша бҭахызар... Аполлон бихыз-бааueит

А с ҭ а н д а *(лнапы имжәо)*. Унаскьа наҟ, сара уаҳа сузжьараны уҟаҳам.

А қ с е н т. Избоит схы шеилаԥсо... ба быда хәыцырҭак сымамкәа адунеи сыҟәхеит. Сара бара быда схәарҭам... Мап сцәыбымкын... (*Ашырҳәа лнапы дааханы дааигәыдиҳәҳәалоит.)*

Азнык азы Асҭанда лыҷелырххоит, димпытцытцырц лҭахуп.

А с ҭ а н д а. Соушьҭ уара аԥхамшьа... сцәа ԥуҷеырц уаҷуп... избоит сызҭагыло шудыруа... акгьы узалхуам. *(Лыбжьы рдаданы.)* Акгьы узалхуам...

Асҭанда дынхьадышьшьны инапаҷы даанхоит. Ақсент асаара днышьҭеитԥоит. Дшәаны дыҟоуп, илыхьыз издырам, иҷеыларҟәны дылхоуп.

А қ с е н т. Асҭанда! Асҭанда, ибыхьзеи... бааԥшы... сара цәгьарак сашьҭамызт... Абас блаҳара шыҟамыз сзымдырит... *(Инапала лхы-лҷы еиԥхьишьышьueит.)* Бшаҳәшаҳәуа быҟәоушәа збоите... ҿысҭаарак иазҳәазар... *(Лапхьатәи лҳәынцәрақәа рԥыртлара далагоит.)*

Асҭанда ашырҳәа лызқәа даахыҟәтәалоит.

А с ҭ а н д а. Ох, гәышьа! Сеибго ԥьысшьоит...

Ақсент диргылоит.

А қ с е н т. Асҭанда, блахатԥ мгьажьыкәа быҟам. *(Инапы лхахәы иналишьueит, лыхәда, лыжәҿахыр иныԥәишьueит.)* Быԥсы ааиҭак, бшьара быԥәлап. Бҷеаарҭынч... бҷеаарҭынч... ҳаизыразымхар ауам... сара избоит, Асҭанда...

А с ҭ а н д а *(иаалырҟьаны Ақсент диҷасueит)*. Абри умаз иахьала... Ҳаизыразымхар амуазар... уца ус узышь-цылахьо рахь. *(Ашырҳәа даагьажьны ддәыԥәлоит).*

А қ с е н т *(иʒамҩа ааишьашьын, дааникыларц дналышьҭалоит*). Сара бара бзы сыҟазаауеит, абри бдыруазааит, ас скажьны бымцан, исызбамҳәаз рацәоуп...

Асцена гьыжьуеит. Уажәы ахыбрақәа рҽаҧхьала иаабоит. Аʒәы лҽыҭбжьы гоит.

А б ж ь ы. Уаа, Ҧоҭа!

Ааҭгылара.

Авдениа уҟоума?

Маҷк ааҭгылара.

Ҧоҭа сымҳәеи? Шәабацеи зегьы... шәыхҭәама, шәыхҭәааите.

А с ҭ а н д а даацәырҭуеит, лышьҭахьҟа А қ с е н т дмага-маго ааира даҽуп.

А қ с е н т *(абжьы шиаҳаз даатрысуеит)*. Ари хымҧада Анҭика лоуп, дабаанагеи ианакәым – ҭачкәым ҳәа. Сылбар, ҳаҕеимшхарахоит... Асҭанда, сара сцар еиҳа еиҕьуп. *(Ишьҭахьҟала деиханы дцоит.)*

А с ҭ а н д а. Аҩныҟа даасыҧхьаз ҵьушьап... уахьымаара уцеит... Арахь ʒәыр ҽыбҭызма?

А б ж ь ы. Аа! Аҭаца хәыҷы дыҟазаап...

А н ҭ и к а дааиуеит.

Сыбжьы цеит ишҽысҭуаз... Бабамаз аҭаца хәыҷы бжьык бмаҳауа? Бхала банаанха, быгәҽыҕьра бхыбгозма?..

А с ҭ а н д а. Саҭабымҭан, аха ас исацәажәо бара бызусҭда? Сара иахьада бсымбац, бысмаҳац!

А н ҭ и к а. Аа... сыбзымдыруазаап... нас ҳаибадырп. Сара Анҭика соуп, ибаҳауама, Анҭика. Даба бара уаҩҭас бхы аасырбеи... хазынараҳәа акгьы быдызбалом...

А с ҭ а н д а. Анцәа уаҳзылпҳа, бызусҭада уажәы ара иаасызкашәаз ахәшьара сыҭо?. Иарбану сара сҽы усс ибымоу?

А н ҭ и к а. Иарбан ҳәа арахь бсазҭаауама... бара ибыздыршам?

А с ҭ а н д а. Дыршьас исымоузеи, иара бара бхаҭа макьанагьы бысзеилымкаацзар?

А н ҭ и к а. Сышпҭабзеилымкаац, ари хаҭа ҳәа банцоз, бзыццоз ахаҭа ихи-иҭыхәеи еилымкааӡакәа ажәа ибҭама нас? Анҭика ҳәа апҳәыс дышимоу бмаҳаӡеи?

А с ҭ а н д а. Шәара шәеилыҭхьеит, насгьы ианбыкәу...

А н ҭ и к а. Ианбыкәу бҳәама? Бара бтәала шықәсык-ҩышықәса даара ирацәоума? Ҳара аҭыпҳа ссир дҳабжьагылоуп, ибдыруама абри? Ҳаизгәаазар, ҳаинышәап. Егьаҩы еилыҭхьеит еилалахьеит.

А с ҭ а н д а. Сара мчыла аӡәгьы сицымцаӡеит, ипҳәысгьы диҭсымхит, Анцәа дшаҳаҭуп.

А н ҭ и к а. Анцәа шаҳаҭра бзиуп ҳәа бгәыҷуазар, башаӡа бгәы бажьоит. Аполлон дыбҽыпсаауа ҵьыбшьозаргьы агха бымоуп. Аполлон сара заҭәык соуп ипсы зыхҭниҭоу, ибаҳауама, сара заҭәык.

А с ҭ а н д а. Иҟалап ус акәзаргьы, ибымаскуам, аха ишсабҳәара баргьы убасҟак биҽыпсаартә дыбҭахума?

А н ҭ и к а. Изакәытә зҭаароузеи исыбҭауа? Жәаха шықәса ҳаицынхон, ҳаибаҭахымзар, асҟаамҭа иҳазнагарымызт.

Иҳақьпсықьуа П о ҭ е и А в д е н и е и аацәырҭуеит.

П о ҭ а. Уа, бара, Анҭика боума?!

А в д е н и а. Арахь ҽааҳәыра ҟасҭом ҳәа ицаз бара бакәӡамыз?

А н ҭ и к а *(Авдениа иахь)*. Уара агаӡа, уҽаанкыли.

А в д е н и а. Улыхәапши уара... илхамшҭӡакәа еиҭах агаӡа ҳәа шсалҳәо!

П о ҭ а. Авдениеи сареи Заур аҭара ду хҭеиҭоит, усҟан ибҳәо ҳмаҳари...

А н ҭ и к а. Заургьы шәара шәҩызцәа ракәхап аҭара зирҭо...

А с ҭ а н д а. Цәгьарак рылам, еилҟьа-еилҕәыцәӡа иҟоуп, ргәы нырхатәума абас иҟоу ...

А в д е н и а. Асҭанда сҟәыбҷақәа ҳәа дҳашьҭоуп, бара бакәымзар...

А н ҭ и к а. Шәара шәлымжьар илжьода, ларгьы шәара шәҩызак лакәхап...

А с ҭ а н д а *(даамақарны)*. Шьҭа ибҳәахьоу бзырха, саргьы абыз шсымоу ибсырбаанӡа.

А н ҭ и к а. Ах... ах... ах! Даара сбыцәшәеит... Ибдыруаз, мчыбжьык ауп ҽҳәарас ибысҭо... Мчыбжьык ашьҭахь ара быхабар сымбароуп. Бара ари ашҭа акгьы бзалаӡам.

Ҧ о ҭ а *(Анҭика лахь)*. Ани аҩны ббоума, иҟаҭамкәа игылоу, Асҭанда лассы иҳазлыргылараны дыҟоуп.

А в д е н и а. Баба, нас Ҧоҭеи сареи аҳәса ҳзааигоит.

А н ҭ и к а. Ас шәызжьаз дарбану?

Ҧ о ҭ а. Баба иҳаиҳәеит, ашьҭахь Ақсентгьы иҭабаргуп иҳәеит.

А в д е н и а. Уара, Ҧоҭа, ҳанааиуаз Ақсент ицәаара снахьаҧшит ҳамхырҭаҽы, уара дузгәамҭаӡеи?

А н ҭ и к а. Ааит, ус акы шыҟаз санааизгьы сцәа иалашәахьан... Уи шәҭаца хәыҷы уа шәымхырҭаҽы димазар акәхарын... Смааизҭгьы шәыла иабарц иҟамзи.

А с ҭ а н д а. Изакәызеи бара бҽы иҭыҭуа... Арҭ ахәыҷқәа бажәа агәра ргар шауа ибзеилмыргаӡои?

А н ҭ и к а. Ус шыҟамыз ҳәа аныха бызҳәарым, мамзар Аполлон мчыбжьык бидхалараны быҟазма...

А с ҭ а н д а *(лыбжьы ырҩысҭааны)*. Избан сызидымхаларыз, ибымбои бара шаҟа бихыбаауа... Абысҟак арахь бхьазырҧшуа здыруандаз...

А н ҭ и к а. Ашәии иара, ҧҳәыск дызҭаххара дауҟалаша, аха ибымбои, бара бмааицкәа амҩахәасҭақәа быҧшааит, ани ацәаҕьгьы быфҩы икит иаразнакы.

Ҧ о ҭ а. Ари илҳәо закәи уара, Авдениа?

А в д е н и а. Хҳаблаеы ацәаҕь рызҭада, ани Ҭандел ицәаҕь дырхәеижьҭеи иҭуазеи...

А н ҭ и к а. Шәара агаʒақәа, шәҭаца шәаалхылаҧши, усҟан ацәаҕьгьы жәбап, акамбашьгьы кылсып.

А с ҭ а н д а *(зынʒаск дышны)*. Ааит бара аҧхамшьа, бҿы иааҭымҭуа акгьы шҧаҟам, бхыцәкәакәын баныскаанʒа ҳашҭа бҭыцқьаа абыржәыҭәҟьа!

Ҧоҭеи Авдениеи иҟарҭара рзымдыруа ихахачахоит, ирыванык̓әоит.

Ҧ о ҭ а. Бца бара шьҭа, Анҭика, бца бҭаацәа рахь.

А в д е н и а. Арахь бааи ҳәа базҳәадаз?

А н ҭ и к а. (*лыҩнапыкала Ҧоҭеи Авдениеи днарыхо).* Бара боума, сара схыцәкәакәын санызкуа, ахаҭа саҟаҭ иҿидырхаланы амхурсҭақәа зшьаҟьо аҧхамшьа!

Рхыцәкәакәынқәа еибакны еибарххоит, инеигәҭас-ааигәҭас-уеит, рҿааиҟәырхуеит, нас ҩаҧхьа ажәақәа шеиқәдырҧо, ҿыц еибарххоит, рхыцәкәакәынқәа ирыхоит, рҿааиҟәырхуеит, убас хынтә-ҧшьынтә еизыҭҟьоит.

А с ҭ а н д а. Аҧхамшьаҭәҟьа бхаҭа боуп. Сара сыцқьоуп, сан сшаалыхшаз сыҟоуп, арахь ахаҭа дызмоу аҧҳәыс сыхьʒуп... Бара абарҭқәа шыбдыруа иарбану бсықәланы бызсабашьуа? Ари зегьы ҿакы иамааноуп акәымзар...

А н ҭ и к а. Ааи, иамааноуп, изʒом.... Бара ара, Аполлон банидхала ауаа ргәы ишҧаанагои? Ари ауаҩ ахаҭа еибга иакәзаап, зегь зхәыцыз, зегь зыршаз Анҭика лоуп ҳәа сыхьʒ аʒы иамыʒәʒәо иааҟарҭап... Бара ара қьаф булап... Ус ишалымҭуа бдыруазааит!

А с ҭ а н д а. Нас сара сшааиз еиҧш сыҩныҟа схынҳәызҭгьы егьа ҳәынҭәа сықәырҭәарын, убри азын ичҳауа сааиуеит... шьҭа иаамҭоуп анысгәахәуа, ара уаҩы сибараны сыҟаʒам... Бара баама, бцама, зынʒаск хьаас исымаʒам. *(Лнапы агәашәахь инархханы, лыбжьы рҿацаны.)* Абыржәшьҭа бышзахәо агәашәахь быҭрыс, иаанхаз бхахәы кыдсхаанʒа. Быҭрыс ҳәа басҳәеит!

А н ҭ и к а. Бара азаара ззаақәоу бреиуазаап, аха сбыршәо ҵьыбымшьан, саргьы ишәақәоу среиуаҳам... Агәы бымазар арахь бааскьешь... бхы ҟьантазҳа ибхасыргылап.

Рыхцәқәа еибакуеит, рыбжьқәа цәгьахоит.

Ц о ҭ а. Асҭанда, бахала, бахала, икыдхла бамеигҳакәа.

А в д е н и а. Уааи уара, иаҳзеиҟәгозар гәаҳҭап, мамзар арҭ еибарҵсуеит зынҳа.

Ц о ҭ а. Асҭанда лоуп ирыцҳасшьо.

А в д е н и а. Саргьы Асҭанда лоуп... лышьҭахь ала улыхалеи... ари амыжда, Анҭика, сара слыхалап арахь.

Ишрыхоз, ҿыцьа-ҿыцьала еиқәаҳауеит. Ц о ҭ е и А в д е н и е и игәырҷьатцәа «Ураа!» ҳәа рыбжьы гоит иахьҟажьу.

А ц а р д а

Ахцатәи ақәгылара

Абыжьбатәи асахьа

Асценаҷы иаабоит амшын аҷықәан иҟоу каҳуажәыртак. Ҿыцьа аҭыцҳацәа акаҳуажәырҭа аҭааҿцәа рааира иаздырхиоит. Аестрадатә ашәакгьы ирдуцәамкәа абжьы гоит.

М а р и н а. Асҭандагьы шьҭа дааиларо уп...

М и л а н а. Шамахамзар шьыжьык дмааицкәа ҟамлац. Зегьы лылаҵш ахылгароуп, иҳагу, иҳабзоу гәалҭароуп.

М а р и н а. Аҵшәма бзиа имал илаҵш ахызароуп, мамзар еимыртцәоит. *(Дыччоит)*.

М и л а н а. Еимызтцәода, бареи сареи ҳаума?! *(Дааҵышәырччоит.)*

М а р и н а. Шаҟаҿы ҳцьаршьоу бдыруандаз абасҟаамҭа абра аус ахьааua...

М и л а н а. Изымдыруеи, уаанʒа ара аус зухьаз, уажәыгьы Асҭанда лҽы быҟоума ҳәа шаҟантә исазҭаахьоузеи.

М а р и н а. Илыҭаҕьычуан азы наҟ икалцон, гәыбҕан узлыҭом.

М и л а н а. Црышәшәақәак ҳаргьы иҳауеит, аха акгьы ҳалҳәаʒомеи, илзеилымкаауоу?

М а р и н а. Асҭанда дужьара уҟоуп... Лара лтәы ҳалакьысуам, ҳахалом, егьыс иаҳзаанхо дшазыразу ҩашьом.

М и л а н а. Абааҧс, абни иахашәалоу аҟәрышьқәа рзыҳәан аҭыʒшәа ҟазҭо, зҽызшьуагьы дубап. Агәҳәы дышгәҳәу даанхозар акәхап, егьа мал ирҳаргьы.

М а р и н а. Агәҳәы иоуп еиҳагьы згәы ҭбаау, аҧсыцәгьа – есымша дымлашьуеит, изхара ҟалом, иҧсы ҭәуам. Убас иҟаз ҷкәынак мап ицәыскхьеит сара.

М и л а н а. Марина, ашьыжь шаанʒа сбыргачамкуеит... Амал зкыз аʒә иакәхарын... мап шҧеицәыбки!

М а р и н а. Убас... мап ҳәа аниасҳәа, дыззаʒа ииҳәо иҽамшәо, ацашьа дақәымшәо дгылан. Сара соуп ҳәа дыҟамыз... Ашьҭахь дышгаʒазгьы збеит. *(Лыбжьы ааргәырҕьаны.)* Абар Асҭандагьы дахьаауа!

А с ҭ а н д а даацәырҭуеит. Уаанʒа иаабахьо длеиҧшʒам, акыр лҽеиҭакны дыҟоуп, гьамала деилаҳәоуп, еиҳа ақәыҧшра лнубаалоит.

А с ҭ а н д а. Шәааихьоума, сҟәыбҷақәа? Избоит, шәыцқьашәқьаʒа шәеилаҳәоуп, шәласкәантраʒа шәыҟоуп, ус анакәха, шәгәалаҟазаарагьы хымҧада ибзиоуп. Уи акыр аҭанакуеит шәусураҽы. Абас шәлахҽыхʒа, шәеихаччо иааиуа шәаниҧылоу, даҽазныкгьы ааира игәанарҧхоит, ус-ус абри аҭыҧ ҧсшьарҭас, қьафурҭас иалихуеит. Анеи-ааи анҳау, ахашәалахәгьы иацлоит, нас уи снахәаҧшны шәааҧсарагьы ахә ҳарасклап. Амц сазымҳәо, исыҭамҕьычуа саргьы иаҳаҭыр збар сҭахуп. Издыруада шьҭа шәареи сареи ҳаинааланы аус еицааур...

М а р и н а. Тиотиа Асҭанда, ҳара шәара шәҷы аусура ҳгәаԥхоит.

М и л а н а. Акы, шәҟазшьа ссируп, ѿбагьы, ара илахҷыхырҭоуп, реиҳарак аҷар роуп иааиуа, зегьы ҳаибадырхьеит.

А с ҭ а н д а. Арахь имѿахытҵуа, дыжәдыруаз, дышәзымдыруаз акы игшәмыжьроуп. Шәна-пынҵа, сҟәыбҵаҟәа, ианакәзаалакгьы шәацԥыҳәа-ны, гьамала, ирхааны, ирԥшӡаны иҟашәҵалароуп. Абас шәшааиуа ишәзынагӡар, чара хпыҷк шәзуны абрантәи хаҵа шәсышьҭуеит.

Еибарччоит.

Амала заа шәарԥарцәа сшәырбароуп... еилышәкаау? Агха шәмыхьын.

Аҭыԥҳацәа игәырґьатҵәа еибарччоит.

Маҷк ҳааицәажәеит, алаф ҳҳәеит, шьҭа сара сусҟәа еилсыргап, игатәу, иаагатәу гәасҭап. *(Дцоит.)*

Маринеи Миланеи иԥшӡаны еивагылоу абудкаҟәа рахь инеиуеит, абри аамҭазы хѿык арԥарцәа ааиуеит, ҭыԥҳак дрыцуп. Еицу рахь руаӡәк ҟәрала дышреиҳабу убарҭоуп, насгьы егьырҭ рааста даԥшәыманы, аԥыжәара иманы ихы ибоит. Астолҟәа руак инахатәоит. Ирейҳабу, иикыз ажурналҟәеи агазеҭҟәеи иршәны астол иныҟәижьуеит.

М а р и н а *(абудка дҭыцны лѿыза лахь)*. Скоп дахьааз бымбаӡои?

М и л а н а. Акы ибмырҳан Скоп ҳәа. Баҭал иимхәыцуа шԥаҟам... иаанагои зиҳәаз?

М а р и н а. Бырзен бызшәала иаанаго, сылаԥш ахуп акәзаап.

М и л а н а. Шаҟа ибзианы иаҟәиршәазеи – Скоп. *(Дыччоит.)*

Г а р р и к. Хорошим девочкам, привет! *(Аҭак дазымԥшӡакәа.)* Шәмузыка сгәаԥхом.

М а р и н а. Иарбан иасырҳәара, Скоп... *(лгәылҷанзамкәа иламхаҳәоит*) Гаррик?

Г а р р и к. Иахьа баанагама, ибзымдырʒои?!

М а р и н а. Угәалаҟара зеиҧшроу сыздыруам.

Г а р р и к. У мениа всегда превосходное настроение, ты в этом сомневалась, девочка Марина? *(Иааиз еибарччоит.)*

М а р и н а. Мап, ҵьушьҭ, иҟалоума... *(Иара иҟазшьа иазааигәоу ашәак аҽалӣоит.)*

Ҵ ь о ф. Милана, три сладких, один без сахара.

Г а р р и к. Уара илоумҳәаргьы лара илдыруеит. Зык, хаа-мыхаак нацышәҭа. А почему ты, Ҵьоф, сначала у нашей милой Машеньки не узнал чего она желает? Что, учить надо?

М а ш а. Да мне все равно... что и вы, ребята.

Г а р р и к. Уажәы шәысҧырхагамхани, акроссворд сҳасаброуп. Шәаргьы шәхы аасылашәҭалеи. *(Баҭал иахь.)* Уара, зегьы здыруа, акроссворд ҧсышәала ишҧаҟало?

Б а ҭ а л. Ажәеихда.

Г а р р и к. Ажәеихда... абас изхәыцда? Ицәгьамшәа избоит.

Б а ҭ а л. Ҭоурыхла уазҭаауазар, сабду иабду Қәыҵьмахан рҳәоит... *(Дыччоит.)* Сара иалыздыраауеи.

Ҵ ь о ф . Еи уара, ушҧаиацәажәо.... сеичас получишь.

Г а р р и к. Оставь его, мал еще, исправится. Уажәы шәʒырҩлеи...

М а р и н е и М и л а н е и акаҳуеи, аʒыржәтәи, ахааи ааргоит.

М а ш а. Джоф, как здесь здорово!

Ҵ ь о ф . Нравится?

М а ш а. Не то слово! Я как в сказке. Какая кра-сота!

Г а р р и к. Та-ак, ребята... Классик русской литературы.

Б а ҭ а л. Шаҟа нбан ыҟоузеи?

Г а р р и к. Бжьба... мап, фба. Стоп, молчать. Ҳаи ихьʒ схамшҭи уара, ани аласба амшын агәахьы иганы иʒаазырҟәрылаз... Исгәалашәеит – Некрасов.

Б а ҭ а л. Ашәарыцаҩ Некрасов дабоугәалашәеи?!

Г а р р и к. Нет, нет... Некрасов ара данаалаҙом.

Ц ь о ф. Аурыс классик уҳәама? Сара дуасымҳәои – Пушкин.

Г а р р и к. Анбанқәа азхоит, аха Пушкингьы даднамкылеит. Ашана збоит, ихы еиқәшәазу ари ажәеихда зыҙбыз, Пушкин дышцаивсуаз! «Я помню чудное мгновение, передо мной явилась ты...» Пушкин дыззымдыруа дарбану. Аталант, Баҭал, аталант...

Ц ь о ф. Сара итцегьы иацыстцар сылшоит.

Б а ҭ а л. Уароу, Цьоф, сумырччан.

Ц ь о ф. «Они присели на скамью и Таня тихо согласилась нарушить девственность свою».

М а ш а. Браво, ребята, браво! Какие вы все милые!

Б а ҭ а л. Цьоф, уара амц ҳаужьоит... Пушкин ас иҟоу ацәаҳәаҟәа имаҙам.

Ц ь о ф. Малыш, я эти строки запомнил от нашего сухумского Есенина.

М а ш а. Я вижу, здесь у вас каждый поэт и романтик.

Г а р р и к *(игәарԥханы)*. Биашоуп, Маша, биашоуп... Цьоф уаха убысҟак дромантикханы дыбзыҟалап... Так, ребята, пошлем этого классика к черту, пойдем дальше.

Б а ҭ а л. Уаангыли зны... Игәаҭи Гоголь данаалозар.

Г а р р и к. Гоголь-моголь. Арԥшқага аҭахыми уара?

Б а ҭ а л. Ишԥаҭахым.

Г а р р и к. Точно... Иара ихаҭаԥсаҭа иами, дааҙа умнеиааит. Уи ҳилгеит. Теперь домашное животное – аԧнытә ԥстәы, из четырех букв. Шәаагыл, сара исашәараҙа аԥхьа... Акамбашь – иаҟәшәом, ацә – икьаҷцәоуп, коза, ԥшьынбанк ыҟоуп, аха иара иатәым. Уаҳа ԥстәқәас иҟоузеи... схәыцпи.

Б а ҭ а л. Попробуй конь.

Г а р р и к. Нет, Малыш, не тянет твой кон на четыре буквы.

Б а ҭ а л. Избан.

Ц ь о ф. Избан умбои, ԥшьынбанк аҭахуп... кон шаҟа нбан ыҟоуи, хԥа.

Б а ҭ а л. Арҧшқага абажәгеи?

Г а р р и к. Нас ус соумҳәоз иаразнакы. Дабатәи мриу арҧшқага алазгалаз? Уажәа ғәғәазар ауп, ибағьаӡа иҟазароуп, абысҭа баҕьеиҧш. Ари закәи, конь, абысҭа хьаса иаҩызоуп. *(Еибарччоит.)* Марина, ари иаҽабҭаз амузыкагьы сгәы ҧнаҭәеит, схәыцра иаҧырхагоуп... иаҳа улахҽыхӡа уҟазҭаша наҽаки.

Ц ь о ф. «Калинка» аҽаашәырхеи... иахуҳәаауеи Скоп, уақәшаҳаҭума? Машагьы дҳаркәашап.

Г а р р и к. Азамана. Уаргьы Маша улыцкәашозар мап скуам.

Ашәа «Калинка» аҳәара иалагоит. Ц ь о ф акәашарахь длыҧхьаанӡа, М а ш а деихаччо, лгәахәара лныҧшуа, лшьапқәа шьҭақшо, деихагьыжьуа дкәашо днықәлоит. Ц ь о ф длаҟәылаҟәны ишьыргәыцәқәа днарыс-аарысны М а ш а длыцықәлоит дкәашауа, аха ари иикәашо цқьа дшазыҟаҭам убарҭоуп.

Уахь, лыҩныҟа улыццар, умаҳәра ргәаҧхаргьы здыруада.

Гаррики Баҭали еибарччо, игыланы амузыка рҽақәыршәаны рнапы еинырҟьоит.

М а р и н а *(лбудка дҭыц̄ны)*. Скоп, ари Ц ь о ф и Машеи шаҟа хшыҩла еинаалоу гәоуҭахьоу? Еибамбар рыцҳаран.

Г а р р и к. Шәара избо Скоп аҳәара шәашьцылеит ҳәа сыҟоуп, ишәгәаҧхозар, ишәҳәала *(Баҭал иахь)*. Ну, Малыш, жалко тебя наказывать, умный слишком.

Ц ь о ф и М а ш е и рыкәашара дыркьаҽуеит Ц ь о ф иҭахрала.

Браво ребята! Вы друг другу очень подходите, может, судьба вас свела?

М а ш а. Все возможно, Гаррик.

Г а р р и к. Зегь бзиоуп, аха абри уара, Малыш, ҳара узҳацузеи, алеқциақәа рахь узыҟами?

Б а ҭ а л. Ҩ-сааҭк сҽагсырхоит. Зураб Кадырович ҳгәы кыдихит, уаҳа дысзычҳауам.

Ц ь о ф. Ус изумҳәан, он мужик, что надо. Аҧышәарахь аҳампал ҳҿы иҭоушәа ҳаннеилак, иаахҭәаны иҳаиҳәон: «Ухы акгьы ҭам, уӵьыба акгьы ҭам, нас сара иузыҟасҭараны, иҟоузеи? Уца, аҽазны уааиуазар, иуасҳәаз цқьа уазхәыцны уааи» ҳәа ҳаиҳәон.

Б а ҭ а л. Уи уара акгьы уҭазомызт, ус уныҟәон адипломазы. Акыр зҭарц зҭаху изы анышәынҭра хьшәашәа иоуп. Есҽны иҳаиҳәац ауп иҳаиҳәо. Иаб Кадыр даагылазар аӵьмақәа дышрыцыз, абна бызшәа шидыруаз, ашьамаҟеи аҧсасеи рынцәахәқәа жәабрани ӵьабрани ибзианы дшырдыруаз, акырынтә дышрацәажәахьаз, ирахә ҧхасҭак шарымҭоз... Алекциа нымҭәар, нас иаб иашьа Базала даацәыригон. Уи итәы другая история, ребята, короче, тупой доцент и все.

Дымццакӡо даацәырҭуеит А қ с е н т. Уи дшаабац аҧсыуа маҭәала деилаҳәоуп. Днеины астолқәа руак днахатәоит.

М а ш а. Как он красиво одет! Разве не жарко ему?

Ц ь о ф. Он из деревни... там все так одеваются.

М а ш а. Мужик интересный.

Г а р р и к. Ӵьоф, ари уҧҳәызба уара уаасҭа ани аҧсуа нхаҩы деиҕьылшьеит ҳәа сыҟоуп. Иаргьы арахь дцәыҭыҧшны длыхәаҧшлоит, еибаҳҭап ҳәа сыҟоуп. Мужик каиф получит.

Ц ь о ф. Козел старый, ари лҩыза иҧхыӡгьы даламшәац.

М и л а н а А қ с е н т иахь днеиуеит.

М и л а н а. Мшыбзиа!

А қ с е н т *(маҷк дҩагыло)*. Бзиа ббааит, аҭыҧҳа!

М и л а н а. Сышәзыӡырҩуеит, ишәҭаху акыр ҳамазар уажәыҭәҟьа ишәзаазгоит.

А қ с е н т. Акы снацҳар сҭахын, ишәымоу сыздыруам. Излазбо ала, ара абысҭа жәуам, ус анакәха, ажьҭаагьы шәымам, ашәырҩагьы.

М и л а н а. Шәиашоуп, урҭқәа ҳамаӡам, аха иҳамоуп ачыс хаақәа, ачамгьал, еиуеиҧшым аӡқәа, арыжәтә, акаҳуа.

А қ с е н т. Убарҵ ибҳәаҟәаз бынрылаԥшны, акыкѡбак бара бгьамала исзаабгар иҵабуп ҳәа басҳәарын.

Милана лҷыналхоит.

Маҷзак баангылондаз, акы сбазҵаар ҵахын.

М и л а н а. Сара сышәзыҵырѡуеит.

А қ с е н т. Ишсабҳәара, аԥҳәызба, абри шәкаҳуажәырҵа еиҳабыс иамада, дхатҵоу, дыԥҳәысу?

М и л а н а. Ари ҳкаҳуажәырҵа изхатәу дыԥҳәысуп, шәазҵаазеи?

А қ с е н т. Издыруада Асҵанда лыхьҵзар?

М и л а н а. Шәара Асҵанда дыжәдыруама?

А қ с е н т. Ааи, дыздыруеит, ибзиангьы дыздыруеит, лара сылхамышҵызар...

Г а р р и к *(ибжьы рдуны Милана лахь)*. Милана, о чем этот тип базарит?

М и л а н а. Все нормально, Скоп.

А қ с е н т. Ари арԥыс игәамԥхаз арбану?

М и л а н а. Уи шәиҟәамҵуеи... Нас Асҵанда дыжәбар шәҵахызар?

А қ с е н т. Аиашазы, дызбар дааразa исҵахуп, сынлыхәаԥшындаз ҳәа сыҟоуп.

М и л а н а. Нас сара уажәы лара арахь дышәзаазгап.

А қ с е н т. Мап, мап... иахьала ҳаиқәымшәар еиҳа еиҷьзар ҟалап, амала сбыҳәоит, абра Ақсент дыҟан, дзымбар ада ԥсыхәак сымам ҳәа шысҳәаз сызлаҳәа, нас аҽазны сааины, иахылҳәаазгьы еилыскаап.

М и л а н а. Ара шәыштәо лхаҵа даацәырҵыргьы ауеит, уи уажәы ара лкабинетаҷы дыҟоуп.

А қ с е н т. Ус анакәха, саҵабымҵан, ас лгәы лҷеанҵамкәа саалҷеаҳаҵәҟьар ҵахым.

Абри аамҵазы даацәырҵуеит А с ҵ а н д а. Ҵьофи Баҵали Асҵанда данырба иѡаҵҟьаны: «Асҵанда, мшыбзиа!» ҳәа ларҳәоит.

А с ҵ а н д а. Мшыбзиа ахьыбҷар! Гаррик, уаргьы ара уҟоума?

Г а р р и к *(дҩагылашәа)*. Что, теперь я не нужен?

А с ҭ а н д а. Ус шҧоуҳәо, Гаррик, уара схыбра хазына... Баҭал ахьӡ ҷыда иуиҭаз макьана исзымҭац, исхашҭуеит.

Г а р р и к. Ишызбо зегьы ишәгәаҧхеит, ус анакәха, сыбнаҭроуп Асҭанда.

Ц ь о ф. Скоп, Асҭанда... Скоп шҧабхашҭуеи?

Г а р р и к. Дук мырҭыкәа Баҭал ихыҧша ҕәҕәахарц иҟоуп ара. Аҭара змоу иҳаҧыргарц иаҷуп, Асҭанда, но у них без нас, ничего не получится.

А с ҭ а н д а. Егьа хкы ҳрылаҧшып макьана... *(Лылаҧш Ақсент иахь ианиалгалак, даатҧрысуеит, азнаказы дшанхоит.)* Диид! Ара иааины иҟоу дарбану?!.. Наҟ сыла дамбароуп!

Агылара лцәыуадаҩхоит. Иаразнакы аҟәардә ааганы ддыртәоит. А қ с е н т иҟаиҭара изымдыруа дгылоуп.

Г а р р и к *(лааигәа дааины)*. Асҭанда, иҟалазеи, ибыхьзеи? Дызусҭада ари ахаҭа?

Ц ь о ф. Обижал когда-то? (*Илақәа ырцәгьаны Ақсент дынихәаҧшуеит.)*

А с ҭ а н д а. Не то слово... Абааҧс, амала шәиламкьысын... Цьоф арахь уааскьа... уи иареи сареи ҳаибабап, иаҳзымҳәац еибаҳҳәап...

А қ с е н т. Хымҧада, Асҭанда, хымҧада... сара гәаартыла сбацәажәарц сҭахуп. Шаҟа ҭуааз исзымгәыҕьуа сааиуеижьҭеи...

А с ҭ а н д а. Сахьухәаҧшуа уҷумҧсахӡеит. Уа Бгыӡрыҧшь аперестроика мнеиӡаци уажәыгьы?

Дҩагыланы, А қ с е н т уаанӡа дахьтәаз ахь днеины инеидтәалоит.

Нас иҳәалеи, Ақсент, уусқәа-уҳәысқәа шцо, ушыҟац уааиуоу, мамзар ухшыҩ ҭалахьоу?..

А қ с е н т. Асҭанда, ас иаалырҟьаны ҳаиқәшәоит ҳәа сгәы иаанагомызт... исҳәара сҷамшәо сыҟоуп. Аҧхыӡ салоу цьысшьоит.

А с ҭ а н д а. Ухы инаркны уҭыхәанӡа мцла ушеибаркыз, убас уаанханы уҟоуп, Ақсент. Уара зегьы

иреицәоу агәнаҳа шыҟоуҭо узеилымкаац. Ухы макьанагьы аҧша ҭоуп. Ушажәуа узгәамҭаʒои?

А қ с е н т. Ҿыц схы арқьиара салагарц сҭахым, бара бҿы схы ласырҟәуеит, иаабҳәо зегьы сыдыскылоит. Сара иахьа иббахьаз сакәʒам.

А с ҭ а н д а. Изыхҟьазеи умҳәои. Аʒәы дааумгакәа уҟам.

А қ с е н т. Иаахтны ибасҳәар, сыгәра бымгар ҳәа сшәоит. Ааи, исҭахуп шьҭа ҧҳәыс даазгаргьы, аха иабаҟоу иахьа уажәраанʒа игәаҕьны лара лҿы ажәак аҳәара сылымшеит, лааигәара сзымнеит.

А с ҭ а н д а. Унахыкәша-аахыкәшо акәымкәан, иаҧсоу акы уҳәарц уҭахызар, иаахтны аҿаарха, Ақсент. Ара усасны усҭоуп ишубо, укнасҳарым усгьы.

Ц ь о ф. Асҭанда, ҳара ҳцар ҟалоума?

Г а р р и к. Петушок щипаный, сара ара сыштәо умбаʒои?

Ц ь о ф. Извини, Гаррик, саҭамыз.

А с ҭ а н д а. Шәымцои, сҟәыбҷақәа. Это мой старый друг. Ҳаи афы асааит, исызгәамҭакәа аурысшәа наласмыжьи. Ара, иааиуа аҿар ҩ-бызшәак еилаҧсаноуп ишцәажәоу, саарылашьцылан, саргьы абас насыхьлоит.

М а ш а. Гаррик, я очень рада, что была в вашей компании.

Г а р р и к. Машенька, не забывай Абхазию и нас тоже.

М а ш а. Да что ты, такое забыть невозможно.

Б а ҭ а л. Макьана бабаҟоу...

Ц ь о ф. Уаангыли, уара... Зураб Кадырович шьҭа илекциақәа дрылгахьеит, чеши в университет.

Ц ь о ф и, Б а ҭ а л и, М а ш е и цоит.

А қ с е н т. Ана зҿырцәгьаны итәоу урҭ дызрыцымцеи?

А с ҭ а н д а. Илаҧш аҿы умааизар акәхап... дысхылаҧшуеит, ишҧауасҳәари, ара кришуеит ахьʒуп,

аҿсышәала иуҳәозар, хыбрас дсымоуп, аҵәы дысҿырхагахар иуам. Еилукаама?

А қ с е н т. Еилыскаашәа сыҟоуп. *(Инҿәыҿакны Гаррик дынихәаҿшуеит.)*

Г а р р и к. Марина, ара бааии.

Маринеи Гаррики акы аибыҳәара иаҷуп, Асҭандеи Ақсенти уахь иҿшуеит.

(Ибжьы рдуны.) Та...ак, теперь мне все понятно. *(Ҩагыланы Асҭандеи Ақсенти ахьтәоу дааины даархагылоит.)* Ақсент, бзиала уаабеит! Абыржәоуп ари уара шуакәыз анеилыскаа.

А қ с е н т (*дааихәлаханы)*. Бзиа збаша, арҿыс... зныкыр сара сыҵбахә уаҳахьазма?!

Г а р р и к. Ишҿоуҳәои, уара уҵбахә акырынтә исаҳахьан, угәаҕгьы сакны саман, снапқәа сырфон уанбасҷаҳауеи ҳәа...

А с ҭ а н д а. Гаррик, уҷааанкыли... сара акыр азы усҭахуп ҳәа уасҳәазма? Ииасхьо узыргьыжьуам, Гаррик. Зегьы сара соуп изхароу. Цәгьарак злам ижьарагьы мариахоит, аха убасҟан убас иҟамлазҭгьы, иахьа абра акаҳуажәыртаҷы ҳзымтәаргьы ҟалон, Гаррик. Абас, аки-аки еибаркноуп ишыҟоу.

Г а р р и к. Асҭанда, сара еикәымк ҟасҭар ҳәа бысҵәымшәан, я же не дурак. Абна стәаны сахьшәыхәаҿшуаз, мне все стало ясно... Девочки, арахь шәааи.

М а р и н е и М и л а н е и ааиуеит.

Аҭыҿҳацәа, ибзианы шәысзыҵырҩла... Абра, ҳкаҳуажәыртаҷы, мчыбжьык иахымгакәа ачара ҟалоит.

М и л а н а. Ачара зуада, Гаррик?

Г а р р и к. Ачара сара соуп изуа.

А с ҭ а н д а. Ас иаалырҟьану? Аҿҳәыс даазгоит ҳәа зныкгьы иуҷымшәацызт, наконец то, Анцәа иҿьшьоуп, уҭышәынтәаларгьы здыруада.

М а р и н е и М и л а н е и. Шаҟа ҳаигәырҕьазеи, Гаррик!

Г а р р и к *(дыччоит)*. Мап, шәара акгьы шәзеилымкааʒеит... тиотиа Асҭанда лоуп ачара ззаауа. Уи ачара лзуны Ақсент бзиахә диаҳҭоит. Ишпҷажәбари ари аус, аҭыпҳацәа?

М а р и н е и М и л а н е и. Асҭанда, иашоума Гаррик ииҳәо?!

А с ҭ а н д а. Ари ахыҭҟьа егьа иҳәап, егьа иʒбып, уи хашәымҭан.

Г а р р и к. Уажәшьҭа ари аус ианаало аҽа ашәак шәырҭәи, аҭыпҳацәа. «Кәарыҷ ипҳа» даацәырыжәга, «Кәарыҷ ипҳа»!

Г а р р и к зыхьʒ иҳәаз ашәа абжьы рдуны арҳәара иалагоит. Зегьы илахҽыхʒа, игәырҕьаҭәа еилагылоуп.

А п ҷ а р д а

Аабатәи асахьа

Асценаҽы иаабоит абжьбатәи асахьаҽы иҟаз адекорациа. Акаҳуа ыжәуа астол иахатәоуп Ц ь о ф и М а ш е и.

М а ш а. Джоф, когда молодожены должны подъехать?

Ц ь о ф. Примерно через час, а что тебе скучно стало?

М а ш а. Что ты, Джоф, разве с тобой соскучишься... *(Дыччоит.)*

Дааиуеит Б а ҭ а л.

Б а ҭ а л. Ц̣ьоф, акыр шәзаазгарыма, Маша улазҭааи.

Ц̣ ь о ф. Уара улмазҭаауеи...

М а ш а. Говори по-русски.

Б а ҭ а л. Бара бакәын иҳагыз, аҷсышәала ҳлырцәажәом.

Ц̣ьофи Баҭали иааибарччоит.

Ц ь о ф. Иуқәнагоит, пату лықәуҭацәоит.

М а ш а. Ребята, ну я же по вашему не понимаю...

Ц ь о ф. Машенька, Батал спрашивает, чем еше угостить.

М а ш а. Не беспокоися, Батал... мы скоро пойдем гулять, не так ли, Джоф?

Ц ь о ф. Как скажешь...

Б а ҭ а л. Саргьы сцеит сусқәа рахь, Гаррик идҭақәа насыгӡароуп. Шәара шәагымхакәа шәаароуп, иуаҳама, Цьоф? *(Дцоит.)*

М а ш а. Джоф, а мою подругу Иру можно привести?

Ц ь о ф. О чем разговр, базара нет.

Иааиуеит А с м а ҭ и А м и н е и. Цьоф дырхаҭгылоит.

М а ш а. Мне тоже встать?

Ц ь о ф. Если не трудно.

А с м а ҭ. Шәтәа нан, шәтәа, ҳара шәара ҳашәҧырхагахом...

А с м а ҭ и А м и н е и астолқәа руак аҿы инатәоит.

М а ш а. Джоф, а у вас всегда встают?

Ц ь о ф. У нас, Машенька, из уважения даже все абхазские коровы встают

М а ш а. Шутишь небось?

Ц ь о ф. А что, не веришь? Разве об этом не слышала!

М а ш а. Да-а-а, обалдеть... Здесь чего только не услышишь и не увидишь!.. Ну что, поидем?

Ц ь о ф. Пошли.

Рнапқәа ааибаркны иласкәантраӡа ицоит.

А м и н а. Ари арҧыс ицу еиҭах илыбаргәузеи, аха цьоукых, ара ҳаздыруа уаҩ дыҟам ҳәа рҿеилырхырц акгьы рыгӡам. Санрывсуа сызрыхәаҧшуам, сылақәа рҟәызгоит, сара сакәхуп иҧхашьо.

А с м а ҭ. Сгәы ишҧаҭыбҳәаауеи, Амина. Сара исзеилкаауам урҭ злаҧхамшьо.

А м и н а. Абыржәы сзызхәыцуаз бдыруандаз... Убас ҳара ҳҭыпҳацәагьы рцәеижь аахтны индәықәлар ҳабакылнагари бҳәаруеи?!..

А с м а ҭ. Ибҳәо закәызеи! Усҟан ҳаҧсуара ыҵабгеит, уаҳа иарбахын. Ус Анцәа имҳәароуп!..

Иццакы, еишьҭаланы иааиуеит Ҧ о ҭ е и А в д е н и е и.

Ҧ о ҭ а. Абзиара шәымаз!

А с м а ҭ. Бзиара жәбааит, нан, аʒәы шәишьҭамкәа шәыҟам?

А м и н а. Диид! Ара шәаазгазеи уара?! Сылақәа ирбо Ҧоҭеи Авдениеи роума?!

Ҧ о ҭ а. Аха ара иббо Петр соуп.

А в д е н и а. Сара Евгений ҳәа сарҳәоит.

А м и н а. Уажәы схы еилажәымган. Иабатәи Пиотру, иабатәи Евгениу иаҧшьыжәгаз? Сара, Ҧоҭеи Авдениеи шәоума исзымдыруа!

Ҧ о ҭ а. Заур иоуп ус ҳазҳәаз.... Ақалақьаҿы шәыхьʒ аʒәыр дазҵаауазар убас шәҳәалоит иҳәеит.

А в д е н и а. Ашәҟәаҿы ус ҳанызаап... Дабатәи еилагоу ус ҳанызҵаз уҳәаруазеи?!

А м и н а. Ҳаи, Заур сҳәап, аха...

А с м а ҭ. Амина, бара арҭ аҷкәынцәа иабабдыруеи?

А м и н а. Сара арҭ ианиз аахыс издыруеит, Базала иҷкәынцәа еицииз рами.

А с м а ҭ *(илгәамҧхакәа)*. Нас арахь иаазгазеи иахьа?..

Ҧ о ҭ а. Калаҭк азна аҧшаʒа ҳаманы ҳааит. Авдениа, уцаны ирҳәазаны арахь иаагеи.

А с м а ҭ. Иалышәхәузеи аҧшаʒа, ара иаархәоит ҳәа ʒәыр шәижьазар?

А в д е н и а акалаҭ рҳәазаны иааигоит.

А в д е н и а. Ҳара аҧшаʒа ачаразыноуп изаагаз... Ҧоҭа, шьҭа уара уцаны ани ашәыр зҭоу акалаҷкәыр арахь иаагеи.

А с м а ҭ. Шәыршьапык шәызгыламеи, нас ари иабаҿышәхи?

Ҷ о ҭ а. Ақсент иҽы ашәыр шаҟа уҭаху гылоуп.

А в д е н и а. Тама шьапык шеибгаз иаҳҭааит. *(Аҽыгә-ҽыгә ҳәа дыччоит.)*

А м и н а. Нас арахь иаажәга ҳәа шәазҳәада, Ақ-сент иоума?

Ҷ о ҭ а. Иҳазҳәодаз, аӡәгьы. Асҭанда хаҭа дцоит анырҳәа ҳаигәырҕьеит.

А в д е н и а. Асҭанда есымша сҟәыбҷақәа ҳәа дҳашьҭан... Шаҟа ҳаинааланы ҳаҟаз базымҭаан...

А с м а ҭ. Иҭабуп, нан, аха аӡәгьы шәиазымҭаакәан аума арҭқәа арахь ишаажәгаз, шәаб изымдыруа, ма шәашьа?

Ҷ о ҭ а. Баба аҧшаӡа иаҳҭирц иҽаҳхыз ҵьишьоит.

А м и н а. Нас иаҭнышәхыз иаажәг арахь иҳәар ишәҭоузеи?

Ҷ о ҭ а *(ииҳәара иҽамшәо)*. Авдениа, уара угәы ишҧаанагои? Ҳара уи зынӡаск ҳазымхәыцӡеит.

А в д е н и а *(ихы быҕуа)*. Ҳзазымхәыци уара?! Уааи даажьап. *(Аҽыгә-ҽыгә дыччоит.)*

Ҷ о ҭ а. Мап, аиаша иаҳҳәап, зегь акоуп, акгьы иаҳаӡом.

Аишьцәа еибарччоит.

А м и н а. Ҳаит шәара аҩсҭаацәа... Уажәы иаажәгаз абнахь, аматҵ зуа рахь инажәга.

Ҷ о ҭ е и А в д е н и е и иааргаз рыманы Амина иахьдлырбаз ахь ицоит.

Амашьынақәа рбыкь бжьқәа ргара иалагоит, аҭацеи амаҳәи шааиз ҩашьом. Лассы игәырҕьаҭәа иаацәырҭуеит М а р и н а, М и л а н а, Б а ҭ а л. Зегьы гыланы аҭацеи амаҳәи урҭ ирыцуи рааира иазыҧшуп. Раҧхьа иаацәырҭуеит Ҵ ь о ф и М а ш е и, урҭ дрыцуп М а ш а лҩыза И р а.

Ҵ ь о ф. Иааит, иааит! Иабаҟоу амузыка? Уаридада аҽаашәырха.

Аҭацаагарашәа «Уаридада» аҳәара иалагоит. Акинооператори афотоҭыхѳи ганла асценахь ицәыртцуеит, ирышьҭаланы арахь иааиуа рсахьа ҭыхуа.Урҭ дрышьҭагыланы дааиуеит Г а р р и к.

Даара деилыхха дыҟоуп, игәалаҟара бзиоуп.

Г а р р и к *(акинооператори афотоҭыхѳи рахь).* Аплионка шәамеигзан, иахьатәи ҳгәырґьара иалахәхо зегьы ҭышәхыроуп. Ижәдыруеит, сара шәуал шсыдымхало. *(Игылоу рахь, инапы аганахь ирххо).* Абар даргьы, шәырцыла!

Игылоу рнапқәа аинҟьара иалагоит. Ааацәыртцуеит А с ҭ а н д е и А қ с е н т и, урҭ ирыцуп А и д е и А д а м ы р и.

А с ҭ а н д а *(дааԥсаны дшыҟо мѳашьо).* Оҳ гәышьа! Ари ахыҭҟьа, Гаррик, ҳахьимгаз абаҟоу. Агәахәара ду сауит, аха саԥсеит аиашазы.

А қ с е н т. Абриаҟара сааихьеит, иахьада Анаҟәаԥиа схамлацызт...

А и д а. Аԥалаԥь анеимҳарҟьа, афуникулиор ҳанхала, ҳгәаҳѳеанзамкәа Гаррик Афонҟа ҳамҭаирсит. Иахьа аԥшьа ҭыԥқәа ҳамбар ҟалом, иҳәеит.

А д а м ы р. Баналагах, Лыхны ҳшыҟазгьы бымҳәои, аб Дауҭ Ажәанба дышрыԥәныҳәаз, хатцас-ԥҳәысыс ишеибиҭаз.

Г а р р и к. Ишыжәдыруа, ма азаксахь уцароуп, ма ауахәамахь. Сара Анцәа дырзалысхит.

А м и н а. Акыргьы шәныҟәазаап, угәырґьозар, угәырґьозароуп инагзаны.

А с м а ҭ *(Гаррик иахь).* Анцәа духылаԥшааит, нан! Уи ибзианы иузбыз акоуп, ари нахысгьы Анцәа илаԥшхаа шәыгымхааит.

Ааацәыртцуеит Ԥ о ҭ е и А в д е н и е и.

А қ с е н т *(ааԥьашьаны Асҭанда лахь).* Арҭ бырзыԥши! Шәара ара шәаазгазеи, уара?!

Ԥ о ҭ а. Иахьа шәчара ыҟоуп ҳәа анырҳәа...

А в д е н и а. Аҩны ҳазлатәарыз...

Ҧ о ҭ а. Убри аҟара ҳгәырҕьеит...

А в д е н и а. Ҳәашьак амамкәа.

Ҧ о ҭ а. Уара сажәа саураӡаруазеи.

А в д е н и а Асҭанда есымша сҟәыбҷақәа ҳәа дҳашьҭан...

Ҧ о ҭ а. Шаҟантә ҧхыӡла баабахьоу бдыруандаз...

А с ҭ а н д а *(дазгәырҕьаны)*. Иашану?! Акыр шәгәалашәозар?

Ҧ о ҭ а. Ишҧасгәаламшәо... Ақсент инхарҭа саваланы снеиуеит, сыҧшызар, бара убра бгылоуп атамаҟәазқа ҿыхуа... Иахьа ҳанаауаз иара убри атамашьапы иааҿаз зегьы иҭааны абрахь, ачарахь иаагеит.

А қ с е н т. Афырхацәа, уи ибзианы ишәхәыцит.

А в д е н и а. Саргьы ҿенак, шьыбжьонк агәазы, ашәшьыра сыҭаианы сшыцәаз, аҟәарҟәар бжьы саҳауа салагеит, снаҧшызар, Ақсент ишьақарҭәа бамҭагылоуп, аҟәарҟәар абызқәа еинҟьо арҳәара баҿуп, убри аҟара абжьы дууп, Ақсент дҿыхан, асофаҿы даақәгылеит... илақәа ҭырхаха бара бахь дыҧшуеит... Амала измааназ сзеилмыргеит.

А с м а ҭ. Хымҧада, усҟан урҭ рыгәқәа еигәныҩуан.

А с ҭ а н д а. Авдениа, иахьа иааутаху ҳәала, амала суҳәоит уаҳа абри аҟәарҟәар аӡбахә цәырумган... Иахьа сгәалаҟара ҧхасҭастәыр сҭахым...

Ҧ о ҭ а. Ибҳәо закәызеи... ҳара иахьа убас шәаҳәарак, кәашарк ҭаҳҭап...

А в д е н и а. Бгыӡрыҧшь зынзаск ибгәаламшәо...

Г а р р и к. Браво, ребята, аиашаҭәҟьа шәҳәоит, ҳаччароуп, ҳахәмарроуп. Ус анакәха, иаҿашәҭа ҷьарак узмыргылаша музыкак.

Ҷ ь о ф. «Ламбада», аҧхьа «Ламбада» дәықәшәҭа, для хорошей разминки. Маша, Ира, а вы знаете, что латиноамериканцы эту песню у нас, у абхазов свистнули? Слушайте: аҭаҳмада қабада, ашьха дымцеи лабада... *(Ашәаны иҳәоит.)* Ну как?

И р а. Видно, что аранжировку сделали.

Б а ҭ а л. Еще добавили свой танец.

Ц ь о ф. Танцуем!

Цьофи Машеи, Баҭали Иреи ашәа «Ламбада» иацкәашоит.

А м и н а. Диид, уара, ари изакәытә кәашара ҽаасҭоузеи рызқәа рышәшәо, рхәамсқәа еихамгыло!

А с м а ҭ. Нан, нан, наҟ иаҟәышәх, мамзар Асҭанда лчараҽы иркәашоз зеиԥшраз жәымбеит ҳәа егьа ахырҳәаап.

Ц о ҭ а. Амырзакан абжьы шәзанӡами, аԥсыуала узыркәашо?

А в д е н и а. Ех, ҳмырзакан аԥсы ҭазҭгьы...

Амырзакан абжьы зцу аԥсуа кәашара аҽартцоит. Цоҭеи Авдениеи еилыхха, иласӡа икәашо иаақәлоит. Машеи Иреи ирыдеырбало, иаарыдыгәгәало акәашарахь ирыԥхьоит, даргьы иргәаԥхатцәҟьаны, рыгерықәдыршәарц ртахны ирыцкәашоит.

Икәашоит Цьофи Маринеи, Баҭали Миланеи.

А м и н а *(Асмаҭ лахь)*. Бзырԥи, ари ҳара ҳтәы иласӡа, еилыхха ишыҟоу, уауразоуроу уарҽыхоит, уарԥыруеит аԥада.

А с м а ҭ. Ҳара ҳтәы еиҩьу абаабгои! Анцәа иҳацәумырӡын ҳара ҳтәы, Анцәа суҳәоит!

Амузыка абжьы шго, ишыкәашо аԥарада акуеит, аха дук мырҭыкәа еиҭаатуеит. Амузыкеи акәашареи ишцац ицоит.

А ԥ а р д а

Маиҟәаԥ, 2006

АХҚӘА

АЖӘЕИНРААЛАҚӘА

Знымзар-зны.....3
Аҧсуа ҧҳәызба.....3
Аиниара.....4
«Ашәҭқәа аӡаӡа рыхьдыршоит...».....4
Акәашара.....5
«Избоит, быблақәа гәыкуеит...».....5
«Быҵкы бышәнахырц аҭахушәа».....6
«Аҳәылыҳәа асы леиуеит...».....6
Шьҭа уаҵәынӡа.....7
Ақьаад бҕьыц ианҵаз.....7
Аҧхын ҧсшьараз.....7
Ҳаиқәшәара аламҭалаз.....8
Бара боуп знапы сану.....8
Аиҧырҵра 9
Агәазыҳәара.....9
Ҧҳәызбак лахь.....10
Агәалашәара.....10
Ақәыҧшрахь ахынҳәра.....11
Амҩан аиқәшәара.....11
Уаридада.....12
Ҽыуаҩ хаҵак.....12
«Сышнеиуаз...».....13
Сынасыҧ – бара.....14
Ҩ-сахьак.....14
Азыҧшра.....14
Шәахәак лхыҵуеит.....15
Ааҧын.....15
«Амца сыжәлеит...».....16
Гәалашәарак.....16
Сбыҳәоит.....17
Иҽымцәаац ақәыҧшра.....17
Аҳаир баҕәазаҽы.....17

Абзиабара амч.....18
Мацәысеимҟьарак.....18
Бсахьа ҭысхуан.....18
Анасыҧ 19
Бызхәыцра насыҧуп 19
Баҧыла сыҧсы 19
Сгәыла ҧҳәызба 20
Аамҭеи амодеи.....21
«Ҳӡынҵәа хажәаа...».....21
«Аӡынра иалҵыз...».....22
«Ашәҭқәа...».....22
«Ажәҩан саҵаҧшуан...».....22
«Ииасхьаз ааҧынрак...».....22
«Ҳашҭа иҭагылоу...» 23
Асаламшәҟәқәа рҟынтәи.....23
«Иаха сыҧхыӡ баламшәеит...».....23
«Аҧенҷьыр аҿы...» 24
«Ақәа кыдҵәаны...».....24
Аҵх наскьоиташарахь.....24
Уаҵәтәи амшаз 25
«Иқәарҧссоит...».....25
«Абраҟа...».....25
Уарада.....25
Амш иахьатәи.....26
Азҵаара 26
Ҳарҭ зегьы ҧсҭазаарак ҳатәуп.....26
Ааҧхьара.....27
Ашьҭрақәлара.....27
Агәыҕра 28
Мшык шеибго.....28
«– Арҩаш насыҧда...» 28
Аӡыхь.....29
Адырды.....29
Амш еизада.....30
«Иҧхьарылахьаз ҧсаатәк...».....30
«Агәмаркатыл ҟаҧшьӡа...».....30
«Амш...».....30
«Амра аҭашәамҭаз...» 31
«Аламаҟ...».....31

«Амш аԥсшьарц…» 31
Сасрыҟәа дҟамлеит 32
«Аѳымсаг шыԥссоз…» 32
Ҭагалантәи аԥша 32
Хәылԥазтәи сахьак 33
«Амш…» 33
«Ашҭа иқәгылаз…» 33
«Ажәытә нышәынҭра…» 34
Аира еиқәзырхоз 34
Ишәмырҵәыуан ахәычқәа 35
Аизгәырґьара 35
Абри амѳа 35
Ҟамчԥцаҵала 36
Азалымдара 36
Абжьы 36
Аԥарԥалыкь 36
Ашәшьы зху асахьа 37
Есымша иԥшқахару 37
Аӡынтәи асахьа 37
Аӡәгьы дшам машәыршақә 37
Агәеигәеи 38
Ахәац 38
«Арѳашқәа, аӡиасқәа…» 38
Аԥсҭазааареи абзиабареи рзы 39
Сара сбызшәа 39
Са смаалықьны сгароуп 40
«Дгәырґьан дысԥылеит схәычы…» 40
«Ацәгьа, уҳәаа…» 41
«– Ашышкамс…» 41
«Адыргә-дыргә…» 41
Аѳыза игәхьаагара 41
Зегь ҿыцуп, иҿыцбарахуп 42
Зегьы зныкоуп ианыҟоу 42
Схәышҭаара 42
Арԥысхара 43
Иаангылаз аамҭа 43
Есымша иԥшқараху 43
«Уара агәала…» 44
Агәырґьара зцу амш 44

Ԥхыʒла.....44
Аамҭа.....44
Ан.....45
«Уччала, схәыҵы...» 46
Иаалырԥьан гәалашәарак.....46
Аԥсҭазаара ахыԥәаҷ.....46
Аԥхыʒ.....47
Акарахара 47
Схы азхәыцра.....48
Машәыршаԥә аиниара.....48
Агәыѡбара.....49
«Амш еилгеит...» 49
«Ергь афергьҳәа...».....50
Март 50
Аҳарамзаара.....50
«Ашыԥәсԥәа, амзаԥәа...».....50
«Ашәҭ игәылҭыз...» 51
«Ажәѡан ҭыккара...» 51
Агәмырҷыгьга 51
«Дрыцҳасшьон...» 52
«Аʒаʒа ҭамхаʒеит...» 52
Сажәымҭыҿха.....52
«Зымѡа хаз...».....53
Аҳаҭгәын аҷы аѡыра.....53
«Ажәѡан ԥштәыдан еизадоуп...» 53
«Иацы...» 53
«Узмыршозеи...» 54
«Ҳахьтәалоз абаҳчаҷы...».....54
«Снеиуан гаҷала...».....54
«Атама гылоуп...» 55
«Аҭцх...» 55
«Агәилшәҭ...» 55
«Сааԥса-скара...» 55
Ԥхыʒла 56
Алакә анеиҭасҳәа ашьҭахь.....56
Сара сыԥәра 58
Сара исеиԥшхо дзыԥалом 58
«Сара сыеҭәахә...» 58
«Адунеи ҭәуп...» 59

«Иҟаз ниасит...» 59
«Хыи-ԥси еилыԥыр...» 59
«Ауаѡы уҳәеит ҳәа...» 60
«Адунеи алу гьежьуеит...» 60
«Срыхәаԥшуеит аԥлаԛәа...» 61
«Амза цәырымԥзеит уаха...» 62
Ажәеи аамԥеи 62
«Амш шәшьуп...» 62
«Ԥсаатәк...» 63
«Уахьынаԥшуаз...» 63
«Сыблаԛәа иаарбоз...» 63
«Амш каииа иҟан...» 63
«Сара...» 63
«Уи ашла...» 64
«Аккара...» 64
«Абԥь-ҿа ҟатон...» 64
«Амш шышәшьыз мацара...» 64
«Ихымкәаӡо аԛәоурашьԥахь...» 65
«Иҿыцу ԥхыӡ ссирк...» 65
«Иаашазар аахыс...» 65
Агәыбылреи агәалашәареи.....65
«Аԥх ҵәцоуп...» 65
«Икарахаз амш...» 66
«Амра...» 66
«Иацы избоз акәын...» 66
«Аӡыхьаҿ...» 66
«Ԥшацәгьак аакылҟьан...» 66
«Сышнеиуаз...» 67
«Ишәҭыртәеиԥш..» 67
«Алагамԥа...»..... 67
«Амшцәгьа...» 67
Ареквием ацымхәрас.....68
«Ариабжьарак...» 70
Санду лнапқәа 70
«Аԥсԥазаара, ухьанԥоуп...» 70
«Иахьак ажәѡан...» 71
«Иахьа амш еилгоуп...» 71
«Аԥх...» 71
«Аԥакәажә...» 71

«Агәылацәа рла...» 72
«Ҩаанбзиала!» разҳәаша змамыз...» 72
Еибахаз анхарҭаҷы.....72
«Абра, ахәыԥшӡаҷы...» 73
«Амзаҷа...» 73
«Ҳӡыхь...» 73
«Аҭар шәаҳәон...» 73
«Имахәҭаданы...» 73
«Схәыцрақәа...» 74
«Ажәфан ишазаагәазгьы...» 74
«Аҭхқәа ԥшӡахы иалагеит...» 74
«Шьыжьы аахыс...» 74
«Уи кәараҷҷан...» 74
Сыҟалаҟь 75
«Аӡәымкәа...» 75
«Амш...» 75
«Зны-зынла...» 76
«Ачыхь шыҟәҵхьазгьы...» 76
Кәыбрык.....76
«Ашьац ҟашәҟашәо...».....76
«Ԥшаґьык аакылҟьан...».....77
«Иҩеырԥа-ҩеырԥон...».....77
«Арахә ахьеилагылаз...».....77
«Цас ауашәа...» 77
«Есҩены...».....78
«Изакәытә мшы мычҟәикхазеи...».....78
Абырг дахьаху 78
«Аԥьаԥҭаҷы...».....79
«Иахьатәишара ишәшьын...».....79
Аԥсыжырҭаҷы.....79
«Иаргоит акәукәу...» 79
«Ихкәеит аԥсата...».....80
«Ашхырцәаґь...».....80
«Ҭхагәҭаны...».....80
«Амалаґәырқәа ааит...».....80
«Акәукәу аума...».....81
«Аҭарашыҟәс ааит...».....81
«Аеҭәаҟәа еикәаґґа...».....81
«Ҩык...»..... 81

«Аамҭа акгьы азгәынкылаӡом...».....81
Ақьаԥҭа.....82
Ашьыцра.....82
«Аӡыхь схыԥшылон...».....82
«Амш...».....83
«Шаѣа алахь еиқәузеи...».....83
«Алԥхынрак...».....83
«Сылаԥш иааҭашәоз зегьы...».....83
«Еиҭах...».....83
«Шьыжьы аахыс...».....84
«Иахьеиԥш...».....84
«Хаҭеи ԥҳәыси...».....84
«Абат...».....84
«Аҭынчра аҽазезигомызт...».....85
«Уахьынаԥшлак...».....85
«Ашысламшәзқәиаахьаз...».....85
«Иаашеижьҭеи...».....85
«Игәӡаӡа...».....86
«Иахьа...».....86
«Ԥсаатәк ахала...».....86
«Ииз асаби...».....86
«Ашәҭ канӡеит...».....87
«Амш шарккон...».....87
«Ажәҭарақәа хынҳәит...».....87
Ахыҭра.....87
Ахьышьҭрахь ахынҳәра.....88
Аѣәраан шкәакәа.....88
«Ашәҭқәа идырҷыхаз...».....89
«Зѣазшьа зыцәмыӡыз...».....89
Ауаѡи амшыни.....90
Ех, уара ауѡра.....90
Жәытәнатә аахыс.....91
Исыздыруам иѣалаз.....91
Абырги ахәыҷи.....91
«Алашьцара аҭх иахыҭуа...».....92
Алакәҭабырг.....92
«Иѣам амра, иѣоу шәшьуп...».....93
«Сгәырґьара рзысшон шьоукы...».....93
«Хагак ҳаԥалаԥь далан...».....93

Абырг.....93
«Ишьҭоуп макьаназ асы...».....94
«Ахаҷесахьаҟаа избахьоу ракәзам...».....94
Акаҳуа жәырҵаҷ.....94
Азаҵәра.....95
Агәҵынчымра.....95
Ухы уамыхәар... 96
Сажәыргьала иԥызцәа..... 97
Агәнаҳа.....97
Аԥхыз 98
Ицәажәоз аблаҟаа.....98
Абырг.....99
Амш еиҵасуан.....100
Сԥыза уахь.....100
«Аҵыԥсашьҭам...».....101
Ахәыцраҟаа.....101
Иҵакдоуазҵаара.....102
Сгәыла ила.....103
Аԥсыуала.....104
Аҳабла иалыԥуам ашәак.....104
Азҵаара.....105
«Еснагь зыхәашьуп ихыҵуа...».....105
«Иԥарԥаруа...».....106
Аамҵа.....106
«Абырг дааиуан...».....107
Ԥхыз цәгьак.....107
«Амшын схыԥшыло...».....108
«Мшәан, сҟазҵазеи ас сеилаххаа...».....109
Сымч анрыцым.....109
«Араҟасымԥасхьеит...».....109
Агәыԥра.....110
«Игәнызгоз рацәасшьон...».....110
Ҷыц сиуеит.....111
Сыбзиабара нҵәазом.....111

АПОЕМАҚӘА

Ашәазаҵәык.....112
Аҷаҵахәы.....118

Алакә-ҧхыӡ.....121
Ҩыҷьа аишьцәа.....127
Гериппа.....132

АПОВЕСТ

Аҷьныш лымҩа.....138

АЖӘАБЖЬҚӘА

Асас ҟьала.....215
Абыда ииз.....241
Ҭандел ихәы.....250

АПИЕСАҚӘА

Апҟа шкәакәа.....257
Аилага.....313
Икнаҳау аӡахәарқьақьа аҿаҧхьа.....351
Аҧсыуала хаҭацара.....386

Валери Платон-иԥа Касланʒиа

АИЗГА

Ажәеинраалақәа, апоемақәа, аповест,
ажәабжьқәа, апиесақәа

Валерий Платонович Касландзиа

СОБРАНИЕ

Стихи, поэмы, повесть, рассказы, пьесы

На абхазском языке

Аредактор *С. Ладариа*
Акорректор *И. Џьениа*
Асахьаҭыхҩы *Р. Габлиа*
Компиутерла еиқәлыршәеит *А. Аџьынџьал*

Аформат 84х108 1/32.
Иҟатцә. акь. бҕь. 14,5. Инықә. акь. бҕь. 24.
Аҿатцаҧҟа №